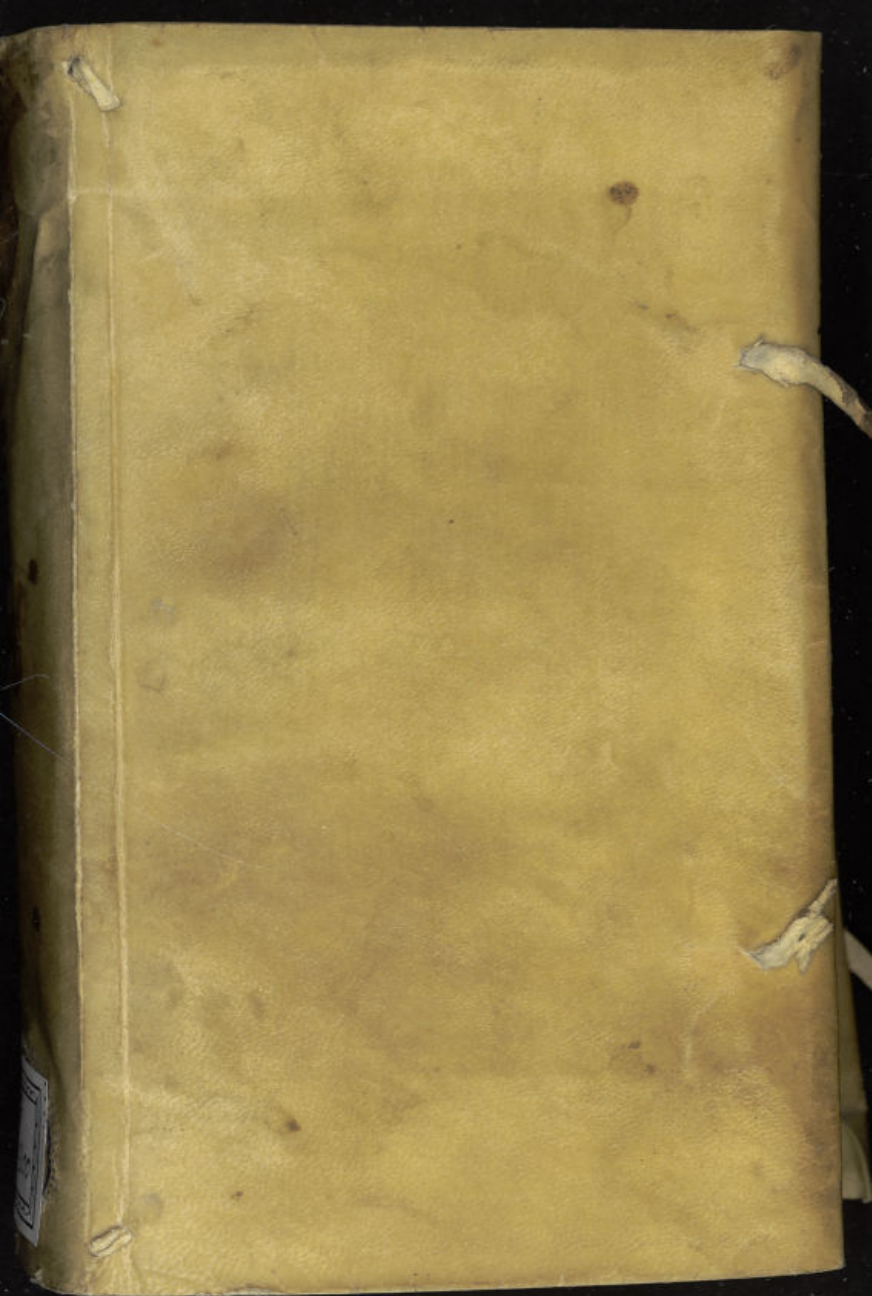

Handwritten text, possibly a name or title, is visible on the aged, stained paper. The text is faint and difficult to decipher but appears to be written vertically.

A
12-300

~~Clase: A
Folio: 13
No. de
Año: 244~~

~~S. a. 8~~

~~7~~

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA

Clase: A
Folio: 12
No. de: 300

78780817

I

C

M

J

C

E

A

R. 4676 Be
BREVIARIUM
THEOLOGICUM

Continens Definitiones, Descriptiones, & Ex-
plicationes terminorum Theologicorum.

De Coll. 2 **AUTHORE** *la Comp. de B. Grand*

JOANNE POLMANNO
TUBIZIANO,
ECCLESIAE METROPOLITANÆ
CAMERACENSIS

CANONICO THEOLOGO,
A C

POENITENTIARIO.

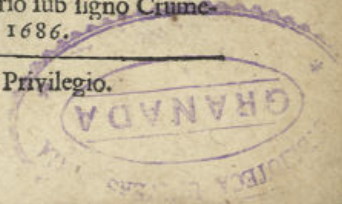
Editio novissima denuò recognita, cui adduntur
Propositiones XLV. ab *Alexandro VII.* & *LXV.*
ab *Innocentio XI.* damnatae.

ANTVERPIÆ.

Apud **HIERONYMUM VERDUSSEN** Juniolem,
in Antiquo foro Frumentario sub signo Cruce-
næ Auræ, 1686.

Cum Gratia & Privilegio.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

LECTORI BENEVOLO.

MICE LECTOR, en septimam Breviarii nostri Theologici Editionem, auctam & correctam: quam opto studiis Tuis utilem; quibus promovendis recusa est. Tyrocinium hoc scribitur tyronibus, non emeritis veteranis, aut Magistris nostris. Licet enim à duodetriginta annis, omnium scientiarum Principem Theologiam profitear; tamen non sum de magna professis: sed hæreo ferè in Definitionibus, Descriptionibus, Explicationibus, & ejusmodi rudimentis Theologicis. Si cubi assurgo, tantum summa sequar fastigia rerum.

Cæterum protestor me vivere, & mori velle in obedientiâ Fidei Catholicæ, Sedisque Apostolicæ; & illibatas tenere illius decisiones constitutionesque antiquas, & nuperas Pii V. Gregorii XIII. Urbani VIII. & Innocentii X. Quapropter omnia animi mei sensa, & calami scripta, censuræ veritatis, ejusque depositariæ Ecclesiæ Romanæ judicio subjecta sunt.

JOANNES POLMAN.

APPROBATIO CENSORIS ORDINARI

BREVIARIUM Theologicum Authore
JOANNE POLMANNO Tubiziano ni-
hil continet orthodoxæ fidei contrarium, quare reim-
primi posse cenfeo. Actum Antverpiæ

P. V. HALMALE, *Canonic.*
Eccles. Cathedr. Antverp.
& Librorum Censor.

SUMMA PRIVILEGII.

CAROLII II. Hispaniarum Regis Catholici,
Ducis Brabantia, &c. Privilegio cautum est, ne
quis citra HIERONYMI VERDUSII Junio-
ris Typographi voluntatem, librum, cui titulus est,
BREVIARIUM THEOLOGICUM
Continens Definitiones, Descriptiones, & Explica-
tiones terminorum Theologicorum. Authore JO-
ANNE POLMANNO Tubiziano, Ecclesiæ
Metropolitanae Cameracensis Canonico Theologo,
ac Pœnitentiario. In Belgio imprimat, aut alibi
locorum impressum in has Inferioris Germaniæ di-
tiones importet, venalemve exponat. Qui secus
faxit, confiscatione exemplarium, & aliâ gravi pœ-
nâ mulcabitur, uti latius patet in litteris datis Bru-
xellæ.

Signatum

LOYENS.

BREVI-

BREVIARIUM THEOLOGICUM.

PARS PRIMA.

THYMOLOGICE *Theologia est de Deo sermo.*
Propriè, & in genere,

1. *Theologia est Dei, rerumque divinarum scientia.* DEI tanquam Theologiæ objecti primarii, cuius cognitio principaliter in eâ intenditur: & ad cuius cognitionem referuntur cætera, quæ in ea tractantur. RERUMQUE DIVINARUM, extrinsecâ denominatione talium: tanquam Theologiæ objecti secundarii. Nam ejusmodi res divinæ, in Theologiâ tractantur, non causâ sui; sed objecti primarii, Dei: ad quem reducuntur, tanquam ad principium, finem, causam, creatorem, gubernatorem, legislatorem, justificatorem, salvatorem, judicem, &c. Res autem divinæ, intrinsecâ denominatione tales (uti essentia, natura, persona; intellectus, voluntas, sapientia, potentia, & cætera attributa divina) comprehenduntur in objecto primario, quia sunt Deus ipse. SCIENTIA, cognitio certa, & firma. Theologia potest dividi in Theologiam viæ, & patriæ.

3. *Theologia viæ est Dei rerumque divinarum obscura cognitio, per lumen naturæ, vel fidei.*

4. *Theologia patriæ est Dei, rerumque divinarum intuitiva cognitio, per clarum lumen gloriæ.*

Theologia viæ subdividitur in naturalem, & supernaturalem.

5. *Theologia naturalis est Dei, rerumque divinarum cognitio per lumen naturæ.*

6. *Theologia supernaturalis est Dei, rerumque divinarum cognitio, per fidei lumen mediatum. Sive, est scientia de Deo rebusque Divinis, per revelationem mediata accepta.*

7. EST SCIENTIA, quia Theologia talis est, testimonio Spiritûs sancti Sapientiæ 10. *Dedit illi scientiam Sanctorum*, Luc. 1. *Ad dandam scientiam salutis plebi ejus*. 1. Cor. 12. *Alii per Spiritum datur sermo scientia*. Confirmatur ratione, quia juxta Arist. 1. Topic. 1. & 1. Post. 2. demonstrationis conclusio, sive cognitio accepta per ratiocinationem procedentem ex primò veris, est scientia: atque Theologiæ cognitio est talis: ergo est scientia. Subsumptum probatur: quia cognitio Theologica, virtute continetur in articulis fidei; & per bonam ratiocinationem educitur ex illis, tanquam primò veris, à primâ veritate revelatis. Undè, affirmante Apostolo, Heb. 11. *Fides est argumentum, elenchus, ostensio, & demonstratio non apparentium*, eorum, quæ nec sensu, nec ratione comprehenduntur.

8. Nec refert, quòd Theologiæ assensus non sit evidens: quia ad assensum habitumq; scientificum sufficit, quòd cognitio sit certa, & firma. Et evidentiâ tunc demum requiritur; quando non potest haberi certitudo, & firmitas assensûs, nisi per evidentiâ: uti contingit in scientiis humanis: quarum principia si non sint evidentiâ, sed tantùm probabilia, generabunt dumtaxat assensum opinativum, & relinquent formidinem de opposito. In Theologiâ autem certitudo, & firmitas assensûs aliundè habetur: scilicet ex revelatione divinâ: quæ licet inevidens, tamen est infallibilis. DE DEO, REBUSQUE DIVINIS: quia (ut dictum est) Theologiæ objectum primarium, est Deus; secundarium, sunt res divinæ, extrinsecâ denominatione tales: quæ videlicet reducuntur ad Deum, tanquam principium, finem, &c. PER REVELATIONEM, MEDIATE ACCEPTA: quia scientia Theologica habetur mediântibus articulis fidei, à Deo revelatis immediatè, & expressè.

Theologia viæ est aliquatenus subalterna Theologiæ patriæ.

9. *Subalternatio scientiarum est inferioris scientia, ad superiorem*

periorem subordinatio:ratione objecti, principiorum, aut finis. Ratione objecti, quando subalterna habet subalternantis objectum, additione restrictum. Ratione principiorum, quando illorum evidentiam funit subalterna à subalternante. Ratione finis, quando subalterna finis subordinatur fini subalternantis. Horum trium ratione, Theologia viæ est subalterna Theologiæ patriæ: quadantenus saltem. Ratione objecti, quia illa habet hujus objectum, cum additione restrictum. scilicet Deum, obscure revelatum. Ratione principiorum, quæ in illâ obscura, in hac sunt evidentia. Ratione finis, qui in illâ est cognitio dilectioque Dei, subordinata hujus fini, scilicet visioni intuitivæ, & beatitudinî æternæ.

Supernaturalis Theologia viæ potest subdividi in Theologiam mysticam, positivam, moralem & scho-

10. lasticam. * *Theologia mystica est Dei, rerumq; divinarum cognitio, infusa, mentem sapide afficiens, eamq; intime Deo conjungens.* COGNITIO INFUSA: Licet enim triplex, alia viæ Theologia, sit acquisita; hæc tamen est divinitus infusa, lumine supernaturali mirabiliter illustrans intellectum. MENTEM SAPIDE AFFICIENS: excitans in voluntate gustum rerum spiritualium, sapidumq; affectum. EAMQUE mentem; ab omni inordinatione puram, INTIME DEO CONJUNGENS.

11. *Theologia positiva est Scriptura sacra cognitio rerumq; divinarum explicatio, sine argumentatione operosa.* Ponendo sensum Scripturæ, & theses, conclusionesq; Theologicas, sine argumentis convincentibus.

12. *Theologia moralis est rerum divinarum, mores concernentium, cognitio, tradita minùs accuratis argumentationibus,* RERUM DIVINARUM, extrinsecâ denominatione, talium. CONCERNENTIUM, MORES, actus humanos conformes aut difformes rectæ rationi, & legi æternæ. Extra hujus moralis Theologiæ considerationem, posita est tota prima pars, & initium finis, quæ tertiæ partis.

13. *Theologia scholastica est scientia, ex principiis fidei, e-*

ducens demonstrativè conclusiones de Deo, rebusq; divinis.
 EX PRINCIPIIS FIDEI, ex articulis fidei, veritatibusq;
 à Deo immediate revelatis. EDUCENS &c. per modum
 demonstrationis, & per bonam argumentationè, col-
 ligens posteriores propositiones, ex anterioribus.

14. Theologiæ scholasticæ objectum est Deus: qui
 est *alpha & omega, principium & finis.* Apoc. 1. 2. 1. & 2. 2.
 Et quidem in primâ parte, Deus Trinus, & unus, ut
 principium ad intra personarum divinarum; ad ex-
 trà, Angelorum, hominum, mundi, ut prædestinator,
 provisor, & gubernator omnium. In primâ secundæ,
 ut finis creaturæ intellectualis, acquirendus per justi-
 ficationem, gratiam, merita, actus humanos, leges,
 virtutes, fugamque peccatorum. In secundâ secundæ,
 itidem ut finis, acquirendus per virtutes Theologicas,
 Cardinales, Religionem, Sacrificium, Contractus le-
 gitimos. In tertiâ parte, ut incarnatus, passus, Salva-
 tor, Sacramentorum institutor, iudex mundi, præ-
 mator, & vindex.

15. Ex præmissis colligi potest, quòd Theologiæ
 scholasticæ objectum adæquatum fit *Ens divinum, ve-
 revelatione mediata cognitum.* Objectum, inquam, adæ-
 quatû: quod scilicet sub unâ ratione communi com-
 prehendit objectum primum, & secundarium: at-
 que ad eò omnia, quæ in Theologiâ tractantur. ENS
 DIVINUM, intrinsecè & extrinsecè habens divini ra-
 tionem. REVELATIONE, obscuræ veritatis intimatio-
 ne. Quâ parte scholasticâ differt à Theologiâ natu-
 rali viæ, & supernaturali patriæ: quia objectum il-
 lius, est cognitum evidentiam luminis naturalis ratio-
 nis; hujus, evidentiam luminis gloriæ. Non immediatâ,
 sed MEDIATA revelatione; mediantibus principiis fi-
 dei, existente in conclusionibus, indè eductis, COG-
 NITUM certò, firmiter, & demonstrativè.

16. Theologia est omnium scientiarum excellen-
 tissima, ratione objecti, principiorum, finis, certitu-
 dinis, & firmitatis. estque scientia speculativa, simul
 & practica.

17. *Scientia speculativa est habitualis certa & firma cognitio rei non operabilis à cognoscente*: habens pro fine suo intrinseco, nudam veritatis contemplationem, & non operationis directionem. EST HABITUALIS, per modum qualitatis permanentis, difficulter à subjecto amovibilis. CERTA versans circa objectum indubiæ veritatis. FIRMA, cum assensu perfecto, & constante, excludente omnem formidinem de opposito. COGNITIO, objecti scibilis, per intellectum apprehensio. REI NON OPERABILIS, quæ à sciente non est factibilis: vel saltè non est faciendâ, actione immanente, vel transeunte: nec est acquisibilis, tanquàm finis, per media propriarum scientis operationum. HABENS PRO FINE INTRINSECO, pro objecto, quod est finis intrinsecus operis. NUDAM VERITATIS CONTEMPLATIONEM, meram considerationem naturæ & proprietatum objecti cogniti, conformem ad illud. ET NON OPERATIONIS DIRECTIONEM: non præscriptum operis, rectè

18. faciendi. * *Scientia practica est habitualis certa & firma cognitio objecti, à cognoscente operabilis*: habens pro fine suo intrinseco, & ultimo, operationis directionem. * OBJECTI OPERABILIS, rei, quæ suapte naturâ talis est, ut possit à sciente fieri, vel tanquàm finis acquiri. Quo modo Deus, qui non est à nobis factibilis, est tamen tanquàm finis ultimus acquisibilis, per operationes nostras, tanquàm media. HABENS PRO FINE INTRINSECO, pro objecto cognitionis. ET ULTIMO fine, ad quem naturâ suâ tendit cognitio, & in quo terminatur quàmvis sciens, pro fine suo extrinseco, possit habere meram objecti considerationem, ibique sistere. OPERATIONIS DIRECTIONEM, regulationem operis, rectè faciendi: id est, conformiter ad præscriptum rectæ rationis, vel artis.

19. *Theologia est sapientia*. 1. Cor. 12. *Alii per Spiritum datur sermo sapientia* Subindè accipitur sapientia pro perfectâ cognitione omnium scibilium, & consecutione omnium scientiarum: uti justitia pro aggregatione omnium virtutum. Quo sensu videtur dixisse

Cicero 4. Tuscul. & 2. Offic. *Sapientia est rerum divinarum, atque humanarum; causarumque quibus hæ res continentur, scientia.* Aliàs accipitur pro particulari scientiâ unius generis, aliquatenus tamen universalis: quæ sic potest definiri.

20. *Sapientia est rerum altiorum perfectissima cognitio* RERUM divinarum, & humanarum; supernaturalium, & naturalium; & quadantenus omnium scibilium humanitus. ALTIORUM, non obviarum rerum, communium, & trivialium: sed reconditarum, eminentium, & à sensibus remotiorum. PERFECTISSIMA, certissima, & firmissima COGNITIO: eaque propter se appetibilis: ad quam aliæ cognitiones ordinantur, & ipsa ad nullam aliam superiorem. Cognitio, inquam, rerum; per omnes earum causas (si quas habent) easque altissimas, & supremas. Causas autem, realiter influentes esse in res, tanquam in effectus: vel causas latè dictas, quæ scilicet sunt causæ cognoscendi res à priori, suntque rationes attributorum, quæ de subjecto scibili demonstrantur. Ejusmodi sapientia, est Theologia: quia est cognitio perfectissima, fundata in revelatione divina. Estque, verum altiorum, divinarum, & humanarum: imò omnium scibilium eminenter & virtualiter: hoc ipso, quo tractat de Deo, omnium rerum supremâ causâ efficiente, & finali. Quin & omnium scibilium in particulari, quantum humanitus fieri potest. Est etiam cognitio Theologica propter se appetibilis, ad quam aliæ cognitiones, tanquam ad supremam ordinantur.

Quia verò Theologia scholastica, ex principiis fidei, per modum demonstrationis educit conclusiones Theologicas, ideò videndum est, quid sit demonstratio, & conclusio Theologica.

21. Demonstratio est ratiocinatio, procedens ex primo veris, immediatè, vel mediatè. Sive, est argumentatio, ex primo-veris: aut iis quæ per primò-vera, suæ cognitionis principium sumpserunt. Quæ scilicet possunt demonstrari per propositiones primò-veras.

22. *Primo-vera sunt ea, quae non per alia, sed per seipsa fidem habent.* SUNT EA, scilicet propositiones necessarig in quibus est intrinseca & immutabilis connexio prædicati cum subjecto. NON PER ALIA, naturâ priora in eadem scientiâ, eodemque genere causæ. SED PER SEIPSA, ratione sui, & connexionis terminorum suorum. FIDEM HABENT objectivè: nam intellectis, primo-verorum terminis, iisdem, immediatè assentitur intellectus, & adhibet fidem, assensum.

23. *Certum, firmum, & evidentem.* * *Assensum, inquam, id est, intellectûs adhesionem ad objectum cognitum.* *Certum*, versantem circa objectum indubiæ veritatis. *Firmum*, constantem, expulsâ omni hæsitacione, & oppositi formidine. *Evidentem*, circa objectû, clarè visum in se, vel in suis principiis. Quamvis autem evidentia hæc requiratur ad ordinarium assensum demonstrativum; non tamen ad Theologicum, uti notavimus n. 8.

24. *Conclusio est propositio, per bonum discursum, illata ex aliâ præmissâ,*

25. *Conclusio Theologica est propositio, per bonum discursum, illata ex præmissis revelatis, fideq; creditis, utriusque, vel alterutra Si præmissarum utraq; sit de fide, conclusio erit in rigore Theologica. Si una tantùm sit de fide, & altera evidenter nota, conclusio erit necessaria, & infallibilis. Si autem altera, tantùm sit probabilis, conclusio erit itidem dumtaxat probabilis: quia conclusio, tanquàm effectus, sequitur debiliorem partem antecedentis veri, tanquàm causæ suæ.*

26. *Conclusio Theologica, quâ talis, est inferioris certitudinis, quàm præmissæ revelata: quia conclusio nititur discursu intellectûs creati, qui in suâ operatione falli potest.*

27. *Secundùm Ciceronem, Locus topicus est sedes argumenti. Vel juxta Boëtium, Est commune promptuarium, ex quo ad propositam questionem conveniens ducitur argumentum.* Quemadmodùm enim in loco physico corpus continetur; itâ in loco topico argumentum, quòd

bus rebus, per verba significatis qualis est in sensu mystico. INTENTA A DEO, tanquam authore principali. EOQUE INSPIRANTE, non proprio iudicio suggerente uti contigit Jonæ, & Caiphæ; in suis prophetiis. AB AUTHORE HAGIOGRAPHO, itidem intenta significatio.

41. Scripturæ sacræ sensus est duplex: *Litteralis*, quo verba significant res, & *mysticus*, quo res verbis significata, aliud ulterius significant. Nam Sacræ Scripturæ liber, est scriptus intus, & foris. Ezech. 2. & Apoc. 5. *Intus*, ratione sensus mystici, interioris, & reconditi: *Foris*, ratione sensus litteralis, exterioris & expofiti. Scripturæ sensus historicus, sive;

42. *Sensus litteralis est verborum Scripturæ, propriè figurativè acceptorum, immediata significatio: intenta à Deo, eoque inspirante, ab authore hagiographo. Hic sensus litteralis est duplex, uti innuit definitio: scilicet proprius & figurativus.*

43. *Sensus litteralis proprius est Scripturæ verborum, propriè acceptorum, immediata significatio. Qualis est in his, & similibus sententiis: Non mœchaberis: Non furtum facies. &c.*

44. *Sensus litteralis metaphoricus est scriptura verborum, figurativè acceptorum immediata significatio. Qualis est in his, & similibus sententiis. Habitabit lupus, cum agno: & pardus, cum hado occupabit. Isaïæ 11. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te. Matth. 5.*

45. Verba Scripturæ semper sunt accipienda in propriâ significatione, quotiescumque non ingerunt sensum absurdum: quem si ingerant, recurrendum est ad metaphoram & sensum figurativum.

46. Omnis scriptura habet verum sensum litteralem non semper mysticum: quem non habet ea scriptura, quæ immediatè agit de naturali lege charitatis, de morum instructione, & beatitudine æternâ. Exempli causâ: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo: & proximum tuum sicut teipsum. Non falsum testimonium dices. Videbimus eum sicuti est: Venite benedicti Patris*

mei:

*mei: po
tres di
littera
telligu
telligu*

47.
sensus
ratève
mi 2. F
teralit
li Chri
dem C
to voca

lo Isra
est loc
pum.
scribit

28. ca
maled

48.
rum, ul
priman
cunda
verbis
ex inte
spirati

49.
logicu
turæ v
signifi
cant a
tem p
signifi
charit
signifi
tem, &
sensus

50.

mei: possidete paratum vobis regnum. Quando autem Patres dicunt, quasdam Scripturas non habere sensum litteralem, sed tantum mysticum; per litteralem intelligunt proprium litteralem: & per mysticum intelligunt metaphoricum litteralem:

47. Una & eadem Scriptura subindè habet plures sensus litterales, immediatè per verba, propriè figuratève accepta, intentos. Exempli gratià, locus Psalmi 2. *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* intelligitur litteraliter ab Apostolo Heb. 1. de æternâ, & temporali Christi generatione: & ab eodem Act. 13. de eisdem Christi resurrectione. Locus Osee 11. *Ex Ægypto vocavi filium meum.* intelligitur litteraliter de populo Israëlitico, & Christo Domino. Eiusmodi etiam est locus Scripturæ, complectens typum & antitypum. Exempli gratià, Isaia 14. ubi ad litteram describitur casus Luciferi, & Regis Babylonis. Ezechielis 28. casus Cherub, & Regis Tyri: Genesis 3. ubi Deus maledicit serpenti, & diabolo in eo latenti.

48. *Sensus mysticus est rerum scripturæ verbis significatarum, ulterior significatio.* Sive, est rei secunda significatio, per primam, Scripturæ verbis significatam. Undè res illa secunda immediatè significatur per primam, Scripturæ verbis significatam: mediatè autem per verba. Idque ex intentione Dei, & authoris hagiographi, ab eo inspirati.

49. *Sensus mysticus est triplex: allegoricus, tropologicus, & anagogicus.* Quemadmodum enim Scripturæ verba, propriè figuratève accepta, immediatè significant res, sensu litterali; ità eadem res significant aliquando aliud, ad fidem & Ecclesiam militantem pertinens: & sic habetur sensus allegoricus. Vel significant aliud, ad morum instructionem, & officia charitatis pertinens: & sic habetur tropologicus. Vel significant aliud, pertinens ad Ecclesiam triumphantem, & spei nostræ consummationem: & sic habetur sensus anagogicus.

50. *Sensus allegoricus est rei, ad Ecclesiam militantem pertinentem.*

pertinentis significatio, per aliam rem, Scriptura verbis im-
mediatè significatam. Rei, inquam, intentæ à Spiritu
sancto, eoque inspirante, ab auctore hagiographo.

51. *Sensus tropologicus est rei, ad morum instructionem*
pertinentis significatio, per aliam rem, Scriptura verbis im-
mediatè significatam.

Tropologicus, sive moralis mysticus differt à mo-
rali litterali: quia in hoc mores instruuntur immedia-
tè per verba: in illo, per res gestas, verbis expressas.

52. *Sensus anagogicus est rei, ad Ecclesiam triumphantem*
pertinentis significatio, per aliam rem, Scriptura verbis im-
mediatè significatam

53. Quatuor Scripturæ sensus comprehenduntur
his versiculis:

Littera gesta docet, quid credas allegoria:

Moralis quid agas, quid speres anagogia.

54. *Idem quatuor sensus significantur ab Aposto-*
lo Galat. 4. Abraham, inquit, duos filios habuit: unum Is-
maëlem, de ancillâ Agar: & unum de liberâ Sarâ. En
sensus historicus, & litteralis: Quæ sunt per allegoriam
dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. En sensus allegori-
cus, quo per Abrahamum significatur Deus: per duas
uxores, Agar & Saram, significantur duo testamen-
ta, vetus & novum: per Ismaëlem & Isaacum sig-
nificantur duo populi; Judaicus Deum colens, sub se
virtute legis, & cum timore poenæ: Christianus, sub
libertate gratiæ & Spiritûs, virtutis amore. Illa au-
tem quæ sursùm est Ierusalem, libera est: quæ est mater no-
stra. En sensus anagogicus, quo per Ierusalem terre-
nam, significatur cœlestis, & Ecclesia triumphans.
Sed quomodo tunc is, qui secundum Spiritum, ita & nunc.
En sensus tropologicus, quo per Isaaci persecutio-
nem, ab Ismaële factam, significatur persecutio Chri-
stianorum, per Judæos, expellendos tandem è domo
Dei: Ecclesia scilicet militante & triumphante: dum
interim illis exclusis, Christiani patientes, hæredes
erunt Dei, cohæredes autem Christi.

Subindè

Subin-
fatos
liter f
milita
patria
Fuit tu
ricè C
gloria
55.
cabile.
ricè, se
Ejufin
& qu
id est,
Hoc
unum
tum, a
56.
ter real
ctus, &
57.
ter nega
creatus,
notat in
clusio,
58.
sine habi
59.
cum hab
sive rela
vel rati
&c. Pro
60. Att
solutum,
MEN, pr
nim, qu
vinum
num, Es

Subindè unum & idem Scripturæ verbum habet præfatos quatuor sensus. Exempli gratiâ *Ierusalem* litteraliter significat civitatem Judææ: allegoricè Ecclesiam militantem: tropologicè animam fidelem: anagogicè patriam caelestem. Similiter quando Gen. i. dicitur *Fuit lux*, significatur literaliter lux corporalis, allegoricè Christus, tropologicè gratia, anagogicè lumen gloriæ. Generaliter sumptum.

55. *Attributum divinum est nomen, de Deo propriè prædicabile.* Attributum sic dictum, quia Deo non metaphoricè, sed verè attribuitur; & de eo propriè prædicatur: Eiusmodi attributum est *ens, essentia, substantia, spiritus*, & quodcumque simile nomen, etiam quidditativum; id est, divinæ essentiæ constitutivum.

Hoc generali modo acceptum attributum divinum, unum est positivum, aliud negativum: unum absolutum; aliud relativum. Affirmativum, sive.

56. *Positivum attributum est nomen significans formaliter realem perfectionem, de Deo affirmabilem, Uti justus, sanctus, &c.*

57. *Negativum attributum est, nomen significans formaliter negationem, & removens à Deo imperfectionem. Uti, increatus, immensus, &c.* Hoc attributum negativum connotat in Deo perfectionem: quia imperfectionis exclusio, est perfectio.

58. *Attributum absolutum est nomen de Deo prædicabile, sine habitudine ad aliud suppositum. Uti, bonus, sapiens, &c.*

59. *Attributum relativum est nomen de Deo prædicabile, cum habitudine ad aliud suppositum.* Habitudine, inquam, sive relatione, reali ad intrà, Uti *Pater, Filius, Spiritus*: vel rationis, ad extrà, ut *Dominus, creator, prima causa* &c. Propriè, & strictè sumptum.

60. *Attributum divinum est nomen essentiæ, positivum, absolutum, de Deo propriè prædicabile, tamquam proprietas. NOMEN, prædicatum, quod de Deo verè dici potest. Id enim, quod moderni Theologi vocant attributum divinum; Dionysius, & veteres vocarunt nomen divinum. ESSENTIALE, competens essentiæ divinæ, & commune*

mune tribus personis: non tamen essentiae divinae constitutum. POSITIVUM, & affirmativum, significans formaliter realem perfectionem, in Deo existentem; non autem imperfectionis remotionem. ABSOLUTUM, non dicens habitudinem ad aliud suppositum: five relationem realem, ad intrâ; aut rationis, ad extrâ. DE DEO, de essentia divina, & tribus personis. PROPRIE, non metaphoricè, neque figurativè. PRÆDICABILE, quod potest de Deo prædicari. TANQUAM PROPRIETAS & profectio, profluens ex essentia divina, eiq; necessariò competens, non eam constituens, sed ei constituta (nostro concipiendi modo) superveniens.

61. Itaque à definitione attributi divini, strictè dicti, excluditur, primò nomen personale & notionale: uti, *Pater, imascibilis, &c.* 2. nomen negativum, removens imperfectionem. Uti, *increatedus, infinitus, &c.* 3. Nomen relativum ad intrâ & extra: uti *spirans, Dominus, &c.* 4. Nomen metaphoricum: uti, *Leo, agricola, zolotes, &c.* 5. Nomen quidditativum, & essentiae divinae constitutum, *spiritus, substantia, &c.*

62. Strictè dicta attributa divina non distinguuntur realiter ab essentia divina, 1. nec inter se, 2. Distinguntur tamen ratione ratiocinata, ab eadem essentia 3. Et inter se 4. Primi membri ratio est, quia est de fide, quòd in divinis omnia sunt unum; ubi non obviat relationis oppositio. Sed inter essentiam divinam, & attributa, non obviat oppositio: ergo essentia divina & attributa sunt unum: & consequenter non distinguuntur realiter. Confirmatur, quia Deus prædicatur non tantum justus, bonus, &c. Sed etiam in abstracto justitia, bonitas, &c. Quae autem distinguuntur realiter, non possunt de se invicem, in abstracto, prædicari. Secundi ratio est, quia essentia divina est omninò simplex: ergo attributa illius, non sunt inter se realiter distincta. Alias essentia divina non foret simplex, sed composita ex pluribus attributis, realiter inter se distinctis. Tertii, & quarti ratio est, quia licet in Deo essentia, & attributa,

ta,
intel
cipen
conc
sent
que
Deo
essent
Atqu
parte
nata.

63.
uti ca
positiv
talis,
sapiens
propri
petra.
abstrac
æterne
redempt
& non
non p

64. N
primens
essentia
pere; i
verbo n

65. I
talia il

66. I
talia de
partes,
materia
ca. Cù
ditativè
quatè c
nominat

ta,

ta, sint una simplex & indistincta entitas; tamen intellectus humanus non potest illam adæquatè concipere, unico conceptu formali; sed eget multis conceptibus inadæquatis: quorum uno concipit essentiam, altero potentiam, misericordiam, &c. idque cum fundamento in re: quia hæc omnia sunt in Deo, secundum verissimam sui rationem: & ratio essentiae, non est ratio potentiae, misericordiae, &c. Atque adeo sunt distincta ratione non tantum ex parte rationis ratiocinantis, sed ipsius rei ratiocinatae.

63. *Attributa divina generaliter dicta, varia sunt: uti capimus dicere sup. n. 55. Quaedam enim sunt positiva, ut *justus, sanctus*: alia negativa, ut *immortalis, incorporeus*. Quaedam sunt absoluta, ut *potens, sapiens*: alia relativa, ut *pater, dominus*. Quaedam sunt propria, ut *bonus, verus*: alia metaphorica, ut *vitis, petra*. Quaedam sunt concreta, ut *vivens, clemens*: alia abstracta, ut *veritas, vita*: Quaedam conveniunt ab aeterno, ut *unus, trinus*: alia ex tempore, ut *creator, redemptor*. Cæterum quodcumque tandem attributum, & nomen usurpemus, Deum adæquatè nominare non possumus, neque eum definire.*

64. *Nominare Deum est ei imponere nomen, adæquatè exprimens naturam divinam. Quod ut fiat, nominans debet essentiam divinam comprehensivè intellectu concipere; illiusque similitudinem adæquatam formare, & verbo mentis exprimere.*

65. *Definire Deum est explicare naturam Dei, per essentialia illius. Nam.*

66. *Definitio est oratio, naturam rei explicans, per essentialia definiti. Qualia sunt, genus & differentia, tanquam partes, essentielles logicæ, vel metaphysicæ: item materia & forma tanquam partes essentielles physicæ. Cùm ergò viator non cognoscat Deum quidditativè, & ne quidem comprehensor illum adæquatè comprehendat; non potest illum adæquatè nominare, neque definire.*

Interim potest Deus aliquatenus describi, per imitationem generis, & differentiae: sive per praedicatum commune, & proprium; dicendo quod.

67. *Deus est ens, quod est. Est ens independens, à quo omne aliud est dependens.* ENS, juxta illud Exodi 3. *Ego sum qui sum.* Sic dices filiis Israël: *Qui est, misit me ad vos.* Et Job. 14. *Tu qui solus es,* & 23. *Ipse enim solus est,* quia solus est ens necessarium: solus est ens, cujus essentia est esse, siue existentia. Solus est ens à se non positivè, quasi Deus sit sui ipsius causa; sed negativè, quia non est ab alio ente dependens, tanquam causâ efficiente. Vel potius *Ens à se*, id est, Ens habens esse, vi solus essentiae suae. Unde ineffabile Dei nomen est *Jehovah*, id est, Ens fons essendi, principium omnis entis. Itaque Deus est ens per essentiam, alia sunt entia per participationem.

68. *Ens per essentiam est ens, vi essentiae habens existentiam, non aliunde communicatam.*

69. *Ens per participationem est ens habens existentiam, aliunde communicatam, & non ab essentiâ suâ.*

70. *Deus est unus affirmativè, sive indivisus in se: est etiam unus exclusivè, id est, unicus & singularis, excludens sui similibus pluralitatem.* Patet ex Deuter. 6. *Dominus Deus noster Deus unus est.* 1. Cor. 8. *Nullus est Deus nisi unus.* 1. Joan. 5. *Tres sunt qui testimonium dant in caelo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.*

71. *Vnum affirmativè est ens, in seipso indivisum.* Sive, *est ens simplex aut unitum:* ens absque partibus, sui constitutivis; aut cum illis realiter unitis, & à se indivis. Priori modo Deus est unus affirmativè, uti patebit ex attributo simplicitatis.

72. *Unitas affirmativa est entis simplicitas.* Sive, *est indivisio entis in seipso: vel, est entitas in se indivisa,* id est, omninò simplex vel constituta ex pluribus, realiter unitis. Unde unitas dicit negationem compositionis, vel indivisionem partium componentium; ita ut illae constituent ens unum, & non entia.

73. *Unum exclusivè est ens unicum, excludens sui similitudinem pluralitatem.* Sic est unus Deus Deutero. 32. *Videte quod ego sim solus; & non sit alius Deus præter me.* Undè tres personæ divinæ, non possunt dici tres dii; sicut tres personæ humanæ, sunt tres homines: quia natura humana communicatur cum sui multiplicatione individuali: divina autem, eadem numero & individuo communicatur tribus personis divinis.

74. *Unitas exclusiva est entis singularitas, excludens sui similitudinem pluralitatem.* Ejusmodi est unitas solis, mundi, & Dei. Quando autem Apostolus 1. Cor. 8. dicit quòd *sint dii multi. & Domini multi;* intelligit (innuente contextu) de idololâtris, qui admittebant multos Deos. Quando etiam Exodi 7. 22. & 28. Psalmo 81. & Joan. 10. homines quidam vocantur dii; hoc dicitur improprie, propter divinæ potestatis, & dignitatis participationem.

75. *Deus est actus purus.* *Actus,* ens actu existens. *Purus,* sine admixtione potentialitatis, sive potentiæ objectivæ, & subjectivæ. Itaque Deus est *actus purus,* quia est ens necessarium, non habens existendi potentialitatem, sed necessario actualem existentiam. Est insuper *purus,* quia est ens perfectissimum, non habens potentiam subjectivam, neque capacitatem perfectionis adjectiviæ.

76. *Potentia objectiva est possibilitas existendi.* Sive, non repugnantia ad existendum, antecedenter ad existentiam actualem. Vocatur objectiva, quia ens potentiale est objectum potentiæ realis, per quam potest poni in existentia actuali. Ab hac potentia objectiva dicitur ens potentiale, & possibile, distinctum contra ens actuale.

77. *Potentia subjectiva est capacitas recipienda perfectionis.* Sive, aptitudo ad recipiendum aliquid, tanquam sui perfectivum. Hæc potentia involvit imperfectionem, utpote negationem perfectionis, receptu possibilem.

78. *Deus est simplex: id est, ens habens essentiam non adunatam ex pluribus extremis, se constituentibus.*

79. *Ens simplex est ens, habens essentiam non compositam*

ex pluribus partibus, se componentibus. Formaliter.

80. *Simplicitas est negatio compositionis.* Materialiter connotat independentiam entis, à partibus se constituentibus: & consequenter connotat modum essendi perfectum: quo ens habet totam suam essentiam, sine plurium adunatione: sed in simplici entitate, quæ est totum quod est.

81. *Ens compositum est ens, habens essentiam adunatam ex partibus, se constituentibus.*

82. *Compositio est plurium unio, ex quibus unum resultat.*

83. *Deus est sanctus, & per essentiam sanctus.* Patet ex Isaïæ 6. *Sanctus sanctus sanctus, Dominus Deus.* Et Exodi 35. *Magnificus in sanctitate.* Secundùm Dionysium I. de divinis nom. cap. 12.

84. *Sanctitas est perfecta puritas à peccato, tanquàm immunditiâ spirituali.* Sanctitas divina est ejusmodi puritas per essentiam beatorum per participationem, ab omni peccato, etiam veniali: viatorum ordinaria, à mortali.

85. *Sanctum per essentiam est suppositum, habens à se, vi solius essentia perfectam puritatem spiritualem.* EST SUPPOSITUM intellectualem. HABENS A SE, independentem ab alio, tanquàm causâ efficiente. VI SOLIUS ESSENTIÆ, ita ut ea, à quibus denominatur sanctum, sint illius nuda essentia; non autem accidentia, superaddita essentia. HABENS PERFECTAM PURITATEM, omnimodam mundiciam à peccato, etiam minimò.

86. *Sanctum per participationem est suppositum, habens sanctitatem, essentia superadditam, à Deo acceptam.*

87. *Sanctitas per essentiam est suppositi independentis puritas perfecta, vi solius essentia, Hac soli Deo competit, enti, independenti, perfectissimo, simplicissimo, & actui puro.*

88. *Sanctitas per participationem est puritas, essentia superaddita, & à Deo accepta.* Est essentia creatæ adventitia, & accidentaria.

89. *Creaturæ sunt sanctæ, per participationem sanctitatis divinæ: non quòd sint formaliter sanctæ, per*

per sanctitatem divinam, tanquam formam, ipsis inhaerentem: sed quia intrinsecam suam sanctitatem habent participatam, & causatam à Deo, tanquam causâ efficiente. Idem esto iudicium de bonitate participatâ, iustitiâ, &c.

90. Quomodo locuti sumus de sancto & sanctitate per essentiam; ita ratiocinandum est de sapiente & sapientiâ per essentiam, cæterisque attributis divinis tam concretis, quam abstractis: ut scilicet sapiens, iustus, &c. per essentiam, habeat essentiam suam à se, independentem ab alio, tanquam causâ efficiente: & attributi plenitudinem habeat vi solius essentiae, absque ullo superaddito.

91. Deus est bonus, & per essentiam bonus. Patet ex Lucæ 18. *Nemo bonus, nisi solus Deus.* Quem locum Patres, & scripturæ interpretes intelligunt de bono per essentiam. Quando autem dicitur solus Deus esse bonus, &c. per essentiam; additio illa *per essentiam*, afficit subiectum *Deus*, qui solus, sine ullo superaddito, vi naturæ essentiae suæ est bonus. Afficit insuper prædicatum *bonus*, quia solus Deus habet bonitatem non participatam, sed essentialem: quæ est plenitudo, & origo bonitatis.

92. *Bonum est ens conveniens sibi*, alterivè. Unde est duplex bonum: unum bonum sibi, aliud bonum alteri. Et utrumque est bonum, quia est conveniens: est autem conveniens sibi, quia perfectum; alteri, quia perfectionem ei adfert. Itaque bonum in se, sive.

93. *Bonum sibi est ens, habens perfectionem sibi debitam, & convenientem naturæ suæ*; & appetitui proprio, naturali, sensitivo, vel rationali.

94. *Bonum alteri est ens, adferens perfectionem, convenientem naturæ alterius*; & conformem appetitui alieno.

95. *Conveniens est quid, perfectionem adferens.* Sive, est quid conforme naturæ rei, cui convenire dicitur. Unde licet BONUM ET PERFECTUM, sæpè sumantur ut synonyma; illud tamen est subsequum ad hoc. Nam ideo aliquid est bonum, & conveniens, quia est perfectum, omnibusque requisitis completum. Ideoque.

96. *Bonitas est perfectio, sibi alterivè conveniens. Vel potiùs, est convenientia, resultans ex perfectione rei, & complemento requisitorum.*

97. *Bonum per essentiam est ens independens, habens plenitudinem bonitatis, vi solius essentia sua. INDEPENDENS ab alio tanquàm causâ efficiente. HABENS PLENITUDINEM BONITATIS, totam & plenam suam perfectionem, & convenientiam. VI SOLIUS ESSENTIÆ, sine ulla adventitia bonitate, superaddita essentia.*

98. *Bonum per participationem est ens dependens, habens bonitatem, non ab essentia sua totam: sed partim ab ea, partim ab ei superaddita perfectione.*

99. *Bonitas per essentiam est perfectio, & convenientia independens, ab essentia sola proveniens: tota substantialis, & nullatenus accidentaria.*

100. *Bonitas per participationem est perfectio & convenientia dependens; ab accidente superaddito essentia, proveniens.*

Bonitas creata est participata à bonitate divinâ, tanquàm causâ efficiente, exemplari, & finali. Efficiente, quia Deus effectivè producit bonitatem creatam, exemplari, quia bonitas divina est idæa & exemplar bonitatis creatæ: finali, quia bonitas divina, tanquàm finis ultimus movet creaturam ad sui amorem & assecutionem.

101. *Deus est perfectus. Matth. 5. Estote perfecti, sicuti & Pater vester caelestis perfectus est. Confirmatur ratione, quia Deus continet in se omnes perfectiones, creatas & increatas. Creatas, quia illarum est causâ efficiens: increatas, quia cùm illæ sint infinitæ, non possunt esse, nisi in ente infinito. Deus est absolute perfectus per essentiam, quia habet omnem omnino perfectionem, vi solius essentia suæ.*

102. *Etymologicè perfectum est ens totaliter factum: cujus potentia est totaliter reducta ad actum: Sic acceptum perfectum non competit Deo. Utpotè non facto, & actui puro.*

103. *Perfectum positivè, est ens, habens omnia requisita ad sui complementum.*

104. *Perfectum negativè, est ens, cui nihil perfectionis deest juxta naturam suam exigentiam.*

105. *Perfectum privativè, est ens, cui nihil deest perfectionis, debita inesse.*

106. *Perfectum secundum quid, est ens, habens in certo ordine limitato, omnia requisita ad sui complementum.*

107. *Perfectum absolutè est ens, ad cujus complementum omnis omninò perfectio est requisita, & habita. Sive, est ens, habens omnem omninò perfectionem: ità ut nulla defuit, nec deesse possit.*

108. *Perfectum per essentiam est ens, à se habens omnimodam perfectionem, vi solius essentia sua: sine ulla aliunde superadditâ.*

109. *Perfectio est complementum requisitorum ad rei integritatem. Item, est entitas conveniens naturæ rei, propriæ vel alienæ.*

Perfectio una est simpliciter talis, alia secundum quid.

110. *Perfectio simpliciter, est ea, quæ nullam imperfectionem habet, nec oppositionem cum aliâ perfectione, æquali, vel majore. Sive, juxta Anselmum Monologii c. 14. est ea, quæ melior est ipsâ, quàm non ipsâ. Id est, quæ in unoquoque, considerato in ratione entis, melior est ipsâ, quàm incompossibile ipsius. Ejusmodi est intellectuale, voluntas, justitia, &c. dixi, considerato in ratione entis, quia v.g. Leoni considerato ut Leoni, licet non sit melius intellectuale, (utpotè destructivum naturæ leoninæ) quàm irrationale, tamen eidem Leoni, considerato ut enti, melius est intellectuale quàm quævis alia perfectio incompossibilis, ipsique repugnans. Non simpliciter, sive.*

111. *Perfectio secundum quid, est ea, quæ mixtam imperfectionem habet, vel oppositionem cum aliâ perfectione, æquali vel majore. Id est, quid conveniens naturæ rei, ità ut in formali suo conceptu involvat imperfectionem, v. g. irrationale involvit rationis privationem: vel repugnantiam cum perfectione æquali, v. g. frigus cum calore: vel cum majore v. g. Corporeum cum spirituali. Item secundum præfatum Anselmum.*

112. *Perfectio secundum quid, est ea, qua non est melior ipsâ quàm non ipsâ. v. g. calor, inanime, &c.*

113. *Perfectiones simpliciter continentur in Deo formaliter, eximio & excellentissimo modo, excludente omnem.*

114. *Creatarum perfectionum imperfectionem. * Formaliter, inquam, id est secundum essentiam, & rationem suam formalem. Nam tota essentia: & ratio formalis ejusmodi perfectionum reperitur in Deo. Secus est de perfectionibus non simpliciter, quæ non continentur in Deo formaliter: quia de se involvunt imperfectionem quæ à Deo excludenda est. Aliàs forent in Deo opposita, ut calor, frigus, &c. Nihilominus eadem perfectiones non simpliciter continentur in.*

115. *Deo * eminenter, id est, in entitate eminentiore causâ.*

116. *Quâ efficiente. Insuper * virtualiter, id est, in virtute & efficaciâ se solo præstandi omnia quæ per illas præstari possunt. Continentur etiam in Deo objectivè, ut in intelligente: & representativè, ut in ideâ, & exemplari. Et sic habent in Deo quadruplex esse, primum eminens, secundum virtuale, tertium intelligibile, quartum ideale.*

117. *Ratione hujus continentie eminentialis & virtualis, Deus Exodi 33. vocatur omne bonum: sapientiæ. I. dicitur quod continet omnia. Rom: 11. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Coloss. 1. In ipso condita sunt universa, & omnia in ipso constant.*

118. *Propriè loquendo, non sunt in Deo diversæ perfectiones, sed est unica simplicissima entitas (quæ est omnis perfectio possibilis) ab intellectu nostro concepta inadæquatis conceptibus, sub ratione potentie, sapientiæ, justitiæ, &c. Deus est infinitus, & immensus. Baruch. 3. Magnus est, & non habet finem: excelsus, & immensus.*

119. *Infinitum est ens illimitatæ perfectionis absque fine graduum intentionis.*

120. *Infinitas divina accipitur duobus modis: primò pro illimitatione intensivâ omnis perfectionis divinæ: secundò pro speciali attributo. Primo modo sumpta.*

121. *Infinitas est perfectionum divinarum, illimitata intensio, absque termino & fine.* Est inquam modus infinitus omnium attributorum divinarum, sapientiæ, bonitatis, &c. Secundo modo sumpta.

122. *Infinitas est essentia divina entitativa intensio illimitata : absque termino & fine.*

123. Prout est particulare attributum divinum *Infinitas*, formaliter dicit negationem termini in perfectione essentiali : fundamentaliter autem supponit continentiam formalem, eminentialem, aut virtua-lem omnis perfectionis cogitabilis.

124. *Infinitas, & immensitas sunt duo distincta attributa divina : infinitas enim negat finem & terminum perfectionis essentialis Dei : immensitas negat mensuram essentialis præsentialem Dei, qui non potest terminari ullis locis.* Hæc divina.

125. *Immensitas est illimitata diffusio substantia divina : & aptitudo coexistendi infinitis rebus, locis, & spatiis, nec contineri illis, vel concludi.*

126. *Ubiquitas est actualis præsentia Dei, in omnibus rebus, ac locis.*

127. *Immensitas habet se per modum aptitudinis, ubiquitas per modum actûs illa est Dei attributum æternum & necessarium : hæc est ei conveniens ex tempore, & libere.*

128. *Immensitas divina est attributum negativum, dicitque negationem mensurabilitatis à spatio ; fundamentaliter dicit infinitam extensionem substantiæ Dei, aptæ coexistere infinitis rebus, locis, & spatiis, nec concludi illis.*

129. *Ex immensitate, ubiquitate, & spiritualitate Dei, sequitur quod sit in omni re, & loco repletivè ; in nullo autem circumscriptivè, aut definitivè.*

130. *Itaque Deus est in omni loco repletivè, spiritali repletionem : id est, essentiâ suâ totus existit in toto loco, & totus in singulis loci partibus : non excludens inde corpus. Non est autem circumscriptivè in loco,*

st melior
in Deo
, exclu-
nem. *
rationem
formalis
ecus est
n conti-
unt im-
s forent
nus cæ-
in.
re causâ.
in virtut
tari pos-
intelli-
olari. Et
minens,
ideale.
& vir-
bientia.
& per ip-
dita sunt
diversæ
as (quæ
nostro
one po-
tus, &
finem :
que fine
is : pri-
onis di-
modo
21. In-

loco, quia est substantia spiritualis, & indivisibilis; non habens molem quantitativam, neque partes adæquatas partibus loci. Nam

131. *Esse circumscriptivè in loco est circumcircà ambiri loco; ità ut totum locatum commensuretur toti loco; & diversæ partes illius, diversis partibus loci.*

Non est etiam definitivè in loco, quia nullus locus finit, aut terminat præsentiam illius. Nam

132. *Esse definitivè in loco est habere præsentiam loco finitam, & limitatam: ità ut existentia locati, non excedat locum; etiam si non habeat partium extensionem.*

Locus est duplex: unus locato intrinsecus, sive internus: alter extrinsecus.

133. *Locus intrinsecus est spatium corpore repletum, & à locato occupatum intervallum. Vocatur etiam Vbi: quod ubi habet cælum empyreum, quàmvis non habeat extrinsecam superficiem concavam, circumscribentè se, sive locum extrinsecum. Locus extrinsecus, sive.*

134. *Locus externus est superficies concava corporis, locatum circumscribentis. Vel juxta Aristotelem.*

135. *Locus est finis continentis, immobilis, primus. Locus circumscriptivus, externus, & extrinsecus locato. EST FINIS, extrema superficies concava CONTINENTIS, corporis actu ambièntis circumscriptivè aliud. IMMOBILIS, finis non mutabilis; manente naturâ ejusdem loci, non potens mutare distantiam, quam habet ad quinque immobilia puncta mundi, orientem, occidentem, meridiem septemtrionem, & centrum universi. PRIMUS, finis proximè contingens corporis locatum, & immediatè ambiens illud.*

Aristoteles idem 4. Phisic. cap. 6. dicens, *Vacuum necesse est esse locum carentem corpore*, prævit Philosophis definitibus.

136. *Vacuum est locus carens corpore, aptus illud continere. Ubi locus per adjunctum carens, alienatur à sua ordinaria significatione: quâ significat continentiam actualem, non solam aptitudinalem; sive continentiam capacitatem. Interim melius poterit definiri sic.*

137. *Vacuum est spatium vacans corpore, eodem aptum repleri, sive, est superficies concava corporis contentivi, privata contento.* CONTENTIVI, apti continere, non actu continentis. PRIVATA, quia vacuum est quid privativum, non merè negativum. CONTENTO, corpore reali, apto seu nato contineri.

138. *Corpus reale est substantia prædita mole quantitativa, trinae dimensionis. Quæ moles quantitativa est magnitudo longa, lata & profunda; cujus partes superficie copulantur.*

139. *Vacuitas est privatio corporis in loco aptitudinali; Secundùm Philosophum.*

140. *Spacium est trina dimensionis quantitas immaterialis, admittens secum corpus, sibi adæquatum; Secundùm alios.*

141. *Spacium est aptitudo capiendi corporis. Sive, est capiendi corporis non repugnantia, ei commensurata.*

142. *Spacium reale est intervallum, repletum corpore. Item*

143. *Spacium reale est superficies concava corporis continentis aliud.*

144. *Superficies est magnitudo longa, & lata, non profunda, cujus partes lineâ copulantur.*

145. *Spacium imaginarium est vacuitas, concepta per modum loci, apti repleri corpore reali.*

146. *Scripturæ loca Job II. & 3. Regum 8. & Baruch. 3. & alia, exigunt ut Deus, ratione immensitatis, & infinitatis suæ, sit realiter non tantum in spatiis realibus, sed etiam in imaginariis: ibidem per intrinsecam, & realem præsentiam, existens in seipso; sed sine reali habitudine ad spacium. Eodem planè modo, quo ante mundi constitutionem, fuit realiter in spatiis imaginariis: quibus nunc respondent spatia mundi realia: juxta versiculum:*

Dic ubi tunc esset, cum præter eum nihil esset?

Tunc, ubi nunc, in se: quoniam sibi sufficit ipse.

147. *Deus est ubique, in omnibus rebus, & locis; per essentiam, præsentiam, & potentiam.*

148. *Per essentiam, quia essentia divina est indistans ab omnibus rebus, imò intima entitati illarum.*

149. *Per*

149. *Per presentiam*, quia Deus habet clarissimam inspectionem, & intuitivam visionem omnium rerum, actu existentium.

150. *Per potentiam*, quia Deus habet virtutem activam, omnia producentem, & conservantem. Quamvis autem potentia Dei, sit essentia ipsius, tamen Deum esse ubique, in omnibus locis, & rebus *per essentiam* significat immediationem suppositi: *per potentiam*, immediationem virtutis. Deus est immutabilis. Malach. 3. *Ego Deus, & non mutor*. Psalm. 101. *Mutabuntur, tu autem idem ipse es*.

Immutabilitas formaliter dicit negationem mutationis: Hæc autem

151. *Mutatio est transitus entis, ab uno termino, ad alium, sive, est transitus à privatione ad formam: vel à formâ ad privationem intrinsecam mobili*.

152. Omnis mutatio imaginalis abest à Deo: primò *mutatio substantialis*, quâ ens transit à non esse, ad esse: vel ab esse, ad non esse. Item à privatione formæ substantialis, ad illius introductionem: & è diverso. 2. *accidentalis* quâ acquiritur accidens, prius non habitum: aut amittitur habitum. 3. *Localis*. 4. *Corporalis*. 5. *Intellectus*. 6. *Voluntatis*. Immutabilitatis primæ ratio est, Dei in existendo necessitas. Secundæ, Dei simplicitas. Tertiæ, Dei immensitas, & ubiquitas. Quartæ, Dei spiritualitas. Quintæ, Dei omnisciëntia. Sextæ, Dei sapientia in decernendo.

153. *Immutabilitas divina est modus essendi Dei, quo necessario existit, & in omnimodâ perfectione suâ stabilis perseverat*. Deus est æternus. Deuter. 32. *Virgo ego in æternum*.

154. *Æternum est ens carens initio, & sine durationis suâ*. Duratio rei est duplex: una interna, altera externa.

155. *Duratio interna est rei existentia perseverans*.

156. *Duratio externa est mensura perseverantis existentia rei*. MENSURA per motum primi mobilis.

157. *Tempus continuum est numerus motus, per ipsum prius posteriusve*. Id est, duratio motus continui successivi, secundum partes, prius & posterius succedentes.

Vel

Vel conformiter ad textum Aristotelis. Tempus est ipsi primi mobilis motus numeratus, secundum partes suas in successione priores & posteriores.

158. *Tempus discretum est duratio plurium partialium durationum, mensurantium res instantaneas non continuatas; vel res permanentes non successivas, Ævum, sive*

159. *Æviternitas est duratio, tota simul existens, rei habentis initium, & non habitura finem. TOTA SIMUL EXISTENS, permanens, & non successiva.*

160. *Sempiternitas est duratio tota simul existens, carens initio & fine actuali, non tamen possibili.*

161. *Æternitas participata est invariabilis duratio creata visionis beatifica, Sic dicta, quia æternitatem absolutam participat excellentiori modo, quàm cæli, angeli, animæ rationales, quæ commensurantur ævo. Nam perfectiori ratione participat invariabilitatem divinam: quia visio beatifica est invariabilis, & in eâ non sunt volubiles cogitationes. Unde æternitas participata est media inter æternitatem absolutam, & ævum.*

Itaque tempus est duratio successiva, habens initium, & finem: ævum est duratio permanens, habens initium, & fine carens: æternitas est duratio permanens, carens initio, & fine. Tempus est duratio rei variabilis substantialiter, & accidentaliter: ævum est duratio rei invariabilis substantialiter, & variabilis accidentaliter: æternitas est duratio rei existentis omnio invariabiliter. Juxta Boëtium l. 5. de consol. prosâ 6.

162. *Æternitas est interminabilis vita tota simul, & perfecta possessio. INTERMINABILIS, quæ non potest terminari termino à quo, nec ad quem; initio nec fine. VITÆ existentie viventis. TOTA SIMUL, indivisibilis non successiva substantialiter, aut accidentaliter. Duratio non habens præteritum, nec futurum; sed præsens perpetuum, coexistens omnibus differentiis temporis. Ideo Deus æternus; Apoc. 1. dicitur*

dicitur *qui est, qui erat, & qui venturus est*. ET PERFECTA, excludens omnem imperfectionem, & consequenter dependentiam ab alio: imperfectionem etiam momenti, cujus duratio licet fit tota simul, partibus successivis carens; tamen esse ipsius est imperfectum, & statim evanescens. POSSESSIO, quieta ac firma insistentia & permanentia. Itaque præfata definitionis hic est sensus:

163. *Æternitas est indivisibilis, interminabilis, & independens duratio viventis. Sive, est independens interna duratio viventis, invariabiliter persistentis in suo esse, carente initio sineque actuali & potentiali.*

164. *Æternitas divina est independens, interminabilis, & indivisibilis existentia Dei.*

Deus est vivens & vita, Apoc. 5. *Adoraverunt viventem in secula seculorum.* Joan. 14. *Ego sum via, veritas & vita.* Itaque Deus est vivens intellectualis, & vita per essentiam.

165. *Vivens est suppositum, producens operationem vitalem, v. g. vegetationem, sensationem, generationem &c.*

166. *Vivens intellectualem est suppositum, producens operationem vitalem intellectualem, scilicet volitionem, & intellectionem. Generaliter sumptus.*

167. *Intellectivus est intelligens sine discursu, vel cum eo. SINE DISCURSU, uti Deus & Angelus. CUM DISCURSU, uti homo. Strictè sumptus, & contra rationalem distinctus.*

168. *Intellectivus est intelligens unico simplici intuitu, absque discursu colligente ex uno aliud.*

169. *Intellectuale vivens per essentiam, est suppositum, habens vitalem actualitatem intellectualem, ut essentia sua independentis, sine alio superaddito principio quo, & sine operatione accidentariâ.*

Deus est *vita*, eaque prima, & substantialis: quia est natura producens operationem vitalem: scilicet intellectionem, & volitionem. *Est vita per essentiam*, quia vi solius suæ essentiæ independentis habet totam vitalem actualitatem, sine superaddito alio principio quo, & sine accidentariâ operatione.

170. *Vita*

170. *Vita Dei est natura divina, productiva actuum vitalium. Est fons omnis vitæ participatæ. Item*

171. *Vita Dei est ipseus viventis existentia interminabilis: absque initio, & fine.*

172. *Vita per essentiam est natura independens, vi sua habens totam vitalem actualitatem: sine superaddito alio principio quo, & sine accidentariâ operatione. Sive, est essentia independens se solâ habens plenitudinem vitæ primæ & secundæ, substantialis, & actualis.*

173. *Vita primâ est natura sui motrix. Sive, est natura se ipsam movens; vel intrinsecum principium quo motionis. NATURA, id est, essentia, undè nascitur operatio. Natura, inquam, in suo statu naturali posita. Qualis non est natura lapidis, deorsum moti, per intrinsecam gravitatem: quia existens in loco naturali, non movetur à principio intrinseco. SEIPSAM MOVENS, producens operationem vitalem, tanquam principium quod, mediante principio quo intrinseco. VEL INTRINSECUM, primum & formale PRINCIPIMUM QUO MOTIONIS, operationis vitalis. Cujusmodi principium in corporalibus est; Anima quâ vivimus, vegetamur, sentimus, & intelligimus primò, tanquam intrinseco principio.*

174. *Vita prima & substantialis est duplex: scilicet operationis vitalis principium quod, & quo: sive, natura se movens, & naturæ forma, sive anima. Imò in viventibus corporalibus, hujus formæ substantialis unio cum materiâ, animæ scilicet, cum corpore, vocatur vita; separatio ejusdem, mors. Universim etiam cujuscunque viventis existentia, & duratio interna, vocatur vita illius; existentia destitio, mors.*

175. *Vita secunda est operatio vitalis. Eadem vocatur vita actualis, & accidentaria.*

176. *Operatio vitalis est operatio procedens à naturâ se movente. Ejusve principio intrinseco, v.g. vegetatio, sensatio, intellectio, volitio, generatio, progressio &c.*

Deus est verus, & veritas per essentiam, 1. Thess.

1. *Servire Deo vivo, & vero.* Joan. 14. *Ego sum via, veritas & vita,*

177. Deus est verus, non fictus nec falsus; sed verè & propriè dictus Deus: habens omnia requisita ad essentiam divinam. Et consequenter est conformis conceptui intellectûs, repræsentanti Deum, ut in se est. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum.* Joan, 17. *Dominus autem, Deus verus est* Jerem. 10.

178. Deus est etiam verax, & determinatus ad semper dicendum verum. *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax* Rom. 3. Undè verbum Dei, vocatur verbum veritatis Ephes. 1. imò veritas Galat. 5. & Joan. 18.

179. Deus est verus, & veritas per essentiam: quia plenitudinem veritatis habet, vi solius essentiæ suæ, absq; ullâ adventitiâ veritate superadditâ. In genere
180. *Verum est ens, adæquatum mensuræ suæ:* scilicet intellectui divino, tanquàm idææ, mensuræque suæ. Sive; *est ens conforme intellectui:* concipienti & repræsentanti illud, ut in se est.

181. *Verum in essendo est ens, completum essentialibus suis,* conforme conceptui illud repræsentanti ut in se est. **COMPLETUM,** habens omnia requisita ad essentiæ suæ complementum: scilicet principia essentialia, quibus intrinsecè constare exigit. **CONFORME,** vel conformabile intellectui, illud concipienti & repræsentanti, ut est à parte rei.

182. *Verum in cognoscendo est assensus, vel dissensus conformis rei intellectæ.*

183. *Verum enuntiando est propositio conformis rei enuntiata.*

184. *Verum in loquendo est dictum, conforme menti loquentis.*

185. *Verum in exequendo est factum, conforme dicto.*

186. *Veritas est adæquatio rei ad mensuram suam:* scilicet ad sui idæam, existentem in mente divinâ. Sive; *est conformitas rei ad intellectum, divinum, vel alium repræsentantem eam, ut in se est.*

187. *Veritas in essendo est entis, essentialiter completi conformitas*

formitas ad intellectum, illud repræsentantem, ut in se est. Sive, est entitas essentialiter completa, conformis intellectui, eam repræsentanti, ut est à parte rei.

188. *Veritas in cognoscendo est conformitas intellectus, ad rem intellectam.*

189. *Veritas in enuntiando, est conformitas propositionis, ad rem enuntiatam.*

190. *Veritas in loquendo, est conformitas lingue, ad mentem loquentis: sive dicti, ad mentem dicentis.*

191. *Veritas executionis, est conformitas facti, ad dictum.*

192. *Veritas moralis, sive veracitas, est virtus, inclinans ad semper dicendum verum. Hæc veracitas non tantum inclinatur Deum, sed determinatur quoad specificationem, ad semper dicendum verum: ut diximus n. 178.*

Est in Deo amor, 1. Joan. 4. *Ipse prior dilexit nos. Deus charitas est.*

193. *Amor est unio appetitus ad aliquid conveniens. Sive, est boni volitio, in se, vel alicui supposito. Prior volitio terminatur ad bonum per se, quod appetitur: posterior ad suppositum amans, vel amatum: cui bonum appetitur.*

194. *Amare est velle bonum, in se, vel supposito alicui: amanti scilicet, vel amato.*

195. *Amor complacentia est volitio boni in se. Sive, est unio appetitus ad bonum per se, quod sui, non alterius gratia appetitur.*

196. *Amor concupiscentia est volitio boni, in commodum amantis.*

197. *Amor benevolentia est volitio boni, in commodum amati. Hic amor benevolentia potest tripliciter subdividi; ita ut unus sit benevolentia simplicis, alius perfecta, & tertius amicitia.*

198. *Amor simplicis benevolentia est volitio boni, in commodum amati, non potentis eo liberè uti. Hoc amore, Deus amat creaturas irracionales; dando, & conservando illas esse.*

199. *Amor perfecta benevolentia est volitio boni, in eodem modo amati, potentis eo liberè uti.*

200. *Amor amicitia est volitio boni, in commodum amati, redamantis.*

201. *Amor divinus est essentia divina concepta per modum volitionis boni. Sive, est actus divina voluntatis, quo tres persone volunt bonum, in se, alicuive supposito.*

Hic amor divinus, est essentialis, condistinctus contra notionalem & personalem, de quibus infra n. 440. & 441. Est in Deo odium: nam odio sunt Deo impius, & impietas ejus. Sapient. 14.

202. *Odiū est fuga mali Sive, est actus appetitūs, disconveniens averfantis. Appetitūs inquam, tam naturalis, quam sensitivi, & rationalis.*

203. *Odiū abominationis est actus appetitūs, averfantis malum proprium, vel amati.*

204. *Odiū inimicitia est aversio à persona, imprecatioque mali, ut ei malè sit.*

Odiū abominationis est propriè in Deo: quia reverè abominatur peccatum, tanquàm malum, suæ bonitati contrarium, suæque creaturæ noxium. Odiū autem inimicitia est in Deo, tantum metaphoricè; tum respectu peccati, cui malum optari non potest: tum respectu peccatoris, cui non vult malum, sub ratione mali, sed justii.

205. Est in Deo justitia. *Iustus Dominus, & justitias dilexit.* Psalm. 10. Est inquam propriè in Deo justitia: seclusis tamen omnibus imperfectionibus justitiæ creatæ: quæ (uti & aliæ virtutes creatæ) est dependens, finita, accidentaria, &c.

206. Justitia commutativa est in Deo, quia retribuit adæquatum meritò præmium, aut supplicium, cuique privato, sine comparatione ad alios: servando proportionem arithmeticam, & æqualitatem rei ad rem: scilicet præmii ad meritum; & supplicii ad demeritum. Est etiam in Deo justitia distributiva, quia communia præmia, & supplicia omni-

omnibus partitur, cū comparatione ad alios, tanquā
 partes ejusdem communitatis; servando proportio-
 nem geometricam & æqualitatem unius proportio-
 nis, ad aliam: itā ut sit eadem proportio præmii
 ad præmium, quæ est meriti, ad meritum. Iustitia
 quoque vindicativa, quia Deus damnatis rependit
 malum pœnæ, adæquatum malo culpæ. Est in Deo
 misericordia *Miserere mei Deus, secundum magnam mi-
 sericordiam tuam.* Psalm. 50.

207. *Misericordia est virtus inclinans voluntatem, ad alie-
 na miseria sublevationem.* Misericordia in hominibus di-
 cit aliquid materiale, quod non est in Deo; scilicet
 tristitiam compassionem, & cordis constrictionem.

Est in Deo scientia. *Deus scientiarum Dominus est I,*
 Reg. 2. *O altitudo divitiarum sapientia & scientia Dei!*
 Rom. 11.

208. *Scientia est cognitio rei, per causas, realiter influen-
 tes esse, in rem, tanquā effectum: vel causas, latè di-
 ctas: quæ scilicet sunt causæ cognoscendi rem à prio-
 ri, suntque rationes attributorum, quæ de subjecto
 scibili demonstrantur.*

209. *Scientia divina est omnis objecti scibilis clara, certa,
 & perfecta cognitio.* Hæc unica est, quia est ipsamet ef-
 sentia divina, concepta per modum cognitionis scien-
 tificæ: tamen ratione objectorum, ad quæ terminatur,
 una est scientia visionis altera simplicis intelligentiæ,
 &c.

210. *Divina scientia visionis est cognitio rerum, in ali-
 quā temporis differentiā existentium.* Divina

211. *Scientia simplicis intelligentia est cognitio rerum
 possibilium quæ talium, abstrahendo ab existentia illa-
 rum, in quacumque differentiā temporis præteriti,
 præsentis, & futuri. Et ab hac abstractione, vocatur
 scientia abstractiva.* Hic autem

212. *Simplex intelligentia est cognitio objecti, non coex-
 istentis existentia cognitionis.* Similiter

213. *Visio est cognitio objecti, coexistentis existentia cog-
 nitionis.* Coexistentis inquam, in æternitate, tanquā

in mensurâ altiore: sed & in aliqua differentia temporis. Divina

214. *Scientia necessaria est cognitio objecti independentis à decretis Dei liberis.* Vocatur aliàs naturalis. Et hæc divina

215. *Scientia naturalis est cognitio omnium possibilium, præveniens liberum decretum voluntatis divinæ, nostro modo concipiendi.*

216. *Scientia libera est cognitio objecti, pendentis à decretis Dei liberis.* Sive, est cognitio rerum futurarum, absolute vel conditionatè; sequens liberum decretum voluntatis divinæ, nostro modo concipiendi,

217. *Scientia conditionalium est cognitio objecti possibilis, ex hypothesi futuri: quâ Deus ab æterno præscit quid causæ liberæ & necessariæ facturæ sint, si cum certis circumstantiis, in certo rerum ordine collocarentur.* Hæc spectat ad scientiam simplicis intelligentiæ, & fundatur in Scriptura, 1. Regum 23. *Si tradent me viri Ceila? tradent.* Et Matth. 11. *Si in Tyro. & Sidone factæ fuissent virtutes, pœnitentiam egissent.* Itaq; futura conditionata novit Deus per scientiam simplicis intelligentiæ, non per scientiam mediam, antecedentem liberû decretû voluntatis divinæ. Nam si factæ fuissent virtutes in Tyro & Sidone cives illarum pœnitentiâ egissent: quia Deus decreverat eis dare fidē & pœnitentiâ. Et sic nostro modo concipiendi, scientia futuri conditionati, est subsequa decreto divino. Divina

218. *Scientia approbationis est cognitio objecti, quod Deus approbat ut bonum, & in eo sibi complacet.* Divina

219. *Scientia speculativa est cognitio objecti, à Deo non operabilis.*

220. *Scientia practica est cognitio objecti, à Deo operabilis.*

221. *Scientia vel præscientiâ divina non imponit rebus præcognitis necessitatem: quia illa est unicû simplex intuitus, quo Deus præsentialiter videt omnia præterita, præsentia, & futura: relinquens illa naturali suæ conditioni, ut eveniant necessariò, vel contingenter, aut liberè; secundum varietatem causarum*
secun-

secundarum. Nam divina præscientia, non est solum de eventu rerum, sed etiam de modo eventus.

222. Caterum, quod est à Deo præscitum, evenit necessariorum, necessitate consequentis: sed non necessitate consequentis. Et non potest non evenire, in sensu composito: potest tamen non evenire, in sensu diviso.

223. *Necessitas consequentia est coherentia propositionum inter se talis: ut una posita, necessariorum consequatur altera. Etiam si propositiones sint contingentes, aut impossibiles. Exempli gratia: Si Ioannes currit; ergo necessariorum movetur. Si lapis loquitur, ergo necessariorum vivit.*

Hæc necessitas consequentis, vocatur etiam necessitas ex suppositione, ex hypothesi, hypothetica, & conditionata. Cum hac necessitate consequentia, potest manere contingencia consequentis.

224. *Necessitas consequentis est absoluta conexio terminorum propositionis: ita ut subjecto posito, predicatum sequatur necessariorum. v. g. Si Ioannes est homo, necessariorum est animal rationale.*

Juxta Aristotelem. 1. Elench. c. 5, aliàs 3.

225. *Propositionis sensus compositus, est is, quo formale significatum predicati applicatur formali significato subjecti. Sive, quo dua forma, per utrumque, extremum significata, simul componuntur in eodem subjecto denominationis v. g. hujus propositionis Possibile est stantem sedere, sensus compositus est, Possibile est, stantem manentem stantem, sedere. Sive, Possibile est, quod statio & sessio sunt simul in eodem.*

226. *Sensus divisus est is, quo formale significatum predicati, applicatur materiali significato subjecti. Sive, quo dua forma, per utrumque, extremum significata, non componuntur simul in eodem subjecto: sed cum una forma, significatur inesse potentia, ad aliam. Unde in allegata propositione, sensus divisus est: Stans, dum est stans, habet facultatem ad sedendum. Non est autem sensus divisus hic: fieri poterit, quod stans, relicta statione, sedeat. Neque hic. Possibile est, quod statio & sessio, successivè sint in eodem.*

In Deo sunt idææ rerum Heb. 11. Fide credimus aptata esse secula Verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent,

vent, scilicet, ut ex invisibilibus idæis eorum, in mente divinâ existentibus, ad extrâ hæc visibilia fierent.

227. *Idea est species intelligibilis expressa. Sive, est actualis similitudo rei intellectæ.* Verùm hic accipitur magis restrictè, ut pertinens ad scientiam practicam: & sic

228. *Idea est conceptus intellectûs, & interna similitudo effectûs producendû: ad cuius inspectionem agens producit illum. Sive, est rei factibilis exemplar expressum in intellectu artificis, quod iminens operatur.* Divina

229. *Idea est rei factibilis expressa similitudo, in intellectu divino existens, ad cuius inspectionem ea producitur, aut producibilis est.* Hæc idæa est ipsamet essentia divina, concepta per modum exemplaris; ad cuius instar, creaturæ producuntur. Est in Deo intellectus. Job.

12. *Ipse habet consilium, & intelligentiam.*

230. *Intellectus divinus est essentia divina, concepta per modum facultatis intellectivæ: id est, potentiæ cognoscitivæ rationalis; assentientis vero, & dissentientis falso.*

Est in Deo voluntas Matth. 6. *Fiat voluntas tua.*

231. *Voluntas divina est essentia divina, concepta per modum facultatis appetitivæ rationalis, id est, potentiæ prosequentis bonum, & fugientis malum, secundùm directionem intellectûs. intellectus & voluntas divina identificantur essentiæ: angelica naturaliter sinit ab essentia Angeli: humana itidem ab essentia animæ rationalis, cui subjectivè inexistit.*

232. *Voluntas divina unica est, secundùm se: quia est Deus ipse. Ex parte tamen objecti secundarii, & sumendo illam, tam metaphoricè, quàm propriè, est multiplex. Nam una est voluntas beneplaciti, alia signi: una antecedens, alia consequens: una absoluta, alia conditionata: una efficax, alia inefficax. Metaphoricè inquam quia à voluntate beneplaciti, condistincta voluntas signi, antecedens, conditionata, & inefficax, non est formaliter & propriè in Deo: sed tantùm eminenter, aut metaphoricè: quo modo est ita, dolor, poenitentia. Quia scilicet Deus se habet ad modum*

modum hominis volentis, irati, dolentis, pœnitentis.
Divina

233. *Voluntas beneplaciti est internus actus voluntatis divina, quo vult verè aliquid in se, eique placet.*

234. *Voluntas signi est externum signum, quo Deus internam suam voluntatem manifestat, habetq; se ad modum volentis ulterius aliud: quod tamen reverà non semper vult.*

Ejusmodi externum signum est quintuplex: scilicet præceptum, prohibitio, permissio, consilium, operatio. Undè est versiculus:

Præcipit ac prohibet, permittit, consulit, implet.

235. *Præcepto significat Deus se velle imperare, & obligare ut res præcepta fiat: non tamen semper vult absolute ut fiat: quàmvis in speciem hoc præ se ferat.*

236. *Prohibitione significat Deus se velle vetare, & obligare ut omittatur prohibitum: non tamen semper vult ut omittatur absolute: quàmvis in speciem hoc præ se ferat. Sub præcepto & prohibitione comprehenditur comminatio divina. Hæc autem*

237. *Comminatio est conditionata pœna intentatio. CONDITIONATA, casu quo fiat prohibitum, aut non fiat præceptum. PÆNA infligendæ.*

238. *Permissione significat Deus se velle dare concursum generalem ad effectum malum: quem nolens videtur velle, quum possit impedire.*

239. *Consilio significat Deus judicium suum practicum, quo decernit suum esse factu utile, meliusque opposito: non tamen semper cum absoluta voluntate ut fiat, quam videtur præ se ferre.*

240. *Operatione significat Deus absolutam suam voluntatem operandi bonum effectum: in speciem præ se ferens voluntatem boni ulterioris: quam tamen non semper habet. Sic Deus operando generis humani redemptionem, justificationem, sanctificationem; videtur habere salvandi absolutam voluntatem: quam tamen non semper habet.*

241. *Voluntas signi tripliciter se habet ad voluntatem*

tem beneplaciti : quædam nunquam coincidit cum hac, uti permissio peccati: quædam semper, uti operatio: quædam aliquando, uti præceptum, prohibitio, consilium.

Omnis voluntas signi, est etiam beneplaciti, respectu ejus, quod intendit Deus significare: è diverso omnis voluntas beneplaciti manifestata, est etiam signi.

Ad mentem Sanctorum Ioannis Chrysoctomi, & Damasceni

242. *Voluntas antecedens est ea, qua Deus vult aliquid ex mera bonitate sua: uti salvare.*

243. *Voluntas consequens est ea, qua Deus vult aliquid alienum à bonitate sua: uti, damnare.*

Utraque passim à Theologis sic definitur:

244. *Voluntas antecedens est ea, qua Deus vult aliquid, consideratum in se, ante considerationem circumstantiarum. nostro modo concipiendi.*

245. *Voluntas consequens est ea, qua Deus vult aliquid, consideratum cum omnibus circumstantiis. Itaque hæc voluntas dicitur antecedens vel consequens, quia nostro modo concipiendi, antecedit vel consequitur considerationem circumstantiarum rei volitæ.*

246. *Voluntas absoluta est internus actus voluntatis Dei, quo decretoriè vult aliquid esse.*

247. *Voluntas conditionata est internus actus voluntatis Dei, quo aliquid vult, non absolutè, sed sub certa conditione.*

248. *Voluntas efficax est internus actus voluntatis Dei, quo vult aliquid fieri, ita ut fiat.*

249. *Voluntas inefficax est divina voluntatis affectus desiderii simplicis: & velleitas destituta effectu. Hanc quidam ponunt in Deo formaliter, & propriè: & consequenter simplex desiderium salutis omnium, etiam reproborum; quasi nullam importans imperfectionem in Deo: cum sit ex libertate, & electione; & non (uti in mercatore naufragante, & dicente utrumque, vellem servare merces, & volo eas projicere) ex impotentia habendæ efficacis voluntatis, si luberet. Verum quia*
ejusmodi

eiusmodi desiderium inefficax involvit imperfectio-
nem, non est in Deo agnoscendum, nisi eminenter &
improptiè: uti diximus n. 232.

Intellectus creatus potest intuitivè videre esse enti-
am divinam. 1. Ioan. 3. *Videbimus eum, sicuti est.*

250. *Visio intuitiva est cognitio, qua res immediatè præ-
sens videtur, uti in se existit.*

251. *Visio Dei intuitiva est cognitio, terminata ad Dei
essentiam, in se visam.* VISIO DEI, non activa, quâ videt:
sed passiva, quâ videtur COGNITIO intellectus crea-
ti, lumine gloriæ illustrati.

In hac visione beatificâ datur species expressa, non
impressa: quia hujus vicem supplet essentia divina,
immediatè se uniens intellectui beati.

252. *Species est similitudo, representativa rei.*

253. *Species intelligibilis est similitudo representativa
objecti intellecti.* Ea est duplex, impressa & expressa.

254. *Species impressa est similitudo objecti, illud virtua-
liter representans intellectui.* Quando scilicet objectum
est materiale: vel immateriale quidem, sed non suffi-
cienter præsens intellectui.

255. *Species expressa est rei intellectæ similitudo actualis,
quam in se exprimit intellectus.* Est ipsum verbum men-
tis, & terminus intellectionis.

256. *Lumen gloriæ est qualitas supernaturalis, intellectui
creato permanenter infusa, qua proximè habilis redditur ad
intuitivè videndum Deum.*

257. *Lux est qualitas per se visibilis, inherens corpori
suapte natura lucido.* PER SE VISIBILIS, visu percepti-
bilis, tanquam objectum quod videtur; & quo alia
videntur. INHÆRENS CORPORI splendido, fulgido
per se, & SUAPTE NATURA LUCIDO. v. g. soli, igni,
&c.

258. *Lumen est actus perspicui, qua perspicuum est: id est,
forma completiva corporis transparentis, actu illu-
minati.* Sive,

259. *Lumen est qualitas per se visibilis, recepta in corpo-
re diaphano & transparente v. g. in aëre, vitro, &c.*

260. Radius est lumen emissum à corpore, per se lucido, & proprio fulgore splendente.

261. Radius rectus est lumen, recta lineâ emissum à corpore, per se lucido,

262. Radius reflexus est lumen, à corpore opaco polito repercussum, recta versus originem suam. OPACO, non transparente. POLITICO, levi, terfo, superficietenus susceptivo luminis. Cujusmodi est speculum, argentum, stannum, &c. Idem vocatur splendor: nam

263. Splendor est lumen reflexum à corpore opaco polito.

264. Radius refractus est lumen dispersum circa opacum, indeque ulcerius transmissum.

265. Videre aliquid in Verbo cognitione matutina, est videre illud in essentia divina secundum esse eminens, quod in ea habet.

266. Videre aliquid cognitione vespertina est cognoscere illud, quoad esse suum creatum: quod habet in se, extrâ essentiam divinam

267. Cognitiono matutina est ea, qua beati in essentia divina vident res secundum esse ideale, quod in ea habent.

268. Cognitiono vespertina est ea, qua beati vident res, secundum naturam propriam, quam habent extrâ essentiam divinam. Ista dicitur matutina, ratione claritatis rerum in Verbo, tanquam Sole aeterno: hæc vespertina ratione minoris claritatis

Beati eatenus Deum comprehendunt, quia eum adeptum tenent, & possident; juxta Apostolum 1. Cor. 9. & Philip. 3. Eatenus autem non comprehendunt quia visione beatificâ non adæquant visibilitatem Dei: nam Deus: est incomprehensibilis cogitatu, Ieremiâ 32. & incomprehensibilia sunt judicia ejus, Rom. 11.

269. Comprehendere Deum est cognoscere illum adæquate, quantum cognoscibilis est. Quia autem infinite cognoscibilis est; idè non potest ab intellectu creato finito, nequidem Christi hominis, adæquate cognosci.

270. Undè beati vident quidem Deum totum, id est totam simplicissimam essentiam divinam, sicuti in

se est : sed non *totaliter*, id est, perfecte & adæquatè ; ita ut visione suâ exhauriant totam visibilitatem Dei.

271. *Comprehensio est rei adæquata cognitio* : quâ cognoscitur tantum, quantum est cognoscibilis,

272. *Incomprehensibilitas Dei formaliter dicit negationem comprehensionis ab intellectu creato* : fundamentaliter autem dicit summam perfectionem divinam : quæ tanta est, ut comprehendi non possit ab intellectu creato, quantumvis adjuto lumine gloriæ : quia illud deberet esse infinitum : quale dari non potest.

Deus illabitur in animam, & ipse solus

273. *Illabi in animam, est sui substantiam in eâ intimè statuere, eique perfecte dominari* : perscrutando illam, & flectendo quò libet.

274. *Illapsus in animam est sui ipsius in eâ constitutio intima, perfectumque dominium* : perscrutando omnes sinus illius, & flectendo quò libet. Raptus sive

275. *Extasis est divinitus facta mentis humana elevatio, ad supernaturalia contemplanda, cum abstractione à sensibus.*

Est in Deo potentia, imò omnipotentia : & Deus est omnipotens, Psalm. 105. *Quis loquetur potentias Domini ? Exodi 15. Omnipotens nomen ejus.*

Potentia divina, unica est in se, concipiendo tamen illam, nostro modo, per multos inadæquatos conceptus ; sic est multiplex. Unde una est ad intrâ, alia ad extrâ : una ordinaria, alia absoluta : una creativa, alia conservativa, gubernativa, justificativa &c.

276. *Potentia divina est ipsamet essentia divina, concepta per modum principii activi productivi.*

277. *Potentia divina ad intrâ, est principium productivum alicujus, quod est intrâ essentiam divinam, eique coessentialiale.* Hæc potentia est duplex, una respectu actuum essentialium, scil. intellectus & voluntas : altera respectu actuum notionalium, scil. potentia generandi, & spirandi.

278. *Potentia divina ad extrâ est principium productivum rerum ad extrâ: quæ scilicet sunt extrâ essentiam divinam, & diversæ ab eâ naturæ.*

279. *Potentia Dei ordinaria est vis agendi, operans secundum communè rerum ordinem, à voluntate sua constitutum.*

280. *potentia Dei absoluta est vis agendi divina, in se considerata, & soluta ab ordine præscripto à voluntate suâ. Sive, est essentia divina, per se valens efficere omnia possible, Coincidit cum omnipotentia divinâ.*

281. *Potentia divina est infinita intensivè & extensivè. Intensivè duobus modis: primo intrinsecè, ratione entitatis suæ, quæ est essentia divina infinita. Secundò extrinsecè, ratione actionis productivæ, quâ producit res itâ perfectè, ut possit eas semper perfectiùs producere. Extensivè ratione objecti, in cuius latitudine habet infinitam extensionem, nam potest efficere omnia entia possible, quæ sunt infinita.*

282. *Omnipotens est potens facere omnia possible.*

283. *Omnipotentia est omnium possible potentia productiva. OMNIPOTENTIA, sic dicta non quòd sit omnis potentia (quia non objectiva, subjectiva, passiva) sed omnium potentia. POSSIBILIIUM, eorum quæ naturâ suâ talia sunt, ut fieri possint. Sicut enim scientia non est nisi scibilem, ita potentia possibilem. Unde impossibile non cadunt sub potentiam: & si caderent, impossibile non essent.*

Possible & impossibile unum est absolutum, aliud respectivum.

284. *Possible absolutum est id, quod naturâ suâ tale est ut fieri possit. Sive, est id, quod non implicat contradictionem.*

285. *Possible respectivum est id, quod fieri potest ab hac, vel illâ potentia, respectu cuius dicitur possibile*

286. *Impossible absolutum est id, quod natura sua tale est, ut fieri non possit.*

287. *Impossible respectivum est id, quod ab hac, vel illa potentia fieri non potest, respectu cuius dicitur impossibile.*

288. *Implicare contradictionem est includere duo contradictoria, immediatè, vel mediatè.*

289. *Involvere repugnantiam est includere aliquid repugnant essentiæ rei.* Ejusmodi repugnantia & contradictio foret, si Deus posset mentiri, peccare, &c. nam esset Deus, & non esset Deus: Deus ex suppositione, & non Deus in rei veritate: utpotè deficiens, & imperfectus.

Omnipotentia creatoris, correspondet creaturae potentia obedientialis. De qua diversimodè sentiunt Theologi. Nam quidam agnoscunt eam passivam tantum, alii insuper activam. Quidditatem quoq; illius, nonnulli hoc modo, alii alio explicant. Primi ajunt esse nudam non resistantiam creaturae: & secundum eos

290. *Potentia obedientialis est non repugnantia creaturae, quâ potest elevari à Deo ad quidlibet agendum, vel recipiendum, non implicans contradictionem.* POTENTIA OBE-
DIENTIALIS, sic dicta, quia creatura perfectè sub-
jicitur Deo, eiq; ad nutum obêdit in omnibus, con-
tradictionem non implicantibus. NON REPUGNANTIA,
non resistantia; mera negatio repugnantia. ELEVARI
suprà vires naturæ ordinarias, Secundi dicunt esse
ipsammet creaturae naturam, quatenus subjicitur,
obeditq; Deo in omnibus, & secundum eos

291. *Potentia obedientialis est creaturae entitas, dicens formaliter subjectionem ad Deum, ut illi possit & debeat parere in omnibus, vires naturales superantibus, & non implicantibus contradictionem.*

Tertii dicunt esse entitati creaturae superadditam qualitatem physicam: & secundum eos

292. *Potentia obedientialis est facultas divinitus indita creaturae, ad agendum vel patiendum suprâ vires naturæ ordinarias: sive est qualitas realis, à Deo superaddita creaturae, quâ elevatur & redditur potens ad quidlibet agendum & patiendum, non implicans contradictionem.* QUALITAS, & reale principium proximum actionis, & passionis. Qualitas, inquam, reducenda ad secundam speciem qualitatis. An autem hæc qualitas (quâ v.g. humanitas Christi elevatur ad opera supernaturalia, & Sacramentum, ad gratiæ productionem &c.) sit corporea,

corporea, an spiritualis, ambigunt, qui eam adstruunt; quibusdam hoc, aliud istud statuentibus. **QUA ELEVATUR à Deo, supra vires naturales.**

Quarti dicunt esse motum, à Deo creaturis, tanquam instrumentis utente, impressum; quo mediante concurrunt physice ad productionem, vel receptionem effectuum supernaturalium. Sicuti instrumenta ab artifice moventur ad producendum opus artificiatum: & secundum eos

293. *Potentia obedientialis est motio, à Deo impressa creaturae ut illi cooperari possit ad omnem actionem & passionem, non implicantem contradictionem.*

294. *Potentia obedientialis passiva est ea, quæ creatura à Deo elevatur, ad aliquid recipiendum, supra ordinarias naturæ vires.*

295. *Potentia obedientialis activa est ea, quæ creatura à Deo elevatur, ad producendos effectus, superantes ordinarias naturæ vires. Sive, est creatura emittas, ita subiecta Deo, ut realiter activè possit ei cooperari in operationibus miraculosis.*

296. *Mirum est opus manifestum habens sui causam occultam. Undè admiratio exurgit, quando effectus est manifestus, & illius causa occulta. Lato modo sumptum*

297. *Miraculū est opus divinitus factum, supra omnem creatam facultatem: sed non contra ordinariū rerum cursum. Ejusmodi latioris nomenclaturæ miraculū est creatio mundi, & animarum rationalium, justificatio, effectus Sacramentorū: & quidquid ita excedit creatam facultatem, ut non sit contra ordinariū rerum cursum, à Deo institutum. Stricto modo sumptum*

298. *Miraculum est opus divinitus factum, supra omnem creatam facultatem, & contra ordinariū rerum cursum, à Deo institutum. MIRACULUM, quia mirandum, & admiratione dignum. DIVINITUS, quia solus Deus propriâ potestate potest facere miraculum: creatura dumtaxat instrumentaliter, ministerialiter, aut impetratoriè SUPERANS OMNEM CREATAM FACULTATEM, excedens illam, quoad substantiam operis, in se considerati; vel in subiecto certo, vel quoad*

quoad modum. Exemplum primi membri est, mundi in punctum redactio, annihilatio, solis novi creatio, &c. Secundi, est resuscitatio mortui, illuminatio, cœci, &c. Potest enim creatura vitam homini, sed non mortuo: potest itidem dare visum, sed non cæco. Terti, est morbi, aut vulneris non lethalis curatio subita: potest enim natura ejusmodi morbum, aut vulnus curare medicamentis, & sensim: sed non sine illis, & subito. CONTRA ORDINARIUM RERUM CURSUM, ita scilicet, ut in ordinario cursu rerum fit aliqua dispositio, ob quam videatur res miraculosa non debere ita fieri. Unde miracula, quò remotiora sunt à facultate, & cursu naturali; eò sunt majora.

DE PROVIDENTIA DIVINA,
ET
PRÆDESTINATIONE.

Est in Deo providentia. Sapientiæ 14. *Tua autem Pater gubernat providentia.* Ad hanc providentiam divinam pertinet, gubernatio, dispositio, & prædestinatio.

299. *Providentia est ratio ordinis rerum in finem, per media.* RATIO ORDINIS, id est, notitia, quâ Deus ab æterno novit media, quibus creatura possit ordinari & dirigi in finem suum: cum voluntate eadem media conferendi in tempore. RERUM omnium creatarum. IN FINEM particularem cujusque rei, & generalem omnium rerum, scilicet manifestationem gloriæ divinæ. Et hunc generalem finem providentia divina, eique subjectæ res, omnes semper assequuntur: non itidem illum particularem: quia Deus vult hunc efficaciter, non semper illum.

Providentia divina est ab æterno, ipsius executio est in tempore, retinetque nomen providentiæ: ordinariè tamen vocatur gubernatio: Quæ

300. *Gubernatio est providentia divina executio. Sive, est actualis rerum creatorum directio in finem per media convenientia.* Deus res creatas inferiores gubernat per superiores, communicando causis secundis dignitatem causalitatis, ita tamen ut omnibus rebus provideat immediatè, immediatione virtutis, & suppositi. Hæc autem.

301. *Immediatio virtutis est indistantia, quâ potentia divina est intima entitati rerum omnium: iis sese insinuando, easque sine intermedio attingendo.*

302. *Immediatio suppositi est indistantia, quâ essentia divina est intima entitati rerum omnium: iis sese insinuando, easque penetrando, absque alio supposito mediante. Posita autem immediatione virtutis, sequitur immediatio suppositi: quia virtus & potentia divina, est suppositum divinum.*

303. *Dispositio est divina ordinatio, cuique creatura tribuens locum ordinemque convenientem.* ORDINATIO divini intellectûs notitia, quâ Deus ab æterno novit cuiusque creaturæ ordinem convenientem, ad concinnam universi proportionem: cum voluntate illum ordinem constituendi in tempore.

Temporalis autem.

Dispositio est ordo habentis partes. Id est, constitutio totius ac veluti forma consurgens in toto, ex collocatione partium in suis locis.

Providentiæ divinæ circa creaturam intellectualem, duæ sunt præcipuæ partes: scil. prædestinatio, & reprobatio.

304. Etymologicè *Prædestinatio est prior destinatio, prævia deputatio, ordinatio, & directio.* Et *Prædestinare est animo prius destinare id, quod postea exequendum est: vel, antè deputare ad aliquid ordinare & dirigere.*

Secundùm Augustinum, Prosperum, Fulgentium, Anselmum Isidorum, & Concilia Valentinum, Arausicanum, Tridentinum sess. 6. can. 17. generaliter sumpta

305. *Prædestinatio est divina æterna destinatio creaturae intellectualis, ad gloriam, vel ad pœnam.* Eadem tamen ordinariè

ordinariè sumitur tanquàm condistincta contra reprobationem : & sic sumpta.

306. *Prædestinatio est divina aeterna destinatio creaturæ intellectualis ad gloriam, per gratiam.* *ÆTERNA*, & ante sæcula. 1. Cor. 2. ante tempora secularia. 2. Tim. 1. ante mundi constitutionem. Ephes. 1. Itaque est divina, aeterna, gratuita, & efficax *destinatio*, ordinatio, deputatio, & directio *CREATURÆ INTELLECTUALIS*, Angeli, & hominis. *AD GLORIAM*, tanquàm finem supernaturalem. *PER GRATIAM*, tanquàm medium. Undè nostro modo concipiendi, prædestinatio ad gloriam, est prior prædestinatione ad gratiam : quia intentio finis, est prior electione mediorum : cum media non appetantur, nisi propter finem. Ideoque Apostolus Rom. 8. ait: *Quos prædestinavit, hos & vocavit : & quos vocavit, hos & justificavit : quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Quibus verbis innuit primò ordinem finis, & mediorum ad finem : secundò ordinem mediorum inter se, & ad actualem affecutionem finis.

307. In vocabulo prædestinationis, præpositio *præ* significat prioritatem aeternitatis ad tempus, & antecessionem divinæ destinationis, ad executionem illius, actualemque transmissionem creaturæ in gloriam, per gratiam : juxta illud Ephes. 1. *Elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem* : & Matt. 25. *Possidete paratum vobis regnum, à constitutione mundi.* Significat insuper destinationem gloriæ, ante merita prævisa : & præ reprobis electorum destinationem ad eandem gloriam.

Cum præfatâ prædestinationis definitione ferè coincidunt sequentes definitiones.

308. *Prædestinatio est ratio ordinis aliquorum in salutem aeternâ, in mente divinâ existens.* D. Thom. p. 1. q. 23. a. 2. *Prædestinatio est ratio transmissionis creaturæ rationalis, in vitam aeternam.* Idem p. 1. q. 24. a. 1. *Est electio creaturæ intellectualis ad gratiam, & gloriam.* Scotus in 1. sent. dist. 40. q. 1. *Est præordinatio alicujus ad gloriam principaliter, & ad*

alia in ordine ad gloriam. Idem in 3. sent. dist. 7. q. 3. Est directio creatura rationalis, in vitam æternam. Durandus in 1. sent. dist. 41. q. 1. Alii definiunt: Est gratia & gloria preparatio. Est æterna preparatio gloria, pro gratia retribuenda intellectuali creatura. Est divina destinatio creaturae intellectualis ad gloriam, preparatioque mediocum efficacium ad illam.

309. Cæterum quando August. 1. de prædest. Sanct. cap. 10. dicit: *Prædestinatio est gratia preparatio, per gratiam intelligit (uti constat ex Epist. 105. aliisque locis) actualem habitualem, & consummatam, sive vitam æternam. Nam Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna, & Joan. 1. De plenitudine ejus, nos omnes accipimus: & gratiam. pro gratiâ: gratiam glorificationis, pro gratiâ justificationis.*

Porro omnes præcedentes definitiones possunt intelligi generaliter de prædestinatione Angeli & hominis, ante & post lapsum. Sed idem Augustinus de bono perseverant. cap. 14. solius hominis lapsi & à peccati servitute liberandi prædestinationem definit, quando dicit:

310. *Prædestinatio est præscientia, & preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur. EST PRÆSCIENTIA, intellectus divini prænotio eorum, quæ erat ipse facturus circa electos suos, juxta eundem Augustinum de prædest. Sancto. c. 10. Item præscientia, voluntatis divinæ prædilectio electorum, juxta Apostolum Rom. 8. Quos præscivit, & prædestinavit: præscivit, id est, prædilexit. Et Rom. 11. Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. Et Petri 1. Electis secundum præscientiam Dei Patris. Et infra de personâ Christi, Præcogniti ante mundi constitutionem. Et PRÆPARATIO, ab æterno paratio. Sive, à constitutione mundi, Matth. 25. Sive, ante mundi constitutionem. Ephes. 1. BENEFICIORUM DEI, remissionis peccatorum, gratiæ, virtutum, bonorum operum, quæ preparavit Deus, ut in illis ambulemus, Ephes. 2. Vocationis secundum propositum, justificationis. & glorificationis. CERTISSIME, quia*

quia qui prædestinati sunt, infallibiliter & certissime liberantur à servitute peccati, per gratiam; & assequuntur gloriam. Undè Joan. 10. Christus ait de ovibus suis: *Ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum: & non rapiet eas quisquam de manu mea.*

In hâc prædestinationis materiâ,

311. *Dilectio est voluntatis divina æternum beneplacitum gratuitum, quo alicui vult vitam æternam absolute, sine comparatione ad alios.*

312. *Electio est voluntatis divina beneplacitum gratuitum, quo vult vitam æternam uni præ alio.*

313. Quàmvis dilectio, five præscientia, electio, & prædestinatio sint ab æterno; tamen nostro modo concipiendi, inter illas est hic ordo: dilectio, electio, prædestinatio. Nam prædestinatio secundum rationem præsupponit electionem; & electio dilectionem, juxta sensum Apostoli Rom. 8. *Quos præscivit & prædestinavit, &c.*

314. Prædestinationis causam meritoriam non esse merita nostra prævisa, sed Christi, conforme est Scripturæ, Lucæ 12. Joan. 15. Rom. 6. 9. & 11. Ephes. 1. ad Titum 3. ad Timoth. secundæ 1. Psal. 17. & alibi.

315. Prædestinationis effectus proprii sunt vocatio secundum propositum, justificatio: & glorificatio: uti patet ex Rom. 8. *quos prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Undè D. Thomas p. 1. q. 23. a. 3. ad 2. *Prædestinatio, inquit, est causa gratiæ in presenti, & gloriæ in futuro: juxta Psalm. 83. Gratiam, & gloriæ dabit Dominus.* Gratiæ autem duplicem: unam actualem prævenientem, quæ est gratia vocationis: alteram habitualem, gratum facientem, quæ est gratia justificationis.

316. *Prædestinationis effectus proprius est id, quod electis datur secundum propositum Dei.* Hoc autem Dei

317. *Propositum est voluntatis divina beneplacitum gratuitum salvandi aliquem.* De quo Apostolus Rom. 4. v. 5. 8. v. 28. 9. v. 11. Ephes. 1. v. 5. & 11. 2. Timoth. 1. v. 9.

318. *Vocatio secundum propositum est gratia prevenientis auxilium, quo quis efficaciter, & perseveranter movetur ad fidem & conversionem.* Habet propriè tantum locum in utentibus ratione. Poterit autem extendi ad parvulos, & amentes adultos, si describatur sic:

319. *Vocatio secundum propositum est gratia divina beneficium, quo quis admittitur perseveranter in corpus Christi mysticum* GRATIÆ DIVINÆ, actualis, quoad ratione utentes: habitualis, quoad parvulos, & amentes adultos. Verùm catenùs spectat ad justificationem. IN CORPUS CHRISTI MYSTICUM, tanquàm membrum vivum, non recidendum: quia PERSEVERANTER admittum.

320. *Justificatio secundum propositum est infusio justitiæ quæ quis formaliter & perseveranter justus efficitur.* PERSEVERANTER inquam, Nam vocatio & justificatio non censentur proprii effectus prædestinationis, nisi dentur secundum propositum Dei, ex efficaci voluntate salvandi: & tanquàm media conferant efficaciter ad gloriæ assecutionem. Si autem interrumpantur, nec reparantur per pœnitentiam; tunc non conferunt efficaciter ad gloriæ assecutionem.

321. *Glorificatio est æterna gloriæ adeptio.* Ad glorificationem revocatur essentialis beatitudinis gradus, amor, & gaudium beatificum; aureolæ, dotes gloriosi corporis, & beatitudo accidentalis.

322. Providentiæ divinæ circa creaturam intellectualem pars opposita prædestinationis, est reprobatio, quæ duplex est negativa & positiva.

323. *Reprobatio negativa est non electio creaturæ intellectualis, ad gloriam per gratiam.* NON ELECTIO, negatio carentiaque efficacis electionis, absque positivâ exclusionem. CREATURÆ INTELECTUALIS, angeli & hominis. AD GLORIAM, tanquàm finem supernaturalem assequendum, PER GRATIAM finalem, tanquàm medium necessarium. *Non electio*, inquam: non quòd reprobatio negativa consistat in merâ suspensione actûs eligendi; sed quia in illo instanti æternitatis,

tatis, quo Deus elegit suos ad gloriam, reliquos voluit non eligere ad eam: quâ tamen illos privare non voluit nisi post peccati prævisionem. Undè plenius definiri potest:

324. *Reprobatio negativa est divina voluntatis actus, quo creaturam intellectualem voluit non eligere ad gloriam, per gratiam.* Hujusce negativæ reprobationis non datur causa meritoria ex parte creaturæ: uti innuit Apostolus Rom. 9. *Cùm nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali; non ex operibus, &c.* Et D. Thom. p. 1. q. 23. a. 5. ad 3. *Quare hos, inquit, elegit in gloriam, & illos reprobavit; non habet rationem, nisi divinam voluntatem.* Ad ejusdem mentem, potest definiri.

325. *Reprobatio positiva est divinum decretum permit-tenda culpa, & pro eâ infligenda pœne, damni & sensûs.* Nam citatâ q. 23. a. 3. ait: *Reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam, pro culpâ.* Ad eundem sensum definitur.

326. *Reprobatio positiva est divina rejectio creature intellectuales à finali gratiâ, & gloriâ.* Sive, est divina præparatio pœne aeternæ, ob peccata prævisa irroganda.

Hujusce reprobationis positivæ causa meritoria est reprobi prævisum peccatum mortale finale: uti constat ex Osee 13. *Perditio tua Iſyaël, tantummodò in me auxilium tuum.* Et Sapientiæ I. & II. *Nihil odisti eorum, qua fecisti.* Peccatum inquam, originale solum, cumulatimve jactuale solum.

327. *Reprobationis proprius effectus est quadruplex: permissio peccati, derelictio in peccato, exclusio à gloriâ aeternâ, inflictio pœnæ sensûs.* Duo priores pertinent ad reprobationem, quatenus est rejectio à gratiâ: duo posteriores, quatenus est rejectio à gloriâ.

328. *Reprobationis effectus proprius est Dei reprobantis effectus, influens in pœna damnationem.* Si autem in eam non influat, non erit reprobationis proprius effectus,

fed communis providentiæ divinæ: uti jam dicemus. Itaquæ prout est proprius reprobationis effectus.

329. *Permissio peccati est divina subtractio gratiæ, impeditivæ peccati, causativi damnationis aternæ.* SUBTRACTIO, quâ Deus vult negare gratiam, & permittere peccatum. GRATIÆ actualis, quâ peccatum actuale impediretur; vel habitualis, quâ originalis peccati infectio præveniretur. IMPEDITIVÆ PECCATI, tam originalis contrahendi, quàm actualis committendi, etiam primi, in quod labitur quis ex innocentia, uti Lucifer: vel ex reparata justitia, uti à Baptismo relapsus reprobus, CAUSATIVI DAMNATIONIS, quia si peccatum non fit causativum illius, ut originale, & actuale remissum, non erit proprius effectus reprobationis. In peccato

330. *Delictio est divina subtractio gratiæ, remissivæ peccati, causativi damnationis aternæ.* REMISSIVÆ gratiæ, quæ si daretur, peccatum originale, & actuale remitteretur.

Derektioni synonima sunt *dimissio, desertio, despectio*; aliquid plus significat *reprobus sensus, obduratio, excacatio; aggravatio.*

331. *Reprobus sensus est depravatio mentis, probanda improbantis, & improbanda probantis.* Dicentis, juxta Isaïæ 5. *Malum bonum, & bonum malum.* REPROBUS etymologicè est vilis, contemptibilis, abjectus, & rejectivus, juxta 1. Regum 15. Jeremiæ 6. & 1. Cor. 9. & 2. 13. MENTIS comprehendentis intellectum, & voluntatem.

332. *Obduratio est subtractio gratiæ, emollientis cor: quod impenitens, sibiq; relictum, ad conversionem inflexibile redditur.* Hæc obduratio ex parte Dei fit subtrahendo gratiam, non impertiendo malitiam. Ex parte peccatoris.

333. *Obduratio est pertinacia voluntatis, peccato firmiter adherentis; & gratiæ emollienti resistentis.*

334. *Excacatio est subtractio gratiæ illuminativæ intellectus: qui obscuratus, in peccatorum foveam cadit, voluntatemque secum trahit.* Ex parte peccatoris.

335. *Excacatio est voluntaria divina claritatis privatio, & spiritualium tenebrarum inductio, per repulsam illustrationum divinarum.*

336. *Aggravatio est subtractio gratiae alleviativae voluntatis: quae addens peccatum peccato, gravi pondere ad terrena, infernumque deprimitur. Ex parte peccatoris.*

337. *Aggravatio est depressio mentis, succumbentis sub onere gravi peccatorum.*

338. *Exclusio à gloria aeterna est privatio visionis beatificae & poena damni. in 3. p. n. 631.*

339. *Inflictio poenae sensus est puniatio ignis infernalis, ad certum gradum intensa, secundum malitiam peccati, etiam solius originalis; cui malitiae commensa est, in 1. 2. n. 448. & in 3. p. n. 632. & 638.*

D E L I B R O D E I.

Liber Dei aliquando generaliter sumitur, aliàs specialiter pro libro vitae, uti Exodi 32. Psalm. 39. Danielis 12. Generaliter sumptus.

340. *Liber Dei est omniscientia divina. Sive, divina notitia praedestinatorum, reprobatorum, rerumque omnium. Sic accipitur Psalm. 138. In libro tuo omnes scribentur.*

Specialiter sumptus liber Dei, sive liber vitae, est duplex: primus liber vitae gloriae, secundus gratiae. Primus.

341. *Liber vita est divina notitia praedestinatorum ad gloriam, vitamque aeternam: ad quam infallibiliter & certo pervenient. Sic accipitur Philip. 4. Apoc. 20. & 21. Hic liber vocatur aliquando absolutè vita: sic dicitur Isaiae 4. Sanctus vocabitur omnis, qui scriptus est in vita in Ierusalem, id est praedestinator, cujus nomen est in libro vitae; & scriptum in Ierusalem coelesti: juxta illud Lucae 10. Gaudete, quia nomina vestra, scripta sunt in Caelo. De hoc libro vitae, nemo deleri potest. Secundus.*

342. *Liber vita est divina notitia eorum, qui habent vitam gratiae.*

gratia, & ratione illius, ordinati sunt ad vitam gloriæ æternam; quàmvis ad eam non sint omnes perventuri. De hoc libro vitæ potest quis deleri, excidendo à gratiâ, juxtâ Psalm. 68. *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur.* Et Exodi 32. *Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo.*

343. *Liber mortis est divina notitia, firmiter retinens nomina reprobatorum.* Uti verò nomina prædestinatorum scripta sunt in cœlo, Lucæ 10. ita reprobatorum in terra. Jeremiæ 17. *Recedentes à te, in terra scribentur.*

DE SANCTISSIMA TRINITATE.

IN Deo est naturæ unitas, & personarum Trinitas.

344. *Trinitas est trium unitas: id est, trium personarum divinarum, realiter distinctarum unitas, & individua naturæ identitas. Sive, Trinitas est ternarius numerus personarum ejusdem essentia divina:*

345. Ferè accipiuntur ut synonyma, *entitas, quidditas, ouisa, substantia, essentia, natura.* Omnes sex dicuntur non absolute, sed comparatè: respectu scilicet ejus, cujus sunt entitas, natura, &c. Sic divinitas est natura Dei; humanitas, hominis, &c. Illarum quinque concipiuntur ferè simplici conceptu: quidditas autem conceptu complexo definitivo, per materiam & formam; genus & differentiam; prædicatum commune & proprium.

346. *Entitas est id, quo ens formaliter constituitur.* ENS sumptum nominaliter, non autem participialiter. Sumitur enim *ens* duobus modis: primò ut nomen verbaie, sine temporis consignificatione: secundo ut participium, à verbo *sum*: & tunc consignificat differentiam temporis, non tamen certam personam. Primo modo *Ens* formaliter significat essentiam, & abstrahit ab esse, sive existentia actuali: secundo modo formaliter significat esse præsens, & includit actualem existentiam, essentiæ superadditam. Itaque primo modo.

347. *Ens est quid habens essentiam veram, non fictam, nec chymericam; eamque existentem actu, vel potentiâ. Coincidit cum ente reali: nam*

348. *Ens reale est quid habens essentiam veram, & realem, actu vel potentiâ existentem in rerum naturâ. Ejusmodi est rosa, etiam in hyeme, quando actu non existit. Secundo modo.*

349. *Ens est quid actu existens in tempore presenti.*

350. *Quidditas est id, quod aptè respondetur quæstioni, quid est res? v. g. quærenti, quid est homo? aptè respondetur. Est animal rationale. Item, Est quoddam compositum ex corpore, & animâ rationali. Undè.*

351. *Quidditas est id, quod explicatur definitione. Nam*

352. *Definitio est ratio, explicans rei naturam, sive quidditatem & quidem per sola essentialia definiti, quando definitio est essentialis. Quæ duplex est: una logica, sive metaphysica, altera physica. Illa datur per genus & differentiam: hæc per materiam & formam. Hanc respuunt res immateriales; illam res naturâ suâ simplices: qualis est natura divina, etiam genera summa, & differentia omnes: quorum tamen quidditas explicatur per quandam imitationem generis & differentia, id est per prædicatum commune, & proprium.*

353. *Substantia dicitur tribus modis: primò à substantando accidentibus: secundò à subsistendo per se: tertio pro ouisia, sive essentiâ. Hoc tertio modo accipitur ab Arist. in Categ. c. 2. ubi ait quòd *Vniuersorum nomen commune est, & ratio substantia, nomini accommodata, eadem est.* Et 2. Poster. c. 7. textu 7. *Esse verò nulli rei est substantia, id est essentia.* Et Metaph. 5. c. 8. *Præterea substantia dicitur quidditas, cujus ratio est definitio.* Hoc tertio modo sumpta.*

354. *Substantia est entis essentia, quâ subsistat: id est realiter existit actu, vel potentiâ; in se, vel in alio.*

355. *Essentia est id, quo res intrinsecè constituitur in esse rei. Sive, est id, quod in re primò esse intelligitur per actum essendi*
sive

sive existendi. Item, *Essentia est id, quo aliquid formaliter dicitur ens: & quod primò concipitur rei.* Item, *est radicale ac intimum principium proprietatum, & actionum rei.*

Etymologicè dicitur *essentia*, quòd res in eâ, & per eam habet actum essendi.

356. *Essentia realis est ea, qua vera est, & non merè conficta per intellectum.* Quæ scilicet habet esse actuale, vel potentiale.

357. *Natura est id, quo res intrinsecè constituitur.* Scilicet materia & forma, in re materiali, physicèque compositâ: prædicatum commune & proprium, in re simplici. Boëtius tamen videtur restringere naturam, ad essentiæ partem, nempe ad differentiam: ait enim: *Natura est unumquodque informans.*

358. *Specifica differentia.* Hæc autem * *Differentia specifica est ea, qua proximè constituit speciem: sive subalternam, ut sensitivum respectu animalis: sive speciem specialissimam, ut rationale respectu hominis.* Item

359. *Natura est rei essentia, ad operationem ordinata.* Nam proprium est essentiæ, quod non sit impossibile, aut fictitia: & quòd res per eam habeat esse actuale, vel potentiale. Proprium autem naturæ est, quod non sit ociosa, dicatque ordinem ad operationem.

Etymologicè *Natura* dicitur, quia ab eâ nascitur proprietas. Quæ

360. *Proprietas est attributum extrayium essentia rei, ab ea naturaliter profluens, eique convertibiliter competens.*

Natura vel universalis, ut animalitas, humanitas, &c. vel est singularis, ut lentulitas, appetitas, nomenclatore ipsomet Cicerone.

DE

EXISTENTIA SUBSISTENTIA

SUPPOSITO, PERSONA, &c.

361. **A**ccipiuntur ut synonyma *esse, existere, & existentia*; suntque communia substantiis, & accidentibus; substantiis autem proprium est *subsistere, subsistentia, & perseitas*. Uti & suppositis propria est *hypostasis, & suppositalitas*.

362. *Esse est actu existere*. Item. *Esse est actualis existentia rei*, per se, vel in subjecto inhaesionis. Item, *Esse est modus, & complementum essentia, quo perficitur & actu ponitur in rerum natura*.

363. *Existere est actu esse*, & non tantum potentia à qua dicitur ens potentiale, & possibile.

364. *Existentia est essentia modus ultimus intrinsecus*. Modus, à quo formaliter denominatur ens habere essentiam realem actualem. **ULTIMUS**, praestans essentiae ultimum complementum. **INTRINSECUS**, conveniens enti, per ipsiusmet entitatem, non per aliam distinctam. Item

365. *Existentia est complementum essentia, dans ei realitatem actualem*. Sive, *est positio entis extra nihil, & extra causas suas*. Id est, entis creati consistentia in se, non tantum in causis suis, in quarum virtute habet esse potentiale, quod potest fieri reale actuale.

366. *Subsistere est existere per se*: & naturam suam non exigere subjectum inhaesionis.

367. *Subsistentia est existentia per se*: quae res ita existit, ut non requirat subjectum inhaesionis. Sive, *est modus ultimo terminans substantiam, in ratione existendi per se*.

Subsistentiae synonyma.

368. *Perseitas est modus essendi per se*. E diverso inhaesio, sive.

369. *Inhaerentia est existentia accidentis in subjecto*. Accidens

dens enim ad naturalem sui existentiam, requirit sub-
jectum, se sustentans.

Suppositalitati synonyma est hypostasis. Quemad-
modum autem intelligentia accipitur duobus modis,
primò pro actu intelligendi, secundò pro substantiâ
separatâ intelligente; ita & suppositalitas, ac hy-
postasis. Primo modo.

370. *Suppositalitas est existentia per se completè, & incom-
municabiliter.* Id est, modus substantialis, & actus ex-
istendi PER SE, absque sui subjecto inhætionis. COM-
PLETE, absque ratione partis, aut compartis ordina-
tæ ad alterius substantiæ constitutionem. INCOMMU-
NICABILITER alteri supposito. Eodem primo modo.

371. *Hypostasis est ultimum complementum substantia, in
ratione existendi per se completè, & incommunicabiliter.*
Substantiæ, inquam, tam intellectualis, quàm non
intellectualis. Secundo modo

Suppositalitas est ipsum suppositum: & hoc

372. *Suppositum est individua substantia completa incom-
municabilis* SUPPOSITUM sic dictum, quia supponitur
omnibus aliis, tam accidentibus, ut inum subjectum
inhætionis, quàm substantiis universalibus, ut ulti-
mum subjectum prædicationis. Nam omnes substan-
tiæ illi essentialiter insunt, & de ea prædicantur,
tanquàm de ultimo subjecto essentiali. Exempli gra-
tiâ, Joannes est homo, animal, corpus, substantia.
Item *suppositum*, quia supponitur essentiæ: ut quæ non
potest per se seorsim existere, in eo subsistat. EST IN-
DIVIDUA, prima & singularis. SUBSTANTIA, ens per
se subsistens, & non in subjecto inhætionis. Substan-
tia inquam, intellectualis, vel non intellectualis.
COMPLETA, per se non orinata tanquàm pars vel
compars ad alterius substantiæ realem constitutio-
nem. INCOMMUNICABILIS, quæ non potest commu-
nicari ulli inferiori determinatiorivè prædicationis
subjecto, per modum formæ informantis. Nam quid-
quid potest pluribus communicari, sive cum sui multi-
plicatione (uti omnis natura verè universalis, tam ab-
tractè,

fractè, quàm concretè sumpta / sive absq; sui multiplicatione / uti essentia divina communicata tribus personis / id suppositi rationè non habet quia non subest omnibus aliis. Ceterùm non est idè substantia completa, & incommunicabilis: nã essentia divina est substantia completa, & tamè est communicabilis tribus personis. Eodem secundo modo

373. *Hypostasis est individua substantia completa incommunicabilis*, estque synonima supposito. SUBSTANTIA, tam intellectualis, uti divina, angelica, humana; quàm non intellectualis, uti cœlestis, elementaris, & omnis substantia materialis, ab homine distincta. Hoc secundo modo passim apud Theologos & Philosophos nunc accipitur hypostasis, olim tamen subindè accepta fuit pro essentia: uti constat ex Conciliis Sardicensi & Alexandrino: Hieron. Epist. 57. ad Damasum, & Augustino l. 4. de Trinit. c. 8 Hypostasis & suppositum latius patet personã: nam

Persona est suppositum intellectuale: & juxta Boëtium, à Theologis & Philosophis communiter receptum.

374. *Persona est rationalis nature individua substantia*. RATIONALIS, comprehendentis intellectualem, strictè sumptam. Ejusmodi persona in natura divina, est Pater, Filius, & Spiritus sanctus: in angelicã, Michaël, Gabriël, Raphaël: in humanã, Joannes, Jacobus, Petrus. Itaque

375. *Persona est intellectualis nature individua substantia completa, incommunicabilis*. INTELLECTUALIS NATURÆ intellectu præditæ: qualis natura est triplex, divina, angelica, humana. SUBSTANTIA COMPLETA in genere substantiæ; integra scilicet, & non partialis. INCOMMUNICABILIS, alteri supposito. Ipsa quidem natura est communicabilis supposito, in quo subsistit; & non per se seorsum: suppositum autem, in quo natura subsistit, est incommunicabile alteri supposito. Ceterum substantia potest esse completa, duobus modis. Primò in genere substantiæ: quo modo completa est substantia integra, & non partialis physica / uti

ma-

materia, forma, & subsistentia: vel logica, uti genus & differentia. Secundò absolutè & ultimè: quo modo completa est substantia, habens ultimum sui complementum, scilicet supposititalitatem & hypostasim. Et hoc secundo modo substantia completa, reverà est incommunicabilis.

376. *Personalitas est hypostasis & supposititalitas natura intellectualis: Sive, est modus substantialis, præstans substantia intellectuali ultimum complementum in ratione existendi per se completè & incommunicabiliter.* Et quidem eadem numero singularis natura divina suppositatur, & personatur per tres supposititalitates & personitates: per quas constituuntur tres personæ divinæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

377. Ex antè dictis patet quòd ad rationem personæ, quinque requirantur. Primò quòd sit substantia. 2. Intellectualis. 3. Individua, & incommunicabilis pluribus suppositis, realiter inter se distinctis. 4. Completa. 5. Separatim subsistens, & non in alio supposito sustentante. Undè à definitione personæ excluduntur primò omnia accidentia. 2. Omnia supposita irrationalia. 3. Omnes substantiæ universales: & singularis essentia divina, absque sui multiplicatione communicata tribus suppositis divinis, realiter inter se distinctis. Christi etiam humanitas communicata alteri supposito, quàm humano. 4. Substantiæ partes logicæ, genus & differentia: ac physicæ, materia & forma: ipse quoque modus substantialis, sive subsistentia. Consequenter etiam anima rationalis, unita vel separata; tanquàm substantia incompleta. 5. Omnis natura substantialis, non per se seorsim subsistens, sed in suo supposito. Præfata quoque humanitas Christi, subsistens hypostati Verbi.

DE
PROCESSIONE.

378. **I**N Sanctissima Trinitate sunt duæ processiones ad intrà : quæ accipiuntur secundum operationes immanentes : quæ in natura divina merè intellectuali sunt tantum duæ , scil. intellectio , & volitio : & consequenter sunt duæ personæ procedentes : Filius qui de se ait Joan. 8. *Ego ex Deo processi* : & Spiritus sanctus, de quo idem Filius Joan. 15. *Parracletus, quem ego mittam vobis à Patre : Spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Hæ duæ processiones differunt inter se tribus modis : quia primò processio Filij est à solo Patre : processio Spiritûs sancti, à Patre Filioque. 2. Processio Filij est per intellectum ; Spiritûs sancti, per voluntatem. 3. Illa propriè dicitur generatio, hæc propter vocabulorum expressivorum inopiam , retinet nomen commune processionis : & ipse dicitur procedens. Utraque processio est activa in personis producentibus ; & passiva in productis. Hic passim accipitur passivè : Undè

379. *Processio est emanatio unius ab alio, tanquam principio.* PROCÉSSIO sumpta passivè , uti & productio , emanatio ; origo. EST EMANATIO , quâ unum emanat, oritur , & producitur. AB ALIO , realiter distincto. TANQUAM PRINCIPIO productivo.

Processio est duplex : ad intrà , & ad extrà sive immanens, & transiens. In genere

380. *Processio ad intrà est productio alicujus, manentis intrà principium productivum.* Ejusmodi est intellectio, quâ producitur verbum mentis, manens in intellectu : & volitio : quâ producitur amor, manens in voluntate. Verbum, inquam, mentis humanum , tanquam accidens manens in suo subjecto : divinum secùs , quia non est accidens, sed substantia perfecta , per se , & in se subsistens.

381. *Processio ad extrà est productio alicujus extrà suum principium.*

E

princi-

principium productivum. Ejusmodi est calefactio, quâ ab igne egreditur calor, & recipitur in aquâ: item ædificatio, quâ ab artifice fabricatur domus. Præfata processio ad intrâ, & extrâ, coincidit cum immanente, & transeunte. Nam processio, sive

382. *Emanatio immanens est origo, quâ aliquid ita à principio suo emanat, ut eidem immaneat.* Processio, sive

383. *Emanatio transiens est origo, quâ aliquid ita à principio suo emanat, ut ab eo transeat in exteriorem materiam, vel effectum.* In divinis

384. *Processio est emanatio unius personæ, ab aliâ, tanquam principio productivo.* Emanatio, inquam, immanens: & in divinis hæc emanatio, sive

385. *Processio ad intrâ est origo producti, coessentialis producenti.* Nam processione ad intrâ, personæ procedenti communicatur eadem numero essentia principii producentis. Ideoque ista processio est ad intrâ, & intima. Consequenter emanatio transiens, sive

386. *Processio ad extra est productio creaturæ, dissimilis naturæ à Deo producente, tanquam causâ efficiente.*

In divinis Pater est principium Filii; & Pater ac Filius principium Spiritus sancti, non tamen causa. Quia causa ordine naturæ est prior suo effectû, & essentialiter ab eo distinguitur.

387. Interim Græci agnoscentes duplicem causam, unam effectricem, alteram archicam, principio synonymam: hanc postremam admittunt in divinis ad intrâ: permittente etiam Ecclesiâ Latinâ, uti constat ex Concilio Florentino, in litteris unionis: ubi Eugenius IV. ait, *Filium quoque esse secundum Græcos causam, secundum Latinos vero principium Spiritus sancti, sicut & Patrem.* Sensu Græcorum causam accipiunt subindè etiam Latini, uti Hilarius lib. 12. de Trinit. Hieronymus in cap. 3. Ephesior. Augustinus lib. 7. de Trinit. cap. 1. & quaest. 15. libro 83. quaestionum.

DE PRINCIPIO.

IN genere

388. *Principium est primum id, unde aliquid est.* PRIMUM negativè, quod scilicet non præceditur ab eo, cuius respectu dicitur primum. ID, ens, vel non ens: cuiusmodi non ens, est privatio, principium generationis. UNDE, à quo, priore naturâ, tempore, vel origine. ALIQUID, principiatum scilicet etiam si non ens: uti superficies convexa cœli empyrei est principium spaciî imaginariî, tanquam principiatum EST realiter, vel imaginariè, cum reali influxu, dante esse; vel absque eo: uti patet in principio viæ, orationis, & in privatione, quæ nullum esse habet, nullumque dare potest. Restringendo præfatam definitionem, ad principium productivum, tunc accipitur PRIMUM positivè, prioritate si non naturæ, aut temporis, saltem originis. ID, ens positivum. UNDE, ex quo ALIQUID, ens itidem positivum. EST, realiter produci-
tur.

389. *Causa est id, ad cuius esse sequitur aliud, diversum saltem essentiâ numericâ, & individuali.*

390. *Causa efficiens est principium, per se influens esse in aliud.* PRINCIPIUM, tanquam proximum genus definiti. PER SE, vi suâ: quâ parte excluditur privatio, & omnis causâ per accidens. INFLUENS reali influxu. Esse, existentiam actualem. ESSE, inquam, causati, participatum, dependens, & distinctum ab esse causæ. IN ALIUD, in effectum, distinctum saltem essentiâ numericâ.

391. *Axioma Philosophicum & Theologicum, Primum principium non potest ab alio procedere,* debet intelligi, quòd primum principium simpliciter, tam ad intrâ, quàm ad extrâ (cuiusmodi est Pater in divinis) non potest ab alio procedere. Aliàs primum principium ad extrâ (cuiusmodi est Filius & Spiritus sanctus) potest ab alio principio (scilicet Patre) procedere.

392. *Principium* sumptum essentialiter, & relatum ad extrâ ad creaturas, est commune omnibus personis divinis. Sumptum autem notionaliter & personaliter ad intrâ, tantum competit personæ producenti. Sumendo autem.

393. *Principiatum*, ut correlativum principii, notionaliter accepti; sic Filius est principiatum à Patre: & Spiritus sanctus à Patre Filioque. Tunc enim principiatum idem est quòd habens principium productivum: sive ens à principio. Si autem principiatum accipiat (quo modo ordinariè sumitur) pro ente factò per principium, vel habente durationis principium; sic est correlativum causæ, nec potest dici de Filio, aut Spiritu sancto.

394. Quando Dionysius, August. & Conc. Tolertanum dicunt quòd Pater sit fons, origo & principium totius divinitatis, & deitatis; intelligunt impropriâ locutione, quòd sit principium Filii & Spiritus sancti, in quibus est tota divinitas. Propriè autem loquendo, hoc dici non debet: quia deitas, sive essentia divina non procedit à Patre, uti definitum est in Conc. Lateranensi. cap. *Dammamus*.

DE PRODUCTIONE ET GENERATIONE.

Generatio accipitur activè & passivè: similiter productio. Hic

395. *Productio activa est actio, quâ enti datur esse non de nihilo.*

396. *Productio passiva est passio, quâ ens accipit esse, non de nihilo. Sive, Productio activa est datio esse non de nihilo: passiva est acceptio esse, non de nihilo.*

397. *Producere est dare esse, non de nihilo. Produci est accipere esse non de nihilo.*

398. *Generare est producere viventium, sibi simile in naturâ.*

399. *Generari est produci, & gigni, & nasci.*

400. *Generatio activa est actio quâ vivens producit viventem, sibi similem in naturâ, vi productionis.*

401. *Generatio passiva est nativitas viventis geniti à vivente, in similitudinem naturâ. Utraque potest comprehendendi hâc definitione:*

402. *Generatio est communicatio essentia, per modum natura, id est, nascituræ, sive nativitatis.*

Cæterum propriè dicta, & perfecta

403. *Generatio est productio viventis à principio vivente conjuncto, secundum similitudinem in natura, vi productionis.* Propriè dicta, inquam, non lato modo, & impropriè dicta: quæ non requirit producti similitudinem in eadem natura qualis est generatio sive productio aquæ, ex aëre condensato. Item *perfecta*, nam imperfecta, & præter naturam, potius est dicenda *Degeneratio*, cujusmodi est productio muli, ex equo & asinâ: in qua virtus activa maris nequit perducere materiam feminæ, ad terminos propriæ speciei. EST PRODUCTIO passiva, quâ accipitur esse, non de nihilo. VIVENTIS, suppositi producentis operationem vitalem. A PRINCIPIO productivo, non autem merè materiali: quale principium materiale fuit Adamus respectu Evæ, VIVENTE, supposito producente operationem vitalem. CONJUNCTO substantialiter, atque adeo consubstantiali. Nam per generationem substantia patris, fit filii: & substantialiter junguntur. Substantia inquam, patris, fit filii: vel tota, uti in generatione divinâ: vel pars illius, v. g. semen, quod fit materia geniti; manetque eadem numero substantiæ pars communis genitori genitoque. SECUNDUM SIMILITUDINEM IN NATURA, ejusdem speciei. VI PRODUCTIONIS, similis producenti, ex modo suæ productionis: ita ut modus productionis, sit modus assimilationis; sitque in ipso modo procedendi ratio cur id quod procedit, sit simile principio, à quo procedit. Per quam postremam partem, à generatione excluditur processio Spiritus Sancti: includitur autem productio Verbi, producti per intellectum. Nam quod producitur per intellectum, illud vi suæ productionis, est simile objecto intellecto: cum sit similitudo & imago illius. Et consequenter est similitudo principii intelligentis, quando intelligens est objectum suæ intellectionis uti fit in intellectione Dei Patris, Verbum producentis.

404. Ex dictis colligitur, quòd ad propriè dictam generationem, sex requirantur. 1. ut principium generans sit productivum, & non merè materiale. 2. Ut sit vivens. 3. ut sit conjunctum genito, per communicationem propriæ substantiæ, totius, aut partis v. g. seminis: ità ut eadem substantia maneat utrique communis. 4. ut genitum sit vivens. 5. ut sit generanti simile. in eadem natura specifica. 6. ut sit simile, vi ipsius productionis, & ex natura ipsa processionis.

405. Per primum requisitum excluditur processio Evæ ab Adamo, tanquàm principio materiali, & non productivo. Per secundum excluditur productio animalis, facta à sole, supposito non vivente. Per tertium excluderetur productio hominis, ab alio producti, sine communicatione propriæ substantiæ. Per quartum excluditur productio seminis ab homine, & alterius rei non viventis. Per quintum excluditur productio vermis ex femine corrupto: item monstri, humanæ naturæ dissimilis. Per sextum excluditur productio Spiritus sancti, uti diximus n. 403. item productio Evæ, ex costâ Adami: quia talis modus processionis, non est modus assimilationis.

406. In divinis *Generatio est processio unius persona ab alia, per modum intellectus, cum perfectâ & numericâ identitate naturæ.* Undè in divinis generatio est perfectior in ratione generationis, quàm quælibet creata generatio. Nam quo natura geniti est similior naturæ generantis, eò perfectior est generatio. Sed in divinis est eadem numero natura geniti & generantis, non item in creaturis: ergo, &c. Et consequenter generatio increata est exemplar creatæ: juxtà Apostolum Ephes. 3. *Electo genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælis, & in terra nominatur.*

407. Quemadmodùm in humana generatione, suppositum Patris est quod generat, generationis autem principium quo immediatum est potentia generativa; humana autem natura fecunda est principium quo mediatum: ità in generatione divina, suppositum

tum Patris est generans generationis principium quo mediatum, est essentia divina foecunda, prout est in Patre: & principium quo immediatum est intellectus Patris.

DE NOMINE ESSENTIALI,
NOTIONALI, PERSONALI.

408. **I**N divinis Nomen *essentiale* est illud, quod significat *essentiam divinam, vel aliquod attributum, commune tribus personis, v. g. natura, Deus: creator, potens, &c.*

409. Nomen *notionale* est illud, quod significat *propriam rationem noscendi unam personam, ab alia distinctam, v. g. immacibilis, genitus, procedens, &c.*

410. Nomen *personale* est illud, quod significat *personam divinam, vel proprietatem constitutivam illius, v. g. Pater, Filius, Spiritus Sanctus: paternitas, filiatio, processio.*

411. *Actus essentialis* est ille, qui communis est toti Trinitati, tribusve personis divinis, v. g. *intelligere, velle, creare, &c.*

412. *Actus notionalis* est ille, qui convenit *certae personae divinae. Sive, est persona divina productio activa, & passiva, v. g. generatio, & nativitas: spiratio, & processio generare, & generari: diligere, seu spirare, & procedere, seu spirari. Item dicere, & spirare, quae significant productionem activam Verbi, & Spiritus sancti. Dicere enim non tantum significat intelligere praecise, sed intelligendo producere verbum, seu conceptum mentis.*

DE NOTIONE, RELATIONE,
PROPRIETATE.

413. **N**Otio est *propria ratio, qua noscitur una persona distinguere ab alia. Ad notionem duo requiruntur: primo ut exprimat in abstracto, aut aequivalenti, quia debet significari ut forma, qua una persona distinguitur ab alia. In abstracto, inquam, ut in *inascibilitas, paternitas, &c.* In aequivalenti, ut *esse improductum, esse ingentum.* Secundo ut pertineat ad originem: quia*

debet significare distinctionem unius personæ ab aliâ: quæ distinctio habetur per originem affirmatam, uti *filiatio*: vel negatam, uti *innascibilitas*, sive *improducibilitas*: quâ significatur magna dignitas Patris, quod scilicet sit principium sine principio.

414. Sunt quinque notiones, scilicet *innascibilitas*, *paternitas*, *filiatio*, *spiratio activa*, & *processio*, sive *spiratio passiva*. *Innascibilitas* autem est *improducibilitas*, diciturque negationem *processionis* ab alio. Ea soli Patri convenit, non autem Spiritui sancto: qui licet non nascatur, tamen à Patre Filioque produci-
tur. In divinis, ad intrâ

415. *Relatio est habitudo, quâ formaliter persona divina ad se mutuo referuntur. & habent respectum. Eiusmodi relationes sunt quatuor, paternitas, filiatio, spiratio activa, & processio, sive spiratio passiva: suntque realiter inter se distinctæ, exceptâ spiratione activâ: quæ distinguitur quidem realiter à spiratione passivâ sive processione, sed non à paternitate, & filiatione. Quia in divinis non est realis distinctio, nisi ubi est realis oppositio. Qualis non est inter spirationem activam, & paternitatem aut filiationem.*

416. In divinis *Proprietas est propria ratio, ita conveniens uni persone divine, ut alteri non conveniat. Propria, inquam, & non communis alteri personæ. Eiusmodi proprietates sunt quatuor, innascibilitas, paternitas, filiatio, processio, sive spiratio passiva: nam activa, cum sit communis Patri Filioque, non est proprietas.*

417. *Proprietas personalis est forma positiva, uni persone divine propria illiusque constitutiva. Sive, est forma positiva, personam divinam constituens, in esse persona: eamque personaliter distinguens ab aliis. Eadem vocatur Personalitas, & relatio personalis. Eiusmodi proprietates personales sunt tres, paternitas, filiatio, processio. Excluditur innascibilitas, quia non est forma positiva, neque personæ constitutiva: & spiratio activa, quia non est propria uni personæ, sed communis duabus.*

418. *Personalitas est modus substantialis, persona constitutivus. n. 376.* Cir-

Circuminfessio in divinis, five.

419. *Perichoresis est intima existentia personarum divinarum in se mutuo.* Quia licet sint realiter distinctæ, tamen sunt consubstantiales, sibi que intimæ. Unde Filius Joan. 14. ait, *Non credis, quia ego in Patre, & Pater in me est?* Ad hanc circuminfessionem requiritur distinctio personarum, & identitas essentia, five homousia, & consubstantialitas.

DE ORDINE IN DIVINIS.

420. **I**N sanctissima Trinitate est realis ordo originis inter personas; ita ut pater sit prima persona, Filius secunda, & Spiritus sanctus tertia. Uti patet ex Matt. ultimo, *Baptizantes eos, in nomine Patris, & Filii, & Spiritu sancti.* Est, inquam, realis ordo: ubi enim est pluralitas sine confusione, ibi necessariò est ordo: sed in sanctissimâ Trinitate est pluralitas personarum, sine confusione, imperfectionem importante: ergo est ordo. Non naturæ, causalitatis, durationis, temporis, dignitatis, sitûs, alteriusve implicatur, imperfectionem: sed originis, quâ una persona procedit ab aliâ, tanquam principio: non è converso. Et hæc origo essentialiter postulat ut Pater sit prima persona, Filius secunda, Spiritus sanctus tertia. Quia Pater à nullo procedit: & ab eo procedit Filius: & à Patre Filioque Spiritus sanctus. In genere

421. *Ordo est habitudo & dispositio rerum ad aliquod principium, & inter se, secundum prioritatem & posterioritatem originis naturæ, causalitatis, durationis, temporis, dignitatis, dependentiæ, sitûs, &c.* Siue, *est habitudo prioris ad posterius: & è diverso.*

422. *Ordo originis est habitudo plurium inter se, quorum unum est principium producens, aliud productum.* Non è diverso. In divinis

423. *Ordo originis est habitudo personarum divinarum inter se, quarum una est producens, alia producta.* Sive, *est habitudo,*

tudo, quâ personæ divinæ ita se habent ad invicem, ut una procedat ab alia, tanquàm principio producente: non è converso. Undè in rigore Theologico, & fidei, debet inter Sanctissimæ Trinitatis personas admitti prioritas & posterioritas originis, absque prioritate temporis & durationis; quia tres personæ sunt coæternæ: absque prioritate dignitatis; quia sunt coæquales: absque prioritate naturæ; quia inter eas non est dependentia.

424. Prioritas originis est positiva habitudo producentis, ad productum.

425. Posterioritas originis est positiva habitudo producti, ad producens.

DE PATRE.

426. **I**N Sanctissima Trinitate, prima persona vocatur Pater, uti constat ex Matth. 10. 11. & 28. Pater autem sumitur duobus modis: primò propriè, notionaliter, & personaliter: secundò metaphoricè, & essentialiter. Primo modo nomen Patris, competit ab æterno, ad intrâ soli primæ personæ. Secundo modo competit ex tempore ad extrâ tribus personis.

427. Primo modo, Pater est Deus, vivens, producentem viventem, ejusdem secum naturæ, vi productionis.

428. Secundo modo, Pater est principium producens creaturas, dissimilis à se naturæ. Sic cap. 38. Job. agnoscit, quòd Deus sit pluvia Pater. Specialiter autem dicitur Deus esse Pater creaturarum intellectualium: quas producit, conservat, gubernat, & per gratiam adoptat, in filios, & hæredes vitæ æternæ.

In divinis nomen *Ingeniti* & *Innascibilis* attribuitur Patri, quia ipse à nullo principio producitur.

DE FILIO, VERBO, IMAGINE.

429. **I**N divinis, *Filius est vivens productus à Deo vivente, ejusdem cum eo natura, vi productionis.* Idem vocatur *Verbum* à Joanne, Evangelii c. 1. Epistolæ I. c. 5. & Apoc. 19. item *Sermo*, Sapientiae 18. & Heb. 4. & *Imago Patris*, Sapientiae 7. Coloss. 1. & Heb. 1.

Verbum unum est mentale, alterum vocale.

430. *Verbum mentale est actualis expressa similitudo rei intellectæ.*

431. *Verbum vocale est vox significativa, expressiva conceptus mentis, & verbi interni.*

432. *Sermo est oratio adunata ex pluribus vocibus.* Undè hoc sermonis nomen tribuitur Verbo incarnato, tanquam personæ adunatæ ex natura divina, & humana.

433. In divinis, *Verbum est consubstantialis similitudo Patris, se comprehensivè intelligentis.* In genere

434. *Imago est similitudo, ad instar alterius producta,*

435. *E diverso. Exemplar est id ad cuius imitationem aliquid producitur.* Hoc ipsum exemplar videtur vocari improprie imago, Genesis 1. *Faciamus hominem, ad imaginem, & similitudinem nostram.*

436. In divinis, *Imago est coessentialis similitudo Patris, ad imitationem sui producta, per intellectum.*

DE SPIRITU SANCTO,
AMORE, DONO.

437. **S**piritus Sanctus dicitur duobus modis: primò à spiritualitate, sive naturâ immateriali, & incorporatâ: & sic est nomen essentialis, commune tribus personis. Secundò à spiratione, quasi *Spiratus*: & sic est nomen personale, proprium tertie personæ, cui soli competit spirari. Quo sensu *Spiritus Sanctus* accipitur tanquam vox incomplexa, & terminus significatione simplex.

438. *Spi-*

438. *Spiritus Sanctus est tertia Trinitatis persona, à Patre Filioque spirata; per voluntatis amorem.*

Quemadmodum tres personæ divinæ sunt unum principium ad extrâ creaturarum, & unus creator; itâ Pater & Filius sunt unicum principium ad intrâ Spiritûs Sancti, & unus spirator, per unam & eandem numero potentiam activam spirativam, tanquàm principium quo.

Spiritus Sanctus vocatur etiam amor & donum.

In divinis *Amor* sumitur aliquando essentialiter, notionaliter, & personaliter.

439. Sumptus essentialiter *Amor est actus voluntatis, quo tres personæ divinæ formaliter amant, & volunt bonum.*

440. Sumptus notionaliter *Amor est spiratio activa, quâ Pater & Filius amando produciunt Spiritum Sanctum.*

441. Sumptus personaliter *Amor est terminus, ab amante Patre Filioque productus: scilicet Spiritus sanctus.*

442. *Donum est munus, alicui gratuito præstitum. Sive est, bonum proprium, alteri liberaliter collatum, vel conferri aptum.*

443. *Datum est munus, liberaliter actu donatum.*

In divinis *Donum* accipitur essentialiter, notionaliter, & personaliter.

444. Essentialiter acceptum *Donum est bonum proprium, alteri liberaliter collatum, vel conferri aptum, & donabile* Sic est nomen commune tribus personis, quæ summè bonæ sunt, sibi propriæ, & suæ: ab æterno donari aptæ, & donabiles, & in tempore gratuitò datæ.

445. Notionaliter acceptum *Donum est bonum, & origine proprium alteri liberaliter collatum, vel conferri aptum, & donabile.* Sic est nomen commune tantum Filio, & Spiritui sancto. Nam Filius est res propria Patris, origine & processione; estque liberaliter donatus nobis. Sic enim *Deus dilexit mundum ut suum unigenitum daret.* Joan. 3. Similiter Spiritus sanctus est res propria Patris & Filii origine & processione; & ab utroque est nobis liberaliter donatus, *Ioan. 15. Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, &* Galat.

Galat. 4. *Misit Deus spiritum Filii, & Joan. 20. Accipite Spiritum sanctum.*

446. Personaliter acceptum *Donum est suppositum, ex vi originis sua procedens per modum amoris & doni*: sic acceptum doni nomen, est proprium Spiritui sancto. Unde dicitur Act. 2. *Accipietis donum Spiritus sancti, & 8. Donum Dei existimasti pecuniâ possideri.* Solus enim Spiritus sanctus, vi originis suæ, procedit ut amor, & consequenter ut donum: nam primum, quod donamus ei, cui bonum volumus, est amor: tanquam fons omnis liberalis & gratuitæ donationis.

DE MISSIONE IN DIVINIS.

447. **I**N divinis passiva missio competit personis procedentibus Filio, & Spiritui sancto. Patet ex Joan. 8. de Filio, *Misit me Pater.* Galat. 4. *Misit Deus Filium suum.* De Spiritu Sancto, Joan. 14. *Spiritus sanctus, quem mittit Pater in nomine meo, & cap. 15. Patraclerus, quem ego mittam vobis à Patre.*

448. Hæc missio non competit Patri, utpotè non procedenti ab alio: competit autem Filio, respectu Patris; & Spiritui sancto, respectu Patris, & Filii. Quando autem Isaia 48. & 61. Filius dicit se missum à Spiritu sancto, hoc intelligendum est secundum humanitatem.

449. Missio importat missi habitudinem ad principium sui productivum, five personam originantem: & ad terminum extrinsecum, personam, scil. vel locum in quo incipit esse alio modo, quàm prius ibi erat, per essentiam, præsentiam, & potentiam. Itaque in divinis missio, non est per imperium, vel consilium: sed per originem, & emanationem naturalem: quo modo terra mittit germen suum; & arbor radices, ramos, flores, fructus.

450. *Missio est processio persone divinæ ab aliâ, cum habitudine ad terminum, in quo incipit esse aliquo modo, quo ibidem antè non erat.*

451. *Mitti est personam divinam procedere ab aliâ : & in mundo visibiliter apparere, aut invisibiliter operari. Undè missio est duplex, una visibilis, alia invisibilis.*

452. *Missio visibilis est ea, quæ fit in specie sensibili, sive perceptibili aliquo sensu externo. Qualis fuit missio Filii, in carne humanâ : & Spiritus sanctus, in specie columnæ, nubis lucidæ, flatûs, linguarum ignearum.*

453. *Missio invisibilis est ea, quæ fit sine specie sensibili, interiori sanctificando animas: formaliter per gratiam habitualem; efficienter, per actualement excitantem.*

DE CREATIONE MUNDI, ANGELIS, ET STATU PRIMI HOMINIS.

454. **D**eus condens mundum, creavit angelos in cœlo empyreo, & cum eo: juxta illud Exodi 20. *Fecit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, Ecclesiast. 18. Qui vivit in æternum, creavit omnia simul: accedente definitione cap. Firmiter. Isa. 14. Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer? Luc. 10. Videbam sathanam, sicut fulgur de cœlo cadentem, Apoc. 12. Factum est prælium magnum in cœlo.*

455. Omnes angeli in primo instanti creationis, acceperunt à Deo gratiam sanctificantem, cum virtutibus & donis infusis, eam comitantibus: uti communiter colligitur ex Joan. 8. de Lucifero, *In veritate non stetit, & Ezech. 28. de eodem. Perfectus in viis tuis. à die conditionis tuæ: donec inventa est iniquitas in te.* Undè Augustinus lib. 12. de Civit. cap. 9. ait: *Deus in angelis erat condens naturam, & largiens gratiam.*

456. *Angelus est substantia creata, intellectualis, spiritualis, completa. SUBSTANTIA, ens per se subsistens. CREATA, ex nihilo producta. INTELLECTUALIS, prædita intellectu: quo etiam res cognoscit unico simplici intuitu, absque discursu, colligente, ex uno aliud. SPIRITUALIS incorporea. COMPLETA, integra, & non ordinata ad alterius compositionem: item completa*

pleta per propriam hypostasim, tanquam ultimum
sui complementum. n. 375.

457. Probabiliter angelus dividitur in angelum primæ, secundæ, & tertiæ hierarchiæ, tanquam in species proximas. Angelus primæ hierarchiæ in angelum primi, secundi, & tertii chori, tanquam in species ultérieures. Similiter angelus secundæ, & tertiæ hierarchiæ. Chorus autem dividitur in angelos primos, medios, & infimos: & illi in plura individua.

458. Hierarchia est sacer principatus. Sive, est multitudo ordinata, sub unius sacri principis gubernatione.

459. Hierarchia angelica est angelorum cætus ordinatus, recipiens divinitus illuminationes eodem modo, sub Dei supremi principis gubernatione.

460. Prima hierarchia est angelicus cætus ordinatus, recipiens illuminationis immediatè à Deo easque transfundens angelis secundæ hierarchiæ.

461. Secunda hierarchia est angelicus cætus ordinatus, recipiens divinas illuminationes ab angelis primæ hierarchiæ, easque transfundens angelis tertiæ hierarchiæ.

462. Tertia hierarchia est angelicus cætus ordinatus, recipiens divinas illuminationes ab angelis secundæ hierarchiæ, easque transfundens, non angelis sed hominibus.

463. Cætus ordinatus est multitudo divisa in tres ordines, primum, medium & infimum. Angelicus ordo, sive

464. Chorus est hierarchia angelica gradus unus: conveniens in hierarchiæ suæ communi modo illuminationis, distinctus secundum diversa officia. Gradus, inquam, unus, quia hierarchia angelica, non est multitudo confusa. sed ordinata per sui principium, medium, & finem: sive per gradum supremum, medium, & infimum.

465. In unaquaque hierarchiâ sunt tres Chori, sive Ordines: & cum sint tres hierarchiæ, consequenter sunt novem Ordines: scil. Seraphim, Cherubin, &c.

466. Seraphim sunt spiritus, præ cæteris ardentes amore divino, eoque incendentes alios.

467. Che-

467. Cherubim sunt spiritus magistri, plenitudine scientia abundantes, præ inferioribus omnibus; in quos eam transfundunt.

468. Throni sunt spiritus, quibus majestas divina immemdiatè insidet, tanquam iudex.

469. Dominationes sunt spiritus, dominatum exercentes in gubernatione hominum, quin & angelorum inferiorum se, quos ad obediendum habent subditos, tanquam domini.

470. Virtutes sunt spiritus, in fortitudine excellentes, ad patranda miracula corroborandosque inferiores angelos, ad munia sua perficienda.

471. Potestates sunt spiritus, cobibentes demonum potestatem, eamque exercentes in angelos inferiores, ordinando agenda ab ipsis.

472. Principatus sunt spiritus, suo moderamine principantes angelis inferioribus: terrenis quoque regnis, ac principatibus, quos constituunt, custodiunt, regunt, ac mutant.

473. Archangeli sunt spiritus, nunciantes res momenti majoris, eminentesque inter angelos custodes. Ut potè custodientes Pontifices, Reges, Principes, Rectoresque aliorum.

474. Angeli sunt spiritus, custodes hominum privatorum; nunciique rerum momenti minoris.

475. Angelica locutio est proprii conceptus affectusve expressio directa ad alterum. CONCEPTUS intellectus. AFFECTUSVE voluntatis EXPRESSIO, per signa spiritalia. DIRECTA AD ALTERUM, Deum, angelum, vel hominem. Ad Deum, orandi, adorandi, laudandi; consulendi, illius causâ. Ad angelum, vel hominem, manifestandi, illuminandi, docendi discendive gratiâ. Ista locutio est actus intellectus elicitus, voluntatis imperatus.

476. Lingua angelica est facultas expressiva conceptus, affectusve mentis: per signa quaedam spiritalia. Activa

477. Illuminatio angelica est angeli locutio doctrinalis. Sive, est angelica veritatis explicatio, facta alteri angelo, vel homini. Veritatis, inquam. in Deum ordinatæ, aliàs

aliàs minùs notæ ; in rebus naturæ , gratiæ , vel gloriæ. Itaque

478. *Illuminatio est veritatis , in Deum ordinata manifestatio, facta ignorantibus. Et*

Illuminare est manifestare veritatem ignorantibus.

Angelica missio est duplex : interior, & exterior.

479. *Angelica missio interior est angeli delegatio , ad illuminandum alium ; angelum, vel hominem. DELEGATIO facta divino mandato immediato vel mediato.*

480. *Angelica missio exterior est angeli delegatio, ad exhibendum Deo ministerium circa temporalia.*

481. Quòd omnes omninò angeli mittantur missione interiori & exteriori , est conformius Scripturæ Isaïæ 6. Danielis 10. Matth. 25. Heb. 1. *Nomine omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium (Dei, non hominum) missi, propter eos, qui hereditatem capient salutis ?*

482. Angeli assistentes & ministrantes iidem sunt: quia ministrorum est assistere Domino, paratos ad exequendum illius mandata, eique ministrandum. Quòd etiam constat ex oratione Ecclesiæ, in festo S. Michaëlis.

Adam primus homo fuit conditus in justitiâ originali. Quæ

483. *Iustitia originalis est perfecta rectitudo totius hominis. JUSTITIA ORIGINALIS, sic dicta, quia infusa homini, in origine suâ. RECTITUDO, omnimoda conformitas ad rectam rationem, legemque aeternam. Nam per justitiam originalem, hominis mens erat perfectè subdita Deo ; & menti appetitus sensitivus, corpusque immortale & incorruptibile. Undè justitia originalis non erat unicus habitus supernaturalis, nec unicum donum divinum : sed complexio plurium, v. g. in essentiâ animæ, gratiæ habitualis : in intellectu, fidei, & prudentiæ : in voluntate, spei, charitatis, religionis, &c. in appetitu sensitivo, diversorum habituum, subdientium illum rationi : in corpore, qualitatis illud præservantis à morbo, & morte. Et con-*

sequenter ejusdem justitiæ originalis erant tres effectus, antè insinuati : primò omnimoda subjectio rationis, ad Deum : secundò, appetitûs sensitivi, ad rationem : tertio, corporis incorruptibilis, ad eandem.

484. *Mundus est universum, constans partibus suis creatis visibilibus & invisibilibus. Sive, est universi machina ornata, ambitu cæli contenta, partes visibiles, & invisibiles complexa.* ORNATA : nam mundus, & muliebris, & universi, significat ornatum, concinnum, politum.

485. *Creatio est productio entis ex nihilo.*

486. *Productio est actio, quâ ens perducitur à non esse, ad esse, cum sui inceptioe, & essendi novitate.* ENTIS totius, & secundum totam rationem entitatis, & dependentiæ in esse suo : ità ut à solo producente, & à nullo alio dependeat in quocunque genere causæ. ENTIS, inquam, per se subsistentis : quia illi soli competit fieri, & esse. Ex NIHILLO, ex nullo præsupposito, tanquam materiâ, substantiâ de quâ, vel ex quâ ; vel subjecto, à quo dependentiam habeat. Ex nihilo inquam : nam, quemadmodum quod fit ens hoc, fit ex non ente hoc ; ità quod secundum se totum, de novo fit ; ex eo quod nihil est, fit. Undè ex denotat habitudinem negatæ causæ materialis, & dependentiæ à subjecto. Itaque ens quod creatur, est independens à subjecto : & consequenter est ens per se subsistens : vel saltem existens ad modum subsistentis. Quo posteriori modo existeret accidens, si miraculosè producèretur separatim à subjecto : quo modo conservatur in Eucharistiâ. Et tunc creari videretur, quia haberet existentiam, similem subsistentiæ.

487. *Concreatio est entis unius, cum alio simultanea eademque productio ex nihilo.* ENTIS, per se non subsistentis completè : scilicet partium totius essentialium, aut integralium, aut accidentium subjecti. CUM ALIO ente, per se subsistente. Ejusmodi enim partes concreantur,

creantur, & accidentia (juxta modum loquendi quorundam) increantur; quando unâ eademque actione, cum toto, vel subjecto substantiali, simul producuntur ex nihilo. SIMULTANEA EADEMQUE PRODUCTIO: si enim foret simultanea productio, non per eandem actionem, v. g. creatio Luciferi & Adæ, cum simultaneâ infusione gratiæ, per distinctam actionem; non esset concreatio. Propriè enim

488. *Concreari dicitur, quod cum eo, quod creatur, eadem actione producitur, v. g. intellectus & voluntas, cum animâ rationali.*

489. *Conservatio est continuatio rei in suo esse. Sive, est continuatio existentia rei. Est aliquando ipsamet actio productiva rei permanens, & non interrupta; connotans ipsammet actionem præcessisse, sub ratione productionis.*

490. *Annihilatio est rei in nihilum redactio. Hæc fit, non per actionem, sed per actionis cessationem: scilicet per influxus conservativi subtractionem. Dupliciter autem sumitur annihilatio: primò est desertio rei, secundùm se, & quodlibet sui: etiamsi rei succedat alia res positiva. Secundò, est desertio rei, secundùm se, & quodlibet sui: cum negatione successionis emittatis positive. Transubstantiatio non est substantiæ panis annihilatio, secundò modo, quamvis fit primò.*

BREVIARIUM

THEOLOGICI.

PARS PRIMA SECUNDÆ.

Rimæ secundæ objectum est Deus, quatenus finis hominis, acquirendus per media: scilicet actus humanos, justificationem, gratiam, merita, leges, virtutes, fugamque peccatorum.

2. Quia verò Deus est hominis finis ultimus, idè homo ex præcepto debet se, suaque omnia in eum referre actualiter, vel virtualiter: juxta Apostolum I. Cor. 12. *Sive comeditis, sive bibitis, sive quid aliud facitis, omnia ad honorem Dei facite: & Coloss. 3. Omne quodcumque facitis, in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domine Iesu Christi.*

D E F I N E.

3. **F**inis unus est qui, sive *cujus*, & *objectivus*: alius est *quo*, sive *formalis*: alius *cui*. Item finis non ultimus, & ultimus: finis operis, & operantis, &c.

4. *Finis qui est bonum per se, quod sui gratiâ appetitur.* FINIS, sic dictus, quia finit, & terminat appetitum ultimatè, aut saltem in certâ serie intentionis, EST BONUM PER SE, verum vel apparens.

5. *Bonum per se est ens conveniens, ob intrinsecam suam perfectionem appetibile.* Tale est bonum honestum, & delectabile: non autem utile. Quod quâ tale, est tantùm bonum per extrinsecam bonitatem finis: & propter eam tantùm amatur, licet aliàs intrinsecè bonum.

6. *Medium est quid utile ad assequendum finem, & bonum per se. Hoc medium ex natura sua subordinatum fini, est bonum, vel malum: pro ratione finis boni, vel mali: secus est, si medium sit merè arbitrium.*

7. *Finis cuius est id, cuius gratiâ aliquid fit. Sive, est bonum per se, cuius obtinendi gratiâ eligitur medium. Imò, est id, cuius gratiâ omnia alia sunt. Omnia, inquam, respectivè: id est omnia media, subordinata, assequendo fini, etiam non ultimo. Vel omnia absolute, si definitio restringatur ad finem ultimum ultimum.*

8. *Finis objectivus est bonum per se, quod est objectum intentionis: ad quod scilicet terminatur desiderium efficax finis, per media assequendi.*

9. *Finis quo est apprehensio boni per se. Idem vocatur finis formalis.*

10. *Finis formalis est possessio finis objectivi. Sive, apprehensio, quâ finis objectivus possidetur. Sic Deus est hominis finis objectivus: beatifica visio Dei, est finis formalis.*

11. *Finis cui est suppositum, cui bonum per se appetitur, tanquàm quid ei conveniens. Talis est proximus, cui sanitas, sanctitas, & beatitudo desideratur. Imò finis qui, non ultimus appetitur gratiâ finis cui: & ad illum, tanquàm finem refertur. Non ultimus, inquam, nam ultimus non potest sic appeti prapostere, sine gravissima inordinatione. Quando autem ordinatè appetitur, & sub formalitate finis ultimi, tunc appetens, se, suam formalem beatitudinem, & omnia sua refert in illum.*

12. *Finis propinquus est is, qui ità intenditur, ut in executione, ad eum proximè deveniatur.*

13. *Finis remotus est is, qui ità intenditur, ut in executione, ad eum ultimò deveniatur.*

14. *Finis non ultimus est is, qui ità intenditur, ut in ulteriorem finem referatur, ex intentione operantis.*

15. *Finis ultimus est is, qui ità intenditur, ut in eo consistatur*

I

Æ.

Deus,
irendus
manos,
nerita,
pecca-

us; idè
in eum
ostolum
aliud fa-
3. Omne
nomine

us: a-
n finis
&c.

appetit.
petitum
IS, EST

am suam
um, &
est tan-
finis: &
atrinsecè

6. Me-

statum nec in ulteriorem finem referatur, ex intentione operantis: quamvis fortasse possit, & debeat referri.

16. *Finis respectivè ultimus est is, qui ita intenditur, ut in certâ serie intentionis, ulterius non referatur. Absolutè ultimus, sive*

17. *Finis ultimus est is, qui ita intenditur, ut ulterius non referatur: quia est irreferibilis aliò. Sive, id est cujus gratiâ omnia fiunt.*

18. *Finis operis est objectum intrinsecum, ad quod suâ proprie naturâ terminatur opus.*

19. *Finis operantis est id, cujus gratiâ fit opus ab operante. Est aliquid operi extrinsecum, ad quod assequendum, operans refert opus, tanquam medium.*

20. *Causalitas finis in actu primo, est vis causandi, & virtus, quâ bonum per se, sive finis, constituitur potens ad movendum, & attrahendum appetitum. Et hæc virtus, est bonitas verè vel putativè competens rei, quæ denominatur finis. Causalitas finis in actu secundo, sive causatio est actualis motio metaphorica, quâ attrahit & movet appetitum ad sui amorem. Conditiò sine qua non causat finis, est illius cognitio: nam ignoti nulla cupido: posita autem cognitione finis, sive boni per se, sequitur illius attractio, motioque realis: quæ vocatur metaphorica, habito respectu ad causam efficientem, ad quam spectat motio propriè dicta.*

Omnes creaturæ habent Deum pro fine ultimo: sed solæ rationales possunt illum perfectè assequi, & possidere, eoque beati.

DE BEATITUDINE.

Iuxta D. Augustinum l. 5. de civit. cap. 1.

21. *Felicitas est omnium rerum expetendarum plenitudo. In genere*

22. *Beatitudo est summi boni possessio, perfecta, vel imperfecta. Hæc beatitudo potest dividi in naturalem, & super-*

& supernaturalem : in imperfectam , & perfectam : inchoatam , & consummatam : viæ & patriæ : obiectivam & formalem : essentialem & accidentalem.

Juxtâ Boëtium , à Theologis receptum , perfecta
23. *Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus.* Status , vitæ conditio stabilis , permanens , & immobilis. OMNIUM BONORUM , expulsis omnibus malis , AGGREGATIONE PERFECTUS , hoc ipso quo possidetur summum bonum , quod est omne bonum , Exodi 33. Beatitudo formalis dicitur status omnium bonorum aggregatione perfectus , causaliter : quia est causa cur beatus sit in statu , omnium bonorum aggregatione perfecto. Est etiam formaliter status , quia est omnium bonorum possessio , stabiliter & immutabiliter aeternum perseverans.

24. *Beatitudo naturalis est ea , qua haberi potest viribus natura creata integra.* Sive est status omnium bonorum naturalium aggregatione perfectus. Bonorum autem naturalium nomine intelliguntur ea , quæ viribus naturæ creatæ haberi possunt ; cique integræ quodammodo debita sunt. Cujusmodi bona naturalia sunt , plenitudo scientiæ , assensus veri , affectus boni ; subordinatio appetitus sensitivi ad rationalem , rectitudo omnium potentiarum animæ : absentia omnis miseriæ. Hanc beatitudinem naturalem habuit Angelus viator , & homo ante lapsum.

25. *Beatitudo supernaturalis est ea , qua non potest haberi viribus natura creata , etiam integræ.*

26. *Beatitudo supernaturalis inchoata est gratia , virtutumque supernaturalium eximiarum aggregatio ; singulariter disponens ad affectionem aeternæ beatitudinis.* Vocatur etiam beatitudo Evangelica : de qua num. 570.

27. *Beatitudo supernaturalis consummata est intuitiva visio beatifica , redundans in corpus gloriosum.*

28. *Beatitudo via est ea , quâ præditus viator , rectè tendit ad aeternam beatitudinem.*

29. *Beatitudo Patria est cœlestis visio beatifica.*
 30. *Beatitudo objectiva est Deus, ut summum bonum, cuius possessione, plenè satiatur animus.*
 31. *Beatitudo formalis est possessio summi boni.*
 32. *Beatitudo essentialis est visio fruitioque beatifica.*
 33. *Beatitudo accidentalis est gaudium, essentiali accedens, & accedens. ESSENTIALI, gaudio provenienti ex visione beatificâ.*
 34. *Beatitudo imperfecta est aggregatio bonorum, non omnium. Sive, est status bonorum aggregatione dotatus, sed non plenè perfectus.*
 35. *Beatitudo perfecta est status omnium bonorum aggregatione perfectus: uti habetur n. 23.*
 36. *Beatitudo perfecta essentialiter est solius anime visio fruitioque beatifica.*
 37. *Beatitudo perfecta completè est rerum expetendarum plenitudo secundùm animam, & corpus.*

D E D O T I B U S.

Generaliter accepta.

38. *Dos est perfectio corporis, aut animi: naturalis, vel supernaturalis: corporalis, vel spiritualis, v. g. ingenii subtilitas, memoriæ vivacitas, pulchritudo, sanitas: gratia, virtutes infusæ, & acquisitæ, &c.*

Specialiter accepta.

39. *Dos est donum, sponse nubenti datum. Beatitudinis*

40. *Dos est ornatus anime & corporis, in beatitudine æternum perseverans. Sive, est supernaturale donum, anime beatæ, Christo in æternum nubenti collatum. Est duplex: animæ, & corporis.*

41. *Dos anime est supernaturale donum, collatum anime beatæ, tanquàm Christi sponsa.*

42. *Dos corporis est supernaturalis qualitas, ab anime beatæ dimanans in corpus unitum, ad illius perpetuam gloriam, & quandam spiritualitatem. DIMANANS ab anime, ut causâ*

causâ meritorîâ ; & probabiliter efficiente secundariâ. IN CORPUS UNITUM, ut illud reddatur gloriosum & juxta Apostolum 1. Cor. 15. quatenus spirituale, & cœleste : id est, perfectè subjectum animæ in operationibus spiritualibus ; impassibile, subtile, agile, clarum.

43. Anima beata habet unam totalem dotem, exurgentem ex tribus partialibus : quæ respondent tribus virtutibus theologis ; suntque visio respondens fidei, comprehensio spei, fructio charitati.

44. Corpus beatum habet quatuor dotes gloriosas, impassibilitatem, subtilitatem, agilitatem, claritatem ; comprehensas nomine *Isac*, & his versiculis ;

Clari, subtiles, agiles, impassibilesque.

Omnes quadruplici pollebunt dote beati,

Exdem dotes significantur ab Apostolo 1. Cor. 15. *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione, impassibilitate. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria, claritate. Seminatur in infirmitate, surget, in virtute, agilitate. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale, subtile.*

45. *Impassibilitas est qualitas supernaturalis, dimanans ab anima beata, & inherens corpori glorioso, excludens ab eo omnem passionem corruptivam ; non autem perfectivam. Juxta illud Apostoli. 1. Cor. 15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem : & mortale hoc induere immortalitatem. Hæc autem*

46. *Passio corruptiva est receptio forma disconvenientis, cum abiectione convenientis.*

47. *Passio perfectiva est receptio forma convenientis, absque abiectione alicujus perfectionis.*

48. *Subtilitas est qualitas supernaturalis, dimanans ab anima beata in corpus gloriosum, reddensque illud alterius corporis penetrativum, & cum eo coexistens eidem loco. Per hanc dotem corpus gloriosum pro libitu animæ, deponit retinetque quantitatis suæ modum, loci repletivum & aliorum corporum exclusivum. Per eandem, Christi corpus resurrexit clauso sepulchro, ostia clausa, cælosque penetravit.*

49. *Agilitas est qualitas supernaturalis, dimanans ab anima beata, in corpus gloriosum, reddensque illud, imperceptibili tempore, celerrimè mobile, in omnem positionum differentiam. Juxta illud Sapientiae 3. Sicut scintille in arundinetis discurrent: & Isaia 40. Assument pennas sicut aquila, volabunt, &c. IMPERCEPTIBILI TEMPORE, non tamen in instanti: aliàs deberet corpus motum, eodem instanti esse in termino à quo, ad quem, & in omnibus locis intermediis, Potest quidem Deus sic replicare corpus: sed tunc immotum ibidem confisteret, absque motu. Quia *Motus localis est coëxistentia rei successiva, & continua diversis locis, sine quiete mediâ.**

50. *Claritas est qualitas, supernaturalis dimanans ab anima beata in corpus gloriosum, reddensque illud luminosum, & diaphanum, simile vitro mundo, & ad instar densæ crytalli: per quam videatur mirabilis harmonia interiorum corporis. Per hanc dotem Fulgebunt justii, sicut Sol, Matth. 13. Christo reformante corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Philip. 3. Claritas ista particulariter afficiet beatorum facies, cicatrices, & membra passa pro Deo.*

DE ANIMA, EJUSQUE POTENTIIS, ET SENSIBUS.

51. **A** *Nima est actus primus, perfectioque prima corporis naturalis potentiâ vitam habentis: & talis planè, ut partes ejus sint instrumenta. EST ACTUS PRIMUS, forma substantialis, dans esse precipuum & primarium composito. PERFECTIOQUE PRIMA, independens ab aliis, quæ è diverso dependent ab ea CORPORIS NATURALIS, materiæ præditæ tribus dimensionibus, longitudine, latitudine, profunditate. POTENTIA VITAM HABENTIS, potentiâ propinquâ potentis exercere operationem vitalem. ET TALIS, &c. Corporis habentis partes integrales, non homogeneas, similes in complexione & figurâ: sed heterogeneas & instrumentales habentes diversam comple-*

complexionem qualitatuum, diversum situm, figuram & functionem. Itaque breviter

52. *Anima est forma corporis organici, potentiâ vitam habentis. Sive, Anima est id, quo vivimus, sentimus, & intelligimus primò, id est, principium intrinsecum, quo vivens vegetatur, sentit & intelligit, tanquàm causâ effectivâ principali. Vegetatur tantùm, animâ vegetativâ: vegetatur, & sentit, animâ sensitivâ: vegetatur, sentit, & intelligit, animâ rationali.*

53. *Anima rationalis est actus primus corporis organici potentiâ vitam vegetativam, sensitivam, intellectivam habentis. Id est, forma corporis humani, quâ tanquàm principio intrinsecò principali, vivens vegetatur, sentit, & intelligit.*

54. *Anime pars superior est anima rationalis, quâ talis.*

55. *Anima pars inferior est animâ rationalis quâ vegetativa, & sensitiva.*

56. *Anima potentia est naturalis facultas agendi, vel patiendi. Sive, est principium primum actionis, vel passionis, ad quam naturâ suâ institutum est PRINCIPIMUM PRIMUM accidentarium, non supponens aliud accidentarium prius tanquàm concausam influentem: supponens tamen aliud substantiale, nempe ipsum suppositum, præditum potentiâ: quâ mediante agit, vel patitur ACTIONIS VEL PASSIONIS, quoad substantiam ejus, non solum quoad modum, quo bene, vel malè fit: quo modo habitus influit in actionem, illanque afficit. Item*

57. *Potentia naturalis est qualitas, à naturâ insita, quâ subiectum redditur potens ad aliquid faciendum, vel suscipiendum. Qualitas, inquam, secundæ speciei. Est autem duplex potentia naturalis, activa & passiva.*

58. *Potentia activa est principium proximum actionis.*

59. *Potentia passiva est principium proximum passionis, sive receptionis formæ. eadem potentia naturalis potest esse activa & passiva. Sic voluntas amans, quatenus producit amorem, est potentia activa, quatenus eundem amorem sibi immanentem recipit, est passiva.*

60. *Sensus est potentia naturalis organica, quæ anima sit potens ad res cognoscendas, mediantibus speciebus sensibilibus.*

61. *Sensus internus est ille, cujus organum in animali est interius latens. Sive, est ille, in quem objecta externa non agunt immediatè, per suas species; sed tantùm mediatè.*

62. *Sensus externus est ille, cujus organum in animali, est exterius & visib:liter patens. Sive, est ille, in quem objecta externa agunt immediatè per suas species.*

63. *Sunt quinque sensus externi, & probabiliter totidem interni, scilicet sensus communis; phantasia, imaginativa, æstimativa, & memorativa sensitiva. Sed quia probabilius est phantasiam, & imaginativam, esse eandem potentiam, ideo sunt tantùm quatuor.*

DE APPETITU, ET INSTINCTU.

64. **A**ppetitus est cujusque rei inclinatio ad prosequendum bonum, & fugiendum malum. **INCLINATIO** habitualis: & tunc est ipsa potentia appetitiva vel actualis, & tunc est potentie appetitive actus. Appetitus actu conversivo fertur in sibi conveniens: averfivo refilit à disconveniente. Appetitus est triplex: naturalis, sensitivus, & rationalis.

65. *Appetitus naturalis est cujusque rei inclinatio in id, quod est natura sue conveniens, absque propria cognitione. NATURALIS, quia ab authore naturæ est rebus omnibus, cum natura impressus. Aliquatenus distinguitur ab instinctu naturali: quia hic instinctus est tantùm actualis, estque vehemens, impressus rebus sensibilibus tantùm: appetitus autem naturalis, est etiam habitualis, rebusque omnibus impressus, nec dicit semper vehementiam.*

66. *Instinctus est actualis vehemens inclinatio, rebus sensibilibus impressa ad agendum aliquid, vel non agendum. Generalis, &*

67. *Naturalis instinctus est actualis vehemens motio, à natura impressa rebus sensibilibus, ad prosequendum sibi conveniens.*

venie
thoro
Unde
tia.

In
licu
num

68
creati
Est f

69
quis
tionem

70
quis

71
quis

72
me p

natio
sensu

conf
Ima
bus

sensu
73
beni

sensu
74
in bo

lis,
A
irasc

75
bonu
tionis

sensu
com
fibil

veniens, sine propria cognitione, a NATURA, id est, ab auctore naturæ: dirigente omnia creata in finem suum. Undè dicitur, quòd opus naturæ, est opus intelligentiæ.

Instinctus particularis est triplex: divinus, angelicus, & diabolicus. Duo primi semper sunt ad bonum, tertius semper ad malum.

68. *Instinctus divinus est actualis vehemens motio, quæ creatura intellectualis, à Deo movetur ad bonum salutare. Est synonyma inspirationi divinæ. Nam*

69. *Inspiratio divina est actualis vehemens incitatio, quæ quis à Deo instigatur ad boni salutaris volitionem, & executionem. Spectat ad gratiam prævenientem.*

70. *Instinctus angelicus est actualis vehemens motio, quæ quis ab angelo bono instigatur ad bonum salutare.*

71. *Instinctus diabolicus est actualis vehemens motio, quæ quis à demone instigatur ad malum.*

72. *Appetitus sensitivus, sive animalis, est potentia anima prosequens bonum sensibile, juxta apprehensionem imaginationis. ANIMÆ VEGETO sensitivæ. SENSIBILE, bonum sensibus commodum & conveniens PROSEQUENS: & consequenter fugiens malum sensibile dolorosum. IMAGINATIONIS reservantis species acceptas à sensibus externis. Huic appetitui sensitivo synonyma est sensualitas: nam.*

73. *Sensualitas est naturalis facultas anima, inclinans ad boni sensibilis appetitionem. Aliàs accipitur pro appetitûs sensitivi corruptione, & hoc modo accepta.*

74. *sensualitas est inordinata pronitas appetitûs sensitivi, in bonum sensibile disforme rectæ rationi. PRONITAS, actualis, & habitualis: in actu primo & secundo.*

Appetitus sensitivus est duplex: concupiscibilis, & irascibilis.

75. *Appetitus concupiscibilis est potentia anima, prosequens bonum sensibile, delectabile juxta apprehensionem imaginationis. SENSIBILE DELECTABILE, quid conveniens sensibus, in se adferens quietem, voluntatem, & complacentiam. Et consequenter fugiens malum sensibile.*

76. *Appetitus irascibilis est potentia anima, prosequens bonum sensibile arduum juxta apprehensionem imaginationis: & fugiens malum sensibile arduum.*

77. *Bonum arduum, est quid conveniens, difficile adeptu.*

78. *Malum arduum est quid disconveniens, evitatu superaturve difficile.*

Appetitus irascibilis datus est concupiscibili in auxilium: ad superandas difficultates in bono sensibili prosequendo, & malo fugiendo, superandoque.

79. *Appetitus rationalis est potentia anima, prosequens bonum in universali, juxta apprehensionem rationis; sive intellectus. Appetitus rationalis (uti & quilibet alius) prosequitur res singulares; sed sub ratione universali boni, communiter considerati; sive sit bonum utile, per se; delectabile, honestum, sensibile, &c.*

80. Appetitus sensitivi concupiscibilis objectum, est bonum sensibile, quatenus delectabile: irascibilis objectum est bonum sensibile, quatenus est arduum & cum difficultate, obstantiumque superatione adipiscendum: rationalis objectum, est bonum consideratum sub ratione universali, sive quidquid est appetibile.

81. Appetitus rationalis vocatur etiam intellectivus, estque voluntas. Nihilominus voluntas sumitur aliquando generaliter, & comprehendit appetitum, non tantum rationalem; sed etiam sensitivum, & naturalem. Sensitivum, inquam, Joan. 1. *Neque ex voluntate carnis: & Ephes. 2. Facientes voluntatem carnis.* Naturalem & sensitivum, Lucae 22. *Non mea voluntas, sed tua fiat.*

82. Appetitus naturalis, est innatus: sensitivus, & rationalis, est elicitus. Sensitivus eminenter continet naturalem & rationalis utrumque. Naturalis in homine non habet organum determinatum: sed est sparsus per totum corpus, in quo subjectatur. Sensitivus habet cor pro organo determinato, & subjecto suo. Rationalis non habet organum determinatum, cui al-

ligetur;

ligetur
ratio
non
bile,
vus p
ten
sequ
in su
auth
verè
nem
telles
83
nes a
piun
dunt
illor
intel
tudine
84
de ap
tur i
dele
sub r
tu ra
85
peri
non
nit v
vel d
cessa
& co
DE
86.
lis, a
87

ligetur; neque subjectatur in corpore, sed in animâ rationali; à quâ fluit. Rationalis prosequitur bonum, non restrictam ad præsens, absens; intelligibile, sensibile, delectabile, honestum, &c. naturalis, & sensitivus prosequitur bonum, sub ratione particulari, quatenus conveniens naturæ, & sensibus. Naturalis, non sequitur ullam apprehensionem potentiae cognitivæ in subjecto existentem; sed extrinsecam directionem authoris naturæ: & semper fertur in bonum reale, & verè conveniens. Sensitivus sequitur apprehensionem imaginationis: rationalis apprehensionem intellectûs: uterque fertur in bonum.

83. Apprehensum, non autem semper verum. Omnes autem appetitus sunt de se cæci, id est, non recipiunt in se similitudinem objectorum, in quæ tendunt; sed feruntur immediatè in sua objecta, absque illorum similitudine, in se receptâ. Sensus autem, & intellectus tendunt in sua objecta, mediante similitudine.

84. Concupiscibilis & irascibilis dicitur etiam de appetitu rationali: concupiscibilis, quatenus fertur in bonum propositum ab intellectu, sub ratione delectabilis: irascibilis, quatenus fertur in bonum, sub ratione ardui. Sic dicitur charitas esse in appetitu rationali concupiscibili, spes in irascibili.

85. Appetitus sensitivus non subjacet perfectè imperio voluntatis: quam ipse, & phantasia movet, non immediatè, sed mediante intellectu qui proponit voluntati objectum, sub ratione honesti, utilis vel delectabilis vel sub ratione mali, inutilis, non necessarii, imperfecti, incommodi, sensibus nimis ardui, & consequenter fugiendi, aut non appetendi.

DE PASSIONE, ET AFFECTIONE.

86. **A**ctus, motio, sive operatio appetitûs sensitivi vocatur passio, appetitûs autem rationalis, affectio.

87. *Passio est appetitûs sensitivi motio, immediatè efficiens*

ciens extraordinariam corporis transmutationem. PASSIO, sic dicta, quia ab eâ patitur corpus extraordinariam sui alterationem. EST MOTIO deliberata, vel indeliberata; conformis, vel difformis rectæ rationi; vel indifferens in ordine ad illam. TRANSMUTATIONEM, extraordinariam corporis alterationem, eidem convenientem, vel disconvenientem: v. g. cordis dilatationem, aut constrictionem: fervorem aut frigus; tremorem, pallorem, ruborem, &c. Nam cor fervet irâ, friget timore; dilatatur lætitiâ, constringitur tristitiâ: facies rubet pudore, pallet metu, &c.

88. *Affectio est appetitûs rationalis motio, absque immediatâ transmutatione corporali.* Immediatâ, inquam, nam voluntas motione suâ potest esse mediata causa transmutationis corporalis; scilicet per suum imperium, & redundantiam in appetitum sensitivum: qui motione suâ immediatè transmutat corpus.

DE VOLUNTATIS ACTIBUS VARIIS.

89. **I**nter actus voluntatis primus est amor simplex, five voluntas actûs: deinde desiderium, spes, &c. Potest autem actûs humani molimen, & progressus explicari hoc ordine: primò voluntas simplici volitione, & amore inefficaci afficitur bono per se. 2. illud absens desiderat, & anhelat. 3. si sit arduum, sperat illud adipisci. 4. intendit illud efficaciter obtinere per media. 5. imperio voluntatis intellectus deliberat de mediis, concucentibus ad bonum per se, finemque assequendum, eorum proportionem æstimando, & ponderando. 6. factâ deliberatione, intellectus assentitur, fertque iudicium, resolvens hoc medium esse utilius reliquis, vel plura esse æquè utilia. Imò per iudicium suum ultimò practicum, determinat voluntatem, præscribens illi, hic, & nunc faciendum hoc. 7. Intellectus per sententiam intimat voluntati iudicium suum. 8. Voluntas consentit intellectui, concordatque cum eo, & acceptat sibi propo-

prop
dum
volu
eas a
tur, &

91

tius r
sensu
appet
PLAC
que n
amor

91

cacite
ctiva
catur

92

sens:

93

bonum
elige

94

pedin
affect
dime

95

nem,
dina
tur ej

96

duum
sitiv

97

affect
adep
henc

98

quen

propositum 9. voluntas efficaciter eligit certum medium, ad bonum per se, finemque assequendum. 10. voluntas imperat sibi, aliisque potentiis, applicando eas ad usum. 11. bono adepto, voluntas ei delectatur, & fruitur.

90. *Amor est boni per se, simplex affectus. Sive, est appetitius mera complacentia in bono per se.* APETITUS, tam sensitivi quam rationalis: quo modo etiam accipitur appetitus in definitionibus sequentibus. MERA COMPLACENTIA, & simplex affectus boni, inefficax, & absque resolutione illius assequendi. BONI, per se. Hic amor simplex, est synonymus voluntati actui: quæ

91. *Voluntas est potentia voluntatis primus actus, quo inefficaciter afficitur bono per se.* Quo modo potentia intellectivæ primus actus, versans circa primò-vera, vocatur intellectus principiorum.

92. *Desiderium est actus appetitius, tendentis in bonum absens: ad illud aspirando, & anhelando.*

93. *Desiderium inefficax est actus appetitius, aspirantis ad bonum absens, cum merâ velleitate: absque resolutione eligendi medii, ad bonum assequendum.* Et hæc

94. *Velleitas est affectus, effectu destitutus, seposito impedimento. Item, Desiderium inefficax est absentis boni affectus, quo posito, non sequitur effectus, secluso impedimento.*

95. *Desiderium efficax est actus appetitius, intendentis, finem, per electionem mediorum, ad affectionem illius ordinatorum. Sive, est absentis boni affectus, quo posito sequitur effectus, secluso impedimento.*

96. *Spes est actus appetitius, tendentis in bonum absens arduum, cum fiducia illius obtinendi.* APETITUS, tam sensitivi irascibilis, quam rationalis.

97. *Desperatio est actus appetitius dissidentis fugientisque affectionem boni ardui absentis, tanquam impossibilis adeptu, aut nimis difficilis: & consequenter apprehendi sub ratione incommodi, & mali.*

98. *Intentio est desiderium efficax finis, per media assequendi. Sive, est actus appetitius, tendentis & aspirantis ad*

obtinendum bonum per se : cum resolutione impendendi media, ad hoc ordinata. Hæc intentio finis, est causa electionis mediorum : & bona intentio, est causa bonæ electionis. Secus est de intentione boni finis, quæ potest esse causa malæ electionis. Quo casu est boni finis mala intentio : utpotè includens respectum ad indebita media : per quæ (tanquam per circumstantiam Quibus auxiliis) finis bonus assequendus desideratur.

99. *Medium est quid conducat ad assecutionem finis. Sive, est bonum utile ad assequendum bonum per se.*

100. *Deliberatio est actus intellectus, inquirentis & ponderantis media, eorumque proportionem ad finem. Aliter vocatur consilium, seu consultatio ; estque de mediis eligendis.*

101. *Affensus est actus intellectus, adhaerentis vero : saltem æstimato tali. Id hoc molimine actus humani*

102. *Iudicium est actus intellectus ; discernentis medium certum esse assequendo fini aptius ; aut plura equalia. Hoc iudicium sequitur præviam deliberationem.*

103. *Sententia est intellectus acceptatio alterius partis contradictionis : quæ in deliberatione versabatur. Est conclusio præconscripta.*

104. *Iudicium ultimò practicum est intellectus dictamen, intimans voluntati particulare quid esse agendum, hic & nunc : dicendo fac hoc : ne facias. DICTAMEN, non despoticum : nam potest voluntas imperare intellectui, ut omisso priore suo iudicio, formet aliud.*

105. *Consensus est actus voluntatis, cum intellectu idem sentientis. Sive, est acceptatio complacentiaque voluntatis in eo, quod ab intellectu proponitur.*

106. *Electio est actus voluntatis, acceptantis medium, propter finem assequendum. Acceptantis, inquam, unum præ alio : aut unum propter aliud, id est, bonum utile, propter bonum per se. Nam*

107. *Eligere est unum propter aliud appetere. Electio supponit præviam intellectus consultationem : ideoque*

que
suis

I

mov

&c

cul

I

tuali

seque

I

bono

gene

ctio

II

ve,

mate

I

falte

illud

ista a

trum

II

signi

suffic

non p

II

tis,

liàs

ira in

citia

II

santis

IV

aliqu

II

& ai

I

santis

Est a

quæ Arist. Ethicorum 3. dicit quòd *electio est appetitus præconciliati.*

108. *Imperium est actus voluntatis se aliasque potentias moventis ad agendum. SE ad amandum, sperandum &c. intellectum ad deliberandum, auditum ad auctandandum, &c. Activus*

109. *Vsus est actus voluntatis, se aliasve potentias actualiter applicantis ad executionem mediorem pro fine consequendo.*

110. *Delectatio est appetitus quies, & complacentia in bono possessò fineque adeptò. QUIES vitalis. Fruitio generaliter accepta identificatur delectationi: strictiori autem modo accepta.*

111. *Fruitio est appetitus quies in fine ultimo adeptò. Sive, complacentia in bono summo possessò. ULTIMO ultimo, non ordinato in finem ulteriorem.*

112. *Gaudium est appetitus complacentia in bono adeptò: saltem sic apprehensò. Gaudio synonyma est lætitia: illud tamen potius spectat ad appetitum rationalem, ista ad sensitivum concupiscibilem: delectatio ad utrumque.*

113. *Iubilum est animi gaudium ineffabile: quod ore signisque externis aliquatenus exprimitur, sed non sufficienter: Sive, est gaudium immensum, quod animo non potest contineri, nec ore sat exprimi.*

114. *Odium est actus appetitus, disconveniens aversantis, absens præsensve: verum vel apprehensum. Aliàs juxta Ciceronem, & Augustinum, Odium est ira inveterata: sed tunc restringitur ad odium inimicitia: quod*

115. *Odium inimicitia est actus voluntatis, personam aversantis, malumque optantis, ut ei male sit.*

116. *Odium abominationis est actus appetitus, deestantis aliquid tanquam malum proprium vel amati.*

117. *Fuga est actus appetitus, malum absens aversantis, & ab eo resiliens.*

118. *Abominatio est actus appetitus, malum absens aversantis, arcensque, ne appropinquet, & præsens fiat. Est actus, desiderio oppositus.*

119. *Zelus est fervens amor, satagens amoliri adversantia amato, amorive ipsius reciproco. Potest esse ordinatus, & bonus: item, inordinatus, & malus. Nam zelus Dei, & domûs ipsius comêdit Christum, satagem tollere omnia adversantia Deo, & honori ipsius. Apostolus etiam æmulatus fuit fideles, Dei æmulatione. Imò ipse Deus est Zelotes, valde nos amans, & vicissim volens à nobis amari ex toto corde, ita ut ipse solus sit objectum formale nostræ dilectionis. Zelus excelsu vitiatu degenerat in zelotypiam: nam*

120. *Zelotypia est amor inordinatus, impatiens consortis: quo amans vult à personâ amatâ solus redamari: nec rivalem patitur, suspicionum plenus.*

121. *Tristitia est actus appetitûs rationalis, malum præsens aversantis, & sub eo succumbentis. Sive, est affectio voluntatis, consequens apprehensionem objecti disconvenientis præsentis. AFFECTIO, displicentia & inquietudo voluntatis. APPREHENSIONEM rationis, five intellectûs.*

122. *Dolor est actus appetitûs sensitivi, malum sensibile, præsens aversantis, & sub eo fatiscentis. SENSIBILE, sensu externo perceptibile, & læsivum corporis. Sive, Dolor est passio appetitûs sensitivi, consequens apprehensionem objecti disconvenientis præsentis. APPREHENSIONEM imaginationis. Hic rigor loquendi sæpè confunditur: & accipiuntur ut synonyma, dolor, & tristitia: & ille transfertur, ad appetitum rationalem; hæc ad sensitivum.*

123. *Audacia est actus appetitûs irascibilis, fidenter aggredientis malum arduum imminens, cum persuasione illius superandi.*

124. *Ira est appetitus vindictæ. Sive, est appetitus exacerbatio, & ad vindictam concitatio. APPETITUS, rationalis, & sensitivi irascibilis. EXACERBATIO, & ulciscendi libido, orta ex perturbatione vaporacioneque fellicis, & secuto fervore sanguinis circa cor. VINDICTAM, repensionem malipoenæ, pro malo culpæ, vero vel imaginario. Juxta Ciceronem, Ira est libido puniendi ejus, qui videtur lassisse injuriâ. Metus, five*

125. *Timor est actus appetitûs, malum arduum imminens averfantis.* ACTUS, anxietas & inquietudo APPETITUS rationalis, & sensitivi irascibilis; MALUM absens, apprehensum ut imminens, & difficile evitatu, infra 178.

DE LIBERTATE, ET ARBITRIO LIBERO.

126. **P**otentiarum animæ sola voluntas est libera formaliter, per inhærentem sibi libertatem, tanquàm formam intrinsecam. Aliæ potentie habent libertatem participatam à voluntate, cujus imperio subsunt: non tamen perfectè appetitus sensitivus: nullatenus autem tres potentie animæ vegetativæ, scilicet nutritiva, augmentativa, generativa. Intellectus verò dicitur liber, & habere libertatem originaliter, & radicaliter: quia est dux cæcæ voluntatis, ei proponens objectum appetendum, vel fugiendum: & sic concurrens ad liberos actus voluntatis, tanquàm conditio sine qua non posset exercere libertatē suam.

127. *Potentia libera est voluntas prædita libertate essentiali vel accidentali: vocaturque liberum arbitrium: maximè quatenus eadem voluntas est electiva mediorum, ad finem assequendum, secundum D. Thom, qui idèd p. 1. q. 83. a. 4. & alibi, liberum arbitrium vocat vim electivam. Naturalis, &*

128. *Essentialis libertas est perfecta sui que potens spontaneitas. Sive, est voluntatis, facultas se movendi duce ratione. Secundum D. Prosperum libro contra Collatorem.*

129. *Liberum arbitrium est rei sibi placita spontaneus appetitus.* SPONTANEUS APPETITUS perfectus, quo voluntas sponte propriâ seipsam duce ratione movet: & non ab extrinseco violentè cogitur; neque ab intrinseco, effræni impetu præcipitatur: uti fit in motibus brutorum, quin & hominum motibus primò primis, deliberationem prævenientibus, voluntati que repugnantibus. De quibus Apostolus Rom. 7.

Voluntatis, liberi que arbitrii libertas accidentalis est duplex: una contrarietatis, quoad specificationem;

nem : altera contradictionis , quoad exercitium.
Quoad specificationem.

130. *Libertas contrarietatis est voluntatis facultas , quâ potest circa idem objectum exercere actum hujus , aut contrarie speciei , v. g. amare , odisse , &c. Quoad exercitium.*

131. *Libertas contradictionis est voluntatis facultas , quâ potest agere , & non agere. Sive , est voluntatis indeterminatio , quâ positis omnibus ad agendum prerequisite potest agere , & non agere. Consequenter hâc contradictionis libertate præditum.*

132. *Liberum arbitrium est potentia activa , quâ positis omnibus ad agendum prerequisite potest agere , & non agere.*

POTENTIA , nam liberum arbitrium non est actus ; cum seclusâ operatione , maneat in agente libero. Non est etiam habitus , quia ille tanquàm principium agendi , determinat potentiam ad certum actum , & nullatenus ad oppositum : è diverso liberum arbitrium significat indeterminationem , & indifferentiam ad actus diversorum , imò contrariorum habituum. ACTIVA , quia libertas non potest esse potentiae passivæ , ut passiva est cum non sit in potestate illius , ut talis , non recipere , quod ei communicatur. Hæc autem potentia activa , est ipsa voluntas : undè Concilia & Patres vocant *liberum voluntatis arbitrium*. POSITIS OMNIBUS AD AGENDUM : quia indeterminatio quæ in potentia , vel supposito reperitur , antequàm habeat omnia necessaria ad agendum ; illa , inquam , indeterminatio , est insufficientia ad agendum , non libertas. PRÆREQUISITIS , quorum unum est iudicium ultimò practicum , Prærequisitis , inquam , ex parte potentiae activæ , non autem simpliciter requisitis : quia sunt quædam requisita ad actionem , illam necessariò concomitantia , ipsique intrinseca v. g. influxus & emanatio , quâ quid procedit ab agente : quibus positis , necessariò ponitur actio. POTEST AGERE , ET NON AGERE : quia de ratione libertatis contradictionis est quòd possit agere , & actum suspendere. Non quòd cum solis iisdem ad agendum prerequisite , possit non agere ,

agere, nullo alio posito: sed ad non agendum præ-
 requiritur mutatio iudicii ultimò practici: & loco pri-
 mi, dictantis *Fac hoc*, substituendum est secundum con-
 tradictorium, *Ne feceris hoc*. Cujusmodi iudicium po-
 test voluntas imperare intellectui, etiam in procinctu
 agendi, & in ipso molimine actionis: eoque iudicio
 posito, potest voluntas suspendere actionem.

133. Per peccatum Adami, liberum arbitrium mi-
 nimè fuit extinctum; fuit tamen viribus attenuatum
 & inclinatum: ipseque secundum corpus, & animam,
 fuit in deterius commutatus; totaque natura humana
 fuit corrupta, & vitata: uti constat ex Concil. Arau-
 ficano 2. can. 1. 2. 13. 25. & Tridentino sess. 5. can. 1.
 & 2. item sess. 6. de justificatione, c. 1. & can. 5. *Vi-
 ribus*, inquam, *attenuatum* destitutumque, quas ei suffi-
 ciebat iustitia originalis: *Et inclinatum*, propensumque
 in vitia, & præcepta ad peccata. Adamus enim pec-
 cans (& in eo genus humanum) fuit spoliatus donis
 supernaturalibus, & graviter vulneratus in naturali-
 bus: uti Ambrosius, Augustinus, Fulgentius, Beda, alii-
 que Patres, & Scripturæ interpretes ajunt, explican-
 tes parabolam Lucæ 10. Verum quidem est, quòd post
 lapsum, naturalia catenùs manserunt integrà in homi-
 ne, quia nulla ejus pars essentialis, aut integræ, aut
 potentia naturalis operatione sublata fuit: interim re-
 verà fuerunt vulnerata naturalia, quia subversa fuit
 tota naturalis harmonia partium inferiorum ad supe-
 riores: & subjectio appetitùs sensitivi, ad rationalem:
 quam exigebat natura humana, non tantum iustitiã
 originali.

134. Prædita, sed & naturã integrã. * Fuerunt, in-
 quam, vulnerata, & quidem quatuor vulneribus no-
 tabilioribus: quorum primum est, in intellectu *igno-
 rantia*, privatioque scientiæ rerum necessariarum: dif-
 ficultas in assequenda veritate, inconsideratio, proni-
 tas ad falsitates, & errores. Secundum est, in volunta-
 te *malitia*, pronitasque malè agendi scienter contra
 dictamen rectæ rationis. Tertium, in appetitu sensiti-
 vo

tivo concupiscibili est *concupiscentia*, propensioque habitualis & actualis ad bona sensibilia, difformia rationi, legiq: aeternae. Quartum est in irascibili *infirmittas*, id est, ignavia & defectus fortitudinis in bono arduo prosequendo, maloque superando.

135. *Agens liberum est suppositum praditum libertate.*

DE ACTU HUMANO, VOLUNTARIO
LIBERO, SPONTANEO, &c.

136. **A**ctus est operatio suppositi mediante potentia, habituque, ut plurimum in operatione naturali, semper in supernaturali: nisi actuale auxilium divinum suppleat vicem habitus: uti fit in actu fidei, spei, & charitatis, ante illorum habituum infusionem.

Actus voluntatis est duplex: velle & nolle, sive volitio & nolitio.

137. *Volitio est actus voluntatis, acceptantis aliquid ut conveniens.*

138. *Nolitio est actus voluntatis, fugientis aliquid ut disconveniens.*

139. *Actus humanus est actus voluntarius, vel ommissio ejus. Sive, est actus procedens ab hominis voluntate deliberata, VOLUNTATE, tanquam principio proximè eliciente, vel imperante. DELIBERATA, prævio rationis iudicio directâ. Hic actus humanus, est moraliter bonus, quando procedit ex solo dictamine rectæ rationis, & concursu Dei generali, est salutaris, quando procedit à peccatore pœnitente, ex speciali auxilio Dei momentis, est de condigno meritorius, quando procedit à iusto; ex motivo supernaturali, & speciali auxilio Dei inhabitantis.*

140. *Actus voluntarius est is, cujus principium est intrinsicum, cum cognitione finis. Est duplex, elicitus & imperatus*

141. *Actus voluntatis elicitus est is, qui immediate procedit à voluntate, tanquam principio activo. v. g. amor, spes, &c.*

142. *Actus voluntatis imperatus est is, qui immediate produci- tur à potentia, notâ ad agendum imperio voluntatis. A*

POTENTIA, ipsâ scilicet voluntate, sibimet imperante: & tunc est voluntatis actus imperatus & elicitus: vel aliâ potentiâ & tunc est voluntatis actus imperatus tantum; elicitus autem ab alia potentia.

143. *Actus immanens est is, qui ab agente ita emanat, ut eidem immaneat subjectivè. v. g. volitio, intellectio.*

144. *Actus transiens est is, qui ab agente ita emanat, ut transeat in effectum, exterioremve materiam, v. g. ædificatio, quâ producitur domus: calefactio, quâ calor exit ab igne, & transit in aquam.*

145. *Actus liber est is, qui procedit à potentia libera, ut tali. LIBERA libertate essentiali, vel contrarietatis, vel contradictionis.*

146. *Actus spontaneus est is, cujus principium est ab intrinseco, ex inclinatione agentis, particularia cognoscentis, objectum, scilicet, & circumstantias actûs.*

147. *Spontaneum est id, cujus principium est ab intrinseco, ex inclinatione agentis, cum cognitione finis. Ut hoc spontaneum sit perfectum, debet esse expeditum à coactione intrinsecâ, & extrinsecâ. Nam*

148. *Spontaneitas perfecta est voluntatis facultas agendi, immunis à coactione extrinsecâ, & intrinsecâ.*

149. *Coactio extrinsecâ est externa violentia, venienti illata. Hæc est propriè dicta coactio, datur alia impropriè dicta coactio intrinsecâ: & hæc*

150. *Coactio intrinsecâ est effrænis natura impetus præcipitans voluntatem in actus indeliberatos. EFFRÆNIS NATURÆ IMPETUS, vehemens & inordinatus appetitûs naturalis, & sensitivi motus? Excusso fræno rationis, & imperio voluntatis, eam PRÆCIPITANS, & absque consideratione, secum abripiens IN ACTUS INDELIBERATOS, & motus primò prævenerentes omnem omnino deliberationem. Hæc est impropriè dicta coactio, & violentia: nam id censetur coactum & violentum, quod fit contrâ inclinationem voluntatis, tanquàm universalis appetitûs hominis: licet sit secundum inclinationem intrinseci appetitûs naturalis, & sensitivi, aliarumve potentiarum.*

Sic voluntarius ascensus sursùm, non est coactus, nec violentus, licet sit contra hominis gravitatem intrinsecam; & involuntaria præcipitatio deorsùm, est coacta & violenta, licet sit ab intrinseca gravitate. Item homini intrinsecè concupiscentiæ motus contra actualem inclinationem voluntatis, possunt dici coacti, & violenti: innuente idipsum Apostolo Rom. 7. dum ait: *Non quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.... Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati.*

DE VOLUNTARIO.

151. **V**oluntarium est id, cujus principium est intrinsecum, cum cognitione finis. VOLUNTARIUM generaliter sumptum, & sic dictum à voluntate lato modo acceptâ, comprehendente appetitum non tantum rationalem; sed & sensitivum, & naturalem. Est ID, actio, passio, vel ommissio. Cujus PRINCIPIUM productivum est agenti intrinsecum, scilicet ipsa voluntas, generaliter sumpta. CUM COGNITIONE FINIS, perfectâ vel imperfectâ. Undè est duplex voluntarium, perfectum & imperfectum: quod secundum reperitur etiam in brutis, voluntate rationali destitutis, sed præditis sensitivâ ac naturali, identicâ appetitui sensitivo ac naturali.

152. *Voluntarium perfectum est illud, quod habet deliberationem cognitionemque finis perfectam.*

153. *Voluntarium imperfectum est illud, quod habet deliberationem cognitionemque finis imperfectam.*

154. *Deliberatio perfecta est actus rationis, plene discernentis inter bonum & malum; verum & falsum. Perfecta, inquam, & plena: nam semiplena, est imperfecta.*

155. *Cognitio finis est actus intellectus, vel imaginationis, quo cognoscitur bonum per se, & propter se appetibile.*

156. *Perfecta cognitio finis est cognitio boni, sub ratione finis, id est, boni per se, assequendi mediis, ad hoc pro-*
portio-

portionatis. Itaque perfecta cognitio finis, involvit tria: 1. cognitionem boni per se. 2. cognitionem habitudinis illius ad media: 3. cognitionem proportionis mediorum ad illud assequendum.

157. *Imperfecta cognitio finis est notitia rei, que est finis: sed non sub ratione finis*, id est cognitio boni per se, sed non cum habitudine illius ad media; mediorumque ad illud assequendum.

158. *Voluntarium directum est quid expressè à voluntate elicitum, vel imperatum*. Sive, est quid, in se expressè volitum, ut quo, vel quod. Ejusmodi est ipsum velle, & nolle, & quòdcumque objectum volitum & nolitum, per voluntatis actum elicitum, vel imperatum.

159. *Voluntarium indirectum est quid, in alio volitum, non expressè in se*. IN ALIO, in quo continetur, vel ex quo sequitur. Primo modo est indirectè voluntarium sacrilegium furanti calicem consecratum: item voluntarius incestus ei, qui concupiscit feminam, sciens eam sibi consanguineam. &c. Secundo modo est voluntarium homicidium, commissum ab ebrio, sciens se esse rixosum in ebrietate, pronumque ad verbera, & cades. Item homicidium commissum à duellantibus, quos quis poterat, & debebat impedire, &c.

160. Ut omissio sit voluntaria directè, vel indirectè, requiritur primò intellectus advertentia, saltem virtualis. 2. quòd voluntas possit agere: 3. quòd omittat agere. Ut autem eadem omissio sit peccaminosa, requiritur, quòd voluntas debeat agere. Similiter ex ejusmodi omissione secutus effectus, tunc demum dicitur voluntarius, quando omittens impedire, tenetur ad impediendum illum: aliàs effectus dicitur tantum permissus & non voluntarius. Sic omissio impediendi peccata, est Deo voluntaria: nullatenus autem sunt voluntaria peccata, ex illa omissione secuta.

161. *Involuntarium negativè est quid non volitum*. Sic est mihi involuntarium fratricidium Cain, Aegypti adulterium, Trojanum incendium.

162. *Involuntarium positivè est quid nolitum, & displicens voluntati. Hoc est duplex, directum & indirectum.*

163. *Involuntarium directum est quid, expresso actu voluntatis averso rejectum. Sic Josepho, & Susannæ fuit involuntarium adulterium.*

164. *Involuntarium indirectum est quid nolitum, non expressè in se, sed implicite in alio, in quo continetur, aut undè sequitur. Sic primo modo est involuntarium matrimonium, contrahenti illud, & nolenti consentire. Secundo modo est involuntaria salus, nolenti observare mandata divina.*

165. *Involuntarium simpliciter est quid absolutè repudiatum à voluntate, omnibus consideratis. Ejusmodi est adulterium, vi illatum conjugatæ, renitenti illecebris promissis, & minis.*

166. *Involuntarium secundùm quid, est id, quod voluntas repudiat in se consideratum; acceptat circumstantiis vestitum. Ejusmodi est projectio mercium, facta à mercatore, metu naufragii: quæ in se considerata displicet: quatenus autem est evasiva naufragii, & salvativa vitæ propriæ, placet.*

DE VIOLENTO, COACTO NECESSARIO.

167. **V**iolentum est id, cujus principium est ab extrinseco, nullam conferente vim, passo. NULLAM CONFERENTE VIM, non merè negativè (aliàs illuminatio aëris, & justificatio parvulorum foret violenta) sed quasi contrariè: id est, passo renitente in contrarium actualiter, aut virtualiter.

168. Itaque, *Violentum est actio, vel passio, cujus principium est ab extrinseco, in contrarium retinente passo, per intrinsecam inclinationem, & contrarium appetitum innatum, aut elicitum.*

169. *Violentia est motio, cujus principium est ab extrinseco, in contrarium renitente passo. Si passum renitatur pro viribus, erit violentia absoluta, causans involuntarium simpliciter: sin minus, erit tantùm violentia secundum quid: relinquens voluntarium morale, & indire-*

indirectum. Quale reperitur in violentâ constupratione feminæ, non modò illius, quæ vi adacta, positivè componit se ad perpeffionem alienæ libidinis: sed & illius, quæ interiùs sufficienter renititur, sed non exterius, quantum potest, & debet, clamando, repugnando, &c. ubi abest vitæ periculum. Quod si subfesset, & abesset periculum consensûs, tunc non deberet exterius reniti. Quo casu, foret ei voluntaria omiffio externi renisûs: sed non voluntarius effectus, indè secutus: ob causam n. 160. datam: quia scilicet ejusmodi effectum non tenetur impedire, cum periculo vitæ.

170. Violentum & violentia latiùs patet coacto & coactione: quia illa inferuntur etiam insensibilibus: hæc propriè tantùm præditi cognitione. Undè.

171. *Coactum est id, cujus principium est ab intrinseco, veniente in contrarium passo, cognitione prædito. Coacto synonimum est invitum.*

172. *Coactio est vis externa, illata cognitione prædito, renitenti. Voluntario opponitur involuntarium, & violentum, spontaneo coactum, libero necessarium.*

173. *Necessarium est id, quod aliter se habere non potest.*

174. *Actus necessarius est is, qui aliter se habere non potest. Sive, est is, qui procedit à potentiâ, necessario agente.*

175. *Necessitas est status rei, quæ aliter se habere non potest.*

176. *Necessitas naturalis est status rei, naturâ suâ determinata ad unum.*

177. In voluntate potest considerari duplex indeterminatio: prima est naturalis, quâ ab intrinseco est indeterminata ad unum: secunda est indeterminatio actualis, quâ scilicet voluntas necdum se reduxit ad actum, nec actu se determinavit. Prima est essentialis libertati voluntatis, secunda nullatenus. Primam illam semper retinet voluntas, etiam quando se determinat, eamque Deus prædeterminat, quia nulla necessitate naturali est determinata ad agendum. Secundam indeterminatorem non retinet voluntas: nullum tamen indè fit præjudicium liberati ipsius: quia ejusmodi indeterminatio non est de essentia libertatis. DE

Secundùm Ulpianum, 178. *Metus est futuri, & instantis periculi causâ, mentis trepidatio.* FUTURI quia de præsentis malo est tristitia. INSTANTIS; quia de malo; etiam certò futuro; non est metus; nisi apprehendatur ut imminens, & cervici impendens. Instantis, inquam, personæ metuenti; vel alteri, ipsi arctè conjunctæ per consanguinitatem, affinitatem, conjugium, aut singularem amicitiam. PERICULI CAUSÂ, ratione mali ardui, apprehensi ut imminentis. MENTIS, voluntatis, sive appetitûs rationalis. TREPIDATIO, inquietudo, perturbatio, & è statu suo dimotio. Et hæc metaphorica mentis trepidatio, sæpè causat veram corporis trepidationem, membrorumque tremorem.

179. *Periculum est salutis discrimen & pereundi proclivitas: juxta Ecclesiasticum c. 3. Qui amat periculum, peribit in illud. Item Periculum est verisimilitudo mali imminentis; & articulus punctumque mali impendentis: Imò, imminetia ipsa mali instantis.*

Metus dividitur in levem & gravem: & hic subdividitur in gravem absolutè, & respectivè.

180. *Metus est inquietudo voluntatis, leve malum imminens avertantis.* LEVE, parvique momenti: quod non est tanti, ut metui debeat, sed contemni. Hic metus levis, aliquatenus coincidit cum vano. Interim timor, &

181. *Metus vanus est suapte inconstantia mentis trepidatio. Sive, est inquietudo voluntatis, absque causâ persuasæ malum arduum sibi imminere: cum reverà non imminet: aut non sit grave, nec arduum, difficileve evitatu, aut superato. Ejusmodi timor vanus, vocatur etiam terror panicus: quo percussi trepidaverunt timore, ubi non erat timor, Psalm. 13. & 52.*

182. *Metus gravis est mali ardui instantis causâ, mentis trepidatio. Sive, est inquietudo voluntatis, malum arduum*
immi-

imminens averfantis. Idem vocatur metus justus, licet fit injuſtè incuſſus. Nam

183. *Metus juſtus eſt mentis trepidatio, juſtè meritoque concepta, ratione gravis arduique mali iſtantis.*

184. *Metus absolute gravis eſt ardui mali, verè iſtantis cauſâ mentis trepidatio. Ad eum tria requiruntur. 1. ut malum fit grave. 2. ut arduum, & evitatu ſuperatave difficile. 3. ut moraliter certò immineat. Hic metus absolute gravis vocatur cadens in virum conſtantem: nam*

185. *Metus cadens in virum conſtantem eſt mentis trepidatio, quâ vir conſtans merito percellitur, ratione mali ardui impendentis.*

186. *Metus reſpectivè gravis eſt mentis trepidatio, quâ particularis metuens, merito percellitur. Eſt, inquam, mentis trepidatio, cauſâ intentati mali, conſtantem non percuſſuri, merito tamen hic & nunc percellentis perſonam, cui intentatur: utpotè meticuloſam, non planè ſui compotem, apprehenſione præoccupatam, &c.*

Metus aliquando tantus eſt, ut reddat hominem ſui impotem, & tunc omninò tollit voluntarium: aliàs, metus cauſat voluntarium abſolutum, & ordinariè involuntarium ſecundùm quid. Nam qui metu percuſſus agit, ferè habet hunc voluntatis actum conjunctum, Niſi malum mihi immineret, nollem hoc agere: quia in eo ſecundùm ſe conſiderato, nullam rationem boni video, præter mali imminentis evaſionem.

187. Ferè, inquam, & ordinariè: nam hoc non eſt univerſaliter verum: uti patet in attritione ſalutari, conceptâ metu damnationis æternæ: aliàs foret infructuoſa. Itaque quod metu fit, tunc demum eſt ſecundùm quid involuntarium, habetque actualiter, aut virtualiter conditionatam nolitionem voluntatis annexam; quando metus ſolus eſt totale motivum actûs: & hic actus nullam habet rationem boni, in ſe appetibilem, præter mali imminentis evaſionem: ecceſt, quando aliam rationem boni habet. Uti

revera

reverà habet attritio dicta, scil. conformitatem ad rectam rationem ad legem æternam, ad justitiam, mandata divina, &c. Ideoq̄ue non est censenda involuntaria secundùm quid: nisi eliciatur voluntas non poenitendi, si abesset gehennæ metus.

DE CONCUPISCENTIA.

PRO appetitu sensitivo sumpta.

188. *Concupiscentia est anima sensitiva potentia, prosequens bonum sensibile, & fugiens simile malum, juxta apprehensionem imaginationis.* BONUM SENSIBILE, sensu externo perceptibile, eiq̄ue delectabile; abstrahendo à conformitate, & difformitate ad rectam rationem. SIMILE MALUM, sensibus inconueniens, & dolorosum. IMAGINATIONIS, quæ est dux cæci appetitûs sensitivi.

Hæc concupiscentiæ potentia nullatenus est in se vitiosa: sed quatenus destituta justitiâ originali, dicit inordinationem: & pronitatem habitualemente aut actualem ad objecta difformia rectæ rationi. Quo sensu

189. *Concupiscentia habitualis est proxima dispositio appetitûs sensitivi, ad actus rectæ rationi repugnantes.* APPETITUS SENSITIVI, tam concupiscibilis, quàm irascibilis.

190. *Concupiscentia actualis est appetitûs sensitivi motio, rectæ rationi repugnans.* Hæc concupiscentia actualis est duplex, una antecedens, alia consequens.

191. *Concupiscentia antecedens est appetitûs sensitivi motio, alliciens voluntatem ad motionem, suæ conformem.* MOTIO indeliberata inordinataq̄ue AD MOTIONEM deliberatam. SUÆ MOTIONI CONFORMEM, sed difformem rectæ rationi. Vocatur antecedens, quia antecedit voluntatis actum internum & externum; ad quem allicit.

192. *Concupiscentia consequens est appetitûs sensitivi motio inordinata deliberata, orta ex prævio actu voluntatis.*

193. *Concupiscentia antecedens minuit liberum, quoad exercitium; quia inclinando in unam partem contra-*

contradictionis, mittit indifferentiam, & indeterminationem ad unum. E diverso auget voluntarium, quia intendit conatum & impetum voluntatis.

Concupiscentia consequens non est causa voluntarii interni: quia non potest esse causa causæ suæ: potest tamen esse partialis causa voluntarii, in actu externo reperti: quia respectu illius, est antecedens.

194. Cæterum vitiosa concupiscentia; juxta sacræ Scripturæ sensum, non tantum dicit inordinationem appetitûs sensitivi, sed & intellectûs ac voluntatis, destitutorum justitiâ originali: quâ inordinatione movetur aversivè, vel conversivè in objecta difformia rectæ rationi, legique æternæ. Sic generaliter sumpta vitiosa.

195. *Concupiscentia est appetitus sensitivi, intellectûs, & voluntatis propensio ad actus, rectæ rationi repugnantes.* AP- PETITUS SENSITIVI concupiscibilis & irascibilis, ad objecta sensibilia illicita. INTELECTUS, ad errores, hæreses, judicia temeraria. VOLUNTATIS, ad odium, invidiam, superbiam. PROPENSIO pronitas, & inclinatio, tam habitualis in actu primo; quàm actualis in actu secundo. Consequenter hæc

196. *Concupiscentia habitualis est proxima dispositio potentiæ animæ, ad actus, rectæ rationi repugnantes.* POTENTIARUM, scilicet appetitûs sensitivi, intellectûs, & voluntatis.

197. *Concupiscentia actualis est potentiæ animæ motio indeliberata; rectæ rationi repugnans.* INDELIBERATA, inquam, & præveniens judicium rationis: nam agitur hic de concupiscentiâ, ad mentem Apostoli; vitiosâ quidem, sed non peccaminosâ. Qui eam appellat peccatum, non quod verè & propriè in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinât, ait Trident, sess. 5.

DE IGNORANTIA.

198. **I**gnorantia est scientiæ carentia in subjecto capaci. CARENTIA, merè negativa, vel privativa. SCIEN-

TIA, non tantum habitus demonstrativi, sed cujuscumque notitiæ. Ignorantia est multiplex: negativa, privativa: juris, facti &c.

199. *Ignorantia negativa est carentia scientia, non debita inesse subjecto capaci.* **NEGATIVA**, dicta etiam pura negationis, & nescientia.

200. *Ignorantia privativa est carentia scientia debite inesse subjecto capaci.*

201. *Ignorantia prave dispositionis est habitus, vel dispositio, contraria scientia.* **HABITUS**, si sit difficulter à subjecto amovibilis, ratione impressionis, pertinaciæ, &c. **DISPOSITIO**, si sit assensus infirmus, absque pertinaciâ. Hæc prave dispositionis ignorantia coincidit cum errore: qui

202. *Error est actus intellectus assentientis falso, vel dissentientis vero.* **FALSO**, æstimato **VERO**, æstimato falso.

203. *Ignorantia habitualis est carentia habitus scientia in subjecto capaci.* **CARENTIA** negativa, vel privativa.

204. *Ignorantia actualis est inadvertentia, admittens secum scientiam habitualem.*

205. *Inadvertentia est defectus considerationis, & applicationis animi ad aliquid.*

206. *Ignorantia juris est carentia scientia ejus, quod lege constitutum est.* **LEGE**; vel consuetudine, vim legis habente. Hæc ignorantia juris, vel est juris divini, vel humani: divini, inquam, naturalis vel positivi: humani, Ecclesiastici vel civilis.

207. *Ignorantia facti est carentia scientia facti particularis, circumstantiæve illius, à quâ tanquam objecto, moralis actio dependet v. g. ignoro me jactu lapidis, læfisse hominem, eumque clericum, exindè mortuum.* Si autem à circumstantiâ non dependeat actio in genere moris quia ejusmodi actioni non adfert conformitatem, vel difformitatem ad rectam rationem; tunc circumstantia illa est impertinens ad hoc negotium, v. g. ignoratur an præfatus læsus, sit læsus in manu dextrâ, an sinistrâ &c.

208. *Ignor-*

208. Ignorantia invincibilis physicè, est carentia scientiæ ejus, quod nullatenus sciri potest, v. g. quot sint atomi in aère, arenæ in mari &c.

209. Ignorantia invincibilis moraliter, est carentia scientiæ, quam quis assequi nequit, præmissâ diligentiam debitam. Si ve, est ea quam quis superare non potest, adhibitâ diligentiam, debitam hic, & nunc. Hæc est involuntaria, & inculpabilis: & à Jurisconsultis vocatur justa, & probabilis.

210. Ignorantia vincibilis physicè, est carentia scientiæ ejus, quod sciri potest, etiamsi non debeat.

Ignorantia culpabilis, sive moraliter accepta.

211. Ignorantia vincibilis est carentia scientiæ ejus, quod potest, & tenetur quis scire. Hæc ignorantia vincibilis, una est strictè vincibilis, alia affectata, & crassa: strictè una est directè voluntaria, alia indirectè. Strictè accepta

212. Ignorantia vincibilis est carentia scientiæ ejus: quod debuit potuitque sciri, si foret adhibitâ major diligentia, quam fuit, Ignorantia supina, sive

213. Ignorantia crassa est privatio scientiæ ejus, quod facile potuit debuitque sciri. Est indirectè intenta in magnâ negligentiam discendi.

214. Ignorantia affectata est scientiæ privatio, expresse intenta, quia piget laboris discendi: vel quia est voluntas patrandi operis, cum majori libertate, vel cum minori contemptu.

215. Ignorantia directè voluntaria est scientiæ carentia, expresse volita in se.

216. Ignorantia indirectè voluntaria est scientiæ carentia, volita in negligentiam discendi, aut animadvertendi: non autem volita in se.

217. Ignorantia antecedens est ea que causat voluntatis actum, aliàs non futurum. Actum internum, vel externum. CAUSAT per accidens, & tanquam removens prohibens: scientiam videl. aut animadvertionem: quæ si adforet, actum voluntatis prohiberet. Talis fuit ignorantia Jacob, concumbentis cum sibi obtrusâ, quam putabat esse Rachelem: non facturum, si scivisset esse Liam.

218. *Ignorantia concomitans est ea, quæ ita comitatur actum, voluntatis, ut non sit causa illius: qui equidem fieret, si ignorantia abesset. Ejusmodi ignorantiam habet is, qui hostem occidit, ratus esse feram, habitualiter ita dispositus, ut quamvis scivisset esse hostem, nihilominus occidisset.*

219. *Ignorantia consequens est ea, quæ sequitur prævium actum voluntatis, directè vel indirectè intendentis ignorare, ut aliquid faciat. Ejusmodi ignorantiam habet is, qui volens comedere carnes, affectat ignorantiam jejunii.*

220. *Ignorantia antecedens causat simpliciter involuntarium negativè. Concomitans habet se imper-tinenter ad actum, quem relinquit talem, qualis est, in se consideratus absque ignorantia. Consequens causat simpliciter voluntarium.*

221. *Est subindè peccatum ipsa ignorantia, habitualis quidem, propter negligentiam sciendi id, quod potest debetque sciri: actualis autem, five inadvertentia, quia est omissio actus præcepti, v. g. jejunii, Missæ &c.*

DE VOLUNTATE, ET BONO, ILLIUS OBJECTO, ITEM DE MALO.

222. *Voluntas est rationalis appetitus boni in universali. RATIONALIS APPETITUS, non naturalis appetitus, sequens directionem extrinsecam auctoris naturæ: neque sensitivus, sequens intrinsecam apprehensionem imaginationis: sed rationalis, sequens intrinsecum dictamen rationis. BONI, non restricti ad bonum naturæ, uti in appetitu naturali: neque ad bonum sensibile, uti in appetitu sensitivo, sed IN UNIVERSALI. Licet enim voluntas feratur in bonum particulare, id facit tamen sub ratione universali, non restricta ad hoc, vel illud particulare bonum. Itaque humana*

223. *Voluntas est anima rationalis potentia naturalis, prosequens bonum in universali, juxta apprehensionem intellectus, appre-*

apprehendentis objectum, non tantum sub ratione veri, aut falsi sed sub ratione boni, aut mali, & sic proponentis illud voluntati. Unde voluntatis objectum, circa quod versatur, in quod actu conversivo tendit, & in quo ultimata terminatur, est bonum: objectum autem, à quo fugit actu averfivo, est malum. Vide sup. n. 79. 80. & 81.

224. *Voluntas efficax est ea, quâ positâ sequitur actus, impedimento secluso.*

225. *Voluntas efficax est ea, quâ positâ non sequitur actus, impedimento secluso.*

226. *Bonum est ens conveniens sibi, alterive, appetitui proprio vel alieno.*

227. *Bonum per se, est ens conveniens, propter intrinsecam suam perfectionem. Sive, est ens sui non alterius gratiâ appetibile.*

228. *Bonum propter aliud, est ens non sui, sed alterius gratiâ appetibile. Quod est appetibile, non propter intrinsecam bonitatem suam; sed extrinsecam alterius. Quod scilicet est utile ad affequentium bonum per se. Est synonymum bono utili: quod*

229. *Bonum utile est, conducens ad obtinendum bonum per se.*

230. *Bonum honestum est ens conforme rectæ rationi. Sive, ens conveniens nature rationali, quâ tali. Non quâ naturâ est: quo modo est ei bonum esse, vivere, conservari; habere potentias & perfectiones naturales. Non etiam quâ naturâ animalis est: quo modo est ei bonum sanam, pulchram esse. Sed quâ rationalis est: quo modo est ei bonum virtuosam, Deoque gratiosam esse. Hoc bonum honestum, aliter vocatur bonum morale. Quod*

231. *Bonum morale est quid conforme rectæ rationi.*

232. *Bonum delectabile est ens conveniens, quia delectationem adferens. DELECTATIONEM, voluptatem sensûs vel gaudium animi.*

233. *Bonum verum est ens, habens à parte rei, eam convenientiam & perfectionem, à quâ dicitur bonum. Eiusmodi est bonum virtutis.*

234. Bonum apparens tantum est illud, quod à parte rei non habet eam convenientiam & perfectionem, à quâ dicitur bonum. Ejusmodi sunt voluptates carnales, divitiæ, honores.

Malum est secundarium objectum voluntatis, quod averfatur, & fugit. Materialiter & denominativè sumptum.

235. Malum est ens privatum perfective debitâ. Sive, est ens sibi alterive disconveniens. Formaliter sumptum malum, sive

236. Malitia est privatio convenientiæ, & perfectionis debitæ in esse.

237. Malitia moralis est privatio conformitatis ad rectam rationem. Sive, est difformitas ad rectam rationem. Item, est dissentaneitas & disconvenientia ad naturam rationalem, ut sic.

238. Malum inhonestum est ens difforme rectæ rationi. Sive, est quid dissentaneum natura rationali, quâ tali.

DE INTELLECTU.

239. **I**n intellectus est anima rationalis potentia cognoscitivus spiritalis: id est, effectiva cognitionis spiritalis objectorum sensibilium, & insensibilium: adhærens vero per assensum, & resiliens à falso per dissensum.

240. Intellectus movet voluntatem quoad specificationem: ipsa se, & illum quoad exercitium.

241. Movere est reducere ad actum id, quod est in potentia. Sive, est applicare ad operationem.

242. Movere quoad specificationem est ad actum certæ speciei determinare agens, aliàs indifferens ad utramlibet partem contrarietatis.

243. Movere quoad exercitium est intrinsicè applicare agens ad operationem, aliàs indifferens ad utramlibet partem contradictionis.

DE CAUSIS.

244. **C**ausa est principium influens esse in aliud. Sive, est id ad cuius esse, sequitur aliud.

245. *Causa: um est quid dependens ab alio, donante ipsi esse.*
246. *Sunt quatuor causæ: materialis, formalis, efficiens, & finalis. Duæ priores sunt intrinsecæ compositæ, & de essentiâ illius: duæ posteriores sunt extrinsecæ.*
247. *Materia est id, ex quo quippiam fit, ita ut insit.*
248. *Forma est ratio quidditatis: id est, complementum essentiæ compositi.*
249. *Finis est id, cujus gratiâ aliquid fit.*
250. *Causa efficiens est principium primum productivum effectus.*
251. *Effectus est quid emanans ab alio, tanquam principio productivo. AB ALIO, distincto saltem numericâ essentiâ.*
252. *Causa potentiâ est quid, habens vim causandi. Sive, est virtus causativa.*
253. *Causa actu est quid exercens causationem.*
254. *Causalitas in actu primo est vis causandi. Sive, est virtus, quâ quid, constituitur potens ad causandum.*
255. *Causalitas in actu secundo, est causatio activa. Et hæc*
256. *Causatio activa est influxus principii dantis esse alteri, naturâ distincto.*
257. *Causatio passiva est dependentia unius ab alio tanquam principio influente esse. Efficiens*
258. *Causa prima est ea, qua producit effectum, independenter ab alia superiore efficiente: & omnes alie dependenter ab ea. Sive, Causa prima est ea, qua est causata ab alia causâ: & à qua omnis alia est causata. Item, est ea, qua omnes causas secundas applicat ad operationem.*
259. *Causa secunda est ea, qua producit effectum dependenter ab alia superiore efficiente.*
260. *Causa efficiens principalis est ea, qua producit effectum, per propriam formam intrinsecam. Sive, est ea, cujus virtus est sufficienter proportionata effectui producendo.*
261. *Causa efficiens instrumentalis est ea, qua producit effectum non per propriam formam, sed per motionem alterius moventis. Sive, est ea, cujus virtus sola est insufficientis effectui producendo: ideoque ad hoc elevatur à causâ principali.*

Causa instrumentalis unita, five

262. *Instrumentum conjunctum est illud, quod reali unionem adheret cause principali.* Ità humanitas adheret verbo, calor igni, manus homini.

263. *Instrumentum separatum est illud, quod unionem reali non adheret cause principali.* Ità in causatione gratiæ, Sacramentum est Dei instrumentum separatum: in scriptione, calamus, &c. Ex parte causæ, efficiens

264. *Causa totalis est ea, qua producit effectum, solo suo influxu.* absque adminiculo concausæ ejusdem ordinis. Itidem

265. *Causa partialis est ea, qua producit effectum, non solo suo influxu, sed cum adminiculo concausæ, ejusdem ordinis.* Ex parte effectûs, efficiens

266. *Causa totalis est ea, qua producit totum esse effectum.* Itidem

267. *Causa partialis est ea, qua producit partem ipsius esse effectûs.*

268. *Causa efficiens univoca est ea, qua producit effectum ejusdem secum speciei.*

269. *Causa æquivoca est ea, qua producit effectum diversa à se speciei.*

270. *Causa physica est ea, qua per se, reali influxu influit esse in effectum.*

271. *Causa moralis est ea, qua non reali influxu influit in effectum: sed causam physicam liberam movet ad ejusmodi effectum producendum.* Movet, inquam, sui positione, suo suasu, consilio, imperio, precibus: quin & omissione impedimenti quando potest, & debet impedire.

272. *Causa immediata est ea, quâ posita, omnibus aliis deficientibus, ponitur effectus, & quâ non posita, omnibus aliis positis non ponitur effectus.*

273. *Causa immediata immediatione cause est ea inter quam & effectum, non mediat alia causa.*

274. *Causa immediata immediatione effectûs, est causa potens producere effectum, sine alio effectû prævio mediante.*

Undè

Undè ignis produciens ignem, mediante calore, non est causa immediata ignis, immediatione effectus.

275. *Causa per se est ea, qua propriâ vi producit effectum à se intentum.*

276. *Causa per accidens est ea, qua producit effectum à se non intentum.*

277. *Causa per accidens ex parte effectus, est ea, qua produciens effectum intentum, alium non intentum, casu conjunctum producit.*

DE EFFECTIBUS.

278. **E**ffectus per se, est is qui à causâ efficiente, directè vel indirectè est intentus. DIRECTE, in se, & expressè. INDIRECTE, ratione connexionis per se, cum intento.

279. *Effectus per accidens est is, qui à causâ efficiente non est intentus; sed intento annexus contingenter, & fortuito.*

Gentilium falso sensu,

280. *Fortuna est Dea, habens liberam dispositionem bonorum temporalium, & eventuum casualium. Aliàs.*

281. *Fortuna est causa per accidens in hisce, qua per electionem, alicujus gratia fiunt. Sive, est causa liberè agens produciens effectum non intentum, sed intento casualiter annexum: præter agentis intentionem directam, & indirectam.*

Fortuna accipitur subindè pro effectû per accidens, & fortuito, bono vel malo: & tunc

282. *Effectus fortuitus est is, qui à causâ efficiente liberè, non est intentus; sed intento casualiter annexus. NON EST INTENTUS directè, nec indirectè.*

283. *Casus est causa per accidens in hisce, qua per naturam alicujus gratia fiunt. Sive; est causa naturaliter & necessariò agens, produciens effectum extraordinarium, annexum contingenter effectui producto naturaliter. Pro effectû acceptus.*

284. *Casus est effectus extraordinarius, contingenter annexus effectui naturaliter producto.*

285. *Effectus contingens est is, qui ad esse causa, non sequi-*

tur necessario. Quia causa est impedibilis, ne causet effectum: vel quia libera est, positivique ad agendum prerequisite, potest agere, & non agere. Frustra, sive

286. *Frustraneum est quid non efficiens illud, cujus gratia erat. & aptum erat.* Sive, est *adhibitum medium, aptum fini assequendo, non tamen assecuto.* Si non erat aptum fini assequendo, non dicitur frustraneum; sed inutile, & futile

287. *Primus motor est actus purus reducens ad actum id, quod est in potentia:* Causalitate sua, prius naturam movens, illud ad operationem. Nam movens, est natura prius mobili.

288. *Primum agens est id, quod alia agentia applicat ad agendum.*

289. *Prædeterminatio est motio divina, applicans causas secundas ad operationem.* Unde omnis determinatio causæ secundæ pendet à primæ causæ prædeterminatione, naturam priore.

DE ACTUS HUMANI BONITATE, ET MALITIA.

290. **A**ctus humanus accipit bonitatem, & malitiam specificam ab objecto suo: quia objectum est causa cur fit hujus, aut illius speciei moralis. Ideoque ratione objecti, actus dicitur esse bonus, aut malus; mortalis, aut venialis ex genere suo, id est, ex specie sua: quo modo species humana dicitur genus humanum

291. *Actus humani objectum est id, in quod natura sua tendit, vel ratio, sub qua tendit.* Priori parte definitur objectum materiale actus, posteriori formale.

292. *Actus objectum materiale est id, in quod natura sua tendit: circa quod versatur, & in quo ultimam terminatur actus agentis, potentia quoque, & habitus.*

293. *Actus objectum formale est ratio, sub qua in objectum materiale tendit actus, potentia, & habitus.*

294. *Utrumque hoc partiale objectum, efficit unum totale: & utriusque bonitas adesse debet, ut illam impartiat*

partiatuſ actui. Quia juxta D. Dionyſium de divinis nominibus c. 4. *Bonum eſt ex integra cauſa, malum autem ex quovis defectu.* Undè ſi actus objectum materiale ſit bonum, formale autem malum; actus erit malus, v. g. eleëmoſyna, & ſublevatio miſeriae alienae, facta ad vanam gloriam. Idem eſto judicium, ſi objectum formale ſit bonum; materiale autem malum, v. g. furtum commiſſum intentione dandae eleëmoſynae. Si autem objectum materiale actus foret indifferens in ſpecie moris, & formale bonum; tunc actus eſſet bonus: uti conſtat ex manducatione, potatione, &c. facta ad honorem Dei.

295. Similiter omnes actus humani, habentes idem objectum formale, ſunt ejuſdem ſpeciei, licet habeant diverſa objecta materialia, v. g. duo actus charitatis, quibus diligitur Deus propter ſe; & proximus propter Deum. E diverſo, actus habentes idem objectum materiale, diverſum formale diſtinguuntur ſpecie, v. g. actus fidei, ſpei, & charitatis, habentes idem objectum materiale Deum, ſub diverſa ratione formali: ſcilicet fides Deum, ut primam veritatem revelantem: ſpes ut ſummum bonum noſtrum: charitas ut ſummum bonum ſuum.

296. Itaque actus humanus accipit bonitatem, vel malitiam eſſentialem ab objecto, accidentalem à circumſtantiis. Interim vices mutantur, quando circumſtantia tranſit in rationem objecti.

297. Tunc autem circumſtantia (præcipuè *cur*, ſive finis operantis) tranſit in rationem objecti actus, quando ad illam terminatur voluntas, tanquam ad objectum materiale parziale: item quando ex motivo circumſtantiae, v. g. finis, voluntas terminatur ad objectum ſuum materiale. Tunc enim finis tranſit in objectum formale actus: & illius objectum materiale tranſit in circumſtantiam *quibus auxiliis*. Hoc ſenſu, juxta Ariſtotelem, qui furatur, ut mœchetur, potiùs eſt mœchus, quam fur. Quin & actus ipſius quodantenus eſt mœchia, potiùs quam furtum.

298. *Actus humanus ex objecto bonus est ille, qui tendit, & terminatur ad objectum honestum.*

299. *Actus moraliter bonus est actus voluntarius, recta rationi conformis, nulla circumstantia vitiatu.*

300. *Actus moraliter malus est actus voluntarius, habens objectum, vel circumstantiam difformem recta rationi.*

301. *Actus moraliter indifferens est actus voluntarius, ex natura sua non conformis, neque difformis recta rationi, Ejusmodi est manducatio, facta ad satisfaciendum merè necessitati naturali: ambulatio ad obtinendum sanitatem &c.*

302. *Non datur ejusmodi actus humanus deliberatus, indifferens in individuo: quia homo deliberate operans, debet præcepto divino naturali, & positivo operari conformiter ad rectam rationem: imò actu, vel virtute referre omnia in finem ultimum. Præcepto, inquam, divino naturali, quo jubetur operari ut rationalis; eo ipso, quo inditum est ei dictamen rectæ rationis. Positivo autem, quo jubetur Deum diligere ex toto corde, &c. Matth. 22. Deut. 6. Omnia in gloriam Dei facere, 1. Cor. 10. & Colof. 3. Non dicere verbum otiosum. Matth. 12.*

303. *Actus humani entitas naturalis est essentia illius, producta à potentiis viribusque naturalibus.*

304. *Actus humani entitas supernaturalis est essentia illius, producta à principio superante vires natura, versansque circa simile objectum formale.*

305. *Actus humani entitas moralis est essentia illius, certo ordine directi ad dictamen recta rationis.*

306. *Bonitas actus est illius plenitudo essendi. Sive, est convenientia resultans ex complemento requisitorum actus.*

307. *Bonitas moralis actus est conformitas ipsius ad rectam rationem. Sive, est complementum requisitorum ipsius, in specie moris. Requisite autem sunt, objectum finis, & circumstantia honesta.*

308. *Bonitas naturalis actus est complementum requisitorum ad entitatem ipsius. Sive, est convenientia, resultans ex complemento ejusmodi requisitorum.*

309. *Boni-*

309. *Bonitas supernaturalis actus est complementum requisitorum ipsius, in ordine superante naturam.* Hic autem requisita sunt, principium productivum supernaturale habituale, vel actuale: objectum formale itidem supernaturale, & conformitas ad legem Dei æternam.

DE RECTA RATIONE, ET LEGE ÆTERNA.

310. **V**T actus humanus sit moraliter bonus, debet esse conformis rectæ rationi, & legi æternæ. Illius enim regula proxima, & secundaria, est recta ratio: remota autem, & primaria, est lex æterna: quia est regulæ regula, & exemplar rectæ rationis.

311. *Recta ratio est iudicium intellectus, conformiter se habentis ad objectum conveniens naturæ intellectuali, quâ tali.* CONFORMITER, id est, verè iudicantis aliquid esse conveniens naturæ intellectuali, quâ intellectualis est, meritòque ab eâ prosequendum: vel disconveniens, ideoque fugiendum.

312. *Recta ratio speculativa est actus intellectus, iudicantis esse honestum, vel turpe, quod verè est tale.*

313. *Recta ratio practica est actus intellectus, prudenter iudicantis aliquid esse honestum vel turpe, licitum aut illicitum: etiam si ex invincibili ignorantia erret.*

314. *Lex æterna est intellectus divini dictamen, iudicans aliquid esse conveniens, vel disconveniens naturæ intellectuali, quâ tali.* LEX ÆTERNA, generaliter accepta, & non restricta ad præceptivam: uti restringitur in definitione peccati, num. 398. INTELLECTUS DIVINI DICTAMEN æternum, abstrahendo ab actu voluntatis divinæ præcipientis.

315. *NATURÆ INTELLECTUALI, QUÆ TALI.* Cui duo sunt convenientia: bonum voluntati, & verum intellectui: duo itidem inconvenientia, malum & falsum. Interim hæc Lex æterna non præcipit omnia, quæ iudicat convenientia, v. g. opera consilii: neque vetat omnia disconvenientia, v. g. omnem ignorantiam, assensus falsos omnes. Iudicat tamen illa meritò esse prosequenda, hæc fugienda.

DE

DE CIRCUMSTANTIIS.

316. **C**ircumstantia est actus humani moralis accidens, ipsum moraliter efficiens. CIRCUMSTANTIA, sic dicta, quia actui non inest, essentiae illius intrinseca: sed extrinseca, illum circumstat. EST ACCIDENS accidens, actus scilicet humani: quo modo albedo est accidens musicae, juxta Aristot. 5. Metaphysicor. cap. ult. EST ACCIDENS, quid extrinsecum entitati actus: quod potest abesse, illam eadem manente. Unde res sacra, vel locus sacer, est circumstantia furti: sed non sacrilegii furtivi, aut furti sacrilegi; cujus est differentia constitutiva. Et consequenter potest abesse à furto, manente eadem entitate furti (scil. acceptione alieni, invito domino) non autem à furto sacrilego. ACTUS HUMANI, voluntarii & deliberati, interni & externi. MORALIS, in certâ specie moris constituti, per rectae rationis conformitatem, aut difformitatem: quam si primum det, non erit circumstantia; sed objectum actus, quâ moralis. Uti, v. g. honor Dei, ad quem refertur comestio, ambulatio similisve actus, aliâs indifferens in specie moris. MORALITER EFFICIENS, modificans actum in conformitate vel difformitate ad rectam rationem: & idem conferens ipsi aliquid bonitatis, vel malitiae accidentalis. Sin minus, poterit esse circumstantia actus humani, quâ physicus est, sed non quâ moralis: uti, v. g. in eleemosyna, factâ in auro, aere, manu dextrâ, vel sinistrâ; per se, vel per famulum &c.

317. Actus humani circumstantiae sunt septem, contenta hoc versiculo:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

318. Quis, denotat operantis qualitatem, per accidens ipsi conjunctam, conferentem aliquid bonitatis, vel malitiae actui humano morali, v. g. quod operans sit religiosus; ordine, vel voto obstrictus: beneficiarius, conjugatus: ex officio, vel justitiâ obligatus &c.

319. Quid

31
titate
nitati
res fu
quod
plex,
affinit
fit dar
paup

320
confe
mano
tusuf
fit acc
blico
vel pr
mi ba

321
& infl
aliqui
tratum
instru
Missa
to: c
comm

322
sed ex
no mo
elem
jocosa
furtur

323
accide
tatis, v
sè, re
malâ i
plenâ
insidie

319. Quid, denotat objecti qualitatem, aut quantitatem accidentariam; conferentem aliquid bonitatis, vel malitiæ actui humano morali, v. g. quòd res furtiva sit sacra; magnæ, aut parvæ quantitatis: quòd cæsus, sit parens, aut clericus: quòd luxuriæ complex, sit voto castitatis, matrimonio, consanguinitate, affinitateve obstrictus: quòd ex furto, vel detractioe, sit damnum secutum: quòd res furto sublata, erat pauperis &c.

320. UBI, denotat loci accidentariam conditionem, conferentem aliquid bonitatis, vel malitiæ actui humano morali, v. g. quòd in loco sacro sit peccaminosè fufus sanguis, aut semen: quòd in eodem loco sacro, sit accepta res, illius tutelæ demandata: quòd loco publico sit scandalosè peccatum: quòd in loco profano, vel profanato sit celebrata Missa: quòd infans sit domi baptizatus, extra Ecclesiam & sacros fontes &c.

321. QUibus AUXILIIS, denotat accidentaria media, & instrumenta actûs humani moralis; illi conferentia aliquid bonitatis, vel malitiæ, v. g. quòd aliquid sit patratum magiâ, ope dæmonis, aut malefici: veneno, instrumento prohibito, aut periculoso. Quòd celebrata Missa absque Missalis canone, absque calice consecrato: cum ornamentis non benedictis: quòd furtum commissum sit, complicitibus inductis, compulsis &c.

322. CUR, denotat non intrinsecum finem operis; sed extrinsecum operantis, conferentem actui humano morali aliquid bonitatis, vel malitiæ, v. g. quòd eleëmofyna data sit ad vanam gloriam: quòd verba jocosâ directâ fuerint ad luxuriam: quòd commissum furtum ad mœchandum &c.

323. QUOMODO, denotat actûs humani moralis accidentarium modum, conferentem ei aliquid bonitatis, vel malitiæ, v. g. quòd actus sit commissus intensè, remisè: spontè, coactè: ignoranter, scienter: malâ intentione, motu primo, vel secundò-primo: plenâ, vel semiplenâ deliberatione: clâm, palâm: insidiosè, violentè: cum scandalo, contemptus: modo
p. bente

habente singularem deformitatem : contra dictamen conscientiæ &c.

324. QUANDO, denotat accidentariam temporis conditionem, conferentem actui humano morali, aliquid bonitatis vel malitię, v. g. quod aliquid omiffum, vel factum tempore fefti, Miffæ, jejunii, interdicti, induciarum, prohibitionis, duplicis obligationis &c.

325. Aliqui addunt octavam circumftantiam, contentam hoc verficulo :

Quis, quid, ubi, per quos, quoties, cur, quomodo, quando?

Sed reverà *quoties*, five numerus, non eft individui actus humani circumftantia; quafi fimilis actus fecundus, foret circumftantia primi &c. fed eft individuum actuum fimilium multiplicatio.

Circumftantiarum quædam eft mutans speciem, alia aggravans, minuens &c. Generaliter fumpta

326. *Circumftantia mutans speciem eft ea, quæ actui humano morali addit, vel adimit bonitatem vel malitiam, specie diftinctam à fubftantiâ actus.* GENERALITER, inquam, fumpta, comprehendens etiam eam mutantem speciem, quæ non eft neceffariò confitenda. MORALI, in specie moris conftituto, fecundùm dicta n. 216. ADDIT, v. g. in eleëmofynâ, factâ ad reftituendum, circumftantia *cur*, addit bonitatem iuftitiæ, specie diftinctam. VEL ADIMIT, v. g. in homicidio commiffo ex motu primo, vel cum moderamine inculpatæ tutelæ, circumftantia *quomodo* adimit totam malitiam homicidii. Item in adulterio conjugati, invincibiliter ignorantis complicem eſſe ſibi cognatam, eadem circumftantia *quomodo*, adimit partialem malitiam inceſtus. Inſuper ADDIT MALITIAM, etſi tantum venialem: qualis foret circumftantia *cur*, in duello commiſſo ad vanam gloriolam, cauſâ oftentandæ peritiæ digladiandi.

Strictè, ad mentem Conc. Tridentini ſeſſ. 14. c. 5. & can. 7. accepta, & neceſſariò confitenda.

327. *Circumftantia, mutans speciem, eft ea, quæ addit malitiam*

litiam
TALE
cie di
Conc
patet
riola
faltè
TIA A
à natu
dico a
addit
non d
tans f
addit
datâ
328
tans f
ex ob
legato
to ven
terius
direct
furto
venia
lutæ;
pli gra
culti;
coran
329
differ
tamen
morta
autem
li; ali
330
addit
à ſubſt
conſorn

litiam mortalem, specie distinctam à substantia actus. MOR-
TALEM, quia si addat malitiam tantum venialem, spe-
cie distinctam, non erit mutans speciem, ad mentem
Conc. Tridentini, nec erit necessario confitenda: uti
patet in dato exemplo duelli, commissi ad vanam glo-
riolam. SPECIE MORALI DISTINCTAM: vel absolute, vel
faltè demeritoriè: uti ostendemus n. 329. A SUBSTAN-
TIA ACTUS: addit, inquam, malitiam, specie distinctam
à naturâ, & entitate morali ipsius actus humani. Non
dico autem cum quibusdam, *addit malitiam malitiæ, vel,*
addit malitiam distinctam à malitiâ actus: quia hoc dici
non debet: quandoquidem detur circumstantia mu-
tans speciem, quæ actus humani bonitati objectivæ
addit malitiam, v. g. circumstantia *cur,* in eleemosynâ
datâ puellæ, ad corrupendam pudicitiam ejus &c.

328. Itaque potest statui triplex circumstantia mu-
tans speciem, necessario confitenda. Prima, quæ actum
ex objecto bonum, efficit peccatum mortale: uti in al-
legato exemplo eleemosynæ. Secunda, quæ ex pecca-
to veniali, vel mortali unius speciei, efficit mortale al-
terius speciei. Ex veniali, inquam, uti in verbo otioso,
directo ad fornicationem: ex mortali autem, v. g. in
furto directo ad ebrietatem. Tertia, quæ ex peccato
veniali, efficit mortale, ejusdem speciei, moralis abso-
lutæ, sed alterius speciei moralis demeritoria. Exem-
pli gratiâ, in revelatione alieni mendacii officiosi oc-
culti, cum intentione graviter infamandi proximum
coram multis.

329. Licet enim infamatio venialis & mortalis, non
differant specie physicâ, nec morali absolute, differunt
tamen specie morali demeritoriâ. Nam infamatio
mortalis meretur privationem gratiæ, & gloriæ: non
autem venialis. Idem est de furto mortali, & venia-
li; aliisque similibus. Generaliter, sumpta

330. *Circumstantia non mutans speciem, est ea qua non
addit vel adimit bonitatem, vel malitiam, specie distinctam
à substantiâ actus humani. Sive, quæ non habet specialem
conformitatem, vel difformitatem ad rationem, specie distinc-*

tam à substantiâ actûs : sed augendo, vel minuendo, afficit objectum actûs, sub eâdem ratione, quâ bonum, vel malum est. Sic intensio, remissio, quantitas, duratio, diversimodè afficiunt objectum actûs relictî in suâ specie.

Strictè ad mentem Conc. Trid. sess. 14. c. 5. & can. 7. sumpta.

331. *Circumstantia non mutans speciem, est ea, qua actui humano non addit malitiam mortalem, ab eo specie distinctam* Specie, inquam, morali absolutâ, vel demeritoriâ, uti sup. n. 329.

332. *Circumstantia notabiliter aggravans est ea, qua peccati malitiam mortalem, in eâdem specie, plurimum auget, faciens æquivalere unicum peccatum pluribus mortalibus.* MORTALEM, quia non est notabiliter aggravans circumstantia, nisi adferat augmentum præsuppositæ malitiæ mortali. Nam si illud adferat veniali, intra limites suos relictæ : erit quidem aggravans ; sed non notabiliter, v. g. intentio furandi quatuor asses, in furto totidem obolorum. Si autem adferat augmentum, transferens malitiam extra limites peccati venialis, erit mutans speciem, v. g. intentio furandi tres aureos, in furto totidem assium. IN EADEM SPECIE: quia si in distinctâ, foret circumstantia mutans speciem, v. g. blasphemia annexa iræ.

333. PLURIMUM AUGET, ita ut ex uno peccato actu, efficiat plura mortalia virtute, ratione quantitatis materiæ, exorbitantis modi durationis, aut intensificationis. Ratione quantitatis materiæ: uti mille aurei, in furto. Ratione exorbitantis modi: ut in homicidio, lenta cædes per repetitam confessionem, & mutilationem. Ratione durationis: uti in delectatione morosâ continuatio illius ad plures horas. Ratione exorbitantis intensificationis: uti in odio inimicitia proximi, tam intensa averfio, ut optetur illi æterna damnatio. FACIENS ÆQUIVALERE UNICUM PECCATUM PLURIBUS MORTALIBUS, ut minimum duobus: quia si non multiplicet, & ut minimum reduplicet malitiam mortalem: non erit circum-

circ
ran
fite
mor
effic

3
speci
bus:

Gen

3

de g

Prop

3

de gr

tatio

&c.

3

vitat

cato

gend

hom

tela

terti

ce ve

D I

I N

In

33

qua s

operat

contr

cta,

QUA

tum.

malâ

bo; v

disco

sendi

circumstantia notabiliter aggravans. Uti intentio furandi octodecim asses, in furto decem assium: supposito quòd præcisè materia decem assium, sit demùm mortalis. UT MINIMUM duobus, inquam: quia potest efficere, ut æquivaleat centum imò mille mortalibus.

334. *Notabile aggravamen est peccati mortalis, in sua specie relictì augmentum tale, ut unicum æquivaleat pluribus: ut minimum duobus mortalibus ejusdem speciei.*
Generaliter sumpta

335. *Circumstantia minuens est ea, que adimit aliquid de gravitate peccati, in sua specie relictì, vel ab ea mutati.*
Propriè.

336. *Circumstantia minuens est ea, que adimit aliquid de gravitati peccati, in sua specie relictì, v. g. magna tentatio, amor, inadvertentia, & ignorantia vincibilis &c.*
Impropiè

337. *Circumstantia minuens est ea, que adimit de gravitate peccati, ita ut mutet illius speciem: faciendo de peccato mortali veniale, nullumve peccatum: vel subducendo unam malitiam, relictâ aliâ, v. g. primò, in homicidio levis excessus moderaminis inculpatæ tutelæ: secundò, inadvertentia invincibilis in eodem: tertio invincibilis ignorantia cognationis, in complice voluntariæ fornicationis.*

DE HABITIBUS NATURALIBUS.

IN animâ rationali sunt quibam habitus naturales.
In genere

338. *Habitus est prima speciei qualitas firmiter inhaerens, qua subjectum bene vel malè disponitur, secundùm se, vel ad operationem.* PRIMÆ SPECIEI QUALITAS, condistincta contra dispositionem. FIRMITER INHÆRENS, perfecta, permanens, & difficulter à subjecto amovibilis. *QUA SUBJECTUM, hâc qualitate informatum suppositum. BENE VEL MALE, tanquàm qualitate bonâ vel malâ, naturaliter vel moraliter, v. g. sanitate, morbo; virtute, vitio. DISPONITUR, convenienter vel disconvenienter afficitur. SECUNDUM SE, habitu efficiendi, non operativo: uti gratiâ habituali; sanitate,*
pul-

pulchritudine. VEL AD OPERATIONEM, tanquam concausa, & comprincipio illius operationis, præsupponente aliud accidentarium: scil. potentiam, cui superadditur ad illius operationem facilitandam, vel alius elevandam ad ordinem supernaturalem.

339. *Prima species qualitatis est forma accidentaria, difficulter, vel facile à subjecto amovibilis: qua suppositum bene vel male disponitur ad se, vel ad operationem.*

Habitus quidam est infusus, alius acquisitus, alius naturalis.

340. *Habitus naturalis est is, qui humana natura est creatus, eique in sui conditione, à Deo inditus. Is duplex est: scil. intellectus principiorum, & synteresis.*

Intellectus num. 239. definitus diverso respectu vocatur practicus & speculativus.

341. *Intellectus practicus est is, qui à se cognitum ordinat ad praxim, & operationem: apprehendendo verum, tanquam bonum prosequendum: & falsum, tanquam malum fugiendum.*

342. *Intellectus speculativus est is, qui à se cognitum non ordinat ad praxim: sed sistit in nudâ veritatis cognitione.*

343. *Intellectus principiorum est habitus naturalis, quo intellectus dirigitur circa principia speculabilia. Id est, circa propositiones, ex terminis notas, non ordinatas ad operationem. v. g. Quodlibet est, vel non est: Omne totum est majus sua parte.*

344. *Synteresis est habitus naturalis, quo intellectus dirigitur circa principia agibilia. Id est, circa propositiones ex terminis notas, ad operationem ordinatas. Ejusmodi principia agibilia, sive prima principia practica sunt duo: Bonum est prosequendum, & malum est fugiendum. Sive, Declina à malo, & fac bonum. Psal. 36. Ex quibus sequitur tertium, Matth. 7. Omnia quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis.*

345. *Principia speculabilia sunt propositiones, ex terminis notas, ad operationem non ordinata.*

346. *Principia agibilia sunt propositiones, ex terminis notas, ad operationem ordinata.*

Humana potentia intellectiva vocatur *intellectus*, quatenus apprehendit objectum suum intelligibile simpliciter, adque discursu: vocatur *ratio*, quatenus ex uno colligit aliud. Unde

347. *Intelligere est veritatem simpliciter apprehendere.*

348. *Ratiocinari est ex uno intellecto, aliud colligere, per discursum.*

349. *Ratio superior est intellectus considerans res supernaturales: aut ex iis accipiens sui directionem.*

350. *Ratio inferior est intellectus considerans res naturales: aut ex iis accipiens sui directionem.*

Actus humani proxima regula est iudicium rationis, & conscientia.

DE CONSCIENTIA.

351. **C**onscientia est intellectus actuale iudicium, dictans particulare agibile esse faciendum, quia bonum: vel fugiendum, quia malum. CONSCIENTIA sic dicta, quia est cum scientiâ synteresis, illiusque applicatio ad particulare agibile. INTELLECTUS practici. ACTUALE, non quod debeat esse actu præsens, sufficit enim, quod præcesserit, & voluntati præscripserit quid esset agendum, & sic virtute permaneat. Dicitur ergo conscientia esse actuale iudicium: quia non est potentia, nec habitus, sed actus. IUDICIUM, lato modo sumptum, comprehendens assensum firmum, & infirmum: imò etiam dubitationem: uti constat ex conscientiâ probabili, dubiâ, & scrupulosâ. DICTANS, per modum directionis. PARTICULARE AGIBILE ESSE FACIENDUM: quia iudicium de prosequendo, vel fugiendo agibile, concepto sub ratione generali boni, vel mali spectat ad synteresim. QUIA BONUM præceptum, sumendo strictè conscientiam. Latè autem illam sumendo quia bonum præceptum vel consultum. VEL FUGIENDUM, quia MALUM prohibitum, peccaminosum, sumendo strictè conscientiam: latè autem sumendo illam, quia malum prohibitum, vel simpliciter disconveniēns naturæ intellectuali: uti ignorantia, & assensus falsus. *Strictè*, inquebam, sumendo conscientiam;

quo modo ordinariè sumitur: nam est peccatum agere contrà conscientiam: quod non foret, nisi esset de agibili præcepto, vel prohibito.

352. Conscientiæ iudicium de particulari agibili, bono, vel malo, vocatur *fides* ab Apostolo. Rom. 14. *Omne, inquit, quod non est ex fide, peccatum est.* Id est, omne quod procedit ex dictamine conscientiæ, censentis illud licitum esse; sed fit contrà ejusmodi dictamen, peccatum est. Et Ecclesiastici 32. *In omni opere tuo, crede ex fide anima tua: hoc est enim conservatio mandatorum.* Hæc autem conscientiæ

353. *Fides est intellectus iudicium, quod particulare agibile sit licitum, aut illicitum, faciendum, vel fugiendum.*

Conscientia una est recta, alia erronea: certa probabilis, &c.

354. *Conscientia recta est intellectus practici, de particulari agibili dictamen, conforme rectæ rationi:* benè collectum ex principio practico, veroque subsumpto. RECTÆ RATIONI, speculativæ, & practicæ, v. g. *Bonum præceptum est faciendum: atqui dare eleemosynam extremè indigenti, est bonum, à Deo præceptum: ergo hic & nunc est faciendum.* In quo syllogismo practico, assumptum est synteresis, conclusio est conscientia recta.

Conscientia recta est duplex: una conformis rectæ rationi speculativæ, & practicæ simul; estque jam definita: altera est

355. *Conformis rectæ rationi practicæ tantum: & est intellectus practici, de particulari agibili dictamen conforme rectæ rationi practicæ, & non speculativæ, v. g. Est licitum conjugii petenti, reddere debitum, atqui hæc petens debet, est conjugii mea: ergo est mihi licitum hic & nunc reddere ipsi debitum.* Supponendo quod subsumptum procedat ex ignorantia invincibili: uti contigit Jacob, cognoscenti Liam, pro Rachele, Gen. 29.

356. *Conscientia certa est intellectus practici iudicium de particulari agibili, indubie veritatis.*

357. *Conscientia firma est de particulari agibili iudicium, absque formidine de opposito. Sæpè confunduntur inter se certum, & firmum:*

358. Reverà tamen * *Judicium certum est illud, quod.*

359. *Versatur circa objectum infallibilis veritatis. Et* Judicium firmum est illud, quod fit; absque oppositi formidine. Itaque certitudo tenet se ex parte objecti: firmitas ex parte assensus Conscientia opinabilis, sive*

360. *Conscientia probabilis est de particulari agibili, intellectus practici dictamen infirmum: cum oppositi formidine, nixâ rationibus probabilibus: ut distinguatur contrà conscientia scrupulosa futilem formidinem. Est autem probabilis conscientia dictamen infirmum, quia sequitur causæ suæ partem debiliorem: scilicet subsumptum opinativum, v. g. in hoc syllogismo practico. *Licetum est inire contractum justum, sed hic contractus est justus: (demonstrando talem probabiliter tantum) ergo licetum est mihi hunc inire. Quod si conclusio formaretur ex aliis præmissis, hoc modo. Licetum est operari secundum sententiam practice probabilem: sed hac sententia est practice probabilis: (supponendo verè talem) ergo licetum est mihi, hinc & nunc operari secundum eam; tunc foret conscientia certa: quia ambæ præmissæ, & conclusio sunt certæ.**

361. *Conscientia erronea est de particulari agibili, intellectus practici judicium falsum, & difforme rectæ rationi: collectum ex principio practico, falsoque subsumpto: aut vero quidem, sed per consequentiam vitiosam. Primi membri exemplum est: *Bonum est faciendum: atqui mendacium officiosum, pro salute proximi est bonum: ergo est faciendum. Secundi exemplum est: Bonum est faciendum: atqui adulterium est bonum delectabile: ergo adulterium est faciendum.**

362. *Conscientia erronea est duplex: vincibilis & invincibilis: pro ratione similis ignorantia, aut inadvertentia. Quamdiu perseverat, utraque obligat nos negativè, ut non agamus contrà eam, imò positivè ut agamus secundum eam: ità tamen ut obligemur ad deponendam vincibiliter erroneam. Obligat, inquam, positivè: quia conscientia, licet erronea, utrumque dicit: scilicet. Ne faciamus contrà eam, & ut faciamus*

secundum eam. Itaque semper facimus contra eam quando non facimus secundum eam.

363. Conscientia dubia, five incerta, est triplex: suspensa, suspiciosa, & assentiens.

364. *Conscientia dubia suspensa est intellectus practici hesitatio de particulari agibili.* HESITATIO, intellectus indeterminationis, neutri parti contradictionis assentiens, nec in alteram magis inclinantis: quia pro neutra parte habet rationes: vel pro utraque partes, v. g. *Ex precepto Ecclesie debet natus annos viginti & unum jejunare quadragesimam: ego dubito an compleverim illos: ergo dubito an modo debeam jejunare quadragesimam.*

365. *Conscientia dubia suspiciosa est intellectus practici propositio in unam partem particularis agibilis, neutri, tamen determinate assentiens, v. g. Suscipere semel Confirmationem, est bonum: bis, malum: atqui dubito an illam semel susceperim: ergo ambigo num debeam illam suscipere: propendeo tamen in illius abstinentiam, ne sacrilegium committam.*

366. *Conscientia dubia assentiens est intellectus practici dictamen, quod particulare agibile sit dubii moris, incertaque praxis.* Quia scilicet judicat, vel opinatur non posse certo, aut probabiliter definiti, an particulare agibile sit moraliter bonum, vel malum, licitum, vel illicitum, v. g. *Malum est inire contractum usurarium? Sed ego dubito an contractus emptionis minoris justo, ob anticipatam solutionem sit usurarius: ergo judico, vel opinor dubium esse, num liceat mihi modo sic contrahere.*

Conscientie erronee species est scrupulosa conscientia, ex scrupulis formata. In genere autem

367. *Conscientia scrupulosa est de particulari agibili intellectus practici judicium futuri ratione nixum aut prapeditum.* NIXUM, uti fit in conscientia formatam ex scrupulis. PRÆPEDITUM, uti fit in conscientia agitata scrupulis. Est enim duplex conscientia scrupulosa: una ex scrupulis formata, alia scrupulis agitata

Ex scrupulis formata

368. *Conscientia scrupulosa est de particulari agibili intellectus practici dictamen falsum, ex futuri ratione formatum,*

v. g.

v. g. S
baptiza
baptiza
Scrupu

360
men rec

Qui at

go sui co
re, tamen

curitate
tra cor

ponere
Prop

370
sumqu

371
Sexto l
me dies

oritur a
Priori

scrupulu
hoc ser

372
peccati c
sim usi

373
374

tio, cu
mido d
aliave

375
tans, &
ad actu

376
improp
luntate

gratiaq
nata su

v. g. *Qui est sine ministri intentione baptizatus, ille est rebaptizandus: atqui ego sum fortè sic baptizatus: quia me baptizans, erat homo indoctus: ergo sum rebaptizandus.*
 Scrupulis agitata

369. *Conscientia scrupulosa est intellectus practici dictamen rectum, vanâ formidine, & anxietate præpeditum, v. g. Qui attentè legit horas Canonicas non debet illas repetere: ergo sui conatus legere illas attentè: ergo illas non debeo repetere, tamen quia non memini lectarum anxius sum: & ad securitatem volo illas repetere. Nunquàm licet agere contrâ conscientiam scrupulosam: sed oportet eam deponere, & agere contrâ scrupulum.*

Propriè scrupus, &

370. *Scrupulus est lapillus asper, pedem lædens, gressumque impediens. Metaphoricè autem*

371. *Scrupulus est anxietas animi. Undè Cicero, pro Sexto Roscio. Hunc mihi ex animo scrupulum evelle, qui me dies nocte sive stimulat, ac pungit. Hæc anxietas animi, oritur aliquando ex causâ justâ, aliquando ex vanâ. Priori sensu accipitur, 1. Reg. 25. Non erit tibi hoc in scrupulum cordis, quòd effuderis, sanguinem innoxium. Et hoc sensu*

372. *Scrupulus est conscientie justus remorsus, consequens peccati commissionem. Posteriori sensu, à Theologis passim usurpato.*

373. *Scrupulus est animi anxietas, futili ratione nixa.*

374. *Ad scrupulum tria concurrunt: 1. futillis ratio, cujus non apparet solutio, 2. indè orta vana formido de peccato, obligatione, inhabilitate, defectu, aliâve re simili. 3. inquietudo animi, & remorsus.*

375. *Scrupulus est triplex, antecedens, concomitans, & consequens, pro ratione ordinis, quem habet ad actum humanum.*

376. *Scriptura, eamque subindè secuti Theologi impropiè accipiunt conscientiam pro animâ, & voluntate: quæ peccato inquinatur, & sanguine Christi, gratiâque emundatur: juxtâ illud ad Titum 1. Inquinatae sunt eorum mens, & conscientia, Heb. 9. Sanguis Christi*

fi emundabit conscientiam nostram. Nihilominus accipiendo propriè conscientiam, poterit dici, quòd I. ad Timoth. I. v. 5. & 19.

377. Conscientia bona est intellectus practici dictamen, retè judicans in actibus propriis non subfuisse peccatum, aut esse remissum. Et ad Titum I. v. 15.

378. Conscientia inquinata est intellectus practici dictamen judicans ex peccatorum sordibus, animam propriam esse contaminatam. Et I. ad Timoth. 4. v. 2.

379. Conscientia cauteriata est intellectus practici dictamen; falsò judicans malum esse bonum; & bonum esse malum: absque ullo sensu, & remorsu. Sapientiæ autem I. v. 11.

380. Conscientia perturbata est intellectus practici dictamen, judicans in actibus propriis seva latere, desperationemque sibi imminere. Et I. Cor. 8. v. 10.

381. Conscientia infirma est intellectus practici dictamen, falsò judicans aliquid esse peccatum, exemploque alieno esse committendum.

382. Conscientia laxa est intellectus practici dictamen, gravia peccata astimans parvi; & parva nihili. Astimans tragem, esse festucam, & festucam nihil.

383. Conscientia pharisaica est intellectus practici dictamen, falsò judicans certa speciei peccata parva, esse magna, & alterius magna, esse parva. Culicem scilicet colans, & camelum gluticiens Matth. 23.

384. Conscientia perplexa est intellectus practici dictamen, judicans in particulari agibili subesse peccatum, sive agatur, sive omittatur. Talem videtur habuisse Herodes: qui ante Baptistæ cadem, imaginabatur sibi necessariò patrandum perjurium, aut homicidium.

DE SENTENTIA PROBABILI.

385. **I**N actibus humanis licet operari secundum sententiam, & conscientiam verè probabilem.

386. Sententia probabilis est propositio fulta non certis, sed gravibus rationibus, auctoritatibusque fide dignis. Fide dignis,

nis, inq
radoxa
præfide
logia, c
doprob

387.
fed majo
quæ rel

388.
tamen d

289.
est error

roris, i
390.
propositi

peccati,
391.
vero sim

licet fit
392.
rationibi

dè fit, e

lativè,
babilis

nomine
Medici
tentia

babilis

P Eo
dùn

393.
um inol
vorum

394.

nis, inquam : quia viri docti subindè habent sua paradoxo , opinionefque temerarias , & erroneas : quas præfidenter obtrudunt fequacibus : maximè in Theologia , cujus non minimam partem difsecant in pseudoprobabiles sententias.

387. *Sententia probabilior est propositio fulta non certis , sed majoribus rationibus , authoritatibusque quàm opposita : quæ respectivè est minùs probabilis.*

388. *Sententia improbabilis est propositio , non ceriò falsa , tamen destituta bonis rationibus , authoritatibusve.*

289. *Sententia tuta est propositio , in cujus sequelâ nullum est erroris , peccativè periculum . In speculativis nullum erroris , in practicis nullum peccati periculum .*

390. *Sententia improprè tutior , sive minùs periculosa , est propositio , in cujus sequelâ , est periculum minoris , erroris , aut peccati . In speculativis , erroris , in practicis , peccati .*

391. *Sententia probabilis speculativè est propositio , habens vero similem conformitatem ad rem enuntiatam . Quòd scilicet sit vera , vel falsa , prout enuntiatur .*

392. *Sententia probabilis practicè est propositio , nixa bonis rationibus authoritatibusve , de agibili licito , vel illicito . Undè fit , quòd quædam sententiæ sint probabiles speculativè , non tamen practicè , v. g. est speculativè probabilis sententia , quæ tenet Baptisimum collatum ex nomine Genitoris , Geniti , & Spirati , esse validum : item , Medicinam hanc dubiam , esse valdè salutarem . Sententia tamen tenens licere iis uti passim , non est probabilis .*

D E P E C C A T I S .

Peccatum in genere , variè potest definiri . Secundùm D. Ambrosium ,

393. *Peccatum est divinæ legis prævaricatio , & cælestium inobedientia mandatorum , affirmativorum , & negativorum .* Secundùm D. Augustinum ,

394. *Peccatum est aversio ab incommutabili bono , & indelicta*

bita conversio ad commutabile bonum. Sive, est aversio à Deo, & inordinata conversio ad creaturam.

Peccatum est duplex: habituale, & actuale.

395. *Peccatum habituale est privatio rectitudinis debita inesse.* PRIVATIO habitualis, per modum qualitatis permanentis RECTITUDINIS, conformitatis ad rectam rationem, & legem Dei æternam. Secundum D. Augustinum.

396. *Peccatum actuale est dictum, factum, vel concupitum, contra legem Dei æternam.* Id est, actualis locutio, operatio, vel concupiscentia, contra legem Dei æternam. Tria hæc, *dictum, factum, concupitum*, ponuntur distinctè, quo clarior sit definitio: aliàs sub *facto*, reliqua duo possunt comprehendi: quia *dicere, concupiscere*, est quoddam *facere*. Hujus actualis peccati materiale, est positiva entitas actûs, vel omissio; illius formale, est privatio rectitudinis, sive conformitatis ad rectam rationem, æternamque legem. In præfatâ actualis peccati definitione sub affirmatione intelligitur negatio scilicet non dictum, non factum non concupitum: id est, omnis prævaricatio præceptorum affirmativorum. CONTRA LEGEM DEI ÆTERNAM perfectè contra legem Dei peccatum mortale, quod evertit charitatem, finem legis; & violat amicitiam legislatoris: imperfectè peccatum veniale, quod neutrum facit.

397. Hic autem in definitione peccati, lex æterna restrictiùs accipitur, quàm supra n. 314. & 315. Nam hic

398. *Lex æterna est dictamen æternum divini mentis, quo indicat creatura intellectuali aliquid esse conveniens, & decernit faciendum; vel disconveniens, & fugiendum.* DICTAMEN ÆTERNUM, non temporale, uti in lege positivâ divinâ: sed æternum. Quamvis autem ab æterno non fuerit creatura intellectualis, cui Deus actu præciperet; in eò tamen fuit voluntas & decretum præcipiendi suo tempore. DIVINÆ MENTIS, comprehendens, intellectum, & voluntatem. Peccatum actuale est duplex: commissionis & omissionis.

Peccatum commissionis est prævaricatio præcepti negativi.

Sive,

Sive,
ternan
daci
cidium
pifce

40
matur
gem I

Dei c
v. g.

pecca
g. je
missio

ab ar
debe
cupi
lat.

49
bonum

4
tunc

re id
tem
& t

omi
imp

que
cien
sequ

ctè,
ex c
Mif

ope
4
teri

def
4
tion
& c

Sive, est dictum, factum, vel concupitum, contra legem Dei eternam. DICTUM, v. g. perjurium, blasphemia, mendacium, detractio, &c. FACTUM, v. g. furtum, homicidium, adulterium, &c. CONCUPI- TUM, v. g. concupiscentia uxoris, bonorumque alienorum.

400. Peccatum omissionis est pravavatio precepti affirmativi. Sive, est dicti, facti, vel concupiti ommissio, contra legem Dei eternam. OMISSIO ejus, quod secundum legem Dei debebat dici, fieri, aut concupisci. Omissio dicti, v. g. ommissio Horarum, correptionis fraternæ, &c. Omissio facti, v. g. jejunii, solutionis debiti, restitutionis alieni, &c. Omissio concupiti, v. g. acedia, & torpor animi, cessantis ab amore, & desiderio spiritualium, quando potest, & debet: item quævis cessatio spiritûs, omittentis concupiscere adversus carnem, uti monet Apostolus Galat. 5. Rom. 7. & alibi. Secundum quem, Spiritus

401. Concupiscentia bona est actus voluntatis, appetentis bonum virtutis, & motus concupiscentia comprimentis.

402. Omissionis peccatum internum incurritur tunc, quando expressè vel implicite quis vult omittere id, quod potest, & debet facere. Externum autem, quando adest tempus operis precepti faciendi: & tamen non fit. Implicite inquitur: quo modo vult omittere is, qui voluntariè reddit se impotentem ad implendi munia sua, & opera precepta: quæ propinque, & non ita remote, & per accidens veniunt facienda. Undè si quis voluntariè inebrietur, indeque sequatur ommissio Horarum, omissionem illam indirectè, & implicite voluisse censendus est. Secus erit, si ex ebrietate sequatur morbus, & ex morbo ommissio Missæ, jejunii, &c. Peccatum aliud est cordis, oris, & operis.

403. Peccatum cordis est peccatum, naturâ suâ tale, ut interius in animo perficiatur, v. g. invidia, odium, hæresis, desperatio, &c.

404. Peccatum oris est peccatum, naturâ suâ tale: ut locutione perficiatur, v. g. detractio, mendacium, perjurium, &c.

405. Pec-

405. *Peccatum operis est peccatum, naturâ suâ tale, ut opere externo perficiatur, v. g. furtum, homicidiû, adulteriû &c.*

406. *Præfata divisio peccati potest etiam ita intelligi, ut membra divisionis accommodentur ad inchoationem, progressum, & consummationem ejusdem peccati, tanquàm gradus illius: v. g. homicidii, quando quis corde irascitur fratri; ore dicit ei *Fasue*; opereque occidit. Item adulterii, quando quis corde concupiscit uxorem proximi, ore sollicitat ad peccatum; & opere consummat illud.*

Peccatum aliud est contra Deum, proximum, & peccantem.

407. *Peccatum contra Deum est peccatum, quo directè evertitur virtus, benè disponens creaturam intellectualem, erga Deum: v. g. hæresis, quâ fides evertitur: odium Dei, quo charitas: blasphemia, quâ religio.*

408. *Peccatum contra proximum est peccatum directè evertens virtutem, benè disponentem creaturam intellectualem, erga proximum, v. g. furtum, homicidium, detractio &c.*

409. *Peccatum contra peccantem, est peccatum directè evertens virtutem, erga se benè disponentem creaturam intellectualem, v. g. intemperantia, gula, ebrietas, luxuria &c.*

Peccatû aliud est ex passione, ignorantia, & malitiâ.

410. *Peccatum ex passione est peccatum procedens ex antecedente concupiscentia, aliâve passione, minuente libertatem. Vocatur peccatum ex infirmitate, diciturque esse in Patrem: cui omnipotentia tribuitur.*

411. *Peccatum ex ignorantia est peccatum procedens ex antecedente ignorantia vincibili, strictè tali: minuente voluntarium, gravitatemque offensæ. Vocatur peccatum ex ignorantia, diciturque esse in Filium: cui sapientia tribuitur. Strictè, inquam, vincibili: quia si ex vincibili affectatâ. foret peccatum ex malitiâ, & non ex ignorantia. Si autem esset ex invincibili, tolleretur voluntarium, & peccatum.*

412. *Peccatum ex malitiâ est peccatum, ex plenâ voluntate libertateque commissum, absque ignorantia passioneque antecedente. Dicitur esse in Spiritum sanctum: cui bonitas tribuitur, malitiæ contraria.*

41
&c.
Spiri
num
non
nic
tra u
mon
perf
tas.

4
inora
tum,
&c.

4
petit
qui

TIT

4

ordi

Hic

4

titu

P

4

spiri

TAT

ma

que

si v

car

tua

mo

mi

sua

cu

IE

ca

ob

413. Cæterùm dicitur peccatum esse in Patrem, &c. non quòd sit offensivum Patris, & non Filii, & Spiritûs sancti : & è diverso : aut quòd peccatum unum terminetur objectivè ad unam personam, & non ad alias: nam trium personarum divinarum est unica essentia: & consequenter peccatû, quod est contra unam personâ, est etiam contra alias. Sed quia (uti monuimus) hoc aut illud peccatum est contra certas perfectiones, particularibus personis divinis attributas. Peccatum unum dicitur spirituale, aliud carnale.

414. *Peccatum spirituale est peccatum, pro objecto habens inordinatam delectationem spiritualem, & in eâ consummatum, v. g. superbia, vana gloria, hæresis, præsumptio, &c. Hic autem.*

415. *Delectatio spiritualis est inordinata complacentia appetitus in bono presente, absque immutatione gustûs & tactûs: qui inter omnes sensus sunt maximè carnales. APPE- TITUS, tam sensitivi, quàm rationalis.*

416. *Peccatum carnale est peccatum pro objecto habens inordinatam delectationem carnalem, & in eâ consummatum. Hic autem*

417. *Delectatio carnalis est inordinata complacentia appetitus in presente bono sensibili gustûs, vel tactûs.*

Peccatum unum est mortale, aliud veniale.

418. *Peccatum mortale est peccatum, ex se infligens peccanti spirituale primam mortem, & constituens secunda reum. MOR- TALE, infligens mortem. EX SE, quantum est ex ipsâ malitiâ peccati. Quo modo dicitur vulnus mortale, quod inflictum est cordi hominis, etiam mortui: qui si vivus esset, ex eo moreretur. Sic etiam dicitur peccatum mortale, quod natum est inferre mortem spiritualem; etiam si contingat peccantem incurrisse jam mortem antea. INFLIGENS PECCANTI, angelo vel homini: utriq; immortalis quidem secundum substantiam suam spiritualem, quæ non destruitur: sed mortali secundum vitam spiritualem, quâ privatur. SPIRITUA- LEM PRIMAM MORTEM, privationem gratiæ sanctificantis. ET CONSTITUENS SECUNDA REUM, reddens obnoxium damnationi æternæ.*

419. Ex

419. Ex Apocal. 2. 20. & 21. constat esse spiritua-
lem mortem primam & secundam: utramque infligit
peccatum mortale: primam actu, secundam reatu.

420. *Prima mors spiritualis est privatio gratiæ habitua-
lis.*

421. *Secunda mors spiritualis est privatio aeterna beaitu-
dinis.*

422. *Peccatum mortale ex genere suo, est peccatum, cujus
malitia ex objecto sumpta, est ex se gravis.* EX GENERE, EX
specie suâ morali. EX OBJECTO præcipuè formali. EX
SE, ex naturâ suâ absque accessorio malitiæ alterius
speciei. GRAVIS notabiliter repugnans charitati; ita
ut eam tollere nata sit: nisi minuatur per materiæ
parvitatem, vel actûs imperfectionem.

423. Nam peccatum mortale ex genere suo, potest
fieri veniale ex duobus capitibus: primò ex defectu
plenæ deliberationis: secundò ex parvitate materiæ.
Et quidem omne omninò mortale, fit veniale ex pri-
mo capite: sed non ex secundo: uti patet in odio
Dei, perjurio, blasphemiâ, revelatione sigilli confes-
sionis &c. Quia in ejusmodi peccatis, irrogatur sem-
per gravis injuria divinæ Majestati.

424. *Peccatum veniale est levis offensa Dei. Sive, est pec-
catum actuale, cujus venia facile obtinetur: tum ex parte
offensæ, quæ levis est, & quadantenus digna veniâ: tum
ex parte offensus, cujus amicitia non perditur: tum ex
parte offendentis, qui retinet charitatem, principium
intrinsicum ad obtinendam veniam. Item*

*Peccatum veniale est peccatum, de se non infligens peccan-
ti mortem spiritualem, primam nec secundam.*

425. Propriè dictum peccatum veniale est triplex:
1. ex genere suo 2. ex parvitate materiæ. 3. ex de-
fectu plenæ deliberationis.

426. *Peccatum veniale ex genere suo est peccatum cujus
malitia sumpta ex objecto, est naturâ suâ levis: quia non re-
pugnans notabiliter charitati, v. g. verbum otiosum,
mendacium jocosum, & officiosum &c.*

427. *Peccatum veniale ex parvitate materiæ est peccatum
naturâ*

naturâ suâ mortale : sed per accidens veniale, ratione exiguitatis materia, v. g. furtum pomi, oboli : detractio in re parvi momenti &c.

428. Peccatum veniale ex defectu plena deliberationis, est peccatum naturâ sua mortale: sed per accidens veniale, quia fit cum semiplena deliberatione, v. g. luxuria pueri necdum habentis plenum usum rationis: item semidormientis: motus secundò primus odii, homicidii, &c.

429. Impropiè dictum peccatum veniale, est peccatum reverâ mortale. aliquatenùs dignum veniâ, aut eâ remissibile. Illud est duplex : ex causâ, & ex eventu.

430. Peccatum veniale ex causa, est peccatum mortale, cujus causa est aliquatenùs digna veniâ. Quia scilicet peccatum commissum est ex deceptione, metu, ignorantia, passione minuente peccati gravitatem. Sic D. Ambrosius lib. de Paradiso c. 15. di. it. Peccatum Eva visum esse Deo veniale, propter astutiam serpentis. Et Apostolus 1. ad Timot. 1. Fui blasphemus & persecutor : sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci.

431. Peccatum veniale ex eventu, est peccatum mortale, cujus venia obtinetur actu, vel obtinere potest : per pœnitentiam, Deiq̃ue misericordiam. Sed idem D. Ambrosius citato libro cap. 14. dicit, Omnia peccata fieri venialia, per pœnitentiam.

432. Peccatum veniale ex genere suo, potest fieri mortale ex sex capitibus. Primò quando in veniali constituitur ultimus finis, directè vel indirectè. Et quidem in peccato veniali constituitur ultimus finis.

433. Directè, quando peccatum veniale censetur esse summa felicitas, v. g. gula eorum, quorum Deus venter est, Philip. 3. In eodem peccato veniali constituitur ultimus finis

434. Indirectè, quando committens veniale, est paratus offendere mortaliter, potius quàm ab illo abstinere. PARATUS actualiter, aut virtualiter transgredi præceptum obligans sub mortali, potius quàm abstinere à veniali, v. g. omittere Sacrum die Dominicâ, potius quàm abstinere à confabulatione otiosâ. Pluris enim tunc

fit peccatum veniale, quàm Deus, qui est ultimus finis hominis: & consequenter constituitur indirectè ultimus finis in peccato veniali. Secundò veniale ex genere suo fit mortale, ratione finis: quando scilicet peccatum veniale refertur ad finem mortalem, v.g. verbum otiosum dictum feminæ, ut illa inducatur ad committendum adulterium. Tertiò ratione conscientie erronee: quando committens veniale, iudicat illud esse mortale, v.g. quando proferens mendacium iocosum, iudicat illud esse mortale. Quartò ratione contemptus, quando scilicet committens peccatum veniale, facit hoc ut ostendat se nihili facere legem, aut legislatorem Deum, aut superiorem, hoc vetantem, v.g. immodestè ridens in Ecclesiâ, ex formali contemptu. Quintò ratione periculi, quando veniale est occasio proxima peccati mortalis: quia *qui amat periculum peribit in illo*. Eccles. 3. v.g. collusio inordinata adolescentis cum puellâ, animadvertentis vel animadvertere debentis, quòd se, & illam exponat periculo impudicitie. Sextò ratione scandalii, quando quis committit factum, vel dictum, venialiter minùs rectum, præbens proximo occasionem ruinæ spiritualis, v.g. puellæ vanus ornatus, præbens scandalum juventuti: verba otiosa Pastoris, præbentia scandalum parochianis. Propriè

435. *Occasio est rei gerenda opportunitas casu oblata.*
In genere

436. *Occasio est rei gerenda opportunitas casu oblata, sponte quaesita.*

437. *Occasio peccati est res, ex naturâ suâ, vel circumstantiis, ad peccatum inducens propinquè, vel remotè.* Ex NATURA SUA, de se nata inducere ad peccatum, v.g. aspectus & tactus impudicus, lectio obscœna, inordinata familiaritas personarum diversi sexus &c. VEL CIRCUMSTANTIIS temporis, loci, personarum, &c. quibus res aliàs indifferens, potest esse occasio peccati. PROPINQUE VEL REMOTE, unde est duplex occasio, propinqua & remota.

438. *Occa-*

438. *Occasio propinqua peccati est res ex natura sua, vel circumstantiis, propinque inducens ad peccatum, mortale vel veniale.*

439. *Occasio remota peccati est res, ex natura sua, vel circumstantiis, remote inducens ad peccatum.*

DE PECCATO ORIGINALI.

440. **P**eccatum originale est justitia originalis, mentem Deo subjicientis, voluntaria privatio: orta in posteris Adami, ex eo quod in ipso peccaverint. PECCATUM habituale, mortale. ORIGINALÈ, homini inexistens ab origine, & sui animatione: ducens originem ab Adamo, humani generis origine. EST JUSTITIÆ ORIGINALIS, infusæ Adamo, in sui origine & creatione. MENTEM DEO SUBJICIENTIS, per gratiam sanctificantem, annexosque habitus supernaturales.

441. Quatenus autem justitia originalis subjiciebat corpus, & appetitum sensitivum rationi, eatenus privatio illius, non est peccatum originale, sed ejusdem effectus, habetque.

442. Rationem poenæ potius, quam culpæ * Ceterum uti (juxta Trident. sess. 6. cap. 7.) unica formalis causa justificationis, est Dei justitia, quâ nos justos facit, ita è diverso peccati originalis habitualis, causa formalis est ejusdem justitiæ privatio Et quemadmodum mors corporalis est privatio vitæ, ita peccatum originale, quod est mors animæ, est privatio justitiæ, sive gratiæ justificantis. VOLUNTARIA:

443. Quia omne peccatum debet esse voluntarium: & peccatum originale tale est, non propriâ casusque voluntate, actuali, sed voluntate Adami: quæ morali æstimatione, erat voluntas omnium posterorum ipsius. Quemadmodum enim illorum omnium caro erat in lumbis Adami secundum seminalem rationem, ita eorundem voluntas erat in ipsius voluntate, secundum moralem æstimationem: usque ad completam primam transgressionem. PRIVATIO:

444. Quia omne peccatum formaliter consistit in privatione: peccatum actuale, in privatione rectitudinis

dinis actualis: habituale (cujusmodi est originali) in privatione rectitudinis habitualis. *Privatio*, inquam: quia hic carentia justitiæ originalis, non est pura negatio; sed carentia illius, debitæ inesse, secundum humanæ naturæ primam à Deo institutionem. ORTA IN POSTERIS ADAMI, &c.

445. quia non potest intelligi habituale peccatum, propriè dictum, quale est originale, sine respectu ad actuale: quod hic non repetitur, nisi Adami, *in quo omnes peccaverunt*, Rom. 5. Undè August. ait lib. 2. de Nuptiis c. 26. *Voluntarium peccatum hominis primi, originalis est causa peccati.*

446. Materiale peccati originalis, est concupiscentia habitualis. Sicut enim actualis peccati materiale, est actualis conversio ad bonum commutabile: formale autem, est actualis averfio à bono incommutabili: ita & peccati habitualis (cujusmodi est originale) formale, est averfio habitualis à Deo: & materiale, est conversio habitualis ad bonum creatum: & consequenter est ipsamet concupiscentia habitualis, id est, intellectus, voluntatis, & appetitus sensitivi proxima dispositio, ad actus rectæ rationi repugnantes.

447. Peccati originalis effectus primus, & immediatus, fuit substractio justitiæ originalis: deinde ignorantia in intellectu, malitia in voluntate, concupiscentia in appetitu sensitivo concupiscibili, infirmitas in irascibili: ira Dei, captivitas sub potestate diaboli, in corpore, fames, sitis, morbus, mors: reatus poenæ damni, & sensus.

448. Quæ originalis peccati poena sensus probatur ex Matt. 3. *Permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum: paleas autem comburet igne inextinguibili.* Et c. 13. *Exibunt angeli, & separabunt malos de medio justorum: & mittent eos in caminum ignis.* Et c. 25. *Dicet his, qui à sinistris erunt: Ite maledicti in ignem æternum. Ibunt hi in supplicium æternum* Apocal. 20. *Qui non inventus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Eodem inclinant Concilia, Palestinum apud Augustinum Epist. 106. Carthaginense & Milevitanum apud

eundem Epist. 90. 92. & 93. Item Florentinum sess. ultimâ definiens. *Illorum animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere: pœnis tamen disparibus puniendas.* Idem constanter affirmant Augustinus, Fulgentius, Prosper, Gregorius, Anselmus, Isidorus, & alii. Confirmatur, quia peccatum originale, in hâc vitâ punitur pœnâ sensûs, scilicet morte corporali: ergo multò magis in futurâ vitâ, tempore retributionis, & vindictæ. Deindè peccatum originale dicit habitualement averfionem a Deo, cui respondet pœna damni: & inordinatam conversionem ad creaturam, cui respondet pœnâ sensûs.

449. Peccati causa efficiens est voluntas creata, illiusq; defectus: idè autem potest deficere, & peccare, quia est potentia intrinsecè libera, quæ non est suamet regula, nec suæ regulæ invariabiliter conjunctæ.

450. Divina autem voluntas, quia est prima regula omnis rectæ operationis, & seipsam negare non potest, nec à se deficere; idè peccare non potest. Nec obstat, quòd concurrat ad omnem operationem creaturæ, etiam peccantis: quia concurrit tantum ad materiale peccati, id est, ad positivam entitatem actûs, vel omissionem illius non autem ad formale peccati, id est, ad privationem rectitudinis, & conformitatis ad rectam rationem, legemque æternam.

451. Nam privatio formæ, à duabus causis producendæ, solum tribuitur illi causæ, per quam stat, quò minùs forma producat: atqui peccatum est privatio rectitudinis: & causa per quam stat, quò minùs illa, rectitudo producat, est sola voluntas creata, non Deus juxtà illud Osee 13. *Perditio tua Israël: tantummodo in me auxilium tuum:* ergo &c. E diverso, in fornace Babylonis, privatio combustionis, à Deo & igne producendæ soli Deo tribuitur: quia per eum, non per ignem stetit, quò minùs illa produceretur.

452. Præter voluntatem creatam, primariam causam peccati, sunt & aliæ secundariæ, v. g. concupiscentia per motus suos, dæmon & mundus per tentationes &c.

DE MOTIBUS ANIMÆ ET
CONCUPISCENTIÆ.

453. **M**otus anima est actualis propensio potentiarum anima in objectum suum.

454. Motus concupiscentiæ aliquando restringitur ad inordinatam operationem appetitûs sensitivi; aliquando latius patet. Priori modo

455. *Motus concupiscentiæ est inordinata actualis propensio appetitûs sensitivi in objectum sensibus conveniens.*

Posteriori modo.

456. *Motus concupiscentiæ est potentiarum anima inordinata operatio.* POTENTIARUM, justitiâ originali destitutarum. ANIMÆ rationalis, quâ talis; & quâ sensitiva est. POTENTIARUM inquam, trium: scilicet appetitûs sensitivi, intellectûs, & voluntatis. INORDINATA OPERATIO, privata debito ordine ad rectam rationem, legemque æternam. Hæc potentiarum animæ operatio, & actus, vel est plenè deliberatus; vel semiplenè, vocaturque motus. sive *actus secundo primus*: vel est indeliberatus, vocaturque *primò primus*. Itaque generaliter acceptæ concupiscentiæ

457. *Motus primò primus est potentiarum anima actus indeliberatus, recte rationi repugnans.* POTENTIARUM ANIMÆ, scilicet appetitûs sensitivi, intellectûs, & voluntatis. INDELIBERATUS, præveniens omnimodam deliberationem, plenam scilicet, & semiplenam: actua-lem, & virtua-lem,

458. *Motus secundo primus est potentiarum anima actus, recte rationi repugnans, præveniens plenam deliberationem, non autem semiplenam.* Hic

459. *Deliberatio est rationis advertentiæ super qualitate actuum anima: scilicet bonitate, malitiâ, & indifferentiâ, Hæc deliberatio, & advertentiæ rationis, subindè est actualis, aliquando tantùm virtualis, manens virtute præhabitiæ actualis: vel contenta implicite in negligentia advertendi, quando quis potest, & debet ad-
vertere.*

DE

DE TENTATIONE, ET GRADIBUS ILLIUS.

460. **T**entatio est sollicitudo ad malum, five peccatum. Sunt tres gradus tentationis: suggestio, delectatio, consensus. Tentationis gradus primus.

461. *Suggestio est rei illicitæ propositio, facta voluntati, alliciens eam ad acceptationem.* Rei, inquam, illicitæ propositio, & præsentatio, facta per mundum, carnem, & dæmonem mediatè; immediatè autem per intellectum. *Per mundum*, illiusque divitias, honores, & illecebras. *Per carnem*, illiusque appetitum sensitivum, & concupiscentiam habitualem, & actuaalem. *Per dæmonem*, illiusque ministros. Tentationis gradus secundus.

462. *Delectatio est complacentia appetitûs sensitivi, & imperfecta voluntatis in re illicitâ.* COMPLACENTIA, quietatio & fruitio in bono præfente, saltem sic apprehenso. Complacentia, inquam, perfecta, vel imperfecta APPETITUS SENSITIVI, aliarumque potentiarum subditarum voluntati. Et IMPERFECTA complacentia VOLUNTATIS. Imperfecta, inquam, quia non est perfecta advertentia intellectûs, sed tantum semiplena deliberatio: vel quia est imperfecta acceptatio voluntatis. Tentationis gradus tertius.

463. *Consensus est voluntatis deliberata acceptatio rei illicitæ, ab intellectu proposita.* CONSENSUS, sic dictus, quia est cum alio sensus: voluntatis scilicet cum intellectu immediatè; & mediatè cum appetitu sensitivo. DELIBERATA, plenâ deliberatione, actuali, vel virtuali. Generalius accipitur consensus, supra n. 105. Quo generaliori modo acceptus consensus, unus est perfectus, alius imperfectus. Et ille consensus plenus, five

464. *Consensus perfectus est actus deliberatus voluntatis, aliquid acceptantis, cum plenâ approbatione.* ALIQUID, licitum, aut illicitum. Hic consensus requirit duo: primò intellectûs advertentiam, & deliberationem,

saltem virtualem: secundò voluntatis plenam approbationem. Consensus subreptitius, semiplenus, sive

465. *Consensus imperfectus est actus voluntatis, aliquid acceptantis, absque perfectâ deliberatione, vel approbatione. Consensus explicitus, sive*

466. *Consensus expressus est actus voluntatis, directè in se aliquid acceptantis. Consensus implicitus, sive*

467. *Consensus interpretativus est actus voluntatis, indirectè aliquid acceptantis. Non directè in se, sed indirectè in alio, in quo continetur, aut indè sequitur, vel in negligentia repellendi. Hic consensus interpretativus æquivalet expresso, in moralibus.*

468. *Delectatio morosa est complacentia in re malâ. sine voluntate illius faciendâ. Sive, delectatio morosa est directâ, vel indirectâ complacentia deliberata voluntatis, in animâ motibus inordinatis circa objectum illicitum, non patrandum.*

DELECTATIO MOROSA, sic dicta quia voluntas, licet momentaneè, ei immoratur: estque in morâ illius repellendâ, quando potest, & debet. **EST DIRECTA**, per expressum, & explicitum consensum. **VEL INDIRECTA**, per implicitum & latentem affectum, interpretativumque consensum: qui subest in tolerantia, conniventia, & permissione motuum inordinatorum; quos potest, & debet compescere voluntas, tanquam regina; & moderatrix facultatum animæ. **COMPLACENTIA** approbatio, & quietatio in re præsentè conveniente. **DELIBERATA**, per intellectûs advertentiam actualem & explicitam: aut saltem virtualem, remanentem ex præcedente actuali, implicitamve in voluntariâ inadvertentia, negligentiave.

469. **Advertendi. VOLUNTATIS**: * quàmvis enim delectatio in genere, sit actus appetitûs, tam sensitivi, quàm rationalis, sive voluntatis, tamen hæc delectatio, morosæ & peccaminosæ rationem non habet, nisi voluntatis consensus accedat ad sensum appetitûs sensitivi. **IN POTENTIARUM ANIMÆ MOTIBUS**, actibus intellectûs, appetitûs sensitivi, & rationalis, **INORDINATIS**, difformibus rectæ rationi, legique æternæ repugnan-

pugnantibus. In quibus sibi complacere, saltem indirectè censetur voluntas per suam conniventiam.

470. Secus foret, si ejusmodi motus merè permitteret, absque periculo consensûs, ex justâ causâ necessitatis, vel utilitatis operis cogitationisve, cui insistitur: vel quia renitentia ipsa (uti subindè contigit) est pravorum motuum irritatio. CIRCA OBJECTUM ILLICITUM, in quod subditæ voluntati potentia, directè feruntur; ipsa quoque voluntas subindè: aliàs saltem indirectè, & interpretativè. Quia ergo objecto illicito saltem latenter afficitur; ab eodem inficitur. Secus foret, si complacentia voluntatis ferretur in meram cognitionem objecti illiciti, præcisè quâ novi, admirandi. Rari, subtilis, astuti, artificiosi, &c.

471. NON PATRANDUM: nam delectatio morosa excludit voluntatem patrandi operis: aliàs esset verè internum peccatum, illius speciei (v. g. adulterii) ad quam spectat objectum delectationis. Quale reverà non est peccatum morosæ delectationis: sed tantùm reductivè pertinet ad eandem speciem.

DE EFFECTIBUS PECCATI.

Effectus peccati sunt *macula, offensa, reatus, & poena.*
 472. *Macula peccati est habitualis privatio nitoris spiritualis, moraliter voluntaria in actu peccati, non retractato, nec remisso.* HABITUALIS, quia macula est quid permanens & condistinctum contrâ malitiam actûs peccaminosi: quæ est actualis privatio rectitudinis. PRIVATIO, quia macula non est quid positivum: cùm possit oriri ex purâ omissione, quæ nihil positivum post se relinquit.

473. Non est etiam mera negatio, & absentia nitoris: sed carentia illius debiti inesse, juxtâ primam institutionem naturæ rationalis: & quidem, probabiliter, inesse immediatè ipsi essentiali animæ: & consequenter eidem inest macula, quæ est privatio nitoris.

474. Privatio, inquam, totalis & nihil relinquens formæ oppositæ, sive nitoris, quando est macula peccati mortalis. Quando autem est macula peccati

venialis, tunc non est totalis privatio nitoris: nec ægritudo, totalis privatio sanitatis. NITORIS SPIRITUALIS, quia peccati macula dicitur metaphoricè, translatione factâ à corporibus mundis, & nitidis: quæ dicuntur tunc maculari, quando perdunt mundiciem, nitoremque suum, ex contactu alterius corporis sordidi. Sic anima inordinate adhærens objectis turpibus, maculam contrahit.

475. MORALITER VOLUNTARIA IN ACTU, &c. quia hæc privatio censetur volita, eadem volitione, quâ volitus fuit actus peccaminosus: ad quem dicit respectum essentialem. Undè & ipsa privatio tam diu perseverat, quamdiu actus peccaminosus non retractatur, nec remittitur: qui si remittatur, tunc macula deletur.

476. *Nitor anima est illius munditia splendorque spiritualis, ab irradiante divino lumine.* NITOR metaphoricus, complectens munditiam, & emicantem splendorem. Quidquid enim non fordet, non continuo nitet, & splendet. EST ANIMÆ munditia, ab omni forde, & coinquinatione peccati; non solum mortalis, sed & venialis. SPLENDORQUE ad instar radii reflexi, sive luminis à corpore opaco polito superficietenus recepti, & versus originem suam repercussi. SPIRITUALIS munditia & splendor. AB IRRADIANTE DIVINO LUMINE, procedens à Deo, spirituali sole, mittente divinæ gratiæ suæ radios, mundantes animam, & pelentes tenebras peccatorum, reddensque eam totam luminosam, splendidam, fulgidam, & radiantem; ad instar mundi speculi, sole irradiati. Ex parte offendentis,

477. *Offensa est injusta aliena dignitatis, autoritatis, vel amicitie violatio.* Ex parte offensi.

478. *Offensa est justa indignatio persona, injuriâ affecta, contra offendentem.* Peccato fit Deo injuria: & hæc divina

479. *Injuria est violatio divini juris: quo obligamur Deum diligere super omnia, & plusquam creaturam quancunque.*

480. *Reatus culpa est obligatio reparanda injuria Deo per peccatum illata.*

481. *Reatus pœna est obligatio secunda punitiois, peccato promerita.* OBLIGATIO, involuntaria quidem secundùm se, uti & pœna: utraque tamen est voluntaria in causâ scilicet peccato. PUNITIOIS æternæ, vel temporalis. Propriè dicta,

482. *Pœna est malum punitivum, inflictum ad vindicandam culpam rei intrinsecam.* PœNA, vindicatoria. Est MALUM PUNITIVUM afflictivum, & pœnosum: quod est malum secundùm quid quia scilicet privat patientem bono utili, vel delectabili: est autem bonum, quatenus est objectum justę punitiois: quę est actus justitię vindicativę. INFLECTUM AD VINDICANDAM CULPAM, quia pœnæ rationem non habebit malum, inflictum citrà respectum ad culpam, v.g. ad patientiæ virtutisque: aut susceptum ad medelam, vel contrà recidivum. REO INTRINSECAM: quia pœna propriè dicta, habet essentialem respectum ad culpam; in præsentem, vel præteritum intrinsecam luenti. Cui si sit extrinseca, non infligetur pœna simpliciter, sed pœna fidejussoria, aut satisfactoria pro altero.

483. Cæterùm pœnæ malum est positivum, aut privativum, voluntati aut naturæ contrarium. POSITIVUM, inquam, aut privativum: quia utrumque habet rationem pœnæ, quando quis scilicet punitur pœnâ positivâ temporali, vel æternâ: item quando privatur gratiâ, charitate, visione beatificâ. VOLUNTATI non semper actuali, sed ei quam quis actu haberet, si rem ipsam rectè perpenderet. Undè obstinato peccatori, gratiam Dei non curanti, nihilominus privatio gratiæ est pœna. AUT NATURÆ CONTRARIUM quia ad rationem pœnæ, non requiritur simpliciter repugnantia voluntatis (uti patet in operibus pœnalibus, voluntariè à pœnitente susceptis) sed sufficit quòd commoditati naturæ adversentur, sintque afflictiva illius.

484. *Pœna vindicatoria afflictivum, punitivum culpa intrinseca luenti.*

485. *Pœna satisfactoria est quid afflictivum, toleratum ad*
repa-

*reparandam injuriam, offenso illatam, per luentem; eum-
vè pro quo luitur.*

486. *Pœna medicinalis est quid afflicturn, toleratum ad
cautelam recidivi, virtutisve profectum: vel inflictum ad
emendationem rei.*

487. *Pœna spiritualis est subtractio gratia, in peccati pu-
nitionem. GRATIÆ habitus & actualis, virtutum,
donorum, & subsidiorum spiritualium.*

488. *Idem defectus potest esse pœna diversimodè:
sic mors est pœna vindicatoria in non baptizato:
pœnalitas in baptizato: pœna satisfactoria in Chri-
sto: pœna medicinalis inflicta justificato, nè recidat
in peccatum, & ne malitia mutet intellectum ejus.*

489. *Pœnalitas est defectus, per se ortus ex principis na-
tura, justitiâ originali destituta. PœNALITAS, sic
dicta, quia habet pœnæ similitudinem & affinita-
tem: non veritatem & proprietatem. Quia etiam
dicit indirectum respectum ad peccati originalis pœ-
nam directam & primariam: scilicet ad subtractio-
nem justitiæ originalis. EST DEFECTUS, pravus ef-
fectus, & vitium naturæ, v. g. fames, sitis, mor-
bus, mors. PER SE, suapte naturâ, ORTUS EX
PRINCIPIIS NATURÆ, profluens ex humanæ natu-
ræ temperamento, alterato per actionem caloris
primigenii, in humidum radicale & primarum qua-
litarum, in se mutuo JUSTITIA ORIGINALI DESTI-
TUTÆ, per privationem, vel per meram negatio-
nem. Undè hic defectus, sine ullo peccato fuisset in
homine condito in statu puræ naturæ.*

490. *Multa est pœna pecuniaria, judicis arbitrio inflicta,
non lege constitutâ.*

DE LEGIBUS.

491. **L** *Ex est rationis practica ordinatio, obligans ad a-
gendum juxta bonum commune, promulgata ab eo,
qui habet curam communitatis. EST RATIONIS, &c.
Est in superiore politico, sive legislatore, intellectus
practici*

practici dictamen, ordinans subditis aliquid agendum, vel omittendum, in ordine ad bonum commune: intimansque idipsum, per promulgationem. Unde lex continet tres actus legislatoris: 1. iudicium intellectus practici, quo censet esse expediens bono communi, ut subditi faciant aliquid, vel ab eo abstineant, 2. est actus voluntatis, quo vult subditos obligare ad observandum illud ipsum. 3. est actus præcepti, quo per promulgationem, subditis intimat voluntatem suam: & obligat eos, ut secundum eam agant. Itaque

492. *Lex est præceptum superioris politici, stabile, communitati impositum, in bonum commune ordinatum, & promulgatum.* PRÆCEPTUM quod est genus definiti, latius patens lege: quia omnis lex est præceptum superioris, non è diverso. Hoc autem

493. *Præceptum est intimatio voluntatis superioris, facta inferiori, cum obligatione, ut secundum illam agat.* SUPERIORIS POLITICI: habentis juris dicendi potestatem, & politicam jurisdictionem. Eiusmodi enim superioris est, curare bonum commune: & nemo potest condere legem, nisi habens subditos, & jurisdictionem in eos: insuper vim coactivam ad executionem legis, punitivam quoque transgressorum, quæ soli superiori politico competunt. STABILE: quia vera lex dicit durationem, non tantum ad aliquot dies, aut usque ad mortem legislatoris, sed durationem stabilem, & aliquam perpetuitatem: donec abrogetur materiae defitione, superioris revocatione, vel contrariæ consuetudinis præscriptione. COMMUNITATI IMPOSITUM: quia lex est præceptum commune, perfectæque communitati impositum; condistinctum contra præceptum privatum, & œconomicum, familiæ, imperfectæque communitati impositum. IN BONUM COMMUNE ORDINATUM proximè vel remotè. Nam lex est regula communis dirigens totam communitatem, ad finem communem qui est bonum communitatis. Et PROMULGATUM, quia officium legis est obligare, & dirigere

rigere subditos : quod facere non potest, nisi per promulgationem cognoscatur.

494. *Communitas perfecta est hominum inter se conjunctorum multitudo, sub gubernatione prasidis potestatem politicam habentis.* Ejusmodi est Ecclesia universalis, regnum, provincia, civitas, municipium, ordo religiosus, universitas.

495. *Jurisdictio est legitima potestas juris dicendi: id est, decernendi cuique quod suum est.* Potestas, sive

496. *Jurisdictio politica est legitima potestas gubernandi subditos, jus dicendo, ferendo leges, coercendo refractarios, & puniendo transgressores.* Item

497. *Potestas politica est auctoritas legitima, ad perfectam communitatis gubernationem ordinata, habens vim coactivam inobedientium, & punitivam transgressorum.*

498. *Promulgatio est legis publica denuntiatio: quâ superior politicus suum præceptum intimat, & denuntiati communitati.*

Lex dividitur in divinam, & humanam: divina in legem æternam, naturalem, & positivam. Lex æterna est definita num. 398.

499. *Lex divina naturalis est ea, quam Deus natura intellectuali indelebiter impressit: quâ dirigitur in agibilibus.* Aliter vocatur *lumen natura* & *dictamen rectæ rationis.* In genere

500. *Lex positiva est ea, quæ legislatoris liberâ voluntate posita est, & non indita simul cum naturâ.*

501. *Lex positiva divina est ea, quæ naturali legi superaddita est, ex liberâ Dei voluntate.* Hæc est duplex: Moysaica, & Evangelica.

502. *Lex Moysaica est lex divina positiva, data populo Judaico per Angelum, mediatore Moyse.* PER ANGELUM, legatum Dei, illiusque personam gerentem, in assumpto corpore: uti constat ex Act. 7. Gal. 3. Heb. 2. MEDIATORE MOYSE: nam lex fuit ordinata per Angelos, (Galat. 3.) in manu mediatoris, Moyfis scil. qui Deuter. ait: *Ego sequester, & medius fui inter Dominum & vos.*

503. Legis Moysaicæ erant triplicia præcepta: moralia caremonialia, & judicialia.

504. Præcepta moralia sunt legis naturæ principia prima: vel ex iis conclusiones educta, immediatè, vel mediatè.

505. Præcepta caremonialia sunt legis Moysaicæ præcepta, ordinantia ritus divini cultûs.

506. Præcepta judicialia sunt legis Moysaicæ præcepta æquitatis & justitiæ, inter Iudeos servanda.

507. Lex Evangelica est lex divina positiva, universa hominibus data per Christum legislatorem præceptorum moralium, & fidei explicatorem, & institutorem sacrificii, sacramentorumque novorum.

508. Præceptum affirmativum est præceptum imperans actionem positivam, v. g. Honora patrem & matrem &c.

509. Præceptum negativum est præceptum prohibens actionem positivam, v. g. Non furtum facies, &c.

510. Lex humana est lex positiva superioris Ecclesiastici, vel civilis, legi naturali conformis: & ex ea educta, probabili ratiocinatione.

511. Ut lex humana sit justa, requisita sunt quatuor: 1. ut feratur à legitimâ potestate, limites suos non excedente. 2. ut spectetur finis debitus scil. bonum commune. 3. ut versetur circa materiam debitam: non præcipiendo malum per se, neque prohibendo bonum. 4. ut habeat formam convenientem, justitiæ distributiæ consonam.

512. Lex humana obligat cum periculo vitæ in duobus casibus tantum: 1. quando violatio illius, involvit aliquid intrinsecè malum, v. g. contemptum fidei, potestatis superioris, &c. 2. quando violatio ejusdem cedit in detrimentum Reipublicæ.

Jus accipitur aliquando ut synonymum legi: quo sensu,

513. Jus naturale est id, quod recta ratio dicitur naturæ in-

514. intellectuâli. * Jus gentium est id, quod communi nationum consensu introductum est.

515. Jus naturale convenit naturæ rationali, in se privatim consideratæ. Jus gentium, eidem in societate constitutæ. Secundum Jurisconsultos

516. *Ius naturale est id, quod natura docuit omnia animalia, v. g. conservatio sui, & speciei. Secundum eisdem*

517. *Ius gentium est id, quid natura docuit omnes homines, v. g. Quod tibi non vis fieri, alteri ne faceris. Item Decalogus totus.*

518. *Ius civile est quod particularis populi consensu introductum est, ad socialis vitæ finem naturalem.*

519. *Ius municipale est quod civitas quæque sibi proprium constituit.*

520. *Lex affirmativa est ea, quæ præcipit actum positivum.*

521. *Lex negativa est ea, quæ prohibet actum positivum. Sive, quæ præcipit abstinentiam ab actu positivo.*

Lex affirmativa obligat semper, sed non ad semper: negativa obligat semper, & ad semper. Quia quovis tempore tenemur abstinere ab omni malo: non tamen facere omne bonum. Lex affirmativa non præcipit omnes actus bonos: negativa autem prohibet omnes actus malos.

522. *Lex purè moralis est ea, quæ præcipit, aut prohibet aliquid; nullâ poenâ temporali appositâ violatori.*

523. *Lex poenalis est lex præcipiens, vel prohibens aliquid; poenâ temporali appositâ violatori. Præcipiens, inquam, vel prohibens saltem implicite. Secundum quosdam Theologos*

524. *Lex purè poenalis est lex lata de re aliâs indifferente; non obligans ad culpam, sed tantum ad poenam. Verum cum omnis lex sit præceptum superioris; & illud obliget in conscientiâ ad culpam; ideò (salvo meliore iudicio) non videtur isto sensu ejusmodi purè poenalis admittenda. Itaque*

525. *Lex purè poenalis est lex, implicite tantum aliquid præcipiens, aut prohibens: & violatori poenam expressè statuens. IMPLICITE, & non expressè: uti liquet ex hac lege, purè poenali Exodi 14. Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moria ur. Nam sensus est: Nemo maledicat patri suo, vel matri, & qui maledixerit, moria-tur.*

526. *Lex poenalis mixta est lex, expressè aliquid præcipiens,*
aut

aut prohibens; violatoriq̄ue pœnam constituens, v. g. Genes. 2. De ligno scientiæ boni & mali, ne comedas: in quacumq̄ue die comederis ex eo, morte morieris.

527. Lex pœnalis mixta copulativè, est lex expressè aliquid præcipiens aut prohibens & per conjunctionem, copulativam, violatori constituens pœnam, v. g. Civis coquens cerevisiam, in singula vasa pendat arario publico unum florenum: & qui fraudarit, luat quinquaginta, COPULATIVAM, copulativè acceptam. Conjectio autem copulativa, &, ac, atque, aliaque æquivalens, sumitur copulativè, quando connectit plures enunciationes expressè, vel implicite. Sumitur autem copulativim, quando connectit tantum plures partes subjecti, vel prædicati, & non plures enunciationes.

528. Lex pœnalis mixta disjunctivè, est lex expressè aliquid præcipiens, aut prohibens transgressorique constituens pœnam conditionatè per particulam disjunctivam, v. g. Nemo frumentum exportet provinciâ vel si exportarit, luat centum. DISJUNCTIVAM, disjunctivè acceptam. Particula autem disjunctiva aut, vel aliaque æquivalens, sumitur, disjunctivè, quando disjungit plures enunciationes expressè, vel implicite. Sumitur autem disjunctim, quando disjungit tantum plures partes subjecti, vel prædicati, & non plures enunciationes.

529. Omnis vera lex etiam pœnalis, obligat in conscientia, & sub peccato: quia jure divino naturali, & positivo, præceptum superioris, sic obligat. Ita tamen ut lex pœnalis mixta disjunctivè obliget non determinatè ad præstandum id, quod lege exprimitur: (alias indifferentis, nullaque alia lege prius præceptum, aut prohibitum) sed ad alterutram partem disjuncti. Vera, inquam, lex: nam aliud est de constitutionibus pœnalibus, quarum latores intendunt non obligare ad culpam, sed tantum ad pœnam; eamque non propriè dictam: quia illa supponit culpam: itaque tantum ad opus pœnale. Et quidem ad illud ipsum per modum directionis tantum, non præcepti, strictaque obligationis: alias eatenus foret lex, obligans in conscientia

ad opus pœnale subeundum. Proinde à lege distinctum statutum, sive

530. *Constitutio est superioris ordinatio, sine intentione precipiendi strictè obligandi.* ORDINATIO, per modum directionis præscribens subditis, quid ab illis agendum sit. Apud Jurisconsultos.

531. *Constitutio est quidquid principi placuit, ut vim legis habeat.*

532. Legibus constitutæ pœnæ aliquando sunt latæ sententiæ, aliàs ferendæ.

533. *Dispensatio legis est relaxatio obligationis illius, facta persona particulari, abs habente potestatem; ex causâ, quæ sola non sufficeret obligationi tollendæ: aliàs foret interpretatio legis.*

534. *Irritatio legis est illius necdum perfectè obligantis abolitio, facta ab eo, cujus est illam habere ratam.*

535. *Abrogatio legis est illius perfectè obligantis abolitio, per materiæ debitæ definitionem, superioris revocationem, vel contrariæ consuetudinis præscriptionem.*

536. *Derogatio legis est illius quoad partem sublatio, alterâ manente in vigore suo. Ejusmodi derogatio videtur accidisse legi sanctificationis festorum minorum, in quibusdam Diœcesibus; sublatâ cessatione operum servilium, & manente obligatione Missæ audiendæ.*

537. *Interpretatio legis est illius explicatio, qua declaratur hic & nunc non obligare.* EXPLICATIO, facta à superiore, vel alio quocumque prudente. Hæc interpretatio legis est duplex: una verbalis, altera per epikeiam.

538. *Interpretatio verbalis legis est explicatio verborum illius, conformiter ad mentem legislatoris, quam actu habuit in illâ ferendâ, v. g. Non occides, scil. injustè privatâ autoritate, extra casum necessariæ defensionis, Ne accipias alienum, scil. domino rationabiliter invito.*

539. *Interpretatio legis per epikeiam est declaratio habitualis intentionis legislatoris, contraria verbis legis. Sive, est declaratio qua decernitur hic & nunc agendum contra verba legis, secundùm habitualementem mentem legislatoris.* HABITUA-

LEM MENTEM, quam legislator in condendâ lege, actu non habuit; tamen habuisset si particularem casum prævidisset, v. g. sit lex: *Nemo mœnia civitatis transliat, sub pœna capitis*: contra verba hujus legis impune aget civis, exclusus civitate, conscius hostilium insidiarum, transfiliens mœnia, ut eas aperiat, & ab imminente excidio patriam servet.

540. *Privilegium est jus privatum, indultum à principe, contra jus commune.* Hoc privilegium supponit concessionis suæ justam causam & quamvis proximè cedat bono privato, remotè tamen debet redundare in bonum commune.

541. Leges humanæ possunt abrogari, contrariæ consuetudinis præscriptione. Et hæc

542. *Præscriptio est novi juris introductio, per contrariam legi consuetudinem, non renitente superiore.* Hæc autem

543. *Consuetudo est continuata frequentatio actuum humanorum ejusdem rationis, cum intentione ut in jus transeat.* CONSUETUDO, prout est novi juris scripti causa efficiens. CUM INTENTIONE, &c. quæ inducendi juris intentio si absit fiatque ejusmodi frequentatio, ex mera libertate; nullatenus habebit vim legis, v. g. consuetudo fidelium sumendi aquam benedictam, audiendi Missam quotidianam, &c.

Sumpta pro jure non scripto,

544. *Consuetudo est jus non scriptum, moribus introductum: habens vim legis, ex longo & continuo usu.* Hic autem

545. *Usus est ejusdem facti crebra continuataquo repetitio.* Aliter vocatur mos.

546. *Non usus legis est mera negatio observationis legis, non occurrente occasione illius observandæ.*

547. *Dissuetudo legis est continuata omisso observationis legis ex neglectu, in casibus & occasionibus illius observandæ.*

548. *Consuetudo legi contraria est continuata frequentatio actuum legi oppositorum, in casibus illius observandæ.* Hæc abrogat legem per superioris conniventiam:

& absque eâ per præscriptionem. Hæc autem

549. *Conniventia est dissimulatio superioris, scienter tolerantis subditorum actus, legi contrarios: non puniendo transgressores cum facillè possit.*

550. *Consuetudo rationabilis est ea, quæ est conformis rectæ rationi, potestque lege statui. Cujusmodi est ea, quæ est utilis bono communi, nec repugnat legi divinæ æternæ, naturali, aut positivæ.*

551. *Consuetudo bona est ea, cujus actus frequentati, sunt boni; ex parte objecti, operantium, & circumstantiarum.*

552. *Abusus, & corruptela est continuata frequentatio actuum peccaminosorum, contra legem.*

D E G R A T I A.

Generali significatione accepta

553. *Gratia est donum divinum, creaturæ intellectuali gratuitò datum. GRATIA, sic dicta, quia gratis liberaliter, & gratuitò data.*

554. *Donum, est bonum alicui proprium, liberaliter alteri collatum, vel conferri aptum; & donabile, Donum, inquam, increatum vel creatum, supernaturale, vel naturale DIVINUM, à Deo donatum CREATURÆ INTELLECTUALE, angelo, & homini. GRATUITO, liberaliter; absque debito, meritoque rigido DATUM, actu donatum. Hæc generaliter accepta gratia, una est increata, alia creata*

555. *Gratia increata est Deus, creaturæ intellectuali gratuitò edonans, ejusvè aterna benevolentia erga eandem. DEUS, non modo Spiritus sanctus, qui est donum personale; sed etiam Pater, & Filius, quia tres personæ divinæ gratuitò se donant creaturæ intellectuali, ad illam gratificandam: id est, gratiam sibi faciendam. Itaque Deus est gratia increata, & signanter verbum, gratuitò se uniens humanitati Christi, est gratia substantialis. ÆTERNA BENEVOLENTIA, gratuita, sive, propositum gratiæ Dei, ut loquitur Apostolus Rom. 4. & Ephes. 1. Prædestinavit nos in laudem gloriæ gratiæ suæ, in laudem gloriosam divinæ suæ benevolentiæ: in quâ*
grati si-

gratificavit nos, per quam gratiam fecit nos sibi gratos, in dilecto Filio suo per merita Christi; Filii sui. Eodem sensu B. Maria dicitur. Lucæ I. *Invenisse gratiam apud Deum*: item Noë, Gen. 6. & Moyses Exodi 33. *Gratiam*, inquam, id est, benevolentiam divinam.

§ 56. *Gratia creata est donum divinum creatum, intellectuâli creaturæ gratuitò datum.* CREATUM, à Deo causatum, effectum, & productum, etiam aliâ productione, quàm ex nihilo.

Hæc gratia creata potest dividi in naturalem, & supernaturalem.

§ 57. *Gratia naturalis est donum divinum naturale creaturæ intellectuâli gratuitò datum.* NATURALE ipsâ natura creata, & quod non excedit naturæ facultatem, v.g. corpus & anima, cum suis potentiis & operationibus; habitibus inditis, & acquisitis. Juxta hanc impropriam gratiæ acceptionem loquitur Synodus sexta actione 11. dicens: *Angeli & anima Dei gratiâ sunt immortales* per naturam scilicet suam gratis à Deo productam. Item D. Hieronymus Epistolâ 139. *Gratia Dei est quod homo creatus est.* D. Augustinus Epistolâ 95. *Nec improbandâ ratione dicitur gratia Dei, quod creati sumus, ut non nihil essemus.* Et D. Bernardus de libero arbitrio, *ipsum ut esset creans gratiâ fecit.* Hoc eodem improprio sensu accipiebat gratiam Pelagius, quando illam agnoscebat: scilicet pro libero arbitrio, à Deo datò homini gratuitò; uti constat ex Augustino, præfatâ Epistolâ 95. & 105. Propriè dicta gratia, five

§ 58. *Gratia supernaturalis est donum divinum supernaturale internum vel externum; creaturæ intellectuâli gratuitò datum, ad salutem æternam ordinatum.* SUPERNATURALE: quia gratia propriè dicta excedit omnem naturæ creatæ facultatem: & EST DONUM SUPERNATURALE. Subindè tamen gratia dicitur esse naturalis, quia Angelos & primo homini, cum naturâ datâ fuit: quia etiam naturæ intellectuâli creatæ valdè conveniens est, illiusque perfectiva. AD SALUTEM ORDINATUM, datum ad hoc, ut juvet creaturam intellectuâ-

lectualem ad consecutionem salutis, finisq; sui supernaturalis.

Hæc gratia supernaturalis est duplex: externa, & interna.

559. *Gratia supernaturalis externa est donum divinum externum, creatura intellectuali gratuito datum, ad salutem æternam ordinatum.* EXTERNUM, extrâ creaturam constitutum. Cujusmodi est incarnatio Verbi, passio, Evangelii prædicatio, Sacramentorum institutio, miraculorum patratio, &c.

560. *Gratia supernaturalis interna est donum divinum internum, creatura intellectuali gratuito datum, ad salutem æternam ordinatum.* INTERNUM, creaturæ ipsi inhaerens, vel per modum qualitatis permanentis, & tanquàm quid habituale: uti fides, spes, charitas, & aliæ virtutes infusæ: dona Spiritûs sancti, gratia gratum faciens, & quædam gratiæ, gratis datæ. Vel per modum qualitatis transcurrentis, & tanquàm quid actuale: uti auxilia supernaturalia quibus Deus prævenit, & juvat creaturam intellectualem ad finis sui supernaturalis assecutionem. GRATUITO DATUM, & merè liberaliter ei, qui illud non est meritis, nec demeritis, qui illo non est dignus, nec indignus, quo modo data est gratia angelis & primis hominibus in sui creatione. Vel ei, qui est positivè indignus, illudque donum est demeritis: quo modo homini lapsò data est gratia, per merita Christi. AD SALUTEM, vel directè ad salutem propriam accipientis: quo modo ordinatur gratia gratum faciens: vel directè ad alienam salutem proximi: quo modo ordinatur gratis data.

561. *Gratia supernaturalis interna dividi potest in gratiam gratis datam tantùm, & in gratiam gratis datam gratum facientem: nam gratia gratum faciens, est etiam gratis data; & non ex debito rigoroso, orto ex meritis, tanquàm merces. Nam ut ait Apostolus, Rom. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum meritum. Et cap. 11. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia, jam non est gratia.*

562. *Gratia gratis data est supernaturale donum divinum, homini gratuito donatum, ad proximi salutem directè ordinatum. AD PROXIMI SALUTEM, &c.* nam ut habetur 1. Cor. 12. *Vnicuique datur manifestatio Spiritus, ad utilitatem, proximorum scilicet.* Et 1. Petri 4. *Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes.*

563. *Hæc gratia gratis data dividitur ab Apostolo, 1. Cor. 12. in sermonem sapientiæ, scientiæ, fidem, gratiam sanitatum, operationem virtutum, prophetiam, discretionem spirituum, genera linguarum, interpretationem sermonum, ministracionem, opitulaciones, & gubernaciones.*

564. *Sermo sapientiæ est divinitus data facilitas explicandi altiora fidei mysteria: eorumque, ordinem, modum, ac rationem, secundum causas supremas, apto sermone ad persuadendum.*

565. *Sermo scientiæ est divinitus data facilitas explicandi res fidei, & morum, apto sermone ad captum rudium, per exempla; rationesque humanas. Hic sermo scientiæ, ab Apostolo, Heb. 5. comparatur parvulorum lacti; sermo autem sapientiæ, adultorum solido cibo: Facti, inquit estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo. Perfectorum autem est solidus cibo.*

566. *Fides est divinitus data excellens intelligentia rerum fidei; certaque fiducia impetrandi miracula, omniaque à Deo petita. FIDUCIA nixa veritate promissioneque divinâ. De quâ Apostolus, 1. Cor. 13. Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, &c.*

567. *Gratia sanitatum est divinitus data facultas curandi morbos, etiam sine fidei excellentiâ magnâ.*

568. *Operatio virtutum est divinitus data potestas partrandi miracula majora, à potentiâ naturali remotiora, & à morborum sanitate distincta.*

569. *Prophetia est divinum donum predicendi futura, cognoscendive occulta; vel explicandi sacram Scripturam.*

570. *Discretio spirituum est divinum donum penetrandi intentiones cordis alieni, illarumque originem: quod*

scilicet illæ procedant ab instinctu divino, dæmonis aut naturæ,

571. *Genera linguarum est divinum donum loquendi diversis linguis.*

572. *Interpretatio sermonum est divinum donum facile exponendi ea, quæ ab alio prolata sunt linguâ peregrinâ aut vernaculâ obscurâ. Ministerium, sive*

573. *Ministratio est divinum donum ritè ministrandi Sacramenta, muniaque Ecclesiastica: quin & corporalia fidelibus necessaria: pro ratione Episcopatus, Presbyteratus, Diaconatus, alteriusve gradus Ecclesiastici.*

574. *Opitulatio est divinum donum juvandi hilariter aegros, pauperes, peregrinos, & hospites.*

575. *Gubernatio est divinum donum, bene regendi fideles, ex officio suo.*

Gratia sanctificans, sive generaliter sumpta

576. *Gratia gratum faciens est donum divinum supernaturale internum, creature intellectuali gratuito datum, ad reddendum illam sanctam, Deoque gratam. AD REDDENDUM, &c. efficienter, vel formaliter. Efficienter quidem, uti facit gratia actualis: primò dispositivè, quia gratia actualis disponit ad sanctitatem. 2. conservativè, quia eadem gratia conservat sanctitatem. 3. directivè quia eadem dirigit ad opera sanctitatis. Vel formaliter, absolute quidem, uti gratia habitualis gratum faciens: Completè autem, uti virtutes theologicæ, & morales infusæ: quæ junctæ gratiæ habituali, complent sanctitatem,*

577. *Hæc gratia sanctificans, & gratum faciens, generaliter sumpta subdividitur in habitualem, sanctificantem formaliter: & actualem, sanctificantem efficienter.*

Gratia gratum faciens, & sanctificans formaliter absolutè, sive

578. *Gratia habitualis est donum divinum reddens subiectum suum formaliter Deo gratum. Sive, est donum divinum supernaturale, internum, creature intellectuali gratuito collatum permanentè reddens eam divina natura consortem, formaliter*

maliter sanctam, Deo gratiam, & ad vitam æternam acceptam. GRATIA, sic dicta, quia gratis data, & quia gratum facit. HABITUALIS, primæ speciei qualitas permanens. SUPERNATURALE, naturæ vires superans. IN-TERNUM, infusum animæ, eamque informans. CREA-TURÆ INTELLECTUALI, angelo, & animæ rationali. GRATUITO, liberaliter; absque debito, ex propriis meritis orto; sed ex meritis Christi. PERMANENTER, tanquàm qualitas perfecta, stabilis, & fixa. COLLATUM per infusionem. REDDENS EAM DIVINÆ NATURÆ CONSORTEM, juxtà illud 2. Petri I. *Pretiosa nobis promissa donavit. ut per hæc efficiamini divina consortes naturæ.* Undè gratia est specialis participatio divinæ naturæ: non quidem particula illius, ejusdem cum illâ substantiæ; sed qualitas supernaturalis, à naturâ divinâ derivata, habens singularem cum illâ similitudinem, & convenientiam: quam etiam tribuit animæ, dum eam informat, & dat esse divinum. Sicut autem charitas est specialis participatio divinæ voluntatis, & amoris: & fides visioque beatifica, divini intellectûs & cognitionis; ità gratia sanctificans est specialis participatio divinæ naturæ. FORMALITER, tanquàm forma inherens, reddens animam SANCTAM, mundam ab omni peccato mortali. DEO GRATIAM, dilectam & gratiosam: quia gratia, tanquàm qualitas perfecta denominat suum subjectum simpliciter quale, id est gratum, & gratiosum. ET AD VITAM ÆTERNAM ACCEPTAM, pro eo statu, beatitudinis æternæ certam & infallibilem hæredem, utpotè Dei filiam: *Si autem filii, & hæredes.* Rom. 8.

579. Quamvis gratia habitualis in communi, secundùm D. Thomam, in 3. p. q. 62. a. 2. habeat se ad gratiam primam, & secundam; sacramentalem, & extrâ sacramentalem, tanquàm genus ad species, tamen reverà gratia habitualis est species infima. Habitualis

580. *Gratia prima est ea, quæ creaturam intellectualem, ex non justâ reddit formaliter justam.* EX NON JUSTA, merè negativè: cujusmodi fuit prima gratia Angelorum,

& primorum hominum. Vel *ex non justâ* privativè, carente justitiâ debitâ inesse, id est, *ex injustâ*: cujusmodi est prima gratia peccatoris justificati.

§ 81. *Gratia secunda est ea, qua creaturam intellectualem justam, reddit justiore, intensivè Deo gratiorem, & magis acceptam ad vitam æternam. Hæc licet meritis acquiratur, tamen gratis datur; quia absque debito rigoroso meritoque nostro: debitum enim illud est fundatum in radice gratiæ primæ, & gratuitâ Dei promissione: & meritum nostrum, non est ex nobis, quasi ex nobis. Nam meritum hoc nostrum, gratia est; utpotè gratuitò donatum: ipsumque augmentum gratiæ, quod meremur, gratia est. Et sic nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur: nec idè, quia meritis non datur; sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur, ut ait D. Augustinus, Epistola 105: de gratia consummata, sive vitâ æternâ.*

§ 82. Gratia habitualis causa efficiens principalis est Deus; instrumentalis, Sacramentum; meritoria, Christus, finalis, gloria Dei: formalis nulla est, quia ipsa est forma simplex: materialis in quâ, est animæ essentia: ex qua componatur, aut naturaliter educatur, nulla est.

§ 83. Gratia habitualis, fidei, spei, charitatis, & aliarum formarum, seu qualitatum supernaturalium productio, in rigore loquendi, non est creatio, nec concretio, neceductio è potentiâ naturali, vel obedienciali animæ; sed est infusio.

§ 84. Non est creatio, quia non est entis ex nihilo productio. Entis, inquam, (uti diximus in 1. p. n. 486) per se subsistentis: & totius, sive secundum totam rationem suæ entitatis, & dependentiæ in suo esse; itâ scilicet, quòd ens creatum à solo creatore, & à nullo alio dependeat, in quocunque genere causæ. Gratia autem, aliæque formæ supernaturales, non sunt entia per se subsistentia, sed accidentia: quæ propriè non habent esse, sed subjecto tribuunt esse, in genere causæ formalis: itâ ut per illa, subjectum fit in tali esse determinato. Insuper eadem formæ accidentales habent

esse dependens ab alio, quàm à Deo, scilicet à subiecto, in genere causæ materialis: sine quo subiecto uti non possunt inesse, ità nec esse, nisi miraculosè, uti in Eucharistia

585. Non est etiam concreatio, quia non est gratiæ, cum alio simultanea productio ex nihilo: prout diximus in 1. p. n. 487. Quando enim gratia producitur, nec ipsa, nec subiectum ipsius anima creatur: saltem physicà creatione, secùs est de morali. De quâ ait D. Th. 1. 2. q. 110. a. 2. ad 3. *Secundùm hoc gratia dicitur creari: ex eo quòd homines secundùm ipsam creantur: id est, in novo esse constituntur ex nihilo, id est, non ex meritis.* Quemadmodùm enim subiectum substantiale creatur, quando accipit esse substantiale, ex nullo præsupposito naturæ: ità etiam de novo creatur, quando accipit novum esse gratiæ, ex nullo merito præsupposito.

586. Non est quoq; eductio è potentiâ naturali animæ, quia gratia superat vires naturales animæ, & cuiuscunq; agentis naturalis. Nec est eductio è potentiâ obedientiali animæ: quia deberet in animâ præexistere quædam inchoatio gratiæ illiusq; aliquod esse imperfectû, quod ab agente supernaturali indè educeretur ad esse perfectum. Eductio enim è potentiâ subiecti, vel materiæ, illud ipsum significat, scilicet quòd res ante sui eductionem, habeat in materiâ vel subiecto, con creatum aliquod esse potentiale imperfectum. Secundùm fidem autè, nullum esse potentiale gratiæ, est con creatum animæ. Nec refert, quòd gratia dicatur educi, non è potentiâ naturali animæ, sed obedientiali: quia hæc potentia obedientialis animæ, est ipsamet entitas naturalis illius, formaliter dicens subiectionem ad Deum; & obedientiam ad recipiendum supernaturales formas, suprâ ordinarias naturæ vires.

587. Itaque quàmvis aliquo sensu, gratiæ productio possit dici creatio, concreatio, & eductio è potentiâ obedientiali animæ, à qua in fieri, esse, & conservari dependet, tamen propriè loquendo, est infusio, conformiter ad Scripturam, Rom. 5. & Conc. Trid. sess. 6. cap. 7. Hæc autem

588. *Infusio est productio formæ, dependentis à materiâ, vel subjecto; in cuius potentiâ non continetur, nec inde educitur.* FORMÆ, tam accidentalis, quàm substantialis; tam naturalis, quàm supernaturalis. DEPENDENTIS in genere causæ materialis, A MATERIA, vel SUBJECTO, sine quo forma accidentalis non potest esse, absque miraculo. IN CUIUS POTENTIA NON CONTINETUR, secundùm esse potentiale, & imperfectum. Nec ab agente naturali, vel supernaturali INDE EDUCITUR, ad esse actuale, & perfectum.

589. *Eductio formæ à potentiâ subjecti, est formæ contenta in potentiâ subjecti productio; dependenter ab eo sustentante.* FORMÆ accidentalis, vel substantialis naturalis. CONTENTÆ, inexistentis secundùm suum esse inchoatum, potentiale, & imperfectum, concreatum subjecto. IN POTENTIA OBJECTIVÂ, sive potentialitate naturali, vel obedienciali SUBJECTI, præexistentis tempore, vel naturâ. DEPENDENTER à subjecto concausante in genere causæ materialis, & sustentante formam.

Undè patet quòd eductio non definiatur plenè, nec sufficienter, dicendo:

590. *Eductio formæ de potentiâ materiæ, vel subjecti, est productio formæ dependenter à materiâ vel subjecto, eam sustentante.* Nam ista definitio competit productioni animæ rationalis, dependentis à materiâ, sustentante informationem illius: quæ tamen non continetur in potentiâ materiæ, neque ex eâ educitur. Itaque ad propriè dictam eductionem formæ, è potentiâ materiæ, vel subjecti, requiritur præfata dependentia: & insuper continentia passiva formæ, in materiâ, vel subjecto: ità ut ab agente naturali vel supernaturali indè extrahatur ab esse potenciali & imperfecto, ad esse actuale & perfectum.

591. Gratia habitualis, per peccatum mortale, destruitur moraliter, & demeritoriè: quin & efficienter physicè, juxtà sententiam probabilem. Quæ est D. Thomæ, 2.2. q. 24. a. 10. *Peccans, inquit, mortaliter, effectivè expellit gratiam, hoc ipso, quo effectivè introducit in animam*

animam, actum peccati mortalis: cum quo non potest consistere gratia. Sicut qui effectivè introducit nigredinem in subiectum, expellit ab eo effectivè albedinem.

DE GRATIA ACTUALI.

592. **G**ratia actualis, variis modis potest defini, & describi, ex Augustino lib. 1. ad Simplicianum, q. 2. & l. 4. ad Bonifacium c. 5. aliisque locis. Item ex Concil. Carthaginensi, Milevitano, Arausicano, & Tridentino. Itaque primò

593. *Gratia actualis est illuminatio, & inspiratio Spiritus sancti, dansis suavitatem, five dilectionem, & delectationem, concupiscentiæ victricem, quâ agere delectat, quod agendum est. Ex August. lib. 2. de Peccat. meritis cap. 19. & l. 2. ad Bonifac. c. 9. & alibi: ex Concilio Arausicano 2. can. 7. Trident. sess. 6. c. 5.*

594. *Secundò, Gratia actualis est adiutorium cognitionis, quo ea que facienda sunt, novimus: & inspiratio dilectionis, ut bona cognita, sancto amore faciamus. Inspiratio, inquam, dilectionis, que propriè gratia est, inquit August. l. 4. ad Bonif. c. 5.*

595. *Tertiò, Gratia actualis est adiutorium, quo aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus: & quo præsatur, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus. Ex Augustino, Concilio Carthaginensi & Milevitano can. 4.*

596. *Quartò, Gratia actualis est supernaturale Dei donum, creatura intellectuali, ad salutem æternam, gratuitò datum, per modum actus transeuntis. DONUM illuminans intellectum, & inspirans voluntatem.*

597. *Quintò, Gratia actualis est virtus motioque divina gratuita, libero arbitrio impressa, illud reducens de potentia ad actum supernaturalem; eundemque cum illo operans, tanquam principium effectivum, vel tanquam influxus supernaturalis. GRATIA, quia data gratis, & ad reddendum gratum. ACTUALIS, quia est divinus actus momentaneus, & qualitas transiens unâ cum opere, ad quod efficiendum datur: estque similis Aristotelicæ patibili qualitati, v. g. rubori in pudente, pallori*

pallori in timente , cujusmodi qualitas evanescens non denominat subjectum suum simpliciter quale : & consequenter gratia actualis , non denominat gratum , nec gratiosum. EST VIRTUS DIVINA, Dei vis, & efficacia creata, MOTIOQUE Dei moventis, v. g. illustratio intellectûs , & inclinatio voluntatis in bonum salutare ; transeunter data , & subjectata in libero arbitrio moto. Hæc autem motio distinguitur ab actu creato supernaturali, cui producendo datur; tanquam illius principium effectivum, cum deest habitus supernaturalis , illius vicem supplens , elevansque potentiam ad actûs supernaturalis productionem. GRATUITA, data liberaliter, absque debito orto ex propriis meritis , sed Christi. LIBERO ARBITRIO IMPRESSA transeunter, quâ Deus tanquam instrumento suo , virtutem sui principalis agentis, intentionaliter continente, *operatur velle , & perficere, pro bonâ voluntate.* ILLUD arbitrium creatum REDUCENS DE POTENTIA AD ACTUM. * Quemadmodum enim causa secunda non potest exire in actum naturalem, sine concursu generali causæ primæ , reducentis eam de potentiâ ad actum; & cum eâ operantis eundem actum : neque in actum moraliter bonum, sine auxilio generali; ita neque in actum supernaturalem, sine auxilio speciali , & gratiâ actuali : quâ Deus liberum arbitrium actuat, & facit ut bonum supernaturale velit, & perficiat. SUPERNATURALEM secundum substantiam, v. g. actum fidei , spei, charitatis, &c. vel secundum modum, v. g. comestionem, portionem, locutionem, relatam ad honorem Dei, finemque supernaturalem. EUNDEMQUE CUM ILLO OPERANS. Nam præter habitus infusos, quibus liberum arbitrium elevatur , & fit potens ac habile in actu primo, ad eliciendos actus supernaturales; eget insuper auxilio speciali, quo tanquam ultimo actûs primi complemento, (juxta Thomistas) extat in actum secundum. Vel (juxta alios) quo tanquam influxu causæ primæ, in ordine gratiæ , operetur eisdem actus superna-

pernaturales. Hæc gratia actualis identificatur auxilio divino speciali. In genere

599. *Auxilium est id, quo quis iuvatur ad aliquid faciendum, quod solus facere non posset, vel non nisi difficulter.*

600. *Auxilium divinum est virtus & efficacia, à Deo creaturæ data, ad faciendum id, quod absque eâ, sola facere non posset. Nam, sine me, nihil potestis facere, inquit Christus Joan. 15.*

601. *Auxilium divinum speciale est virtus divina, motioque activa realis, creatura intellectuali transeunter inherens: quâ redditur in actu secundo potens ad producendam operationem supernaturalem. Sive, est donum divinum supernaturale actuale, quo creatura, intellectualis, ad salutem æternam transitorie iuvatur. Juvatur, inquam nam per gratiam habitualem, aliosque habitus infusos, liberum arbitrium elevatur ut fit potens in actu primo, ad operationes supernaturales: sed ut actualiter eas operetur, & exeat de potentia ad agendum, & secum egret auxilio speciali moyente ad agendum, & secum operante. Operatio supernaturalis est duplex: quoad substantiam, & quoad modum.*

602. *Operatio supernaturalis quoad substantiam, est ea, quæ secundum entitatem suam, superat vires naturæ: ita ut fieri non possit per facultatem arbitrii creati, cum solo concursu generali naturæ debito, v. g. actus fidei, spei, charitatis, &c.*

603. *Operatio supernaturalis quoad modum est ea, quæ secundum entitatem suam, non superat vires naturæ, sed tantum secundum sui relationem in finem supernaturalem. Ejusmodi est ambulatio, locutio, &c. relata ad majorem Dei gloriam.*

604. *Ad utramque hanc operationem bonam supernaturalem, adjuvat nos Deus, non tantum concursu suo generali, sed auxilio speciali. Adjuvat, inquam, nos: non quod nobis proprias vires, propriamque actionem ad opus adhibentibus, suas etiam vires & actionem adjungat ad idem opus: sed adjuvat nos Deus in toto opere salutari, tanquam prima causa*
secun-

secundam: id est, totum nos operari facit; ita ut tota nostra bona operatio sit à Deo, in nobis operante: quin & ad eam applicante, voluntatem nostram, facienteque eam facere operationem bonam.

605. *Concursus generalis est actualis influxus causa prima, influentis esse in effectum, cum causâ secundâ. Sive, est causa prima coëfficiencia emittatis effectûs causa secunda.*

606. Conformiter ad D. Fulgentium Epist. 6. cap. 9. & Conc. Trid. sess. 6. cap. 16. dicens: *Christus Iesus tanquàm caput in membra, & tanquàm vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influit. Quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur, & subsequitur, &c. potest dividi gratia actualis in antecedentem, comitantem, & subsequentem.*

607. Antecedentis nomine comprehenditur *præveniens, operans, præoperans, excitans, vocans, præparans, aspirans, inspirans, inchoans, dux, ducens, convertens, trahens, compellens, &c.*

608. Comitantis nomine comprehenditur, *comes, concomitans, cooperans, dirigens, gubernans, protegens, prosequens, adjuvans; etiam subsequens, cum respectu ad gratiam antecedentem, sive prævenientem: & ad meram operis salutaris volitionem. Sic gratiam subsequentem accipit Fulgentius ad Monimum dicens: Prævenit Deus, & donat homini bonam voluntatem: deinde subsequitur benevolentem, operando in illo boni operis facultatem. Alias subsequens dicitur cum respectu ad comitantem & cooperantem: imò ad justum opus bonum, & salutare, cujus efficacem volitionem operata est gratia præveniens, sive antecedens, & perfectionem cooperata est gratia concomitans: uti constat ex citatis verbis Conc. Trid. Itaque*

609. Subsequentis nomine comprehenditur *prosequens, finiens, consummans, confirmans, corroborans, consolidans, &c. Hoc sensu*

610. *Gratia antecedens est gratia actualis, inspirans boni salutaris velle: sive volitionem.*

611. *Gratia concomitans est gratia actualis, dans proficere bonum*

bonum salutare. Sive, operans boni salutaris voliti executionem, Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bonâ voluntate. Philip. 2.

612. *Gratia subsequens est gratia actualis, dans boni salutaris perseverantiam. BONI SALUTATIS per gratiâ antecedentem voliti, per concomitantem perfecti confirmationem, consolidationem, & perseverantiam. Itaque*

613. *Gratia antecedens est gratia actualis, præcedens excitansq; boni salutaris volitionem. PRÆCEDENS prioritate naturæ, & præveniens liberi arbitrii desiderium, conatum, & omne initium bonæ operationis. EXCITANSQUE, tanquàm actuale principium effectivum. BONI SALUTATIS, non merè moralis, sed ad salutem æternam conducentis, de condigno, vel congruo, VOLITIONEM, sive velle, ut loquitur Apostolus Philip. 2.*

614. *Gratiæ antecedenti synonyma est præveniens, operans, &c. quæ cognoscenda est contra Semipelagianos, tribuentes Deo consummationem salutaris operationis; initium autem libero arbitrio. Sed à nobis, avertat Deus hanc amentiam, ut in donis ejus, nos priores faciamus; prosteriorem ipsum, ait Augustinus l. 2. ad Bonifacium cap. 9.*

615. *Gratia præveniens est gratia actualis, præoccupans liberum arbitrium, ut incipiat velle bonum salutare.*

616. *Idem esto judicium de gratiâ aspirante, qua aspirando prævenit boni salutaris volitionem: de spirante, qua inspirat boni salutaris volitionem: de inchoante, &c.*

617. *Gratia operans est gratia actualis, efficiens sola boni salutaris volitionem, in libero arbitrio, præviè id non desiderante, conante, aut merente: sed subindè demerente, averfo, & repugnante. SOLA, conformiter Augustino, libro de gratiâ, & libero arbitrio c. 5. Non quòd creata voluntas in ejusmodi boni salutaris volitionem non influat, imò verò influit, cum sit actus vitalis: sed quia eam non operatur prævio merito, conatu, aut imperio: Ideo quæ non est actus imperatus, Quo etiam sensu idem Augustinus eodem libro c. 17. dicit de Deo. *Vt velimus, sine nobis operans.* Sine nobis scilicet*

præviū actum elicientibus quoad boni salutaris volitionem nos excitemus, eam desideremus, aut mereamur. Non tamen sine nobis, boni volitionem activè liberèque elicientibus. In illâ enim primâ boni volitione, voluntas liberè vult: non tamen præviâ deliberatione, aut imperio facit se velle; sed solus Deus, per gratiam operantem, quam *præoperantem* vocat Prosper in Epist. ad Augustinum.

618. Gratie operantis effectus, est actus voluntatis, non tantum ut subjecti; sed ut causæ elicientis velle: nam effectus, est *velle* juxta Apostolum Philip. 2. & citatum Augustinum, dicentem, *Ut velimus, operatur.*

619. *Gratia cooperans est gratia actualis, opus salutare operans non sola, sed simul cum libero arbitrio operante, per ejusmodi operis salutaris præviū desiderium, & aliquale meritum: & non tantum per simultaneum influxum in opus salutare: sic enim operatur etiam cum gratiâ operante*

Gratiæ cooperantis effectus, est *perficere* opus salutare volitum. Nam

620. *Gratia operans est illa, quâ fit ut bonum salutare velle incipiamus.*

621. *Gratia cooperans est illa quâ fit ut bonum salutare, quod volumus, perficiamus.* Secundum D. Thomæ 1. 2. q. 111. a. 2. sensum, Augustino consonum.

622. *Gratia operans est ea, in cujus effectu mens est à Deo mota & non movens.* Non quod mens physicè nil agat, & merè passivè se habeat; cum eliciat volitionem vitalem. Non etiam quòd moraliter nil agat, per modum mentis; sed eliciat tantum volitionis actum primò primò naturaliter, & necessariò; Deus autem illum operetur, tanquam causâ efficiens. Quomodo Apostolus Rom. 7. agens de concupiscentiæ motibus primò-primis dicit: *Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*: quia scil. hi motus concupiscentiæ, quàmvis elicti physicè ab homine, non procedunt tamen ab eo, liberè operante. Non pariformiter pii motus, per gratiam operantem excitati, Deo attribuuntur,

tur, &
in illo

62.
do dic
nostra
taris
aliquo
ejusm
Conse

62.
Deo m
est à
opera
tiam

62.
rante
Isaia
test a
peran
habitu

62.
esse di
sanct

62.
meriti
prodi
gratia
non o
tionis
Quer
opera
habit
dical
quàm
oper

62.
tur à
quan

tur, & non voluntati motæ: quasi voluntas vitaliter in illos influat, non tamen liberè, sed necessariò. *

623. Non, inquam, illa est mens D. Thomæ, quando dicit quòd in effectu gratiæ operantis, voluntas nostra est mota, & non movens: sed quòd boni salutaris volitionem liberam, voluntas non eliciat, per aliquod suum prævium imperium, quo seipsam ad eujusmodi volitionem moveat; sed à solo Deo mota. Consequenter.

624. *Gratia cooperans est ea, in cuius effectu, mens est à Deo mota & movens.* Tunc autem mens, sive voluntas est à Deo mota & se movens, quando per gratiam operantem divinitus præmota, elicit per se, vel potentiam sibi subditam, actum salutarem, à se imperatum.

625. Præfata divisio gratiæ in operantem & cooperantem; juxtà mentem D. Augustini & Scripturas, Isaïæ 26. Rom. 8. & Philip. 2. ad eodem citatas, potest aptari increatæ gratiæ Deo, immediatè per se operanti & cooperanti. Potest insuper aptari gratiæ habituali: quo modo secundùm D. Thomam

626. *Gratia operans est gratia habitualis quatenus dat esse divinum creaturæ intellectuali, eamque formaliter sanctificat.*

627. *Gratia cooperans est gratia habitualis, quatenus est meriti principium libero arbitrio cooperans, ad illud producendum.* MERITI PRINCIPIUM: licet enim gratia habitualis sanctificans sit habitus essendi, & non operativus immediatè: tamen reverà est operationis meritoria principium radicale & originale. Quemadmodùm enim anima est radicale principium operationis vitalis, mediantibus potentiis; ita gratia habitualis est operationis meritoria principium radicale, charitate, aliisque virtutibus mediantibus, tanquam principiis immediatis. Et sic gratia habitualis operatur formaliter & cooperatur efficienter.

628. *Gratia excitans est gratia actualis, quæ movetur à somno peccati, vel torpore spirituali.* Excitatur, inquam, à morte peccati, ad vitam gratiæ: vel à torpore

spirituali quo cessat ab operatione salutari, incitatur ad illam: item à simili torpore, quo tepidè, & remissè operationem salutarem exercet, incitatur ad illius intentionem & fervorem.

629. *Gratia adjuvans est gratia actualis, mentem excitatam roborans, in boni voliti executione.*

Gratiæ excitantis effectus est mentis spiritualiter mortuæ resuscitatio: illiusque cessantis, aut torpentis incitatio ad boni spiritualis volitionem per virium ministracionem.

Gratiæ adjuvantis effectus est corroboratio volitionis boni, & cum libero arbitrio cooperatio ad illius voliti executionem.

630. DD. Augustinus, Prosper, Fulgentius & alii agentes contra Pelagianos de justificatione peccatoris, à lapsu, restrictiùs hic loquuntur. Undè juxtà eundem D. Augustinum libro de grat. & lib. arb. cap. 5.

631. *Gratia operans est ea, quæ sola efficit primam boni voluntatis volitionem in homine averso. Similiter*

632. *Gratia excitans est ea, quæ mentem Deo mortuam excitat; & in eâ aversa, conversionis volitionem efficit.*

Contra comitantem, sive adjuvantem condistincta

633. *Gratia subsequens est gratia actualis, mentem adjuvatam confirmans, & in opere salutari constantem perseverantemque reddens.*

634. Gratiæ subsequens effectus, est perseverantia, & confirmatio in gratiâ.

635. Gratia antecedens sive præveniens subdividitur in gratiam sanitatis sive naturæ integræ, ante lapsum, in gratiam medicinalem Christi redemptoris, à lapsu.

636. Sive juxtà D. Augustin. lib. de corrept. & gratiâ c. 11. & 12. & alibi sæpè, in adiutorium sine quo non, & adiutorium quo. Undè allegato cap. 12. ait: *Adiutoria distinguenda sunt; aliud est adiutorium, sine quo aliquid non fit: & aliud est adiutorium, quo aliquid fit. Ita que sensu Augustiniano.*

637. *Adiutorium ante lapsum est illud, sine quo bonum salutare non fit; & non quo fit.*

638. *Adiutorium post lapsum est illud, sine quo bonum sa-*

lutare non
fini se

Grat

639.

dans m
ut velit

640.

Et pers

num a

piscen

firmita

pectab

ad bon

ræ lap

tum, &

operan

Juxta

641.

Grat

tegrâ op

tellect

642.

Gra

creatur

TIVA V

tæ per

643.

Deus

primu

peratu

tionem

suæ or

gendu

per di

sequâ,

Episto

mus, p

cap. 5

lutare non fit, & quo fit. Consequenter juxtâ D. Augustini sequaces

Gratia sanitatis, ante lapsum; sive

639. *Gratia natura integrâ est gratia actualis præveniens, dans menti posse elicere actus supernaturales, si velit: non autem ut velit.* Gratia medicinalis Christi Redemptoris, sive

640. *Gratia natura lapsa est gratia actualis, operans velle, & perficere, pro bonâ voluntate Dei.* Philipp. 2. Humanum arbitrium reddens verè liberum: illud à concupiscentiæ dominatione liberans: & ab ignorantia infirmitatè que sanans. Undè naturæ integræ gratia expectabat nutû liberi arbitrii, ut cum eo concurreret ad boni salutaris volitionem, & operationem: naturæ lapsæ gratia liberum arbitrium viribus attenuatum, & inclinatum determinat ad actum salutarem; operans in eo velle, & perficere.

Juxtâ sequaces D. Thomæ, explicantes D. Augustin.

641. Gratia sanitatis ante lapsum, sive

Gratia natura integrâ est gratia præveniens, in creaturâ integrâ operans volitionem boni salutaris. In CREATURA intellectuâli, negativè immeritâ.

642. Gratia medicinalis Christi Redemptoris, sive

Gratia natura lapsa est gratia præveniens sanativa, in creaturâ corruptâ operans volitionem boni salutaris. SANATIVA vulnere spiritualium naturæ humanæ, corruptæ per peccatum. Vide n. 134.

643. Horum D. Thomæ sequacium ratio est, quia Deus tam ante, quàm post lapsum, est prima causa, primusque motor: ideoque intimè & immediatè operatur omnes causarum secundarum motiones, volitiones, & operationes: non ab illis determinationem suæ operationis accipiens, sed ipse causas omnes ad agendum determinans. Præcipuè liberum arbitrium, per divinam suam gratiam: comitante, non ducente, pedissequâ, non præviâ voluntate, ut loquitur D. Augustinus Epistolâ 106. Ne scilicet in donis Dei, nos priores faciamus, posteriorem ipsum, ait idem lib. 2. ad Bonifacium cap. 9. Undè verificantur etiam in homine integro,

ante lapsum. Scripturæ Rom. 2. *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*, 1. COR. 4. *Quis te discernit? quid autem habes, quod non accepisti? & c.* 12. *Qui operatur in omnibus,* & Philip. 2. *Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate,* Jacobi 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens à patre luminum.*

644. Eadem gratia antecedens, five præveniens potest etiam subdividi in sufficientem tantum, & efficacem. Istam sufficientem, & quidem proximè sufficientem quidam agnoscunt tantum in statu naturæ integræ: alii in statu etiam naturæ lapsæ eam agnoscunt unà cum remotè sufficiente. Ista autem

645. *Gratia sufficiens proximè est gratia præveniens, cujus virtute voluntas redditur proximè potens ad actum volendum bonum salutare, quod non vult.* REDDITUR & c. Sufficiens ex parte divini principii activi, antecedenter necessari, voluntas creata redditur ultimè & completè potens ad producendam actualitatè volitionis salutaris.

646. *Gratia sufficiens remotè est gratia præveniens, cujus virtute voluntas redditur in actu primo potens ad volendum bonum salutare non tamen in actu secundo: sed infuper est opus alio divino principio activo, scilicet gratiæ efficace. In actu secundo*

647. *Gratia efficax est gratia præveniens, physice determinans voluntatè, ad boni salutaris volitionem.* PRÆVENIENS, antecedens, excitans, operans cum reliquis suis synonymis. PHYSICE, reali influxu, non naturali necessitate.

648. *DETERMINANS VOLUNTATEM, ad operationem applicans illam, fortiter & suaviter; ita ut non lædat illius libertatem. Nam Deus attingens à fine usque ad finem fortiter, ac disponens omnia suaviter.* Sap. 8. *attemperat motionem suam causis secundis, à se motis. Undè movens liberum arbitrium, relinquit illi libertatem suam. & facultatem, quâ possit non agere. Undè Profer lib. 2. de vocat. Gentium c. 27. & 28. ait: Quod Deus voluit eos velle: voluerunt, qui ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, ut à perseverantibus, illam immutabilitatem,*

que pote
volend
abolut
semper
efficax
Dei vo
reption
ter quo
g. com
manda
respec
649
rà qua
se virtu
650
luntati
demqu
ctivun
foria,
ri con
Cum o
& rea
& hab
qualer

Ex
actua

651
sunt n
torii;
nem.
peran
move

652
ter du
de qu
tres f

Sci
Et
Et

que potest nolle, non auferat. AD BONI SALUTARIS, cui volendo datur, & ad quod proximè à Deo ordinatur, absolutâque voluntate, ab eo intenditur: non autem semper ad boni ulterioris volitionem, ad quod gratia efficax remotè ultimòve ordinatur, tum ex se, tum ex Dei voluntate antecedente. Augustinus libro de correptione & grat. c. 12. Vocat *adjutorium quo fit, propter quod datur.* Undè evenit quòd gratia sit efficax, v. g. conversionis ad fidem; non autem observationis mandatorum divinatorum, nec perseverantiæ: quorum respectu est inefficax, vacua, & in vacuum recepta.

649. *Gratia efficax in actu primo, est ea, que priùs naturâ, quam voluntas eliciat boni salutaris volitionem; habet in se virtutem faciendi ut velit.*

650. *Efficacia gratia est virtus divina realis, impressa voluntati, ipsam determinans ad boni salutaris volitionem: eandemque cum ipsâ operans, tanquàm principium effectivum REALIS, & non moralis tantùm internè suavioria, alliciens, & congrua, cum prævisione sequuturi consensûs voluntatis, in indifferentia sua relictæ. Cùm enim volitio boni salutaris, sit effectus physicus, & realis; requirit causam efficientem realem per se, & habentem ad hunc effectum, vim sufficientem: qualem voluntas creata non habet.*

Ex definitione Concilii Palestini contrà Pelagium actualis.

651. *Gratia datur ad singulos actus salutare: quales sunt non tantùm actus justorum, vitæ æternæ meritorii; sed & pœnitentium, disponentes ad justificationem. Non sufficit itaque justo gratia habitualis ad operandum; sed est ei insuper opus gratiâ actuali, quâ moveatur ad salutariter operandum.*

652. D. Augustinus Epistolâ 107. ad Vitalem, inter duodecim propositiones & sententias capitales, de quibus catholica fides non dubitat, ponit in primis tres sequentes:

Scimus gratiam Dei, non omnibus hominibus dari.

Et scimus, quibus datur, misericordiâ Dei gratisâ dari.

Et scimus eis, quibus non datur, justo iudicio Dei, non dari.

653. Axioma illud, *Facienti quod in se est, Deus non deest nec denegat gratiam* est catholicum, intellectum hoc primo sensu iusto facienti, per auxilium divinum actuale, quantum est in se; Deus non deest in iis, quæ sunt necessaria ad perseverantiam. Quia (uti post Scripturam 2. Paralip. 15. & Psal. 36. & Augustinum lib. de naturâ, & gratiâ cap. 26. ait Tridentinum sess. 6. cap. 11.) *Deus suâ gratiâ semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur.* Item intellectum hoc secundo sensu, facienti quod in se est, per gratiam actualem, Deus non denegat habitualem.

654. Idem axioma, alio duplici sensu intellectum, est falsum. Primò, facienti quod in se est, per solas naturæ vires Deus certâ lege infallibiliter dat gratiam actualem, aut habitualem, intuitu ejusmodi operum. Et hic sensus est Pelagianus. Secundò, facienti quod in se est, per solas naturæ vires, Deus certâ lege, infallibiliter dat gratiam, ex misericordiâ, & merâ liberalitate suâ; ad positionem ejusmodi operum, tanquam ad conditionem sine qua non. Et hic sensus est etiam falsus.

655. *Facere quod est in se, est facere tantum, quantum quis potest, juxta latitudinem virium, quas habet; naturales aut supernaturales.*

656. *Status pura nature est conditio nature humana considerata in meris suis naturalibus, absque gratiâ, & peccato. CONSIDERATÆ, & ex suppositione, sic creatæ quoad corpus & animam.*

657. *Status nature integra est conditio nature humana, cum justitiâ originali creatæ.*

658. *Status nature lapsa est conditio nature humana, justitiâ originali privata. & Adami peccato vitiatæ.*

659. *Status nature reparata est conditio nature humane, justitiâ per Christum restituta.*

DE DONIS DIVINIS.

Generaliter loquendo,

660. *Donum divinum est quid naturale, vel supernaturale liberaliter à Deo datum.*

Donna

Donum divinum latiùs patet virtute: nam gratia habitualis, & actualis, & gratiæ gratis datæ, sunt dona Dei, & non sunt virtutes.

661. Donum Spiritûs Sancti est habitus supernaturalis, cum Charitate infusus anima, ut instinctum divinum promptè sequatur. Sive, est qualitas supernaturalis, quâ homo bene disponitur ad extraordinariam inspirationem divinam promptè recipiendam, & exequendam. EXTRAORDINARIAM excellentioris actûs INSPIRATIONEM.

662. Sunt septem præcipua dona Spiritûs S. Spiritus sapientia, & intellectûs: Spiritus Consilii, & fortitudinis: Spiritus scientia, & pietatis, & timoris Domini. I. LAIÆ II. Spiritus, sive

663. Donum sapientia est, quo divina aeternaque contemplamur, & secundùm ea, de rebus omnibus judicamus.

664. Donum intellectûs est quo fidei, Scripturæque sacrae arcana mysteria penetramus.

665. Donum scientia est quo temporalia, ad salutem nostram conducentia cognoscimus.

666. Donum consilii est quo prudenter deliberamus & resolvimus quid sit optimum factu, in rebus, Dei gloriam salutemque nostram concernentibus.

667. Donum fortitudinis est quo firmatur animus in periculis mortis, aliisque rebus terribilibus.

668. Donum pietatis est quo Deo tanquam patri exhibetur cultus ipsi debitus.

669. Donum timoris est quo aversamur offensam Dei, ut patris; omnemque illius irreverentiam. TIMORIS filialis, & reverentialis.

670. Beatitudo evangelica est virtutis opus eximium, conferens in presenti inchoatam beatitudinem, & singulariter disponens ad aeternam. Eiusmodi beatitudo numeratur octuplex apud Matth. c. 5.

671. Fructus Spiritûs est actus humanus supernaturalis, delectabilis, auxilio Spiritûs Sancti productus. Eiusmodi Fructus numeratur duodenarius ab Apostolo Galat. 5.

672. *Donum perseverantiae est speciale auxilium divinum, dans justo actualem, sine interruptione, continuationem justitiae, usque in finem vitae.*

673. *Perseverantia est actualis continuatio in justitiâ, absque interruptione, usque in finem vitae.* ABSQUE INTERRUPTIONE : undè perseverantiae terminus à quo, non est semper primò prima hominis justificatio: sed illa, à quâ deinceps non excidit justus.

674. Hæc perseverantia coincidit cum generaliter sumptâ confirmatione in gratiâ ; quâ confirmat justos Dominus, Psalm. 36. Specialiter autem sumpta confirmatio, superaddit perseverantiae, quandam inflexibilitatem ad peccatum. Itaque

675. *Donum Confirmationis in gratiâ est auxilium divinum, reddens justum in gratiâ stabilem; & absolutè, aut secundum quid impeccabilem.*

676. *Confirmatio in gratia est corroboratio justii in justitia sua; & ad peccandum inflexibilitas, absoluta, vel secundum quid.*

677. Hæc confirmatio in gratia est duplex : una à principio intrinseco, quâ quis ita firmatur, ut non possit omninò peccare : scilicet ab unione hypostaticâ, & visione beatificâ. Alia est partim à principio intrinseco, scilicet à perfectione gratiæ, virtutumque infusarum: partim ab extrinseco, scilicet ab auxilio divino, assistentiâque particulari continuâ. Quod utrumque fuit in Beatissimâ Maria, quoad peccata mortalia, & venialia: etiam in animabus Limbi & Purgatorii. Quoad mortalia autem fuit in Apostolis, post Pentecosten.

678. Sunt quatuor gradus impeccabilitatis : primus ex natura propria, soli Deo competens : secundus ex supposito divino competens Christo, ratione unionis hypostaticæ: tertius ratione statûs beatifici, competens beatis: quartus ratione confirmationis in gratia, competens viatoribus, ejusmodi dono præditis.

679. Sine revelatione divinâ, nemo potest certitudine fidei scire se gratiam Dei esse consecutum, se præ-

prædestinatum : se perseveraturum , se in gratia confirmatum; uti constat ex Trid. sess. 6. cap. 9. 12. & 13. Secus est de certitudine morali.

680. *Revelatio divina est obscura veritatis manifestatio, à Deo facta creatura intellectuali.*

681. *Certitudo est infallibilitas assensus, conformiter se habentis ad rem intellectam.*

682. *Certitudo fidei est infallibilitas assensus, circa objectum indubie veritatis, propter autoritatem prima veritatis revelantis.*

683. *Certitudo absoluta est infallibilitas assensus, versantis circa objectum indubie veritatis.*

684. **INFALLIBILITAS** firmitasque assensus, absque oppositi formidine: nam ordinariè sic accipitur certitudo, ut involvat firmitatem; & ut teneat se primariò ex parte objecti habentis se conformiter ad assensum: secundariò ex parte intellectus, assentientis objecto firmiter, & absque formidine oppositi. Unde D. Th. in 3. dist. 26. q. 2. a. 4. ait : *Certitudo est firmitas adhesionis virtutis cognitiva ad suum cognoscibile.*

685. *Certitudo moralis est assensus infallibilitas, probabiliter estimata : ob autoritatem rationemve prægnantem; ita ut non subsit verisimilitudo dubitandi de veritate objecti.*

DE JUSTIFICATIONE.

686. **I**ustificatio est justitia acquisitio. Sive, est mutatio quæ quis fit justus. **JUSTIFICATIO** passiva receptioque justitiæ. **MUTATIO**, id est, transitus entis ab uno termino ad alium. **QUIS**, angelus, vel homo **FIT** justus, per gratiæ primæ infusionem, vel per infusæ intensionem.

687. **Justificatio** habet duos terminos: unum à quo, alterum ad quem : & pro solito more mutationis, denominatur non à termino à quo, sed ad quem; & ab acquisitione novæ formæ: uti & calefactio, dealbatio &c. Itaque justificatio pro termino à quo habet vel justitiæ privationem, ut justificatio peccatoris, vel meram & simplicem negationem justitiæ absolutè, uti justificatio angeli, & primi hominis :
vel

vel negationem justitiæ intensioris, uti justificatio secunda. Pro termino ad quem habet justitiam: eamque primam, vel secundam.

688. *Activa justificatio est actio, quâ Deus justam facit creaturam intellectualem, Angelum vel hominem reddit justum formaliter, per gratiæ habitualis infusionem: vel efficienter per gratiæ actualis motionem.*

689. *Passiva justificatio est justitia receptio.*

690. *Justificatio prima est infusio justitiæ in subjectum, eâ carens, per meram negationem, vel privationem.*

691. *Justificatio secunda est infusa justitiæ intensio. Hæc secunda, æquè ac prima, vocatur Justificatio: quia formæ admittentes gradus intensiōnis habent incrementa homogenea: & earum intensio fortitur idem nomen, cum ipsâ introductione.*

692. *Justificationis primæ species est justificatio peccatoris, sive fit à solo peccato originali, sive ab actuali solo, sive ab utroque.*

Itaque à solo peccato originali, cumulatove actualibus.

693. *Justificatio impij est translatio hominis, à statu iræ, in quâ nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Jesum Christum, Salvatorem nostrum, inquit Trid. sess. 6. cap. 4. Impij autem adulti, ratione utentis.*

694. *Justificatio est peccatorum remissio, & sanctificatio, & renovatio interioris hominis, per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum: undè homo ex injusto fit justus, & ex inimico amicus, ut fit hæres, secundum spem, vitæ æternæ: inquit idem Trid. sess. 6. cap. 7. Ceterum generaliter loquendo*

695. *Justificatio impij est mutatio, quâ quis ex injusto fit justus. Justificatio quatenus est gratiæ infusio, fit in instanti: quatenus autem est impij dispositio prævia ad justitiæ infusionem, ordinariè est successiva. Hoc posteriori sensu, sancta Synodus Tridentina, declarat ipsius justificationis exordium, in adultis, à Dei per Christum Jesum præveniente gratiâ, samendum esse. Sess. 6. cap. 5.*

696. *Hujus justificationis (eadem fess. 6. cap. 7 u-
nica formalis causa, est justitia Dei : non quâ ipse justus est;
sed quâ nos justos facit. Hæc verò justitia, quâ præcisè
constituitur quis formaliter justus, est simplex & uni-
cus habitus gratiæ sanctificantis : uti innuere videtur
Trid. eâdem fess. 6. can. 11. Quâ autem constituitur
completè justus, est complexio plurium habituum :
scil. virtutum Theologicarum & moralium infusa-
rum, ac donorum constituentium unicam comple-
tam formam justificationis. Gratia quidem dando
esse divinum : virtutes autem ordinando animæ po-
tentias ad operationem meritoriam. Et hoc est con-
forme Trident. eâd. fess. 6. cap. 7.*

D E M E R I T O.

Generaliter acceptum

697. *Meritum opus est, premio suppliciove dignum.*

Propriè acceptum

698. *Meritum est opus bonum, premio dignum, ex justi-
tiâ, vel decentiâ. PRÆMIO, sive retributione, commen-
sâ ad æquivalentiam operis meritorii. Ex JUSTITIA,
uti meritum de condigno VEL DECENTIA, uti meri-
tum de congruo. Nam meritum dividitur in meritum
de congruo & de condigno : & hoc subdividitur in
meritum de condigno rigorosum & ordinarium.*

699. *Meritum de congruo est opus bonum, retributione di-
vinâ dignum, ex decentiâ & gratuitâ liberalitate : non ex
obligatione justitiæ. RETRIBUTIONE : per quam par-
tem, meritum de congruo distinguitur à nuda ora-
tione & petitione obtinente effectum petitem; qui
illius intuitu conceditur per modum meræ impetra-
tionis & non retributionis, compensationis aut præ-
mii liberalis : uti fit in merito de congruo. Quo, in-
ter cætera, peccator pœnitens potest primam gra-
tiam sanctificantem, & peccatorum remissionem
meriti sibi, justus etiam alteri. Ex GRATUITA LIBE-
RALITATE &c. quâ parte distinguitur à merito de
condigno.*

700. *Meritum de condigno rigorosum est opus bonum, cui merces debetur ex perfecto rigore justitiæ.* Cui ex ipsius operis, operantisque dignitate, MERCES DEBETUR. Ejusmodi est meritum Christi, quod ex dignitate operis & operantis, absolute habet æqualitatem ad mercedem; absque ullâ gratiâ merenti factâ. Quæ facta quidem fuit humanitati Christi, non tamen supposito merenti: quod erat divinum, & cujus erant actiones. Ordinarium

701. *Meritum de condigno est opus bonum, cui ex suâ, operantisque dignitate, merces debetur ex justitiâ:* non tamen ex illius rigore perfecto. Non origo meriti provenit à gratiâ habituali & actuali. Ejusmodi merito justus meretur vitam æternam.

702. Ad hoc meritum de condigno requiruntur & sufficiunt duæ conditiones: prima, ut opus ex se, & ex operante habeat dignitatem, mercedi commensuram: secunda, ut sit conventio solvendæ mercedis, sub præstatione operis. His enim positis, oritur in operante jus ad mercedem: & in pacifcente, obligatio illius persolvendæ.

703. Interim majoris explicationis gratiâ, duæ præfatæ conditiones possunt resolvi in quinque. Primo, ut opus sit bonum, Deoque obsequiosum. 2. ut sit voluntarium & liberum. 3. viatoris. 4. factum ex gratiâ actuali, & ab existente in habituali. 5. ut præcesserit divina promissio de mercede retribuendâ. Itaque 1. *opus bonum, Deoque obsequiosum.* Opus, inquam, id est, voluntatis actus elicitus, vel imperatus. Unde ad concupiscendum tentati ommissio concupiscentiæ, non erit meritoria; nisi directè vel indirectè sit voluntaria. *Bonum ex objecto*, nullâ circumstantiâ vitiatum: ex objecto saltem formali, sive ex fine operantis. Cujusmodi est comestio, ambulatio, similisve operatio indifferens in specie moris, relata ad honorem Dei. *Deoque obsequiosum*, factum ad Deum demerendum & devinciendum. Nam ad meritum etiam de congruo, requiritur ut opus fiat expressè, vel implicite

plicitè in obsequium illius, à quo expectatur retributio: aliàs deforet vel apparens prætextus illius expectandæ ab eo, cui demerendo nihil præstitum sit. 2. *Voluntarium & liberum* à coactione, & naturali necessitate: id est, spontaneum & liberum quoad exercitium. 3. *Viatoris*, personæ tendentis ad terminum æviternitatis. Qualis est homo viuens in corpore mortali, conditione mortali: undè per priorem partem excluduntur existentes in purgatorio: per posteriorem, Enoch & Elias: qui vivunt absque labore, concupiscentiâ, cibo, somno, & ejusmodi conditione mortali, ideoque habent suspensionem meriti, usq; in adventum Antichristi. 4. *Factum ex gratiâ actuali*, ut opus meritorium ab ea participet condignitatem ad mercedem: & ab existente in habituali, ut operans sit Filius Dei, & filiationis dignitas reddat opus, condignum mercede. 5. *Ut præcesserit divina promissio de mercede retribuendâ*: quia hoc meritum de condigno, parit justitiæ debitum: quo non potest Deus, seclusâ promissione, obligari creaturæ suæ: quæ se, suaque omnia ei debet, titulo creationis, redemptionis, & servitutis; à quo etiam vires merendi habet gratuito acceptas: cui nihil dare potest, quin ab eo acceperit, & in ejus dominio manserit.

704. *Merces est quid commensum, & ex injustitiâ repensum operi meritorio.*

705. *Mercenarius est operans principaliter intuitu mercedis.*

BREVIARIUM THEOLOGICUM.

PARS SECUNDA SECUNDÆ.

Secundæ secundæ objectum est Deus, quatenus finis hominis, acquirendus per media scilicet per virtutes Theologicas, cardinales, religionem, sacrificium, contractus legitimos &c.

DE VIRTUTE.

Virtus potest variè definiri. Primò
2. *Virtus est dispositio perfecti ad optimum.* DISPOSITIO, qualitas perfecta, benè disponens suum subiectum, & inclinans ad actum optimum. Itaque virtus est habitus operativus: benè dispositivus PERFECTI, suppositi intellectualis, potentiis & facultatibus naturalibus completè instructi.

3. AD OPTIMUM, ad actum bonum: qui respectivè est quid optimum: respectu, inquam, potentiæ, & habitûs. Nam potentia est quid bonum, habitus est quid melius, actus ab iisdem elicitus, est quid optimum in genere causæ finalis. Actus enim est finis, & complementum potentiæ, & habitûs operativi: cum utraque ordinentur ad actum: & habitûs operativus non dicatur bonus, nisi quia inclinatur ad actum bonum. Quàmvis ergo potentia & habitûs, in ratione principii, & causæ efficientis præcellant actum; ipse tamen præcellit in genere causæ finalis: secundùm quam consideratur ratio bonitatis.

4. Itaque hic *dispositio* non est qualitas condistincta contra habitum: sive, non est primæ speciei qualitas imperfecta, facilè à subiecto amovibilis: sed est habitus,

bitus
stot.

5.1

ad se,

sanita

boni

macu

ritas,

v. g.

6.

lectu

plex

boni

7.

quo m

ad ac

dispo

ratio

fiusq

lis: q

Nam

dum

& vo

& bo

8.

lectu

talis

poter

se: q

à fals

sensu

quia

est co

recta

illæ i

tatis

nûs t

bitus, & qualitas perfecta. Idque conformiter Aristot. 5. Metaph. c. 20. dicenti.

5. *Habitus est dispositio, quâ aliquid bene, aut male se habet ad se, vel ad aliud, ad operationem scil. Bene ad se, v. g. sanitas, pulchritudo, gratia habitualis, & quicumque bonus habitus essendi. Male, v. g. morbus, turpitudine, macula peccati. Bene ad operationem, v. g. iustitia, charitas, & quicumque habitus bonus operativus. Male, v. g. intemperantia, omnesque habitus vitiosi.*

6. Quod attinet ad *optimum*, id est, suppositi intellectualis actum bonum, imò optimum, ille est duplex: unus est veri cognitio certa & firma: alter est boni honesti affectio, constans & perfecta. Secundò

7. *Virtus est habitus bonus mentis, quo bene vivitur, & quo nemo male utitur.* HABITUS determinans potentiam ad actum, & reddensabilem ad eum. BONUS, bene disponens subjectum ad se, & ad operationem, recte rationi conformem: reddens habentem bonum, ipsiusque actum. MENTIS, animæ rationalis, quâ talis: quatenus scil. est prædita intellectu & voluntate. Nam virtus superadditur his potentiis, ad perficiendum earum operationes; intellectionem, inquam, & volitionem: ut sit veri cognitio certa, & firma: & boni honesti affectio constans & perfecta.

8. Itaque subjectum immediatum virtutis est intellectus & voluntas; mediatum, anima rationalis, quâ talis; non quâ vegetativa, vel sensitiva. Unde non potest esse subjectum virtutis imaginatio secundum se: quia non potest solido iudicio discernere verum à falso; neque honestum à turpi. Similiter appetitus sensitivus non potest affici bono, sub ratione honesti: quia non potest ferri extra proprium objectum, quod est conveniens sensibus, præscindendo ab ordine ad rectam rationem. Secundum autem quod potentia illæ inferiores subsunt motioni intellectus & voluntatis: sic possunt esse subjecta virtutis: unde eatenus temperantia acquisita est in appetitu concupiscibili,

bili, & fortitudo in irascibili. Quo, tanquam principio proximo & immediato, *BENE VIVITUR*; virâ secundâ: exercentur, inquam, operationes vitales, conformes rectæ rationi, & legi æternæ. Quâ parte, à virtutis definitione excluditur habitus effendi, uti gratia habitualis: quæ est radicale & remotum bonæ operationis principium, mediantibus virtutibus infusis, quæ fluunt ab essentiâ ipsius. Et quo, tanquam principio elicitive operationis *NEMO MALE UTITUR*: imò omnis habens eum, eodem inclinatur ad bonum usum, & actum. Tertiò

9. *Virtus est mentis bonus habitus operativus, reddens subjectum suum, actumque illius bonum.* OPERATIVUS, non merus effendi habitus, benè disponens subjectum, secundùm se tantùm; sed insuper inclinans ad actum bonum. Quartò juxtâ Tullium, ab Augustino approbatum.

10. *Virtus est animi habitus natura, modo, atque rationi consentaneus.* NATURÆ CONSENTANEUS, conveniens naturæ intellectuali: eiq̃ue adferens perfectionem. MODO & mensuræ actuum humanorum consentaneus: tenens modum illum: non deficiendo ab eo, neque excedendo eum. Nam

Est modus in rebus: sunt certi denique fines:

Quos ultra citràque nequit consistere rectum. Ideoque

Virtus est medium viciorum, utrimque reductum.

RATIONI consentaneus: conformis rectæ rationi naturali, quæ est immediata regula actuum humanorum, eos rectificans.

11. Virtus potest dividi in divinam, & humanam. Divina potest subdivi in Theologicam, & in moralem infusam, sive Christianam veram, formatam, perfectam. Humana in moralem acquisitam, & intellectualem: in heroicam, philosophicam, imperfectam &c.

12. *Virtus divina est virtus, divinitus infusa, inclinans ad operationem, conformem legi æternæ; ordinansque ad beatitudinem supernaturalem.* Ejusmodi est virtus Theologica, & moralis infusa.

13. *Virtus humana est virtus acquisita, inclinans ad operationem recta rationi conformem.*

14. *Virtus acquisita est virtus, actuum frequentatione parata, viribus naturæ.*

15. *Virtus infusa est virtus à Deo producta, animæque indita : & non acquisita viribus naturæ. Item*

16. *Virtus infusa est bonus habitus mentis, quo rectè vivitur. Et quo nullus malè vititur : quem Deus in nobis, sine nobis operatur. SINE NOBIS* causantibus & producentibus : non autem, sine nobis adultis consentientibus, & disponentibus.

Virtus infusa est duplex: una per se, alia per accidens.

17. *Virtus infusa per se est virtus, naturâ suâ postulans à Deo produci, animæque donari: non acquisibilis viribus naturalibus, per actuum frequentationem. Item*

18. *Virtus infusa per se, est ea, qua non potest aliter haberi, quàm à Deo eam infundente : quia non potest educi è potentiâ subjecti, ab agente naturali. Ejusmodi est virtus Theologica, quæ à Deo est producta in animâ, dependenter ab eâ tanquàm subjecto sustentante: non tamen est educta è potentiâ illius. Nam hæc virtutis*

19. *Infusio est productio virtutis, non contenta in potentiâ subjecti, nec inde educta, sed eidem necessario inexistentis.*

20. *Virtus infusa per accidens est virtus à Deo producta, animæque donata, viribus illius acquisibilis, non tamen acquisita. Ejusmodi foret virtus moralis, inclinans ad operationem, merè conformem rectæ rationi naturali; si divinitus infunderetur: quæ etiam non differret specie, ab acquisitâ, uti non differt visus, divinitus donatus cæco, à visu aliorum videntium.*

21. *Nihilominus virtutes morales infusæ, probabiliter specie distinguuntur ab iisdem acquisitis : quia habent objectum formale, specie distinctum. Nam infusæ morales pro objecto habent bonum honestum conforme rationi supernaturali, legiq; divinæ ordinatum ad finem supernaturalem. Eadem acquisitæ, pro objecto habent idem bonum honestum, confor-*

me rectæ rationi naturali; ordinatum ad finem naturalem. Unde licet utræque habeant idem objectum materiale, illud tamen respiciunt sub diverso motivo honestatis, & sub distinctâ ratione formali.

22. *Virtus moralis est virtus inclinans voluntatem, ad constantem boni honesti prosecutionem; juxta præscriptum rectæ rationis.* VOLUNTATEM, sive appetitum rationalem: ideoque vocatur virtus, *appetitiva*, ab hoc appetitu rationali, non à sensitivo: qui per se non potest esse subiectum virtutis, uti diximus n. 8. AD BONI HONESTI PROSECUTIONEM: & consequenter ad mali inhonesti fugam. RECTÆ RATIONIS, naturalis; & tunc est virtus moralis acquisita: vel rationis supernaturalis; & tunc est moralis infusa, coinciditque cum virtute verâ, Christianâ, formatâ, & perfectâ. Ejusmodi virtus moralis est justitia, temperantia, fortitudo &c.

23. *Virtus intellectualis est virtus inclinans intellectum, ad veri assensum certum & firmum; juxta præscriptum rectæ rationis.* AD VERI ASSENSUM, & consequenter ad falsi dissensum. RATIONIS, naturalis; & tunc est virtus intellectualis acquisita: vel rationis supernaturalis; & tunc est infusa. Ejusmodi est prudentia & sapientia.

Virtus intellectualis catenus revocatur ad morale, quatenus ad sui perfectionem requirit imperium voluntatis: in quâ subiectatur moralis, & intellectualis in intellectu.

24. *Virtus philosophica est virtus inclinans ad actum, rectæ rationi naturali conformem: sistendo in merâ illâ conformitate.*

25. *Virtus Christiana est virtus infusa, inclinans ad actum rationi supernaturali conformem; eumque dirigens ad æternam beatitudinem.*

26. *Virtus vera est virtus, habens statum perfectæ virtutis, inclinansque ad actum vitæ æternæ meritorium.* Virtus autem habet statum perfectæ virtutis, quando facit promptè, & delectabiliter operari.

27. *Virtus informis est virtus destituta gratiâ habituali, & charitate; tanquam sui formâ extrinsecâ.*

Virtus

Virtus formata est virtus, gratiâ habituali, & charitate informata: id est, habens illam sibi junctas, in eâdem animâ.

28. Est enim gratia habitualis, & charitas, omnium virtutum theologiarum, & moralium infusarum forma: non intrinseca, (cùm virtutes sint habitus formęque simplices, & unus habitus non possit esse subiectum alterius, sed extrinseca: quâ scilicet cæteræ virtutes formantur in ratione veræ, christianæ, perfectęque virtutis; earumque actus fiunt meritorii vitæ æternæ. Itaque gratia est forma virtutum, tanquam illarum origo, è quâ fluunt; & à quâ accipiunt esse perfectum, imò divinum, earumque actus accipiunt condignitatem meriti ad vitam æternam. Charitas etiam est forma virtutum, quia inclinationi illarum ad suum particulare bonum, superaddit ordinationem ad summum bonum, & finem ultimum: quod est proprium charitatis objectum. Insuper charitas adjuncta cuicumque virtuti dat ei statum perfectę virtutis. Et cùm virtus sit dispositio perfecti ad optimum singulari ratione charitas dat illam dispositionem; cuiusque virtutis actum bonum referendo actualiter, virtualiter; aut habitualiter in Deum optimum, finemque ultimum: & sic reddens illum meritorium æternæ beatitudinis. Virtus potest dici imperfecta tribus modis, & totidem perfecta. Primo modo.

29. *Virtus imperfecta est virtus informis, destituta gratiâ & charitate.*

30. *Virtus perfecta est virtus, gratiâ & charitate formata, Secundo modo.*

31. *Virtus imperfecta est ea quæ inclinât ad actum bonum, sed habentem non reddit simpliciter bonum, v. g. prudentia, sapientia.*

32. *Virtus perfecta est virtus efficiens habentem, actumque ipsius bonum. Sive, est ea, quæ se habentem conjungit ultimo fini. Tertio modo*

33. *Virtus imperfecta est virtus inclinans ad actum bonum, firmansque; animum contra tentationes tantum contrarias sibi:*

sed non contrà quascumque alias, v. g. communis & ordinaria castitas firmans animum habentis, contrà tentationes luxuriæ, sed non metûs, infamiæ, turpis lucri &c.

34. *Virtus perfecta est virtus inclinans ad actum bonum perseveranter continuandum; firmansq; animum contrà quascumq; tentationes irruentes, etiam virtuti non contrarias. Hæc perfecta virtus includit perseverantiam: quæ*

35. *Perseverantia est virtus inclinans ad operis boni continuationem, non obstantibus quibuscumq; tentationibus.*

Hoc tertio modo accepta virtus perfecta, quodatenus coincidit cum virtute heroicâ: quæ interim superaddit virtuti perfectæ excellentiam actûs. Nam virtus existens in gradu heroico, sive

36. *Virtus heroica est virtus perfecta, objecto suo inexpugnabiliter inhaerens, producensq; actus excellentes. INEXPUGNABILITER, habens scilicet firmum & inexpugnabile propositum inhaerendi objecto suo; ita ut commodis, & incommodis omnibus contrariis illud præferat, nec impelli possit ad illud violandum.*

37. *Virtus cardinalis est virtus principalis inter morales, earumq; cardo.*

38. *Virtus theologica est virtus infusa, pro immediato objecto habens Deum, supernaturaliter cognitum. THEOLOGICA, divina strictè dicta condistincta contrà divinam moralem. Vocatur artem theologica, sive divina, primò quia habet Deum pro immediato objecto: 2. quia à solo Deo infunditur 3. quia per hanc virtutem, peculiariter efficimur divinæ consortes naturæ. 4. quia hæc tanquam principio supernaturali, dirigimur ad assequendum Deum, finem nostrum supernaturalem. EST VIRTUS, quia est bonus habitus operativus, reddens habentem, actumq; ipsius bonum: imò est præcipua virtutum omnium. INFUSA per se, non acquisita, nec acquisibilis per actuum frequentationem, viribus naturalibus. DIVINITUS, inquam, *infusa* à Deo producta, animæque indita. PRO IMMEDIATO OBJECTO, ad quod directè & terminativè tendit; illud attingens immediatè actu suo interno.*

39. HA-

39. HABENS DEUM, pro objecto materiali; & divinam perfectionem. Deo identificam, pro objecto formali, v. g. fides habet Deum, ut primam veritatem revelantem: spes Deum, ut summum bonum nostrum: charitas Deum, ut summum bonum suum. Undè virtutes omnes Theologicæ habent idem objectum materiale, Deum; distinctum autem formale; ideòque distinguuntur inter se: quia unitas, & distinctio habituum desumenda est ab objecto formali. SUPERNATURALITER COGNITUM, Deum consideratum tanquam finem supernaturalem, assequendum virtutibus Theologicis, tanquam mediis ad hoc directis.

40. Sunt tres virtutes Theologicæ, juxtà Apostolum 1. Cor. 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas.*

DE FIDE.

41. **F**ides est virtus theologica, qua creatus intellectus firmiter assentitur omnibus revelatis à Deo, tanquam primâ veritate. **Q**UA, tanquam principio elevante intellectum, & cum eo producente assensum supernaturalem. **C**REATUS INTELLECTUS, angelicus & humanus. **F**IRMITER ASSENTITUR: nam primæ veritati revelanti debet adhiberi assensus firmus, absque ullâ oppositi formidine. Quæ formido si deliberatè misceatur assensui, evertet fidem theologicam & relinquet tantum opinionem humanam. **O**MNIBUS: quia si revelatorum uni, cum pertinaciâ dissentiat intellectus, amittet fidem omnium: quia amittet fidei rationem formalem. Id est, desinet assentiri creditis, ideò quia revelata sunt à Deo, tanquam primâ veritate. Nam si assentiretur iis; ideo quia revelata sunt à Deo; etiam assentiretur discredito, quia & illud revelatum est. Ergo creditis assentit, discredito dissentit, quia sic ei lubet: & quia ex cerebri proprii persuasione judicat illa esse à Deo revelata, hoc non REVELATIS, internâ, vel externâ Dei locutione, intimatis

matis simpliciter, & obscure : id est, sine probatione, & absq; evidentiâ. PRIMA VERITATE : eatenus enim Deus est formale objectum fidei, ratio credendi: utpotè in quam fit ultima resolutio assensûs fidei. Item

42. *Fides est donum Dei, ac lumen, quo illustratus homo, firmiter assentitur omnibus que Deus revelavit, & nobis per Ecclesiam credenda proposuit, sive in sacris litteris, illa scripta sint, sive non sint.* DONUM DEI, munus divinum, superans vires naturæ, eiq; indebitum datumq; gratuito. AC LUMEN SPIRITUALE, emanans à sole divino : quo creatus intellectus illustratur, & ad credendum revelata juvatur : uti lumine corporali oculus illustratur, & ad videndum colorata juvatur. Quo lumine spirituali, *tanquam lucernâ lucente in caliginoso loco*, in intellectu humano, ignorantia tenebris obscurato, ILLUSTRATUS HOMO: generaliter quidem Angelus & homo: sed hic particulariter definitur fides, infusa homini. QUÆ DEUS REVELAVIT, internâ vel externâ, immediatâ vel mediatâ revelatione. ET NOBIS PER ECCLESIAM CREDENDA PROPOSUIT: nam Ecclesia, columna & firmamentum veritatis, proponit credenda omnibus communia, illisq; applicat rationem formalem fidei catholicæ, & universalis: de quâ hic agitur, non de particulari privatæ personæ cui fit revelatio divina. SIVE SCRIPTA SINT, in veteri novoq; testamento: SIVE NON SINT, sed merè contenta in verbo Dei tradito. Item tertio, juxtâ Apostolum Heb. II.

43. *Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Id est, fides est habitus infusus, rebus speratis tribuens subsistentiam in animâ credentis, faciensq; illius intellectum, autoritate divinâ motum, perindè ac demonstratione clarâ convictum, firmiter assentiri revelatis obscure, & non apparentibus.

44. *bus.* * Itaque in sensu causali. *Fides est sperandarum substantia rerum*, quia res speratas, futuras licet, nondumq; existentes, exhibet tanquam præsentibus; dando illis hypostasim, sive subsistentiam in mente fidelium, qui eas tam certas habent, quam si reipsâ præ-

præsentés existerent. Est etiam elenchus, sive argumentum ostensio, demonstratio, & convictio non apparentium: fides enim nixa revelatione autoritateque divinâ, in servitutem redigit omnem intellectum; & convincit illum ad assentiendum revelatis à Deo: non secus quàm si evidenti demonstratione ostenderentur.

45. Objectum materiale fidei, quatenus fidei est, non potest esse visum, neque scitum: quia fides habet inevidentiam, & obscuritatem: nam *Fides est argumentum non apparentium.* Heb. 11. & 2. Petri 1. comparatur *Lucerna lucenti in caliginoso loco.* Hic autem

46. *Visum est quid, sensu exteriori perceptum: aut evidenter cognitum, tanquam primò verum.*

47. *Scitum est quid evidenter cognitum per demonstrationem per ratiocinationem, procedentem ex primò veris.*

48. *Dogma fidei est illius articulus, vel punctum.* Ab articulo distinctum.

49. *Punctum fidei est propositio divinitus revelata, non habens in fide principii rationem, nec ab omnibus explicitè credenda.*

50. *Articulus fidei est propositio catholica, principii rationem in fide habens, specialemque difficultatem, ab omnibus explicitè credenda.* PROPOSITIO CATHOLICA, spectans ad fidem universalem, communem omnibus fidelibus. PRINCIPII, &c. pertinens ad præcipua fidei capita, è quibus educuntur conclusiones, & puncta fidei SPECIALEMQUE DIFFICULTATEM habens: v. g. hoc dogma fidei, *Christus est passus, specialem difficultatem habet, distinctam ab hoc Resurrexit à mortuis: idèdque est distinctus articulus passionis ab articulo resurrectionis.* Sed quòd sit *passus, & sepultus,* non habet nisi unam & eandem difficultatem, ac inevidentiam: ità ut primo puncto suscepto, non sit intellectui difficile assentiri aliis: idèdque tria ista puncta pertinent ad unum articulum. EXPLICITÈ in se, & expressis terminis suis CREDENDA.

51. Articulus fidei dicitur ad similitudinem articuli corporalis. Quemadmodum enim corpus dividitur in membra, & artus: hi autem subdividuntur in minores artus, five articulos; ita fides dividitur in mysteria, & dogmata: & hæc partitè subdividuntur in articulos.

52. Porrò corporis articulus accipitur dupliciter: primò pro quacunque corporis parte indivisibili in alias partes, nomine distinctas: secundò pro particulari ejusmodi parte indivisibili. Primo modo corporis.

53. *Articulus est corporis pars, indivisibilis in ultiores partes, nomine usuque distinctas.* Secundo modo.

54. *Articulus est digitus manûs.* Hoc sensu accipitur ab authoribus profanis, & à Daniele cap. 5. & 10.

55. *Fides formata est fides, gratiâ habituali, & charitate informata, tanquàm sui formâ extrinsecâ habens illas sibi junctas, in eadem animâ secundùm dicta n. 28.*

56. *Fides informis est fides, gratiâ habituali, & charitate destituta.*

57. *Fides viva est fides, qua per charitatem operatur Galat. 5. Sive, est ea, qua producit opera viva, & aterna vite meritoria.*

58. *Fides mortua est fides operibus charitatis destituta.* Nam ut ait Jacobus c. 2. *Fides si non habeat opera charitatis, mortua est in semetipsâ. Sicut enim corpus, sine spiritu mortuum est; ita & fides sine operibus, à charitate profectis, mortua est.* Ex quo scripturæ loco convincitur esse eundem specie, & numero habitum fidei, modò informis, & antea formatæ: quo modo est idem numero corpus, quod modò mortuum est, & ante vivum fuit.

59. *Fide credere est certè & firmiter assentiri objecto, propter authoritatem prima veritatis revelantis.*

60. *Assentiri certò est intellectu adharere objecto, indubie veritatis.*

61. *Assentiri firmiter est intellectu adharere objecto, aestimato vero expulsâ oppositi formidine.*

62. *Assensus est adhesio intellectûs, ad objectum verum: fâtem aestimatum tale.*

63. *Assen-*

63. *Affensus certus est adhesio intellectûs, ad objectum indubie veritatis.*

64. *Affensus firmus est adhesio intellectûs, ad objectum, estimatum verum, expulsâ oppositi formidine.*

65. *Affensus verus est adhesio intellectûs, conformis objecto; uti à parte rei se habet.*

66. Ex præfatis constat quòd certitudo assensûs propriè se teneat ex parte objecti, quod est indubie veritatis. Firmitas autem se teneat ex parte intellectûs assentientis intrepidè, & absque ullâ oppositi formidine. Nihilominùs certitudo assensûs, sæpè ita accipitur, ut involvat firmitatem; uti notavimus, 1. 2. num. 684.

67. *Formido de opposito est intellectûs hæsitatio, mixta assensui opinativo. HÆSITATIO, qua intellectûs expressè, aut virtualiter dubitat ne fallatur, & oppositum sit verum. Interim cùm formido & metus pertineat ad appetitum, & voluntatem; probabiliter poterit dici, quòd*

68. *Formido de opposito est actûs voluntatis, timentis ne assensui intellectûs subsit falsum. Ne scilicet verum sit contradictorium propositionis, cui assentitur intellectûs.*

69. *Crede aliquod explicitè est ei assentiri in se, & in terminis expressis.*

70. *Crede aliquod implicitè est ei assentiri non in se, & in terminis expressis: sed in præparatione animi; vel in alio, explicitè credito: in quo continetur, tanquàm particulare in universali: vel tanquàm instrumentum in causâ principali: vel medium in fine: vel figuratum in figurâ: vel assensus discipuli; in sensu magistri fidei. IN PRÆPARATIONE ANIMI, quâ quis ratione fidei habitualis, & propriæ dispositionis, est in animo suo paratus aliquod expressè credere. Sic tenens B. M. V. esse conceptam in peccato originali, paratus tamen credere contrarium, ubi Ecclesia id definierit; implicitè credit ejusdem à peccato originali præfervationem. Similiter qui explicitè credit omnia revelata à Deo, idem implicitè credit mysterium sanctissimæ Trinitatis, tanquàm particulare contentum*

in univēſali. Et qui explicite credit in novā lege Deum eſſe juſtificatorem; idem implicite credit Baptiſmum, *tanquā*m *inſtrumentum*, *contentum in cauſa principali.* Item explicite credens beatitudinem æternam eſſe finem ultimum, adultorumque mercedem, idem implicite credit exercitiū bonorum operum *tanquā*m *medium*, *contentum in fine.* Et qui explicite credit agnum Paſchalem, idem implicite credit Chriſtum, *tanquā*m *figuratum contentum in figurā.* Et catechumenus, aut parochianus explicite credens eſſe vera, quæ in materia fidei ſentit ſuus catechiſta, aut parochus, idem implicite credit articulos fidei, per *affenſum diſcipuli contentum in ſenſu magiſtri fidei.*

71. *Catechumenus eſt diſcipulus fidei, voce tradita.* Sive, eſt *Baptiſmi candidatus.*

72. *Chriſtianus eſt baptizatus, Chriſti fidem doctrinamque tenens.*

73. *Catholicus eſt baptizatus, univēſalem fidem chriſtianam profitens.*

74. *Orthodoxus eſt is, qui rectam doctrinam tenet.*

75. In omni ſtatu naturæ humanæ, integræ, lapſæ, & reparatæ, fuit adultis neceſſitate præcepti, & medii neceſſaria fides explicita aliquorum articuloꝝ. Heb. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* *Credere enim oportet, &c.* Mat. 16. *Qui verò non crediderit, condemnabitur.*

76. *Fides explicita eſt aſſenſus circa objectum, in ſe terminisque ſuis creditum;* propter authoritatem primæ veritatis revelantis.

77. *Fides implicita eſt aſſenſus circa objectum non in ſe, ſed in alio creditum;* vel in præparatione animi: uti explicavimus ſuprà num. 70.

DE NECESSARIO AD SALUTEM.

78. **N**ecessarium neceſſitate medii ad ſalutem eſt illud, ſine cujus concuꝛſu & cauſalitate, ſalus haberi non poteſt.

79. *Necessarium neceſſitate præcepti ad ſalutem eſt illud, ſine quo non poteſt caveri peccatum, ſalutis impedimentum.*

80. Inter necessarium necessitate medii, & præcepti ad salutem, est multiplex discrimin. 1. necessarium necessitate medii ad salutem concurrat ad illius affecutionem directè, positivè, & effectivè: necessitate autem præcepti necessarium; concurrat indirectè, & negativè; amovendo scil. Impedimentum salutis peccatum: & consequenter efficiendo ne justificatio impediatur, vel amittatur. 2. involuntaria & inculpabilis ommissio necessarij necessitate medii causat jacturam salutis: secus est de ommissione necessarij necessitate præcepti tantum. 3. ommissio necessarij necessitate medii, potest esse sine peccato: secus est de ommissione præcepti: quæ formaliter loquendo, semper est peccatum. 4. in adultis, ex necessitate medii oritur necessitas præcepti, respectu ejusdem objecti existentis in illorum potestatem: non è converso. 5. necessarium necessitate præcepti, semper est in nostra potestate, saltem remotè: & si desinat esse in nostra potestate, consequenter desinit esse necessarium necessitate præcepti: secus est de necessario necessitate medii. 6. necessarium necessitate medii, concernit omnes absolutè: secus est de necessario necessitate præcepti: quod tantum concernit utentes ratione.

81. Est duplex necessarium ad salutem necessitate medii, unum absolutè, alterum hypotheticè, & ex suppositione.

82. *Absolutè necessarium necessitate medii ad salutem, est quid, ad eam assequendam, divinitus ordinatum: ita ut sine illo reipsâ habito, eâ obtineri non possit, secundum legem Dei ordinariam: quantumlibet illo careat quis, absque culpâ suâ. Eiusmodi est fides, spes, charitas, gratia habitualis. Dixi, secundum legem Dei ordinariam; quia secundum absolutam Dei potentiam, salus posset obtineri absque ejusmodi medio: hoc enim non implicat contradictionem Non absolutè, sed*

83. *Hypotheticè necessarium necessitate medii ad salutem, est quid, ad eam assequendam, divinitus ordinatum. ita ut sine illo, in se, vel æquivalenti habito, eâ obtineri non possit, secundum*

dùm legem Dei ordinariam: quantumlibet illo careat quis, absq; culpâ suâ. Ejusmodi est Baptismus fluminis, cujus æquivalens est Baptismus flaminis, & sanguinis.

84. *Necessitate præcepti, necessarium ad salutem, est quid positivo præcepto divino requisitum, ad eum assequendam: nisi omissionem illius excuset causa rationabilis.* Sic ad salutem necessaria est, v. g. restitutio alieni: cujus omissionem excusat impossibilitas, justa compensatio, & damnificati remissio.

85. *Absoluta necessitas mediæ ad salutem, est obligatio habendi alicujus, ad eam assequendam, divinitus ordinati, ita ut sine illo, actu habito, ea obtineri non possit, secundùm legem Dei ordinariam: quantumlibet quis inculpate eo careat.* Vid. num. 82. Non absoluta, sed

86. *Hypothetica necessitas mediæ ad salutem, est obligatio habendi alicujus, ad eam assequendam, divinitus ordinati, ita ut sine illo, in se, vel æquivalenti habito, ea obtineri non possit, secundùm legem Dei ordinariam.* Vide n. 83. Vocatur hæc *necessitas hypothetica*, & præfato n. 83. *hypotheticè necessarium*; scilicet supposito quòd non habeatur æquivalens medio necessario: & sic est necessitas ex hypothesi.

87. *Necessitas præcepti ad salutem est obligatio habendi alicujus, ad cavendum prævaricationis peccatum, salutis impeditivum: nisi emissionem illius excuset causa rationabilis, v. g. impossibilitas, ignorantia vel inadvertentia invincibilis, metus mortis &c.* OBLIGATIO promanans à præcepto Dei, vel creati superioris. HABENDI, per actionem, vel passionem.

88. Potest statui triplex necessitas alicujus ad salutem. 1. *mediæ tantum*: exempli causâ, gratiæ prævenientis, quæ non est in potestate adulti. 2. *præcepti tantum*: v. g. restitutionis alieni. 3. *mediæ & præcepti*: v. g. poenitentia in adulto peccatore.

89. Præceptum assensus, interniq; actus fidei obligat per se, quando obligatio illius eliciendi oritur directe & immediate ex ipsâ fide, non aliundè. Idque primò, quando primâ vice fides proponitur sufficienter. Secundò in susceptione Baptismi: & quotiescum-

que est facienda externa fidei professio : quæ sine interno assensu fieri non potest. Tertio aliquoties per vitam : & quidem toties, quoties opus erit ad cavendum ne omisso ejusmodi assensu, censeatur interpretativus fidei contemptus. Quarto, quando urget vehemens tentatio contra fidem ; ita ut sit periculum consensu, nisi tentatus resistat fortis in fide.

90. Præceptum assensu fidei obligat per accidens, quando obligatio illius eliciendi oritur, non directe & immediate ex fide; sed ex præcepto alterius virtutis obligantis : ad cujus exercitium est necessarius fidei assensus, saltem virtualis, v. g. ex præcepto poenitentiae, orationis, sanctificationis sabbati, &c. Item quando urget vehemens tentatio alia, quam contra fidem cui succumbendi est periculum, nisi eliciatur assensus fidei.

Actus externus fidei est confessio. Quæ

91. *Confessio est interni assensu fidei externa manifestatio.*

92. Præceptum confessionis fidei obligat per se, in susceptione Baptismi: & quando quis interrogatur de fide, ab autoritate publicâ sive jure, sive injuriâ. Per accidens obligat ratione aliarum virtutum, v. g. obedientiæ, si legitime impererur à superiore, in susceptione episcopatus, pastoratus, canonicatus, gradus academici &c. Ratione religionis, si ex fidelis taciturnitate, honor & cultus Dei periclitetur. Ratione charitatis si imminet scandalum, vel periculum salutis proximi. Ratione veracitatis, si aliàs imminet periculum mendacii.

Fidei opposita peccata sunt infidelitas, apostasia, hæresis &c.

93. *Infidelitas negativa est fidei carentia simplex, in eo, cui fides non est annunciata, saltem sufficienter ut credere possit, & debeat.*

94. *Infidelitas privativa est carentia fidei, debita inesse, ei cui fides est annunciata sufficienter ut credere possit, & debeat.*

95. *Infidelitas prava dispositionis est error in fide, cum pertinaciâ.*

96. Error

96. *Error in fide est assensus falsi, in materia fidei; vel dissensus veri.* ASSENSUS FALSI, æstimati veri: vel DISSENSUS VERI, æstimati falsi. In hâc fidei materiâ

97. *Apostasia est recessio à christianismo, totâque fide catholicâ; per acceptationem judaismi, atheismi, turcismi, paganismi.*

98. *Hæresis est pertinax error in fide. Sive, est hominis christianismum profitentis erronea assertio pertinax, contra aliquod dogma fidei.* CHRISTIANISMUM PROFITENTIS, ut excludatur error illius, qui per apostasiam deseruit christianismum: & includatur error non modò baptizati; sed etiam catechumeni, & illius, qui ex paganismo, aut judaismo, immediatè transit ad hæreticos, non baptizantes, saltè validè. ERRONEA: quia hæresis est error in fide. ASSERTIO, quia furtum, fornicatio, simileve factum contra fidei veritatem, non est hæresis: nisi quis asserat illa non esse peccata. PERTINAX, & obstinata: nam si sit præparatio animi ad mutandam sententiam, eamque subjiciendam iudicio Ecclesiæ, non erit hæresis. CONTRA ALIQUOD DOGMA FIDEI: nam error in aliâ materiâ quàm fidei, non est hæresis: & si foret contra omnia dogmata, esset apostasia. Hic

99. *Pertinacia est obstinata persistentia in sententia contra fidem, post sufficientem veritatis manifestationem.*

DE PONTIFICE

100. **P**ontifex est potens facere. Sive, est persona habens legitimam potestatem faciendi, id est, sacrificandi.

101. Pontifex quâ talis habet directè potestatem spiritualem in totam Ecclesiam; & indirectè temporalem. Quia scilicet potestas ipsius extendit se ad temporalia quatenus sunt media ad finem supernaturalem: & quia finis potestatis temporalis subest fini spirituali, quem Pontifex debet ex officio curare.

102. Christi vicarius primus, & Ecclesiæ visibile caput fuit B. Petrus: cujus successor est Pontifex Romanus: qui legitimè electus accipit immediatè à Deo potestatem suam, & est superior Concilio generali omnium

omnium orbis univerſi Episcoporum : utpotè totius Ecclesiæ caput.

103. Pontificis ex cathedrâ definiens iudicium de rebus fidei & morum, est infallibile, juxta illud Lucæ 22. *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.* Similis infallibilitas est in pontificiâ canonizatione Sanctorum. Quæ

104. *Canonizatio est solemnis declaratio sanctitatis, & beatitudinis defuncti.* Sive, est hominis defuncti relatio in *canonem sanctorum*, numerum & catalogum. Itaque canonizatio est publicum Ecclesiæ testimonium, de sanctitate & beatitudine defuncti : & decretum de exhibendis ei Sanctorum honoribus.

105. *Pontifex definit ex cathedrâ, quando ut Pontifex proponit Ecclesiæ, in materia fidei & merum, aliquid tenendum, sub pœna anathematis.* EX CATHEDRA, non Moyſi, sed Christi, id est, ex supremâ autoritate Ecclesiam docendi, acceptâ à Christo. UT PONTIFEX, non ut privata persona. PROPONIT ECCLESIAE universali, non dubitanter : sed asseveranter & certò. IN MATERIA FIDEI, tanquàm revelatum à Deo. ET MORUM, tanquàm agibile, moraliter per se bonum aut malum, virtuosum vel vitiosum.

106. Itaque Pontifex ex cathedra definiens, non potest errare in qualificatione propositionum fidem concernentium : decernendo, v. g. propositionem esse hæreticam, erroneam &c.

107. *Propositio hæretica est propositio fidei contraria : & opposita alicui dogmati fidei.*

108. *Propositio erronea est propositio opposita propositioni fidei proxima.*

109. *Propositio temeraria est propositio opposita communi prudentium iudicio, in materia fidei, destituta solido fundamento.*

110. *Propositio malè sonans est propositio opposita circumſpecto sermone, in argumento controverso cum hæreticis.*

111. *Propositio periculosa est propositio ex quâ facile possunt deduci consequentia contra fidem.*

112. *Propositio errorem sapiens est propositio qua non potest excusari à falsitate in fide, nisi futuri evasione.*

113. *Propositio scandalosa est propositio nata inducere infirmos in errorem fidei, & ruinam spiritualem.*

114. *Propositio piarum aurium offensiva est propositio, adversans cultui Dei, Sanctorumve.*

D E E C C L E S I A.

In genere sumpta.

115. *Ecclesia est cœtus angelorum & hominum, Dei cultu coadunatus sub Christo capite. ECCLESIA, comprehendens militantem, triumphantem, & patientem. EST COËTUS multitudo adunata, & vocatorum congregatio ordinata ANGELORUM, viatorum, beatorumque. ET HOMINUM viventium fidelium: defunctorum, in limbo vel purgatorio existentium: & in cœlo beatorum. DEI VËRI CULTU, legitimo COADUNATUS. Omnia enim membra Ecclesiæ, unius veri Dei cultu latræ, tanquàm spirituali compage, inter se uniuntur. SUB CHRISTO CAPITE mystico. Nam Deus Pater proposuit instaurare omnia in Christo, qua in cœlis, & qua in terrâ sunt Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, qua est corpus ipsius. Ephes. I. Ipse est caput corporis Ecclesiæ, Col. I. Est caput omnis principatus & potestatis. Col. 2.*

Ecclesia militans accipitur duobus modis: latè & strictè. Latè accepta comprehendit omnes fideles legis naturæ, veteris & novæ. Sic accepta

116. *Ecclesia militans est cœtus hominum ejusdem veri Dei cultu fideique professione coadunatus sub capite Christo, legitimisque superioribus, sacramentis, sacrificiis, ac cæremoniis MILITANS, spiritualiter pugnans contra salutis suæ hostes, mundum, carnem, & dæmonum: auxilioque divino eos vincere satagens. LEGITIMISQUE SUPERIORIBUS &c. quamvis diversis. Nam superiores, sacramenta, sacrificia, & cæremoniæ erant diversa in lege naturæ, Mosaicâ, & Evangelicâ. Hujusque ecclesiæ militantis membra erant,*
non

non tantum Judæi (stante etiam lege Mosaicâ) sed & Melchisedech, cum sua familia. Job cum filiis numerosâque progenie, aliarumque gentium fideles, non agnoscentes pro religionis superiore Pontificem synagogæ, nec usurpantes cæremonias Judaicas.

Strictè sumpta, novæque legis

117. *Ecclesia militans est cætus hominum, ejusdem Dei cultu, fideique professione coadunatus, sub Christi vicario, Pontifice Romano. FIDEIQUE ejusdem quoad dogmata, sacrificium & Sacramenta, PROFESSIONE, tanquam spiritali compage COADUNATUS. SUB CHRISTI semper viventis, supremumque ac sempiternum sacerdotium habentis VICARIO, Christi vices gerente, non successore.*

118. *Ecclesia patiens est cætus animarum fidelium, sub Christo, capite, patiens pœnam damni tantum, vel sensus simul. COETUS veri Dei cultu, fideique coadunatus. ANIMARUM corpore solutarum, FIDELIUM, præditarum habituali actualique fide, necdum evacuatâ per visionem beatificam, quâ sperant. PATIENS, & propriè satispatiens, toleransque pœnam promeritam adæquatam. Patiens, inquam, vel Pœnam Damni tantum, non sensus inflictam ab igne, aliove externo cruci-*

119. *ciante. * Qualem pœnam damni, animæ existentes in limbo, & sinu Abrahamæ patiebantur, ex carentia visionis beatificæ: & ex illius dilatione affligebantur, tolerabantque hos inferni dolores, ut loquitur Actor. 2. D. Petrus. Sed (juxtâ Luc. 16.) mistos consolatione futuræ beatitudinis cum perfectâ subjectione voluntatis suæ, ad divinam. Patiebantur, inquam, donec eò descenderet Christus: & solutis doloribus inferni,*

120. *eos bearet. * Huic Patrum cœtui accensendus venit exiguus numerus animarum Purgatorii. nullam amplius patiens pœnam sensus: sed in vestibulo Paradisi consistens. VEL SENSUS SIMUL, quàm pœnam damni & sensus, animæ Purgatorii ordinariè patiuntur.*

121. *Ecclesia triumphans est cætus angelorum, hominumque beato-*

beatorum, Dei cultu coadunatus in cælo, sub capite Christo.

122. *Schisma est baptizati discessio ab unitate Ecclesiæ, retentâ christianæ fidei professione*

123. *Schismaticus est baptizatus, separans se ab unitate Ecclesiæ: capitis scilicet, aut membrorum.*

124. *Juxta Clementem Alexandrinum, & Augustinum. Ecclesiæ est instar humani corporis animati. Illius anima est fides, spes, charitas, & dona Spiritûs sancti: corpus est externa professio fidei communio Sacramentorum, agnitio Romani Pontificis, tanquàm capitis. De animâ tantùm, sunt catechumeni, habentes votum baptismi, fidem, spem, & charitatem. De corpore tantùm, sunt hæretici occulti. De corpore & animâ sunt baptizati justî.*

125. *Ab Ecclesiâ novæ legis excluduntur primò omnes infideles, turcæ, judæi, hæretici aperti, & apostata: quia non habent fidei christianæ professionem. 2. catechumeni, & excommunicati: quia non habent eorundem Sacramentorum communionem; ad quæ isti non sunt admissi, hi sunt dimissi. 3. schismatici, quia non subdunt se Romano Pontifici absolute, vel non cum hierarchicâ subjectione ad legitimos sub eo Episcopos, uti fecerunt Donatistæ, deficientes à Cæciliano Carthaginensi.*

126. *Sunt quatuor præcipuæ notæ Ecclesiæ novæ legis: una, Sancta, Catholica, & Apostolica.*

127. *Nota Ecclesiæ est signum externum, quo vera Christi Ecclesiæ dignoscitur, & à profanis cætibus distinguitur.*

128. *Vna, in se indivisa, quia membra illius sunt inter se, & cum capite unita. Item Vna, unica: quia non sunt plures Ecclesiæ, neque permanentes, neque successive: est enim à tempore Christi imò ab initio mundi, usque ad finem, idem Ecclesiæ corpus continuum, per partes, absque interruptione, sibi succedentes.*

129. *Sancta, quia caput ipsius Christus, est sanctus sanctorum, quia fides, doctrina, eique conformes mores, sacrificium, Sacramenta sunt sancta: in eâ solâ*

solâ est vera sanctitas : omnes qui in eâ sunt, vocati sunt sancti; id est, vocatio omnium illorum est ad sanctitatem.

130. *Catholica*, universalis universitate temporum, locorum, & hominum. *Temporum*, quia à sui institutione, usque ad mundi consummationem, omni tempore durat. *Locorum*, quia est per totum orbem successivè dispersa. *Hominum*, quia complectitur omnis nationis homines.

131. *Apostolica*, quia Apostolorum prædicatione fundata, illorum fidem doctrinamque inviolatam tenet : quia Apostolorum Principi Petro, ejusque legitimo successori Romano Pontifici, continuâ successione adhæret.

DE CONCILIIS.

132. **C**oncilium est congregatio Præfulum Ecclesiasticorum, legitimâ autoritate convocatorum, ad tractandum de rebus Ecclesiæ gravioribus.

133. *Concilium œcumenicum* est congregatio Episcoporum universæ Ecclesiæ, à Pontifice convocatorum, gravioris rei tractanda causâ : eodem Pontifice, per se, vel legatos, præfidente.

134. *Concilium Nationale* est congregatio Episcoporum totius regionis, à patriarcha, vel primata convocatorum. **REGIONIS**, regni scilicet, aut nationis; continentis plures Episcopos, & Archiepiscopos.

135. *Concilium Provinciale* est congregatio Episcoporum & Prælatorum unius provincie, à Metropolitanò convocatorum **PROVINCIAE** rectæ ab uno Archiepiscopo, sive Metropolitanò.

136. *Concilium Diœcesanum* est congregatio Prælatorum & Præbyterorum unius Diœcesis, ab Episcopo convocatorum. Utimur hic terminis Concilii nationalis, provincialis: & diœcesani, ad sensum nomenclaturæ modernæ, antiquitùs fuit nonnulla in illis variatio.

Generaliter, & indistinctè sumpta
137. *Traditio est doctrina, ab uno alteri communicata, viva voce, vel scripto. Sic accipitur 2. Theff. 2. Tenete traditiones, quas accepistis, sive per sermonem, sive per Epistolam. Et Act. 6. Mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.*

Distinctè, contrà doctrinam scriptam. sumpta
138. *Traditio est doctrina, vivâ voce communicata, & in posteros transfusa.*

139. *Habitâ ratione materiæ, potest in nova lege statui triplex traditio; fidei, rituum, & morum.*

140. *Traditio fidei est viva vocis doctrina fidei, in posteros transfusa.*

141. *Traditio rituum est viva vocis doctrina ceremoniarum Missæ Sacramentorû, & sacramentalium, in posteros transfusa.*

142. *Traditio morum est viva vocis doctrina festorum, jejuniorum, & observantiarum salutarium, in posteros transfusa.*

Conformiter explicandæ sunt traditiones legis naturæ, & Mosaicæ

143. *Habitâ ratione authorum, iterùm est triplex traditio: divina, Apostolica, & Ecclesiastica.*

Traditio divina est ipsum verbum Dei traditum, & non scriptum. Sive

144. *Traditio divina est fidei doctrina, divinitus hominibus revelata, & ab is viva voce transfusa in posteros: absque scripto authoris hagiographi. Ejusmodi traditio fuit remedium divinitus institutum contrà peccatum originale, in lege naturæ, pro omnibus, & in Moyse, pro femellis.*

145. *Hæc traditio divina est duplex: una externa, altera interna pro modo revelationis, exterius vel interius factæ: significante id ipsum Concilio Trid. sess. 4. in decreto de canonicis libris scriptis, & sine scripto traditionibus: quæ ab ipso Christi ore, ab Apostolis acceptæ: aut ab ipsis Apostolis, Spiritu sancto dictante, quasi per manus tradita, ad nos usque pervenerunt. Et infra ait se suscipere*

pere Traditiones, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continuâ successione in Ecclesia catholica conservatas. Itaque

146. Traditio divina externa est fidei doctrina, ore Christi exterius revelata Apostolis; & ab iis, vivâ voce fidelibus transfusa absque scripto auctoris hagiographi. Ejusmodi est doctrina de materia, forma, ministro quorundam Sacramentorum: de numero illorum: de baptismo infantium, &c.

147. Traditio divina interna est fidei doctrina, à Spiritu Sancto interius dictante revelata Apostolis, & ab iis, vivâ voce transmissa fidelibus, absque scripto auctoris hagiographi. Ejusmodi est doctrina de invocatione Sanctorum: de cultu sacrarum Imaginum: de perpetuâ virginitate B. Mariæ, &c.

148. De utraque hac traditione divinâ, ait Apostolus 1. Theff. 2. *Cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum; sed (sicut est verè) Verbum Dei.*

149. Traditio Apostolica est observantia sacra, vel salutaris, ab Apostolis vivâ voce transmissa fidelibus, ad ritus religiosos, moresque fidelium formandos. Prioris membri exemplum sunt cæremoniæ Missæ, Sacramentorum, &c. Posterioris, est observatio diei Dominicæ, quadragesimæ, &c.

150. Traditio Ecclesiastica est observantia salutaris, que sensim obtinuit vim legis, vel spontaneæ consuetudinis. OBSERVANTIA ab antiquis Ecclesiæ prælatis, vel populo christiano introducta. OBTINUIT VIM LEGIS, v. g. jejunium quatuor temporum: observatio festorum: abstinentia à carnibus, ovis, lacticiis, &c. SPONTANÆ CONSUETUDINIS laudabilis, v. g. usus & mos formandæ crucis, aspersiois aquæ benedictæ, cinerum &c.

DE SPE.

AD majorem elucidationem spei theologicæ, præmittenda est definitio spei naturalis. Itaque

151. *Spes est efficax desiderium absentis boni, ardui, possibilis: cum fiducia illius assequendi. Quia est efficax desiderium, differt à velleitate, & amore simplici: quia boni, differt à timore: quia absentis, à gaudio: quia ardui, ab appetitùs concupiscibilis cupiditate: quia possibilis, à desperatione. Item*

Spes est motio appetitùs: bonum absens, arduum possibile, efficaciter prosequens: cum fiducia assecutionis. MOTIO, operatio, quâ agens se reducit de potentia ad actum. APPETITUS, tam sensitivi irascibilis, quàm rationalis. BONUM, per se, five ens conveniens sui gratiâ appetibile. ABSENS, non adeptum nec possessum, ad quod spes dicit tendentiam, & anhelationem: sicut è diverso gaudium, delectatio, & fruitio dicit quietem in bono adepto, & possesso. ARDUUM, difficile adeptu; tamen POSSIBILE adeptu viribus propriis, alienove auxilio EFFICACITER PROSEQUENTIS, efficaci desiderio ad illud bonum anhelantis, & cum electione medii necessarij. CUM FIDUCIA ASSECUTIONIS: aliàs sequeretur desponsio animi, & desperatio, si fiducia abforet.

Spes accipitur pro habitu, actu, objecto, item pro eo, à quo bonum speratur, tanquàm principali auctore, Deo: vel merente Christo: vel impetrante, B. Mariâ. Cæterùm infusa & divina

152. *Spes est virtus theologica, quâ beatitudinis aeternæ, per ordinata media assequenda fiducia habetur. VIRTUS, habitus bonus, reddens habentem, actumque ipsius bonum. THEOLOGICA, divinitus infusa, pro immediatò objecto habens Deum, ut summum bonum nostrum; cujus possessione beandi sumus. QUÆ tanquàm principio supernaturali, elicitive operationis, elevante voluntatem ad actum supernaturalem. BEATITUDINIS ÆTERNÆ objectivæ: five Dei, ultimi finis nostri, possidendi per visionem beatificam, formalemque; beatitudinem, PER ORDINATA A DEO MEDIA ASSEQUENDA: nam hæc spes theologica est desiderium efficax finis ultimi, per media assequendi. FIDUCIA HABETUR.*

Quæ 153. *Fidu-*

153. *Fiducia est promptitudo voluntatis, orta ex persuasione assequendi boni, & superandi mali.* PROMPTITUDO, actus voluntatis, expeditæ à diffidentiâ, torpore alio-
vè impedimento. ORTA EX intellectu persuasione
superandi difficultates omnes in adipiscendo bono ar-
duo, & simili malo vitando. Item theologica.

154. *Spes est virtus divinitus infusa, per quam certâ cum fiducia nostra salutis, & aeterna vita bona expectantur.* DI-
VINITUS INFUSA per se: quia non est acquisibilis vi-
ribus naturæ; nec potest aliter haberi, quàm à Deo,
eam infundente animæ. PER QUAM, tanquàm elicitivum principium operationis supernaturalis. CERTA,
certitudine non fidei, neque absolutâ, sed morali, ex-
cludente hæsitantiam, & fluctuationem inordinatam.
Est autem spei theologicæ fiducia, certa ex tribus ca-
pitibus. Primò ex objecto, quod est infallibile & certis-
simum. Secundò ex modo tendendi in idem obje-
ctum: nam spes voluntatem inclinat & dirigit in
rem speratam, non hæsitanter, diffidenter, & formi-
dolosè; sed promptè, confidenter, & certò. Quemad-
modum enim navis fundatur & stabilitur per ancho-
ram; ità & sperantis animus per *spem: quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam.* Heb. 6. Tertiò ex
suppositâ fide omnipotentis Dei, misericordis, prom-
issionis, veracitatis, & auxilii: quòd juramento polli-
citus est nobis, ad assequendas res speratas: ut urget A-
postolus Heb. 6. & 11. affirmans quòd *fides est speranda-
rum substantia verum.* Undè quod fidelis credit in com-
muni per fidem; id ipsum in particulari sibi applicat
sperans; per fiduciam. Itaque certâ CUM FIDUCIA ex-
peditâ promptitudine voluntatis. NOSTRÆ SALUTIS
bona expectantur: scilicet gratia divina actualis, &
habitualis; Sacramenta, merita, perseverantia, omnia-
que assequendæ beatitudinis media: quæ sunt secun-
darium spei objectum. ET ÆTERNÆ VITÆ BONA, bea-
titudinis cælestis. Hæc enim beatitudo objectiva, five
Deus, ut summum bonum nostrum, cujus possessione
beandi sumus: est primum spei objectum, EXPECTANTUR

TANTUR ista salutis nostræ, vitæque æternæ bona, non ex propriis viribus; sed ex auxilio divino obventura spectantur. Nam

155. *Expectare est futurum quid, ex alio obventurum spectare.* Undè non omnis spes est expectatio, sed tantum illa, quæ est boni, auxilio alterius obventuri. Illa autem, quæ est boni propriis viribus adipiscendi, non est propriè expectatio.

156. Spei theologicæ objectum materiale primarium, est beatitudo objectiva: id est, Deus visione beatificâ possidendus, & fruendus. Secundarium autem objectum est omne medium assequendæ beatitudinis: quod ut tale speratur propter bonitatem finis.

Ejusdem spei objectum formale, juxta D. Thomam, est auxilium divinæ potestatis, & pietatis: secundum alios est increata bonitas Dei. Nam spes fertur in Deum, summum bonum nostrum, sub ratione formali bonitatis.

157. *Sperare est boni ardui obtinendi fiduciam habere.*

158. *Spes viva est spes animata gratiâ habituali, & charitate.* Aliter vocatur spes formata. Hæc autem

159. *Spes formata est spes gratiâ habituali, & charitate informata:* id est, habens junctam gratiam & charitatem, tanquàm sui formam extrinsecam: juxta præcedentem n. 28. Spes enim, & quæcunque alia virtus formatur à charitate, & gratiâ: quia constituitur in esse perfectæ virtutis; & ipsius actus fit de condigno meritorius vitæ æternæ.

160. *Spes informis & mortua est spes destituta gratiâ & charitate.* Hæc spes informis, est reverà virtus: quia est habitus inclinans ad actum honestum, sub ratione honesti & formaliter est principium actûs moraliter boni. Non est tamen perfectæ virtus: quia habentem non conjungit ultimo fini. Peccatum oppositum spei per defectum, est desperatio. Hæc autem

161. *Desperatio est actus appetitûs, fugientis bonum absens, tanquàm impossibile adeptu.* APPETITUS irascibilis sensitivi vel rationalis. IMPOSSIBILE absolute, vel moraliter,

ter,
preh
Spei

I 6
quena
ad u
dent
med

I 6
impo

Q
in il
nimi
pote
nata

I 6

dioru
fund
cipu
innit

I 6

ei qu
nati
quân
Itaq
ad fi
strun
nem
strac
grat

I 6

fitas
ex ip
tio u
illun
quan
vitar
spei
lum

ter, id est, nimis difficile adeptu: & consequenter apprehensum ut incommodum, & sub ratione mali. Spei theologicæ opposita.

162. *Desperatio est dissidentia beatitudinis per media assequenda. Sive, est dissidentia assequendi beatitudinem, media ve ad illam.* Itaque est duplex desperatio: una est dissidentia versans circa ipsam beatitudinem: alia circa media, necessaria ad illam assequendam. Hæc autem

163. *Dissidentia est animi desponsio, orta ex persuasione impossibilitatis assequendi boni, malivè vitandi.*

Quia Deus est spei theologicæ objectum, tendentia in illud non potest esse excessiva; neque potest quis nimis sperare in Deo: sed modus tendendi in Deum potest esse excessivus, quia scilicet per media inordinata. Sic spei per excessum opposita.

164. *Præsumptio est temeraria expectatio beatitudinis, mediiorumvè illius.* TEMERARIA, inconsulta, futilis, malèq; fundata. Temeraria, inquam, ex duobus capitibus præcipuè: scilicet innitendo nimium propriis viribus: vel innitendo inordinatè divinæ misericordiæ, & potentiæ.

165. Spes fertur in Deum, amore concupiscentiæ, eiq; afficitur in commodum proprium: idq; ex ordinatissimo instituto Dei, quo se nobis proposuit tanquam summum bonum nostrum, ultimumq; finem. Itaq; per spem non referimus Deum ad nos, tanquam ad finem, sed illum nobis appetimus, tanquam nostrum ultimum finem. Et consequenter illius adeptionem, visionem, fruitionemq; beatificam, nos, nostraq; omnia referimus ad ipsum: quia ultimi finis gratiâ, omnia alia fiunt.

166. Præceptum spei obligat per se, quando necessitas eliciendi actus spei, oritur directè & immediatè ex ipsius præcepto, non aliundè. Uti quando quis initio usûs rationis, vel prædicationis fidei, sufficienter illuminatur circa supernaturalem beatitudinem. Item quando urget periculosa tentatio contrà spem: & per vitam toties, ut moraliter loquendo omisso actûs spei, non censeatur esse interpretativus contemptus summi boni nostri.

167. Præceptum spei obligat per accidens, quando necessitas eliciendi actus spei oritur non immediatè, & directè ex ipso præcepto spei; sed aliundè: scilicet ex præcepto alterius virtutis obligantis, ad cuius exercitium est necessarius spei actus, saltem virtualis, v. g. ex præcepto contritionis, orationis, sanctificationis, sabbati, &c. Item quando urget vehemens tentatio, alia quàm contrà spem, cui succumbere est evidens periculum, nisi eliciatur actus spei, ad illam superandam.

D E T I M O R E.

CUM ad eandem virtutem pertineat boni profectio, & fuga mali contrarii, ideo ad spei considerationem spectat timor, definitus, 1. 2. n. 125. & 178. Itaque

168. *Timor est motio appetitûs, malum imminens averfantis, EST MOTIO appetitûs sensitivi irascibilis passio: vel appetitûs rationalis affectio. MALUM absens, arduum, imminens; saltem apprehensum ut tale*

Timor unus est mundanus, alius servilis, initialis, filialis, & reverentialis.

169. *Timor mundanus est motio voluntatis, malum temporale fugientis, mediante peccato. SIVE, est fuga temporalis mali, per offensam Dei. Nam hoc mundano timore percussa voluntas, resoluta est offendere Deum, ad amoliendum temporale malum.*

170. *Timor servilis est motio voluntatis: fugientis peccatum, ut pœna causativum. SIVE, est fuga peccati, ut pœna causativi: non ut offensæ Dei.*

171. *Timor servilis cum servilitate est fuga peccati, ut pœna causativi: cum affectu illius committendi, si hæc abesset.*

172. *Timoris servilitas est estimatio pœna peccati, præ culpa: & resolutio hujus committenda, si illa abesset.*

173. *Timor servilis absque servilitate, est fuga peccati, ut pœna causativi; sine affectu illius committendi, si hæc abesset.*

174. *Timor initialis est fuga peccati, ut mali culpæ. secundario ut causativi pœna. INITIALIS, sic dictus, quia competit*

petit incipientibus ambulare viam mandatorum Domini : qui partim ducuntur virtutis amore , partim formidine pœnæ : & quia *initium sapientia timor Domini*, Psalm. 110. Timor castus, sive

175. *Timor filialis est motio voluntatis, averfantis offensam Dei, ut Patris, & ab eo separationem.*

176 *Timor reverentialis est motio voluntatis, in cultu divino indecentiam sollicitè caventis.* INDECENTIAM, agendi modum minùs decentem divinam majestatem, & propriam colentis submissionem.

DE CHARITATE.

177. **C**haritas est virtus theologica, qua Deus propter se diligitur, & proximus propter Deum. EST VIRTUS quia est habitus bonus, reddens, habentem, actumque illius bonum. Estque perfecta virtus, quia habentem conjungit fini ultimo : datque perfectionem aliis virtutibus, tanquam illarum forma. Imò est omnium virtutum excellentissima, tam in genere nature, quoad physicam suam entitatem, & perfectionem in esse habitus : quam in genere moris, quoad moralem honestatem & bonitatem. THEOLOGICA, habens Deum, pro immediato objecto. QUÆ, tanquam principio elicitive supernaturali, voluntati superaddito. DEUS PROPTER SE, non propter bonitatem accidentalem, essentiali divinæ superadditam : sed propter suam bonitatem essentialem, quæ scilicet bonitas, est essentia divina, & Deus ipse. DILIGITUR, volendo ei suum summum bonum, & complacendo in eo. Diligitur, inquam, Deus ex toto corde, ex totâ mente, ex totâ animâ, ex omni virtute. ET PROXIMUS, quævis creata persona intellectualis, particeps aut capax æternæ beatitudinis, diligitur complacendo in bono, quod habet ; & desiderando ei bonum, quod nondum habet. Diligitur, inquam, à nobis : sicut nos diligimur à nobis ipsis PROPTER DEUM, propter essentialem bonitatem divinam, participatam à proximo & relucens in eo.

178. Di-

178. *Diligere aliquem, est ei velle bonum: in eo complacendo, si adsit; eive desiderando, si absit.*

179. *Diligere & amare, passim accipiuntur ut finonima: Ciceroni tamen, aliisque purioris Latii Authoribus, Amare est ex merâ benevolentia diligere valdè.*

180. *Diligere Deum, est ei velle summum suum bonum, & in eo complacere propter se, propter essentialem suam bonitatem. Nam Deus est diligendus, non propter bonitatem accidentalem, essentiali suæ superadditam: sed propter suam bonitatem essentialem: quæ scilicet est suamet essentia divina, & Deus ipse.*

181. *Est insuper diligendus propter se, non propter aliud, tanquam finem: quia ipse est ultimus finis, aliò non referibilis; cujus gratiâ omnia alia fieri debent.*

182. *Diligere Deum super omnia, est eum præponere omnibus amicitiam illius præferendo omnibus bonis; & omnia mala postponendo offensæ illius.*

183. *Diligere Deum ex toto corde, est eum sincerè & perfectè diligere. In verbis ex toto corde, includuntur verba sequentia ex tota mente, & ex totâ animâ &c. quæ adduntur majoris explicationis; & emphasis gratiâ. Si autem accipiantur ut condistincta; tunc ex toto corde, est idem, quòd ex totâ voluntate, ex tota mente, intellectu: ex totâ animâ, appetitu sensitivo: ex omni virtute, sive, ex omnibus viribus, sive, ex totâ fortitudine, pro virili, ex omnibus potentiis, & facultatibus interioribus & exterioribus; ita scilicet ut voluntas, intellectus, appetitus sensitivus irascibilis & concupiscibilis, omnes sensus interiores, & exteriores sint Deo subditi; inque nihil ferantur quod non sit conforme legi divinæ.*

184. *Noster proximus est quæ vis creata persona intellectualis. aterna beatitudinis particeps vel capax. PARTICEPS uti angelus homoque beatus: CAPAX, uti anima purgatorii, homoque viator. Unde proximus noster non est demon, nec damnatus: quia per decretoriam Dei sententiam uterque est à beatitudine exclusus: quam proindè illi charitate velle non possumus.*

185. *Dilige-*

185. *Diligere proximum est ei velle bonum, per affectum benevolentiaë, effectum beneficentiaë.* BONUM beatitudinis aeternæ & media ad illam: bonum illud desiderando proximo, si non habet; & in eo complacendo, si habet.

186. *Diligere proximum propter Deum, est proximo velle bonum, propter essentialē bonitatem divinam;* ab eo participatam, & in eo relucentem: tanquam beatitudinis particeps, aut capace.

187. *Diligere proximum sicut seipsum, est eum diligere ad instar sui.* Uti quis sibi benè vult, & benè facit, secundum animam & corpus; ita etiam proximo benè velit, & benè faciat, præstando illi effectum, affectumque salutarem.

188. Itaque *sicut* hic non significat aequalitatem, sed similitudinem: & sui dilectio est exemplar & regula dilectionis proximi, non è diverso. Et quia regula est potior eo, quod illi commensuratur; hinc consequens est quòd unusquisque debeat se magis diligere, quàm proximum. Itaque in hoc præcepto implicite mandatur dilectio sui tanquam exemplar, & mensura dilectionis proximi.

Cæterum charitas hominis ad seipsum, non est propriè amor amicitiaë, qui tendit in alterum: sed est quid amicitia majus, quod est forma amicitiaë creatæ. Quæ

189. *Amicitia est reciprocus amor benevolentiaë.* Sive, est plurium mutua benevolentia. PLURIUM, ut nimirum duorum MUTUA & reciproca BENEVOLENTIA, volitio boni, in commodum amati. Benevolentia, inquam, mutua; fundata in peculiari communiōe sanguinis, religionis, patriæ, civitatis, eruditionis, militiaë &c.

190. Charitatis objectum materiale est Deus, nos ipsi & proximus noster: formale est essentialis infinita bonitas divina: quæ est Deus ipse. Et consequenter charitas nostri, & proximi, est virtus Theologica: ut potè habens Deum pro immediato objecto formali. Quod quia unicum est; idè est unicus habitus charitatis: nam unitas diversitasque habituum desumenda est ab unitate diversitateque objecti formalis.

191. Hic *bonitas divina* non est unicum particulare attributum divinum; sed absolutissimum complementum omnium attributorum, & infinitarum perfectionum divinarum. Ideoque charitas superat omnes alias virtutes, etiam fidem & spem theologicas: quia attingit Deum, sub perfectiori ratione formali. Fides enim illum attingit, sub ratione formali unici attributi, scilicet primæ veritatis revelantis. Spes autem sub ratione bonitatis divinæ, complectentis quidem omnes perfectiones divinas: non tamen ut infinitas, sed limitatas: quatenus scilicet Deus est summum bonum nostrum limitatâ visione beatificâ possidendum.

Inter objecta materialia charitatis, Deus est magis diligendus appetitivè, & objectivè; non autem necessariò intensivè.

192. *Diligere unum plus alio objectivè, est ei velle majus bonum* ei desiderando illud, si absit: & in eo complacendo, si adsit.

193. *Diligere unum plus alio appetitivè, est illud pluris aestimare, & majori in pretio habere.*

194. *Diligere unum plus alio intensivè, est ei bonum velle conatu majore, & amore ferventiore.*

195. Charitatis habitus inclinatur suppositum suum ad diligendum Deum magis quam seipsum, & proximum, objectivè & appetitivè: non autem intensivè. Quia est simplex habitus, æquè intensus, ut respicit proximum, ac Deum: ideoque æquali pondere movet voluntatem, ad actualem utriusque dilectionem: secundum totam suam latitudinem habitualem (quod clarum est in beatis, Deum & proximum sic diligentibus) actibus tamen in perfectione disparibus, & modo utrique proportionato: ita scilicet ut Deus diligatur super omnia, & proximus ut nos ipsi.

196. Charitas est forma extrinseca omnium aliarum virtutum, quia eas format in esse veræ perfectæque virtutis, dando illud esse: imperando etiam illarum actus, referendoque ad proprium suum objectum, Deum: reddit eos, vitæ aternæ meritorios.

Est

Est enim charitati proprium, tanquam reginæ virtutum, & versanti circa ultimum finem, imperare actus aliarum virtutum. Hoc autem

197. *Imperium charitatis est applicatio virtutum, ad eliciendos actus, ex motivo charitatis, affectuque ultimi finis.*

198. Nihilominus inferiores virtutes possunt imperare actus charitatis, virtutumque superiorum: id est, voluntas potest sibi, alterivè potentia imperare, ut eliciat actum charitatis alteriusve virtutis superioris, ad assequendum finem virtutum inferiorum, ipsasque virtutes inferiores. Tunc enim

199. *Virtus una imperat actum alterius, quando voluntas se, aliamve potentiam applicat ad producendum actum secunda, ex motivo prima: ad eam assequendam, ejusve finem, v. g. castitas imperat actum religionis, quando volo offerre sacrificium Missæ Deo, ad assequendum castitatem, ejusve finem, id est, moderamen affectûs voluptatum carnalium.*

200. Est ordo in charitate, & inter illius objecta materialia, unum debet præ alio diligi. Scilicet 1. Deus super omnia. 2. anima propria. 3. anima proximi. 4. vita, corpusque proprium. 5. vita corpusque proximi. 6. honor, fama, bonaque temporalia propria, exindè proximi. Undè charitas obligat, ut proximo in extremâ necessitate spiritali constituto succurratur, cum periculo vitæ propriæ. Eidemque proximo, in extremâ necessitate corporali constituto succurratur cum jacturâ bonorum temporalium, statui proprio necessariorum, sed vitæ propriæ superfluum.

201. Censetur autem proximus esse in extremâ necessitate spiritali, respectu mei, quando nisi eum juvero, certò ei imminet æterna damnatio: à qua non potest se eripere, nec est eripiendus ab alio, quantumvis potente & debente. In ejusmodi necessitate foret infans, sine baptismo moriturus.

202. Inter proximos, illi sunt magis appetitivè diligendi à nobis, & in necessitate prius juvandi sub-

fidio spirituali, vel temporali; qui nobis sunt conjunctioniores conjunctione spirituali, carnali, vel civili. Juuandi, inquam, per bona spiritualia, vel temporalia, quæ tali conjunctioni respectivè debita sunt. In conjunctione quidem carnali, hoc ordine: pater, mater, filius, conjux (vel conjux, filius) consanguinei secundum gradum suum: itidem affines, amici, inimici. In conjunctione spirituali, simili ordine: pater spiritualis, filius, frater &c. In conjunctione civili: pater, mater, filius-familias &c. Violatio hujus ordinis, in casu necessitatis aliquando foret mortalis, aliquando venialis.

203. Præceptum dilectionis Dei obligat per se, quando necessitas eliciendi actus dilectionis, oritur directè & immediatè ex præcepto charitatis, non aliundè, v.g. primò quando initio usûs rationis, homo sufficienter illuminatur circa Deum, ut summum bonum. 2. in articulo mortis. 3. quando urget vehemens tentatio odii Dei; ita ut sit periculum assensûs, nisi eliciatur actus dilectionis. 4. aliquoties per vitam; & quidem toties, ut ommissio dilectionis non possit censeri interpretativus contemptus Dei, summè diligibilis. Probabiliter singulis octiduis, conformiter ad institutionem Dei, Sabbatum præcipientis, & quâlibet hebdomade se coli volentis.

204. Idem præceptum dilectionis Dei obligat per accidens, quando necessitas eliciendi actus dilectionis, oritur non directè & immediatè ex præcepto charitatis, sed aliundè, v.g. primò quando elicienda est contritio, actuali charitate perfecta. 2. quando ex obligatione exercendi sunt actus religionis, operationis &c. 3. quando est evidens periculum succumbendi alteri peccato mortali, quàm contra charitatem, nisi eliciatur actus dilectionis Dei.

205. Præceptum dilectionis proximi obligat per se, primò post usum rationis, sufficientemq; hujusce obligationis notitiam. 2. in casu necessitatis spiritualis temporalisve proximi. 3. quando proximus petit reconciliationem. 4. quando urget tentatio inimicitiae
proxi-

pro
dile
ut c
tati

pe
præ
tion
pos

se,
con
per
tem
cum
cen

M

C
alien

2
comp

ferat
dole
serio

Pass

2

ratic
lum
que

2

MAI

TRA

bere

VE,

ræ.

proximi, cum periculo consensûs, nisi eliciatur actus dilectionis. 5. aliquoties per vitam: & quidem toties, ut omissio actûs dilectionis non censeatur interpretativus contemptus proximi, illiusve tacitum odium.

206. Idem præceptum dilectionis proximi obligat per accidens, quando aliarum virtutum actus, sunt ex præcepto exercendi, v. g. correctionis fraternæ, orationis &c. qui sine actu dilectionis proximi, non possunt debite exerceri.

207. Quando præceptum charitatis obligat per se, tunc omissio dilectionis, est speciale peccatum contra charitatem. Secus est, quando obligat tantum per accidens: tunc enim est peccatum contra virtutem illam, cujus actus elici debebat: vel coalescit cum peccato, cujus periculo quis se exponit. Idem censendum est, de omissione actuum fidei, spei &c.

D E

MISERICORDIA ET ELEEMOSYNA.

Charitati affinis virtus est misericordia: & hæc
208. *Misericordia est virtus inclinans voluntatem, ad aliena miseria compassionem & sublevationem.*

209. *Actualis misericordia est aliena miseria voluntaria compassio & sublevatio.* MISERICORDIA, sic dicta à miserante corde: quia cor miseretur, constringitur, & dolet de miseriâ aliena. MISERIE, nam motivum misericordiæ, est miseria. COMPASSIO, cum patiente Passio. Hæc autem

210. *Compassio est tristitia de miseriâ alienâ.* Nam ratione conjunctionis, amicitiae, & charitatis, malum alienum tanquam proprium aestimamus: ideoque patienti compatimur.

211. *Miseria est malum, voluntati naturæve contrarium.* MALUM, quid disconveniens, & dissentaneum. CONTRARIUM VOLUNTATI actuali vel ei, quam quis haberet actu, si malum benè perperderet. NATURÆVE, contrarium rectitudini, commoditative naturæ. Undè patet quòd peccatum sit miseria, &

quod possit esse motivum misericordiae. Quod etiam est malum involuntarium, ratione ignorantiae, infirmitatis: tentationis, & reatus poenae aeternae.

212. *Eleemosyna est actus externus misericordiae, sublevans miseriam alienam. Est actus imperatus à charitate, quin & ab ea mediatè elicitus, immediatè autem à misericordia.*

Eleemosyna est duplex: spiritualis, & corporalis: pro ratione similis duplicis miseriae proximi, quae potest à nobis sublevari. Utriusque sunt septem opera, comprehensa his versiculis:

213. *Consule, carpe, doce, solare, remitte, ser, ora, Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.*

214. *Extrema necessitas est ejusmodi status persona, in quo, ex indigentia certo periclitatur de vita: nisi ei subveniatur: & quidem à me, quando est extrema necessitas in ordine ad me.*

215. *Gravis necessitas est ejusmodi status persona, in quo, ex indigentia notabiliter patitur in vita: ita ut aegrè illam sustentet; vel sit periculum incurrendi morbi, notabiliter incommodi, morte minoris.*

216. *Communis necessitas est ejusmodi status persona, in quo, ex indigentia difficulter victitat.*

217. *Bona temporalia, vita necessaria, sunt ea, sine quibus illa sustentari non potest: ita ut si quis illis careat, ipse vel sui redigendi sint ad extremam necessitatem.*

218. *Bona statui necessaria sunt ea, sine quibus decorum persona servari non potest: ita ut si iis careat, sui fuorumque conditionis decencia salva esse nequeat.*

219. *Bona superflua vita, vel status, sunt ea, quae ad sustentationem vita vel status necessaria non sunt, sed eidem superabundant. Hic*

220. *Sui sunt persona, alicui rectè conjuncta: aut alia, ad quorum sustentationem obligatur, ex justitia vel officio, v. g. parentes, filii, conjux: pupilli respectu tutoris: alumni &c.*

221. *In medicis, chirurgis, advocatis &c. qui in necessitate tenentur gratis mederi pauperibus, cau-
sasve*

fasce illorum suscipere, & jurare de superfluo, illud superfluum spectandum est ex tempore abundante supra id; quod necessarium est ad acquirenda necessaria vitæ & statui.

222. *Spiritualis extrema necessitas est ejusmodi status alienus, ut certò sit danmandus, nisi ei subveniatur, Sacramento, sacrificio, oratione, correptione fraternâ similivè auxilio spirituali.*

223. *Spiritualis gravis necessitas est ejusmodi status alienus, ut certò sit in peccatum mortale lapsurus, nec facile ab eâ surrecturus: nisi ei subveniatur.*

224. *Correptio fraterna est externus actus misericordie, quo monitione salvari peccator ad emendationem inducitur, efficaciter, vel ineffaciter.*

225. *Corripere est monitione reprehendere peccatorem, etiam non secuto effectu emendationis.*

226. *Corrigere est efficaciter reprehendere, cum effectu emendationis.*

227. *Correctio fraterna est efficax reprehensio peccatoris, cum effectu emendationis.*

DE PECCATIS CONTRA CHARITATEM.

Varia sunt peccata contra charitatem: uti odium, invidia, &c.

Quid sit odium in genere: quid odium abominationis, & inimicitie, videri potest in I. p. n. 202. 203. 204. & in I. 2. num. 114. 115. & 116.

Odium Dei, & proximi, est duplex; abominationis, & inimicitie.

228. *Odium Dei est actus voluntatis, Deum ut disconvenientem averfantis: saltem apprehensum ut talem.*

229. *Odium abominationis Dei est actus voluntatis averfantis Deum, ut incommodum sibi, vel amato, quem æstimat tanquam alterum se.*

230. *Odium inimicitie Dei est actus voluntatis, Deo malum optantis, ut ei malè sit.*

231. Odium inimicitiae ferè oritur ex odio abominationis : qui enim averfatur aliquem , tanquàm difconvenientem & incomodum fibi , vel amato ; facile movetur ut ei malè velit. Sic impius apprehendens Deum , ut fibi contrarium , per fuas leges , & pœnas ; averfatur illum odio abominationis : quin & odio inimicitiae , volendo illi malum , & privationem perfectionum fuarum , fuique effe.

232. Odium proximi est actus voluntatis , proximum ut difconvenientè averfantis : faltem apprehenfum ut talem.

233. Odium abominationis proximi est actus voluntatis , averfantis proximum ut incomodum fibi , vel amato : quem æftimat tanquàm alterum fe.

234. Odium inimicitiae proximi est actus voluntatis , proximo malum optantis , ut ei malè fit.

235. Invidia est triftitia de proximi bono , tanquàm malo proprio excellentiaque propriae diminutivo.

236. Æmulatio est triftitia de proximi bono , tanquàm proprii boni privatione : quia fcilicet æmulus non habet ejufmodi bonum.

237. Nemefis , five indignatio est triftitia de bono proximi , tanquàm illo indigni.

238. Difcordia est diffenfo voluntatum , aut judiciorum.

239. Contentio est diffenfio verborum.

240. Odium Dei & proximi , ex genere fuo eft graviffimum peccatum : quia evertit excellentiffimam virtutem , Charitatem ; illiusque rationem formalem. Quia etiam importat directè averfionem à Deo , alia autem peccata tantum indirectè , & interpretativè ; fcilicet in fua inordinata converfione ad creaturam.

DE BELLO , ET DUELLO.

241. **B**ellum eft publica armorum affumptio , reipublica tuenda vindicandevè gratiâ. BELLUM fic dictum per antiphrasim , quia minimè bellum. PUBLICA , facta per communitatem , & publicam authoritatem. ARMORUM , fic dictorum ab armis humerisque , undè dependent gladius , fcutum , arcus , tela. TUEN-

D.Æ, per bellum defensivum; VINDICANDÆ per offensivum.

242. *Bellum defensivum est publica armorum assumptio, reipublica vindicanda gratiâ: ne ei injuria ab hoste inferatur.*

243. *Bellum offensivum est publica armorum assumptio, reipublica vindicanda gratiâ: ut injuria ab hoste illata vindicetur aut reparetur.*

244. Ut bellum sit licitum requiruntur tres conditiones, legitima autoritas, justa causa, & recta intentio. Si una illarum desit, erit illicitum: si prima, vel secunda, erit infuper injustum. Legitima autoritas indicendi bellum defensivum, est in quovis principe, & republicâ, etiam agnoscente superiorem: indicendi offensivum, ordinariè tantum est in supremo, non agnoscente superiorem in temporalibus.

245. Bellum potest esse injustum ex utraque parte: si videlicet una foveat causam injustam, & altera indicat bellum sine legitima autoritate. Potest etiam bellum esse ex utraque parte justum formaliter, non autem materialiter.

246. *Bellum justum formaliter tantum, est bellum legitima autoritate indictum; sine causâ justâ, prudenter estimatâ tali.*

247. *Bellum justum materialiter tantum, est bellum legitima autoritate causâque indictum, contra conscientiam erroneam, practicè dictantem contrarium.*

248. *Bellum justum formaliter & materialiter est bellum legitima autoritate causâque indictum; juxtâ rectam conscientiam.*

249. *Impignoratio, sive Reprasalia est reipublica læsa, contra lædentem vindicatio, vel compensatio. LÆSÆ, injuriâ affectæ in se, vel in suis. VINDICATIO, repensio pœnæ, pro modo culpæ. COMPENSATIO ad aequalitatem. CONTRA LÆDENTEM reipublicam, vel lædentis subditos, etiam innoxios: quibus restitutio fieri debet à noxiis, eorumvè superioribus. Monomachia, sive*

250. *Duellum est duorum paucorumvè pugna ex condicito.*

DUORUM, fingulare certamen unius cum uno, v. g. Davidis cum Goliath. 1. Reg. 17. PAUCORUMVE, v. g. duodecim militum Abner, cum totidem aliis sequacibus Joab. 2. Reg. 2. EX CONDUCTO, ex provocatione unius, & acceptione alterius.

251. Duellum rarò est licitum, sæpissimè illicitum. Est autem licitum. *Primò* quando est necessarium ad evitandam injustam mortem, certò imminentem ab invadente: quia ubi non superest alia via suæ justæ defensionis, potest quis se exponere periculo mortis, ut eandem certam injustamque evadat. *Secundò* quando fit promovendi justî belli causâ. Sic ejusmodi bellum sequens miles, potest à contrariæ factionis militate oblatum duellum acceptare; quin & offerre, ad suos animandos, hostesque deterrendos. Quia est hic quoddam bellum parziale, habens justitiæ causam eandem, cum bello totali, eundemque; victoriæ finem ad quam hoc duellum est quoddam præludium. Quia etiam privatus potest se exponere periculo vitæ, pro boni communis promotione. *Tertiò* quando fit finienda belli causâ. Sic potest dux imparis debiliorisq; exercitûs, mutare bellum, ex parte suâ justum, in duellum acceptatum, vel oblatum, cum duce hostili; quò possit suos servare ab internecone. Quia cum hîc habeatur ratio boni communis, quod est sufficiens causa adeundi periculi mortis; cessat malitia duelli. *Quartò* probabiliter quando duo rei, justè condemnati, componuntur inter se, & per duellum, à iudice constituuntur mutui executores sententiæ, eâ lege, ut victor donetur vitâ.

252. Sæpissimè, inquebam, duellum est illicitum: illiusque; malitia in eo consistit, quòd uterque; duellantium sese conjiciat in periculum mortis, sine causâ legitimâ: quòd prodigat vitam suam, & alienam: quòd conetur privatâ autoritate occidere innocentem, aut saltem indemnatum. Sunt & aliæ malitiæ accessoriæ, vindictæ privatæ, tentationis Dei, &c. Undè *primò* est illicitum duellum, pro ostentatione virium, peritiæ digladiandi,

diandi, & oblectatione spectatorum: quia finis est vanus; & medium est prohibitum præcepto divino naturali, & positivo. *Non occides*: item humano canonico, & civili. *Secundò*, illicitum est duellum, pro defensione honoris, & evitacione infamiae imaginariae, quæ alioquin contraheretur, per recusationem duelli, ab altero oblato. Quia reverà apud cordatos non est infame, sed honorificum renuere duellum, tanquàm repugnans legi divinæ, & humanæ. Accedit quòd imaginaria infamia, etiam apud mundanos possit evitari, dicendo: *Nolo acceptare duellum: quia est prohibitum: sed si me invaseris; faxo senties virum.* *Tertiò* illicitum est duellum pro vindicandâ injuriâ illatâ, quia privata persona absolute non potest vindicare injuriam: *Scriptum est enim; mihi vindicta, & ego retribuam, dicit Dominus.* Sive, *Mea est ultio, & ego retribuam.* Deut. 32. & Rom. 12. Publica autem persona non potest vindicare, nisi viâ juris, aut belli vindicativi: extra casum, tertio loco allegatum præcedenti n. 251. *Quartò*, illicitum est duellum, pro criminis imputati convictione, vel purgatione. Quia præter malitiam communem duelli, subest hic tentatio Dei, secluso instinctu divino, uti constat ex cap. *Monomachiam*: subest etiam fallacia quia duellum est fallax medium asserendæ veritatis; cum contingat innocentem in eo occumbere, ut habetur c. *Significamibus.* *Quintò*, illicitum est duellum, pro tuitione bonorum temporalium: quia cum vita duorum præponderet bonis externis, non est ex condictione exponenda periculo, pro illis, absque necessitate: nam absque duello est hic in promptu simplex defensio, & via juris.

D E S C A N D A L O.

253. **E** Tymologicè. Scandalum est lapis eminent in viâ, scandendus, ne sit offendiculo, & causa lapsus. Est offendiculum, ad quod offendit quis pedem suum, & ruit. Est lapis offensionis, & petra scandali. Isaia 8. Rom. 9. & 1. Petri 2.

254. Theologicè Scandalum est offendiculum spirituale,

quo quis offendit, & in peccatum ruit. OFFENDICULUM non lapideum, sed SPIRITUALE, datum & acceptum; vel alterutrum. QUO QUIS, dans & accipiens; vel alteruter. OFFENDIT, impingendo non pedes corporis, sed animæ; Deumque ipsum offendit.

Scandalum dividitur in activum & passivum, & juxta Tertullianum, libro de velandis virginibus cap. 3. Activum.

255. Scandalum est rei male exemplum, edificans ad delictum. Sive, est dictum, vel factum minus rectum, proximo præbens occasionem ruina spiritualis. DICTUM, vel FACTUM: item omisso dicti, vel facti. MINUS RECTUM, quod licet per se fortè non sit malum; est tamen tale, defectu alicujus circumstantiæ debitæ. Dicto, vel facto non additur concupitum, ut in definitione peccati: quia licet concupiscentiæ actu interno peccari possit, non potest tamen proximus eo scandalizari, quamdiu non manifestatur externo dicto, vel facto. PROXIMO PRÆBENS, intentione expressâ vel interpretativâ scandalizantis, OCCASIONEM RUINÆ SPIRITUALIS, etiam si illa ruina, scandalumque passivum non sequatur. Si prima intentio adfit, erit scandalum formale, & directum: si secunda erit interpretativum. Itaque

256. Activum scandalum formale, & directum, est dictum vel factum, minus rectum, quo expressè intenditur proximi ruina spiritualis, illiusque peccatum.

257. Activum scandalum interpretativum est dictum vel factum minus rectum: quo implicite intenditur proximi ruina spiritualis, IMPLICITE, eo ipso, quo dictum vel factum, ex se vel circumstantiis tale est, ut sit natum inducere proximum in ruinam spiritualem.

258. Passivum scandalum est proximi ruina spiritualis, orta ex dicto, vel facto alterius: sæpè minus recto, subindè recto, aut indifferenti: & hoc secundum tertiumque patet ex scandalo pharisaico, & infirmorum accepto tantum.

Scandalum passivum subdividitur in acceptum datumque firmiter, & in acceptum non datum.

259. *Scandalum passivum acceptum datumque simul, est proximi ruina spiritualis orta ex alterius dicto factove minus recto.*

260. *Scandalum passivum acceptum tantum est ruina spiritualis propria malitiâ, vel infirmitate, orta ex dicto factove alterius recto, vel indifferenti. Si ex propria malitiâ, erit scandalum pharisaicum: si ex infirmitate, erit scandalum infirmorum, acceptum tantum.*

261. *Scandalum pharisaicum est ruina spiritualis, propria malitiâ accepta ex dicto alterius, factove recto. PHARISAICUM, sic dictum à Phariseis, qui suapte malitiâ accipiebant occasionem suæ ruinae spiritualis, ex Christi dictis & factis rectissimis.*

262. *Scandalum infirmorum, sive pusillorum, est ruina spiritualis proximi infirmi, suapte fragilitate orta ex alterius dicto vel facto. INFIRMI, imperfecti & proclivis ad peccatum, in quod facile labitur per propriam fragilitatem, aut ignorantiam SUAPTE FRAGILITATE, non propria malitiâ, uti Phariseus; sed infirmitate aut ignorantia. Ex ALTERIUS DICTO, VEL FACTO, eoque recto vel indifferente: & tunc est scandalum infirmorum, acceptum tantum, aut dicto factove minus recto, habenteque speciem mali: & tunc est scandalum infirmorum, datum & acceptum. Itaque scandalum infirmorum potest subdividi in acceptum tantum, & in acceptum datumque simul.*

263. *Scandalum infirmorum acceptum tantum est ruina spiritualis proximi infirmi, suapte fragilitate orta ex alterius dicto, vel facto recto, aut indifferente.*

264. *Scandalum infirmorum acceptum datumque simul est ruina spiritualis proximi infirmi, suapte fragilitate orta ex alterius dicto, vel facto minus recto, habenteque veritatem aut speciem mali. Hoc sensu accipitur scandalum pusillorum Matth. 18. sive infirmorum, 1. Cor. 8. & Rom. 14.*

265. *Jure divino naturali & positivo obligamur ad vitandum scandalum activum. Ad vitandum autem passivum, non est nobis omittendum ullum præceptum:*

tum : quia tenemur magis vitare proprium peccatum, quàm alienum: ubi non possumus vitare utrumque. Tamen ad vitandum passivum ex ignorantia, vel infirmitate, tenemur differre opus bonum, non præceptum: & opus utile, non habens speciem mali; donec cesset scandalum, aut monitus fuerit proximus ne scandalizetur. Si autem monitione facta, & facti nostri reddita ratione, scandalum perduret, erit merè acceptum, & non datum. Ad quod cavendum non tenemur omittere opus, non habens mali veritatem, nec speciem; cujus faciendi subest justa causa.

266. Scandalum activum morale (non tantum formale, sed interpretativum) est necessariò confidendum, præter actum principalem.

DE VIRTUTIBUS CARDI- NALIBUS.

Sunt quatuor virtutes cardinales: prudentia, justitia, fortitudo, temperantia, juxta illud Sapientia 8. *Sobrietatem, & prudentiam docet (Sapientia divina) & justitiam & virtutem: quibus utilius nihil est in vita hominibus.*

267. *Virtus cardinalis est virtus principalis inter morales, earumque cardo* metaphoricus. **PRINCIPALIS**, tenens primum & principalem locum saltem post Religionem. **INTER MORALES**, virtutes componentes mores hominum, juxta præscriptum rectæ rationis. **CARDO** metaphoricus: cui virtutes morales inniuntur, & in quo firmantur.

268. Omnis enim virtus debet esse *prudens* in operando, ne degeneret in vitium, per inconsiderationem, aut negligentiam. Debet esse *justa*, ut reddat Deo, sibi, & proximo, quod cuique debitum est. Debet esse *fortis*, ut constanter recto inhæreat, Debet esse *temperans* ne excedat modum, à ratione præscriptum.

D E P R U D E N T I A.

Iuxta Augustinum lib. 1. de lib. arbit. cap. 3.

269. *Prudentia est rerum appetendarum & fugiendarum scientia.* SCIENTIA, certa notitia singularum actionum, verè honestarum, ut appetantur; & vcrè in honestarum, ut vitentur.

Juxta Aristotelem, *prudentia est recta ratio agendorum: id est, notitia directiva actionum humanarum.* Itaque

270. *Prudentia est virtus intellectus, quâ scitur quid honestum sit, quid turpe,* in quovis negotio occurrente. EST VIRTUS directrix aliarum virtutum: regiâ mediâque viâ eas ducens; & à dextrâ lævâque non deflectens, ne ad excessum defectumvè exorbitent. INTELLECTUS, in eo tanquàm immediato subiecto residens; illiusq; intellectiōnem perficiens in veri affectiōne firmoq; assensu. Undè prudentia est essentialiter virtus intellectualis: accensetur tamen morali virtuti voluntatis, ratione suæ materiæ, & finis: quia tota versatur in cognitione & directione morum: quorum est directiva quàmvis non elicitiva per se, sed mediantibus virtutibus moralibus. *QUA*, tanquàm principio elicitivo, SCITUR, certò & firmiter cognoscitur QUID, verè *honestum sit*, & agendum: QUID verè *turpe*, & fugiendum. *In quovis negotio occurrente: in singulis quibusque actionibus humanis obcundis.*

271. Prudentiæ sunt tria munia, *bene consultare, rectè judicare, & bene dirigere executionem.* Sunt etiam octo functiones prudentiæ, sine quibus non habetur perfectus usus illius. Scil. *memoria, intelligentia, providentia, ratio, docilitas, sagacitas, sive, solertia, circumspectio, cautio.* Hic autem

272. *Memoria est recordatio prævitorum.*

273. *Intelligentia est notitia præsentium. & principiorum moralium.*

274. *Providentia est consideratio futurorum eventuum ex actione sequi natorum.*

275. Ratio est promptitudo ratiocinandi, & ex uno aliud colligendi.

276. Docilitas est affectus, & promptitudo discendi.

277. Sagacitas est bona conjectatio.

278. Solertia est subita & expedita inventio medii convenientis.

279. Circumspectio est attenta consideratio circumstantiarum actionis humana, ne qua requisita desit.

280. Cautio est cura & sollicitudo vitandi omnia incommoda, Prudentiæ per defectum opponitur precipitatio, inconsideratio, inconstantia, & negligentia.

281. Precipitatio est aggressio operis sine debita deliberatione.

282. Inconsideratio est omissio attentionis debita, iudiciumque de mediis, ante illorum examen.

283. Inconstantia est sententia mutatio, ob nullam, levemente causam.

284. Negligentia est omissio diligentia in urgenda executione rei deliberata & iudicata

Prudentiæ per excessum opponitur prudentia carnis, astutia, fraus, dolus, sollicitudo temporalium & suorum.

285. Prudentia carnis est diligens excogitatio mediolorum, ad implendos instinctus natura corrupta.

186. Astutia est ratio aliquid agendi modo subtili & occulto. Hic autem Astutia est notitia pravorum subtiliumque mediolorum ad fallendum, cum affectu ea exequendi.

287. Fraus est astutia executio per facta. Fraude latius patens

288. Dolus est astutia executio per dicta vel facta.

289. Sollicitudo temporalium est nimia animi occupatio in temporalibus conquirendis, vel conservandis: proveniens ex inordinato habendi amore, vel amittendi timore.

190. Sollicitudo futurorum est nimia animi occupatio circa futura, cum anxietate, & dissidentia providentia divina.

DE JUSTITIA.

IN Scripturâ sacrâ. Iustitia accipitur tribus modis. **I.** pro complexione omnium virtutum. Sic accipitur Matt. 5.

Matt. 5. *Beati qui esurium, & sitiunt justitiam, & Ps. 150. Qui faciunt justitiam in omni tempore. Hoc primo modo*
 291. *Iustitia est complementum virtutum, ad aequans sub-*
jectum suum ad legem aeternam, reddensque Deo, subje-
cto suo, & proximo, quod cuique debitum est.

292. *Secundò Justitia accipitur pro misericordia,*
& eleëmofynâ: quæ ad justitiam & sanctitatem dispo-
nit peccatorem, & justum, de condigno cumulat ju-
stitiæ augmento. Sic accipitur Matt. 6. Attendite ne ju-
stitiam vestram faciatis coram hominibus... Cum ergo facis
eleëmofynam &c. & Psal. 111. Dispersit, dedit pauperibus;
justitia ejus manet in seculum seculi. Hoc secundo modo
justitia est misericordia, definita n. 208. & 209. sive
eleëmofyna definita num. 212.

Tertiò Justitia accipitur pro virtute, reddente al-
teri debitum ad æqualitatem. Hoc tertio modo

293. *Iustitia est virtus firmans voluntatem, ad perpetuò*
reddendum alteri debitum ad æqualitatem. FIRMANS, tan-
quàm habitus benè disponens subiectum suum. VO-
LUNTATEM personæ privatae, vel publicæ. AD PERPE-
TUO, non semel aut bis, REDDENDUM ALTERI: nam
justitia benè disponit subiectum suum, in ordine ad
alterum; tam privatam, quàm communitatem. DEBI-
TUM AD ÆQUALITATEM, nam si debitum alteri red-
datur non perfectè, nec ad æqualitatem, non serva-
bitur justitia: quæ significat adæquationem.

Justitia una est particularis, alia legalis, commutativa,
distributiva, & vindicativa. Juxta Ulpian. particularis

294. *Iustitia est constans & perpetua voluntas, jus suum*
cuique tribuendi, sive, est virtus firmans voluntatem priva-
ti, ad perpetuò tribuendum alteri privato debitum, ad æqua-
litatem. PRIVATI, non personæ publicæ, communita-
tem repræsentantis, uti fit in justitia distributiva. Pri-
vati, inquam, nam hæc justitia particularis, benè dis-
ponit privatos inter se: vel eos, qui se habent instar
privatorum. ALTERI, non communitati, uti in justitiâ
legali, sed PRIVATO quâ tali, non quâ parti communi-
tatis, uti fit in præfatâ justitiâ distributivâ. DEBITUM,
civile,

civile, legale, & strictâ obligatione: non laxâ morali obligatione decentiæ: quale est debitum charitatis, amicitiae, liberalitatis, gratitudinis. AD ÆQUALITATEM, quia iustitia importat dati tributique, ad debitum adæquationem, commensuram, sive commensurationem. Ideoque excluduntur religio & pietas, similesque virtutes annexæ iustitiæ quarum objectum, est debitum alteri, ita immensum, ut non possit illi satisfieri ad æqualitatem. In hâc materiâ iustitiæ

295. *Ius est iustum & æquale alteri debitum:* ita ut habeat legitimam potestatem ad illud exigendum. Ex hoc iure resultat aliud: quod

296. *Ius est potestas legitima persona, in re sibi obligatâ, vel ad rem sibi obligandam.* Et hæc

297. *Potestas legitima est auctoritas, divina humane legi consentanea.*

Præfatum secundum ius est duplex: in re & ad rem.

298. *Ius in re est potestas legitima in re obtentâ, tanquam suâ, sibi que obnoxia.* Ideoque tribuit actionem realem.

299. *Ius ad rem est potestas legitima ad rem obtinendam, sibi que obligandam.* Hoc ius non tribuit actionem realem, sed personalem.

300. *Stricta obligatio est ea, cuius violatio constituit injuriâ.*

301. *Injuria est alieni juris violatio, facta sine iustâ causâ: quæ si adfit injuria aberit.* Uti constat in gladii depositi negatione furioso repetenti: item in casu, quo privatus spoliatur iure suo, pro bono communitatis. Itaque

302. *Injuria est actualis iniustitia.* Ipsa autem

303. *Iniustitia habitualis est prava voluntatis dispositio, acquisita ex actibus injuriosis, & ad similes inclinans.*

304. *Iustitia commutativa est virtus tribuens unicuique quod suum est servatâ æqualitate rei ad rem.* EST VIRTUS iustitiæque particularis, benè disponens unum privatum, ad alium: vel eos, qui se instar privatorum habent, quàmvis sint aliàs personæ publicæ. SERVATA ÆQUALITATE, arithmeticâ proportionem REI ad rem: dati ad acceptum; pretii ad mercem; mercedis ad laborem; rei restitutæ ad sublatam &c. 305. *IN-*

305. *Iustitia distributiva est virtus, servans aequalitatem proportionis, ad proportionem in divisione bonorum, onerumque communium.* VIRTUS benè disponens communitatem, ad membra communitatis. Communitatem, inquam, vel eum qui illam repræsentat: puta principem, magistratum, superiorem. SERVANS ÆQUALITATEM PROPORTIONIS rerum distribuendarum, AD PROPORTIONEM qualitatis personarum, secundum quam distribuuntur. Servans, inquam, proportionem geometricam. IN DIVISIONE BONORUM COMMUNIORUM, officiorum, honorum, dignitatum, beneficiorum; & similibus, non merè gratuitorum, sed debitorum membris communitatis. ONERUMVE incumbentium iisdem: cujusmodi sunt hospitia hybernaque militum, contributiones indictæ pro modo facultatum &c.

306. Quando per justitiam distributivam, in plures dividitur aliquid, stricto jure debitum, v. g. ærarium commune, fundatio publica &c. tunc in eodem actu concurret utraque justitia commutativa, quatenus respicitur: ut cuique detur æquale juri, quod habet: distributiva quatenus respicitur ut unicuique detur secundum proportionem suæ qualitatis, respectivè ad alios. Undè non servando proportionem arithmetica, violatur commutativa, & contrahitur obligatio restitutionis. Non servando autem proportionem geometricam, violatur justitia distributiva. Quando autem fit distributio eorum, quæ stricto jure non debentur, secundum qualitatem personarum, v. g. beneficiorum Ecclesiasticorum, officiorum reipublicæ &c. tunc non peccatur contra justitiam commutativam, nec oritur obligatio restitutionis faciendæ personis.

307. *Proportio est duarum pluriumve rerum invicem facta comparatio.*

308 *Proportio arithmetica est adæquatio numerorum & quantitatum inter se.* Quantitatis, inquam, unius rei ad quantitatem alterius rei. v. g. dati & accepti, mercis & pretii; damni & restitutionis.

Q

309. Præ-

309. *Proportio geometrica est adequatio unius proportionis ad aliam. In iustitia distributiva*

310. *Proportio geometrica est adequatio proportionis rerum distribuendarum ad proportionem qualitatis personarum; propter quam is facienda est distributio, v. g. in distributione bonorum communium, si is qui habet pertinentem qualitatem ut duo, accipiat sex coronatus; tunc is qui habet qualitatem ut quatuor, debet accipere duodecim. E diverso, in distributione onerum communium, si habens mille coronatos, contribuat centum; tunc habens quingentos, debet contribuere quinquaginta.*

311. *Iustitia legalis est virtus firmans voluntatem privati, adtribuendum reipublica debitum, ad aequalitatem. LEGALIS, extendens se ad omnia, legibus statuta, pro bono communi. PRIVATI, tanquam partis ad totum, & membri ad corpus. AD TRIBUENDUM REIPUBLICÆ DEBITUM, procurando bonum commune, & præponendó illud privato. Si secus fiat, privatus peccabit contra hanc iustitiam: non contrahet tamen obligationem restitutionis; nisi sit princeps, aut superior communitatis, cui ex officio incumbit boni publici procuratio:*

312. *Iustitia vindicativa est virtus, reddens malefactori debitam poenam, culpa adequatam. EST VIRTUS, benè disponens principem, magistratum, iudicem, superiorem, ad alterum, scil. malefactorem. Superiorem, inquam: nam vindicta vetatur privato, & præcipitur superiori tanquam Dei administro. Rom. 12. DEBITAM POENAM, justè promeritam, & culpæ congruentem non autem debitam civili obligatione, strictoq; jure, ita ut malefactori irrogaretur injuria, nisi ei infligeretur poena: quæ est malum punitivum, reo inflictum ad vindicandam culpam, ei intrinsecam. CULPÆ ADÆQUATAM: nam iustitia vindicativa significat adæquationem poenæ ad culpam, & commensuram reparationem mali poenæ, pro malo culpæ: ut pro mensurâ delicti, sit plagarum modus. Sicut enim laus congruit benefactori,*

fac
ex
tur
qu
ini

I
de r
suba
nem
MA,
BER
SUB
poti
prop
DE
nim
OMN
tum
tanq
licitu
jurif
31
nand
in co
nitat
nes,
Suos
re ob
pior
31
re; n
plenu
utile.
alien

factori, ita poena malefactori : ut qui prolapsus est extra ordinem recti per culpam, in ordinem revocetur per poenam. Ut etiam fiat reparatio injuriæ, ut quæ malefactor, ejusque exemplo alii ab inferendâ injuriâ coërceantur.

D E D O M I N I O.

IN genere

313. *Dominium est jus gubernandi subditos, disponendive de re, tanquam sua. Sive, est potestas legitima gubernandi subditos suos liberos; disponendive de re, tanquam sua, in omnem usum, lege non prohibitum.* EST POTESTAS LEGITIMA, autoritas concessa lege divinâ, vel humanâ. GUBERNANDI, regendi propria, non delegatâ facultate. SUDITOS SUOS LIBEROS, sui juris, dominioque despotico non subjectos. DISPONENDIVE, ordinandi propriâ autoritate, & non ex commissione alterius. DE RE INCORPOREÂ, vel corporali; animatâ, vel inanimi. TANQUAM SUA, propriâ, sibi que obnoxia. IN OMNEM USUM, non tantum in unum usum determinatum. LEGE divinâ humanâve, NON PROHIBITUM, tanquam invalidum: licet fortè habitum, tanquam illicitum. Dominium in genere dividitur in dominium jurisdictionis & proprietatis.

314. *Dominium jurisdictionis est potestas legitima gubernandi suos subditos liberos.* GUBERNANDI, regendi non in commodum proprium, sed subditorum, & communitatis. Regendi, inquam, per præcepta, prohibitiones, permissiones, judicia, præmia, punitiones &c. SUOS, non alienos SUDITOS, sibi obnoxios, & parere obligatos. LIBEROS: nam servorum, five, mancipiorum habetur dominium proprietatis. Quod.

315. *Dominium proprietatis est jus perfectè disponendi de re; nisi lege prohibeatur.* DOMINIUM PROPRIETATIS plenum, & perfectum; continens in se directum, & utile. EST JUS IN RE absolutum, & independens à nutu alieno. Omne verò dominium est jus in re: non è diverso.

verso. Nam jus in pignus, hypothecam, commodatum, usumfructum, & mutua corpora conjugum, non est dominium: quia est jus restrictum ad unum determinatum rei usum. PERFECTE DISPONENDI de rei proprietate, & emolumentis; propriâ auctoritate, & in commodum proprium; & in omnem usum, lege permissum. De re incorporeâ, v. g. libertate, immunitate, reditu, jure patronatûs &c. vel corporali animatâ, v. g. jumento, mancipio &c. vel inanimi, v. g. domo, agro &c. NISI LEGE PROHIBEATUR, quarundam enim rerum, vero dominio possessarum usus aliquis lege prohibetur: uti alienatio bonorum pupilli, fidei commissi, majoratûs, & ejusmodi bonorum vinculatorum.

316. Majoratus est majori natu competens dominium bonorum, quæ alienari gravari vè non possunt. Item

317. Majoratus sunt bona, majori natu competentia, quæ alienari, gravari què non possunt. Sunt synonyma cum primogenitis. Quæ

318. Primogenita sunt bona inalienabilia, competentia primogenito: eoque deficiente, aliis legitimis successoribus.

319. Bona vinculata sunt bona habentia annexum vinculum, ut alienari gravari què non possint: sed debeant transire ad successores integra, & à gravamine libera.

Proprietatis dominium perfectum, à veteribus vocatur mancipium, quia hoc jus in re, acquiritur potissimum apprehensione manuum. Cum præfata definitione num. 315. coincidit alia, quâ dicitur.

320. Dominium; proprietatis est potestas legitima disponendi de re, tanquam suâ, in omnem usum, lege non prohibentem. EST POTESTAS LEGITIMA, auctoritas divinâ humanâve lege concessa. DISPONENDI, ordinandi suâ apte auctoritate, & non ex alienâ commissione, in commodum proprium. DE RE INCORPOREÂ, vel corporali. IN OMNEM USUM ACTUALEM rei; ipsam sibi observando, donando, vendendo, alienando, destruendo pro libitû, sine cujusquam injuriâ. LEGE NON PROHIBITUM, sed permissum, tanquam validum.

321. *Res sua est res propria, & ita alicui obnoxia ut possit suâ autoritate de eâ disponere in commodum proprium.* OBNOXIA ALICUI, cuius esse dicitur. IN COMMODUM PROPRIUM, non alienum pupilli, alteriusvè privati, aut communitatis.

322. *Vfus actualis est rei ad actum applicatio.* REI integræ, salvâ ipsius substantiâ; vel mutatæ substantialiter. Undè nomine usûs, intelligitur etiam abusus: qui

323. *Abusus est rei destructivus usus.*

Dominium jurisdictionis dividitur in Ecclesiasticum, & civile, five sæculare.

324. *Dominium Ecclesiasticum est potestas legitima gubernandi subditos suos in rebus spiritualibus,* id est, spectantibus cultum divinum, & salutem animarum.

325. *Dominium civile est potestas legitima gubernandi subditos suos, in rebus temporalibus,* spectantibus vivendi rationem externam, tranquillitatemque publicam.

Dominium proprietatis dividitur in perfectum & imperfectum.

326. *Dominium perfectum est potestas legitima disponendi de re illiusque emolumentis, tanquàm suis.*

327. *Dominium imperfectum est potestas legitima disponendi de re tantùm, vel de solis rei emolumentis.* DE RE TANTUM, absque usufructu: VEL DE SOLIS REI EMOLUMENTIS, absque proprietate rei.

Hoc dominium imperfectum Subdividitur in directum, & utile.

328. *Dominium directum est potestas legitima disponendi de re, tanquàm suâ, absque illius usufructu.* DIRECTUM tantùm, & non simul utile.

329. *Dominium utile est potestas legitima disponendi de fructibus rei, absque illius proprietate.* UTILE TANTUM, & non simul directum. Itaque

330. *Dominium directum est illud quo habetur proprietas rei, & non usufructus.*

331. *Dominium utile est illud quo habetur usufructus, & non proprietas rei: quàmvis habeatur proprietas fructuum, & emolumentorum illius.*

332. Dominus perfectus est is, qui habet rei proprietatem, & usumfructum.

333. Dominus imperfectus est is, qui habet solam rei proprietatem, vel solum usumfructum.

334. Proprietas est jus in re, obnoxia alicui, ita ut sine consensu ipsius, non possit fieri alterius, extrà casum præscriptionis, confiscationis, &c.

335. Laudemium est certa pars estimationis rei alienata solvenda Domino directo pro investitura, & acceptione possessionis. CERTA PARS, quinquagesima, Jure communi: trigesima, consuetudine. ÆSTIMATIONIS REI ALIENATÆ, vel pretii illius.

DE USU, ET USUFRUCTU.

VSUS est duplex: scilicet usus juris, & usus facti.
 336. *Vsus juris est jus utendi re alienâ, salvâ ipsius substantiâ.* Jus potestas legitima. Jus, inquam, irrevocabile ante tempus concessum à proprietario. UTENDI rem ipsam applicandi ad actum. Utendi autem, & non fruendi, id est, omnes fructus percipiendi: quâvis usufructus fundi alieni, possit carpere poma, olera, flores, fenum, ligna, cædua, ad suum usum quotidianum. RE ALIENA cujus proprietas est penès alium. SALVA IPSIUS SUBSTANTIA: usufructus enim debet rem integram proprietario servare; illamque usu non consumere, aut alienare.

337. *Vsus facti est jus utendi re alienâ, revocabile ad nutum concedentis.* Jus, dependens à nutu proprietario, alteriusve concedentis, v. g. superioris religionis. RE ALIENA, salvâ mutatave illius substantiâ. REVOCABILE quovis momento, sine injuria usufructuarii, donec ab eo res consumpta fuerit.

338. Usus facti, in rebus etiam unico actu consumptibilibus, distinguitur à dominio: quia ille est ad nutum revocabilis; hoc autem dicit jus in re firmum; & irrevocabile. Undè mancipia, & convivæ habent usum ciborum appositorum; herus autem, & convivor

vivator dominium. Idem est de religiosis, ratione voti paupertatis.

339. *Vsusfructus est jus alienis rebus utendi fruendi, salva earum substantiâ.* EST jus, potestas legitima, irrevocabilis ad nutum proprietarii. ALIENIS REBUS, quarum proprietates est penes alios: quâ parte excluditur rerum proprietarum ususfructus causalis. UTENDI, ad actum applicandi: quâ potestate privantur habentes depositum, pignus, aut hypothecam FRUENDI, percipiendi fructus omnes: ita ut illi collecti transeant in plenum dominium usufructuarii viventis. SALVÆ EARUM SUBSTANTIA, rebus manentibus proprietario integris: aliâ fieret ei injuria.

Hic ususfructus est duplex: legalis, & conventionalis.

340. *Vsusfructus legalis est is, qui habetur ordinatione legis:* Talis habetur à patre in adventitio peculio filii familias, &c.

341. *Vsusfructus conventionalis est is, qui habetur privata conventionione:* per testamentum, pactum, stipulationem. Est insuper alius ususfructus causalis: & hic

342. *Vsusfructus causalis est jus utendi fruendi re propria.* CAUSALIS, sive causatus, & promanans naturaliter à proprietate rei.

DE SERVITUTIBUS.

343. **V** Sui juris, & usufructui respondet in re alienâ subjectio, & servitus, quâ res aliena servit ei, qui usum aut usufructum ex eâ capit, aut circa eam aliquid impedire potest. Undè res illa aliena patitur servitutem: ideoque potest vocari servitus passiva. Usuarius autem, & usufructuarius habet jus redigendi illam rem in servitutem, & faciendi ut ab ea sibi serviatur: ideoque potest dici habere servitutem activam, respectu illius. Itaque

344. *Servitus passiva est subjectio, quâ res, personarè aliena obligatur servire alteri.* RES, ager, fundus, habitaculum,

faculum, &c. PERSONAVE servilis, & mancipium. ALIENA: nemini enim res sua propriè servit, sed aliena tantùm. Ideoque subjectio rei erga proprietarium, non est servitus formalis, sed potest vocari *Servitus causalis*, conformiter n. 342. ALTERI rei, vel alteri personæ, quàm Domino.

Hæc servitus passiva est triplex: realis, personalis mixta.

345. *Servitus passiva realis est subjectio, quâ res una immediate alteri rei obnoxia est, & illius servitio subjecta.* Sic prædium, per quod aliud aditur, obnoxium est tanquàm serviens dominanti.

346. *Servitus passiva personalis est subjectio, quâ mancipium alienum obnoxium est alteri, quàm domino: secundum dispositionem domini, ad tempus, vel in perpetuum.*

347. *Servitus passiva mixta est subjectio, quâ res aliena obnoxia est immediatè personæ, scilicet usurario, vel usufructuario.* MIXTA ex reali, & personali.

348. *Servitus activa est jus re alienâ fruendi, vel utendi, vel circa eam aliquid impediendi, v. g. elevatione ædificii vicini, ne officiat meis luminibus. Ratione hujus tertii membri, activa servitus latius patet usu, & usufructu.*

Hæc Servitus activa est triplex: realis, personalis, mixta.

349. *Servitus activa realis est jus, quo res immediatè habet aliâ sibi obnoxiam, v. g. prædium meum habet jus ut possit adiri per alienum: & consequenter ego domini prædii, habeo mediatè jus ut possim adire.*

350. *Servitus activa personalis est jus, quo persona immediatè habet alienam personam sibi obnoxiam, v. g. servitium alienum, ex concessione domini.*

351. *Servitus activa mixta est jus, quo persona immediatè habet rem alienâ sibi obnoxiam, v. g. usus juris, & usufructus.* Servitus activa realis est duplex: urbana, & rustica.

352. *Servitus urbana est jus, quo prædium urbanum habet aliud sibi obnoxium, v. g. immittendi tigni in vicinum parietem alienum: exonerandi stillicidii in aream alienam: impediendi: elevationem ædificii vicini, &c.*

353. *Servitus rustica est jus, quo pradium rusticum habet aliud sibi obnoxium, v. g. jus derivandæ aquæ per fundum alienum, agendi pecoris, vehiculi, &c.*

Secundùm jus, & jurisconsultos, hic

354. *Pradium urbanum est humanum habitaculum, annexusq; hortus, amanitatis causâ: sive fit in urbe, sive ruri.*

355. *Pradium rusticum est quodvis pradium, abs humano habitaculo distinctum, appendiceq; illius horto amano. v. g. ager, stabulum jumentorum, horreum, & quidquid constructum est, fructuum colligendorum gratiâ.*

DE POSSESSIONE.

356. **P**ossessio est rei detentio actualis, vel juridica, sive, est actus jusve detentionis rei. ACTUS, jusve, à quo denominatur quis possessor, & res, possessa, actus, detentionis vocatur possessio facti: jus detentionis vocatur possessio juris. REI corporalis, v. g. agri, domûs, &c. vel incorporeæ. v. g. beneficii censûs servitutis, &c. Cujusmodi res incorporea à Theologis dicitur possideri, à Jurisperitis, quasi possideri. Possessio est duplex: facti, & juris

357. *Possessio facti est occupatio rei, adminiculo corporis, animi, & juris. OCCUPATIO, rei actualis apprehensio prima, vel continuata: rei in potestatem vindicatio, aut vindicatæ detentio. REI corporalis, vel incorporeæ. ADMINICULO, auxilio, & adjumento CORPORIS: quia ad inchoationem possessionis actualis, res in se, vel æquivalenti debet aliquatenus coporali apprehensione occupari, propriis vel vicariis manibus, pedibus, &c. Ad inchoationem, inquam, quia ad continuationem possessionis sufficit adminiculum animi, absque adminiculo corporis ANIMI, quia ad possessionem requiritur animi intentio rem sibi vindicandi, & retinendi ut propriam. Undè defec. hujus animi, depositarius non possidet depositum, neque commodatarius commodatum, neque creditor pignus. JURIS statuentis veritatem possessionis, non tamen semper justitiam:*

ftitiam: uti patet in fure, rem furtivam verè, fed non juftè poffidente. Defectu hujus adminiculi juris, non eft vera poffeffio, occupatio loci facri per laicum, &c.

358. *Poffeffio juris eft jus infiftendi rei, tanquàm fua, non prohibita poffideri.* Jus, verum, vel præfumptum, rezultans ex poffeffione facti, jus, inquam, verum, & potestas legitima, in foro confcientiæ & civili, fi oriatur ex juftâ poffeffione facti: præfumptum in externo foro civili, fi ex injuftâ **INSISTENDI** rei, perfeveranter tenendi rem occupatam; & continuandi poffeffionem facti, in eâ fe manutenendo, & tuendo fe contrâ perturbantes. Undè in hoc jure infiftendi rei, formaliter confiftit poffeffio juris, ficuti dominium in jure perfectè difponendi de re; nam fibi retinendo, alienando, &c. **REI** corporali, vel incorporeæ. **TANQUAM** suæ, quafi propriæ, & ad fe pertinentis. Undè tutor non eft poffeffor bonorum pupilli, fed per tutorem, pupillus. **NON PROHIBITA POSSIDERI**, per juris difpofitionem: per quam prohibetur poffideri, à privato locus publicus, & facer à laico prohibetur, inquam, poffideri, non modò juftè, fed & verè **Poffeffio** variè potest dividi: in bonæ, & malæ fidei: in juftam, & injuftam: naturalem, & civilem, &c.

359. *Poffeffio bona fidei eft occupatio rei fundata in prudenti judicio, quod fit occupantis.* **OCCUPATIO** inchoata, vel continuata. **REI**, tanquàm suæ.

360. *Poffeffio mala fidei eft occupatio rei, deftituta prudenti judicio, quod fit occupantis.*

361. *Poffeffio jufta eft occupatio rei, fundata in titulo legitimo.* Hæc fubdividitur in varias fpecies, pro varietate titulorum. Undè eft una poffeffio rei, pro emptâ, donatâ, legatâ, &c. fcilicet fundata in titulo emptionis, donationis, legationis, &c.

362. *Poffeffio injufta eft occupatio rei, deftituta titulo legitimo.*

363. *Poffeffio colorata eft occupatio rei, fundata in titulo verofimili: id eft, habente aliquam veri fpeciem, ita ut præfumatur verus.*

364. *Pof-*

364. *Possessio non colorata est rei occupatio, destituta titulo vero, & verosimili. Cujus titulus est apertè nullus.*

365. *Titulus est radix & fundamentum juris prætensi: undè oritur, & in quo fundatur possessio, dominium, aliudvè jus, quod prætenditur.*

366. *Titulus verus est ille, qui à parte rei subsistit: & sufficit fundando juri prætensio, v. g. emptio valida, donatio, successio, &c.*

367. *Titulus verosimilis, sive præsumptus est ille qui, à parte rei non subsistit, prudenter tamen præsumitur subsistere. Præsumitur, inquam, à privato: nam si à lege, vel legislatore, illius publica præsumptio dabit verum titulum. Uti patet in casu coloni, evoluto termino manentis inconducto, domino tacente: tunc enim jus præsumit verum titulum reconductionis.*

368. *Possessio naturalis est occupatio rei, adminiculo corporis & animi.*

369. *Possessio civilis est detentio rei, adminiculo solius animi CIVILIS, quia fundatur in jure civili, paritque effectus civiles, scilicet usucapionem rei, & fructuum perceptorum dominium. DETENTIO continuata rei priùs apprehensæ, & occupatæ adminiculo corporis & animi. REI, tanquam suæ. ADMINICULO SOLIUS ANIMI: quàmvis enim ad inchoandam possessionem civilem, sit opus adminiculo corporis, & animi; tamen ad illam continuandam sufficit solus animus. Utraque possessio accipitur subindè aliter: & tunc*

370. *Possessio naturalis est detentio rei, quoad illius dominium utile: sive quoad usum, usumfructum aut habitationem.*

371. *Possessio civilis est detentio rei, quoad dominium directum.*

372. *Possessio civilissima est occupatio rei, ex sola legis civilis ordinatione: absque adminiculo corporis & animi. Talis est inchoata & continuata possessio Majoratûs, & Primogenitorum, mortuo possessore priore.*

373. **P**eculium est quid proprium servi, aut filii familias: De rigore juris, nihil habet proprium servus; sed quidquid acquirit, domino acquirit: similiter patri acquirit filius familias, existens sub patriâ potestate. Nihilominus uterque potest habere aliquid proprium, de domini patrisque consensu, & absque eo, ordinatione legum: & hoc vocatur peculium.

374. *Peculium castrense est quid proprium filii familias, acquisitum intuitu militiae, castrensis, aut palatinae, sive obsequij Principis: v. g. equus, arma, viaticum, stipendium, donativum, &c. Hoc propriè consistit in rebus mobilibus: extenditur tamen ad omnia, etiam prædia, ex peculio castrensi acquisita: horumque omnium filius familias habet proprietatem, usumfructum, & administrationem: id est, plenum dominium.*

375. *Peculium quasi castrense est quid proprium filii familias gaudens privilegio castrensi. Sive, est filii familias clerici acquisitum ex beneficio, aut aliunde; ejusdemve laici, ex munere publico liberali, aut donatione quasi castrensi.* QUASI CASTRENSE: quod reverà non est castrense, habet tamen illius privilegium. EX BENEFICIO Ecclesiastico: AUT ALIUNDE, uti constat ex Authent. *Presbyteros*, modò non sit profectitium. LIBERALI, non mechanico: ex professione artis liberalis ex munere medici, notarii; advocati, &c. DONATIONE QUASI CASTRENSI, liberalitate principis; aut privati quidem, sed ut filio familias, sit quasi castrense: id est, ut habeat illius proprietatem, usumfructum & administrationem.

376. *Peculium adventitium est quid proprium filii familias; extrâ militiam, & beneficium, ei adveniens, non intuitu patris. EXTRA MILITIAM; aliàs foret castrense: ET BENEFICIUM, aliàs foret quasi castrense. ADVENIENS ex industriâ propriâ, casu fortuito, successione, &c.*

NON

NON INTUITU PATRIS principaliter, aut proximè aliàs foret profectitium. Adventitii proprietatem habet filius, usumfructum patris: ita tamen ut in quibusdam casibus ususfructus coaleſcat cum dominio directo.

377. *Peculium profectitium est quid acquisitum filio-familias extra militiam & beneficium, proficiscens à parente vivo.* QUID ACQUISITUM: non proprium, uti in peculio castrensi, quasi castrensi, & adventitio: nam filius-familias non habet proprietatem profectitii. EXTRA MILITIAM, ET BENEFICIUM & sic distinguitur à castrensi, & quasi castrensi. PROFICISCENS A PARENTE VIVO, patre vel matre concedentibus illud filio, quoad administrationem: vel externis donantibus illud eidem, intuitu parentum principaliter, & proximè. Hujus peculii profectitii filius-familias non habet proprietatem: nec ususfructum, administrationem autem non nisi in parentis utilitatem.

378. *Administratio est auctoritas gubernandi rem, & de eâ disponendi in commodum proprium vel alienum.* Ejusmodi administrationem in commodum proprium tantum, habet dominus rei, qui est sui juris, & non sub potestate alienâ. In commodum alienum tantum habet tutor & curator, respectu bonorum pupilli. In commodum proprium & alienum habet maritus respectu dotis uxoriæ, & omnium bonorum communium: quæ quia indivisa sunt, habet omnium illorum partiale dominium cum uxore.

DE BONIS VARIIS.

379. **C**lericorum bona patrimonialia sunt bona possessa ab iis titulo civili, v. g. hæreditariâ successione, testamento, legato, industriâ, labore &c. Eorundem.

380. *Bona quasi patrimonialia sunt bona acquisita ratione clericatus, & non beneficii, v. g. honoraria missarum, concionum, confessionum, cantûs Ecclesiastici &c.* Paraphernalia, sive

381. *Parapherna sunt bona superaddita doti uxoris: quorum*

rum ipsa habet dominium & administrationem, à marito independentem.

382. *Bona incerta sunt ea, quæ habent dominium, sed ignotum. Uti &*

383. *Debita incerta sunt ea, quæ alicui debentur, sed ignoto.*

384. *Derelicta sunt bona, quorum dominium à se abdicavit dominus. Sive*

385. *Derelictum est id, quod dominus eâ mente abjecit, ut in numero rerum suarum esse nolit.*

386. *Thesaurus est vetus depositio pecunia, mobilisve rei pretiosa, cujus non extat memoria, nec dominus. VETUS DEPOSITIO* nam si foret recens, & incerti domini, non esset thesaurus, nec fieret inventoris: sed impendi deberet in pios usus, uti alia bona habentia incertum dominum. *MOBILISVE REI PRECIOSÆ*, cujusmodi sunt monilia, gemmæ, vasa aurea, argentea &c. *NEC DOMINUS*: qui censetur non extare; licet sciatur à Titii majoribus, longo intervallo reconditus thesaurus. Quia quod tanto tempore desit à quoquam possideri; desit consequenter esse in cujusquam dominio.

387. Jure naturali, & gentium, thesaurus est inventoris: quia cum nullius sit, fit primò occupantis. Jure civili, inventus in fundo proprio, totus est inventoris: in alieno inventus fortuitò, dimidiandus est cum domino fundi; etiam ante sententiam judicis. Si autem de industriâ repertus, sine consensu domini, illius erit totus: saltem post sententiam judicis. Si cum consensu domini, bonâ fide obtento; totus erit inventoris: nisi aliter conventum fuerit. Si privatâ scientiâ sciens latere thesaurum in fundo alieno, cum emerit, fit fundi, & thesauri dominus. Si in loco publico, vel sacro, aut religioso reperiatur; totus probabiliter est inventoris: probabilius tamen est, dimidiandum esse respectivè cum fisco, civitate, vel Ecclesiâ. Si thesaurus repertus sit arte magicâ, totus est fisci; saltem post sententiam: si tamen in fundo alieno dimidium cedit illius domino, alterum fisco. Cæterùm hæc in re servandæ sunt leges municipales.

DE

DE PRÆSCRIPTIONE, ET USUCAPIONE.

Præscriptio accipitur tribus modis. Primo modo
 388. *Præscriptio est exceptio adversus actorem.* Id est, oppositio dilatoria, vel peremptoria, quâ reus excludit actionem, ab actore intentatam. Secundo modo

389. *Præscriptio est exceptio peremptoria adversus priorem dominum, fundata in possessione.* Id est, oppositio, quâ reus actionem prioris domini, omninò excludit, & illius jus reale, sive personale perimit; allegando possessionem continuatam tempore legibus definito. Tertio modo

390. *Præscriptio est dominii acquisitio, jurisve alieni elisio, per possessionem continuatam tempore legibus definito.* DOMINII ACQUISITO rei antè alienæ modò præscribentis. JURISVE ALIENI realis vel personalis ELISIO, peremptio & extinctio. Hæc secunda pars disjunctivâ exprimitur, majoris explicationis gratiâ: aliâs sub dominii acquisitione, latè sumptâ, comprehenditur etiam juris alieni elisio: nam qui jus alterius perimit libertatis suæ dominium acquirit. PER POSSESSIONEM &c. Est autem possessionis tempus diversimodè definitum legibus: uti patebit infra n. 398. & 399. Usucapio accipitur duobus modis. Primò formaliter, secundò pro effectu resultante. Primo modo

391. *Usucapio est rei alienæ possessio, continuata tempore legibus definito.* Secundo modo,

392. *Usucapio est dominii acquisitio, per possessionem continuatam tempore legibus definito.* Hæc secunda usucapio ferè coincidit cum tertiâ præscriptione; quâ tamen est minùs communis. Omnis enim usucapio, est præscriptio; non è diverso. Nam juris alieni elisio non est usucapio propriè dicta, quia non est dominii acquisitio, nisi latè sumpta. Quorundam restrictio usucapionis ad mobilia, & præscriptionis ad immobilia ipso jure refutatur: undè ista duo passim accipiuntur ut synonyma.

393. Ad

393. Ad præscriptionem & usucapionem, regulariter requiruntur quatuor: scilicet, titulus probabiliter Præsumptus, bona fides, possessio, & ejusdem continuatio tempore legibus definito. Hic

394. Titulus est fundamentum possessionis: in quo scilicet fundatur justitia possessionis, v. g. donatio, collatio, successio, emptio, permutatio &c. Vide n. 365.

395. Titulus probabiliter præsumptus est is, qui prudenter judicatur esse verus, quàmvis realiter talis non sit, v. g. venditio, vel donatio rei, facta ab eo, qui bonâ fide fuit creditus dominus, vel potens alienare &c. Hic titulus probabiliter præsumptus, determinatæ possessioni junctus, sufficit transferendo dominio: verus autem titulus sufficit per se absque præscriptione. Cæterùm titulus præfatus requiritur ordinariè ad præscriptionem: extraordinariè tamen in longioris temporis præscriptione, non est absolutè necessarius: quia illius oblivio tunc facilè ebrêpit. Vide num. 366. & 367. Hic

396. Bona fides est actus intellectus, credentis rem esse suam, nescientisve esse alienam. EST ACTUS INTELLECTUS, scilicet existimatio persuasio, credulitas. PRUDENTER quo excluditur persuasio procedens ex ignorantia crassa juris manifesti; vel ex inordinatâ cupiditate habendi alieni CREDENTIS REM ESSE SUAM, ratione præteritæ fundatæ possessionis, vel præsentis apprehensionis rei adespote, quæ fit primò occupantis. Et hæc positiva bona fides requiritur ad inchoandam præscriptionem. NESCIENTISVE ESSE ALIENAM quæ nescientia sufficit ad continuandam præscriptionis possessionem. Vide num. 359. Hic

397. Possessio est occupatio rei, tanquàm sua. POSSESSIO naturalis & civilis simul, aut civilis tantùm juxta num. 370. & 371. non autem naturalis tantùm, quæ ad præscriptionem non sufficit. TANQUAM SUÆ, nam occupatio rei alienæ, vel nomine alieno, non est vera possessio: sine quâ, præscriptio non procedit. Totum enim jus præscriptionis fundatur & oritur
ex

ex possessione præscribentis. Unde defectu hujus possessionis, non potest rei proprietatem præscribere fructuarius, colonus, emphiteuta, feudatarius, conductor commodatarius, pignurator, religiosus professus: neque locum sacrum, jusve decimarum laicus &c.

398. *Continuatio possessionis est insistentia rei occupata, tanquam sua. Sive, est rei apprehensa, tanquam sua detentio continuata tempore legibus definito.* Hoc autem usucapionis, & præscriptionis tempus legibus definitum, varium est. Pro mobilibus, cum titulo, est triennium: sine titulo, triginta anni. Pro immobilibus privatorum, cum titulo, inter præsentis, id est, habitantes in eodem territorio, decem anni: inter absentes, id est, habitantes in diverso territorio, viginti anni. Nam unus annus præsentis, æquivaleret duobus absentis. Sine titulo, sunt triginta anni.

399. In hac præscriptionis materiâ, *tempus longum* est spatium decem annorum, inter præsentis: viginti inter absentes *longissimum tempus* est spatium triginta, vel quadraginta annorum. Pro immobilibus contra Ecclesiam Romanam requiruntur centum anni: contra aliam Ecclesiam, monasterium, hospitale, pia loca, piaque causas, requiruntur quadraginta. Debita rerum mobilium, & immobilium, contra creditores præscribuntur diverso tempore: omnia saltem annis triginta, cum bonâ fide Debitum pecuniarum, à debitore non præscribitur in conscientiâ, contra creditorem; nisi adsit possessio immunitatis à debito, cum bona fide, quâ certo temporis spacio, debitor indicet se nihil debere.

400. Præscriptio dicitur *non procedere*, quando ob causam aliquam non potest incipere, v.g. defectu tituli, possessionis civilis, bonæ fidei &c. Dicitur *dormire*, quando inchoata cessat ad tempus; & postea vim resumit, continuaturque cum tempore cessationem præcedente. Cessat, inquam, ad tempus belli, pestis, viduitatis Ecclesiæ, ætatis pupillaris &c. Dicitur *interrompi*, quando inchoata, ita cessat, ut reviviscens non

possit cum tempore præcedente continuari, sed debeat de novo inchoari. Quod contingit, quando interrumpitur possessio, bona fides, quando fit litis contestatio, citatio &c.

401. Qui legitimè rem præscripsit, efficitur illius verus dominus; neque tenetur in conscientia eam restituere; etiam si postea constet ei fuisse alienum. Ratio est, quia leges statuunt ut per præscriptionem fiat domini acquisitio; etiam quando nulla intervenit negligentia domini prioris. Idque pro bono communi, ne incerta maneant rerum dominia: & ut omnis litium materia tollatur. Interim adversus præscriptionem quibusdam conceditur restitutio in integrum. Quæ

402. *Restitutio in integrum est prioris juris redintegratio, & in pristinum statum repositio, iudicis autoritate.*

403. *Postliminium est jus amissa rei recipienda, & in pristinum statum reponenda.* Hoc jus est introductum naturali æquitate, ut qui ab hoste detinebatur, inde ad limen suum redux, pristinas res suas recuperaret: ut etiam hostili prædatione res à nostro limine abductæ, post ad idem limen reductæ recuperarentur.

DE VARIIS TERMINIS JURIS.

404. **R** *Éconventio est actio, quæ reus actorem se convenientem de aliâ re vicissim juridicè convenit.*

405. *Acceptilatio est imaginaria solutionis testificatio: quæ creditor testatur se liberare debitorem à debito; & fatetur sibi satisfactum esse: quamvis realis solutio non intervenerit. Hoc fieri potest scripto, vel stipulatione, quæ creditor debitori interroganti, *Argentum quod debeo, habes acceptum?* Respondet, *Habeo acceptum.**

406. *Apocha est scriptum, quo creditor fatetur sibi esse satisfactum pecuniâ numeratâ: non imaginariè, uti in acceptilatione sed realiter.*

407. *Antapocha est scriptum, quo debitor testatur se creditori obligari in certam summam.*

408. *Trans-*

408. *Transactio est conventio onerosa, qua res dubia & incerta componitur inter partes. Si res certa foret, & indubium jus unius partis; tunc pars adversa non posset transigere per se, nec per advocatum.*

409. *Satisfactio est actus judicialis, quo datis fidejussoribus, vel pignoribus, de lite idoneè caretur. Ferè coincidit cum cautione: quæ tamen latius patet. Nam*

410. *Cautio est actus judicialis, quo dato fideiussore, pignore, vel juramento, res cauta fit, & in tuto collocatur.*

411. *Cavere est rem cautam tutamque facere, dato fideiussore, pignore, vel juramento.*

412. *Solutio est pretii numeratio, debitive expunctio.*

413. *Compensatio est debiti & crediti inter se contributio: Sive, est rei unius, per alteram, adæquatio, & tantidem refusio.*

414. *Satisfactio est injuria illata, ad quandam justitiæ æqualitatem compensatio. INJURIAE ILLATÆ, etiam absque ullo damno. AD QUANDAM JUSTITIÆ ÆQUALITATEM, etiam si non omnimodam, dummodò parti læsæ satisfiat. Aliàs generaliter accepta satisfactio comprehendit quamcumque solutionem, compensationem, restitutionem, satisfactionem.*

DE RESTITUTIONE:

415. **R**estitutio est rei acceptæ redditio, vel damni illati compensatio, Sive, est rei debita redditio in se, vel in æquivalenti. REI ACCEPTÆ REDDITIO: nam restitutio est iterata constitutio rei in statum pristinum. REI, inquam, ACCEPTÆ jure, vel injuriâ. *Jure*, in deposito, commodato, mutuo &c. *injuriâ*, in furto, rapinâ &c. REDDITIO in se vel æquivalenti. VEL DAMNI; interesse, comprehendentis etiam lucrum cessans: per injuriam ILLATI, absque ullâ acceptione, vel commodo inferentis. COMPENSATIO, tantidem refusio.

416. Restitutio est externus actus justitiæ commutativæ: ad quam spectat constituere æqualitatem

rei ad rem. Est necessaria ad salutem, quando est possibilis : aliàs ferium illius propositum.

417. Restitutionis præceptum est affirmativum, quatenùs illo mandatum positiva redditio rei acceptæ: & eatenùs obligat semper, sed non ad semper. Est autem negativum, quatenùs illo mandatur abstinentia voluntariæ detentionis rei alienæ: & eatenùs obligat semper & ad semper.

418. Sunt duo generalia capita restitutionis: scilicet *res accepta*, & *acceptio injusta*. Res, inquam, accepta injustè, vel justè alteri debita, per contractum: ideoque sub re acceptâ intelligitur etiam contractus: & sub injustâ acceptione, intelligitur etiam injusta detentio, & damni illatio. Unde universim sunt quatuor capita restitutionis: scilicet *injusta acceptio*, *damni illatio*, *res accepta*, & *contractus*.

419. *Injusta acceptio est rei alienæ usurpatio, domino rationabiliter invito*. ALIENÆ, secundùm proprietatem; quin & secundùm usum, & administrationem. Unde ex hoc capite obligatur ad restitutionem, qui accipit rem propriam commodato, vel locato, vel pignore datum, vel administrationi alienæ subditam. USURPATIO per ablationem, vel detentionem. DOMINO RATIONABILITER INVITO: aliàs non foret injusta acceptio, si dominus spontè consentiret, vel esset irrationabiliter invitus.

420. *Damni illatio est injusta detrimenti irrogatio*, in bonis temporalibus, famâ, vel honore. DETRIMENTI, damni emergentis, lucrive cessantis. IRROGATIO, quâ damnum inferitur, vel illatum non refarcitur. Damnum, inquam, inferitur, absque ullâ acceptione vel commodo inferentis.

421. *Res accepta est res alteri debita, in se, vel æquivalenti extans*. DEBITA ex justitiâ: v.g. equus furtivus, legatû alteri, venditum &c. VEL ÆQUIVALENTI, in precio, vel in re permutata &c. EXTANS apud alterum, separatim à domino: idque justè, per commodatum, locatum, depositum, bonæ fidei emptionem &c. vel injustè, per furtum, rapinam, malæ fidei emptionem &c.

DE CONTRACTU.

422. **C**ontractus est ultrò citròque obligatio. ULTRO CITROQUE, ex utrâque parte: undè excluditur semicontractus, pariens tantùm in alterutro obligationem. OBLIGATIO paciscentium mutua, & reciproca; eaque justitiæ, & stricti juris: non solius amicitia, gratitudinis, decentiæ, &c.

Propriè & formaliter.

423. **C**ontractus est pactum, causans ultrò citròque obligationem: quâ paciscentes, sibi mutuo debitores constituuntur. Obligationem, inquam, personarum de rebus, vel de personis, uti fit in matrimonio.

424. **S**emi-contractus est pactum, causans ultrò citròve obligationem non in utroque, sed tantùm in alterutro paciscentium. Ejusmodi est donatio, gratuita promissio acceptata

425. **P**actum est duorum in idem consensus, atque conventio. DUORUM plurimumve: nam ad pactum requiritur ut diversæ voluntates conspirent IN IDEM faciendum. CONSENSUS reciprocus, & in se mutuo directus: ATQUE CONVENTIO, scripto, verbo, nutu similivè signo externo expressa.

Contractus variè dividitur: in explicitum & implicitum: in nominatum & innominatum, &c.

426. **C**ontractus explicitus est pactum expressum; pariens ultrò citròque obligationem.

427. **C**ontractus implicitus est pactum virtuale, pariens ultrò citròque obligationem; absq; expressâ conventionem.

428. **C**ontractus nominatus est is, qui habet speciale nomen, quo distinguitur ab aliis contractibus.

429. **C**ontractus innominatus est is qui non habet speciale nomen: sed solum genericum. Hujus sunt quatuor species: do, ut des: facio, ut facias: do, ut facias: facio, ut des.

430. **C**ontractus stricti juris est is, in quo iudex ad verba contrahentium adstringitur.

431. **C**ontractus bona fidei est is, in quo potest ex æquo bono

bono iudex arbitrari aliquid, quod à contrahentibus non fuit expressum, sed bonâ fide censeretur subauditum.

432. *Contractus gratuitus, sive lucrativus est is, in quo pro dato nihil rependitur, v. g. donatio, commodatum, precarium.*

433. *Contractus onerosus est is in quo pro dato aliquid rependitur.*

434. *Contractus nudus est is, qui in merâ paciscentium conventionione consistit, absque ullo juris civilis firmamento.*

435. *Contractus vestitus, est is, qui præter paciscentium conventionem, habet superadditam juris civilis firmitatem, v. g. stipulationem, traditionem juramentum &c.*

436. *Contractus irritus est is, qui jure naturali, vel positivo est invalidus, ipso facto. JURE NATURALI, uti contractus initus absque judicio rationis. JURE POSITIVO, uti matrimonium metu contractum.*

437. *Contractus irritandus est is, qui licet sit validus, potest tamen per judicem irritari: ratione doli, fraudis, injuriæ illatæ, &c. Cæterum dolus, aut error dat causam contractui quando movet absolutè ad contrahendum; ita ut absque eo, non fuisset initus contractus. Non dat autem quando error tantum incidit in contractum, aliàs ineundum; sed non hoc modo.*

438. *Contractus quidam transfert rei dominium: uti permutatio, venditio, mutuum. Alius transfert solum usum rei: uti commodatum, precarium. Alius solam rei custodiam: uti depositum, pignus. Quidam cedit in solius accipientis commoditatem, ut donatio, commodatum, mutuum: alius in solius dantis, uti depositum: alius in dantis & accipientis, uti locatum, pignus.*

DE OBLIGATIONE RESTITUTIONIS.

439. **A**D restitutionem obligatur ratione injustæ acceptionis, & damnificationis quisquis est illius causa immediata exequens scilicet *Capiens aliena, ejusque minister*: item qui est illius causa mediata efficaciter cooperans, scilicet *jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,*

Par-

Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

440. **JUSSIO**, id est jubens, præceptoq; suo expresso, vel implicito efficaciter impellens causam executricem damni; eique injiciens quandam obligationem parendi, ita ut non possit, vel non audeat reluctari. *Præcepto, inquam, explicito*, id est, expressis verbis, significativè æquivalentibus jubendo & injiciendo alteri obligationem parendi. **VEL IMPLICITO**: quale præceptum implicitum subest in incussione metus, impellentis ad damnum: & in rati habitione, complente illud in fieri, vel impediendo restitutionem facti. Item in desiderio superioris, efficaciter intimato inferiori. v.g. dicendo. *Vinam quis vindicet me, de hoste meo!* &c. **EFFICACITER IMPELLENS**, &c. quia si causa executrix damni, erat illud executura propria sponte, absque jussu mandantis, tunc mandans, sive præcipiens, & jubens non erit causa efficax damni: & consequenter non obligabitur ad restitutionem. Similiter si executor erat minus damni illaturus, & mandans amplius jussit; obligabitur probabiliter tantum ad actuarium. Idem in utroque casu sentiendum de consulente, consentiente, adulante &c. quâ tali: qui tamen quâ mutus non obstans, non manifestans obligabitur in solidum.

441. Si mandans, mandati sui revocationem intimet mandatario ante damni illationem; non tenebitur ad restitutionem: quia sublata est efficacia motionis, à se provenientis.

442. *Consilium*, id est, persuadens efficaciter dampnum, consilio hortatu, rogatu, rationum allegatione, instructione, precibus, promissis. Item dolo, vel culpa latâ dissuadens restitutionem damni, absque suo consilio illati. Si re integrâ, consilium, aliavè ei æquivalentia revocentur efficaciter à consultore, liberabitur à restitutione. Verùm plus requiritur ad efficaciter revocandum consilium, quam mandatum. Nisi fortè quis consulasset, v.g. furtum, in sui consu-

lentis utilitatem, ut dicendo illud esse licitum; tunc enim sufficeret revocatio consilii, dicendo sincerè nolle suo commodo furtum fieri, illudque esse illicitum.

443. Quando non superest alius modus avertendi magni nocimenti. Titio imminentis, quàm consilium eidem minoris inferendi; tunc ejusmodi consilium dans, excusatur à restitutione, tanquàm utiliter gerens negotium ejus. Secùs foret, si consilium minoris damni inferendi, dirigeretur in alium, de quo non cogitabat nociturus.

444. Qui tenetur ex officio, justitià, stipendio, professione, ad dandum consiliù, si dolo, latàvè culpà dederit damnosum persuaso tenebitur ei ad restitutionem.

445. *Consensus*, id est, dans assensum & suffragium, quod est causa efficax damni. Sin minùs, erit consensus peccaminosus, juxtà Apostol. ad Rom. I. sed non restitutioni obnoxius. Inefficacia consensùs oriri potest ex futilitate consentientis vel inutilitate ipsius consensùs; quia scilicet absque eo, damnum erat irrevocabiler inferendum. Secùs foret, si dissensu potuisset damnum averti.

446. *Palpo*, adulator, impellens efficaciter ad damnum adulatione, ignaviæ exprobatone, laudatione damnificantis, vel patrandi sceleris.

447. *Recurfus*, recipiens damnificantem, occultans furtum, furtivè instrumenta: perfugium & securitatem præbens: protegens apud judicem defendens; efficaciter animans simili modo, ad inferendum damna, vel non reparandum illata.

448. *Participans*, tanquàm causà partialis spontè cooperans injustè damnificationi: & hic tenetur in solidum, quia est concausa totius damni: etiam si damnificans constituisset solus patrare totam damnificationem. Si non sic cooperetur sed scienter acceptet partem rei ante ablata; ad illius tantùm partis restitutionem tenebitur, quatenus particeps. Si autem insuper sit mutus, non obstans, non manifestans, tenebitur in solidum. *Spontè*, inquebam, cooperans, quia si quis

quis metu coactus, damnificanti apponat scalas, det instrumenta effractoria, abigat furtivum pecus, avehat prædam, præbeatvè aliud simile auxilium indifferens, non per se malum, non tenebitur ad restitutionem.

449. Non tenebitur etiam in solidum, sed tantum ad suam partem is, qui non est cooperatus ad idem damnum individuum, sed intulit distinctum, aliis eodem tempore alia damna inferentibus: nisi eis efficaciter sit cooperatus aliquo modo. Quod si omnibus perpensis, dubium sit, & res maneat incerta, talis non erit in solidum obligandus: quia in dubio, melior est conditio possidentis libertatem suam.

450. *Mutus*, qui potest, & ex officio, vel justitiâ debet damnificantem impedire verbis, ab inferendo damno: vel inducere ad illati restitutionem, & tamen culpabiliter omittit.

451. *Non obstant*, qui potest, & ex officio, vel justitiâ debet damnificantem impedire facto, corporaliq̄ue auxilio, ab inferendo damno, vel cogere ad illati restitutionem: & tamen culpabiliter omittit.

452. *Non manifestans*, qui potest, & ex officio, vel justitiâ debet verbali delatione ad magistratum, dominum, eumvè cujus interest deferre damnificantem: ad hoc ut damnum impediatur, aut illatum resarciatur: & tamen culpabiliter omittit.

453. Itaq̄; ante damni illationem, in illâ, vel post illam, *Mutus* omittit operam verbalem, erga damnificantem: *Non obstant* omittit operam corporalem, erga eundem damnificantem: *Non manifestans*, omittit operam verbalem, erga magistratum, dominum, eumvè cujus interest.

454. Harum novem efficacium causarum damni, sex primæ sunt positivæ: tres ultimæ sunt negativæ. Censetur autem negativa efficax causâ damni, quisquis ex officio, vel justitiâ debet, & potest illud inferendum impedire, aut illati restitutionem procurare, & tamen omittit culpabiliter: maximè dolo, vel culpâ

latâ. Unde sequitur quod Confessarius mutus, ejusmodi dolo, vel culpâ latâ, non impediens pœnitentem; à damni illatione; vel non obligans ad illati restitutionem; ipsemet ad illam obligetur: nisi postea eundem debite monuerit obligationis suæ. Idem esto iudicium, si positivè in debite obligavit pœnitentem ad restitutionem, aut ab ea exemit. Confessarius, inquam, five ex obligatione, five ex sola charitate talis: quia uterque fungens hoc officio, obligatur ad munus suum debite implendum

455. Ad restitutionem ratione rei acceptæ, obligatur ante omnes alios, quisq; illam rem habet in se, vel in æquivalenti. Quia *res transit cum onere*: & consequenter res accepta cum onere restitutionis. Imò si mala fide eam habeat, obligabitur ad restitutionem omnium fructuum illius, à se perceptorum: quin & percipiendorum aliâ à Domino, etiam per meram industriam. Quam si Dominus non erat adhibiturus; tunc ejusmodi meræ industriæ fructus, non erunt restituendi: & in mixtis, durante bona fide perceptis, expensæ erunt deducendæ. Cæterum

456. *Fructus merè naturales sunt ii qui naturali rei productione proveniunt*, absque industriâ humanâ, v.g. fœnum, poma, glandes, &c.

457. *Fructus mera industria sunt qui industriâ humanâ proveniunt ex re sterili*, v. g. lucrum ex negotiatione pecuniæ, ex artificioso usu penicilli, colorum, &c.

458. *Fructus mixti sunt qui naturali productione rei proveniunt, accedente industriâ humanâ*, v.g. segetes, messes, &c.

459. Si res aliena non amplius extet, & alienata vel consumpta fuerit bona fide, ab eo, qui ignorabat esse alienam; tunc tenebitur tantùm restituere auctarium, quo factus est ditior. Si autem mala fide, tenebitur restituere totum precium rei.

In hac materia damnificationis, & restitutionis.

460. *Principalis est is, qui inducit alterum ad inferendum damnum, nomine suo, vel jussu, coactione, aut fraude.* NOMINE suo, in sui inducentis commodum; vindictam, oblectatio-

lecta
tori
sona
coa
cuffo
46
quer
Pro
4
ne in
IMPI
4
tur p
aliav
non
onu
frau
jicit
ctu
qua
mtr
Ex
vel
iam
exe
qua
mu
im
a
int
me
tor
run
jus
les
co
pri
pro
ac

lectationem, &c. VEL jussu efficace, injiciente executori necessitatem parendi quia scilicet procedit à persona, cujus authoritati non est ei integrum reluctari COACTIONE renitenti illatâ, vi intentatâ, metu vè incusso. FRAUDE, astutiâ, deceptione, dolo. In genere

461. *Executor damni est is, qui immediatè illud infert; exequendo illud propriâ sponte, vel impulsu alieno. Propriè*

462. *Executor est is, qui immediatè infert damnum, nomine impulsu vè principalis, tanquàm instrumentum illius. IMPULSIVE alienæ jussionis, coactionis, aut fraudis.*

463. *Ad restitutionem, ratione damni illati, obligatur primo loco principalis: cui restituenti, executor aliavè causâ secundaria non obligatur. Quia qui suo nomine vult inferri damnum implicite suscipit in se onus faciendæ restitutionis: & jubens, cogens, vel fraude inducens ad damnum inferendum, injustè conjicit inductum in obligationem restitutionis. In defectum principalis, secundo loco obligatur executor, qua talis; quatenus scilicet est executus damnum, nomine principalis, & tanquàm instrumentum illius. Executori restituenti, aliæ causæ secundariæ positivæ vel negativæ, non obligantur; sed principalis. Uti etiam causis secundariis restituentibus, obligabitur illis executor. Tertio loco obligantur causæ positivæ: quarto, negativæ: inter quas est hic ordo; non obstant, mutus, non manifestans: quæ etiam probabiliter manent immunes, restituentibus positivis.*

464. *Quod si executor, suo & complicum nomine, intulit damnum, omnes tenentur primo loco: & ipsemet, tanquàm unus illorum: tanquàm autem executor, tenetur secundo loco. Quando autem plures fuerunt æquè principales, vel æquè secundariæ causæ ejusdem damni, primò tenentur singuli conferre æquales portiones, ad restitutionem. Secundò in defectum complicum, quisque tenetur in solidum: tertio ei, qui prior totum restituit, reliqui tenentur in conscientiâ, pro suâ parte: interim in foro externo non datur actio in socios criminis.*

465. Si damnificatus condonet restitutionem obligato primario ad eam; tunc qui secundo in defectum illius obligabantur, manent immunes. Secus est, si condonatio fiat secundo: tunc enim primarius non est immunis. Idem esto iudicium, si fiat condonatio uni eorum, qui æquè primario, vel secundo obligantur ad restitutionem: nam reliqui manent obligati, pro sua quota.

466. *Causa efficax damni est ea, quæ in illud influit, physico, vel morali influxu; ita ut damni illatio ab eâ dependeat.*

467. *Causa sine qua non, est ea, ad cuius esse sequitur causa executricis effectus; aliàs non secuturus, sine ipsius, similive cooperatione. In hac materia restitutionis.*

468. *Obligari in solidum, est teneri ad totius restitutionem: quo modo obligatur, qui est causa, vel concausa totius damni. Multum autem interest, num damnum sit datum culpâ, non theologicâ, quæ peccatum est, vel juxta D. Th. I. 2. q. 21. a. 2. est imputatio vituperii, consequens peccatum; sed iudicâ, sive civili: quæ civilis.*

469. *Culpa est omissio circumspeditionis, & diligentia, quæ quâ alicui damnum sequitur. CIRCUMSPEDITIONIS, quæ*

470. *Circumspeditio est attentæ consideratio eorum quæ consideranda sunt, hic & nunc. ET DILIGENTIÆ, quæ*

471. *Diligentia est attentio animi, & sollicitudo, ad opus adhiberi debita. Ex Quâ omissione. ALICUI, ipsi culpabili, vel alteri: nam culpa alterutri damnosa est. DAMNUM SEQUITUR: nam culpa non potest esse obligatoria restitutionis, nisi sit damnosa alteri.*

Culpa dividitur in latam, latiore, & latissimam, in levem, & levissimam.

472. *Culpa lata est communis diligentia, à prudentibus adhiberi solita omissio damnosa. A PRUDENTIBUS ejusdem conditionis, artis, idem negotium tractantibus.*

473. *Culpa latior est communis diligentia, à prudentibus adhiberi solita omissio damnosa supina; ita ut merito præsumatur esse dolus. Itaque Culpa latior est dolus presumptus.*

474. *Culpa*

47
bus a
decipi
est do

47
lata
est c
perfo
offici

47
47
dam.

47
ad ci
Calli
tio a

47
quis
cessit
cedit

culp
quo
ter c
mon

Q
tem
culp
con
litat
non

4
data
fit in
casu

4
nem
4
que

474. *Culpa latissima est communis diligentia, à prudentibus adhiberi solita omissio damnosa, eâ intentione ut alter decipiatur, & damno afficiatur. Itaque Culpa latissima est dolus apertus.*

475. *Culpa de se levis, imò levissima, potest esse lata in rebus summoperè periculosis, ubi adhibenda est communi major, imò summa diligentia. Item in personis, quæ ad summam diligentiam obligantur ex officio, propriâ professione, stipendio lautiore &c.*

476. *Fraus est factum, ad alterum decipiendum.*

477. *Dolus est dictum, vel factum, ad alterum decipiendum. Secundùm Jurisconsultos,*

478. *Dolus est quævis calliditas fallacia, & machinatio, ad circumveniendum, fallendum, & decipiendum adhibita. Calliditas fit tacendo, fallacia mentiendo, machinatio arte verborum ait Glossa.*

479. *Ad restitutionem, ratione contractûs, potest quis diversimodè obligari: præcipuè ubi culpa intercessit. Itaque quando contractus, v.g. commodatum, cedit in utilitatem solius accipientis; ipse tenetur de culpâ latâ, levi, & levissimâ: excepto præcario, in quo quis tenetur tantùm de culpâ latâ; idque propter obligationem faciendæ restitutionis, quocumque momento, ad nutum concedentis.*

Quando contractus, v. g. locatum, cedit in utilitatem dantis, & accipientis; ipse accipiens tenetur de culpâ latâ, & levi, non autem de levissima. Quando contractus, v. g. depositum, cedit in solius dantis utilitatem; ipse accipiens tenetur tantùm de culpa lata; non autem de levi, aut levissima.

480. *Quando res perit casu fortuito apud commodatarium conductorem &c. ipse ad nihil tenetur: nisi sit in morâ reddendi; aut culpâ suâ dederit occasionem casui fortuito; aut ad illum præstandum sese obligarit.*

481. *Casus est effectus per accidens, & præter intentionem causa efficientis. Effectus per accidens, sive*

482. *Casus fortuitus est effectus, ab agente non intentus neque intento conjunctus per se, sed contingenter. NON INTENTUS*

tus directè, expressâque intentione volitus: NEQUE directè INTENTO CONJUNCTUS PER SE & EX NATURÂ rei; atque adèd non volitus indirectè: SED intento conjunctus *contingenter*, planè fortuitò. Ejusmodi foret jactura pallii commodatitii, & equi conductitii, à prædonibus abrepti Titio; cum debitâ circumspectione, petenti Duaco Cameracum. Vide 1. 2. num. 282. & 284.

483. *Effectus non fortuitus est quid directè intentum, vel sic intento per se conjunctum.* Ejusmodi foret ebrietas illius, qui directè eam intendit. Item illius, qui expressè non intendit eam; sed voluit sine ebrietate, & mensurâ bibere.

DE FURTO, RAPINA, DETRACTIONE &c.

484. **F**urtum est injusta & occulta rei aliena acceptio. EST INJUSTA, violando jus domini, rationabiliter invitati: quia non esset furtum, si acceptio foret justa, v. g. in extremâ necessitate, & in occultâ compensatione &c. Item si dominus consentiret, aut si foret irrationabiliter invitatus. ET OCCULTA, domino nesciente, saltem ex intentione accipientis: quâ parte, furtum differt à rapinâ & acceptione injustâ, per contractum iniquum. REI ALIENÆ proprietate, vel usu. Undè quamvis non sit furtum, acceptio rei suæ, quatenus sua est, potest tamen esse quatenus est aliena usu, aliove justo titulo, v. g. commodati, pignoris &c. ACCEPTIO, usurpatio, qua res, ab accipiente sibi vindicatur, per quam partem, furtum distinguitur saltem materialiter, à damnificatione, quâ res aliena vastatur & destruitur. Sub acceptione autem comprehenditur injusta detentio rei alienæ, etiam ante justè acceptæ.

485. *Rapina est injusta & violenta rei aliena acceptio.* VIOLENTA facta domino scienti & renitenti, per se, vel custode: saltem non spontè consentienti.

486. *Plagium est liberi hominis injusta acceptio, facta animo vindicandi illum in servitutem.* LIBERI, quin & servi, latè accipiendo plagium. 487. Pe-

487
488
ve abd
489
gratio
fenti.
disting
rem. l
nigrat
meus
famul
scio o
ne ear
ipse p
legav
co ei
tracti
tione.
ipsius
damn
49
est ru
Perfo
49
bus al
quæ
famo
49
lentiâ
Jurif
49
bus co
49
& da
miâ
di pe
49

487. *Peculatus est furtum pecunia publica.*
 488. *Abigeatus est pecudum injusta, & violenta, dolosa-
 ve abductio.*

489. *Detractio est aliena fama occulta, & injusta deni-
 gratio.* FAMA OCCULTA DENIGRATIO, irrogata ab-
 senti: saltem ex intentione detrahentis. Quâ parte
 distinguitur à contumeliâ, quæ præsentî aufert hono-
 rem. ET INJUSTA, si enim esset alienæ famæ justa de-
 nigratio, non foret formalis detractio, v. g. amicus
 meus Ecclesiasticus vult assumere. N. in comesticam
 famulam, ratus eam pudicam, & fidelem, quam ego
 scio occultè impudicam, & furacem, ideoque moneo
 ne eam assumat, quia ei non conducit. Nihilominus
 ipse perseverat in resolutione eam assumendi, nisi al-
 legavero rationes pertinentes; itaque sub secreto di-
 co ei esse impudicam & furacem, absque formali de-
 tractione; quia absque injustâ famæ illius denigra-
 tione. Nam non habet jus, ut ego celem peccatum
 ipsius occultum, cum amici mei evidente periculo
 damni spiritualis, & temporalis. In genere

490. *Fama est multorum existimatio de re aliquâ. Sive,
 est rumor plurimorum, sermoque communis de re aliquâ.*
 Personæ autem

491. *Fama est multorum existimatio de vita, & mori-
 bus alicujus.* EXISTIMATIO, inquam, bona, vel mala:
 quæ est infamia: à quâ etiam dicitur famosus latro,
 famosa meretrix, &c. Bona

492. *Fama est multorum existimatio, de alicujus excel-
 lentiâ in virtute, probitate, scientiâ &c. Secundum
 Jurisconsultos*

493. *Fama est illa se dignitatis status, legibus & mori-
 bus comprobatus.*

494. *Detractor obligatur ad restitutionem famæ,
 & damnorum secutorum; etiam cum propriâ infam-
 iâ: quin & cum vitæ propriæ periculo, si ejusmo-
 di periculum imminet diffamato.*

495. *Honor est testimonium æstimationis propria de excel-
 lentiâ*

lentiâ alienâ, in virtute, scientiâ &c. Honor est excellentior famâ, quam includit, scil. æstimationem excellentiæ alienæ; & insuper illius testificationem. Ideoq̄ue contumelia, tollens honorem, cæteris paribus, est gravius peccatum detractioe, tollente famam.

496. *Contumelia est injusta honoris violatio, irrogata præfenti & scienti.*

497. Si ex contumeliâ, aut detractioe non fit damnum secutum; vel honor & fama sit recuperata; contumeliosus aut detractor tantùm tenebitur ad veniæ petitionem, & reconciliationem.

DE PROPOSITO, PROMISSIONE, DONATIONE &c.

498. **P**ropositum est mentis statutum, absque fidelitatis obligatione. Sive, est deliberata voluntas exequendi id, quod electum est ad aliud assequendum.

499. *Promissio est deliberata & spontanea fidei obligatio, de re possibili, grataq̄ue promissario.* DELIBERATA ET SPONTANEA, plenâ animadversione deliberata, absque coactione, metu, dolo, errore. Plenâ, inquam, in animadversione: nam si subsit tantùm semiplena deliberatio, promissor non obligabitur: quia promissio est onus spontè susceptum, quod debet esse plenè deliberatum. FIDEI, sive fidelitatis. Secundùm Ciceron. l. I. Offic.

500. *Fides est dictorum, & conventorum constantia, & veritas* POSSIBILI: nemo enim potest obligari ad impossibile: quale quid si quis sciens promittat, non erit vera promissio, sed illusio. GRATAQUE PROMISSARIO: aliàs foret potiùs comminatio. Quæ

501. *Comminatio est mali dandi intentatio*

502. *Donatio est doni gratuita collatio. Sive, est liberalis datio.* GRATUITA, & LIBERALIS, facta sine datoris debito justitiæ, & non ordinata ad ejusmodi debitum imponendum donatario, Secùs est de debito gratitu-

grati
dona

50
ad tr
nator
nand

50
50
tione.

50
fert de
50
transf

50
prom

50
tation
tum p
Univ

51
tio ef
re po
civile

51
irrita
eam t
litate

& co
lupta
biliu

51
revo
prole
est, c

51
si po
datur
natar

gratitudinis : quale si subfit ex parte donatoris , erit donatio remuneratoria.

503. *Donatio est donantis actio, naturâ suâ sufficiens ad transferendum dominium rei donatæ: modò donator habeat doni dominium, cum potestate alienandi.*

504. *Donatio completa est ea, qua fit reali traditione doni.*

505. *Donatio incompleta est ea, qua fit solâ verbali traditione.*

506. *Donatio inter vivos est ea, quâ donator se vivo transfert dominium rei in donatarium.*

507. *Donatio mortis causâ est ea, quâ donator, se mortuo transfert dominium rei in donatarium.*

508. *Pollicitatio est nuda promissio, sine acceptatione, promissarii.*

509. *Promissio & donatio non obligat ante acceptationem, potestque intereâ revocari: nisi quid donatum promissumve sit Ecclesiæ, hospitali, civitati, aut Universitati: quia illud potest semper acceptari.*

510. *Jure naturæ irrita est promissio, cujus impletio est peccatum: ad quod nemo potest obligari. Jure positivo irrita est ea, quæ est contra bonos mores civiles, & præbet occasionem peccandi.*

511. *Promissio onerosa, facta ob turpem causam, irrita est utrimque, ante operis patrationem: post eam tamen promissor obligatur, non tantùm ex fidelitate, sed ex justitiâ: tum ratione contractûs locati & conducti, alteriusve innominati: tum ratione voluptatis, utilitatis, laboris, & similium precio æstimabilem.*

512. *Inter vivos donatio, etiam completa, potest revocari; primò ob ingratitudinem donatarii: 2. ob prolem, à donatore genitam: 3. si sit inofficiosa, id est, contra officium pietatis paternæ in filios.*

513. *Donatio mortis causâ, potest revocari, primò si pœniteat donatorem: secundò si mors instans evadatur, cujus intuitu donatio facta fuit: tertio si donatarius moriatur ante donatorem.*

§ 14. *Stipulatio est contrahendi formula, constans præviâ unius interrogatione, & alterius subsequâ responsione, v. g. Spondes centum? Spondeo. Fidejubes? Fidejubeo.*

DE TESTAMENTO, CODICILLO &c.

INter donationes mortis causâ, præcipuum locum tenet testamentum: quod

§ 15. *Testamentum est ultima voluntatis dispositio, directaque hæredis institutio.* TESTAMENTUM, quasi testis mentis: utpotè instrumentum, quo quis testatur ultimam suam mentem. EST ULTIMÆ VOLUNTATIS, actualis & objectivæ. Nam hæc

§ 16. *Ultima voluntas est rei alicujus volitio habitualiter perseverans, usque ad mortem; post eam mandanda executioni.* DISPOSITIO, ordinatio, expressa verbo, aliove signo externo, & propriè scripto. Ideoque scriptum continens testatoris ultimam voluntatem, vocatur testamentum. DIRECTAQUE HÆREDIS INSTITUTIO: quæ scil. fit per verba directâ. Hæc autem verba directâ sunt ea quæ significatione suâ, hæreditatem transferunt rectè, & immediatè à testatore ad hæredem, sine ministerio alieno, v. g. *Titius heres meus esto: Cajum hæredem instituo.* Itidem, *Verba obliqua* sunt ea, quæ significatione suâ hæreditatem transferunt ad aliquem indirectè, & mediante ministerio alieno, v. g. *Rogo te Cai, ut à Titio hæreditatem meam accipias. Rogo te fili, ut Scium hæredem facias &c.*

§ 17. *Hæredis institutio est nominatio successoris, in universum jus testatoris.*

§ 18. *Hæres est defuncti successor in universum jus illius.* HÆRES sic dictus, quòd in bonorum successione, defuncto ità hæret, ut personam illius repræsentet, fictione juris.

§ 19. *Hæreditas est successio in universum jus defuncti quod habuit mortis suæ tempore. Imò propriè, est universitas bonorum, à defuncto relictorum.* UNIVERSITAS, sive, UNIVERSUM jus, ad excludendos particulares titulos

titulo
& tit

§ 2
redum

CILL

exar

TION

dicill

liqui

stitut

TAMI

tem

bent

§ 2
testat

tradi

liqui

§ 2
alicu

quod

dum

§ 1
èliqui

§ 1
ditat

Just

hære

hære

alter

§ 1
quer

TES

abs

sepa

tor

§ 1
tio t

titulos legati, donationis &c. quibus aliquâ in parte, & titulo speciali succeditur defuncto.

520. *Codicillus est ultima voluntatis testificatio, sine hæredum institutione, testamentariaque solemnitate.* CODICILLUS, parvus codex, & tabella cerâ illata stylo exarari apta. TESTIFICATIO de eo, quod quis fieri vult, post mortem suam. SINE HÆREDIS INSTITUTIONE directâ: aliâ foret testamentum. Itaque codicillus non fit ad instituendum hæredem: sed ad aliquid legandum, ad explicandum testamentum, substitutionem fidei commissariam faciendum &c. TESTAMENTARIAQUE SOLEMNITATE requirente septem testes, masculos, puberes, rogatos, subscriptores &c.

521. *Fideicommissum est ultima voluntatis dispositio, quâ testator hæredis sui fidei committit aliquid, quod alteri sit traditurus, ver. grat. hæreditatem, partemve illius aliquotam &c.* Item

522. *Fideicommissum est donum particulare, à testatore alicui relictum, mediante hærede præstandum.* Sive, id est, quod à testatore hæredis fidei committitur, substituto tradendum.

523. *Fideicommissarius est hæres indirectus, ad quem obliquè ministerio alterius defertur hæreditas.*

524. *Legatum est testatoris particulare donum, abs hæreditate selectum, directis verbis alicui relictum.* Secundum Justinianum, Est donatio quadam à defuncto relicta, ab hærede præstanda. Secundum Florentinum, Est delibatio hæreditatis, quâ testator, ex eo quod univèrsam hæredis foret alteri quod confert.

525. *Legare est testamento res particulares alicui relinquere, directis verbis dicendo, Titio centum do, lego &c.* TESTAMENTO .vel codicillo. RES PARTICULARES, abs hæreditate testatorisque bonorum univèrsitate separatas. RELINQUERE immediatè per ipsum testatorem; non mediatè per hæredem.

526. *Donatio inofficiosa est jus liberalis & gratuita datio testatoris immoderata, contra officium pietatis, debitæ*

proximis, & hæredibus ab intestato : legitimâ privatâ : qui de inofficioso conqueri possunt.

527. *Legitima est successiōis portio, lege debita hæredibus ab intestato, descendantibus, ascendentibus & collateralibus. Ea erat olim quarta pars bonorum defuncti, reliqua deducto ære alieno, & impensis funeris: jam est tertia pars, quando sunt quatuor hæredes & infra. Est autem semis, sive dimidia pars quando sunt quinque hæredes & supra. Undè versus.*

Quatuor, aut infra, dant natis jura trientem.

Semissem verò dant natis quinque vel ultra.

Legitima debetur à parente filiis legitimis ac nepotibus : ab illiberis debetur parenti & fratri, non merè uterino : à matre filio naturali non spurio.

528. *Filius legitimus est natus ex parentibus, matrimonio legitimo conjunctis.*

529. *Filius illegitimus est natus ex parentibus, matrimonio legitimo non conjunctis. Idem vocatur nothus. Idem*

530. *Nothus est filius natus ex non legitima uxore.*

Filiorum illegitimorum quidam sunt naturales, alii spurii.

531. *Filius naturalis est natus ex parentibus, matrimonio legitimo non conjunctis, impedimento dirimente non solutis tempore conceptionis vel nativitatis.*

532. *Filius spurius est natus ex parentibus, matrimonio legitimo non conjunctis, impedimento dirimente impeditis tempore conceptionis & nativitatis.*

Cum hoc spurio coincidere videtur natus ex complexu nefario & coitu damnato: qualis est omnis illegitimus, excepto naturali. Nam coitus damnati nomine, videtur intelligi is, qui legibus civilibus damnatur & punitur : scilicet adulterinus, incestuosus, sacrilegus & similes, exceptâ simplici fornicatione. Secundum quosdam auctores

533. *Spurius est incerto patre natus, matre vulgante corruptus. Lege Falcidiâ, testandi facultas limitatur, ne testator possit ultra dodrantem legare; ut quarta pars hæredi salva maneat. Itaque Falcidia detrahitur à legatis, Trebellianica à fideicommissis.* 534.

53
test de

53
fideicom
tutio

53
locum

53
minat
hæred

53
est in

53
tum s

subrog
proh

54
li sue,

54
lio bo

EXEM
pupili

mutu

54
res hæ

54
hæred

tam

54
tio co

pora
docu

534. *Falcidia est hereditatis quarta pars, quam heres potest detrabere à legatis, donationibusque mortis causâ.*

535. *Trebellianica est hereditatis quarta pars, quam à fideicommissis potest detrabere heres, cui est facta substitutio fideicommissoria.*

536. *Latè sumpta, Substitutio est subrogatio alterius, in locum heredis, legatarii, vel donatarii mortis causâ.*

537. *Strictè sumpta Substitutio est secundi heredis nominatio, in defectum primi. Sive, est subrogatio secundarii heredis in locum primarii.*

538. *Substituere est uni alterum sufficere. Et propriè, est instituto heredi alterum subrogare.*

539. *Substitutio vulgaris est nominatio secundi, in eventum si primus heres non erit. Sive, est simplex, & directâ subrogatio, quâ testator heredi suo sufficit alterum, jure non prohibitum.*

540. *Substitutio pupillaris est subrogatio, quâ parens, proli sua, ante pubertatem decedenti, heredem sufficit.*

541. *Substitutio exemplaris est subrogatio, quâ parens filio bonorum administratione interdicto, heredem sufficit. EXEMPLARIS inventa ad exemplum substitutionis pupillaris. FILIO prodigo, amenti, furdo simul & muto.*

542. *Substitutio reciproca est subrogatio, quâ testator plures heredes instituit, invicemque substituit.*

543. *Substitutio fideicommissoria est ordinatio testatoris, heredem suum gravantis, ut alteri tradat hereditatem, totam vel partem.*

544. *Substitutio militaris, sive compendiosa est subrogatio complectens plures substitutiones, quoad diversa tempora, v. g. Cajum filium meum heredem instituo. & quandoque decesserit, Titium ei substituo.*

DE PERMUTATIONE, ET CAMBIO.

545. **P**ermutatio est rei unius, pro alia datio, ultrò citroque.

546. Cambium est permutatio, non gratuita: sed cum lucro campforis.

547. Speciatim, & strictè Cambium est permutatio pecunie pro pecunia, cum lucro collybista, sive campforis & numularii.

548. Cambium reale est permutatio pecunie pro pecunia, cum lucro legitimo, scilicet proveniente ex titulo justo, v. g. amicitiae, gratitudinis, laboris, industriae, praestationis periculi, lucri cessantis, damnivè emergentis.

549. Cambium siccum est permutatio pecunie pro pecunia, cum lucro injusto, sive usurario. Sic cum, quod instar soli sicci, caret humore, justoque titulo producendi lucri.

550. Cambium minutum, sive manuale est de manu ad manum permutatio pecuniarum diversa rationis, v. g. aureae cum argentèa, aereâ, majoris cum minutiore, vetitae cum legitimâ, detritae vel arrosae cum asperâ & probâ, antiquae cum novâ, exterâ cum patriâ.

551. Cambium locale, sive per litteras, est permutatio pecunie praesentis cum absente, mediante syngraphâ collybisticâ.

552. Cambium purum est illud, cui non admiscetur mutuum, similisvè contractus.

553. Cambium impurum est illud, cui admiscetur mutuum, similisvè contractus. Itaque cambium purum, idem est quod justum: impurum est injustum.

554. Negotiatio campforia est periculosa, ad injustitiam saepe latentem. Proindè ad conscientiarum securitatem, observandae sunt conditiones, quas Pius V. requirit in suâ Bullâ de cambiis, relatâ per Navarrum, Lessium, & Malderum.

DE REDITU, SIVE CENSU.

Reditus accipitur duobus modis: primò pro pensione annuâ, secundò pro jure illius percipiendae; potest accipi tertio modo, pro contractu.

555. Primo

55
sonav
tas pe
quor
vel in
55
nem a
est ce
sione
tertio
55
sonav
Se
nuam
pens
aliqu
NAV
fert c
annu
55
perfor
VAT
TUR
5
rum
supe
pens
pier
5
nis
pier
rech
jus
5
alter
ctu
5
ex p

555. Primo modo. *Reditus est pensio annua, ex re personavè alienâ perceptibilis* PENSIO ANNUA, certa quantitas pecuniæ, reivè pecuniâ æstimabilis, solvenda quotannis. PERCEPTIBILIS, quæ actu percipitur, vel jure percipi potest.

556. Secundo modo, *Reditus est jus percipiendi pensionem annuam ex re personavè alienâ* Reditui synonymus est census: qui tribus modis accipitur. Primò pro pensione annuâ: secundò pro jure illius percipiendæ: tertio pro contractu censuali.

557. Primo modo, *Census est pensio annua, ex re personavè alienâ perceptibilis.*

Secundo modo, *Census est jus percipiendi pensionem annuam ex re personavè alienâ.* ANNUAM: quia censuales pensio debet pendi solvique quotannis, & durare ad aliquod tempus. EX RE, estque census realis: PERSONAVE & est census personalis ALIENA: quâ parte differt census ab emphyteufi, percipiente pensionem annuam ex re dominio directo propriâ.

558. Tertio modo, *Census est contractus, quo super re, personavè, pensio annua reservatur, vel consignatur.* RESERVATUR, & est census reservativus: VEL CONSIGNATUR, estque census consignativus.

559. *Census reservativus est contractus, quo quis in alterum transfert rei suæ dominium, reservatâ annuâ pensione, super eâ.* DOMINIUM directum, & utile. Est etiam pensio, sic reservata: & jus ejusmodi pensionis percipiendæ.

560. *Census consignativus est contractus, quo quis super bonis, personavè suâ consignat alteri pensionem annuam percipiendam.* SUPER BONIS, retento illorum dominio directo, & utili. Est etiam pensio, sic consignata, & jus illius percipiendæ, consignatario competens.

561. *Census realis est jus annua pensionis percipiendæ ex alterius re fructifera.* Item est ipsa pensio, & contractus censuales: similiter in sequentibus.

562. *Census personalis est jus annua pensionis percipiendæ ex persona alterius immediatè.* EX PERSONA utili & fructiferâ: ha-

habente bona, in re vel in spe, ratione industriæ & qualitatis suæ: & quidem tanta quanta sufficiunt reditui solvendò.

563. *Census mixtus est jus annua pensionis percipiendæ, immediatè ex re, personæque alterius. MIXTUS ex reali, & personali, ità scilicet ut persona principaliter sit obnoxia personæ, & res subdiariè: vel è diverso, res principaliter, persona autem cum reliquis suis bonis, accessoriè.*

564. *Census fructuarius est jus annua pensionis percipiendæ in fructibus, v. g. frumento, vino, oleo, &c.*

565. *Census pecuniarius est jus annua, pensionis percipiendæ in pecunia.*

566. *Census perpetuus est is, qui per se durat semper, & non terminatur certo annorum spacio.*

567. *Census temporalis est is, qui certo annorum spacio terminatur vitâve certæ personæ, & tunc expirat. Hic dicitur vitalitius ille ad modicum tempus, si sit decennio minus.*

568. *Census certus est jus percipiendæ annua pensionis determinatæ, in pecunia, vel fructibus, v. g. centum coronatos, quinquaginta tritici modios, &c.*

569. *Census incertus est jus percipiendæ annua pensionis indeterminatæ, v. g. centesimæ, quinquagesimæ, decimæ partis fructuum.*

570. *Census redimibilis est is, qui extingui potest, refusione summa pecuniaria, totaliter vel partialiter numeratæ.*

571. *Census irredimibilis est is, qui extingui non potest, refusione summa pecuniaria, totaliter, vel partialiter numeratæ.*

572. *Variū est pretium censuum: quo namq; pretio hic & nunc potest emi res fructifera, deductis expensis valens centum florenis, eodem, minoreq; pretio potest justè emi census totidem florenorum.*

DE MUTUO, ET USURA.

MUTUUM accipitur duobus modis: primò pro re datâ mutuò, secundò pro contractu mutuationis,

573. Primo modo, *Mutuuum est res fungibilis, alteri data gratis reddenda eadem specie, non numero.*

574. Secundo modo, *Mutuuum est contractus, quo res fungibilis alteri datur gratis, reddenda eadem specie, non numero.* RES FUNGIBILIS, sive recipiens functionem, uti loquuntur jurisconsulti: id est, res quæ potest fungi vice alterius; & altera vice illius: ita ut videatur res planè eadem dari, & reddi. Cujusmodi res fungibilis comprehendit rem usu consumptibilem, & insuper aliam constantem numero, pondere, & mensurâ contentivâ, non ulnariâ. Undè benè definitur.

575. *Mutuuum est gratuita traditio rei, pondere, numero, vel mensurâ constantis, reddenda similis specie, & bonitate.* GRATUITA; quia legitimum mutuuum requirit, ut res tradatur gratis, & liberaliter, absque omni alio onere, quàm restituendæ similis specie, & bonitate. TRADITIO: quia mutuuum perficitur traditione sicut donatio, commodatum, depositum: secùs quàm venditio, locatio, & similes contractus; qui perficiuntur verbis. *Traditio*, inquam, facta eo animo ut res mutuatiua transeat in dominum mutuatarii: Nam per mutuuum transfertur dominium rei: & quando do mutuuum, illud fit ex meo tuum; secùs quàm in commodato, aut deposito REI PONDERE, NUMERO, VEL MENSURA pari CONSTANTIS: nam mutuuum in ejusmodi re consistit, præcipuè quidem in re usu consumptibili, non tamen solâ. Nam secundùm jus, libra æris vel argenti potest dari mutuo, ad pondus. REDDENDÆ, aliàs foret donatio. SIMILIS SPECIE, non ejusdem in individuo: aliàs foret commodatum, vel depositum: si autem redderetur res dissimilis specie esset permutatio rei, pro re differente specie. Qualis specifica differentia non subest, quando pro pecuniâ aureâ redditur argentea quia omnis pecunia, licet diversæ materiæ, est ejusdem speciei, considerata formaliter, quatenus est mensura rerum venalium. ET BONITATE: aliàs non restituendo rem similem & parem bonitate naturali, non servaret æqualitatem, & committeret injustitiam.

576. *Pœna conventionalis est mulcta, contrahentium conventionem constituta.* POENA CONVENTIONALIS, sic dicta,

577. à conventionem partium: quemadmodum. *

Pœna judicialis est ea quæ per sententiã judicis est inflicta &

578. *Pœna legalis est ea, quæ lege est constituta.* EST MULCTA, pœna pœcuniaria, CONTRAHENTIUM MUTUO CONSENSU, & CONVENTIONE CONSTITUTA.

Pœna conventionalis imponitur agenti contra pactum conventum: & sæpè intervenit contractibus, ipsique mutuo: & tunc

579. *Pœna conventionalis est pactum mutuantis cum mutuuario, ut si termino præfixo non reddat sortem, supra eam solvat aliquid, in culpabilis suæ moræ pœnam.* Hæc pœna conventionalis potest apponi mutuo, modò sit primò moderata, juxta mensuram moræ, & culpæ. Undè si nulla sit mora, aut culpa, nulla potest infligi pœna. Si autem alterutra subfit, aut utraque, illa benignè æstimanda est: nisi interesse mutuantis, aliavè circumstantia loci temporis, &c. exigat rigidam æstimationem. Si pars sortis, tempore præfixo reddita sit, non poterit exigi tota pœna conventa. Secundò, dummodo hæc pœna non apponatur ad fraudem usurariam: quam removet Dominus Deuteronomii 15. dicens: *Si unus de fratribus tuis ad paupertatem devenerit, dabis mutuum nec ages quidpiam callidè; in ejus necessitatibus sublevandis.*

580. *Lex commissoria est conditio addita contractui, ut ille rescindatur si contra pactum, aliquid committatur.* EST CONDITIO, à qua pendet ut contractus ratus sit, vel irritus. ADDITA CONTRACTUI, de mutuo contrahentiũ consensu. UT ILLE RESCINDATUR, vel possit rescindi à parte stante conventis. Hæc lex potest apponi variis contractibus: quatenus autem apposita mutuo

581. *Lex commissoria est pignoris mutuantis pactum cum mutuuario, ut si termino non reddiderit mutuum pignus ipsius cadat in commissum.* PIGNORATORIS, accepto pignore, MUTUANTIS. PIGNUS CADAT IN COMMISSUM, fiatque mutuantis.

582. Ut lex commissoria possit justè apponi mutuo, requisitæ sunt conditiones pœnæ conventionalis, n. 572. expressæ. Undè si pignus valore suo intrinseco, fructibusvè suis, longè excedat mutuum; erit injusta lex commissoria eoquè titulo est prohibita cap. *Significante 7. de pignoribus*. Secùs erit, si pignus & mutuum sint inter se commensurata: aut si arbitrio viri prudentis, excessus pignoris compensetur per mutuatores, computatis etiam fructibus perceptis. Nam legis commissoriæ æquitas in eo consistit, quòd elapso solutionis termino, pignus cedat mutuatori, tanquàm emptum justo fortis mutuatae precio.

583. Quando pendente mutuo, mutatur valor rei mutuatae, v.g. tritici, vini, pecuniæ, &c. ambigitur quantum, & quomodo oporteat restituere; an secundùm pretium, quod fuit tempore mutui; an quod est tempore, restitutionis? Manendo intrà limites mutui, seposito alio pacto, & suppositâ bonâ fide, videtur universim dicendum, quòd quando res ipsa fungibilis, fuit data mutuo, secundùm pondus, numerum, mēsuram, bonitatemque suam, sine respectu (saltem primario) ad pretium illius, v.g. viginti modii frumenti, centum Philippæi, &c. tunc mutuarius satisfaciet reddendo tantumdem in simili specie: sive rerum pretium interea creverit, sive decreverit. Quando autem rei mutuatitiæ valor est primariò datus mutuo, v.g. trecenti floreni, in centum Philippæis, vel mille floreni, in centum Pistollis tunc mutuarius tempore restitutionis obligabitur ad refundendum valorem, qui fuit tempore mutuationis: sive, valor interea creverit, sive decreverit. Ad dictorum confirmationem allegantur capita. *Olim*, & *cum Canonicis*, de Censibus: & cap. *Quando*, de jurejurando.

Usura accipitur duobus modis: primò pro lucro, secundò pro contractu.

584. Primo loco, *Usura est lucrum, ex mutuo proveniens.*

585. *Lucrum est acquisitio pecuniæ, vel rei pecuniâ æstimabilis, aliàs indebita.* PECUNIA ÆSTIMABILIS, qualis non

non est favor, honor, fama, beneficium, &c. quæ sunt altioris ordinis; quàm pecunia. ALIAS INDEBITE, quia si quis mutuæ alteri, ut reddat sortem, solvat debitum, desinat iniquè nocere, &c. non erit lucrum: utpotè aliundè justè debitum. Hic

§ 86. *Sors est summa capitalis, mutuò data.*

§ 87. Secundo modo, *Vsura est voluntas capiendi lucri, vi mutui.* Vel plenius: *Vsura est contractus mutui, cum obligatione capiendi lucri vi mutui.* USURA indè dicta, quòd pro usu sortis, lucrum accipiatur EST CONTRACTUS mutui expressi, vel impliciti. CUM OBLIGATIONE, civili & strictà eaq̃ue explicità, vel tacitâ: quæ postrema sufficit & subest quoties signo, nutu, modo dandi, vel loquendi idem significatur, quod pacto expresso. CAPIENDI LUCRI, supra sortem. VI MUTUI, ità ut lucrum ex mutuo proveniat, non aliundè, v.g. ex amicitia, spontaneâ gratitudine, aut interesse damni emergentis, lucrivè cessantis.

Usura una est aperta, alia palliata, item realis: & mentalis.

§ 88. *Vsura aperta est contractus mutui, cum pacto expresso lucri, vi mutui.*

§ 89. *Vsura palliata est ea, cujus turpitudine, honesto prætextu velatur.* Hic prætextus videtur esse quadruplex: primò si mutuum pallietur titulo justî contractûs, venditionis, emptionis, cambii, censûs sive reditûs hypothecati, vel hypothecandi: item titulo legitimi debiti, antapocha quotannis renovatâ testari; sed ultrà sortem aucti denario vigesimo, decimo sexto, &c. Secundò si pactum & obligatio civilis pallietur titulo spontaneæ gratitudinis. Tertio si lucrum simuletur accipi, non vi mutui, sed titulo lucri cessantis, vel damni emergentis. Quarto si auctuarium supra sortem prætextatur esse aliàs debitum, & non esse lucrum: uti fit quando mutuans obligat mutuatarium ad emendum merces in suâ officinâ, ad molendum in suo molendino, &c.

§ 90. Cæterùm juxta primum modum, constat esse usuram

usuram palliatam; quando res venditur pluris rigoroso precio ob dilatam solutionem : vel emitur minoris infimo precio, ob anticipatam solutionem. V. g. reatetur ulnam panni, valentem rigoroso precio sex florenis, vendens creditò septem; virtualiter & implicitè mutuatur emptori sex, ut tempore solutionis recipiat septem. Similiter modium tritici valentem infimo precio viginti florenos, emens anticipatà solutione decem; virtualiter & implicitè mutuatur venditori decem, ut tempore traditionis, recipiat viginti.

591. *Usura realis est mutatio, acceptioq; lucri, vi mutui.*
ACCEPTIOQUE, saltem deducta in pactum.

592. *Usura mentalis est mutuantis voluntas accipiendi lucri, vi prestiti mutui sine acceptione securatà, vel in pactum deducta.* Potest & aliter sumi: quo modo sumpta

593. *Usura mentalis est interna voluntas accipiendi lucri vi mutui, absque mutatione & acceptione securatà, vel pacta.*

Quando agitur de usurà mentali, illa prior venit intelligenda: quæ etiam dicitur peccatù usuræ mentalis: hæc autem posterior dicitur peccatum mentale usuræ.

Usura mentalis una est purè mentalis, alia mixta.

594. *Usura purè mentalis est mutuatio cum voluntate accipiendi lucri, vi mutui, sine acceptione securatà vel pacta.*

595. *Usura mentalis mixta est acceptio lucri, vi mutui, sine ullo pacto, expresso vel tacito.* Quod

596. *Pactum tacitum est plurimum in idem conventio implicita.* Ejusmodi pactum tacitum hic subest, quoties mutuans modo suo agendi innuit se intendere obligare mutuatarium, ad præstandù auctarium ultra fortè.

597. Usurarius purè mentalis peccat, sed non obligatur ad restitutionem: quia nihil accepit alieni: secus est de mixtè mentali, qui peccat, & obligatur ad restitutionem: quia injustè habet alienum.

598. Quàmvis sit usura accipere aliquid ultra fortè, vi mutui; non tamen ratione interessè &c.

599. *Interesse est lucrum cessans, damnumve emergens.*

600. *Lucrum cessans est carentia acquisitionis pecuniæ, veive pecuniæ estimabilis, aliàs indebita.*

601. *Dammum emergens est rei propria detrimentum. PROPRIÆ, rei possessæ, vel stricto jure debitæ.*

Dammum à bruto illatum, in legibus 12. tabul. vocatur pauperies. Et hæc

602. *Pauperies est damnum, sine injuria facientis, datum.*

DE MONTE PIETATIS.

603. **M**ons pietatis est cumulus rei usu consumptibilis, deputatus ad mutuandum egentibus, sub idoneo pignore. USU CONSUMPTIBILIS, v. g. pecuniæ frumenti &c. AD MUTANDUM, ad certum breve tempus.

Mons pietatis, nomini suo plenè respondet, quando mutuarii nihil omninò dant, præter pignus: quod refusâ sorte, intra annum, aut circiter, integrum ipsis restituitur. Retinet quoque pietatis nomen, quando mutuarii, pro montis indemnitate, & necessariis expensis: in singulos menses moderatum quid ultra sortem contribuunt, sine lucro & augmento montis: uti constant ex approbatione Pauli 2. Sixti 4. Innocentiæ 8. Alexandri 6. Conc. Trid. sess. 22. cap. 8. 9. & 11. Et maximè ex definitione Conc. Lateran. sess. 10. ubi sacro approbante Concilio. Leo 10. id ipsum definit, sub pœna excommunicationis, contra docentes oppositum. Interim seriò fatagendum est, ne sub prætextu pietatis lateat impietas: & ne titulo juvaminis egenorum, fiat illis gravamen, in fraudulenta subhastatione pignorum; in enormi pensatione mensurâ: in immoderato impendio adificiorum numero ministrorum, stipendio eorum &c. Has enim expensas solvunt mutuarii pauperes, mensuris ultra sortem pensationibus: ideoque pauperum negotium hic fideliter utiliterque geri debet.

DE NEGOTIATIONE, VENDITIONE,
PRETIO, &c.

604. **N**egotiatio est emptio rei, illius cum lucro alienanda gratiâ. EMPITIO, onerosave acquisitio. ILLIUS manentis integræ & non mutata. ALIENANDÆ per venditionem, aut permutationem.

Negotiatio est jure Canonico vetita clericis, sacris Ordinibus initiatis; & universim monachis, sub anathematis interminatione.

605. *Venditio est pactio mercis, pro pretio.*

606. *Emptio est pactio pretij, pro merce.*

607. *Merx est res, pecuniâ venialis.*

608. *Pecunia est metallum, in monetam cufum, ut sit mensura rerum venalium. METALLUM, aurum, argentum, vel æs MONETAM, numum, sive numisma.*

609. *Pretium est pecunia, valori rei commensa. Aliàs, est valor rei pecuniâ æstimabilis, vel non æstimabilis.*

610. *Pretium justum est illud, quod valori rerum est adequatum. Valori, sive præstantiæ physicæ intrinsicæ; vel morali, in ordine ad usum humanum.*

Pretium rerum est duplex: legitimum, & vulgare

611. *Pretium legitimum est illud quod à publicâ potestate taxatum est, ob commune bonum. Et quidem: si taxatum est tanquàm solum justum in indivisibili, tunc emptor & venditor obligantur ad illud. Si autem sit taxatum, quia excessus illius est injustus: tunc non peccabit emens infrâ, manendo intrâ terminos pretii vulgaris: peccabit autem suprâ vendens cui soli pretium est taxatum. Si è diverso sit taxatum, quia defectus illius est injustus; tunc non peccabit vendens suprâ manendo intrâ terminos pretii vulgaris: peccabit autem emens infrâ, cui soli pretium est taxatum, in favorem vendentis: uti fit in venditione reddituum & censuum, quos non licet emere minoris legitimo pretio.*

612. *Pretium vulgare est illud, quod communi arbitrio perito-*

peritorum est estimationem. Hoc non consistit in indivisibili, sed habet suam latitudinem; estque triplex: summum, sive rigorosum; medium & infimum, sive pium.

613. *Pretium rigorosum est illud, quod vendens non potest excedere, sine iniustitiâ.*

614. *Pretium medium est illud quod existit intra latitudinem summi, & infimi. Sive, est illud, quod vendens potest augere, usque ad rigorosum, & emens minuere usque ad infimum absque iniustitiâ.*

615. *Pretium infimum est illud, quod emens minuere non potest, absque iniustitiâ.*

DE MONOPOLIO, ET SOCIETATE.

616. **M**onopolium est machinatio unius, pluriumve mercatorum in unum conspirantium, ut ipsi soli vendant emantrve, precio libito. Hoc potest esse licitum, vel illicitum; pro ratione modi, preciiive, justii vel injusti.

617. *Societas est conventio plurium, ad negotiationem quastumque communem aliquid conferentium: pecuniam, operam, industriam &c.*

Ut hic societatis contractus sit licitus, debet servari æqualitas inter ea, quæ utrimque præstantur: & ut sit communio damni, uti est lucri. Interim praxis mercatorum invaluit, ut contractui societatis annectatur secundus contractus asssecurationis, quo conferens operam, fide sua absque hypothecâ asssecurat focii sortem capitalem. Et tertius redemptionis quo idem redimit incertum lucrum majus, certo minore, ad tollendas difficultates rationum reddendarum, & ob alias causas. Hi tres contractus fiunt aliquando per modum unius innominati, v. g. do tibi pecuniam meam ad negotiandum cedoque tibi totum lucrum: tu autem reddes mihi sortem, & solves quotannis in singulos centenos, decem. Sed triplicem hunc contractum, tanquàm societatis leoninæ & usurarium damnavit Sixtus V. per Bullam *Detestabilis*.

DE COMMODATO, PRECARIO, LOCATO,
CONDUCTO, EMPHYTEUSI, FEUDO &c.

618. *Commodatum est rei, quoad usum, gratuita concessio.* REI mobilis, vel immobilis, non consumptibilis usu, sive non fungibilis. Rei, inquam, reddendæ in individuo, & non tantum in specie. QUOAD USUM, eumque certum; GRATUITA, liberalis, absque pretio CONCESSIO, usque ad determinatum tempus, expressè vel implicite: antè quod non potest repeti commodatum (in quo distinguitur à precario) nisi ad vitandum damnum commodantis.

619. Inter mutuum & commodatum sunt variæ differentiæ: 1. mutuum consistit in solis rebus fungibilibus, commodatum in non fungibilibus. 2. in mutuo dominium proprietatis transfertur; in commodato retinetur. 3. in mutuo res est reddenda eadem specie, non numero, in commodato, eadem numero.

620. *Precarium est commodatum, revocabile ad nutum concedentis.* PRECARIUM, quia precibus obtentum. EST COMMODATUM ad tempus incertum, & merè pendens ab arbitrio commodantis. REVOCABILE &c. Nam precarium est illud, quod precanti utendum conceditur, quamdiu is qui concessit, patitur. Locatio, sive

621. *Locatum est contractus, quo res vel persona ad usum vel fructum, pretio conceditur.* RES non fungibilis. PRETIO, mercede, id est, pecuniâ, vel re fungibili. Pretio, inquam, commensurato usui vel fructui. Conductio, sive

622. *Conductum est contractus, quo res, vel persona ad usum vel fructum, pretio comparatur.*

623. *Locator est, qui pro sui rei ve usu, mercedem accipit.*

624. *Conductor est, qui pro persona rei ve usu mercedem dat.* Diversimodè loquendum est in locatione operis faciendi: nam qui operam præstat, dicitur opus conduxisse qui dat mercedem, locasse. Et univ'ersim, qui

certâ mercede, dat utendum faciendumve aliquid, est locator; qui accipit, conductor.

625. *Emphyteusis est contractus, quo sub onere pensionis annua transfertur rei immobilis dominium utile, directo retento.* EMPHYTEUSIS etymologicè, est implantatio & infitio, metaphoricè melioratio: nam fundus culturâ, seminatione, fegetum infitione, arborum implantatione melioratur. SUB ONERE PENSIONIS & canonis, ab emphyteutâ quotannis præstandi, in recognitionem domini directi. TRANSFERTUR in perpetuum, vel ad tempus decennio non minùs. REI IMMOBILIS, nam res mobilis, quæ usu non melioratur, sed deterioratur, aut consumitur, ad emphyteusim dari non potest. Hujus contractus finis est, ut fundi inculti & steriles, per culturam meliorentur; & domino directo canonem annuum pendant.

626. *Feudum est contractus, quo sub onere fidelitatis, obsequiive transfertur rei immobilis dominium utile, directo retento.* FIDELITATIS à feudatario & vasallo præstandæ directo domino feudi, pro virili tuendo jus & auctoritatem ipsius: secundum quod promisit in investiturâ OBSEQUIIVE personalis, quando interpellabitur. REI IMMOBILIS, vel æquipollentis. Subindè feudo additur onus pensionis, & eatenùs degenerat in emphyteusim. Contractus libellaticus, sive

627. *Libellus est contractus, quo res in emphyteusim feudumve accepta, tertio traditur, ab emphyteutâ vel feudatario.* TRADITUR per subemphyteusim vel sub feudum.

628. *Res mobilis est res corporea, quæ se loco movere, moveri potest, v. g. equus, pecunia, frumentum &c.*

629. *Res immobilis est res corporea, quæ nec se movere loco, nec moveri potest, v. g. domus, fundus &c.*

630. *Res immobili æquipollens est res incorporea, humane dispositioni subjacens, v. g. jus, dominium, potestas &c.*

Juxta ea quæ diximus præcedenti n. 500. Fides, sive

631. *Fidelitas est dictorum conventorumve constantia & veritas. Sive, est affectus voluntatis, inclinans ad servanda promissa.*

promissa, gratuita & onerosa: idque ad satisfaciendum obligationi, orta ex promissione.

DE DEPOSITO, PIGNORE, ARRHA,
HYPOTHECA &c.

632. **D**epositio sive depositum, est contractus, quo res custodienda traditur, ut integra restituatur. RES, ordinariè mobilis: subindè tamen, quando res immobilis est controversa, solet apud sequestrum deponi. CUSTODIENDA gratis vel pro pretio. Aliàs

633. *Depositum est res, custodia tradita.*

634. *Pignus est contractus, quo res mobilis traditur creditori, in asssecurationem debiti. Aliàs Pignus est res mobilis tradita creditori, in asssecurationem debiti.*

635. *Arrha est res mobilis, data per modum pignoris; ad firmandam obligationem contractus initi.*

636. *Arrhabet pretij pars representata, firmandi contractus gratiã. REPRESENTATA, ab emptore venditori numerata, per anticipatam solutionem. Nam*

637. *Representare est in antecessum solvere, antecessum tempus solutionis.*

638. *Hypotheca est contractus, quo res immobilis, nudã conventionione obligatur creditori pro debito. NUDA CONVENTIONE, absque traditione. OBLIGATUR, ita ut creditor possit ex eã petere solutionem, differente eam debitore. Aliàs*

639. *Hypotheca est res immobilis, nudã conventionione, creditori obligata pro debito.*

640. *Fidejussio est aliena obligationis in se susceptio. Sive, est contractus, quo quis sine pignore, & hypothecã, sub nudã suã fidelitate, se obligat accessoriè, & in defectum principalis, ad solvendum ipsius debitum.*

641. *Asssecuratio est alieni periculi prastatio. Sive, est contractus, quo quis rei aliena periculum in se suscipit, obligando se gratis, vel pretio, ad eam compensandam, si perierit.*

642. *Sponsio est contractus, quo de re contententes, mutuo aliquid spondent, quod cedat affectu veritatem. DE RE, de rei eventu, aut veritate. MUTUO, vicissim SPONDENT, compromittunt & spontè dant aliquid.*

643. *Ludus est pactum oblectantium animum, & in commune deponentium aliquid, cessurum victori. Sive, est certamen oblectantium animum.*

644. *Alea est ludus, qui fortunâ magis, quàm arte regitur. Specialiter, Alea est ludus tesserarum, sive talorum.*

Ludus alex est Clericis vetitus Jure Canonico, per Trid. sess. 22. cap. 1. innovato.

DE MUNERIBUS, TRIBUTIS, VECTIGALIBUS, &c.

645. **M***unera sunt onera & obsequia, à subditis Principi præstanda.*

646. *Munera realia sunt obsequia Principi præstanda rebus subditorum, v. g. equis, curribus &c.*

647. *Munera personalia sunt obsequia. Principi præstanda, à personis subditorum, v. g. personalis comitatus ad venationem Principis &c.*

648. *Munera mixta sunt obsequia, Principi præstanda, à subditorum personis, simulque rebus, v. g. personalis comitatus ad bellum, cum equis propriis, & expensis &c.*

649. *Tributum est pensio, imposita subditis, ad Principis dignitatem, impendiarve communia sustinenda. PENSIO solvenda juxta cujusque facultates, maximè prædiales. Vocatur etiam impositio, tallia, collecta, præstantia, contributio.*

650. *Vectigal est pensio, taxata super rebus, in provinciam civitatemve in vectis aut evectis. Vocatur etiam gabella.*

651. *Portorium est pensio solvenda pro transvectione mercium, per portus, pontes ac flumina.*

652. *Pedagium sive guidagium est pensio solvenda in transitu viarum, pro ducatu protectioneque viatorum*

653. *Juxta tributa & vectigalia, in conscientia solvenda*

solvenda sunt: uti constat ex Matth. 22. *Reddite ergo qua sunt Cesaris Cesari.* Et Rom. 13. *Reddite ergo omnibus debita : cui tributum, tributum : cui vectigal, vectigal.*

DE JUDICE, ET JUDICIO.

654. **I**udex est persona publica, habens legitimam potestatem juris dicendi : id est, per sententiam definiendi, quid ex præscripto legum, sit cuique subditorum debitum: meritivè commensum *Debitum*, inquam, stricto jure, ita ut violatio illius, causet injuriam. Meritivè commensum ita ut non satisfiat justitiæ vindicativæ, si non infligatur ei poena commerita.

655. *Arbiter est judex ex privato litigantium consensu delectus.* Sive, est judex ex disceptantium compromissione lectus, ad controversiam dirimendam, vel servato juris ordine, vel non servato, sed tantum ex æquo & bono : & hic secundus arbiter vocatur propriè *arbitrator* : qui tanquam compositor & transactor, nullo juris ordine, nullaque judici figurâ, sed tantum ex æquo & bono, secundum rationem naturalem, controversiam finit.

Arbiter vocatur subindè cum addito *Arbiter receptus*, à partibus litigantibus : *Judex compromissarius, Arbiter ex compromissione.*

656. *Judicium est legitima controversia apud judicem tractatio & determinatio.* LEGITIMA, secundum præscriptum legum TRACTATIO, exacta discussio. DETERMINATIO, facta per Judicis sententiam. Nam

657. *Sententia est decretum judicis, controversiam terminantis, per absolutionem, vel condemnationem.* Est judicialis applicatio juris, ad factum particulare.

658. *Res judicata est controversia finis, per terminationem judicis, absolventis, vel condemnantis.* Itaque *res judicata est res determinata, & finita, per sententiam.* Quia tamen interdum provocatione sententia suspenditur ; ideò tum demum.

659. *Sententia transit in rem judicatam, quando jus illius non potest amplius controversi, nec appellatione suspendi.*

660. *Jurisdicctio est publica causas cognoscendi definiendique potestas. Item, est controversiarum legitima cognitio, ac definitio.*

661. In legitimo Judice ac judicio requiruntur potissimum quatuor conditiones. Primò legitima auctoritas in personas, causasque judicandas: ut scilicet personæ sint judici subditæ; & illarum causa non sit exempta. Aliàs foret judicium præsumptum, & usurpatum; fieretque partibus, & illarum judici injuria. Secundò, in cognitione causæ certitudo, saltem moralis: aliàs foret judicium termerarium. Tertio, æquitas & justitia in suo cuique tribuendo, aliàs foret judicium iniquum & injustum. Quarto, ordo juris, modusque procedendi, legibus præscriptus: aliàs foret judicium perversum & præposterum.

662. *Arbitrium est viri boni sententia, ex aquo & bono. VIRI BONI, arbitri judicisque electi. Ex æquo, fundata in ratione & æquitate naturali, non astricta juris dispositioni.*

663. *Compromissio est litigantium mutua promissio, de stando sententia arbitri, sub certâ pœnâ vel cautione. Quæ pœna mulctaque conventa supplet defectum jurisdictionis coactionis. SENTENTIÆ ARBITRI, quæ vocatur arbitrium compromissum, & laudum.*

664. *Controversia est plurium de re aliquâ disceptatio, & contentio.*

665. *Actor est is, qui actionem adversus alium intentat, judicialiter aliquid ab eo petendo.*

666. *Actio est actoris petitio. Sive, est judicialis prosecutio debiti. Item, est jus sequendi debitum, in judicio. Item, est libellus, initio liris propositus, continens petitionem actoris: scilicet quid, à quo, & ex quâ causâ petatur.*

667. *Reus est is, qui rei alicujus causâ convenitur: à quo res exigitur in judicio. Aliàs*

Reus est criminofus, qui verè admisit crimen, sive de illo conveniatur, sive non.

Reus agitur, qui criminis accusatur: Reus peragitur, qui criminis condemnatur.

Reatus est status reorum, eorum qui criminis causâ conveniuntur apud judicem. Aliâs

Reatus est obligatio reparanda injuria, pœnâvè luenda.

668. *Testis est is, qui asseveratione suâ, rei fidem facit.*

669. *Testis idoneus est is, cui nihil opponi potest, quò minus fides ei habeatur. Idem vocatur testis Locuples, assiduus, classicus, integer, & omni exceptione major.*

670. *Testis minus idoneus est, cui aliquid opponi potest, quò minus fides ei habeatur. OPPONI POTEST, vel ex naturâ rei, v. g. defectus usûs rationis: vel juris dispositione, v. g. perjurium, &c.*

671. *Testimonium est persona asseveratio, rei fidem faciens.*

672. *Judex servando ordinem juris, procedit adversus crimina duobus modis: ex officio, & ad instantiam partis. Ex officio quidem, per inquisitionem: ad instantiam partis, per accusationem, vel denunciationem.*

673. *Inquisitio est informatio contrâ criminum auctores: quâ Judex satagit devenire ad plenam probationem, ferreque sententiam.*

674. *Accusatio est delatio rei de crimine, per actorem, spondentem se illud probaturum. DELATIO coram Judice facta, quâ reus accusatur criminis, in ordine ad vindictam publicam. SPONDENTEM sub pœnâ talionis.*

675. *Denunciatio est delatio rei de crimine, per actorem, non suscipientem in se onus probandi.*

DE JURISCONSULTORUM SUSPICIONE, PRÆSUMPTIONE, PROBATIONE.

676. **A** *Pud Jurisconsultos Suspicio est tripartita: scilicet temeraria, probabilis, & violenta. Itaque illorum sensu,*

677. *Suspicio temeraria est conjectura, levi argumento nixa. Sive, est notitia incerta, probabili ratione destituta.*

678. *Suspicio probabilis est animi assensus, nixus argumento, fere plenam fidem faciente. Sive, est notitia opinativa fulta rationibus sufficientibus ad assensum formidolosum.*

679. *Suspicio violenta est notitia, mixta rationibus plenam fidem facientibus. Sive, est assensus, certus, firmus, & evidens.*

Apud eosdem Jurisconsultos coincidit cum suspensione præsumptio: nam illorum sensu.

680. *Præsumere est persuadere sibi aliquid verum & certum, donec probeatur contrarium. Similiter*

681. *Præsumptio est persuasio de re aliqua, tanquam verâ & certâ, donec probeatur contrarium. Hæc est triplex: præsumptio Juris, liquida, & modica.*

682. *Præsumptio juris est persuasio legis de re aliqua tanquam certâ & compertâ statuentis, ita ut sit res præjudicata, non admittens probationem in contrarium. PRÆSUMPTIO JURIS, sic dicta, quia est Jure introducta. Dicitur etiam præsumptio de jure, quia super ea, lex inducit firmum jus.*

683. *Præsumptio liquida est persuasio legis, de re aliquâ, tanquam certâ, relevans ab onere probandi: sed non respuens contrarii probationem; quâ positâ evertitur hæc præsumptio: juxta regulam, In certis non est locus conjecturis.*

684. *Præsumptio modica est conjectura verosimilis, fidem non faciens, sine aliis adminiculis.*

685. *Probatio est rei dubie, per argumenta ostensio. ARGUMENTA, quorum nomine intelliguntur etiam testes, & instrumenta.*

686. *Probatio judicialis est actus solemnis, quo judici fit fides de re controversâ. FIT FIDES, per testes, instrumenta, argumenta idonea.*

687. *Argumentum est ratio, rei dubie faciens fidem.*

688. *Instrumentum est Scriptura, fidem rei faciens, causamque instruens. Strictè autem sumptum*

689. *Instrumentum est scriptura publica, fidem faciens in judicio sine alio adminiculo. PUBLICA, à persona publica confecta.*

690. *Probatio plena est ea, qua dubium omne tollit, & plenam fidem facit*

691. *Probatio semiplena est ea, quæ non facit fidem plenam, sed inducit probabilem opinionem,*

DE PRIVATO JUDICIO, OPINIONE, SUSPICIONE, DUBIO, ACCEPTIONE PERSONARUM.

692. **I**udicium est assensus firmus. Hujusce assensus firmi manifestatio exterior, vocatur etiam iudicium.

693. *Assensus firmus est actus intellectûs, adhærentis vero, sine formidine de opposito. VERO, saltem æstimato tali.*

694. *Dissensus est actus intellectûs, repudiantis falsum, saltem æstimatum tale.*

695. *Opinio est assensus infirmus.*

696. *Assensus infirmus est actus intellectûs, adhærentis objecto, æstimato vero, cum formidine de opposito.*

697. *Formido de opposito est intellectûs hæsitatio, immixta assensui opinativo. HÆSITATIO, quâ intellectus expresse, aut virtualiter dubitat, ne fallatur. Imò cum formido & metus spectet ad facultatem appetitivam, potest dici probabiliter, quòd*

698. *Formido de opposito est actus voluntatis, timentis ne assensui intellectûs subsit falsum. Ne scilicet verum sit contradictorium propositionis cui assentitur intellectus, num. 67. & 68.*

699. *Suspicio est intellectûs propensio ad assensum. PROPENSIO, motus imperfectus intellectûs, non assentientis, sed ad assentiendum inclinati, quia videt aliquam veri speciem sublucentem in una parte, quæ in altera non apparet.*

700. *Dubium est hæsitatio intellectûs, in medio suspensi: in neutram partem inclinati, sed quò se vertat abigentis.*

Dubium & dubitatio subindè latè sumitur, ità ut comprehendat suspicionem, & opinionem, omnemque assensum vacillantem & infirmum.

701. *Dubium positivum est suspensio intellectûs, pro utraque parte habentis pares rationes. Tales scilicet, quæ efficerent partem suam probabilem, nisi è diverso aliæ rationes suaderent oppositum.*

702. *Dubium negativum est suspensio intellectus, pro neutra parte habentis rationes sufficientes ad assensum probabilem*

703. *Dubium speculative est suspensio intellectus circa veritatem propositionis, non immediate directiva operationis, v.g. An predestinatio sit ex premissis meritis?*

704. *Dubium practicum est suspensio intellectus circa veritatem propositionis, immediate directiva operationis, v. g. An obstricta voto castitatis, liceat contrahere matrimonium.*

705. *Dubium juris est suspensio intellectus orta ex ignorantia legis, vel consuetudinis, vim legis obtinentis, v.g. An percussio clerici sit prohibita sub poena excommunicationis?*

706. *Dubium facti est suspensio intellectus, orta ex ignorantia objecti, vel circumstantia actus humani, v. g. An percussus, sit clericus? An ex percussione objerit.*

707. *Judicium temerarium est assensus firmus, ex insufficientibus rationibus conceptus, de proximi peccato, vel infami malo.*

708. *Opinio temeraria est assensus infirmus, ex insufficientibus rationibus conceptus de proximi peccato, vel infami malo.*

709. *Suspicio temeraria est intellectus propensio ad assensum de proximi peccato, vel infami malo, sine sufficientibus rationibus.*

710. *Dubium temerarium est voluntaria suspensio assensus de bona estimatione proximi, cum ille debeat positive elici: ob rationes sufficientes: & inter ceteras hanc, quisq; habendus est bonus, donec probetur malus. Hic*

711. *Infame malum proximi, est defectus inculpabilis, vergens in contemptum illius, v. g. illegitimitas, stupiditas, ignorantia, &c.*

712. *Rationes insufficientes sunt levia argumenta, & futilia iudicia, quae non sufficiunt ad prudenter fundandum respectively iudicium, opinionem, suspensionem, aut dubitationem.*

713. *Rationes sufficientes sunt argumenta, nata generare respectively iudicium, opinionem, suspensionem, aut dubitationem. Et quidem rationes sufficientes ad iudicium, debent esse certa absolute, aut moraliter: ad opinionem, probabiles: ad suspensionem aut dubitationem, verosimiles.*

714. De iudicio privato pariformiter censendum est, ac de forensi: ad cuius æqualitatem requisitæ sunt conditiones notatæ. n. 661. Undè constat iudicium privatum sæpè esse, non tantùm temerarium, sed & perversum, iniquum, injustum, usurpatum, & præsumptum: & quidem præsumptione iudicandi alienum servum, & usurpatione potestatis divinæ: ut ait Scriptura Matth. 7. & Lucæ 6. *Nolite iudicare, & non iudicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini.* Rom. 14. *Tu quis es, qui iudicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit.* Jacobi 4. *Tu autem quis es, qui iudicas proximum?* 1. Cor. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.*

715. *Acceptio personarum est iniqua distributio rerum communium, facta personis, propter illarum qualitatem impertinentem. Sive, est vitium iustitiæ distributiæ oppositum, quo fit iniqua divisio bonorum onerumvè communium, habito respectu ad personas non ad justas causas. EST VITIUM, ex genere suo mortale. IUSTITIÆ DISTRIBUTIÆ OPPOSITUM: quia evertit proportionem geometricam, quam servat iustitia distributiua, n. 305. & 310. QUO FIT INIQUA DIVISIO, præferendo indignum digno, minùs dignum digniori: dando minùs bonorum communium ei, qui respectivè ad alios, plus habere debet, vel plus onerum communium ei, qui minùs onerandus erat. Quòd si non fiat iniqua divisio, non erit propriè acceptio personarum, v. g. si inter æqualiter dignos ad beneficium Ecclesiasticum, præponatur cognatus, popularis, &c. HABITO RESPECTU AD PERSONAS, earumvè qualitates impertinentes.*

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

716. **B**eneficium Ecclesiasticum est perpetuum jus percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, competens clerico, propter officium spirituale. PERPETUUM JUS, auctoritate

ritate Ecclesiasticâ Pontificis, vel Episcopi constitutum: sine qua non potest institui officium spirituale, eiq; annexi proventus Ecclesiasticus: quod est beneficium erigere, vel confirmare, *Perpetuum*, inquam, & ex natura sua tale, ut perpetuò duret. Undè excluditur Vicaria temporalis, & pensio perpetua: quia prima non habet perpetuitatem, & secunda non habet illam ex naturâ suâ. **P E R C I P I E N D I F R U C T U S**, proventus temporales. **E X B O N I S E C C L E S I A S T I C I S**, ex prædiis, redditibus, aliisque bonis, Deo dicatis, & Ecclesiæ donatis, vel ab ea acquisitis, ad sui splendorem, suorumque ministrorum sustentationem, ut soluto à curis sæcularibus animo, possint vacare Deo, rebusque divinis. **C O M P E T E N S C L E R I C O**, tonsurâ clericali insignito, uti constat ex Juris Canonici diversis capitibus. Undè per hanc partem excluduntur fundationes Canoniarum Belgicarum. **P R O P T E R O F F I C I U M S P I R I T U A L E**: nam propter ejusmodi officium, datur beneficium: non tanquàm illius pretium, sed honorarium, officiantiisque sustentatio.

Beneficium dividitur in majus, & minus: in duplex, & simplex: in curatum, & sine cura, &c.

717. *Beneficium majus est beneficium primæ classis. Sive, est beneficium habens singularem præminentiam, jurisdictionemque Ecclesiasticam.* Ejusmodi est Abbatia, Episcopatus, Archiepiscopatus, Primatus, Patriarchatus, Cardinalatus, Papatus.

718. *Beneficium minus est beneficium secundæ classis. Sive, est beneficium, non habens præminentiam, jurisdictionemvè Ecclesiasticam singularem.* Ejusmodi est Capellania, Pastoratus conventualis, Canonicatus, Decanatus, Archidiaconatus, Præpositura. In beneficio canonicali.

719. *Præbenda est jus percipiendi fructus temporales, ratione officii spiritualis.*

720. *Canonicatus est jus faciendi officium spirituale, in certo loco, & titulo.*

721. *Beneficium duplex est illud, quod obligationi officij divini,*

vini, habet annexam præminentiam administrationemvè Ecclesiasticam: cum fori externi jurisdictione, vel absq; eâ. Ejusmodi est omne beneficium majus: item prælatura, dignitas, personatus, beneficium, officium, parochia.

722. *Beneficium simplex est illud quod obligationi divini officij non habet annexam jurisdictionem, præminentiam, administrationemvè Ecclesiasticam. Ejusmodi est capellania, canonicatus singularis & regularis &c.*

723. *Prelatura est beneficium, habens annexam fori externi jurisdictionem Ecclesiasticam.*

724. *Dignitas est beneficium, habens annexam præminentiam, jurisdictionemq; Ecclesiasticam. Ejusmodi est omne beneficium majus: item præpositura, archidiaconatus, decanatus, abbatia sæcularis, prioratus conventualis. Præpositura, inquam, est dignitas ex consuetudine, non de jure.*

725. *Personatus est beneficium, habens annexam præminentiam Ecclesiasticam, absque jurisdictione. PRÆMINENTIAM, inquam, & prærogativam post dignitates.*

726. *Præminentia Ecclesiastica est honorificus locus in choro, capitulo, processione, suffragio dando &c.*

727. *Beneficium-Officium est beneficium habens administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine jurisdictione, v. g. thesauraria, primiceriatus, cantoria.*

728. *Beneficium cum curâ est illud, quod habet annexam obligationem regendi animas, & respondendi de illis.*

729. *Beneficium sine curâ est illud, quod non habet annexam obligationem regendi animas.*

730. *Beneficium sæculare est illud, quod pro clericis sæcularibus institutum est, iisvè annexum.*

731. *Beneficium regulare est illud, quod pro clericis religiosiis est institutum, iisvè annexum, v. g. abbatia, prioratus, canonicatus & pastoratus, ita regularibus annexus, ut debeat per eos administrari.*

732. *Beneficium patronatum est illud, quod agnoscit fundatorem, habentem jus præsentandi.*

733. *Beneficium non patronatum est illud quod non agnoscit fundatorem, habentem jus presentandi.*

734. *Beneficium improprie dictum est pia fundatio, habens affinitatem cum vero beneficio, deficiens tamen in aliquo. Ejusmodi est femineus canonicatus Belgicus, non competens clerico: præstimonium, sine onere horarum canonicarum, institutum in subsidium studiorum, aut terræ sanctæ: canonicatus absque præbendâ: pensio Ecclesiastica super beneficio: præbenda temporalis, provisa conjugato laico, in Carnotensi Ecclesiâ*

735. *S. Martini: coadjutoria, vicaria. * Pensio Ecclesiastica est jus percipiendi fructus ex alieno beneficio.*

736. *Ad beneficium Ecclesiasticum obtinendum, requisitæ sunt decem conditiones. 1. legitimitas natalium. 2. clericatus & subindè ordo sacer. 3. ætas quatuordecim annorum inchoatorum, & major pro ratione beneficii obtinendi. 4. coelibatus. 5. carentia censuræ, irregularitatis & inhabilitatis. 6. probitas morum. 7. scientia debita. 8. aptitudo corporis. 9. intentio statûs Ecclesiastici. 10. carentia beneficii incompatibilis. In quibusdam particularibus beneficiis requiruntur & aliæ conditiones: scil. nobilitas, gradus in Theologiâ, Jure &c.*

737. *Beneficia incompatibilia primi generis, sunt ea, quorum unum ipso jure excludit alterum: ita ut obtentâ pacificâ possessione posterioris vacet ipso facto prius Ejusmodi sunt duo beneficia curata: duæ dignitates, duo personatus, duo officia: item præbendæ uniformes, sub eodem tecto, v. g. duo canonicatus, vel capellanix concurrentes ad eandem functionem, in eadem Ecclesiâ.*

738. *Beneficia incompatibilia secundi generis, sunt ea, que simul retineri non possunt: non tamen ita pugnant, ut prius ipso facto vacet, secundo obtento. NON POSSUNT sine peccato, absque legitimâ dispensatione. Ejusmodi sunt duo beneficia, absque curâ animarum, postulantia residentiam; quorum utrumque est sufficiens ad honestam sustentationem: aut saltem primum tale est. Trid. sess. 24. cap. 17.*

739. *Be-*

73
ricus
time
quon
pare
iter
74
gium
qua
Prin
tate
num
coper
7
nefici
pass
7
perso
coll
pax
74
jure
7
ad n
7
mut
7
TR
CO,
7
et
7
deter
cur
7
bene
BEN
7

739. *Beneficium sufficiens est illud cuius proventibus clericus se honestè sustentare potest* : uti communiter solent timorati clerici, ejusdem conditionis. SE & suos, ad quorum sustentationem obligatur : cujusmodi sunt parentes, fratres, & consanguinei proximi egentes : item famuli necessarii.

740. *Præsentatio est legitima exhibitio clerici, ad beneficium, facta habenti jus institutionis.* PRÆSENTATIO, sub qua comprehenditur etiam NOMINATIO, facta à Principe ad prælaturam vacantem ; & ab Universitate ad beneficia. LEGITIMA, rite facta per patronum. HABENTI JUS INSTITUTIONIS, Papæ, Episcopo, vel Archiepiscopo.

741. *Electio est persona eligibilis, præ aliis assumptio ad beneficium vacans.* ELIGIBILIS, jure capacis electionis passivæ. ASSUMPTIO, per suffragia Ecclesiasticorum.

742. *Postulatio est ad prælaturam vacantem assumptio persona, aliàs non eligibilis* : quia non est de capitulo collegio, aut corpore eligentium, vel jure non est capax electionis passivæ.

743. *Collatio libera est attributio beneficij, non dependentis à jure patronatûs, facta solâ potestate prælati conferentis.*

744. *Resignatio est beneficij tacita, vel expressa dimissio ad manus collatoris.*

745. *Permutatio est, utrò utròque beneficij unius ad aliud mutua præstatio.*

746. *Institutio est attributio juris in re, in beneficio.* ATTRIBUTIO, per Ecclesiasticam personam facta clerico, præsentato à patrono.

747. *Confirmatio est juris in re attributio in beneficio, facta clerico electo vel postulato.*

748. *Possessio est beneficij, tanquam sui apprehensio, vel detentio prius appenhensî, per se vel legitimum procuratorem.*

749. *Jus patronatûs est potestas presentandi clericum, ad beneficium Ecclesiasticum.* CLERICUM instituendum. AD BENEFICIUM vacans.

750. *Jus patronatûs Ecclesiastici est potestas clerico competens*

petens presentandi instituendum ad vacans beneficium. COMPETENS, ratione rectoratus Ecclesiæ, aut dignitatis, vel foundationis ex bonis Ecclesiasticis, ædificationis Ecclesiæ, dotationis beneficii. Eiusmodi est jus patronatus, quod quis habet, quia est decanus, præpositus, abbas, episcopus: vel quia pecuniâ, ex bonis Ecclesiasticis percepit, Ecclesiam fundavit, id est, eidem ædificandæ fundum dedit, vel eam ædificavit, aut dotavit: vel beneficium erexit, erectumve dotavit.

751. *Ius patronatus laici est potestas presentandi clericum ad beneficium competens alicui qua laico: quatenus scilicet ex bonis patrimonialibus & sæcularibus Ecclesiam fundavit, vel ædificavit, beneficiumve erexit, aut dotavit.*

752. *Ad beneficium indignus est is qui ineptus est ad præstandum officium incumbens; aut non est illud præstiturus.*

753. *Ad beneficium dignus est is, qui ad officium præstandum, ita est idoneus, ut sit illud præstiturus.*

754. *Ad beneficium dignior est is, qui inter idoneos est quibusdam aptior; speraturque melius functurus officio.*

755. *Ad beneficium dignissimus est is qui inter idoneos aspirantes, est maximè idoneus, qualis æstimatur, non qui doctissimus, aut sanctissimus est; sed qui omnibus consideratis, optimè est satisfactus officio, Ecclesiæque futurus utilissimus.*

756. *Horæ canonicae sunt preces vocales, regulariter ex præscripto canonum dicenda ab Ecclesiasticis.* HORÆ, quia certis horis nocturnis atque diurnis perfolvendæ. CANONICÆ, quia ordinatè & regulariter recitandæ: quia etiam juxta præscriptum canonum. PRECES VOCALES, non merè mentales. AB ECCLESIATICIS, à clericis majorum ordinum; ab utriusque sexûs religiosis, ad chorum professis; & à beneficiariis, quibus accendendæ sunt canonicae Belgicæ

757. Qui beneficiarii, post sex menses ab obtento beneficio, horas absque legitimo impedimento omitentes; pro ratâ omissionis, tenentur ad restitutionem fructuum, quos non fecerunt suos, juxta Concilii Lateranensis, sub Leone 10. constitutionem, confirmatam

matam & renovatam Bulla Pii V. Et quidem omit-
tens per unum diem, tenetur Ecclesiæ vel pauperibus
restituere omnes fructus illius diei : qui matutinum;
dimidiam partem: qui reliquas omnes horas, alteram
dimidiam : qui harum singulas, sextam partem. Ec-
clesiæ, inquam, vel pauperibus; præter distributiones
tamen & similes fructus, qui debent accrescere præ-
sentibus, officium recitantis.

758. *Residentia est in loco beneficij personalis commoratio,
minorumq; Ecclesiasticorum functio.*

D E S I M O N I A.

759. *S*imoniam est studiosam voluntatem emendi, vel vendendi
pretio temporali, aliquid spirituale, vel spirituali an-
nexum. Sive, est peccatum, quo spirituale, eive annexum, pre-
tium temporali commutatur, dato, vel accepto. EST STU-
DIOSA, deliberata VOLUNTAS; ut includatur simonia
mentalis, & excludantur motus voluntatis, non ple-
nè deliberati, vel procedentes ex ignorantia inculpa-
ta EMENDI VEL VENDENDI: sub quibus terminis
comprehenduntur omnes contractus onerosi. Exclu-
ditur autem vexationis redemptio, in qua non datur
pretium temporale, ad emendum spirituale: sed ut al-
ter desistat à vexatione. PRETIUM TEMPORALI: quod

760. *Pretium temporale est pecunia, cæve æstimabile, com-
mensum valori rei. Pretio, inquam, temporali, per mo-
dum pretij, non autem elemosinæ, sustentationis,
honorarij, gratitudinis, liberalitatis. ALIQUID SPI-
RITUALE, quid supernaturale, ad salutem animarum
ordinatum. VEL SPIRITUALI ANNEXUM, temporale
spiritualizarum, ob annexionem cum spirituali. Nam
res merè temporalis, & profana, non est materia si-
monia.*

761. Pretium temporale, in simoniâ reperibile est
quintuplex. Primò pretium pecuniæ, tanquam com-
mensuræ valori rei. Secundò pretium muneris, v. g.
equus, vestis, vinum, & cætera pecuniâ æstimabilia.

3. pretium linguæ, v. g. laus, vituperium, patrocini-
um advocati, officium erudiendi alterum. 4. pretium
obsequii, v. g. ministerium famuli, œconomi, ama-
nuensis &c. 5. pretium obligationis resignandi bene-
ficio alteri: quale reperitur in simoniâ confidentiæ.
In hac materia simoniæ

762. *Spirituale est quid supernaturale, ad salutem ani-
marum ordinatum.* Scilicet ipse Deus, ejusque donum
supernaturale: & quidquid ad ejusmodi donum per
se pertinet, tanquam illius causa vel effectus. Itaque
spirituale est triplex: 1. spirituale secundum essentiam,
v. g. Deus, Christus in se, & in Eucharistia; Spiritus
sanctus, ipsius dona, gratia habitualis & actualis, vir-
tutes theologicæ, & morales infusæ, character sacra-
mentalís. 2. spirituale secundum causam, quod scilicet
causat aliquid supernaturale: cujusmodi sunt sa-
cramenta, quæ sunt causæ efficientes instrumentales
gratiæ habitualis sacrificium Missæ, causans ex opere
operato prævenientes gratias actuales. Item causæ
excitativæ, impetrativæ, & dispositivæ sanctificatio-
nis, v. g. sacramentalia, conciones sacræ, preces, a-
qua benedicta, potestas Ordini, & jurisdictionis spi-
ritualis, status religiosus. 3. spirituale secundum ef-
fectum, quod scilicet est effectus, vel usus doni potesta-
tivæ supernaturalis, v. g. prophetare, facere miracu-
la, administrare sacramenta, baptizare, confirmare,
absolvere, ordinare, sacrificare, e-communicare,
exorcizare, dispensare & commutare vota, benedicere
Ecclesias, altaria, vasa & ornamenta Ecclesiastica.

763. *Spiritali annexum est quid temporale, contrahens
spiritualitatem ratione connexionis cum spirituali,* tanquam
principali, vel accessorio. Hæc connexio cum spiri-
tuali, potest fieri tripliciter: scilicet antecedenter, ad il-
lud, concomitanter, & consequenter. *Antecedenter,*
præcedendo spirituale, tanquam quid ordinatum ad
illud. Ejusmodi sunt calices, vasa, vestimenta que sa-
cra, templa, altaria, campanæ benedictæ: quæ omnia
referuntur ad sacrificium Missæ. Item jus patronatús
præ-

præ
Ecc
bon
rei f
di,
cus
sacr
qu
cum
7
ven
spir
7
præ
suar
crat
nat
tur:
tio c
men
text
7
ven
por
ter,
tion
non
test
Nar
cum
gelin
10.
itide
eo c
7
spec
fisti
tur,

præsentandi clericum ad beneficium: jus sepulturæ Ecclesiasticæ, quo acquiruntur sacrificia, orationes, bonaque spiritualia. *Concomitanter*, tanquam ipsa actio rei spiritualis, v. g. actio celebrandi Missam, baptizandi, absolvendi, concionandi, &c. Item labor intrinsecus actioni sacræ, administrationi sacramentorum, sacrificio Missæ &c. *Consequenter*, tanquam quid subsequum spirituali. Ejusmodi est beneficium Ecclesiasticum, præsupponens clericatum & officium spirituale.

764. Hæc omnia spirituali annexa, non possunt vendi pretio temporali quâ benedicta, consecrata & spiritualizata sunt; absque labe simoniæ.

765. Interim annexa antecedenter, vendi possunt, præcisè quâ temporalia sunt, & secundum naturam suam pretio æstimabilia, v. g. materia calicis consecrati, fundus cœmeterii, prædium habens jus patronatûs annexum. Possunt, inquam, vendi, nisi id vetetur: uti cap. *Placuit*. I. q. 1. vetatur expressè venditio chrisimatis, & implicite aliarum materiarum sacramentalium benedictarum: ne sub earum rerum prætextu, sacramenta ipsa venalia esse videantur.

766. Annexa concomitanter, aut consequenter, vendi non possunt: quia in illis non potest vendi temporale, sine spirituali. Nam in annexis concomitanter, ipsa actio est sacræ; & labor, intrinsecus est actioni, eique intimè conjunctus: ideoque illius intuitu non potest accipi temporale; per modum pretii; potest tamen per modum sustentationis, & honorarii. Nam, ut ait Apostolus I. Cor. 9. *Qui altari deserviunt, cum altari participant: & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere.* Deut. 18. Matt. 10. Lucæ 10. In annexis consequenter non potest itidem vendi temporale, absque spirituali: quia ab eo dependet, & in eo fundatur.

767. Simonia est vitium religioni oppositum, & species aliqua sacrilegii: deformitas autem illius consistit in eo, quod res spirituales & sacræ vilipendantur, indigneque tractentur, eo ipso, quo rebus profanis

fanis æquiparantur, in contractus deducuntur, & pretio temporali commensurantur; contra quam de sapientia, & ejusmodi rebus, omne pretium superantibus, dicitur Proverb. 3. & Job. 28. Accedit usurpatio dominii rei, cujus habetur sola dispensatio, juxta Apostolum 1. Cor. 4. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi. & dispensatores mysteriorum Dei.* Illa enim tractatur, quasi esset in dominio venditoris, aut futura in dominio emptoris. Aggravat insuper rei sacrae abusus, quæ uti à Deo gratis data est, ita & gratis absque pretio dari debet, Matt. 10.

768. *Simonia à Canonibus, & Patribus vocatur hæresis, non quòd ex se sit talis, cum non sit opposita fidei: sed quia præsumitur habere annexum errorem pertinacem, contra fidem, quòd scilicet liceat emere, aut vendere spiritualia, pretio temporali.*

Simonia una est realis, alia mentalis, alia conventionalis: & hæc subdividitur in purè conventionalem & mixtam. Item una est juris divini, alia humani.

769. *Simonia realis est pro re spirituali, temporalis pretij pactum, utrimque completum.* SPIRITUALI, vel annexâ rei spirituali: PACTUM expressum, vel implicitum. UTRIMQUE COMPLETUM, ex parte dantis, & accipientis, saltem inchoatè, v. g. uno dante beneficium, altero pretium totum, vel partem.

770. *Simonia mentalis est traditio rei spiritualis, pro pretio temporali, absq; externa conventionione, sed cum interna intentione.* Potest & aliter accipi: & hoc secundo modo.

771. *Simonia mentalis est merè interna voluntas committenda simoniæ: scil. emendi, vel vendendi pretio temporali, aliquid spirituale, eive annexum, absque externa executione, expressâ vel implicitâ.* Cæterùm quando agitur de simoniâ mentali, intelligenda venit prima, quæ etiam dicitur peccatum simoniæ mentalis: secunda dicitur peccatum mentale simoniæ.

772. *Simonia conventionalis est emptio, vel venditio rei spiritualis, absque traditione, utrimque completâ.* Hæc est duplex: putè conventionalis & mixta.

773. *Simoniam purè conventionalem est ea, in qua traditio, ex neutrà parte completa est.* TRADITIO rei spiritualis, aut pretii.

774. *Simoniam conventionalem mixtam est ea, in qua traditio ex una parte completa est; tradentis scilicet spirituale, aut pretium, juxta conventionem factam.* MIXTA conventionali, & reali simoniâ. Conventionalis mixtæ species est simonia confidentiæ: quæ

775. *Simoniam confidentiæ est pactum obligans ad resignandum beneficium.* PACTUM, quo conferens, procuransvè alicui beneficium, obligat eum ad sibi, alterivè illud resignandum: aut fructus ex eo, pensionemvè præstandum: absque executione, utrinque completa.

776. *Simoniam juris divini est ea, que jure naturali prohibita est, tanquam intrinsecè mala: propter rationes n. 767. allatas.* Sive, est venditio rei spiritualis, quâ talis: quatenus scilicet in ea, spectatur ratio spiritualitatis. Ejusmodi est venditio donorum Spiritûs sancti. Sacramentorum, Calicis consecrati, qui ideò pluris venditur, quia est consecratus. Nihilominus possent æstimari pretio expensæ, pro consecratione factæ.

777. *Simoniam juris humani est ea, que solo jure Ecclesiastico prohibita est; tantumque ideò est mala.* Sive, est rei temporalis venditio, habens simoniam speciem, ideòq; prohibita ab Ecclesia. REI TEMPORALIS, quâ talis; sed remotè, vel proximè spirituali annexæ: item dispositio de beneficio, absque autoritate superioris. Primi membri exemplum est, venditio officii œconomi Ecclesiæ, advocati, castaldi, quod est officium temporale, ordinatum ad administrationem bonorum temporalium, pertinentium ad Ecclesiam: ideòque vetatur vendi, ratione remotæ annexionis cum spiritualibus. Secundi exemplum est, venditio chrisnatis, considerati præcisè quoad materiam suam: quæ licet sit pretio æstimabilis; tamen per Consilium Braccarense, & Canones, vendi prohibetur, uti ostendimus n. 765. Tertii exemplum est permutatio beneficiorum, sine autoritate superioris; renunciatio reciproca, &c.

DE RELIGIONE, ET ACTIBUS ILLIUS.

778. **R**eligio est virtus moralis exhibens Deo cultum debitum, MORALIS, & inter morales prima. Moralisi quidem, quia suppositi intellectualis mores componit juxta præscriptum rationis. Inter morales prima, quia inter eas præcipua, & proximè accedens ad virtutem Theologicam. Non est tamen Theologica, quia pro immediato objecto non habet Deum, sed cultum Deo debitum: sicut justitia habet pro objecto, jus proximo debitum, non proximum. **EXHIBENS DEO CULTUM**, honorem cum submissione. **DEBITUM**: idè; sub ratione formali debiti. Nam religio tanquam nobilissima pars justitiæ creaturæ ad creatorem; persolvit Deo cultum patriæ debitum. Itaque

779. *Religio est virtus moralis, inclinans creaturam intellectualis voluntatem, ad tribuendum Deo patriæ cultum debitum.*

Varii sunt actus Religionis: uti Sacrificium, Cultus Patriæ, Devotio, Votum, Juramentum, &c. Varia sunt iridem peccata opposita religioni: uti irreligiositas, superstitio, tentatio Dei, blasphemia, &c.

780. *Honor est testimonium excellentiæ alienæ.* Imò propriè *Honor est signum æstimationis excellentiæ propriæ de excellentiæ alienæ.* **SIGNUM** internum vel externum, quo quis cum approbatione testatur se agnoscere excellentiam alienam. Nam signa immediatè significant animi conceptus, & affectus; mediatè res ipsas.

Honor latius patet cultu: quia non includit submissionem honorantis erga honoratum, quam cultus includit. Undè Deus honorat Sanctos, sed non colit eos.

781. *Cultus est honor cum submissione.* Sive, *est testimonium, excellentiæ alienæ, & submissionis propriæ.* **TESTIMONIUM**, signum internum, vel externum; mediatè protestativum **EXCELLENTIÆ ALIENÆ**, & immediatè æstimationis propriæ de aliena excellentiæ in potestate, sapientiâ, virtute, &c. **ET SUBMISSIONIS PROPRIÆ** erga ejusmodi excellentiam alienam: testando
illam

illam non quomodocumque, sed respectu sui, & cum congruâ ad illam submissione propriâ. Congruâ, inquam, quæ scilicet non fit major debito, ne peccetur per excessum: neque minor, ne peccetur per defectum. Ex quibus constat, quòd ad plenam rationem cultûs, tria requirantur: primò actus intellectûs, excellentiam alienam apprehendentis: secundò actus voluntatis eandem approbantis, seque ei submittentis: tertio actus externus vel internus protestativus excellentiæ alienæ & submissionis propriæ ad eam.

Cultus variè dividi potest: primò in civilem, & sacrum: secundò in formalem, & materialem: tertio in terminativum, & relativum: quartò in absolutum, & respectivum: quintò in completum, & incompletum. Cultus profanus, politicus, sive

782. *Cultus civilis est testimonium naturalis excellentiæ alienæ, & propriæ submissionis ad eam.* NATURALIS, non excedentis vires naturæ, v. g. sapientiæ acquisitæ, potestatis politicæ, dignitatis patriæ, &c.

783. *Cultus sacer est testimonium supernaturalis excellentiæ alienæ, & propriæ submissionis ad eam.* SUPERNATURALIS, vires naturæ superantis. Hic cultus sacer subdividitur in latrîam, hyperduliam, & duliam. Latrîa, sive

784. *Cultus latrîa est testimonium infinitæ excellentiæ divinæ, & infimæ propriæ submissionis ad eam.* Hyperdulia, sive

785. *Cultus hyperdulia est testimonium supernaturalis excellentiæ creatæ singularis & profunde propriæ submissionis ad eam.* SINGULARIS, excellentiæ nulli alteri communicatæ: qualis est unio hypostatica, respectu humanitatis Christi: & maternitas Dei, respectu Beatissimæ Mariæ V. PROFUNDE submissionis communi duliâ religiosâ humilioris.

786. Hyperdulia est cultus superans communem duliam, & inrer eam latrîamque medius. Exhibetur autem B. M. V. tanquàm matri Dei: foret etiam exhibenda Christi humanitati, consideratæ abstractim à personalitate Verbi: uti notabimus in 3. p. n. 97. Dulia, sive

787. *Cultus dulcia est testimonium excellentiæ alienæ, supernaturalis creatæ; & religiosa propria ad eam submissionis, RELIGIOSÆ, non profanæ & civilis; sed observantiæ, religioni affinis. Sicut enim Sanctorum intrinseca supernaturalis excellentia charitatis, gratiæ habitualis sanctitatis, & beatificæ visionis, est participatio excellentiæ divinæ; ita & dulcia est participatio religionis. Imò dulcia, cultusque Sanctorum, erit virtualis & implicita religio, si intrinseca illorum excellentia consideretur tanquam aliquid Dei, illique confiderentur ut filii, amici, hæredesque; Dei: quia formalis ratio cultus, erit excellentia divina extrinsecus illis applicata. Quin & materialis ac relativus cultus eorundem Sanctorum, erit actualis & expressa religio, si colantur propter increatam excellentiam divinam; ita ut cultus formalis & absolutus non terminetur ad ipsos: sed per ipsos, ad Deum habitantem in ipsis, tanquam templis; vel tanquam in imaginibus relucentem.*

788. *Cultus formalis est testimonium intrinseca excellentiæ alienæ, & interna ad eam submissionis propria. INTRINSECÆ, inexistentiæ honorato. INTERNÆ SUBMISSIONIS, non tantum externus exhibitæ Sive. Cultus formalis est honorarium signum, internâ submissione informatum, honorato exhibitum.*

789. *Cultus materialis est merè externum testimonium excellentiæ alienæ, submissionisque propria MATERIALIS tantum, & non formalis simul. MERE EXTERNUM, absque colentis internâ submissione. Sive, Cultus materialis est honorarium signum, internâ submissione destitutum. SUBMISSIONE erga eum, cui honorarium signum exhibetur.*

790. *Cultus terminativus est testimonium excellentiæ alienæ, & submissionis propria, in honorato terminatum; ita ut sistat in eo, qui colitur; nec ulterius referatur. Sive, est is, qui in honorato terminatur, nec ulterius refertur. Ejusmodi est cultus prototypi.*

791. *Cultus relativus est testimonium excellentiæ alienæ, & submissionis propria, ulterius relatam. Sive, est is, qui non sistit in honorato, sed refertur ulterius. Ejusmodi est*

est
7
in se
CON
plici
Siv
cellen
Deip
79
propt
testin
extrin
mod
sion
respe
dem
Eccl
ctor
respe
ctos
dulcia
79
tum,
ctun
79
siti co
ad ar
79
Ad
excell
inte
79
excell
SIBI
tu, &
gelor
79
tia al

est cultus imaginis , qui transit ad prototypon.

792. *Cultus absolutus est testimonium excellentia aliena in se considerata, cum propria ad eam submissione.* IN SE CONSIDERATÆ, absque expressâ habitudine, & explicito respectu ad aliam excellentiam extrinsecam. Sive, est is, qui exhibetur honorato absque respectu ad excellentiam, ipsi extrinsecam Eiusmodi est cultus Dei, Deiparæ, & Sanctorum ordinarius.

793. *Cultus respectivus est is, qui exhibetur honorato, propter respectum ad excellentiam ipsi extrinsecam.* Sive, est testimonium propria submissionis, ad excellentiam honorato extrinsecam ad quam particularem respectum habet. Eiusmodi est cultus veræ crucis, & instrumentorum passionis Christi : quibus veneratio exhibetur, propter respectum illius, cujus attractu sanctificata sunt. Idem est iudicium de vasis, & ornamentis sacris; de Ecclesiis, altaribus, Evangelio. Scripturâ sacrâ, Sanctorum reliquiis, & similibus : quæ pro diversitate respectûs, quem habent ad Deum, Deiparam, & Sanctos, merentur respectivum cultum patriæ, hyperdulæ, vel duliæ.

794. *Cultus completus est is, qui terminatur ad suppositum, v. g. ad Deum Patrem, Filium, Spiritum sanctum : ad Christum, Deiparam, Sanctos.*

795. *Cultus incompletus est is, qui terminatur ad suppositi componens, aut partem, v. g. ad Christi humanitatem: ad animam, corpus, latus, manus, pedes, &c.*

796. *Cultui est synonyma adoratio : quæ Adoratio est honor cum submissione.* Sive, est testimonium excellentia aliena, & ad eam submissionis propria. Est duplex interna, & externa.

797. *Adoratio, merè interna est insensibile testimonium excellentia aliena, & ad eam submissionis propria.* INSENSIBILE, non perceptibile sensu externo, sed in spiritu, & animo exhibitum. Cuiusmodi est adoratio Angelorum, Deum adorantium.

798. *Adoratio externa est sensibile testimonium excellentia aliena, & erga eam submissionis propria.* SUBMISSIONIS

congruæ , juxta num. 781. quæ scilicet adæquatur excellentiæ cultæ , ità ut non fit major , nec minor quàm par est.

799. Excepto sacrificio , templo , & altari omnia adorationis externa signa , sunt communia Deo , & creaturis. Undè ex sola adorantis intentione determinatur ad latrariam, hyperduliam, vel dulia.

Adoratio honoraria videtur esse synonima cultui respectivo definito, num. 793. Nam ad sensum Synodi septimæ

800. *Adoratio honoraria est cultus , rei insensibili exhibitus , ob extrinsecam excellentiam , ad quam habet respectum.*

REI INSENSIBILI, nam Synodus septima, hujusce honorariæ adorationis objecta recenset scripturam sacram, vasa sacra, Sacramenta , & imagines in actu signato. EXHIBITUS præfatæ rei insensibili, tanquàm totali objecto quod, in quo etiam sistit : infra n. 804.

801. *Coadoratio est unius cum alio adoratio.* UNIUS suppositi cum alio supposito : vel UNIUS componentis, cum alio componente principali , totove supposito. Unius, inquam, suppositi , cum alio supposito : quomodo Spiritus sanctus, cum Patre Filioque coadoratur , & conglorificatur. Vel unius componentis secundarii , cum alio componente principali physico vel morali. *Physico* : quo modo humanitas Christi coadoratur divinitati. *Morali* , quo modo crux coadoratur Christo crucifixo. Vel unius componentis , cum toto supposito : quomodo humanitas Christi coadoratur Verbo incarnato.

D E I M A G I N E .

802. **I** *Mago est rei existentis similitudo , ad instar illius expressa.* REI EXISTENTIS quâ parte Imago distinguitur contra idolum : quod est similitudo Numinis , non existentis : uti ostendemus n. 945. AD INSTAR, ad imitationem & repræsentationem illius, tanquàm exemplaris, expressa.

803. Ex-

803. *Exemplar est id, ad cuius imitationem aliud exprimitur.* Hoc exemplar subindè vocatur improprie imago Genesis 1. *Faciamus hominem, ad imaginem & similitudinem nostram.* Potest tamen hic proprie accipi nomen imaginis, & esse sensus: *Faciamus hominem, qui sit nostri, tanquam exemplaris, imago & similitudo.*

804. Imago sacra potest considerari duobus modis, primò in actu exercito, quatenus actualiter representat suum prototypum. Secundò in actu signato, quatenus habens respectum ad prototypum, sed non actualiter illud representans animo adorantis.

Primo modo, adorationis objectum quod parziale primarium est prototypum: secundarium est imago. Secundo modo, adorationis totale objectum est typus, sive imago, Primo modo imago colitur eodem numero cultu, quo prototypum; materiali scilicet, respectivo, & relativo imago: formali, terminativo, & absoluto prototypum. Et hoc est, quod ait septima Synodus: *Honor imaginis transit ad prototypum: & Tridentina sess. 25. Honos qui imaginibus exhibetur, refertur ad prototypa, que ille representant.* Itaq; hoc primo modo imago Dei & Christi adoranda est cultu latriæ materiali, respectivo, & relativo: imago B. Mariæ V. cultu hyperdulæ: Sanctorum, dulci: quia illarum prototypa adorantur simili cultu formali, terminativo, & absoluto. Secundo modo totale objectum quod adorationis, est imago, in qua sistit adoratio: que à seprimâ Synodo vocatur honoraria; diciturque esse inferior adoratione prototypi n. 793. 800.

805. *Reliquia sacra sunt Sanctorum corpora, vel partes; resque alia, tactu ipsorum sanctificata, v. g. vestes sudaria, semicinctia, litteræ, passionis instrumenta, &c.* Hæ reliquiæ, ad instar imaginum, possunt duobus modis considerari: primò in actu exercito; & coli cultu materiali & relativo: secundò in actu signato; & coli cultu respectivo.

D E S A C R I F I C I O .

806. *Sacrificium est oblatio externa rei sensibilis, per realem illius mutationem, à legitimo ministro facta Deo, in testimonium supremi dominii ipsius, & nostræ subjectionis.* OBLATIO, quia omne sacrificium est oblatio facta Deo, non è diverso: nam oblatio primogenitorum, primitiarum aliarumque rerum non mutatarum realiter, non erat sacrificium. EXTERNA, facta exterius, non merè internè in animo. Quàmvis enim Deus intueatur cor, & non egeat exteriori illius manifestatione, vult tamen quòd homo constans animâ & corpore, sibi offerat cum interno affectu exterius sacrificium, ad profitendum publicè religionem suam. REI SENSIBILIS hostiæ, victimæ, rei que oblatae, quæ sit sensu perceptibilis ratione sui, vel specierum sacramentalium. PER REALEM ILLIUS MUTATIONEM: per realem hostiæ reproductionem, vel destructionem, &c. Reproductionem, inquam, illius tanquàm termini ad quem actionis sacrificialis; uti fit in in- cruento sacrificio Missæ vel destructionem illius, tanquàm materiæ, præsuppositæ actioni sacrificiali, uti factum est in sacrificio cruento crucis, holocausto, &c. Per hanc realem mutationem sacrificium distinguitur à simplici oblatione. A LEGITIMO MINISTRO, sacerdote, qui solus autoritate divinâ legitimè deputatus est ad offerendum Deo sacrificium: FACTA DEO: si alteri fiat, erit sacrilegium, & non sacrificium: quòd soli Deo debetur, tanquàm supremus latræ cultus. IN TESTIMONIUM, &c. Nam protestatio & recognitio supremi dominii divini, infimæque nostræ subjectionis, est sacrificii essentialis finis; qui ab offerentibus debet intendi explicitè, vel implicitè.

807. *Oblatio est doni presentatio.*

Sacrificium unum est latreuticum, aliud Eucharisticum, aliud impetratorium, propitiatorium, &c.

808. *Sacrificium latreuticum est sacrificium, directum ad Deum*

Deum patriâ colendum. Ejusmodi præcipuè est holocaustum. Quod

809. *Holocaustum est sacrificium, cujus res oblata tota igne resolvitur in fumum, & ex eâ nihil cedit usibus humanis.*

810. *Sacrificium impetratorium est sacrificium oblatum Deo, pro beneficiis ab eo impetrandis.*

811. *Sacrificium Eucharisticum est sacrificium oblatum Deo, in actionem gratiarum, pro beneficiis ab eo acceptis. Utrumque sacrificium, impetratorium scil. & Eucharisticum comprehendit hostia pacifica: quæ*

812. *Hostia pacifica est sacrificium Deo oblatum, pro impetratione beneficiorum. IMPETRATIONE præteritâ vel futurâ; id est, pro beneficiis à Deo impetratis vel impetrandis.*

813. *Sacrificium propitiatorium est sacrificium Deo oblatum, pro remissione peccatorum, quoad culpam & pœnam; utramque, vel alterutram. Vocatur hostia pro peccato, imò peccatum Osæ 4. & 2. Cor. 5. Itaque*

814. *Hostia pro peccato est sacrificium, pro culpâ remittendâ; pœnaque avertendâ, utraq; vel alterutrâ.*

815 *Libamen est liquidi oblatio facta Deo per effusionem. LIQUIDI, sanguinis, aquæ, vini, vel olei: nam ex liquidis, tantum illa quatuor offerebantur Deo.*

DE DEVOTIONE, ORATIONE, ATTENTIONE,
GRATIARUM ACTIONE, LAUDE &c.

Devotio sumitur duobus modis: 1. pro speciali actu religionis: 2. pro generali conditione omnium actuum religionis.

816. *Primo modo, Devotio est interna sui ad cultum divinum oblatio, & traditio: quâ quis se Deo devovet, & cultui ipsius.*

817. *Secundo modo, Devotio est promptitudo voluntatis, & fervor affectûs, ad ea, quæ sunt cultûs divini. Hic autem*

818. *Fervor est intensio affectûs, excludens acediam, & teporem.*

819. *Oratio est mentis in Deum elevatio, cum decentium petitione.* MENTIS, intellectus & voluntatis. Cùm enim oratio sit locutio interna, fit intellectu, tanquàm linguà & interprete voluntatis. IN DEUM, immediatè, quando oratio tendit rectè ad Deum: mediatè autem, quando dirigitur ad Sanctum, ut fit noster comprecator apud Deum. ELEVATIO: quia oratio est internum colloquium cum Deo; quod esse non potest, sine mentis, à terrenis & infimis, ad Deum elevatione. CUM DECENTIUM PETITIONE: si enim sit nuda elevatio mentis in Deum, sine petitione, erit meditatio, aut contemplatio, & non oratio: si autem fit indecentium petitio, non erit vera oratio, nec actus religionis. Item

820. *Oratio est desiderij coram Deo explicatio practica, ad aliquid impetrandum ab eo.* DESIDERII efficacia, quo voluntas ità afficitur bono absenti, ut adhibeat medium illius adipiscendi. CORAM DEO, quia omnis oratio dirigitur ad Deum, immediatè vel mediatè. EXPLICATIO, per internam locutionem. Non ut orantis desiderium innotescat Deo; utpotè omni-scio: sed ut dignetur concedere desiderata, quæ statuit date rogantibus, & nonnisi rogantibus. Ideoque *Explicatio* hæc est PRACTICA, & ordinata ad impetrandum aliquid à Deo: scil. boni salutaris consecutionem, & mali evitacionem.

821. *Oratio mentalis est mentis in Deum elevatio, cum internâ decentium petitione.*

822. *Oratio vocalis est mentis in Deum elevatio, cum verbali decentium petitione.*

823. *Oratio merè vocalis est externa decentium petitio à Deo sine elevatione mentis in eum.* MERE VOCALIS, est particula alienans: nam talis oratio, non est vera oratio.

824. *Oratio privata est ea, quæ fit à persona privata, nomine privato, non communitatis.*

825. *Oratio publica est ea, quæ fit à communitate, ejusve nomine, à ministro publico.*

826. *Attentio est voluntaria animi applicatio ad id, quod agitur.*

827. *Attentio orationis est voluntaria animi applicatio ad sensum orationis, saltem in confuso Qualem habere possunt idiotæ, orationis idioma non intelligentes. Impropiè dicta, &*

828. *Externa attentio est voluntaria animi applicatio ad exteriorem orationis pronuntiationem, cum compositione corporis, ad modum orantis.*

829. *Potest statui quadruplex attentio, actualis, virtualis, habitualis, & interpretativa: quæ postrema est planè impropiè dicta.*

830. *Attentio actualis presens animi applicatio ad opus, quod agitur. v. g. ad orationem, sensumque illius.*

831. *Attentio virtualis est animi ad opus applicatio, non actu, sed virtute remanens, ex actuali præhabitâ, non revocatâ, nec interruptâ.*

832. *Attentio habitualis est animi propensio ad attendendû, orta ex frequentatione actuum. Item impropio modo,*

833. *Attentio habitualis est animi dispositio, quâ quis attendisset, si fecisset reflexionem. Quæ quis ita est dispositus, ut infallibiliter ATTENDISSET ad opus: ad quod tamen non attendit paulò antè actu, nec modo virtute.*

834. *Attentio interpretativa est applicatio animi ad opus, non in se, sed in alio, tanquàm continente, vel causâ. Sic intelligens verba orationis, eaque attentè proferens, censetur attendere ad sensum, iis contentum.*

835. *Gratiarum actio est benevola protestatio gratia accepta, cum sui erga benefactorem submissione. Hic*

836. *Gratia est beneficium datum gratis, absque debito, & sine respectu remunerationis, aut talionis.*

837. *Laus est locutio de aliquo, cum approbatione. Sive, est excellentia aliena honorifica enunciatio.*

838. *Secundùm S. Augustinum, Gloria est frequens de aliquo fama, cum laude. Sive, est excellentia alicujus publicatio, quâ redditur clarus apud multos. Accipitur*

tur etiam pro effectu ejusmodi publicationis : quo sensu

839. *Gloria est clara, cum laude, notitia. Sive, est claritas, resultans ex honorifica publicatione excellentia aliena. Gloria includit honorem, famam & laudem.*

DE VOTO, ILLIUS DISPENSATIONE,
COMMUTATIONE, &c.

840 **V**otum est promissio, facta Deo, de meliori bono. EST PROMISSIO, deliberata & spontanea fidei obligatio, de re possibili, bonâ, gratâque promissario. FACTA DEO, immediatè, vel mediatè per Sanctos DE MELIORI, de bono tali, quod est melius, quàm oppositum : & quod (præscindendo à voto) Deo gratius est, ab homine fieri, quàm non fieri.

841. *Votum absolutum est illud, quod fit absque particulâ suspensivâ, si, aliâve equipollente, v. g. modò, dummodò &c.*

842. *Votum conditionale est illud, quod fit cum particulâ suspensivâ, si, vel aliâ equipollente : id est, habente vim conditionis suspensivæ. Vide p. 3. n. 508.*

843. *Votum merè conditionale est illud, quod non fit in delicti punitionem, sed tantùm sub conditione, suspendente obligationem, usque ad conditionis appositæ impletionem.*

844. *Votum conditionale pœnale est illud, quod fit in punitionem delicti, si illud fuerit commissum. Est duplex : unum, quo Deo promittitur pœna delicti, & non evitatio delicti, v. g. Voveo Deo, me daturum pauperibus aureum, si unquam blasphemaverò. Alterum, quo Deo promittitur evitatio delicti, & pœna commissi, v. g. Voveo Deo, me non blasphematurum : & si blasphemaverò, dabo pauperibus aureum. Et hoc est duplex votum : unum absolutum, de non blasphemando : alterum conditionale, de aureo dando.*

845. *Votum expressum est votum conceptum verbis explicitis, internis, aut externis.*

846. *Vo-*

846. *Votum tacitum est illud, quod censetur fieri, eo ipso, quo fit aliquid, cui annexum est votum.* Ejusmodi est votum castitatis, quod fit voluntariâ susceptione Ordinis sacri. Item votum castitatis, paupertatis & obedientiæ, quod fit gestatione habitûs professorum, expleto anno probationis, cum profitendi animo, saltem implicito. Quia animus si desit, præsumetur quidem professus quis in foro exteriori; sed coram Deo non erit.

847. *Votum reale est promissio Deo facta, de re temporali, vel actione exercendâ per alium, quam voventem, v. g. de calice dando, faciendâ eleemosynâ, de peregrinatione, per substitutum complendâ &c.*

848. *Votum personale est promissio Deo facta, de proprio actu persona voventis, v. g. de jejunio, ingressu religionis &c.*

849. *Votum mixtum est promissio Deo facta de re temporali, proprioq; actu persona voventis, v. g. de distributione bonorum suorum, cum ingressu religionis &c.*

850. *Votum solemne est illud, quod annexum est susceptioni Ordinis sacri, aut professioni religionis approbata.* Nam susceptio Ordinis sacri & professio religionis, sunt actus solemnes, qui ex decreto Ecclesiæ, efficiunt votum solemne.

851. *Votum simplex est quodcumq; votû, emissum extra susceptionem Ordinis sacri, & professionem religionis approbata.*

852. *Dispensatio voti est relaxatio vinculi, voti, & condonatio debiti, erga Deum à vovente contracti.*

853. *Irritatio voti est abolito illius, antequàm perfectè obliget: facta ab eo, cujus est habere votum ratum.*

854. *Suspensio voti est ad tempus dilatio executionis voti, ob causam rationabilem.*

855. *Interpretatio voti est declaratio, quod illud non obliget.*

856. *Commutatio voti est translatio obligationis voti, de unâ materiâ ad aliam.*

857. *Redemptio voti est translatio obligationis voti personalis, ad opus reale.*

858. *Condonatio voti est obligationis voti remissio, facta ab eo in cujus favorem emissum est.*

859. *Defitio conditionis voti est defectus conditionis, sub quâ factum est votum*

860. *Defitio materiae voti est mutatio materiae, aliâs legitima. Mutatio, inquam, quâ materia voti aliâs legitima, definit esse talis absolutè, vel respectu voventis. Utpotè quia fit indifferens, impossibilis, inutilis, mala, majoris boni impeditiva.*

Conformiter ad jus, Concil. Trid. sess. 22. de Reformatione c. 5. & 6. varios auctores, propriè & distinctè accepta

861. *Subreptio est subtrahentia veri: & Obreptio est narratio falsi. Et consequenter,*

862. *Dispensatio subreptitia est ea, qua obtenta est per subtrahentiam veri.*

863. *Dispensatio obreptitia est ea, qua obtenta est per narrationem falsi. Interim confunduntur sæpè inter se subreptio & obreptio; & dispensatio subreptitia & obreptia.*

DE STATU RELIGIOSO.

864. **I**N genere. *Status est certa vita conditio, in quâ quis persistit perpetuè, vel ad tempus. Eiusmodi est status innocentiae, legis naturæ Mosaicæ, Evangelicæ. Status Ecclesiasticus, sæcularis; virginalis, matrimonialis, vidualis, libertatis, servitutis; gratiæ, peccati, viæ, patriæ, beatitudinis; perfectionis acquirendæ, acquisitæ &c. Strictiori modo,*

865. *Status est immobilis vita conditio, quâ quis alteri firmiter obstringitur. IMMOBILIS, absolutè; vel difficulter mobilis: nam status significat persistentiam, & stabilitatem quamdam. Eiusmodi status est triplex; Episcopalis, religiosus & conjugalis. Episcopi enim obligantur Ecclesiæ suæ obsequio religiosi, obsequio divino: conjugati, obsequio mutuo. Duo priores status sunt spirituales; & illorum primus est status perfectionis acquisitæ, secundus acquirendæ: tertius autem est sæcularis.*

Status religionis vocatur etiam religio: nam religionis

gion
cultu
ritu
est re
ni, ob
admo
ita to

86
dient
tæ co
ter n
ordin
voqu
missi
Eccle
stolic
ad st
accep
cular

86
stinem
licitis
auter
86
volup
ligio
86

dicat
trio f
ne ap

87
propr
religi
INDI
milit
tatis
rum,
tatis;
domi

gionis nomen accipitur tribus modis. 1. pro virtute, cultum Deo debitum exhibente: 2. pro determinato ritu cultûs divini, ad salutem necessario, cujusmodi est religio Christiana: 3. pro perfecto ritu cultûs divini, observantiâq; consiliorum Evangelicorum. Quemadmodum autem secunda religio includit primam, ita tertia utramque. Tertii modi,

866. *Religio est status, votis castitatis, paupertatis & obedientiæ, legitime firmatus.* EST STATUS spiritualis & vitæ conditio stabilis, quâ quis cultui divino singulariter mancipatur. VOTIS perpetuis ex parte voventis, ordinarièque solemnibus; extraordinariè tamen, novoque jure simplicibus, post biennii probationem emissis in Societate Jesu. LEGITIME, secundum leges Ecclesiæ, requirentis certam regulam, & Sedis Apostolicæ approbationem expressam, vel tacitam. Unde ad statum religiosum tria requiruntur: 1. emissio acceptatioque trium votorum essentialium, 2. particularis regula: 3. approbatio Ecclesiæ.

867. *Votum castitatis religiosa est Deo facta promissio abstinentiæ perpetua à voluptatibus carnalibus illicitis & aliis licitis.* PROMISSIO facta in religione approbatâ. Ipsa autem

868. *Castitas religiosa est perpetua abstinentiæ ab omnibus voluptatibus carnalibus.* ABSTINENTIA firmata voto religionis.

869. *Votum paupertatis religiosa est Deo facta promissio abdicatiõis dominii proprietatis, usûsq; independentis ab arbitrio superioris religionis.* PROMISSIO facta in religione approbatâ. INDEPENDENTIS dominii & vsûs.

870. *Paupertas religiosa est voluntaria abdicatiõ dominii proprietatis, usûsque independentis.* AEDICATIO facta in religione approbatâ. DOMINII rerum temporalium, INDEPENDENTIS ab arbitrio superioris, ususque similiter independentis. Et sic comprehenditur Societatis Jesu paupertas non modò solemniter professorum, quæ est omnimoda abdicatiõ dominii proprietatis; sed & simpliciter voventium, quæ est abdicatiõ dominii independentis.

871. *Votum obedientiæ religioſe eſt Deo facta promiſſio parendi mandato ſuperioris.* DEO FACTA, in religione approbatâ. MANDATO expreſſo & implicito. Ipſa autem

872. *Obedientiæ religioſa eſt conſtans voluntas parendi præcepto ſuperioris religionis approbatæ.* Si pareatur præcepto; quia præceptum ſuperioris eſt, opufve debitum ex præcepto; erit obedientiæ formalis: ſi propter intrinſecam operis præcepti honeſtatem, vel ex alio motivo virtutis; erit obedientiæ materialis, eaquæ ſufficiens.

DE JURAMENTO, ET ADJURATIONE.

873. **I**uramentum eſt divini numinis atteſtatio, ad fidem faciendam promiſſionemve firmandam. ATTESTATIO, in teſtem aſſumptio. Nam

874. *Atteſtatio divini numinis eſt invocatio teſtimonii divini, id eſt, actio, quâ Deus, prima veritas, vocatur in teſtem dicti, aliquid aſſirmantis, negantis vel promittentis.* Vocatur, inquam, ut ſupremus teſtis, omni quæ exceptione major, rogaturquæ ut infallibili ſuâ aſſervatione, veritatem latentem aperiatur; quando ei viſum fuerit: faltem in die judicii, quum *illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, I. Cor. 4.* AD FIDEM FACIENDAM in juramento aſſertorio: PROMIſſIONEMVE FIRMANDAM in juramento promiſſorio.

875. *Iurare eſt accipere Deum in teſtem dicti.* Sive, juxta Chryſoſt. homil. 9. in Acta, *Iurare eſt Deum vocare teſtem, & quaſi fidejuſſorem dare dictis.*

Juramento ſynonymum eſt juſjurandum: & juxta Ariſtot. Rhetor. 17.

876. *Juſjurandum eſt, cum divinâ veneratione, dictio probationis expers.* Sive, juxta Ciceron. lib. Offic. *eſt aſſirmatio religioſa.*

877. Atteſtatio divini numinis poteſt fieri diverſimodè: expreſſè, implicite; verbis, ſcriptis, nutibus; attactu crucifixi, Evangelii, manu elevatâ, vel ad pedus

ctus appositâ, &c. *Expresè*, invocando Deum, vel attributum divinum, quod est Deus ipse. *Implicitè*, invocando Dei creaturam, cœlum, terram, templum, Evangelium, &c.

878. Juramentum est actus religionis, & cultus latria: illo namque implicitè agnoscitur Deus esse prima veritas: omnipotens, omniscius, universi provisor, & gubernator. Ipsa tamen religio inclinatur ad non facile, & frequenter jurandum: sed parè, rarè, & nonnisi exigente necessitate. Nam juramentum est de numero eorum, quæ in casu necessitatis bona sunt, uti medicamenta: non autem de numero eorum, quæ per se semper sunt bona idèoque frequentanda, v. g. oratio, eleemosyna, &c.

879. Ut usus juramenti sit licitus, requiruntur tres comites: scilicet veritas, iudicium, & iustitia: juxta c. 4. Jeremiæ, *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitiâ*. Id est, non jurabis per falsos Deos, sed per Deum vivum; de re verâ, & licitâ, & cum discretionem debitâ.

Si juramentum sit destitutum veritate, erit falsum, si iustitiâ illicitum, si iudicio, temerarium. In hac materia juramenti,

880. *Veritas est conformitas dicti ad mentum*. Sive, est veritas locutionis, supponens veritatem cognitionis, & superaddens veritatem executionis. Itaque explicatur hic triplex veritas, in cognoscendo, loquendo, & exequendo: quarum prima tollit falsitatem, & incertitudinem, secunda, mendacium, tertia, infidelitatem. In eadem materiâ juramenti,

881. *Iustitia est conformitas rei ad rectam rationem*, æternamque Dei legem. Itaque juramentum debet esse de re iustâ, & licitâ. Consequenter quàmvis sit licitum ommittere consilia Evangelica; non est tamen licitum obligare se juramento; ad ea non sequenda. Itidem hic

882. *Iudicium est discreta perpensio, num reverentia divino numini debita, permittat sui attestationem*, hic, & nunc. An scilicet præsens necessitas, iusta utilitas, reive condignitas exigat tanti testis attestationem. Sumi-

Sumitur subindè perjurium generaliter, pro juramento destituto aliquo comite, etiam justitiâ, vel judicio. Propriè tamen

883. *Perjurium est juramentum, veritate destitutum.* VERITATE, locutionis, executionis, vel cognitionis. Et hic est ordo gravitatis perjurii: ita ut primum sit perjurium, destitutum veritate locutionis; secundum executionis; tertium, cognitionis. Quod postremum conigit, quoties juramento deest certitudo absoluta, vel moralis.

Juramentum diversimodè dividi potest, primò in internum, & externum.

884. *Juramentum internum est divini numinis attestatio, in mente solâ; per meram locutionem intellectûs, & verbum mentis.*

885. *Juramentum externum est divini numinis attestatio facta, signis externis, verbis, scriptis, nûtibus, &c.*

Secundò, in expressum, & implicitum.

886. *Juramentum expressum est divini numinis attestatio, facta verbis expressis.*

887. *Juramentum implicitum, sive tacitum est divini numinis attestatio, facta signo, equivalente verbis expressis, v.g. elevatione manus, attactu crucifixi, Evangelii, &c.*

Tertiò, in juramentum per Deum, & per creaturam.

888. *Juramentum per Deum, est attestatio divini numinis, in se, vel in attributo suo, quod est Deus ipse, v.g. in veritate divinâ, omni potentia, scientia, justitiâ, &c.*

889. *Juramentum per creaturam, est attestatio divini numinis, in creaturâ suâ relucens; tanquàm in sede suâ, throno, tabernaculo, templo, scabello, &c. uti constat ex Matthæi 5. & 23. Si B. Maria, Angeli, Sancti accipiantur in testes dicti nostri, tanquàm veritatis illius conscii, erit actus dulciæ, non latriæ. Sic ait Apostolus 1. Timoth. 5. Testor coram Deo, & Christo Iesu, & electis Angelis ejus. Si autem fieret attestatio creaturæ tanquàm numinis, foret blasphemia, & idololatria. Quartò, in juramentum attestatorium, & execratorium.*

890. *Iuramentum attestatorium est nuda attestatio divini numinis, ad faciendam fidem dicti, promissi, vel comminati. NUDA, absque ullâ execratione, dirarumvè imprecatione.*

891. *Iuramentum execratorium est attestatio divini numinis, ut vindicis, cum jurantis execratione, & dirarum imprecatione. Ut scilicet perjurus, Deum iratum habeat, verax propitium. Utrumque enim precatur jurans; si fidem fallat, expressè malum, sin minùs tacitè bonum. Imprecatur, inquam, sibi, vel alteri, à se devoto, ità tamen ut utrumque redundet in jurantem: utpotè qui in personâ sibi conjunctâ. sit plectendus, vel præmiandus.*

Quintò, in iuramentum assertorium, promissorium, & comminatorium.

892. *Iuramentum assertorium est divini numinis attestatio, ad dicti fidem faciendam. DICTI, quod est probationis expers, ut ait Aristoteles, citatus n. 876. & quod aliter probari non potest.*

893. *Iuramentum promissorium est divini numinis attestatio, ad promissionem firmandam.*

894. *Iuramentum comminatorium est divini numinis attestatio, ad firmandam mali intentati executionem. Ut scilicet jurato non sit deinceps integrum mutare animû, quoad mali comminati executionè, ne Deus constitua- tur testis falsi. Sextò, in absolutum, & conditionatum.*

895. *Iuramentum absolutum est divini numinis attestatio, absque ullâ conditione, expressâ vel tacitâ.*

896. *Iuramentum conditionatum est divini numinis attestatio, cum conditione, expressâ vel subauditâ. Quæ secunda subest ex usu communi, juris dispositione, vel jurantis intentione: eâque non impletâ iuramentum recidit in irritum.*

Septimò, in simplex & solemne.

897. *Iuramentum simplex est divini numinis, attestatio, absque caremoniâ notabili.*

898. *Iuramentum solemne est divini numinis attestatio, cum caremoniâ notabili. v. g. coram notario, testibus, per tactum crucifixi, Evangelii, reliquiarum, &c.*

Octavò, in judiciale, & extra judiciale.

899. *Iuramentum judiciale est divini numinis attestatio, facta coram iudice, ejusve tribunali, in foro fori. Quin & in foro poli, coram Confessario; ex præscripto canonum, vel iudicis Ecclesiastici, antequàm poenitens absolvatur à certis criminibus.*

900. *Iuramentum extrajudiciale est divini numinis attestatio, facta extra iudicium.*

Nonò, iuramentum judiciale subdividitur in iuramentum calumniæ, & in litem.

901. *Iuramentum calumniæ est divini numinis attestatio, facta per litigantem, super suâ bonâ fide, in litis contestatione & prosecutione. Quâ scilicet partes litigantes, earumque administri jurant se non dolo malo, nec animo calumniandi; sed fide conscientiaque bonâ, causam cepisse, & profequi velle. Partes litigantes sunt actor & reus: eorum administri sunt advocati, & procuratores. Hic verò*

902. *Calumnia est dolus malus, malitiosaque litigatio.*

903. Iuramentum calumniæ continet fere quinque capita: primò quòd jurans in conscientia suâ credat se justam causam habere; & non frustratoriè fraudulentervè agere. Secundò quòd respondebit veritatem super omnibus, juridicè interrogatis. Tertiò quòd non utetur scienter falsâ probatione. Quartò quòd non corrumpet iudicem, nec tabellionem. Quintò, quòd non petet fraudulentam dilationem: sub qua comprehenditur etiam temeraria appellatio. Undè sunt hi versus:

Illud juretur, quòd lis sibi justa videtur:

Et si quaratur, verum non inscietur.

Nil promittetur, nec falsa probatio detur:

Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.

Justè petitum calumniæ iuramentum recusantis poena est, ut actor ab institutâ cadat actione: reus autem habeat haberi pro confessò.

904. *Iuramentum in litem est divini numinis attestatio, per litigantem facta super re controversâ. Hoc iterum est duplex:*

duplex : necessarium & non necessarium. *Necessarium sive decisorium est illud, quod iudex exigit à parte, ad terminandum litem : & recusari non potest, sine causâ legitimâ. Non necessarium est illud ; quod pars parti defert : ità ut recusari possit.*

Decimò, juramentum dividitur in formale, & materiale.

905. *Juramentum formale est divini numinis attestatio deliberata, cum intentione jurandi.*

906. *Juramentum materiale est divini numinis attestatio externa sine deliberatione, intentionevè jurandi.*

907. Scriptura Matth. 5. 23. & Jacobi 5. vetans quodcumque juramentum, intelligenda est de juramento destituto comitibus veritate, Justitiâ; & iudicio: & generaliter de quocunque, usurpato absque necessitate absolutâ, vel morali. Nam divino numini debita reverentia, periculumque perjurii, dicitur non esse passim usurpandum juramentum. Accedit, quòd sinceritas, veracitas, & fidelitas Christianorum, tanta esse debeat, ut illis injuratis affirmantibus, negantibusve simpliciter, meritò credendum sit.

908. Qui alio sensu jurat, quàm alter intelligat, vi juramenti præcisè obligatur tantùm ad sensum suum. Ratione tamen scandali, vel damni secuturi, obligabitur juxta alterius sensum ordinariùm : imò peccabit mortaliter, alieno sensu jurans sponte propriâ, vel ad juramentum legitimè compulsus. Ad illud autem directè vel indirectè compulsus injustè, licebit jurare alio sensu, quàm adjurans : vel alter intelligat ; jurare, inquam, per verba verè amphibologica, vel per reservationem mentalem: modò ea ipsa, in verbis jurantis vel adjurantis, tacitè subaudiatur ex juris dispositione, communi usu loquendi, vel particulari respectu personæ loquentis : conformiter ad ea, quæ dicemus n. 1045. infra. Quam licentiam probabiliter quidam extendunt ad casum necessitatis, justæq; utilitatis. Interim habenda est hic ratio reverentiæ, Deo religionique debitæ: & cavendum est à perjurio externo, proximi scandalo & damno.

909. Obligatio juramenti potest tolli materiæ mutatione, irritatione, dispensatione seu absolute, commutatione, judicis relaxatione, & promissarii condonatione, conformiter ad dicta n. 852. & sequentibus.

910. Verbum *adjuro* variam habet significationem in Scripturâ sacrâ. Primò significat, juramentum ab alio exigo, ad illud adigo, jurare compello: sic accipitur Genesis 24. & 50. Item secundò *adjuro* significat, juramento meo execratorio expresso, alium implicite involvo: sic accipitur Numerorum 5. & I. Regum 14. Item tertio *adjuro* significat, interpositi numinis divini intuitu, alium ad mihi obsequendum induco: sic accipitur 3. Regum ultimo: Canticorum, 2. 3. 5. & 8. Matthæi 26. Marci 5. Actorum 19. & I. Thessal. 5. Totidem modis accipitur *adjuratio*; sed frequentius tertio modo quo sensu,

911. *Adjuratio est divini numinis obtestatio, ut illius intuitu obstrictus adjuratus, permoveatur, adjurantique obsequatur.* DIVINI NUMINIS, in se, attributo suo, vel creaturâ suâ. OBTESTATIO, assumptio, interpositio, & ad rem præsentem adductio, ita ut Deus quasi fistatur præsens, tanquam comprecator, compulsor, aut vindex. OBTESTATIO, inquam, expressa vel implicita. UT ILLIUS INTUITU, divini numinis respectu, eiq; debiti amoris, honoris, timoris, & obedientiæ. OBSTRACTUS ADJURATUS, tanquam proprio implicito juramento devinctus: & ni pareat, futurus temeratiæ religionis, divinæque vilipensionis reus. PERMOVEATUR, ad parendum spontè inducatur, vel invitatus compellatur, ADJURANTIQUE OBSEQUATUR, faciendò quod ipse desiderat, rogat, aut imperat.

Adjuratio dividitur in expressam, & implicitam, præceptivam, & deprecatoriam.

912. *Adjuratio expressa est explicita divini numinis obtestatio, ut illius intuitu obstrictus adjuratus, permoveatur, adjurantique obsequatur.* DIVINI NUMINIS, in se, vel attributo suo, quod est Deus ipse. In se. v.g. Matth. 26.

Adjuro

Adjuro te, per Deum vivum, Et Act. 19. Adjuro te per Iesum, quem Paulus predicat. Vel in attributo, v. g. Adjuro te, per Dei bonitatem, omnipotentiam, justitiam: per viscera misericordiae divinae, &c.

913. *Adjuratio implicita est obtestatio divini numinis, in creaturâ suâ relucens, ut illius intuitu obstrictus adjuratus, permoveatur, adjurantiq; obsequatur. Quemadmodum enim in juramento per creaturam Dei, fit implicita attestatio divini numinis, ita & in adjuratione, fit implicita ejusdem obtestatio. Ejusmodi foret, Adjuro te per B. Mariam: per reliquias sancti Petri, &c. per Evangelium Christi, &c. Item Cantorum 2. & 3. Adjuro vos filia Jerusalem, per capreas, cervosque camporum.*

914. *Adjuratio deprecatoria est divini numinis obtestatio, ab inferiore facta, ad permovendum superiorem, etiam Deum ipsum. Nam adjuratione generaliter acceptâ, etiam Deum adjuramus, obsecrando illum, per bonitatem suam, viscera misericordiae, suae per Christum, illiusque incarnationem, passionem, merita B. Mariae, & Sanctorum; ut horum intuitu permoveatur ad praestandum petita.*

915. *Adjuratio praeceptiva est divini numinis obtestatio, ut illius intuitu obstrictus adjuratus permoveatur, praeceptantiq; obsequatur. Ejusmodi est adjuratio daemoniorum, quae fit ab exorcistis circa energumenos, & maleficia-tos; estq; subindè comminatoria, & execratoria. Quae*

916. *Adjuratio execratoria est divini numinis obtestatio, ut illius intuitu obstrictus adjuratus obsequatur: & si fecerit, diris devovetur; imprecando ei punishmentem, & vindictam; optando ut habeat Deum iratum, vindicem sentiat, &c. Cavendum tamen est exorcistae ne imprecetur aut comminetur daemonibus pervicaciter reluctantibus, ignis infernalis augmentum, ad decem, viginti, centum gradus intensio-nis: nam illi spectant ad damnationem essentialem, quae manet invariata in aeternum. Secus est de damnatione accidentali*

917. *Quando sal, aqua, aliæve res incensatae exorcizantur, vel adjurantur; ipsa adjuratio propriè dirigitur*

gitur ad naturam intellectualem; scilicet ad Deum, ut virtute suâ, iis rebus, earumque usibus assistat: vel ad dæmonem, ut ab iis abscedat, & per eas nocere non præsumat.

918. Etymologicè *exorcizo* idem est, quod adjuro: *exorcista*, adjurator: *Exorcismus*, adjuratio, eaque ferè execratoria num. 916. Quo sensu,

919. *Exorcismus est divini numinis obtestatio, ad effugandum dæmonem ejusve virtutem.*

D E D E C I M I S.

Etymologicè *Decima est portio ex decem una.* Itaque
920. *Decima est pars decima proventuum, cedens Deo, ejusque ministris.* PROVENTUUM personalium, prædialium, & ex utriusque mixtorum. Undè decimæ dividuntur in prædiales personales, & mixtas: item in majores, & minores.

921. *Decima prædiales sunt pars decima proventus, collecti ex prædio, tam urbano, quam rustico, n. 354. 355. v.g. domus elocatione, molendino, piscinâ, agro, prato, horto, amœno, horreo, stabulo, &c. In multis locis, prædiales decimæ ferè restringuntur ad pascua, terras arabiles, & ejusmodi prædia rustica.*

922. *Decima personales sunt pars decima lucri personalis, provenientis ex negotiatione, artificio, militiâ: famulatu.*

923. *Decima mixta sunt pars decima proventus collecti ex animalibus brutis, v.g. fœtus, lactis, lanæ, butyri, &c. Ejusmodi enim pecorum, brutorumque proventus mixtim proveniunt ex prædiis, industriâque humanâ.*

924. Inter decimas prædiales & personales, hoc interest, quòd prædiales integrè persolvendæ sint, absq; deductione laboris, seminis, expensarum, censuum, tributorum. Personales autem admittunt deductionem expensarum: quia solvuntur ex personarum lucro, quod estimatur tantùm restans expensis deductis.

925. *Decima majores sunt pars decima proventuum prædialium, provenientium scilicet ex terris arabilibus aliisque prædiis rusticis & urbanis; exceptis hortis.*

926. *Decima minores sunt decima pars proventuum hortensium, foetusve animalium.*

927. *Solutio decimarum, quatenus est testimonium universalis domini divini, cultusq; patriæ fomentum; eatenus est immediatè actus religionis. Quatenus autem est solutio sustentationis, debitæ Ecclesiasticis; eatenus est immediatè actus justitiæ, mediatè religionis.*

928. *In nova lege, decimæ quatenus sunt necessariae ad sustentationem ministrorum Dei, & Ecclesiæ, sunt juris divini naturalis, non positivi, quoad substantiam suam: & quoad præcisam quotam decimæ partis, sunt juris Ecclesiastici dumtaxat.*

929. *Decimis affines sunt primitiæ & oblationes: quæ in usum revocandæ sunt, quando, ad sustentationem ministrorum Dei & Ecclesiæ, sunt necessariae.*

930. *Primitiæ sunt primi fructus agrorum vel arborum, in gratiarum actionem oblatis Deo; deinde cedentes in usum ministrorum illius.*

931. *Primitiva sive primogenita sunt primi foetus animalium brutorum.*

932. *Oblationes sunt quarumcumque rerum dona, Deo presentata; immediatè vel mediatè in ministris Dei: & ferè sine reali mutatione.*

933. *Decimarum obligatio potest cessare quatuor modis: 1. consuetudine præscriptâ: 2. Pontificis privilegio, aliquos eximentis: 3. transactione, sive compositione: 4. remissione ejus, cui debentur.*

934. *Novales sunt primi fructus agrorum, noviter cultorum.*

935. *Novale est ager noviter cultus, cujus culturæ non extat memoria.*

D E

SUPERSTITIONE, EJUSQUE SPECIEBUS.

936. **E** *Tymologicè Superstitio est vanus superstantis numinis cultus. Vel conformiter ad Sap. 14. est defuncti, in sua effigie memoriæve superstitis, cultus.*

937. Pro-

937. *Propriè superstîtio est rei falsive numinis cultus vitiosus. Sive, est falsa religio, exhibens cultum numini indebitum, vel indebitum vero.* FALSA RELIGIO, vitiumque religioni oppositum, per excessum: sicut irreligiositas, per defectum. Hæc enim

938. *Irreligiositas est contemptus neglectusve divini cultus.* Deficit itaque in cultu divino: in quo excedit superstîtio. Non quòd Deus possit nimium coli, vel majori cultu, quàm mereatur (cùm dignus sit coli cultu infinito) sed quia colitur cultu, à suo instituto alieno; & aliter quam debeat coli. Vel quia colitur numen falsum, quod non debet coli. Undè est duplex superstîtio: una veri numinis; altera falsi.

939. *Superstîtio veri numinis, est veri Dei cultus indebitus.*

940. *Cultus indebitus est is, qui divino instituto, rationique est dissentaneus: Hic indebitus cultus est duplex: falsus & superfluus.*

941. *Cultus falsus est veri Dei cultus non verus.* NON VERUS quia falsus est in se, vel in sua significatione. Falsus in se est is, qui præ se fert verum legitimumque Dei honorem; cùm non sit talis, v. g. celebratio Missæ facta per eum qui non est sacerdos: falsorum miraculorum adinventio &c. Falsus cultus in sua significatione est, v. g. moderna usurpatio judaicarum cæremoniarum, significantium Messiam venturum. Uterque hic falsus cultus, regulariter est peccatum mortale.

942. *Cultus superfluus est veri Dei cultus, ab illius instituto alienus* Scil. cumlatus per res, aut circumstantias indebitas, ab Ecclesiæ doctrinâ moreque alienas; & inutiles ad Dei honorem, mentisque humanæ in eum elevationem, v. g. adoratio, vel oratio, facta cum superfluis circumstantiis temporis, loci, numeri, sitûs &c. Hic cultus superfluus ferè est tantùm peccatum veniale, seposito contemptu, & scandalo.

943. *Superstîtio falsi numinis est cultus Dei non veri, v. g. Jovis, Dianæ, Solis &c.* Hæc superstîtio falsi numinis dividitur in idololatriam, divinationem, observantiam vanam & magiam.

944. *Idolo-*

94
creati

94
Sive,
tem:

idolu
HIL
Deo:

94
idolu
senta
creati
juxta
(test
templ

Theo
Ido
mixt:

94
tura,
merè

94
hibitu
junct

94
extern

95
sticio
suam

95
certa
tium

est d
illud
& sci

Apo
rias

95

944. *Idololatria est idoli latria. Sive, est cultus divinus creature exhibitus.*

945. *Idolum est ficta similitudo numinis, non existentis. Sive, est simulacrum, representans divinitatem, non existentem: juxta Apostolum 1. Cor. 8. Scimus quia nihil est idolum in mundo: & quod nullus est Deus, nisi unus. Nihil tale, quale æstinatur, & pro quali colitur: pro Deo scil.*

946. *Per idololatriam subindè colitur pro Deo idolum ipsum; aliquando res alia, per idolum representata, v. g. sol, luna, dæmon &c. Tunc enim creatura, adorata cultu latriæ, vocatur idolum; juxta Zachariam c. 11. O pastor & Idolum! Ibi enim (teste Hieronymo) notatur Antichristus, qui in templo Dei sedebit, ostendens se, tanquam sit Deus, 2. Theff. 2.*

Idololatria potest dividi in internam, externam & mixtam.

947. *Idololatria interna est latria cultus, exhibitus creature, in animo colentis absque signo externo. Purè & merè.*

948. *Idololatria externa est sensibile signum latriæ exhibitum creature, absque interiori submissione. Interna juncta exteriori, sive*

949. *Idololatria mixta est internus latria cultus, signo externo creature exhibitus.*

950. *Divinatio est duplex: una divina, alia superstitiosa. Divina, propriè dicta, & etymologicam suam rationem adimplens.*

951. *Divinatio est futurorum contingentium prædictio, certa & ineffabilis. CONTINGENTIUM, provenientium à causâ indeterminatâ. Dicitur divinatio, quia est divina actio, & propria divinitati: secundum illud Isaïæ 41. Annunciate qua ventura sunt in futurum: & sciemus quia dii estis vos. Illud etiam Tertull. in Apolog. 20. Idoneum, opinor, testimonium divinitatis, veritas divinationis. Superstitiosa & illicita*

952 *Divinatio est notitia divina usurpatio, ope dæmonis,*

ad

ad hoc invocati. NOTITIÆ DIVINÆ, cognitionis & scientiæ, Deo propriæ: qualis est futurorum contingētium certa cognitio & prædictio: quin & præteritorum præsentiumque occultorum, homines angelosq; latentiu notitia. Nihilominus etiam notitia rerum humanitatis scibilium, habita ope dæmonis, uti & prædictio rei necessariò futuræ, accensenda est divinationi. **USURPATIO**, illicita inquisitio scientiæ divinæ, usufque acquisitæ. **OPE DÆMONIS**, divinitatem semper affectantis. Dæmonis, inquam: quia si curiosè inquiratur notitia occultorum, à Deo, Angelis, sanctis, arteve naturali; non erit divinatio. **AD HOC INVOCARI**, expressè vel implicitè: non autem exorcismis adjurationibusque legitimis, ad occulta pandenda compulsi.

Invocatur autem dæmon expressè, quando disertis verbis rogatur ut Deus, aut angelus. Item quando expressâ intentione fit aliquid, ut dæmon sese immisceat. Invocatur implicitè, quando non rogatur verbo factove expresso; sed tacitè, utendo mediis, nullam vim ad occultorum notitiam habentibus naturaliter, neque ex instituto divino, vel Ecclesiastico; sed solo dæmoniaco.

953. *Divinus est usurpator notitiæ divinæ, ope dæmonis, ad hoc invocati.*

Præfata dæmonis invocatio, æquivalet explicito & implicito pacto cum dæmone. Eiusmodi quoque dæmoniæ invocationis expressæ ac tacitæ, responsionisq; varii sunt modi per oraculum, vaticinium &c.

954. *Oraculum est dæmonis, in idolo latentis responsio.* **DÆMONIS**, expressè vel implicitè invocati; quod & subaudiendum est in sequentibus definitionibus. **RESPONSIO** verbo, scriptove.

955. *Somnium est in somno, responsio dæmonis, de occultis.* **IN SOMNO**, ad quem certo ritu se componit quærens divinationem.

956. *Vaticinium est dæmonis responsio, per vates suos, arreptitios, & pseudopphetas: undè vocatur etiam*
pseudop-

pseu
9
ven
pyth
part
etia
9
id ef
visco
Und
rugâ
duct
99
mane
96
etum,
aëron
96
nûs li
96
tis lin
96
vium.
quæ
piciu
96
garric
rium
96
nutati
96
spect
dictas
deper
color
bent
cantu
pestat

pseudopropheta. RESPONSIO, verbo vel scripto.

957. *Pythonismus est demonis responsio, per pythones & ventri loquos. Nam dæmon dabat responsa sua, per pythonum & pythonissarum ventrem, umbilicum, partefve obscenas: ideoque pythonismus vocatur etiam ventriloquium*

958. *Aruspicium est demonis responsio, per exta hostia: id est, per inspectionem arvinæ animalis immolati, viscerum extantium, signorumque iis impressorum. Undè vocatur etiam extispicium & haruspicium, ab harugâ (teste Donato) sive hostiâ, ab harâ ad aram e ductâ.*

959. *Necromantia est demonis responsio, per umbras & manes: id est, mortuos, in speciem resuscitados.*

960. *Geomantia est demonis responsio per signum effectum, in terra hydromantia, in aquâ: pyromantia, in igne: aëromantia, in aëre.*

961. *Chiromantia est demonis responsio per inspecta manûs lineamenta.*

962. *Metoposcopia est demonis responsio, per inspecta frontis lineamenta.*

963. *Auspicium est demonis responsio, per inspectionem avium: volatûs illarum, fitûs, pastûs, numerive earum quæ vocabantur prepetes. Auspicium dictum, quasi avispicium.*

964. *Augurium est demonis responsio, per observationem garrîtûs avium, earum quæ vocabantur oscines. Augurium dictum, quasi avigarrium.*

965. *Omen est demonis responsio, per observationem stenturationis, vocifve humana.*

966. *Quamvis futurorum contingentium prædictio spectet ad superstitiosam divinationem, illiusque jam dictas species; tamen licita est prædictio eventuum, dependentium à cantu avium, lineamentis frontis, colore &c. tanquam causâ naturali, aut cum iis habentium connexionem naturalem. Sic ex motu, aut cantu avium prædici possunt serenitates, pluvix, tempestates; ex colore faciei, lineamentis corporis &c.*

potest prædici sanitas, morbus, brevitats vitæ &c. Astrologia naturalis licita est, judiciaria est illicita.

967. *Astrologia naturalis est astrorum consideratio, indeque sumpta prædictio eventuum cælestium, & elementarium, v. g. Eclipsis solis, lunæ, serenitatis, tempestatis, pluvix, ætus &c. Astromantia, sive*

968. *Astrologia judiciaria est astrorum consideratio, indeque sumpta prædictio futurorum contingentium, dependentium à causâ indeterminatâ & liberâ: qualis certò prædicere præsumunt mathematici, genetliaci & observatores horoscopi; inducentes fatum. Et secundùm eos,*

969. *Fatum est immutabilis astrorum dispositio, secundùm quam necessariò eveniunt omnia, etiam actiones humanæ. Cujusmodi fatum cum tollat libertatem humanam, certum est non subesse. Datur tamen aliud fatum: & secundùm Boëtium lib. 4. de consol. prosâ 6. illud*

970. *Fatum est inherens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quaque nequit ordinibus. Secundùm August. l. 5. de civit. c. 1. & 8. Fatum est omnium connexio seriesque causarum, quâ fit omne quod fit. Secundùm D. Thom. p. 1. q. 116. Fatum est ordo causarum secundarum, à Deo dispositus, secundùm quem infallibiliter suos producant effectus: necessarios, necessariò, contingentes contingenter: liberos, liberè. Fatum sic dictum, juxta citatum D. Thom. quia à Deo effatum, prælocutum & præordinatum. Itaque fatum solet accipi duobus modis: primo, eoque improbando modo*

971. *Fatum est astrorum dispositio, à qua omnia creata dependent eveniuntque necessariò, necessitate inevitabili. Secundo, eoque probando modo.*

972. *Fatum est causarum secundarum divina dispositio, secundùm quam earum effectus eveniunt infallibiliter, prout Deus ordinavit evenire; necessarios scilicet necessariò, liberos liberè.*

973. *Cleromantia est divinatio per sortes. DIVINATIO, dæmonis responsio.*

974. *Sors, sive sortitio est actio, facta eo fine, ut illius eventus spectatio,*

spe
cui
qui
sulto
ria.

9
tu sp

9
spect.

9
tu sp

97

que
plicia

tus e
juxta

temp

in A
re ca

nefic
inter

non

So

confi
dæm

aut n
Dei.

nece

direc

So

ri ev
absq

So
tente

97
confid
certun
tural

ſpectato, innotefcat aliquid occultum vel dubium, v. g. quid cui competere debeat; & tunc eſt ſors diviſoria: vel quid hic & nunc agere oporteat; & tunc eſt ſors conſultoria: vel quid futurum ſit; & tunc eſt ſors divinatoria. Itaque

975. *Sors diviſoria eſt actio, facta eo fine, ut illius eventu ſpectato, innotefcat quid cui competere debeat.*

976. *Sors conſultoria eſt actio, eo fine facta, ut ejus eventu ſpectato, innotefcat quid hic & nunc agere oporteat.*

977. *Sors divinatoria eſt actio, eo fine facta, ut ejus eventu ſpectato, innotefcat quid futurum ſit.*

978. *Omnis prædicta ſors eſt illicita, quodcumque eventus expectatur à dæmone explicitè vel implicitè. Diviſoria tamen eſt licita, naturâ ſuâ; ſi eventus expectetur à mero caſu; vel à directione Dei, juxta Prov. 16. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* Maximè ſi præcedat divina inſpiratio: uti in Apoſtolicâ electione Matthiæ, Act. 1. Cæterum jure canonico, cavetur ne officia Eccleſiaſtica, vel beneficia ſubdantur ſorti: etiamſi illa mitteretur tantum inter æquè dignos. Secus eſt de civilibus, modò ſors non accipiatur ex libro Evangeliorum.*

Sors conſultoria, uti diximus, eſt illicita; quando conſilium, & agendorum manifeſtatio expectatur à dæmone, vel etiam à Deo, citra ipſius inſpirationem, aut neceſſitatem: quia tunc degenerat in tentationem Dei. Licita autem eſt, poſitâ divinâ inſpiratione, aut neceſſitate, cum invocatione divinæ providentiæ & directionis.

Sors divinatoria eſt illicita, quoties revelatio futuri eventus expectatur à dæmone: quin & à Deo, abſque inſpiratione illius.

Sors & fortitio, vocatur etiam ſortilegium: & eâ uſentes ſortilegi & fortiani.

979. *Obſervantia vana eſt eventus fortuiti ſuperſtitioſa conſideratio, mediæ inefficacis adhibitio ad conſequendum certum effectum, ad quem nullam habet efficaciam naturalem; aut ex inſtituto divino, neque Eccleſiaſtico.*

Observantiæ vanæ sunt quatuor species præcipuæ:
Ars notoria, observantia sacrorum, sanitatum & eventuum.
 980. *Ars notoria est ratio consequenda subito scientia, inu-*
tili medio adhibito, v. g. figurarum inspectione, igno-
torum verborum prolatione, jejunio, edulio anabap-
tistico &c.

981. *Observantia sacrorum est adhibitio rei sacra, ad con-*
sequendum effectum; cujus producendi non habet efficaciam.
naturalem, divinam aut Ecclesiasticam. Ejusmodi est
gestatio reliquiarum, Evangeliorum, scedarum in-
scriptarum verbis sacris, crucibusve; cum certâ per-
suasione non moriendi sine confessione, vel obtinen-
dæ salutis animæ, aut corporis; similisve extraordi-
narii effectûs.

982. *Observantia sanitatum, est adhibitio mediæ ineffica-*
cis, ad obtinendam morborum curationem, vitæ conserva-
tionem, vulnerum immunitatem. MEDII INEFFI-
CACIS, v. g. certorum signorum, verborum, alto-
rum (ut ajunt) nominum Dei, insufflationis oculo-
rum, caremoniarum inutillium &c.

983. *Observantia eventuum est conjectura adversitatis,*
vel prosperitatis, ex fortuito eventu; secundum quem fit
actionis humanæ moderatio: abrumpendo captum
iter, regrediendo domum, repetendo lectum &c.
quia occurrit Æthiops, lepus, quia pes impactus, li-
men offensum &c.

984. *Observantia vana, ex genere suo est pecca-*
tum mortale: quia in eâ dæmon invocatur, saltem
tacitè & implicitè. Quod etiam insinuatur Psalm. 30.
Odisti observantes vanitates supervacue, ego autem in Domi-
no speravi. Subindè tamen fit veniale, ob ignorantiam,
simplicitatem, bonam fidem, defectum deliberationis.

Vanæ observationes, similesque superstitiones, mi-
rabiliter jam invaluerunt, & passim grassantur per
orationes, peregrinationes, sanctorum novendialia,
aliâque pia exercitia: ideoque Episcopi, pastores,
confessarii, concionatores debent diligenter advigi-
lare, ut illæ radicitus extirpentur.

D E M A G I A .

985. **M**agia naturalis est ratio operandi mira, per causas naturales occultas, absque ope dæmonis. Non est de se mala, periculosa tamen, ob curiositatem, & facilem lapsum in superstitiones.

986. *Magia superstitiosa est ratio operandi mira, ope dæmonis, per signa, ab eo instituta. Sive, est invocatio dæmonis, ad miri operis patratiorem.* INVOCATIO expressa, vel implicita; ad sensum n. 952. in fine. MIRA, non vera miracula; quæ dæmon efficere non potest. Itaque mira, id est opera extraordinaria, habentia causam ignotam; ideoque parientia admirationem.

Si hæc magia superstitiosa referatur ad noxam, vocabitur *veneficium*, aut *maleficium*. Nam

987. *Maleficium est invocatio dæmonis, ad miri noxiique operis patratiorem.*

988. Licitum est, maleficii signa magica amovere, & destruere; ad abolendum pactum dæmonis, ad illum contemnendum ad impediendam Dei offensam: imò ad consequendam sanitatem, utque dæmon desinat nocere. Est sententia communis, confirmata per Rituale Romanum Pauli V. in quo præscribitur exorcistæ, *Vt jubeat dæmonem dicere; an detineatur in corpore, ob operam aliquam magicam, aut malefica signa, vel instrumenta. Quæ si obsessus, ore sumpserit, evomat: vel si alibi extra corpus fuerint, ea revelet; & inventa comburantur.* Verum quidem est, quòd non liceat à dæmone expectare effectum, ex pacto, amicitia, aut societate cum eo: sed licitum est destruere pactum ipsius, & expectare effectum à Deo, vel causa naturali: quin & ab ipso dæmone, coacto divina potestate; vel etiam offenso, & abhorrente. Similiter potest peti à mago, ut dissolvat maleficium; sed sine maleficio, pactove cum dæmone.

D E T E N T A T I O N E D E I .

989. **I**N genere, *Tentatio est dictum, vel factum, ad capiendum de aliquo experimentum: Ad hoc scilicet, ut tentanti aliive innotescat latens tentati qualitas. v. g. scientia, probitas, fidelitas, similisve bona aut mala conditio.*

990. *Tentatio Dei est temeraria expectatio extraordinarij effectus à Deo, illius experiendi gratiâ. Sive, est dictum vel factum ad capiendum de Deo experimentum, per extraordinarium effectum, ab eo temerè expectatum. EST DICTUM, VEL FACTUM: sub quo comprehenditur ommissio dicti, vel facti. AD CAPIENDUM, expressè vel implicite, DE DEO, ejusve attributo, quod Deus est, EXPERIMENTUM: ad sciendum per experientiam, num Deus sit; num verax, omnipotens, omniscius, &c. PER EXTRAORDINARIUM EFFECTUM, productum contra ordinarium rerum cursum, à Deo institutum: aut miraculosum, excedentemque omnem creatam facultatem. TEMERE, absque justâ, & rationabili causâ, AB EO EXPECTATUM. Non enim foret Dei tentatio, extraordinarij effectus: ab eo expectatio, si justa causa subesset: uti instinctus divinus, promissio divina, donum miraculorum, excellens fides, urgens necessitas, honor Dei, defensio religionis, &c. exigens hic & nunc à Deo effectum extraordinarium. Quem si quis tunc non expectaret, incideret cum Achas in infidelitatem, hæsitantiam, diffidentiam, similemve impietatem. Isaïæ 7.*

Tentatio Dei est duplex: una explicita, altera implicita.

991. *Tentatio Dei explicita est dictum vel factum, expressè ad capiendum de Deo experimentum, per extraordinarium effectum, ab eo temerè expectatum. Sic Israëlitaë Psalmo 77. Tentaverunt Deum, in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis... dixerunt, nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?*

992. *Tentatio Dei implicita est dictum, vel factum, ad capiendum*

piend
rium
Dei
aqua

IN

qu
99

digna
mae,
dedic
gnis
mon

Hu

est v
nicat
pertr
&c.

pli, f
lunta
nicat

fugio

lum

Eode

fabu

est v

locif

reliq

ræ la

994-

inter

locu

flage

prie

Bl

piendum tacite de Deo experimentum, per extraordinarium effectum ab eo temerè expectatum. Ejusmodi Dei tentatio erat olim in innocentie probatione, per aquam ferventem, ferrum candens, &c.

DE SACRILEGIO.

INter peccata, religioni opposita, est sacrilegium quod

993. *Sacrilegium est violatio rei sacre.* VIOLATIO, indigna & injuriosa tractatio, profanatio. REI inanimæ, vel animatæ. SACRÆ, cultui divino peculiariter dedicatæ, *Inanimæ*, v. g. templi, altaris, calicis, imaginis Christi, &c. *Animatæ*, v. g. Sacerdotis, religiosi, monialis, &c.

Hujusce sacrilegii possunt statui tres species. *Prima* est violatio personæ sacre. v. g. percussio clerici: fornicatio ordinati Ordine sacro: religiosi, monialis: pertractio Ecclesiasticorum ad tribunal sæculare: &c. *Secunda* est violatio loci sacri. v. g. everfio templi, sacelli, altaris: violenta effusio sanguinis: aut voluntaria seminis, in loco sacro: sepultura excommunicati, aut infidelis: ibidem: extractio personæ refugientis ad eundem locum sacrum, tanquam ad asylum: furtum rei profanæ in eodem asylo depositæ. Eodem referri debent mercatus, deambulationes, confabulationes, sanctitati loci sacri repugnantes. *Tertia* est violatio rerum sacrarum distinctarum à personis locisq; sacris. v. g. injuriosa tractatio Sacramentorum reliquiarum, imaginum, vasorum sacrorum, Scripturæ sacre, dierum dominicorum & festivorum.

DE BLASPHEMIA.

994. **B**laspheemia est injuriosa in Deum locutio IN DEUM, immediatè, vel mediatè. LOCUTIO interna, vel eterna. Si Deo irrogetur injuria, non locutione, nec verbis, sed factis. v. g. conspuatione, flagellatione, crucifixione, occisione; non erit propriè blasphemia, sed contumelia factorum.

Blasphemia una est cordis, alia oris.

995. *Blasphemia cordis est contumeliosa in Deum locutio interna. Hac dixit insipiens in corde suo, non est Deus Pf. 13.*

996. *Blasphemia oris est contumeliosa in Deum locutio externa, per internæ mentis expressionem, factam verbis; scriptis: cantu, voce inarticulatâ.*

Item blasphemia una est immediata, alia mediata.

997. *Blasphemia immediata est contumeliosa in Deum ipsum locutio.*

998. *Blasphemia mediata est contumeliosa in Dei Sanctos locutio, aliasque creaturas; redundans in Deum, reluctantem in illis. Vide suprâ num. 889. & 913.*

Item blasphemia una est in Patrem, alia in Filium, tertia in Spiritum sanctum: pro ratione trium specialium attributorum divinorum, scilicet omnipotentia, quæ attribuitur Patri, sapientia; quæ Filio: bonitatis, quæ Spiritui sancto. Pro ratione etiam trium imperfectionum, præfatis attributis oppositarum Itaque

999. *Blasphemia in Patrem, est contumeliosa in Deum locutio, ex passione, impotentiaque animi: ad sensum num. 410. & 413. in p. 1. 2.*

1000. *Blasphemia in Filium, est contumeliosa in Deum locutio, ex ignorantia. Qualis fuit Pauli, qui ignorans blasphemus fuit 1. ad Timoth. 1.*

1001. *Blasphemia in Spiritum sanctum est contumeliosa in Deum locutio ex malitiâ: ad sensum n. 412. & 413. in p. 1. 2. Imò particulariter, blasphemia in Spiritum sanctum, sive*

1002. *Blasphemia Spiritus est contumeliosa in Deum locutio, ex malitiâ; opera ipsius attribuendo spiritui maligno. Uti colligitur ex Matthæi 12. Marci 3. & Luca 12. Ibidem enim Judæi blasphemabant contra Filium, divina ipsius opera attribuentes principi dæmoniorum; idque ex merâ malitiâ, non ex subreptione passionis, aut ignorantia: ideoque dicuntur blasphemii in Spiritum S. potius quam in Filium.*

Item blasphemia una est enunciatiua, secunda imprecatiua, tertia dehonestatiua.

1003. *Blasphemia enuntiativa est contumeliosa de Deo affirmatio, vel negatio.* CONTUMELIOSA, quia omnis blasphemia, etiam cordis. spectat non ad detractio- nem, quæ fit occultè, in absentia personæ; sed ad con- tumeliam, quæ fit palàm, in facie personæ: nam Deus est ubique præsens. AFFIRMATIO, tribuens Deo, quod ei non competit. v. g. injustitiam, crudelitatem &c. VEL NEGATIO, auferens Deo quod ei competit. v. g. providentiam, omniscientiam, &c. Item *affirma- tio* tribuens creaturæ, quod Deo proprium est, v. g. numen, divinitatem, templum, altare, omnipoten- tiam, &c. Quæ affirmatio de creaturâ, est virtualis negatio de Deo, quasi non habeat solus divinitatem, omnipotentiam, &c. sed cum creaturâ communem.

1004. *Blasphemia imprecativa est contumeliosa in Deum locutio, exoptans ei malum.* Ejusmodi est. desperatorum, & damnatorum.

1005. *Blasphemia debonestativa est indecens nominatio membrorum Christi* v. g. capitis, ventris; sanguinis; quin & mortis.

DE VIRTUTIBUS, JUSTITIÆ, ANNEXIS,
PIETATE, OBSERVANTIA,
GRATITUDINE, &c.

1006. **V**irtus annexa justitia, est virtus in aliquo cum justitiâ conveniens, in alio differens. Ejusmo- di est religio, pietas, observantia, amicitia, gratitudo, liberalitas. IN ALIQUO CONVENIENS, scilicet in ob- jecto, quod utrobique est debitum alteri. ET IN ALIO DIFFERENS, quia in justitiâ, debitum alteri reddendum est ad æqualitatem; eamque extinguentem de- bitum: estque stricto jure debitum. In virtute justitiæ annexâ, debitum alteri, non redditur ad æqualitatem: uti in religione. Vel ad æqualitatem quidem, sed non extinguentem exhaustentemque debitum; ita ut ces- set obligatio ulterius satisfaciendi: uti in pietate, & observantiâ. Vel non stricto jure debitum: uti in a- micitia, gratitudine, & liberalitate. Itaque virtus re- ductitia ad justitiam, sive

1007. *Virtus annexa iustitiæ, est virtus reddens debitum alteri, non ad æqualitatem, vel non stricto jure: DEBITUM ALTERI, adeo magnum ut non possit ei satisfieri ad æqualitatem; saltem non possit satisfactione extingui debitum: vel ita exile, ut non inducat strictam obligationem civilem, sed tantum moralem cujusdam decentiæ, & honestatis.*

Pietas in Scripturâ sacrâ accipitur aliquando pro religione, & devotione: aliàs pro misericordiâ & benignitate: in hac materia autem

1008. *Pietas est virtus exhibens obsequium debitum parentibus: & patriæ. EXHIBENS, inclinans filios, & cives: ad exhibendum OBSEQUIUM, cultum: & subsidium corporale & spirituale. PARENTIBUS corporalibus nam spiritualium parentum cultus, spectat ad observantiam religiosam PARENTIBUS: patri scilicet & matri; quatenus post Deum: sunt principium nostri ortus: educationis: & institutionis. Ad parentes reducuntur consanguinei: maxime ascendentes: v. g. avus, proavus, abavus, aliique majores. ET PATRIÆ, loco natali: provinciæ: & popularibus: ad quos revocantur patriæ fœderati, aut benevoli. Hoc debitum parentibus: & patriæ obsequium: tantum est: ut non possit reddi ad æqualitatem: exhaustentem debitum; quomodo tamen fit: in solutione debiti: restitutione: & ejusmodi actibus iustitiæ. Aliàs certum est: quod filius & civis possit obsequiis suis corporalibus & spiritualibus: non tantum æquare: sed & superare beneficium: à parentibus & patriâ acceptum: v. g. utrosque ab infidelitate: servitute: tyrannide liberando.*

1009. *Observantia est virtus: exhibens cultum: debitum superioribus. EXHIBENS: inclinans inferiorem ad exhibendum CULTUM: honorem cum sui submissione. DEBITUM: non minorem quam par sit: ex observantiæ neglectu: nec majorem: ex observantiæ excessu. SUPERIORIBUS: tam politicis quam spiritualibus: nos gubernantibus: quatenus post Deum sunt principium nostræ gubernationis. Gubernantibus actu vel etiam poten-*

poten
autho
tis, ne

Ob
giosaf

100
sonis, e

bus, n
100

sonis: e

11, e
haber

ità ut
Ejusfr

Pastor

100
prima

nis be
ris hu

Virgi
pro ad

785.
di cul

Cæ
manit

quam
cultu

100
cultum

bus sa

tis, &

100
lentian

quia, t
mns r

100
transce
excell

potentiâ: id est, idoneis nos gubernare, ratione suâ
 authoritatîs, scientiâ, virtutis: sanctitatis, potesta-
 tis, nos præcellentis.

Observantia una est politica, sive civilis; alia reli-
 giosa.

1010. *Observantia politica est virtus, deferens cultum per-
 sonis, excellentiâ civili conspicuis. v. g. regibus, principi-
 bus, magistratibus, dominis, heris, præceptoribus.*

1011. *Observantia religiosa est virtus, deferens cultû per-
 sonis: excellentiâ supernaturali conspicuis. SUPERNATURA-
 11, excellentiam naturalem, & civilem superante; &
 habente singularem respectum ad numen divinum:
 ita ut sit particularis participatio excellentiâ divinâ.
 Ejusmodi observantia exhibetur beatis, Sacerdotibus,
 Pastoribus, Confessariis, &c. quâ talibus.*

1012. Undè hæc observantia religiosa est triplex:
 prima est observantia viatorum: secunda est commu-
 nis beatorum, vocaturque *Dulia*: tertia est particu-
 laris humanitati Christi præcisè & Beatissimæ Mariæ
 Virgini Matri. Hæc secunda & tertia sæpè accipitur
 pro actuali cultu duliæ, & hyperduliæ, definito n.
 785. & 787. hic autem accipitur pro virtute, ejusmo-
 di cultum exhibente.

Cæterum licet possit fieri speculativa præcisio hu-
 manitatis Christi, ab hypostasi Verbi, tamen nun-
 quam fuit, nec erit sic præcisâ: ideoque adoranda est
 cultu latriæ; uti dicimus in p. 3. n. 97.

1013. *Observantia religiosa viatorum est virtus, exhibens
 cultum vivis, excellentiâ supernaturali conspicuis viatori-
 bus sanctitate claris, Episcopis, Religiosis, Prophe-
 tis, &c. quâ talibus.*

1014. *Dulia est virtus, exhibens cultum creatura, ob excel-
 lentiam adeptæ beatitudinis. Vocatur Dulia, sive servitus,
 quia, tanquàm servi, magnâ animi demissione, debe-
 mus revereri Sanctos, tanquàm dominos nostros.*

1015. *Hyperdulia est virtus, exhibens creatura cultum
 transcendentem, ob illius singularem unionem ad Deum: &
 excellentiam particularem, incommunicatam alteri.*

TRANSCENDENTEM, cultum superantem duliã communem: idque meritò, quia creatura culta habet non communem, sed SINGULAREM UNIONEM AD DEUM. Qualem habet humanitas Christi: quæ præcisè considerata in se, ut integer terminus cultus, colitur hyperduliã. Itidem B. V. Maria, ratione maternitatis Dei Generaliter sumpta.

1016. *Obedientia est virtus, inclinans ad executionem voluntatis superioris, etiam non præceptivæ. Propriè dicta*

1017. *Obedientia est virtus, inclinans ad executionem præcepti superioris. PRÆCEPTI, propriè dicti: aliàs in hac materiã obedientiæ, sumitur subindè impropriè & latè præceptum, pro nutu voluntateque superioris, intimatã inferiori, absque intentione obligandi. Hæc obedientia est duplex: materialis, & formalis.*

1018. *Obedientia materialis est virtus inclinans ad executionem operis præcepti, non quã præcepti: sed quã habentis intrinsecam honestatem, aut relationem in Deum, aut motivum virtutis distinctæ ab obedientia. Hæc materialis obedientia, non est specialis virtus; sed complectitur omnes virtutes, inclinantes ad actum, cadentem sub præceptum.*

1019. *Obedientia formalis est virtus, inclinans ad executionem præcepti superioris, quia præceptum est. Hæc licet se extendat ad omnis virtutis materiam, tamen est virtus specialis: quia habet rationem objectivam specialem, scilicet debitum authoritati superioris præcipientis, id est, intimantis inferiori voluntatem suam, obligantisque ut exequatur eam.*

1020. *Inobedientia est vitium, violans superioris præceptum.*

1021. *Inobedientia materialis est prævaricatio præcepti sine intentione prævaricandi, expressã. Hæc reperitur in omni peccato: quod (juxta Divum Ambrosium) est divine legis prævaricatio, & cœlestium inobedientiã mandatorum.*

1022. *Inobedientia formalis est violatio præcepti, cum expressã intentione violandi; & præceptum, aut præcipientem contemnendi.*

D E

GRATITUDINE, ET INGRATITUDINE.

1023. **G**ratitudo est virtus, inclinans ad beneficij accepti æstimationem, & repensionem. Hic,

1024. Beneficium est res donataro grata, gratisque donata. **GRATIS**, absque debito, & intuitu remunerationis. Nam si subesset debitum rigorosum, foret merces, solutio, compensatio, vel tributum honorarium. Si subesset intuitus remunerationis, degeneraret in avaritiam.

Gratitudinis objectum, est debitum alteri, à quo acceptum est beneficium. Illius officium est, agnoscere, æstimareque beneficium acceptum; & satagere ut benefactori aliquatenus satisfiat reciproco beneficio, obsequio, cultu, gratiarum actione. Quæ

1025. *Gratiarum actio est benevola protestatio accepti beneficij, cum sui submissione, erga benefactorem n. 835.*

1026. *Ingratitudo formalis est beneficij, benefactorisve contemptus expressus, inficiando beneficium; aut illud, benefactorisve animum vilipendendo; aut omitendo officia gratitudinis, eâ intentione, ut ipse beneficiarius videatur non esse obligatus, ratione beneficii.*

1027. *Ingratitudo materialis est ommissio agnitionis beneficij accepti, vel commissio contra benefactorem, absque contemptu expresso. OMISSIO officiorum gratitudinis, absque contemptu expresso beneficii, aut animi benefactoris; non tamen absque tacito & implicito.*

D E J U S T I T I A V I N D I C A T I V A.

DE justitiâ vindicativâ aliquid diximus antea n. 312. cui superaddi possunt ea, quæ sequuntur.

1028. *Iustitia vindicativa est virtus, ad aequalitatem rependens pœnam, pro injuriâ. VIRTUS, inclinans superiorem & judicem, ad æquandam ultionem injuriæ, commensurando pœnam gravitati culpæ: ut vindicatio, excessu non degeneret in crudelitatem; aut defectu, in nimiam lenitatem.*

Moti-

Motivum speciale justitiæ vindicativæ, est ordinatio, correctio, & reparatio depravati ordinis actionis humanæ, ad rectam rationem, legemq; æternam. Ordinatio, inquam, ut scil. qui culpâ suâ, extra ordinem abiit; ad illum revocetur, etiam invitus, per pœnam.

1029. *Vindicatio est repensio mali pœna, pro malo culpa.* Ut hæc licitia sit, debet fieri à publicâ potestate, & ad æqualitatem.

1030. Si in vindicatione intendatur ordinatio justitiæ læsæ, & reparatio conformitatis ad rectam rationem; erit actus præfatæ justitiæ vindicativæ. Si intendatur emendatio rei, vel aliorum; erit actus charitatis erga proximum: itidem si intendatur reparatio injuriæ, læso illatæ. Si intendatur reparatio honoris divini, erit actus religionis. Si autem intendatur malum proximi, ut ei malè sit, degenerabit in vindictam vindictam privatam. Quæ

1031. *Vindicta privata est inflicto pœna, ex odio proximi facta auctoritate propriâ.* Ex ODIO PROXIMI, ut ei malè sit, reputando malum alienum, esse bonum proprium ulciscens. Hæc vindicta est usurpatio potestatis publicæ & divisæ: scriptum est enim Deuter. 32. & Rom. 12. *Mea est ultio: Mihi vindicta & ego retribuam.* num. 252. notabili 3.

DE VERACITATE ET MENDACIO: AMPHIBOLOGIA ET RESERVATIONE MENTALI.

1032. *V*eracitas est virtus, inclinans ad semper dicendum verum.

Veracitatis sunt tria officia propria: primò procuratio conformitatis intellectûs ad rem intellectam; ut sit verum in cognoscendo, ne concipiatur dicaturque falsum. Secundò procuratio conformitatis verborum ad mentem; ut sit verum in enunciando, ne committatur mendacium. Tertiò procuratio conformitatis

mitatis factorum ad dicta & promissa; ut sit verum in præstando & exequendo, ne committatur infidelitas.

1033. *Mendacium est locutio contra mentem.* Nonnulli complent definitionem, addentes *cum intentione fallendi*: sed assumentum illud omitti potest: quia locutio contra mentem, destituta intentione speque fallendi, reverà est mendacium. **LOCUTIO**, tam impropria, quàm propria. Hæc autem

1034. *Locutio propria est externa mentis expressio, per verba propriè dicta, vocesque humanas articulatas.*

1035. *Locutio impropria est externa mentis expressio, per verba impropriè dicta, v.g. scripta, nutus, gestus, & similia, signa, mentis humanæ expressiva.*

1036. Malitia mendacii consistit in abusu locutionis: quæ à Deo hominibus data est, ut sit expressiva mentis, eique conformis.

Mendacium est triplex: officiosum, jocosum, perniciosum.

1037. *Mendacium officiosum est locutio contra mentem, causâ utilitatis propria, vel aliena: absque injusto nocumento alieno spirituali, vel temporali: semper autem cum nocumento spirituali proprio.*

1038. *Mendacium jocosum est locutio contra mentem, causâ voluptatis propria vel aliena: absque injusto nocumento alieno. Quod si subsit, ex officioso, jocosove mendacio fiet perniciosum. Nam*

1039. *Mendacium perniciosum est locutio contra mentem, cum proximi nocumento injusto: sive subsit propria alienave utilitas vel voluptas. Cum injusto, inquam, nocumento: nam si foret justum, mendacium desineret esse perniciosum. Exempli gratiâ, proditor civitatis Cameracensis, exhibet mihi conjurationem, à pluribus signatam, sollicitans ut & ipse subscribam: dico me facturum, modò authographum conjurationis instrumentum deponatur penes me asserendum: non habeo autem voluntatem subsignandi, nec subsigno; sed defero illud ad Magistrarum, proditores autem capite plectuntur. Hoc casu est mendacium officiosum*

sum in Rempublicam; & non perniciosum, quia licet adferat proditoribus nocumentum, tamen non injustum.

1040. Ad cavendum mendacium, quidam utuntur amphibologiâ, vel restrictione tacitâ, sive reservatione mentali: sed frustra sæpiissimè. Nam hærent in eodè mendaciù luto, aut in illud relabuntur; vel incurrunt in duplicitates, dolos, fallacias, damnificationes, scandala, everfionemque societatis humanæ: quæ mendaciis paria sunt, imò pejora. Cæterùm

1041. *Amphibologia est ambiguus sermo. Sive, est locutio, habens sensum duplicem, v. g. Ajo te Æcida Romanos vincere posse.*

1042. *Restrictio tacita est externa locutionis interna limitatio subauditâ, v. g. Homo est mortalis & immortalis; subaudiendo, secundùm corpus mortalis; secundùm animam immortalis. Hæc restrictio tacita, est synonyma reservationi mentali. Quæ reservatio mentalis est internum complementum sermonis, incompletè prolati, v. g. Genes. 27. Ego sum primogenitus tuus Esau, jure scil.*

1043. Amphibologiæ, reservationisque mentalis promiscuus usus, est illicitus, tanquàm abusus; discretus usus est licitus: quando scilicet subest necessitas absoluta, vel moralis, aliave iusta causa celandæ veritatis, hoc artificio verborum.

1044. Itaque ut amphibologiæ usus sit licitus, requiritur primò quòd verba sint verè ambigua, & absque violentâ detorsione possint verificari in sensu loquentis. Secundò quòd subsit rationabilis causa, sic ambiguenè loquendi, v. g. Tobiaë 5. Raphaël dicit, *Ego sum Azarias, magni Anania filius*, id est, Ego sum adiutorium Domini, filius adoptivus Dei. Eiusmodi amphibologia est communissima, quando loquens usurpat verba, in significatione propriâ; quæ audiens intelligit in metaphoricâ ordinariâ, v. g. dico aliquem *delirare*, id est, sulcum curvum ducere: *dissidere*, id est, separato loco sedere &c.

1045. Ut autem reservatio mentalis sit licita, illa debet subintelligi ex dispositione juris, vel communi usu loquendi; aut particulari respectu personæ loquentis, vel de qua fit locutio. *Ex dispositione juris*, v. g. promitto judici me dicturum in causâ, quidquid novi; subtrahendo mente, *Quando interrogabor, servato ordine juris*. Vel debet subintelligi *communi usu loquendi*, v. g. promitto servare secretum, subintelligendo. *Nisi vergat in præjudicium alterius*. Aut debet subintelligi *particulari respectu personæ loquentis*. Sic Christus dicit Joan. 14. *Pater major est me*, subaudiendo, *Secundum humanitatem*. Addit Joan. 20. *Ego & Pater unum sumus*, scilicet *secundum divinitatem*. Item affirmat Confessarius se nihil scire de peccato alieno, noto ex sacramentali confessione; subaudiendo, *ita ut possit illud revelare &c.* Item pœnitens à confessario interrogatus an commiserit aliquod particulare peccatum? Quod reverà commisit, ante postremam legitimam confessionem: respondet se non commisisse, subaudiendo, *à postremâ confessione*: vel ita ut *hic & nunc debeat illud confiteri*. Aut debet subintelligi *particulari respectu personæ, de quâ fit locutio*. Sic Christus Matt. II. & 17. & Marci 9. dicit: *Ioannes est Elias*, subaudiendo *spiritu*, non personâ.

DE SIMULATIONE, ET HYPOCRISI.

1046. **S**imulatio est mendacium facti, in exteriori gestu, præferendo exteriori actione aliud, quàm fit in mente.

1047. In genere, *Hypocrisis est persona aliena simulatio*: uti fit in comediis & tragediis. *Hypocrita est persona aliena simulator*: cujusmodi est histrio. Ad sensum sacræ Scripturæ & Patrum.

1048. *Hypocrisis est fictio peccatoris, se justum simulantis*.

Hypocrita est peccator, simulans se justum; præ se ferendo exterius sanctitatem fictam & simulatam.

DE AFFABILITATE, EUTRAPELIA,
ET VITIIS OPPOSITIS.

1049. **A**ffabilitas est virtus, efficiens conversationem cum proximis gratam, & comem. CONVERSATIONEM, propriè in colloquiis & affatu; consequenter in omni aliâ seriâ conversatione humanâ.

1050. *Eutrapelia est virtus, servans decorum in ludicris, recreandi animi causâ assumptis. Ne scilicet eorum usus degeneret in scurrilitatem, vel abstinencia in rusticitatem & morositatem.*

Affabilitati per excessum opponitur *blanditia & adulatio*: per defectum, *morositas & litigium*,

1051. *Blanditia est indecora sui ad homines accomodatio; omnia probando & laudando, utilitatis suæ causâ.*

1052. *Morositas est asperitas conversationis, adferens proximis molestiam & tædium.*

1053. *Litigium est alienarum actionum contradictio, in conversatione humanâ.*

DE LIBERALITATE, PRODIGALITATE,
AVARITIA, ET EPIKEIA.

1054. **L**iberalitas est virtus, moderans pecunia cupiditatem. MODERANS, juxta præscriptum rectæ rationis, aviditatem pecuniæ, & rerum pecuniâ aestimabilium: dans quoque promptitudinem ad eas gratis, hilariter & copiosè expendendum. Itaque duo sunt munia liberalitatis: 1. moderatio affectûs divitiarum: 2. earundem communicatio prompta, gratuita & copiosa. Undè potest etiam rectè definiri: *Liberalitas est virtus inclinans ad erogandum res suas promptè, gratis & copiosè.*

Liberalitati, per defectum opponitur avaritia: per excessum, prodigalitas.

1055. *Avaritia est inordinatus amor divitiarum, erogationisque illarum tenacitas.*

1056. *Prodigalitas est excessiva erogatio divitiarum.*

1057. *Epikeia, sive aequitas est virtus dirigens ad agendum contra verba legis, secundum habituales intentionem legislatoris. v. g. lex ait redde depositum: petit furiosus depositum gladium; depositarius non reddit, sequens habituales intentionem legislatoris, in tali casu. Vide p. I. 2. n. 539.*

DE FORTITUDINE, ET ACTIBUS IPSIUS
VITIISQUE OPPOSITIS.

1058. **F**ortitudo est virtus, dans animo firmitatem, in periculis mortis, aliisque rebus terribilibus. **FIRMITATEM**, reddens animum constantem & inconcussum in perpeffione, & repulsâ terribilium; juxta præscriptum rationis moderando motus animi, scil. timorem mali imminentis, tristitiam mali præsentis, & audaciam in repellendo malo.

1059. *Audacia est actus fortitudinis, animique promptitudo, in periculis terribilium, aggrediendis & repellendis; juxta præscriptum rectæ rationis.*

Fortitudini per excessum opponitur intimiditas & temeritas; per defectum, ignavia & timiditas.

1060. *Intimiditas est vitium, dans vacuitatem justitiamoris, in periculis mortis, aliisque rebus terribilibus: non timendo ea, quæ verè timenda sunt; quando & quantum oportet, juxta præscriptum rectæ rationis.*

1061. *Temeritas est excessus in audendo. Sive, est vitium in repellendo malo, audens supra quàm recta ratio dicit, aggrediendo quod non convenit, aut quomodo non convenit. Vocatur subindè projecta audacia.*

1062. *Ignavia est defectus audacia, in periculis mortis, aliisque rebus terribilibus: non audendo aggredi quod convenit, ad malum repellendum.*

1063. *Timiditas est excessus timoris, in periculis mortis, aliisque rebus terribilibus; timendo quod non oportet, vel plusquàm oportet.*

1064. *Martyrium est actus fortitudinis, & testimonium veritatis fidei, alteriusve vera virtutis; per tolerantiam mortis.* EST ACTUS ELICITUS FORTITUDINIS: imperatus autem subindè fidei, charitatis, castitatis, justitiæ &c. ET TESTIMONIUM externum, quod Christo, doctrinæque ipsius præbetur; hoc ipso, quo pro eâ mors sustinetur. VERITATIS FIDEI: juxta illud Marci 8. *Qui perdidit animam suam propter me & Evangelium, salvam faciet eam.* ALTERIUSVE VERÆ, perfectæ, & charitate formatae VIRTUTIS, v. g. temperantiæ, veracitatis, castitatis &c. juxta illud Matth. 5. *Beati qui persecutionem patiuntur, propter justitiam &c.* PER TOLERANTIAM MORTIS, quâ completur perfectum martyrium.

1065. Præter martyrium in voto, efficaciæque desiderio, potest statui quadruplex martyrium. Primum est omninò completum, quo mors reipsâ sustinetur, in testimonium Dei doctrinæque ipsius. Secundum est completum ex parte causæ proximæ, & intrinsecùs penetrantis, v. g. vulnerum lethalium, veneni &c. etiamsi contingat mortem divinitùs impediri. Tertium est completum ex parte causæ, extrinsecùs applicatæ, v. g. ignis, olei ferventis &c. divinitùs impeditæ. Quartum est inchoatum tantùm, per tolerantiam tormentorum, non lethalium. Quisquis autem coram persecutore fidem confessus fuerat, sine passione tormentorum, non martyr, sed confessor vocabatur.

1066. Ad martyrium parvulorum, & adultorum à nativitate amentium, non est aliud requisitum, quàm ut illis mors inferatur, in odium Christi: Christianæve religionis. Ad martyrium utentium ratione, quatuor sunt requisita: 1. mortis irrogatio, odio Christi, fidei, alteriusve virtutis perfectæ. 2. acceptatio mortis, ob piam causam. 3. non resistentiâ. 4. fides, charitas, & status gratiæ. Itaque primò, mortis irrogatio debet à persecutore fieri directè, vel indirectè, adigendo martyrem ad sui præcipitationem, submer-

submerfionem, &c. Debet, inquam, fieri in odium Christi, fidei, alteriusve perfectæ virtutis: uti patet ex 1. Petri 4. Matthæi 5. & Marci 8. Debet fecundò esse mortis acceptatio: quia adultus, uti non potest sine proprio confensu peccare, ità nec justificari sine eo, saltè virtuali. Acceptatio, inquam, ob piam causam: aliàs non foret opus virtutis, si fieret ad vanam gloriam, fimilemve finem pravum, tanquàm integrum motivum. Debet tertio esse non resistantia ad tuendam propriam vitam: quia martyrii passio debet esse voluntaria, & mortis Christi, tanquàm ovis, ad occisionem ducti, assimilativa. Secus foret, si resistantia fieret ad tuendam rempublicam Christianam, contrà infideles, &c. Debet quartò adesse fides, charitas, & status gratiæ: saltè ante consummatum morte martyrium. Quia *sine fide, impossibile est placere Deo*, ut ait Heb. 11. Apostolus: adjungens 1. Cor. 13. *Si tradidero corpus meum, ità ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

1067. *Patientia est virtus, firmans animum, in tolerantia afflictionum.* FIRMANS, ità ut propter mala, & afflictiones, non deserat bonum virtutis, nec committat peccatum: patientia est fortitudo, inadæquatè concepta: nam adæquatè concepta moderatur animum non tantum in perpeffione malorum, sed etiam in repulffione illorum.

1068. *Longanimitas est aquanimis tolerantia afflictionis, orta ex boni sperati dilatione.*

Patientiæ per excessum afflictionis opponitur impatientia: per defectum, insensibilitas.

1069. *Impatientia est vitium, excedens modum in dolore malorum; illiusque impulsu, à recto discedens.*

1070. *Insensibilitas est vitium, quo quis afflictionibus non tangitur, velut stolidus, aut inhumanus.*

DE MAGNANIMITATE, MAGNIFICENTIA,
CONSTANTIA, &c.

1071. **M**agnanimitas est virtus, inclinans ad actus heroicos, in omni genere virtutum. Quævis virtus perfecta, gradûsque intensi, inclinatur ad suæ speciei actus excellentes; quia in iis excellenter elucet honestas specialis cuiusque virtutis. Magnanimitas autem inclinatur ad omnium omninò virtutum actus excellentes; quia ardui sunt, & animo generoso congruentes.

Ad magnanimitatem pertinet fidentia, & securitas. Ista autem

1072. *Fidentia est expedita promptitudo animi, orta ex persuasione superandarum difficultatum, adipiscendique boni ardui.*

1073. *Securitas est animi tranquillitas, reddens illum curis, superfluis solutum, & in Dei auxilio quiescentem.*

Magnanimitati per defectum opponitur pusillanimitas; per excessum præsumptio, ambitio, & inanis gloria.

1074. *Pusillanimitas est vitiosa propriarum virium diffidentia, refugiens opera, iisdem commensa. PROPRIARUM VIRIUM, Dei dono acceptarum. REFUGIENS tanquam nimis ardua, & superantia propriam facultatem: cum reverà talia non sint.*

1075. *Præsumptio est propriarum virium nimia aestimatio, in aggrediendis iis, quæ superant eas.*

1076. *Ambitio est inordinatus appetitus honoris.*

1077. *Inanis gloria est inordinatus appetitus fama, laudis, & gloria.*

1078. *Magnificentia est virtus, inclinans ad efficiendas res magnas, & sumptuosas, juxta præscriptum rectæ rationis.*

1079. *Perseverantia est virtus, firmans animum efficiensque boni operis laboriosi ac diuturni continuationem. FIRMANS ANIMUM, vincendo molestiam, & tædium obrepens ex opere laborioso, ac diuturno, CONTINUA-*
TIONEM.

TIONEM usque ad finem , à rectâ , ratione præstitutum: ideò , quia ejusmodi continuatio est per se honesta.

1080. Perseverantiæ affinis. *Constantia est virtus dans animo immutabilitatem in bono, ut in eo sibi constet, invariabilisque perseveret, contra omnes difficultates.*

Constantiæ per excessum opponitur pertinacia; per defectum, inconstantia, & mollities.

1081. *Pertinacia est vitium dans animo inordinatam firmitatem, & persistentiam; ubi non oportet, aut plus quàm oportet.*

1082. *Inconstantia est vitium, efficiens animum, in suo proposito, mutabilem, absque ratione.*

1083. *Mollities est vitium, efficiens animum, temerè resilientem à bono, radio difficultatis, aut diurnitatis.*

DE TEMPERANTIA.

1084. **T**emperantia est virtus, moderans affectum usumque voluptatum gustûs, & tactûs. VIRTUS cardinalis. MODERANS juxta præscriptum rationis voluptates gustûs: & esculentorum poculentorumque affectum, & usum; quatenus conducit bonæ valetudini corporis, & idoneæ dispositioni mentis, ad suas functiones. Moderans etiam voluptates tactûs, in usu venereorum, ad matrimonialem proles generationem, vel debiti redditionem.

Temperantiæ partes integrales sunt honestas, & verecundia. Quæ

1085. *Honestas est prosecutio decori, elucens in actibus temperantia. Et hoc*

1086 *Decorum est conformitas actuum temperantia, ad rectam rationem.*

1087. *Verecundia est fuga turpitudinis, ex intemperantiâ provenientis.*

Temperantiæ per defectum opponitur stupor; per 1088. excessum intemperantia. Ille* *Stupor est inordinata aversio delectationum gustûs, & tactûs: nolendo iis uti, quando, & quantum oportet.*

1089. *Intemperantia est inordinatus affectus, ususve delectationum gustûs, & tactûs.*

Temperantiæ species sunt abſtinentia, ſobrietas, caſtitas, & pudicitia.

1090. *Abſtinentia eſt virtus, moderans affectum, uſumque delectationis eſculentorum.*

1091. *Sobrietas eſt virtus moderans affectum, uſumque potus inebriativi. Quatenùs eſt peccatum.*

1092. *Ebrietas eſt vitium, cauſans inordinatam potationem, & ex eâ, uſus rationis privationem. Quatenùs eſt peccati effectus,*

1093. *Ebrietas eſt voluntaria, & violenta uſus rationis privatio, per nimium potum, cauſâ voluptatis aſſumptum.*

VOLUNTARIA, ut excludatur involuntaria, per ignorantiam inadvertentiamque inculpabilem, & per coactionem. **VIOLENTA**, ut excludatur naturalis privatio uſus rationis per ſomnum. **PER NIMIUM POTUM**, ut excludatur ea, quæ fit per odorem lupuli, ſuffitum, peti, ſive tabaci, &c. **CAUSA VOLUPTATIS**: quia ſi fiat cauſâ medicinæ, ſalvandæ vitæ, &c. non erit ebrietas, ad præſentem ſenſum.

1094. Mala in ebrietate commiſſa imputantur ad peccatum, ſi antea fuerint volita in ſe, vel voluntaria, in ebrietate. In ſe, inquam, volita, per ebrietati præviam intentionem expreſſam: vel indirectè voluntaria, in ebrietate, tanquam cauſâ, ex qua nata ſunt ſequi, aut ſecutura prævidentur vel debent prævideri, & omittitur ſufficiens cautio ne ſequatur.

DE JEJUNIO.

1095. **I**n genere. *Iejunium eſt victus parsimonia major, quam communis temperantia regula poſtulet.* **PARSIMONIA MAJOR**, conſiſtens in abſtinentiâ diuturniore, & duriore victus ratione.

Iejunium eſt multiplex: naturale, medicinale, Eccleſiaſticum, &c.

1096. *Iejunium naturale eſt omnimoda abſtinentia cibi, & potus, exterius ſumpti, & per fauces trajecti in ſtomachum: idque à media nocte præcedente. Ejusmodi jejunium*

jeju
rifi
I
ſaniti
I
tia,
I
obtin
cupi
II
illud
magn
cius
II
deleã
cato
nem
trojer
II
nenti
prim
inqu
lacti
nam
perm
pluri
quat
quen
plenã
Terti
caſus
na, ja
abſq;
II
tentia
cam,
mora
quoa

jejunium regulariter est requisitum, ad sacræ Eucharistiæ sumptionem.

1107. *Jejunium medicinale est cibi potûsque abstinentia, sanitatis gratiâ.*

1108. *Jejunium philosophicum est cibi potûsque abstinentia, ad habendas animi functiones expeditas.*

1109. *Jejunium morale est cibi potûsque abstinentia ad obtinendum finem moraliter bonum. v.g. ad sedandos concupiscentiæ motus, &c.*

1100. *Jejunium spirituale est abstinentia à peccatis. Juxta illud Augustini, tractatu 17. in Joannem. Jejunium magnum, & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus seculi.*

1101. *Jejunium pœnitentiale est abstinentia cibi potûsque delectabilis, ad iram Dei placandam, remissionemque peccatorum impetrandum. Juxta illud Danielis 10. Panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introjerunt in os meum.*

1102. *Jejunium Ecclesiasticum est voluntaria victûs abstinentia, secundùm Ecclesiæ præscriptum: quod tria requirit: primò abstinentiam ciborum, certi generis, carnis, inquam, & pinguedinis, & in quadragesimâ ovorum, lactis, & lacticiniorum butyri & casei, quæ sementinam trahunt originem carnis: quæ tamen lacticinia permixta sunt jam multis locis. Secundò abstinentiam plurimum unâ refectionum in die, sive spacio viginti quatuor horarum, à mediâ nocte præcedente, ad sequentem: ità ut mortaliter peccetur in secundam plenâ refectione: quin & probabiliter in sequentibus. Tertiò, certam refectionis horam: quæ olim fuit occasus solis: postea tertia vel quarta hora pomeridiana, jam est ipse meridies. Cujus anticipatio notabilis, absq; justâ causâ, probabiliter est peccatum mortale.*

1103. *Jejunii excusatio legitima est triplex: impotentia, labor, & pias: quæ potest revocari ad unicam, scilicet ad impotentiam: eamque absolutam, vel moralem. Quando evidenter cessat obligatio jejunii, quoad unicam refectionem, cibosque vetitos, tunc*

non est opus dispensatione: in dubio, est opus eâ, impetratâ à superiore: qui respectu religioforum, est prelatuſ regularis: respectu sæcularium, est Ordinarius, eoq; absente, parochus. Quibus autem permissus est usus vetitorum, ad corroborandam naturam debilitatam: iisdem est permissa secunda refectio: non tamen habentibus meram antipathiam ciborum quadragesimalium.

1104. Peregrinus tenetur jejuniis particularibus locorum, in quibus versatur: & absolvitur à jejuniis loci domicilii sui. Nisi sint jejunia, toti populo Christiano communia: quale est jejunium quadragesimale, quod in loco habitationis absolutum, non debet prorogari in loco peregrinationis, si ibidem adhuc duret. In quo tantumvis absolutum, prorogari debet, si adhuc duret in loco habitationis. In jejunium sensim per abusum irrepsit collatio: undè est consultissimum, eâ penitus abstinere. Hæc.

1105. *Collatio est vespertina modici cibi sumptio, ne potus noceat: & secundum laxiores, ut corpus modicè reficiatur.*

1106. *Gula est inordinatus appetitus, ususve cibi & potûs.*
INORDINATUS quinque modis, hoc versiculo comprehensus:

Præproperè, lautè, nimis, ardentè, studiosè.

1107. Gula est peccatum capitale, quia ex eo, tantquam capite multa alia peccata oriuntur: tamen ex genere suo est tantum peccatum veniale: quia illius malitia, ex objecto sumpta, non notabiliter repugnat charitati Dei, vel proximi.

D E C A S T I T A T E.

1108. *Castitas est virtus, moderans affectum, usumque venerorum* MODERANS juxta præscriptum recte rationis. Castitas est duplex, perfecta, & imperfecta.

1109. *Castitas perfecta est virtus, excludens omnem affectum usumque venerorum, etiam aliàs licitorum: quia*
habet

habet
omni

Si
libidin
ginita
virgin

II
bidinis

II
Sive,

reorum

LANT

peretu

virtus

mane

II
rans ca

perfec

taxat

vel pe

II
usum

g. gel

da, &

II
reprim

D

II 15

ex co

nant:
posto
qui ag
cies su
II
ruptâ.
ti, or

habet annexum propositum abstinendi perpetuò ab omnibus voluptatibus carnalibus illicitis, aliasq; licitis.

Si castitas habeat adjunctam carnis integritatem, libidinosa contagionis expertem, vocatur estq; virginitas: quæ duplex est, scilicet virginitas status, & virginitas virtus. Accepta pro statu

III 10. *Virginitas est naturalis integritas carnis, expertis libidinis.* Accepta pro virtute

III 11. *Virginitas est perfecta castitas carnisque integritas, Sive, est virtus, refranans omnem affectum, usumq; venerorum, conservans voluntariam carnis integritatem. VOLUNTARIAM, quia si involuntariè & violentè corrumperetur integritas carnis, non amitteretur virginitatis virtus. Ceterum quàm diu manet integritas, tam diu manet virginitatis status, non tamen semper virtus.*

III 12. *Castitas imperfecta est virtus, aliquatenus moderans carnales voluptates.* ALIQUATENUS, non omninò perfectè: quia includit propositum, ad tempus dumtaxat abstinendi ab omnibus voluptatibus carnalibus; vel perpetuò ab illicitis, moderatè autem utendi licitis.

III 13. *Pudicitia est virtus, pudori humano conformans usum venerorum, & omnia ordinata ad venerem. v. g. gestus, aspectus, tactus, oscula, amplexus, pudenda, &c. PUDORI, & verecundiæ humanæ. Hic autem*

III 14. *Pudor est infamia, justaque vituperationis metus, reprimens à turpitudine actionis.*

DE LUXURIA, ET ILLIUS SPECIEBUS.

III 15. **L**uxuria est libidinosa voluptatis inordinatus affectus, & usus. Est peccatum capitale, quia ex eo tanquàm capite, multa alia peccata promanant: estq; mortale ex genere suo; ideoq; ab Apostolo Galat 5. numeratur inter opera carnis, que qui agunt, regnum Dei non consequentur, Luxuriæ species sunt fornicatio, adulterium, &c.

III 16. *Fornicatio est carnalis copula soluti cum solutâ corruptâ. SOLUTI CUM SOLUTA à vinculo matrimonii, voti, ordinis sacri, cognationis, & affinitatis. Aliàs si congre-*

congregredientium uterque aut alteruter foret innexus vinculo matrimonii, esset adulterium. Si voti, ordinisve sacri, esset sacrilegium: si cognationis, aut affinitatis, esset incestus. **CORRUPTA**, non virgine, aliàs foret stuprum.

1117. Fornicatio est peccatum mortale, contra jus divinum positivum, uti patet ex 1. Cor. 6. Galat. 5. & Ephes. 5. Est insuper contra jus divinum naturale: quod pro fine concubitùs carnalis instituit procreationem prolis, illiusque rectam educationem, assequendam per maris & feminae vinculum indissolubile matrimonii.

1118. *Adulterium est copula carnalis, violans fidem conjugalem.* Sive, est illicitus concubitus conjugatorum, utriusque, vel alterutrius. Undè est triplex adulterium: primò ex parte maris conjugati: secundò ex parte feminae conjugatae: tertio ex parte utriusque conjugati. Primum est grave, quia est peccatum contra castitatem, & contra iustitiam, vetitum Exodi 20. & alibi. Secundum est gravius, quia continet totam malitiam primi, ei que superaddit aliam, impediendo prolis generationem, illiusve certitudinem, substituendo marito adulterinam prolem, dandoque legitimis illegitimum cohæredem. Et licet actu hæc non sequantur tamen nata sunt sequi; eorumque periculo adultera sese exponit: quin & adulter, cooperans hisce omnibus, & conjiciens adulteram in moralem necessitatem horum omnium: imò subindè ad ea expressè inducens. Tertium est gravissimum, quia committitur duplex peccatum, & duplex injuria in duos conjuges; estque duplex ille numerus necessariò in confessione aperiendus: duplex, inquam, numerus malitarum mortalium, quia in unico physico adulterio concurrentium: quo duo thori violantur: uti & duplex numerus injuriarum, in unico physico homicidio, quo mater prægnans, & foetus occiditur, &c.

1119. *Incestus est copula carnalis consanguineorum, vel affinium, intra gradus prohibitos.* **COPULA** destituta legitima

timâ d
confar
gradus
ad qua
secun

112
quam
quòd i
guinita
diata &
probab
nitatis
stincto
incest
ab ince
neorur
reliqu
gradus
præfer

112
legalis
ex Bap
quod e
nitente
cap. Or

112
per actu
initiate
person
imagin
celli, c
gium i
constu
in ipso
se Deo

112
omnis
Baptis

timâ dispensatione. PROHIBITOS: quales sunt gradus consanguinitatis, usque ad quartum inclusivè: item gradus affinitatis, ex matrimonio contractæ, usque ad quartum etiam; ex copulâ autem illicitâ, usque ad secundum inclusivè.

1120. Incestus est gravior cum consanguineâ, quam cum affine, in eodem gradu: imò verius est, quòd illi duo incestus differant specie; quia consanguinitas & affinitas differunt specie, sicut unio immediata & mediata; naturalis, & voluntaria. Insuper probabile est, omnes gradus consanguinitatis & affinitatis differre specie; & efficere incestus, specie distinctos. Saltem probabile est, quòd specie differat incestus consanguineorum & affinium lineæ rectæ, ab incestu lineæ collateralis. Item incestus consanguineorum primi gradûs lineæ collateralis, ab incestu reliquorum graduum. Item incestus affinium primi gradus lineæ rectæ, ab incestu reliquorum graduum; præsertim lineæ collateralis.

1121. Ad incestum reducitur violatio cognationis legalis: violatio autem cognationis spiritualis, ortæ ex Baptimo & Confirmatione, ad sacrilegium: ad quod etiam reducitur congressus confessorii, cum pœnitente filiâ spirituali: uti constat ex causâ 30. q. 1. cap. Omnes & sequenti. In hac luxuriæ materiâ.

1122. *Sacrilegium est persona, rei, locive sacrorum violatio, per actum venereum.* PERSONÆ sacræ, scil. ordine sacro initiatæ vel voto castitatis obligatæ. REI sacræ, à personâ locoque sacris distinctæ, v. g. sacramenti, imaginis, calicis &c. LOCIVE sacræ, templi, altaris, sacelli, cœmeterii. Cujusmodi ter execrandum sacrilegium in excidio Thenensi accidit militis illius, qui constuprans sanctimoniam Christo desponsatam, in ipso altari Ecclesiæ; ajebat ore blasphemus. Velle se Deo cornua figere.

1123. Ad sacrilegium, latè sumptum revocatur omnis libido Christiani, tanquàm personæ sacratæ per Baptismum, Confirmationem, sacerdotiamque Eucharistiam,

charitiam, quibus corpus cujusque fidelis, factum est membrum Christi & templum Spiritus sancti.

1124. Propriè dictum, *Stuprum est illicita defloratio virginis*, præcipuè invita. Sive, *est claustrum virginalis corruptio per copulam carnalem illicitam*, id est, habitam extra legitimum matrimonium. Quidam probabiliter tenent, stuprum non esse luxuriæ peccatum, specie distinctum à fornicatione simplici, nisi sit virginis invitæ injuriosa defloratio. Propriè, inquebam, dictum stuprum; quia latè & impropiè acceptum stuprum, significat omnem copulam carnalem, lege civili prohibitam: id est, condistinctam contra simplicem fornicationem & concubinatum.

1125. *Raptus est violenta abductio persona, causâ explendæ libidinis*. ABDUCTIO renitentis, de uno loco, ad alium. PERSONÆ, feminæ, vel maris. Explendæ, ita ut libido actu expleatur.

Ad completum raptum, tria requiruntur: 1. vis illata renitenti personæ, mari vel feminæ abductæ: aut saltè injuria illata scientibus & reclamantibus iis, quorum potestati subest, v. g. parenti, tutori, sponso, marito. 2. abductio de uno loco ad alium distinctum. Nihilominùs si persona non abducatur, sed in eodem loco invita violetur; secundùm leges censetur raptus, & punietur pœnis raptorum, uti constat ex cap. 3. de raptor. 36. q. 1. 3. actualis expletio libidinis: quia hic raptus est species luxuriæ. Paulò aliter sentiendum est de raptu, impedimento matrimonii: uti dicemus in p. 3. n. 593.

1126. *Vitium contra naturam est libidinese voluptatis actus, contra naturam ejusdem actus venerici: qui ex naturâ suâ postulat esse talis, ut ex ipso possit sequi conceptio foetus, ejusdem speciei*. Ad quod quinque sunt requisita: primò copula carnalis duorum suppositorum: secundò eadem in utroque natura: tertio diversus sexus: quartò organa congrua: quinto applicationis organorum debitus modus. Undè potest, esse quintuplex peccatum contra naturam: primò voluptas

tas
son
cart
mor
sup
lupt
ræ,
lupt
ræ,
app
prim
brut
sexu
tò, c
poll
I I
demon
spec
bo, v
I I
bestia
men
I I
sonar
femi
& G
I I
mine
strum
I I
natur
jusde
nerat
recip
verlo
I I
tra co
SEMI

tas carnalis, extra copulam carnalem, per unius personæ mollitiem & pollutionem. Secundò, voluptas carnalis, cum supposito diversæ naturæ, v.g. demone, vel bruto. Tertiò, voluptas carnalis duorum suppositorum, ejusdem naturæ & sexûs. Quartò, voluptas carnalis duorum suppositorum, ejusdem naturæ, diversi sexûs, cum organis indebitis. Quintò, voluptas carnalis duorum suppositorum, ejusdem naturæ, diversi sexûs, cum debitis organis indebito modo applicatis. Inter quæ peccata, est hic ordo gravitatis: primò, copula carnalis cum demone: secundò, cum bruto: tertio, cum eodem sexu: quartò, cum diverso sexu, in vase indebito: vel cum organo indebito: quintò, copula cum sexu debito, modo indebito: sexto, pollutio, sive molities.

1127. *Sodomia diabolica est hominis copula carnalis, cum demone.* HOMINIS, maris, vel feminæ. DÆMONE, in specie humanâ, vel brutali apparente: coque incubo, vel succubo. Bestialitas, sive

1128. *Sodomia bestialis est hominis copula carnalis, cum bestia.* De eâ detestandâ, flammisq; vorandâ, fit mentio Levitici 18. & 20.

1129. *Sodomia ejusdem sexûs, est congressus carnalis personarum ejusdem naturæ & sexûs, v. g. maris, cum mare; feminæ, cum feminâ.* De eâ agit Apostolus Rom. 1. & Gal. 5.

1130. *Sodomia diversi sexûs, est congressus maris & femina, cum organis indebitis.* Scilicet in vase indebito, instrumentovè indebito.

1131. *Concubitus inordinatus est ille, qui in omnibus est naturalis, excepto modo.* Id est, qui fit inter personas ejusdem speciei, diversi sexûs, sed modo inepto ad generationem: quia sperma virile non potest eo modo recipi, vel ad matricem attrahi, v. g. situ feminæ averso, vel viri succubo &c. Mollities, sive

1132. *Pollutio est voluntaria seminis resolutio, facta extra copulam carnalem.* VOLUNTARIA in se, vel in causâ. SEMINIS virilis, aut feminei. RESOLUTIO ac decisio; etiamli

etiam si abesset effluxio extra membrum genitale femineum. FACTA voluptatis causâ, vel solius sanitatis, tentationisve mitigandæ.

1133. *Impudicitia est vitium, pudori humano repugnans, in usu venerorum, & ad ea ordinatorum, v. g. in copulâ carnali & in aspectibus, tactibus, osculis, amplexibus, aliisque ad eam ordinatis. Hoc sensu interpretes accipiunt impudicitiam, ab Apostolo Gal. 5. inter opera carnis recensitam.*

DE MANSUETUDINE, CLEMENTIA, MODESTIA, VITIISQUE OPPOSITIS.

1134. **M**ansuetudo est virtus moderans iram appetitumque vindictæ, juxta præscriptum rectæ rationis. MODERANS IRAM, cohibendo illam, quando non est irascendum: & quando est irascendum, imponendo iræ modum; ut illa non moveatur, nisi quando, cui, quantum, & quomodo oportet.

Mansuetudini per defectum opponitur lentitudo, per excessum iracundia.

1135. *Lentitudo est ira vacuitas inordinata. Sive, est natura stupor, tollens iram omnem, & ordinatum vindictæ appetitum: quando scilicet secundum præscriptum rectæ rationis, sumenda est ira & vindicta. Eiusmodi lentitudo est peccaminosa, quando ex eâ omittit quis officium suum, v. g. monere, corripere & punire delinquentes.*

1136. *Vindicta est repensio pœnæ; pro culpâ. Vide n. 1029. 1030. 1031.*

1137. *Iracundia est inordinatus vindictæ appetitus.*

1138. *Clementia est virtus, moderans vindictam, minuensque pœnæ inflictionem, quantum recta ratio patitur.*

Clementiæ per defectum opponitur lenitas nimia; per excessum crudelitas.

1139. *Lenitas nimia est inordinatus vindictæ defectus. Sive, est indebita pœnæ remissio, ex nimia mali alieni compassione.*

1140. Cru-

1140. *Crudelitas est inordinatus vindictæ excessus. Sive, est animi atrocitas, in inflictione pœna. supra meritum culpæ.*

1141. *Modestia est virtus, internos externosque animi motus moderans, intra modum debitum: intra limites statûs, ingenii & fortunæ uniuscujusque.*

1142. *Lascivia est corporis motus indecens; ex animi dissolutione procedens.*

Modestix species est humilitas.

DE HUMILITATE, ET SUPERBIA &c.

1143. **H**umilitas est virtus, inclinans creaturam intellectualem, ad sui utilitatem profitendam, interius exteriusque, dictis & factis. Sive, est virtus, quâ quis verissimâ suâ cognitione; sibi ipsi vilescit, iudicio & affectu. Unde est duplex humilitas iudicii & affectûs.

1144. *Iudicii humilitas est ea, quâ quis seipsum intuens ad lumen veritatis, agnoscit suam vilitatem & se coram Deo dimittit: non tamen vult ab aliis vilis haberi; aut contemni; sed potius magni æstimari & honorari.*

1145. *Affectûs humilitas est ea, quâ quis cupit ab aliis vilis haberi, qualem se coram Deo iudicat. Humilitati per defectum opponitur nimia sui abjectio; per excessum, superbia.*

1146. *Abjectio sui est inordinata propria excellentia demissio: redundans in injuriam proprii statûs, malamvè proximi ædificationem. Ejusmodi foret sacerdotum Episcoporumque abjectio, ad ministeria magnatam, obsequia heroidum, similiave indecentia officia sese demittentium.*

1147. *Superbia est inordinatus appetitus propria excellentie.*

1148. *Maledictio est mali imprecatio,*

1149. *Improprium est indigentia obsectio, vel exprobratio benefici, in necessitate collati.*

1150. *Convitium est obsectio mali pœna, coram facta, per violationem honoris alieni. MALI POENÆ, tam*

animi quam corporis, v. g. objectio stupiditatis, ignorantiae; balbutiei, defectus natalium &c. Distinguitur à contumeliâ quæ fit per impositionem mali culpæ.

1151. *Rancor est amaritudo animi irati*

1152. *Aecidia est torpor animi, bona laboriosa fugientis inchoare, & inchoata perficere. Est peccatum capitale, quia ex eo, tanquàm capite; multa peccata oriuntur: tamen est veniale ex genere suo, quia non tam repugnat charitati, quàm ejusdem fervori.*

DE STUDIO S I T A T E, ET VITIIS O P P O S I T I S.

1153. *S* *Studiofitas est virtus moderans affectum, studium-que sciendi. Hoc*

1154. *Studium est vehemens applicatio animi ad aliquid cognoscendum. Id est, intensus conatus potentiarum cognitivarum ad operationes suas: intellectus, ad considerandum; phantasie ad imaginandum; memoria ad reminiscendum; visus ad legendum; auditus ad audiendum. Hoc studium coincidit cum diligentia strictè sumpta. Aliàs latè & generaliter sumpta*

1155. *Diligentia est attenda intensio actus humani. Sive, est circumspècta & intensa applicatio potentiarum animæ, ad operationes suas. CIRCUMSPÈCTA, attenda ad operationem humanam, illiusque circumstantias. ET INTENSÀ, per vehementiam conatus. POTENTIARUM COGNITIVARUM & appetitivarum. AD OPERATIONES SUAS, speculativas & practicas.*

1156. *Studiofitatis officium est, 1. incitare voluntatem & potentias cognitivas, ad parandam scientiam eorum, quæ scitu sunt necessaria vel utilia. 2. moderari affectum scientiæ, ut quis non velit altiora, aliave scire, quàm deceat: nec per media indèbita, aut propter finem inordinatum: ut scientiam suis momentis aestimet, non præponendo illam virtuti, nec mandatorum divinatorum observationi. 3. moderari*

moderari ipsum studium, conatumque potentiarum cognitarum, in acquisitione usuque scientiæ. Studiositati per defectum opponitur negligentia: per excessum curiositas: utraque strictè accepta.

1157. *Negligentia est radium laboris subeundi in discendo eo, quod quis scire tenetur.*

1158. *Curiositas est inordinatus affectus studiumque sciendi, tantum ad sciendum vel ad impertinentia sciendum. Aliàs generaliter accepta.*

1159. *Negligentia est omissio attentionis & intensioris debite in actibus humanis. ATTENTIONIS, & circumspeditionis requisitæ ad actum humanum, circumstantialisque illius. INTENSIONIS, conatus vehementis. Itidem generaliter accepta.*

1160. *Curiositas est superflua cura & diligentia in rebus non necessariis nec utilibus.*

BREVIARIUM THEOLOGICUM.

PARS TERTIA.

Tertix Partis objectum est Deus, ut Incarnatus, Passus, Mortuus, Redivivus, Salvator, Sacramentorum institutor, Judex mundi, Præmiator & Vindex.

DE INCARNATIONE VERBI.

2. **M**ysterium, quo filius Dei est factus filius hominis, à Patribus appellatur diversis nominibus: scil. *inhumanatio, corporatio, assumptio humanitatis ad personam Verbi, deificatio humana natura, unio hypostatica, incarnatio.* Quæ unio hypostatica, &

3. Incarnatio potest accipi tribus modis: primò in fieri, pro transeunte actione unitivâ: secundò in facto esse, pro termino unionis, modoque permanente: tertio relativè, pro relatione resultante inter divinam humanamque naturas unitas.

4. Primo modo, *Incarnatio est actio, quâ Verbum caro factum est. Sive, est actio quâ Filius Dei sibi junxit naturam humanam, in unitatem suppositi sui.* NATURAM HUMANAM totam, præcisam à personalitate suâ. Itaque animam rationalem, cum intellectu, voluntate, cæterisque potentiis: corpus humanum, scilicet carnem, ossa, nervos: quatuor humores, sanguinem, pituitatem, choleram & melancholiam: spiritus vitales, & animales: dentes, ungues, pilos, cæterasque partes animatas & inanimatas, pertinentes ad complementum corporis humani. Idque uno & eodem instanti, juxta Synodum 6. actione 11. dicentem: *Simul caro, simul Dei Verbi caro, animata, rationalis.* Undè hic synecdochicè

5. *Caro est corpus humanum animatum animâ rationali. Sive, est humana natura, non suppositata propriâ personalitate.* Cujus humanæ naturæ pars deterior hic tantum nominatur, ad testandam profundissimam divinæ majestatis humiliationem.

6. Secundo modo, *Incarnatio est modus substantialis, quo humanitas Christi manet actu unita persona Verbi.*

7. Tertio modo, *Incarnatio est habitudo divina humaneque nature, orta ex ipsarum hypostaticâ unione.* Nam ex hac intimâ unione, tanquam fundamento resultat mutua relatio, quâ persona Verbi & humanitas Christi, tanquam duo extrema referuntur ad se invicem: ita ut humanitas habeat dependentiam à Verbo, cujus personalitate subsistit.

8. *Unio est rerum diversarum conjunctio, ex quibus resultat quid unum.* DIVERSARUM: ideoque inter personas & essentiam divinam, non est unio sed unitas. Eadem tamen personæ distinctæ inter se, uniuntur in unâ individuâ naturâ divinâ: uti è diverso tres nature, divina,

divina, anima rationalis, & corpus humanum, ununtur in unâ personâ Christi Domini. Quemadmodum incarnatio accipitur tribus modis præfatis, ita & unio hypostatica. Itaque primo modo,

9. *Unio hypostatica activa, est actio, quâ Verbum, ut principium uniens sibi conjungit humanitatem Christi, in unitatem sue personæ: suppositando illam propriâ suâ hypostasi.*

10. *Unio hypostatica passiva, est passio, quâ humanitas Christi jungitur Verbo, ita ut illius hypostasi subsistat.*

11. *Secundo modo, Unio hypostatica est modus substantialis, quo immediatè Verbi personalitas, & Christi humanitas, mediatè divina humanaque natura manent actu junctæ, in unitatem personæ Verbi.*

12. *Tertio modo, Unio hypostatica est habitudo divina humanaque natura, orta ex ipsarum personali conjunctione.*

13. *Unionis hypostaticæ & incarnationis causa efficiens est tota Trinitas: quia est opus ad extra, quod est semper indivisum; utpote procedens à tribus personis, quatenus sunt unum in essentiâ, voluntate, & potentiâ. Ideoque tribuitur Patri, Galat. 4. *Misit Deus Filium suum, factum ex muliere.* Filio, Philip. 2. *Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.* Spiritui sancto, Matth. 1. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.**

14. *Unio hypostatica est unio substantialis, quia est verbi & humanitatis conjunctio, ex quâ resultat una substantia Christus, una, inquam, substantia composita: nam secundum Concilia & Patres, unio hypostatica est vera compositio, Christi que personæ est composita. Nam præcisè loquendo,*

15. *Compositio est unio plurium rerum: ex quibus unum resultat. Huic formali conceptui compositionis alia superaddita, involventia imperfectionem, non sunt de essentia compositionis, ut sic: præcipuè quando alterum componentium est infinitæ perfectionis, uti hic. Itaque non est de essentia compositionis, ut extrema componentia habeant rationem partium, respectu compositi: nec ut realiter ab eo distinguantur, nec ut sint minus perfecta, quàm compositum: nec ut se*

se mutuo perficiant : nec ut naturâ suâ ordinentur ad totum componendum.

16. *Unio substantialis est conjunctio plurium rerum substantialium, quâ constituitur unum per se, in genere substantia.*

Unio hypostatica est etiam unio subsistentialis, quia est conjunctio divinæ humanæque naturarum, ex quâ resultat una persona verbi, Nam

17. *Unio subsistentialis est conjunctio plurium naturarum, ex quibus resultat una substantia.* Unum suppositum, unicaque persona. Eadem autem incarnatio non est unio essentialis: neque unio Verbi facta est in naturâ; quasi in Christo sit unica natura: sed facta est in personâ: id est, in Christo sic sunt unitæ divina humanaque natura, ut sit tantum una persona, ex duabus, & in duabus naturis subsistens. Una inquam, persona, eaque divina: quia est tantum una personalitas verbi.

18. *Unio essentialis est conjunctio plurium, ex quibus resultat una essentia, unicaque natura.*

19. *Assumptio humanitatis, est actio, quâ verbum tanquam principium efficiens, humanam naturam sumit ad se, tanquam terminum.* Hæc assumptio, respectu humanitatis assumptæ, est passio; respectu Verbi assumptis, est actio: ita significans principium efficiens assumptionis, ut consignificet principium terminans eandem. Nam *assumere est ad se sumere.* Terminans, inquam, quod est solum Verbum, per suam personalitatem.

20. Incarnatio fuit conveniens Verbo, & naturæ divinæ, quia bonum est sui diffusivum, & communicativum; & convenit summo bono, ut se summè, & infinitè communicet: quod ad intra fit per generationem, & activam spirationem, ad extra autem per incarnationem. Fuit enim conveniens naturæ humanæ incarnatio, quia per eam assecuta est summam perfectionem, & infinitam dignitatem. Fuit insuper conveniens universo, cui per eam obtigit, ut omnes
rerum

rerum ordines in se comprehenderet, naturæ, gratiæ, & unionis hypostaticæ.

21. Eadem incarnatio non fuit absolute necessaria ad redemptionem generis humani, sed ex hypothesi: supposito scilicet decreto divino, de eodem genere humano per hominem redimendo, ex perfectâ iustitiâ, per rigorosam satisfactionem: quæ debebat esse infinita, ut foret commensurata infinitæ offensæ; & consequenter præstari à personâ infinitâ, Deo homine.

22. Probabilius est, secluso Adami peccato, futuram incarnationem, quoad substantiam suam; sed non quoad circumstantias carnis passibilis, & mortalis: nam infiniti boni infinita communicatio hoc exigebat.

23. *Natura est id, quo res intrinsecè constituitur.* Scilicet materia & forma, in re materiali, & physice compositâ: genus & differentia, in re immateriali, logicè compositâ: prædicatum commune & proprium, in re simplici. Sive, *Natura est rei essentia: Et*

24. *Essentia est id, quod in re primò intelligitur, per ipsius esse, sive actum essendi, & existendi.*

25. *Entitas est id, quod definitione explicatur.*

26. *Quidditas est id, quod quæstioni quid est res? Aptè respondetur.*

27. *Essè est rei existentia actualis, per se, vel in subiecto inhesionis.*

28. *Existentia est complementum essentia, dans ei realitatem actualem.* Sive, *est positio entis extra nihil: quâ scilicet ens ponitur in rerum naturâ; & ex ente potentiali, fit ens reale actuale.*

29. *Subsistentia est entis existentia per se, non in subiecto inhesionis.*

30. *Suppositalitas est entis existentia per se completè, Est synonyma hypostasi: quæ*

31. *Hypostasis est ultimum complementum substantia, in ratione existendi per se completè.* PER SE, absque sui subiecto. COMPLETE, itâ ut substantia non sit pars, neq; compars, ordinata ad alterius substantiæ constitutionem: neque existat in alieno supposito. Subindè hypostasis accipitur pro supposito: quod

32. *Suppositum est substantia completa incommunicabilis, Intellectualis, vel non intellectualis. Undè latius patet, quàm persona. Nam*

33. *Persona est suppositum intellectuale. Sive, est intellectualis natura substantia completa, incommunicabilis alteri supposito. Vide p. 1. num. 345. & sequentibus.*

34. *Ex unione hypostaticâ oritur communicatio idiomatum. Idioma est proprietas : & Communicatio idiomatum est mutua prædicatio proprietatum. Imò plenè, & completè*

35. *Communicatio idiomatum est prædicatio naturæ divinæ, ac humanæ & proprietatum utriusque, de se mutuo, earumque supposito Christo Domino. PRÆDICATIO in concreto, non in abstracto: quæ falsa, & impossibilis est. Nam Divinitas non est humanitas, &c. abstractum significat naturam existentem separatim à supposito: quomodo non est hîc abstracta natura divina, & humana.*

Itaque communicatio idiomatum est ex unione hypostaticâ resultans prædicatio, primò naturæ divinæ & humanæ, de se mutuo, v. g. *Deus est homo : & homo est Deus.* Secundò prædicatio utriusque naturæ de Christo, v. g. *Christus est Deus : & Christus est homo.* Tertio, prædicatio proprietatum naturæ divinæ, de humanâ; & humanæ de divinâ, v. g. *Homo est æternus, Deus est mortalis.* Quarto prædicatio proprietatum utriusque naturæ, de Christo, v. g. *Christus est immortalis Christus est passibilis.*

Christus fuit conceptus de Spiritu sancto: natus ex Maria Virgine.

36. *Humana autem ordinaria conceptio est duplex: una carnis, alia hominis. Illa est feminum commixtio, præcedens animationem: hæc est unio animæ rationalis, cum corpore, estque nativitas in utero, juxtâ Matth. 1. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Hæc secunda conceptio, sive animatio, est circiter quadraginta diebus posterior primâ conceptione: quæ ferè secunda redditur, septimo post copulam*

lan
mi
foe
qu
cer
qu
fior
ma
3
san
nit
cur
3
man
tur
spir
ani
ant
ra e
fanc
cau
mic
con
ani
&
ca c
culi
bilio
3
va c
corp
bi u
virt
toti
stray
Bed

lam die: ante quem si genitura utero excidat, est femininum *effluxio* si post eum contineatur, certa habetur foetus conceptio. Si verò foetus, post septimum, ante quadragesimum diem excidat, est *aborsus*, id est concepti embryonis expulsio. Si autem excidat post diem quadragesimum, & organizationem corporis, infusionemque animæ rationalis, est *ejectio*. Itaque prima humana

37. *Conceptio est virilis femineique seminis ac menstrui sanguinis coagulatio, ac fermentatio in matrice, embryonisque inchoata figuratio, ac rudis delineatio. Secunda conceptio, sive*

38. *Animatio est anima rationalis infusio in corpus humanum organizatum.* ANIMA RATIONALIS: quæ creatur in ipso corpore, juxtà illud Zachariæ 12. *Fingens spiritum hominis in eo* ORGANIZATUM: nam certum est animam rationalem non infundi corpori humano, ante illius figurationem & organizationem. Scriptura etiam innuente, quæ juxta Septuaginta. Exodi 21. sancit ut percutiens mulierem prægnantem, eique causans aborsum, det animam, pro animâ, sitque homicidii reus, si foetus sit effigatus. Quoto autem à conceptione die absolvatur organizatio sufficiens ad animationem, ambigitur inter Philosophos, Medicos, & Theologos. Probabilior sententia tenet id fieri circa quadragesimum diem, non modò in foetibus masculis, sed & femellis virilioribus: paulò ferius in debilioribus utrisque. Undè est versiculus:

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine ternis:

Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

39. Beatissimæ Mariæ, Christum concipientis, activa *Conceptio est virginei sanguinis, in matrice coagulatio corporisque humani formatio, & animatio; & ad illud Verbi unio: facta operâ Spiritûs sancti, communiq; virtute trium personarum divinarum.* SANGUINIS, totiusque materiæ, per matrem generantem ministrari solitæ, & consequenter feminis virginalis, juxta Bedam l. 4. in Lucam c. 49. aliosque: quod effor-

mādo Christi corpori, fuit à B. M. V. ministratum: sed citra illius decisionem, resolutionem, & seminationem. Undè potiori ratione est Mater Christi, quàm quævis alia Mater filii sui: quia de substantia sua supplevit insuper semen virile, quatenus solet præbere materiam efformando corpori proli: Quatenus autem idem habet effectivam vim coagulandi materiam, figurandi, & organizandi, eatenus vicem illius supplevit virtus Spiritus sancti, totiusque sanctissimæ Trinitatis.

40. Axioma Theologicum, Damasceno attributum. *Verbum numquam dimisit, quod semel assumpsit.* intelligendum est de humanæ naturæ partibus essentialibus, animâ rationali, & corpore assumptis: vel de corporis humani partibus formalibus, ut talibus, non de partium formalium materialibus partibus: quæ ratione quotidianæ nutritionis, & resolutionis, sunt in continuo fluxu, accessu, atque recessu. Undè sicut per conversionem alimenti, fiebat unio animæ ad novam partem corporis, & per resolutionem, illa unio desinebat, ita potest dici idipsum de unione hypostaticâ.

41. *Corporis humani partes formales sunt ea, quæ semper retinent partium communem naturam, & formam.* v. g. carnes, ossa, nervi, &c.

42. *Partes materiales sunt particula materia, quæ accedunt ad formales, & recedunt, per nutritionem.*

Christus præter gratiam habitualem, habuit unionis gratiam duplicem, increatam & creatam.

43. *Christi gratia habitualis est donum supernaturale, ipsi gratuito & permanentè à Deo collatum, reddens eum formaliter Deo gratum, & ad vitam æternam acceptum vide I. 2. n. 578.*

44. *Increata gratia unionis est verbum, humanitati Christi gratuito datum. Sive, est esse personale Verbi, gratis datum humanitati.*

45. *Creata gratia unionis est gratuita substantialis unio Verbi, cum humanitate Christi.*

46. *Christi gratia habitualis, per modum cuiusdam* pro-

prop
uti i
Dom
leo,
san
sui
tutib
beat
lem
hab
cum
ciem
ria,
eam
sub
rant
ria,
utpo
dè p
con
dine
prof
nes, i
sed
maj
C
lis,
Fili
mibi
47
liud
priè
4
sub
cific
4
sed a
5
gratu

proprietatis, consequitur ad creatam gratiam unionis: uti ipse Christus agnoscit Isaia 6. & Luca 4. *Spiritus Domini super me, eò quòd unxerit Dominus me*: scilicet oleo, unguento, & chrismate divinitatis, quo sanctus sanctorum fuit unctus, & delibutus, præ consortibus suis Ps. 44. Hanc gratiam habitualementem, una cum virtutibus, (imperfectionem non involventibus, statui beatitudinis, aut dignitati Christi repugnantem: qualem involvunt pœnitentia, fides, & spes) accepit, ut haberet suarum actionum supernaturalium intrinsicum principium connaturale: scilicet habitus, perficientes potentias. Aliàs non erat simpliciter necessaria, ut Christi humanitas foret sancta: nam abundè eam sanctificabat increata gratia unionis, & sanctitas substantialis, cujus ratione, opera humana Christi, erant morali æstimatione, infinitè Deo grata, meritoria, & satisfactoria, quàmvis ipsius gratia habitualis, utpotè creata, fuerit finita entitativè, & intensivè. Undè potuisset augeri, non fuit tamen aucta, quia initio conceptionis fuit data animæ Christi in suâ plenitudine invariabili. Quod autem habetur Luca 2. *Iesus proficiebat sapientiâ, & etate, & gratiâ, apud Deum, & homines*, intelligitur de profectu, non secundùm habitum, sed effectum, estquè sensus, quòd ætatis progressu, majora in dies opera sapientiæ, & gratiæ faciebat.

Christus est Filius Dei naturalis, & consubstantialis, non adoptivus. Patet ex Matth. 16. *Tu es Christus Filius Dei vivi*, & 17. *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui*

47. *Filius naturalis est vivens, productus à vivente, in similitudinem naturæ, vi productionis suæ, & generationis propriè dictæ. Vide p. 1. n. 403. & 429. Coessentialis, sive*

48. *Consubstantialis filius est is, qui cum patre est ejusdem substantiæ, & essentiæ: in creatis, ejusdem essentiæ specificæ, in divinis, numericæ.*

49. *Filius adoptivus est is, qui non generatione productus, sed adoptione est in filium assumptus.*

50. *Adoptio est personæ extraneæ, in filium, & heredem gratuita assumptio. Vide infra n. 547. & 548.*

51. *Adoptio spiritualis est persona extranea in filium heredemque Dei, gratuita assumptio.* EXTRANEÆ, ex origine suâ carentis honore filiationis, & jure æternæ hæreditatis.

52. *Filius Dei adoptivus est extraneus, in filium, heredemque Dei, gratuito assumptus.* EXTRANEUS, non generatione productus, sed origine suâ, carens titulo filiationis. IN FILIUM HÆREDEMQUE: nam *Si filius, & heres, per Deum*, Galat. 4. Itaque qui est filius Dei adoptivus, est prius naturâ, quàm sit filius; & prius est extraneus; quam sit Dei filius: quod Christo, ut homini, non competit multò minùs, ut Verbo.

53. Christi intellectus humanus fuit præditus scientiâ visionis beatificæ: quia fuit beatus ab initio conceptionis suæ. Fuit insuper præditus scientiâ infusâ per se, & per accidens. Per se, inquam, uti patet ex *Isaia 11. Requiescet super eum Spiritus Domini: Spiritus sapientia, & intellectus, scientia, &c.* Per accidens, uti patet ex *Joannis 7. Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?* Item scientia acquisitâ, & experimentalis: de quâ à quibusdam Patribus intelligitur allegatus locus *Lucæ 2. Iesus proficiebat sapientiâ: & Heb. 5. Didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam.*

54. Christus ut homo, est mysticum caput Ecclesiæ, constantis Angelis, & hominibus uti constat ex *Scripturis 2.2. n. 115.* citatis. Proindè influit in membra sua mystica, non tantùm exteriorem gubernationem; sed etiam internum influxum gratiæ, & gloriæ.

55. Omnipotentia absoluta Christo ut Deo competit propriè; eidem ut homini, per communicationem idiomatum: & quidem ab initio conceptionis, itâ tamen, ut demùm à resurrectione cœperit perfectè manifestari: secundùm illud *Matthæi, ultimo, Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.*

56. *Omnipotentia absoluta est omnium entium possibilium effectiva potentia independens*

Eidem Christo ut homini competit omnipotentia secundùm quid: quæ

57. *Omnipotencia secundum quid est instrumentaria potestas operandi opera, Deo propria.* Potestas, inquam, communicata Christi humanitati, tanquam instrumento conjuncto divinitati. Ejusmodi opera, propria Deo, tanquam causæ principali, sunt productio gratiæ, remissio peccatorum, justificatio & patratio miraculorum.

58. Quorum (probabiliter conformiterque Scripturæ) humanitas Christi fuit instrumentaria causa efficiens, non tantum moralis, sed physica per realem influxum. Nam dicitur Joan. I. *Gratia & veritas per Iesum Christum facta est*: & Lucæ 6. *Virtus de illo exibat & sanabat omnes*: & cap. 8. *ego novi virtutem de me exisse*: & ante cap. 5. *Ut sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata.* Undè etiam in Conc. Ephesino can. 11. definitur, *carnem Christi, propter unionem ad Verbum, fuisse vivificatricem.*

Hæc omnipotentia secundum quid, vocatur etiam potestas excellentiæ. Quæ

59. *Potestas excellentia est præcipua instrumentalis ministerialisque potestas operandi opera, propria Deo*: tanquam causæ principali. PRÆCIPUA inter potestates instrumentales & ministeriales ejusmodi operum divinorum. Quales potestates reperiuntur in Sacramentis, eorumque ministris & miraculorum patratoribus.

60. Christus in primo instanti conceptionis suæ habuit perfectum usum rationis & cœpit mereri continuò, usque ad instans mortis suæ: uti constat ex Psal. 39. Heb. 10. & Joan. 9. Meruit autem sibi resurrectionem, gloriam corporis exaltationem nominis, ascensionem & usum judiciariæ potestatis. Angelis verò meruit gratiam & gloriam essentialem & accidentalem: utpotè illorum caput, influens in eos, tanquam membra mystici sui corporis, influxum spirituale. Et quàmvis pro Angelis redimendis non sit mortuus; tamen morte suâ eis meruit, quomodo & sibi. Hominibus autem meruit gratiam habitualem & actuaalem; justificationem, perseverantiam, vitamque æternam & prædestinationem ad illam. 61.

61. Christus est Sacerdos & Pontifex, ratione cruenti sacrificii crucis, & incruenti Eucharistici, Patet ex Psal. 109. & Heb. 5. Quàmvis autem in sacrificio cruento, non occiderit se: tamen voluntariè seipsum tradidit in mortem, usus ministerio occidentium se: & propriâ potestate posuit animam à seipso: offerens se Deo, in recognitionem supremi dominii ipsius, suæque subjectionis: tanquàm legitimus minister, ad hoc deputatus à Deo.

62. Christo homini competeat oratio, ad exhibendum Deo cultum patriæ; ad explicandum Deo humanam suam voluntatem, per se impotentem; & ad assequendam illius impletionem: ad impetrandum etiam multos redemptionis humanæ effectus, ex decreto divino, non nisi per orationem obtinendos. Hæc Christi oratio propriè dicta, semper fuit exaudita: quia illius absoluta voluntas, oratione explicata, semper fuit conformis divinæ voluntati, quæ semper impletur. Ideoque confidenter dicit Joan. 11. *Ego sciebam quia semper me audis.* Et heb. 5. *Exauditus est pro suâ reverentiâ.* Itaque quando Matt. 26. dicit: *Pater mi, si possibile est transeat à me calix iste*, nudè proponit naturale desiderium sui appetitûs sensitivi, aversantis passionem, tanquàm sibi disconvenientem: demùm autem verè orat, quando subjungit: *Verumtamen, non sicut ego volo, sed sicut tu vis.*

63. Ambigitur autem an modò in cœlo, Christus oret pro nobis; & est conforme Scripturæ Joan. 14. Rom. 8. Heb. 7. & 1. Joan. 2. quod sic, non tantum implicite, & interpretativè, exhibendo Deo corpus suum, vulneribus insignitum; sed etiam expresse petendo meritòrum & satisfactionum suarum applicationem.

64. Christus fuit absolutè impeccabilis, per peculiarem, Dei assistentiam & confirmationem in gratiâ habituali: per visionem beatificam: per increatam gratiam unionis, quæ est sanctitas substantialis: & per creatam unionem hypostaticam, quâ Christus fuit suppositum divinum. Cum autem actiones sint supposito-

posi
Deu
sic e

6
pisc
sine
moti
terna
fuit
nale
nam

6
tus,
actu
lis:

67
sensit
nante

68
tûs se

V
com
iam
fione
lecti
sim,
am,

69
lunta
PENS
actu

For
men
rum,
esse

70
diatè
rata

positorum, si Christus potuisset peccare: consequenter Deus potuisset peccare: quod implicat contradictionē: sic enim Deus, non esset Deus, utpotè imperfectus.

65. Fuit in Christo appetitus sensitivus & concupiscentiæ potentia, cum sua inclinatione naturali: sed sine inordinatione: quia ipse appetitus sensitivus, cum motibus suis fuit perfectè subditus rationi & legi æternæ. Undè in Christo, destructore peccati, non fuit fomes peccati, nec fomitis origo peccatum originale. Accedit quòd Christus suscepit naturam humanam in statu innocentiae, cum iustitiâ originali.

66. *Fomes peccati est appetitus sensitivi propensio ad motus, recta rationi repugnantes.* PROPENSIO habitualis vel actualis. Undè est duplex fomes, habitualis & actualis: sive in actu primo & secundo.

67. *Fomes peccati habitualis & in actu primo, est appetitus sensitivi proxima dispositio ad motum, recta rationi repugnantem.*

68. *Fomes peccati actualis & in actu secundo, est appetitus sensitivi motio indeliberata, recta rationi repugnans.*

Verùm propriè generaliterque loquendo, fomes comprehendit non tantum appetitum sensitivi, sed etiam intellectum, & voluntatis inordinationem propensionemque ad actus rectæ rationi repugnantes. Intellectus, inquam, ad inconsiderationem, errorem, hæresim, iudicium temerarium. Voluntatis, ad superbiam, odium, invidiam &c. Ideò in genere

69. *Fomes peccati est appetitus sensitivi, intellectus & voluntatis propensio ad motus, recta rationi repugnantes.* PROPENSIO, pronitas & proclivitas; tam habitualis quam actualis.

Fomes peccati sic dictus, quia peccato materiam, fomentumque; suppeditat. Idem fomes dicitur lex membrorum, lex fomitis & fomes lex, quia ad instar legis, dicitur esse agendum secundum sensum: ideoque est lex exlex.

70. In nobis passio, id est, appetitus sensitivi motio, immediate efficiens corporis transmutationem, sæpè est indeliberata, præveniensque iudicium rationis; inordinata
etiam

etiam, insurgensque contra rectam rationem: nullatenus autem in Christo. In quo nullus omnino motus præveniebat iudicium rectæ rationis: sed expectabat nutum illius; cui etiam perfectissimè subdebatur. Ideoque à Patribus vocatur *propassio*: & Synodus 6. actione 11. ait: *Christus arbiter & dominus erat motuum naturalium, & omnium suorum affectuum, & passionum: qui, nisi eo annuente, non movebantur.* Itaque hæc

71. *Propassio est inchoata passio. Sive, est appetitûs sensitivi motio rectæ rationi perfectè subdita.*

Aliter sumptâ passione, Christus fuit passibilis: passione, inquam, animali & corporali. Hæc autem

72. *Passio est receptio qualitatis disconvenientis, cum abiectione convenientis.*

73. *Passio animalis est receptio qualitatis disconvenientis immediatè in animam: mediatè in corpus unitum.* Ejusmodi est timor, tristitia &c. Malè afficiens immediatè animam sensitivam, aut rationalem; & terminativè redundans in corpus unitum, per tremorem, frigus &c.

74. *Passio corporalis est receptio qualitatis disconvenientis, immediatè in corpus: mediatè in animam informantem.* Ejusmodi est dolor sensibilis, consequens corporis læsionem: quâ malè afficitur immediatè corpus; debilitaturque illius unio cum animâ: quæ tanquàm forma corporis, mediatè ac per redundantiam patitur. Itaque doloris sensibilis objectum, est læsio corporis; læsionis autem perceptio per tactum, & internam apprehensionem, est objecti applicatio: quâ positâ, naturaliter resultat dolor sensibilis. Qui

75. *Dolor sensibilis est immutatio appetitûs sensitivi, aversantis læsionem corporis, tactus perceptam, & sub eâ succumbentis.* Quàmvis anima Christi habuerit visionis divinæ gaudium beatificum, tamen supernâ dispensatione factum fuit, quòd non impedierit appetitûs rationalis tristitiam, nec sensitivi dolorem.

76. *Admiratio est voluntatis affectio, consequens intentam considerationem rei miræ.* Ignoræ scilicet incomprehensæ, excellentis, insolitæ, inexpertæ, cujus causa ignoratur.

ratur. Sive, *est rei insolita intenta consideratio, animique suspensio.* Eam fuisse in Christo arguunt verba Matth. 8. *Audiens Iesus miratus est,* quia experientia hæcenus non invenerat tantam fidem in Israël.

In Christo Domino fuit duplex voluntas: divina, & humana. Christi

77. *Voluntas divina est essentia divina, concepta per modum potentia appetitiva rationalis.* Per modum, inquam, potentia, id est, proximi principii actus: cujusmodi potentia non est in Deo, actu puro, excludente omnem potentialitatem. Eiusdem Christi

78. *Voluntas humana est potentia appetitiva rationalis.* Potentia, inquam, naturalis, ab animæ rationalis essentia fluens; eidemque subjectivè inexistentis; organo corporeo non alligata. APPETITIVA, prosequens bonum & fugiens malum. RATIONALIS, sequens iudicium rationis, sive intellectus. Vide p. 1. 2. num. 79. 80. 81. 222. & 223. Hæc voluntas humana consideratur, duobus modis: ut natura & ut ratio: & utraque duplici sensu. Primo sensu,

79. *Voluntas ut natura est facultas appetitiva, prosequens bonum per se, necessariò, & non liberè.* Secundo sensu.

80. *Voluntas ut natura est facultas appetitiva, prosequens bonum, natura sensibusque conveniens, & à disconveniente resiliens.* NATURÆ CONVENIENS, v. g. sanitatem, vitam, conservationem unionis animæ, cum corpore; sequendo instinctum naturæ. SENSIBUS CONVENIENS, v. g. cibum sapidum, odorem gratum, aërem temperatum &c. Vide p. 1. 2. num. 81. & 82.

81. Primo sensu, *Voluntas ut ratio est potentia appetitiva liberè eligens medium, propter finem.*

82. Secundo sensu, *Voluntas ut ratio est potentia appetitiva, prosequens bonum honestum, juxta iudicium intellectus.*

83. In Christo homine potest statui triplex appetitus, sive voluntas naturalis, sensitiva & rationalis. Sive, una & eadem voluntas potest distingui in partem inferiorem, superiorem & supremam, pro diversitate

fitate motivi, quo movetur ad agendum. Itaque si moveatur ad appetendum bonum, vel averfandum malum, sub ratione boni, malive naturalis vel sensibilis, est pars inferior. Si sub ratione honesti vel inhonesti; conformis vel difformis rectæ rationi; est pars superior. Suprema autem, si sub ratione meritorii vel demeritorii vitæ aternæ.

84. Humana Christi voluntas semper fuit conformis voluntati divinæ, sensu explicando n. 90. & 91.

85. Quævis creata voluntas potest esse conformis divinæ tribus modis. 1. in objecto materiali tantum: 2. in objecto formali tantum: 3. in objecto materiali & formali simul. *In objecto materiali tantum*: volendo idipsum, quod vult Deus: sed non sub eadem ratione. Sic volebant impii Christum pati, quod ipsum volebat Deus Pater: sed hic ex charitate, illi ex odio. *In objecto formali tantum*: volendo aliud quam velit Deus; & tamen sub eadem ratione. Sic parens vult vivere infantem suum, ut salvetur, quem Deus vult mori, ob eandem rationem; ne malitia mutet intellectum ejus. *In objecto materiali & formali simul*: volendo idem, quod Deus vult; & sub eadem ratione. Sic Deus voluit pati Christum, ad redimendum genus humanum: & ipse Christus voluit pati ob eandem rationem.

86. Hæc conformitas potest paulò aliter explicari, dicendo quòd creata voluntas conformetur divinæ, 1. effectivè, 2. materialiter, 3. formaliter. *Effectivè*, quando vult id, quod divina vult eam velle: *Materialiter*, quando vult idem objectum, quod vult divina: *formaliter*, quando vult aliquid, sub eadem ratione, quâ divina vult. Consequenter potest statui triplex conformitas: effectiva, materialis & formalis. Ista autem

87. *Conformitas effectiva est creata voluntatis volitio objecti illius; quod divina vult eam velle: licet ipsa forte aliud velit.*

88. *Conformitas materialis est creata voluntatis volitio ejusdem objecti, quod divina itidem vult.*

89. *Conformitas formalis est creata voluntatis volitio ob-
jecti ejusdem, quod vult divina, eademque sub ratione.* Et
hæc creatæ voluntatis cum divina conformitas, potest
esse positiva, per actum expressum; aut negativa,
per non repugnantiam.

90. His præmissis, dicitur quòd Christi humana vo-
luntas rationalis efficax, semper fuit divinæ confor-
mis effectivè, materialiter & formaliter. Patet ex
Joan. 6. *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam,
sed voluntatem ejus, qui misit me.* Et cap. 8. *Quæ placita
sunt ei, facio semper.* Confirmatur ratione, quia Chri-
sto erat nota voluntas divina, quam non poterat
prævaricari; utpotè impeccabilis.

91. Eiusdem Christi voluntas inefficax, conditio-
nata, naturalis & sensitiva, fuit semper divinæ con-
formis effectivè; sed non semper materialiter, neque
formaliter. Patet ex Marc. 14. *Abba Pater omnia tibi
possibilia sunt, transfer calicem hunc à me, sed non quod ego
volo, sed quod tu.* Confirmatur, quia divina voluntas
volebat quòd humana Christi voluntas, ut natura, si-
ve sensualitatis, moveretur motu suo naturali refuge-
retque passionem & mortem, tanquam naturæ &
sensibus inconvenientem: & sic erat voluntas huma-
na, divinæ conformis effectivè. Eadem autem divi-
na voluntas volebat Christi passionem & mortem,
propter humani generis redemptionem: Christi au-
tem voluntas sensualitatis fugiebat eandem suam
passionem & mortem, propter sensibilem incom-
moditatem: & sic humana ista voluntas non erat divinæ
conformis materialiter, neque formaliter.

92. Caterùm in Christo nulla fuit contrarietas vo-
luntatum, uti fuit definitum in Synodo 6. actione 4.
quia ista contrarietas attendenda est inter volunta-
tes efficaces; non autem inter unam efficacem & ra-
tionalem Christi, alteramq; inefficacem sensualitatis
ejusdem. Non habet etiam contrarietas locum in vo-
luntatibus, quæ non sunt secundum idem, sed habent
diversas rationes formales: uti hic contigit. Nam effi-

cax, divina, rationalisq; Christi voluntas volebat mortem, tanquam bonum generis humani, ejusdem autem inefficax sensualitatis voluntas refugiebat mortem, tanquam malum naturæ & sensuum.

93. Christus quâ homo habuit excellentiæ potestatem temporalem, dominiumq; à divino dependens; sed aliis prædominans, in regna, provincias, mundumque universum. Et licet reges principesque sæculares, sub eo manserint proprietarii suorum dominiorum; illa tamen poterat transferre ad alios, sine cujusquam injuriâ. Patet ex Matt. 11. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Et cap. ult. *Data est mihi omnis potestas, in celo, & in terrâ.* Et Apoc. 1. Christus vocatur *princeps regum terra;* diciturque cap. 19. *habere in femore suo scriptum, Rex regum & Dominus dominantium.* Consequenter potest statui rerum temporalium triplex dominium: supremum, medium & infimum. Supremum competit Deo, medium Christo homini, infimum hominibus proprietariis. Hoc

94. *Dominium supremum est independens potestas disponendi de temporalibus rebus omnibus, tanquam suis.*

95. *Dominium medium est dependens prædominans potestas disponendi de temporalibus rebus omnibus, tanquam suis.*

96. *Dominium infimum est legitima potestas disponendi de re aliquâ tanquam suâ; dependenter à supremo dominio Dei & prædominante Christi hominis.*

97. Christus homo (juxta Concil. Ephesin. can. 8. & Synodum 5. can. 9.) adorandus est latriâ formali: illius quoque humanitas, unita Verbo: nam ratione divinæ hypostasis, in quâ sustentatur, cultus divinus ei debetur. Eadem humanitas, considerata ut natura Verbi, abstracta tamen ab illius hypostasi (qualis numquam fuit, nec est, nec erit) adoranda foret latriâ respectivâ. Eadem autem nudè considerata, cum gratiâ, suisque perfectionibus creatis, adoranda foret hyperduliâ, juxta D. Thomam p. 3. q. 25. a. 2 ad 1. Non est tamen sic consideranda, nec adoranda: sed ut subsistens hypostasi Verbi.

98. Crux Christi vera adoranda est; sed non latriâ formali. Itaque illa, illiusve assula, considerata seorsim à Christo ipsius tamen contactu sanctificata; adoranda est latriæ cultu respectivo, sive adoratione honorariâ, uti decidit Synodus septima, quæ est secunda Nycæna. Si eadem vera crux consideretur ut imago representans Christum, adoranda est latriâ materiali, & relativâ. Si verò consideretur ut habens affixum Christum, coadoratur eâdem latriâ, quâ Christus: sicut eâdem politicâ adoratione, quâ Rex adoratur ipsius purpura coadoratur. Representativa Crux Christi, considerata ut imago illius crucifixi, adoranda est latriâ materiali, & relativâ; non secus, quàm vera, ut similis imago considerata.

99. Non absolutè, sed supposito decreto divino, oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam Lucæ 24.

100. In morte Christi, licet anima fuerit separata à corpore, neutrum tamen fuit separatum à verbo divino: quia humanitatis partes essentielles, quas assumpsit, nunquam dimisit. Hæc autem verbi ad humanitatem unio, fuit una actu, & plures potentiâ: & consequenter quando ejusdem humanitatis partes divisa fuerunt, tunc resultaverunt plures uniones actu. Consequenter etiam sanguis Christi effusus in passione, mansit unitus verbo; fuitque totus resumptus in resurrectione: quod ipsum arguit, & convincit numerica identitas corporis Christi redivivi, cum vivo. Posito autem, quòd aliquid carnis, vel sanguinis dominici (extra Eucharistiam) foret in terrâ reliquum; illud non esset unitum divinitati, nec adorandum latriâ formali, sed materiali, & respectivâ.

101. Christus à morte suâ, descendit ad inferos, secundum animam: imò & secundum divinitatem, eatenus quia cœpit esse in inferis novo modo, quo ante non erat: scilicet triumphando de dæmonibus, & damnatis, consolando, & liberando existentes in purgatorio, beandoque animas in limbo.

102. Christus ab ascensione suâ, sedet ad dextram Dei Patris, secundum divinitatem; quia habet manifestationem æqualitatis cum illo, in gloriâ, & majestate: secundum humanitatem, quia post Deum obtinet primum beatitudinis locum.

103. Beatissima Maria est verè Mater Genitrixque Dei: quia concepit & genuit Christum; qui est verus Deus. Ideoq; vocanda est *Deipara* & *Christipara*. Quo posteriore vocabulo, studiosè abstinebant Catholici, vigente hæresi Nestorii, qui illud induxerat, ad abolendum prius: uti constat ex Damasceno lib. 3. c. 12. & ex Synodo Chalcedonensi, & Constantinopolitanâ.

104. Eadem B. Maria peccavit in Adamo: *In quibus omnes peccaverunt*. Rom. 3. & 5. Ideoq; vi conceptionis suæ, quâ ex Adamo descendebat secundum corpulentam substantiam, & secundum feminalem rationem, habuit debitum contrahendi peccati originalis: à quo tamen piè creditur præservata divinitus, in suâ conceptione, five animatione. Itaque B. M. descendit ab Adamo secundum corpulentam substantiam, & feminalem rationem: Christus autem secundum illam, & non secundum hanc.

105. *Corpulenta substantia est materia, contributa à parentibus, in formatione corporis prolis.*

106. *Seminalis ratio est vis activa formativa fœtus, existens in virili semine patris generantis.*

107. Fuisse in Adamo, vel Descendere ab Adamo, secundum corpulentam substantiam, est corporis sui materiam sumere ab eo, tanquam originali principio effectivo. immediato, vel mediato. IMMEDIATO, uti sumpsit Abel, Cain, Seth. MEDIATO, uti sumpsērunt omnes posteri.

108. Descendere ab Adamo secundum feminalem rationem, est corporis sui materiam sumere, per virilis seminis activam vim formatricem traductam ab eo, tanquam originali principio effectivo. Ob hanc traductionem corpulentæ substantiæ, corpus humanum est ex traduce, non autem anima. Nam

109. *Tradux est productio rei animata ab aliâ, per decisionem partis, à producente.*

110. PRO-

110. Probabile est, quòd in B. Mariâ numquam fuerit fomes peccati in actu secundo. Et quàmvis post primam illius sanctificationem in utero, videatur in eâ mansisse fomes in actu primo, fuit tamen ligatus, & tandem penitus extinctus, in secundâ sanctificatione ejusdem concipientis Christum, per supervenientem Spiritum sanctum. Cujus operatione, formatum est effectivè corpus Christi, eodemque momento animatum, & à Verbo assumptum. Qui tamen Spiritus sanctus non est Pater Christi, utpotè quem non produxit in similitudinem naturæ divinæ: quia secundùm eam procedit à solo Patre, non à Spiritu sancto: qui è diverso, à Patre Filioquod procedit. Non etiam in similitudinem naturæ humanæ, quia Spiritus sanctus eam non habet sed solam divinam; quæ est omninò dissimilis humanæ.

DE SACRAMENTIS

I N G E N E R E.

111. **I**N Scripturâ sacrâ, duobus modis accipitur *Sacramentum*: primò pro re arcanâ. Sapientiæ 6. *Non abscondam à vobis Sacramenta Dei.* Similiter Tobix. 12. Daniëls 2. Ephesiorum 1. & 3. Apocal. 17. Secundò accipitur pro signo rei arcanæ. Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico, in Christo, & Ecclesia.* Id est Matrimonium est excellens signum arcanæ, & sacræ conjunctionis Christi, cum Ecclesiâ.

Generaliter sumptum Sacramentum (ut comprehendens illud quod fuit in lege naturæ, Mosaicâ, & est in Evangelicâ) passim sic definitur.

112. *Sacramentum est signum rei sacræ.* SACRAMENTUM, sic dictum, quia facrat, & practicè sanctificat suscipientem; dedicando, & consecrando illum cultui divino. SIGNUM divinitus institutum, & practicum. REI SACRÆ, sanctitatis moralis, legalis, aut formalis.

113. *Sacramentum legis naturæ est signum practicum sanctitatis moralis, & speculativum formalis* PRACTICUM, quia de ratione essentiali Sacramenti est quòd sit signum practicum sanctitatis, legi suæ convenientis: sanctitas autem moralis congruebat legi naturæ, & dictamini rectæ rationis. ET SPECULATIVUM signum FORMALIS sanctitatis. Nā immediata vel mediata significatio gratiæ sanctificantis videtur Sacramento omni esse essentialis: ità ut Sacramentum legis naturæ & Moysaicæ, non fuerit præcisè Sacramentū, ex eo, quòd fuerit signum practicum illud sanctitatis moralis, hoc legalis, sed quia simul erat speculativum signum gratiæ sanctificantis. Utraque enim *lex habebat umbram futurorum bonorum*. Heb. 10. Et, ut ait Conc. Florentinum, antiqua Sacramenta, gratiam per passionem

114. Christi dandam figurabant.* Undè probabile est, quòd Sacramentum sit genus univocum, respectu Sacramentorum legis naturæ, Moysaicæ, & Evangelicæ.

115. Inter Sacramenta legis naturæ recensentur ritus consecrationis Sacerdotum, ad offerendum Deo sacrificium panis & vinum sacrificii Melchisedech: circumcisio: & præcipuè signum sensibile, protestativum fidei in Messiam venturum; institutum à Deo ad peccati originalis remissionem.

116. *Sacramentum legis Moysaicæ est signum practicum sanctitatis legalis, & speculativum formalis.*

117. Inter Sacramenta legis Moysaicæ recensentur Circumcisio, Agnus paschalis, consecratio Sacerdotum, lustratio ab immunditiâ legali &c.

118. Si status innocentie perseverasset, probabiliter habuisset tunc Ecclesia visibile sacrificium; & Sacramenta nostra similia, id est ex opere operato causativa gratiæ habitualis primæ & secundæ.

Cum præfatâ generali definitione Sacramenti coincidit hæc descriptio.

119. *Sacramentum est res, ritusve sacer, sensibilis divinitus stabiliter institutus; usu suo conferens congruam sanctissimam*

tem
ut
re
stia
ti a
tili
qua
infl
bus
scil
à d
fan
per
tio
par
plic
ne
ma
me
qu
sup
per
TI
ter
gel
est.
gr
4.
cu
te,
suf
tis.
tè
dir
dir
ver

tem, veramque significans. RES sacra RITUSVE SACER: ut comprehendatur Sacramentum consistens tam in re permanente, uti Agnus paschalis, & Eucharistia; quàm in caremonia religiosâ, actioneq; sacrâ; uti alia Sacramenta. SENSIBILIS, externo sensu perceptibilis: aliàs foret potius Sacramentum Angelicum; quàm humanum. DIVINITUS, quia soli Deo competit instituere caremonias sui cultûs: & Sacramenta, quibus fideles sibi consecrentur. STABILITER, quamdiu scilicet manet eadê lex, idemq; Ecclesiæ status, Ideoq; à definitione Sacramenti excluduntur ea, quibus ad sanctificandum usus est Christus, sed non stabiliter & permanenter, v.g. lotio pedum Apostolorum, insufflatio in eos, verba remissiva peccatorum Magdalene, & paralytici. Usu suo, utpotè signum practicum, sui applicatione sanctificans suscipientem. Undè à definitione Sacramenti, excluditur transitus maris rubri, esus mannae, &c. quæ significabant sanctitatem, nullam tamen conferebant usu suo. Excluditur etiâ sacrificium, quâ tale; quia usu suo non sanctificat, sed testatur supremum dominium divinum. CONFERENS opere operato CONGRUAM, & convenientem tempori SANCTITATEM, scilicet sanctitatem moralem convenientem tempori legis naturæ: legalè Moysaicæ: veram Evangelicæ; in quâ *gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Joan. 1. Infirma autem & egena Sacramenta congruebant legi naturæ, & Moysaicæ inutili, Galat. 3. & 4. Heb. 7. & 10. Interim quando legis utriusq; fideles cum fide in Messiam venturam, contritione, charitate, & spiritu legis novæ, utebantur Sacramentis: illa suscipientibus conferebant gratiam ex opere operantis. VERAMQUE sanctitatem SIGNIFICANS, immediatè practicè, vel immediatè theoreticè.

120. Sanctitas moralis est consecratio hominis ad cultum divinum juxta prescriptum rethæ rationis.

121. Sanctitas legalis est consecratio hominis ad cultum divinum, juxta prescriptum Moysaicæ legis.

122. Sanctitas formalis est gratia habitualis, quâ homo fit verè formaliter justus, & sanctus.

123. *Signum est quid notum, alterius representativum.* REPRESENTATIVUM, quod actualiter, vel aptitudinaliter aliud à se representat, & præsens exhibet potentiae cognitivæ, Nam *Representare est præsens exhibere.*

Signo respondet signatum, sive significatum: & hoc *Signatum est quid representatum, per aliud.* REPRESENTATIVUM, præsens exhibitum.

Signum, & signatum dicitur à significatione: ab activa significatione, signum; à passiva, signatum.

Signum unum est naturale, aliud arbitrarium, sive ex instituto: item unum speculativum, aliud practicum, &c.

124. *Signum naturale est quid, suapte naturâ, alterius representativum.* SUAPTE NATURÂ, vi essentiae suæ, seposito instituto, v. g. conceptus est ejusmodi naturale signum rei conceptæ; fumus, ignis, risus, lætitiæ, vultus, verecundiæ, timoris, iræ, aliarumque affectio- rum animi. Signum arbitrarium, ad placitum, sive

125. *Signum ex instituto est id, quod electione agentis liberi, ordinatum est ad aliud representandum.* Quod scilicet in esse essentiae positum, liberè assumptum est ad aliud representandum potentiae cognitivæ. Quia verò agens liberum est triplex, Deus, Angelus, homo, consequenter signum ex instituto, est itidem triplex ex instituto humano, Angelico, divino. Ex instituto, in quâ, humano, v. g. verba, scriptura, &c. Ex instituto Angeli- co, v. g. spirituale signum, expressivum conceptus Angelicæ mentis, vel affectus voluntatis. Ex instituto di- vino, v. g. Sacramentum, arcus in nubibus, serpens æ- neus, &c. In hac materia autem

Institutum est auctoritatem habentis ordinatio, ut res una, alterius sit representativa. Ut scilicet res determinata, mediante sui cognitione, deducat nos in alterius notitiam.

Signum ex instituto divino, est duplex: theoreticum, & practicum sive, speculativum tantum, & speculati- vo practicum, id est, speculativum simulq; practicum.

126. *Signum divinum theoreticum est quid, ex instituto di- vino,*

vinum, representativum alterius, cuius non est effectivum, v. g. arcus in nubibus, est signum divini foederis: serpens æneus est signum crucifixionis Christi, &c.

127. *Signum divinum practicum est quid, ex instituto divino, representativum alterius ejusdemque effectivum. Ejusmodi signum est Sacramentum legis naturæ, respectu sanctitatis moralis: Sacramentum legis moysaicae, respectu sanctitatis legalis: Sacramentum legis novæ, respectu gratiæ sanctificantis.*

128. *Signum spirituale est illud, quod intellectu est cognoscibile, non sensu externo, v. g. character sacramentalis. Signum sensibile, sive*

129. *Signum visibile est illud, quod externo sensu est perceptibile, v. g. in Baptismo aqua est visu, & tactu perceptibilis; forma auditu, &c.*

130. *Generaliter sumpti Sacramenti n. 112. definitio, Sacramentum est signum rei sacrae, si intelligatur hoc modo, est signum divinum, sensibile practicum ex opere operato rei sacrae, gratiæ sanctificantis, erit ad æquata definitio Sacramenti novæ legis, & æqualebit huic:*

131. *Sacramentum novæ legis est invisibilis gratia signum visibile, ad nostram sanctificationem divinitus institutum. INVISIBLES, imperceptibilis sensu externo. GRATIA habitualis sanctificantis. SIGNUM practicum ex opere operato. AD NOSTRAM SANCTIFICATIONEM, justificationem primam, & secundam: directè ad primam, Sacramentum mortuorum; ad secundam, Sacramentum vivorum. DIVINITUS, à Deo immediatè INSTITUTUM: à Christo Domino, secundum divinitatem, per potestatem principalem: secundum humanitatem, per ministerialem potestatem excellentiæ.*

132. *Instituere Sacramentum, est determinare illius materiam, & formam, dareque illis vim effectivam gratiæ. SACRAMENTUM novæ legis. DETERMINARE immediatè, per se instituentem; non mediatè per alium. MATERIAM non secundum individuum, sed secundum speciem infimam, ut aquam in Baptismo: aut secundum speciem subalternam, ut panem & vinum in Eucharistiâ*

rifiã. **ET FORMAM**, non quoad sonum sed sensum. **Materiam**, inquam, & formam applicandas per certum & determinatum ministrum. **VIM EFFECTIVAM instrumentalem**, non moralem tantum; sed probabiliter physicam, & realem.

133. **Novæ legis Sacramentum consideratum more solito**, per modum compositi physici; habet pro materiã suã res permanentes, vel actus transeuntes, cum partiali suã significatione, & efficientiã; iis respondente. Pro forma habet verba propriè dicta, iis-
vè æquivalentia signa, cum suã itidem partiali significatione, & efficientiã correspondente. Idem Sacramentum consideratum per modum compositi artificiali, & moralis; five per modum signi, habet pro materia sua res, & verba: pro forma autem habet significationem totalem, ex rebus, & verbis exurgentem.

Itaque Sacramentum, ut compositum physicum, perficitur rebus, tanquã materiã, & verbis, tanquã formã. Hæ verò

134. *Res sunt substantia corporea permanentes, vel actus sensibiles per formam determinabiles.* **SUBSTANTIÆ**, uti in Baptismo, aqua elementaris: in confirmatione, Chrisma: in Eucharistiã, panis & vinum: in Ordine res traditæ ordinandis: in Extrema unctione, oleum infirmorum. **VEL ACTUS**, ut in Pœnitentia, contritio, confessio, satisfactio: in Matrimonio, consensus traditivus domini mutui corporum.

135. *Verba sunt voces humana articulata*, aliavè signa mentis expressiva. **VOCES**, & verba propriè dicta, in sex Sacramentis, **ALIAVE SIGNA**, verbis æquivalentia, in Matrimonio

136. Omnia Sacramenta novæ legis, aliquatenus constant duplici materiã; proximã, & remotã. Uti Baptismus, pro materiã remotã, habet aquam elementarem: proximã, ablutionem per aquam. Confirmatio pro materiã remotã habet Chrisma: pro proximã, Chrismatis unctionem. Pœnitentia pro materiã remotã habet peccata, post Baptismum commissa: pro proximã

ximâ , contritionem , confessionem , satisfactionem. Eucharistiâ pro materiâ remotâ habet panem , & vinum: pro proximâ , species panis & vini. Extrema Unctio pro materiâ remotâ , habet oleum olivarum: pro proximâ , olei inunctionem. Ordo pro materiâ remotâ habet res, ordinandis tradendas : pro proximâ , ejusmodi rerum traditionem. Matrimonium pro materiâ remotâ habet corpora contrahentium pro proximâ , traditionem illorum. Sacramenti

137. *Materia remota est res , vel actus sensibilis , per formam remotè determinabilis.*

138. *Materia proxima est res , vel actus sensibilis per formam proximè determinabilis. Sive, Sacramenti in actione transeunte consistens*

139. *Materia remota est res cujus usu exercetur actio sacramentalis, v. g. aqua, oleum, chrisma &c.*

140. *Materia proxima est actualis usus materia remota, v. g. ablutio, unctio, chrismatio &c.*

141. Sacramentorum materia & forma debent esse conjungiq; simul, secundum moralem æstimationem: quæ æstimatio exigit breviorum moram temporis in cæteris sacramentis ; quàm in Pœnitentiâ & Matrimonio.

142. Mutatio substantialis materiæ & formæ, invalidat, sacramentum, secus est de accidentali.

143. *Mutatio substantialis materia est ea, quâ convertitur in aliam speciem, vel quâ redditur inutilis ad sui usum, v. g. conversio aquæ, in cerevisiam : vel congelatio illius, ita ut per eam non possit fieri ablutio &c.*

144. *Mutatio accidentalis materia est alteratio illius talis, quâ non convertitur in aliam speciem, nec redditur inutilis ad sui usum, v. g. calefactio aquæ &c.*

145. *Mutatio substantialis formæ est conversio verborum illius, in alium sensum, v. g. Ego te baptizo in nomine matris &c.*

146. *Mutatio accidentalis est alteratio verborum illius, re-tento eorum sensu, v. g. Abluo te , in nomine patris &c.*

Univerſum est tantummodò mutatio accidentalis formæ: quoties verba illius mutantur in alia finonyma. Hæc autem formæ sacramentalis

147. *Verba synonyma sunt diversa verba, significantia idem distinctè & explicitè.* Undè verba hæc: *Ego te baptizo in nomine Trinitatis* non sunt synonyma formæ ordinariæ.

148. *Ad valorem sacramenti requisita est intentio ministri: quia ministratio sacramenti, est actio humana deliberata: quæ intentione agentis dirigi debet. Itaque minister debet intendere conferre sacramentum, prout Christus instituit & Ecclesia facit.*

149. *Intendere est in aliquid tendere, tanquam in terminum. Et*

150. *Intentio est tendentia in aliquid: quâ scilicet voluntas tendit & fertur in finem. Sive, est actus voluntatis tendentis in finem, per medium, ad eum ordinatum. Item, est volitio finis, directa per intellectum. Sive, est volitio ejus, quod propter se est volitum: & aliud, propter ipsum. Itaque*

151. *Intentio est volitio finis, per medium assequendi.*

Multiformis est intentio: scilicet actualis, virtualis, habitualis, interpretativa, absoluta & conditionata.

152. *Intentio actualis est præsens volitio finis, per medium assequendi. Sive, est actus elicivus voluntatis, expressè tendentis in finem, per medium, ad eum ordinatum.*

153. *Intentio virtualis est ea, quæ virtute actualis præhabita, non interrupta, dirigit actionem humanam. Sive, est ea, quæ desit esse præsens actu, sed manet virtute.*

Intentio habitualis est triplex. Et quidem prima

154. *Intentio habitualis est ea, quæ fuit actu elicita; & non fuit revocata, sed est interrupta: ita ut non influat in actum humanum, per se; nec per virtutem, à se relictam. De hac passim intelliguntur Theologi, quando intentionem habitualem condistinguunt contra virtualementem. Secunda autem*

155. *Intentio habitualis est ea quæ sui frequentatione, versa est in habitum. Sive, est habitus & promptitudo relicta ex intentionis actu frequentato, inclinans ad similem actum. Et in præsentem materiam, hæc secunda.*

156. *Intentio habitualis est facilitas eliciendi actualem intentionem faciendi quod Christus instituit, in administratione Sacramentorum. Facilitas, inquam, orta ex iteratione*

ratione

ratione ejusmodi intentionis , in frequenti admini-
stratione Sacramentorum. Tertia verò

157. *Intentio habitualis est animi dispositio talis, quâ intendisset actu aliquid, si fecisset reflexionem : quod tamen antea non intendit actu, neque modò virtute. Hæc tertia intentio habitualis, aliquatenùs coincidit cum intentione implicita, indirectâ & interpretativa. Hæc autem*

158. *Intentio interpretativa est ea, quâ quis intendens aliquid, censetur implicite intendere aliud : in eo contentum, annexum, aut subsequum. Vide I. 2. n. 159.*

159. *Intentio absoluta est desiderium efficax finis, per medium assequendi, absque conditione. Si, vel æquipollente, modò, dummodò, ubi, quando &c.*

160. *Intentio conditionata est desiderium efficax finis, per medium assequendi, sub conditione. Si, vel æquipollente.*

161. In ministro Sacramenti, ex præfatis intentionibus, optima est actualis : sufficiens virtualis : insufficientis triplex habitualis : quia non potest dirigere actionem humanam deliberatam : qualis debet esse administratio Sacramenti. Interpretativa quoque est insufficientis, ob eandem rationem : & quia magis se tenet ex parte operis, quàm operantis.

162. In omnibus Sacramentis, excepto Matrimonio, requisita est intentio absoluta, vel absolutæ æquivalens conditionata. Cujusmodi est intentio modificata sub conditione de præterito, vel præfenti, v. g. *Si tu non es baptizatus ego te baptizo. Si vivis, ego te absolvo.* Nam si ejusmodi conditio subsit, intentio resolvitur in absolutam : si non subsit, intentio tollitur. Excipitur Sacramentum Matrimonii : quod quia retinet rationem contractûs, potest iniri sub conditione suspensiva, etiam de futuro contingenti : à quâ in esse suo pendeat ; quâque completâ, transeat in contractum absolutum. Secùs est de reliquis Sacramentis : quibus addita conditio de futuro contingenti, suspendit ministri intentionem quando applicat materiæ formam : & licet postea impleatur con-

conditio, non conficietur equidem Sacramentum, quia tunc deerit materia & forma essentialis.

163. Ut Sacramentum in actione consistens, validè recipiatur ab adultò utente ratione, eàve aliquando uso; requisita est in eo intentio, ut minimum habitualis. Quia receptio Sacramenti, in ejusmodi adultò, debet esse voluntaria; debetque se ad eam disponere. *In actione, inquam, consistens*: quia Eucharistia, in re permanente consistens, etsi absque ullâ intentione suscipiatur, verè suscipitur. Dixi insuper *Ut minimum habitualis*, eaque prima, definita num. 154. quin & tertia, definita num. 157. uti apparet ex præxi Ecclesiæ; quæ fidelibus moribundis, usu rationis destitutis, nec aliam, quàm hanc tertiam intentionem habitualem, vel interpretativam habentibus, Extremam unctionem ministrat. Secus est de Baptismo, Ordine & Matrimonio per procuratorem, contracto: in quorum susceptione requisita est ut minimum intentio habitualis prima, quia sunt Sacramenta transference suscipientem, in alium planè statum.

164. Theologi agnoscunt tria, in quolibet Sacramento: Sacramentum tantum; rem tantum; Sacramentum & rem simul.

165. *Sacramentum tantum est id, quod significat. & non significatur, v. g. partialis materia & forma ad sensum num. 133.*

166. *Res tantum est id, quod significatur. & non significat, v. g. gratia Sacramentalis.*

167. *Sacramentum, & res simul est id, quod significat, & significatur, v. g. character &c.*

168. Sacramenta novæ legis, quædam sunt vivorum; alia mortuorum.

169. *Sacramentum mortuorum est illud, quod institutum est ad causandam primam gratiam: & non prerequisite vitam spiritualem in suscipiente, v. g. Baptismus & Pœnitentia.*

170. *Sacramentum vivorum est illud, quod institutum est directè ad augmentum gratiæ: quam prerequisite in suscipien-*

fufcipiente, tanquàm vitam fpiritualem. v.g. Euchariftia, Confirmatio, Extrema Unctio, Ordo, Matrimonium.

Omnia Sacramenta novæ legis conferunt difpofitis gratiam ex opere operato.

171. *Opus operatum est actio Sacramentalis, per ministrum facta, ex instituto divino. Ipsa scilicet legitima prolatio formæ, super materia: & ad fufcipientem applicatio utriusque, aut Sacramenti consistentis in re permanente.*

172. *Opus operantis est actio meritoria de condigno, vel congruo,*

173. *Conferre gratiam ex opere operato, est illam causare vi operis, ex instituto divino exerciti, in administratione Sacramenti. VI OPERIS, secundum entitatem suam considerati: non quatenus virtuosum & meritorium est; sed abstrahendo ab omni merito ministri, & fufcipientis.*

174. Gratiam habitualem, in communi consideratam restringit gratia Sacramentalis, ratione sui, ad particularem effectum cujusque Sacramenti: & ratione annexæ gratiæ actualis, restringit ad assecutionem finis cujusque Sacramenti. Itaque

175. *Gratia Sacramentalis est gratia habitualis restricta, habens annexum jus ad actuales, necessarias ad assequendum finem proprium cujusque Sacramenti. RESTRICTA ad particularem effectum, ratione sui: & ad particularem finem assequendum, ratione juris annexi gratiarum actualium. Unde*

176. Gratia baptismalis, secundum se, & ratione sui, est gratia habitualis *regenerativa*: ratione actualis annexæ, est conservativa regenerationis; & benè dispositiva ad sanctam receptionem aliquorum Sacramentorum.

177. Gratia confirmationis, ratione sui est gratia habitualis *roborativa* fidei: ratione actualis annexæ, est benè dispositiva ad fidem constanter profitendam.

178. Gratia pœnitentiæ, ratione sui est gratia habitua-

bitualis. *remissiva* peccatorum: ratione actualis annexæ, est benè dispositiva ad detestationem peccatorum præteritorum & fugam futurorum.

179. Gratia Eucharistiæ, ratione sui est gratia habitualis *nutritiva*, & unitiva cum Christo: ratione actualis annexæ, est benè dispositiva ad continuationem augmenti spiritualis & præfatæ unionis.

180. Gratia extremæ unctionis, ratione sui est gratia habitualis *salvativa* & alleviativa ægroti: ratione actualis annexæ, est benè dispositiva ad finalem perseverantiam in adeptâ salvatione & alleviatione.

181. Gratia ordinis, ratione sui est gratia habitualis *traditiva potestatis sacra*: ratione actualis annexæ, est benè dispositiva ad pium usum præfatæ potestatis.

182. Gratia matrimonialis, ratione sui est gratia habitualis *moderativa concupiscentiæ*: ratione actualis annexæ est benè dispositiva ad fidelem & castum amorem conjugalem, christianamq; prolis educationem.

183. Sacramentum novæ legis est gratiæ sanctificantis causâ efficiens instrumentalis; probabiliter physica & non tantùm moralis.

Ex dictis 1. 2. num. 250. & seqq. constat, quòd

184. *Causa efficiens est principium productivum effectûs.*

185. *Causa efficiens principalis est principium, propria vi productivum effectûs.*

186. *Causa efficiens instrumentalis est principium, motione alienâ productivum effectûs.* Nam vi propria est insufficientis effectus producendo; debetque ad hoc elevari causâ principali.

187. *Causa efficiens physica est principium reale productivum effectûs.* Sive, *principium eliciens realem actionem productivam effectûs.*

188. *Causa efficiens moralis est ea que in effectum non influit reali influxu; sed ad illum movet causam physicam.* MOVET, quia est id, cujus intuitu, causâ efficiens physicè operatur. MOVET autem diversimodè causam increatam & creatam: nam increatam eatenus movet, quia est causâ moralis externæ operationis ipsius:
non

non autem interni actûs, & volitionis immanentis, quæ est Deus ipse. Causam creatam liberam movet ad operandum, tum quia est causa externæ operationis, tum etiam interni actûs, quo voluntas determinatur ad operandum, intuitu causæ moralis.

Præter gratiam Sacramentalem, in Baptismo, Confirmatione & Ordine imprimitur character: qui

189. *Character est potestas spiritualis, inamissibiliter collata animæ, quâ redditur apta ad Sacramenta recipienda & administranda.* Vel conformiter ad Trid. sess. 7. can. 9.

190. *Character est signum spirituale, indelebile, impressum animæ, quo homo ad divina deputatur & ab aliis distinguitur.* SIGNUM SPIRITUALE, intellectu cognoscibile, significativum alterius rei: scil. gratiæ sanctificantis, configurationis cum Christo, deputationis ad divina & distinctionis ab aliis INDELEBILE, utpotè inhærens animæ, subjecto incorruptibili; & non habens contrarium. IMPRESSUM ANIMÆ, probabiliter immediatè ipsi essentiæ animæ, & non mediante potentia. AD DIVINA DEPUTATUR, scil. ad Sacramentorum receptionem & administrationem; fideique professionem. AB ALIIS DISTINGUITUR, qui non sunt insigniti characterè.

Sublatâ suscipientis fictione, Sacramentum informè reviviscit. Fictio hic non est simulatio quâ suscipiens Sacramentum, simulat se velle ex animo illud suscipere; quod tamen non vult, sed

191. *Fictio est simulatio exterior interna dispositionis, requisita ad primarium effectum Sacramenti.* SIMULATIO suscipientis Sacramentum. EXTERIOR qui enim dispositus indignè accedit ad Sacramentum, exterius præ se fert & fingit se accedere cum debitâ dispositione ad recipiendum. PRIMARIUM EFFECTUM, gratiam sanctificantem & non tantum secundarium characterem. SACRAMENTI, essentialiter integri,

192. *Sacramentum informe est Sacramentum essentialiter integrum, destitutum effectû gratiæ, ob indispositionem suscipientis.* Omne Sacramentum potest esse informe,

forme, exceptâ Penitentiâ : quia in illâ , idem contritionis actus , qui est dispositio necessaria ad effectum Sacramenti, est illius pars essentialis.

193. Sacramentum reviviscit , quando susceptum informe , sublata fictione , indispositioneque suscipientis , confert gratiam , per modum causæ moralis , utpotè non existens realiter : quin & Eucharistia permanens , per modum causæ physicæ.

194. *Votum Sacramenti est desiderium illius suscipiendi, junctum debita dispositioni.*

195. *Sacramentale est res religioso ritu sacrata , ipseque ritus.* RES, v. g. chrisma, oleum sacrum , agnus Dei, aqua benedicta &c. RITUS, v. g. signum crucis , exorcismus, insufflatio , &c.

196. *Cæremonia est ritus religiosus , sive pertinet ad Dei cultum.* Ejusmodi cæremonia adhibetur in solemnium Sacramentorum administratione, & aliâs : secundum approbationem Conc. Trid. sess. 7. can. 12.

197. Sacramentalia habent aliquos effectus , non tamen infallibiles : quorum participes fiunt, piè & debite iis utentes. Primus est excitatio piorum motuum , per gratias prævenientes. Secundus est remissio peccatorum venialium , mediantibus ejusmodi motibus ; & pœnitentiâ expressâ , vel implicitâ. Tertius est remissio pœnæ temporalis , debitæ peccatis. Quartus est effugatio , vel repressio dæmonis. Quintus est sanitas corporalis, simileve beneficium temporale. Hos effectus causant sacramentalia, non ex opere operato, sed operantis Ecclesiæ scilicet , oratione suâ eos impetrantis : fidelium quoq; , piè utentium sacramentalibus , v. g. signo crucis, aquâ benedictâ, agno Dei, &c.

DE BAPTISMO.

198. **S**acramentum Baptismi fuit adumbratum à Christo, in sui Baptismo per Joannem : fuit autem institutum ante passionem, & habuit tunc efficaciam,

ficaciam, ut præcedentium meritorum Christi, & futuræ ipsius passionis, à Patre acceptatæ. Undè fuit ante passionem utilis Baptismus, demùm tamen cœpit esse necessarius post eam, factamque in Pentecoste promulgationem.

Secundùm materiam, & formam, physicè consideratus,

199. *Baptismus est aquea ablutio corporis, facta sub præscriptâ verborum formâ.* AQUEA, facta per aquam elementarem. VERBORUM FORMA hac: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs sancti.*

Secundùm genus, & differentiam logicè consideratus.

200. *Baptismus est Sacramentum regenerationis per aquam, in verbo vite.* SACRAMENTUM est genus deniti. REGENERATIONIS, differentiæ vicem habet: nam in Baptismo est spiritualis regeneratio, dans primum esse spirituale, & vitam gratiæ: in pœnitentiâ potiùs est spiritualis resuscitatio, supponens Vitam antea habitam.

Baptismi materia remota, est aqua naturalis: proxima, est ejusmodi aquæ ablutio.

201. *Aqua naturalis est aqua vera, retinens speciem elementaris.* v.g. aqua marina, fluvialis, fontana, putealis, pluvia, &c. non autem aqua distillata è plantis, herbis, rosis, eliquata è vite, &c.

202. *Ablutio est aqua fluida motio, facta per baptizantem, circa corpus baptizati.* FACTA per applicationem aquæ ad corpus abluti; uti fit in aspersione, & infusione: vel per applicationem corporis abluti, ad aquam, uti fit in immersione. Quæ immersio si fit submersio, validus erit Baptismus, sed illicitus: etiam illo casu, quo moriturus certò, aliter baptizari non posset: quia esset directa innocentis occisio. Non sunt enim facienda mala, ut eveniant bona.

203. *Baptismi forma est. Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs sancti.* Forma Græcorum, *Baptizetur servus Christi,* &c. quæcunque alia, ut sit valida, debet esse finonyma latinæ.

204. Ordinarius Baptismi minister est Sacerdos: & ex ejus commissione, Diaconus. In casu autem necessitatis, quilibet potest baptizare, absque solemnitate; clericus, laicus, mulier, hæreticus, & paganus: dummodò utatur materiâ, formâ, & intentione debitâ. Tamen cæteris paribus, præferendus est clericus laico, dignior clericus, minus digno; vir femina; catholicus hæretico; baptizatus non baptizato. *Cæteris paribus*, inquam, quia subindè est præferenda viro femina, ob honestatem peritiamve baptizandi, vel ad cavendam cognationem spiritualem: laicus quoque clericò censurâto, præsertim non tolerato.

205. Sacerdos sine ordinariis solemnibus cæremoniis baptizans, extra necessitatem, peccat mortaliter: uti & baptizans alibi, quàm in fontibus sacris, alios quàm filios regum, principumve supremorum, qui alterius nõ sunt vasalli: uti explicat communiter recepta glossa ad Clementinam unicam, de Baptismo. Et iste alibi baptizans, incurrit ipso factò excommunicationem, in Diocesi Cameracensi.

206. Rebaptizantis punitio civilis, est poena capitæ: Ecclesiastica, est irregularitas. Quando autem Dubius, & verè incertus est Baptismus, potest conferri sub conditione: *Si tu non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

207. Primarius Baptismi effectus est gratia habitualis, remissiva peccati originalis & (si quod sit) actualis; quoad reatû culpæ, & poenæ. Secundarius, est character.

208. Est triplex Baptismus: fluminis, flaminis, & sanguinis. E quibus solus baptismus fluminis, est Sacramentum: & consequenter juxta Apostolum. Ephes. 4. & symbolum Ecclesiæ, est *unum Baptisma*. Reliqua duo dicuntur metaphoricè baptisimata, quia in necessitate suppleant defectum Sacramenti Baptismi: eò quòd ad positionem illorum, Deus confert gratiam non baptizatis.

209. *Baptismus flaminis est non baptizati, contriti desiderium Sacramenti Baptismi, conceptum ex inspiratione Flaminis sacri, sive Spiritus sancti.* 210.

210. *Baptismus sanguinis est martyrium non baptizati. Sive, est martyrium, precedens Baptismi Sacramentum. Vide partem 2. 2. n. 1066*

211. Ex Apostolico instituto adhibendus est in Baptismo aliquis suscipiens baptizatum: isque vocatur *patrinus*, fidei doctor, sponsor, & susceptor. *Patrinus*, quia patris spiritualis munus implere debet, erga filium suum, sive filium lustricum. *Fidei doctor*, quia in fide Catholicâ, & moribus Christianis debet docere baptizatum. *Sponsor*, quia spondet, & respondet pro baptizato, quod sathanæ, pompis ejus, omnibusque operibus abrenunciabit, *non solum vocibus, sed etiam moribus: non tantum sono lingua, sed et actu vite: nec tantum labiis sonantibus, sed operibus pronuntiantibus*, ut loquitur hortaturque Augustinus. *Susceptor*, quia de manu baptizantis, baptizatum suscipit in fidem curamque suam.

212. In Baptismo suscipiens non potest esse, nisi unus, & una, ad summum: Conc. Trid. sess. 24. c. 2. in Decreto de reformatione Matrimonii.

213. Ante Baptismum foetus humani monstruosi, diligenter examinandum est, num sit homo. Si dubium subsit, baptizandus erit conditionatè, dicendo: *Si tu es homo, ego te baptizo*, &c. Si sit gemellus, cum duplici capite, & corde, utrique capiti est adhibenda aquæ ablutio, & forma geminanda: vel pluraliter proferenda, dicendo: *Ego vos baptizo*, &c. Si ambigatur num sint duo homines, uni capiti adhibenda est aqua, cum ordinariæ formæ prolatione: deinde alteri capiti, vel membro alterius putativi hominis adhibebitur secunda ablutio, cum formâ conditionatâ, *Si tu non es baptizatus, Ego te baptizo*, &c.

DE CONFIRMATIONE.

214. **C**onfirmatio est Sacramentum, quo baptizatus, in fronte ungitur chrismate, à legitimo ministro, sub prescriptâ verborum formâ. CONFIRMATIO sic dicta, quod suscipientem confirmet, eique det robur spirituale, ad firmiter corde credendum, & constanter

ore confirmandum Christianam fidem. Quia etiam confirmat, & auget gratiam, in Baptismo susceptam. Hæc confirmatio, Act. 8. & 10. & à Patribus vocatur *manus impositio*, quia in illius collatione manus confirmantis imponitur fronti confirmati. Quo BAPTIZATUS: nam Confirmatio ad sui validitatem, præsupponit Baptismi characterem. Undè non baptizatus Baptismo fluminis, est incapax Confirmationis: quantumvis præditus Baptismo fluminis, & sanguinis. IN FRONTE, non in vertice, ut fit in Baptismo; sed in fronte, tanquam sede verecundiæ: ne confirmatus erubescat confiteri fidem religionemq; Christianam. UNGITUR, in formâ crucis, immediatè per manum ministri, non per aliud instrumentum: quia Confirmationi essentialis est immediata manus impositio. CHRISMATE, oleo olivarum, mixto balsamo, ab Episcopo benedicto. A LEGITIMO MINISTRO, Episcopo, tanquam ordinario ministro: vel Sacerdote, tanquam extraordinario commissario. SUBPRÆSCRIPTA VERBORUM FORMA, quæ est: *Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

215. Omnia præfata verba, iisve æquivalentia, sunt de formæ essentiâ: nam per *Signo, & Confirmito*, exprimitur actus ministri, ut ab eo procedens: per pronomen *Te*, exprimitur persona confirmata: materia autem, & effectus, *Chrismate salutis*. Sequentia verba, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, sunt itidem essentialia, ut in Baptismo: quia utrumque est Sacramentum fidei, quæ exigit explicitam trium personarum divinarum, in una essentia confessionem.

216. Confirmationis materia remota est Chrisma, proxima est Chrismatis unctio, per modum crucis, in fronte confirmati, immediatè manu ministri.

217. *Chrisma est unguentum, oleo olivarum, balsamoque mixtum, ab Episcopo benedictum.* BALSAMO, sive opobalsamo: nam propriè *Balsamum* est arbuscula bicubitilis: *Opobalsamum* est arbusculæ succus pinguis, odoratus.

tus. *Xylobalsamum* est lignum arbusculæ: & *Carpobalsamum* est fructus illius. AB EPISCOPO BENEDICTUM: estque hæc Episcopalis benedictio, essentialis Christumati.

218. Undè debent Episcopi satagere, ut benedicant Chrysmum, & oleum infirmorum, in tanta quantitate, quanta toti Diœcesi sufficiat ad administrationem Sacramentorum quæ aliàs exponuntur evidentissimo periculo invaliditatis, per mixtionem materiæ profanæ, factam primò per Episcopi substitutum, sacra olea distribuentem Decanis Christianitatum: secundò per eosdem Decanos, distribuentes pastoribus: tertio per ipsos Pastores, olei benedicti sufficientiâ destitutos. Vide infra num. 442.

219. Confirmationis minister ordinarius, est solus Episcopus: extraordinarius, est simplex Sacerdos, habens summi Pontificis commissionem: uti patet ex Conc. Florentino, in decreto de Armenis, & Tridentino sess. 7. can. 3. de Confirmatione, & sess. 23. de Sacramento Ordinis cap. 4. & can. 7.

Itaque Christus instituit Sacramentum Confirmationis, ita ut solus Episcopus, ex sua ordinatione habeat completam potestatem illius conferendæ: simplex autem Sacerdos habeat illam inchoatam, quæ possit compleri per commissionem Papæ, & accessionem entis moralis. Sic eidem Sacerdoti habenti vi ordinationis suæ, absolvendi potestatem ordinis incompletam, illa completur per Episcopi approbationem, & jurisdictionis concessionem: & fit idoneus minister Sacramenti pœnitentiæ, qui antè non erat.

220. Confirmationis, effectus primarius est gratia habitualis, baptismali par, inò major: uti constat ex Scriptura, & Patribus, dicentibus antonomasticè conferri Spiritum sanctum, & plenitudinem gratiæ, per Confirmationem. Est inquam, gratia habitualis, quatenus per se, sibi que annexas gratias actuales, est animæ roborativa in fide & religione Christianâ. Effectus secundarius est character. Finis, ad quem Con-

firmatio est instituta, est robur, firmitas, & constantia in fide & religione Christianâ tenendâ, confitendâ.

221. Confirmationis Sacramentum potest conferri pueris, statim à Baptismo & aliàs ante usum rationis, infallibiliterque consequuntur illius effectum. Confirmandus autem debet habere patrinum: & confirmanda matrinam, eumque confirmatum, & diversum à patrino baptismali.

DE EUCHARISTIA.

222. **E**ucharistia est Sacramentum corporis, & sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini: ad spiritualem fidelium nutritionem, divinitus institutum. EUCHARISTIA idem est, quòd bona gratia. EST SACRAMENTUM, unicum totale, duo partialia, ratione duarum materialium, & formarum partialium. CORPORIS, ET SANGUINIS, ita ut propriè corpus, & sanguis Christi, contentum sub speciebus, sit Sacramentum Eucharistiæ. SUB SPECIEBUS, accidentibus PANIS ET VINI, existentibus ibi absque substantiâ, & subjecto.

223. Eucharistiæ in fieri, materia transiens, est panis triticeus, & vinum de vite: forma, sunt verba consecrationis. Eucharistiæ in facto esse, materia permansens sunt accidentia panis & vini: forma, est corpus, & sanguis Christi. Est, inquam panis usualis, ex farinâ triticeâ, & aquâ naturali confectus, & coctus: in Ecclesiâ latinâ azimus, in græcâ fermentatus.

224. Eucharistica transsubstantiatio est conversio totius substantiæ panis vini, in corpus & sanguinem Christi. Hæc transsubstantiationis conversio, non est annihilatio: quia licet illius terminus ad quem, sit nihil panis & vini, non est tamen absolutè nihil. Vide p. 1. n. 490.

225. In Eucharistiâ est verè, realiter, & substantialiter corpus & sanguis, cum animâ, & divinitate Domini nostri Jesu Christi. Conc. Trid. sess. 13. can. 1. Verè, in rei veritate, non tantum significativè, quasi Eu-

fi Eucharistia foret merum signum corporis & sanguinis Christi. REALITER, & non tantum figurativè, quasi Eucharistia foret mera figura, & nuda representatio corporis & sanguinis Christi. SUBSTANTIALITER, & non tantum virtualiter, per energiam suam. Itaque verè opponitur signo, realiter figuræ: *Substantialiter energæ.*

226. In Eucharistiâ *Species sacramentales sunt accidentia panis & vini existentia sine subjecto.* SPECIES SACRAMENTALES, sic dictæ quia corpori & sanguini Christi, dant esse visibile, & consequenter sacramentale: quia Sacramentum est signum visibile. SUNT ACCIDENTIA, V. G. quantitas dimensiva, superflua, figura, color, odor, sapor, humor, &c. EXISTENTIA, supernaturaliter SINE SUBJECTO, inhætionis. Aliàs *accidentis esse est inesse*: id est naturalis existentia accidentis, est inhærentia actualis: illius autem existentia supernaturalis, est inhærentia aptitudinalis: qualis etiam hic subest.

227. In formâ consecrationis, *Corpus* non est substantia totalis, composita ex materiâ & formâ, sed est ejusmodi compositi substantialis pars materialis, prædita mole quantitativâ: id est, constans tribus dimensionibus, longitudine, latitudine, profunditate. Itaque in eadem formâ consecrationis.

228. *Corpus est physici compositi humani pars materialis, distincta à sanguine. Sive, est corpus organicum humanum, à sanguine condistinctum.* ORGANICUM, habens diversas dispositiones, qualitates, & figuras. HUMANUM proximè aptum informari animâ rationali: constans carne, ossibus, nervis, & humoribus, uno excepto sanguine, non quòd sanguis significetur abesse, sed quia non significetur adesse.

229. In eâdem formâ consecrationis, *Sanguinis* nomine intelligitur sanguis perfectus, & elaboratus, non autem (probabiliter) imperfectus, & alimentarius: qui etiam vocatur *massa sanguinea*, id est, coagulatio fluida quatuor humorum, prædominante san-

te sanguine pituitæ, bili, & melancholice. Hæc porro massa sanguinea fit per tertiam concoctionem. Nam ex cibo, & potu, per primam concoctionem fit chylus: per secundam, ex chylo fit chymus, per tertiam, in jecore ex chymo fit massa sanguinea ex qua, tanquam alimento communi, restaurantur omnes corporis partes; ab eâ trahentes, nutrimentum familiare: quædam sanguineum, aliæ pituitosum, aliæ biliosum, aliæ melancholicum.

230. *Sanguis est humor rubicundus, calidus, per venas & arterias fluidus* RUBICUNDUS, rubens intensâ rubedine.

231. *Sanguis perfectus est humor rubicundus, calidus temperatus, ab aliis humoribus secretus, per venas & arterias fluens.*

232. *Sanguis alimentarius est humor rubidus, aliis tribus, mixtus, prædominansque, in venis & arteriis fluidus.* RUBIDUS, dilutam habens rubedinem.

In Eucharistiâ quædam continentur *Ex vi verborum*, id est, per efficaciam verborum formæ consecrationis: quædam *per concomitantiam*, id est, per connexionem unius cum altero.

233. Itaque in Eucharistiâ *Id continetur ex vi verborum, quod expressè significatur per verba formæ*: ita ut hæc falsa foret, si illud abesset. Undè sub specie panis, continetur corpus, ex vi verborum; quia verba expressè dicunt *Hoc est corpus meum*. & si corpus abesset, verba forent falsa: non item si abesset sanguis, anima, & divinitas.

234. *Per concomitantiam continetur id, quod per verba formæ non exprimitur, sed habet necessariam connexionem cum expresso per ea.*

235. In hac materia, *Concomitantia est connexio alicujus, cum eo quod est ex vi verborum, in Eucharistiâ.* Hæc concomitantia est duplex, una naturalis, alia supernaturalis, ratione unionis hypostaticæ.

236. *Concomitantia naturalis est connexio partium nature humanæ, inter se. Scilicet animæ rationalis, corporis, & sanguinis.*

237. *Con-*

237. *Concomitantia supernaturalis est unio Verbi, natura-
que divina, cum humanâ. Hæc iterum est duplex: una
immediata, altera mediata.*

238. *Concomitantia supernaturalis immediata est unio
personalitatis Verbi, cum humanitate Christi. Scilicet cum
illius animâ, corpore, & sanguine.*

239. *Concomitantia supernaturalis mediata est unio natu-
ra divina, cum humanâ. NATURE DIVINÆ, ipsius divini-
tatis, personarumque divinarum primæ, ac tertiæ.*

240. Itaq; sub specie panis ex vi verborum, est tan-
tùm corpus: sub specie vini, est tantùm sanguis: quia
illorum tantùm fit expressa mentio, respectivè in ve-
bis formæ. Per concomitantiam naturalem, sub specie
panis, est sanguis, & anima: & sub specie vini, est cor-
pus, & anima: sub utrâque autem specie, per conco-
mitantiam supernaturalem immediatam, est Verbum:
& per mediatam, ratione verbi, est natura divina, si-
ve divinitas, item Pater, & Spiritus sanctus.

241. In forma consecrationis, pronomé, *Hoc & Hic*,
demonstrat contentum sub speciebus: in confuso: ita
tamè, ut in fine prolationis operatorie, propositio ve-
rificetur pro corpore, & sanguine Christi: estq; sensus,
*Hoc ens, contentum sub speciebus, Est corpus meum: Hic
liquor, contentus sub speciebus, est sanguis meus.* Et con-
sequenter nõ est propositio identica, uti nec quando
intendens digitum in aurum vel Joannem, dico *Hoc est
aurum. Hic est Ioannes.* Non enim est sensus, Aurum est
aurum. Joannes est Joannes, sed hoc ens est aurum.

242. *Hic homo est Ioannes. Nam* propositio identi-
ca est enunciatio ejusdem de eodem, sub eadem ratione.*

243. Eucharistiæ effectus est gratia habitualis, qua-
tenus per se, sibiq; annexas gratias actuales, est nu-
tritiva, augmentativa, & unitiva cum Christo. Hic
effectus est promissus dignè manducanti, id est cibum
transmittenti in stomachum, per os & fauces: etiam si
species sacramentales integræ deglutiantur, sine ullâ
dentium masticatione.

244. *Missæ est sacrificium incrementum corporis & sangui-
nis*

nis Christi sub speciebus panis & vini. MISSA videtur esse nomen Hebraicum à suâ nativâ scabritie nonnihil levigatum: nam Deut. 16. *Missach* significat oblationem spontaneam. Imò potius est latinû, significans missionem, sive dimissionem. Et quia olim erat duplex dimissio assistentium sacrificio Eucharistico; hinc erat duplex Missa: una catechumenorum, altera fidelium. Illa consistebat ab initio usque ad offertorium: quò cum perventû erat, clamabat Diaconus, *Si quis est catechumenorum, exeat foras.* Undè Augustinus sermon. 237. de temp. c. 8. *Ecce, inquit, post sermonem fit missa catechumenis manebunt fideles.* Missa autem fidelium consistebat in toto decursu sacrificii, à principio ad finem; in quo Diaconus dimittens in pace populum dicebat, *Ite missa est.* Missio & dimissio fit vobis, Abire licet vobis. EST

245. SACRIFICIUM, quia* est oblatio externa rei sensibilis, per realem mutationem, à legitimo ministro facta Deo; in testimonium supremi dominii ipsius & nostræ subjectionis. EST OBLATIO: in actu signato oblatio panis & vini, tanquàm materiæ transeuntis, præsuppositæ actioni sacrificali: in actu exercito oblatio corporis & sanguinis Christi tanquàm hostiæ: oblatio, inquam, contenta in consecratione, cui ex instituto Christi, annexa est oblatio. EXTERNA, non merè interna & mentalis; sed panis & vini externa, & verbalis per verba *Suscipe & Offerimus*, corporis quoque & sanguinis externa oblatio, & verbalis, per verba consecrationis. REI SENSIBILIS panis & vini; sed & corporis & sanguinis Christi, sensu externo perceptibilis, ratione specierum sacramentalium. PER REALEM MUTATIONEM panis & vini; per veram quoq; reproductionem Christi, tanquàm termini ad quæ actionis sacrificalis. Undè non est opus, quòd Christus sic reproductus realiter mutetur, quia non est materia, actioni sacrificali præsupposita: sicut fuit idem Christus vivus materia sacrificii cruenti. Itaque in transubstantiatione, Eucharistiâ, ratio sacrificii reperitur non in definitione termini à quo; sed in productione termini ad quem, tanquàm excellentioris. Uti etiam consistebat in sa-

erificiò thimiamatis & incensi: cuius suffitus principa-
liter offerebatur. A LEGITIMO MINISTRO sacerdote.
FACTA DEO, eique soli, tanquam supremus cultus la-
triæ. IN TESTIMONIUM &c. expressè vel implicite, hoc
ipso, quo Missam celebrans, vult facere, id quod Chri-
stus instituit. Itaque à definitione ad definitum, Missa
est verum sacrificium: sed INCRUENTUM, id est, absq;
sanguinis, extra venas effusione. Nam

246. *Cruor est sanguis, è venis effusus.*

247. Sacrificium Missæ, ex opere operato (tempore
à providentiâ divinâ destinato) causat gratias actua-
les prævenientes, quibus iusti excitantur ad pios mo-
tus & augmentum iustitiæ: peccatores autem ad pœ-
nitentiam: & consequenter causat peccatorum etiam
mortalium remissionem, quoad culpam & pœnam.
*Hujus quippe oblatione (Trid. sess. 22. cap. 2.) placatus
Dominus, gratiam & donum pœnitenti concedens, crimina
& peccata etiam ingentia dimittit.*

248. Sacrificii Missæ valor & effectus, ex opere o-
perantis Ecclesiæ & sacerdotis, est absolute finitus. E-
iusdem sacrificii, ex opere operato valor, est absolute
infinitus: quia ex parte rei oblatae & principalis offe-
rentis, dignitas ipsius est infinita: non minus quam
sacrificii cruenti. Effectus tamen est finitus, & valo-
ris applicatio est limitata; idq; ex ordinatione Christi
qui voluit sacrificium incruentum sapius repeti. Hic

249. autem sacrificii * *Missæ valor est moralis digni-
tas, quam habet ex parte offerentis, & rei oblata.*

250. Eiusdem * *Missæ effectus est id, quod actu datur,
intuitu præfata dignitatis.*

251. Effectus sacrificii Missæ est duplex, ex opere

252. operato & ex opere operantis. * *Effectus operis
operati est ille, qui annexus est à Deo, actioni sacrificiali, præ-
cisè spectatæ; seclusâ devotione, aut indevotione
offerentis privati.*

253. *Effectus operis operantis est ille qui correspondet de-
votioni offerentis privati.*

254. Ex antedictis sequitur (uti notamus in Faculâ
sacerdotum)

sacerdotum) quòd' quò pluribus applicatur fructus & effectus Missæ, eo minor portio singulis obveniat. Sequitur insuper, quòd obligatus celebrare duas Missas, pro duobus, non satisfaciatur in conscientia, celebrando unam pro ambobus. Quia utrumque fraudat mediâ parte fructûs.

255. Præfati duplicis fructûs & effectûs applicatio fieri debet per intentionem offerentis. Et nominatim fructûs operis operati applicatio, debet expressè vel implicite fieri vivis atque defunctis, ante utriusque speciei consecrationem; in quâ essentialiter completur sacrificium, causans suum effectum, absquè suspensione & dilatione.

256. Sacerdos sacrificans ex privatâ devotione, absquè obligatione beneficii, officii, honorarii, promissionis; potest sibi: & aliis in totum, vel in partem, applicare fructum operis operati, & operis operantis: pro impetrandis beneficiis spiritualibus; quin & temporalibus (v.g. sanitate, longævitate &c.) quantum conducunt ad Dei honorem, & animarum salutem. Sacrificans autem ex obligatione beneficii, officii, honorarii, promissionis; pro uno vel pluribus; debet illis applicare totum fructum operis operati, solidè vel partialiter, pro ratione intentionis celebrantis Missam, vel curantis celebrari. *Solidè*, id est, applicando vivis totum fructum operis operati; & tantum ex opere operantis, aliquid defunctis: vel è diverso. *Partialiter*, id est, applicando fructûs operis operati partem vivis, & aliam partem defunctis.

DE PŒNITENTIA.

257. **P**oenitentia est Sacramentum, quo baptizatis relapsis contritus confessis, ac satisfacere proponentibus, impenditur absolutio à peccatis. PŒNITENTIA sic dicta, quòd pœnam teneat, sibi què vindictam infligat. Est SACRAMENTUM, à Christo institutum Joannis 20. per illa verba, *Accipe Spiritum sanctum quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Quibus verbis ait (Tridentinum sess. 14. cap. 1.) *potesta-*

tem remittendi & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles, post Baptismum lapsos. Apostolis & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit. Quo BAPTIZATIS: quia non baptizati non sunt capaces sacramenti pœnitentiæ: secus est de actu pœnitentiæ, qui debet elici à non baptizatis & à baptizandis. RELAPSI in peccata post Baptismum: nam commissa ante illum, non sunt materia remota sacramenti pœnitentiæ. CONTRITIS, per veram contritionem. CONFESSIS integræ, saltem formaliter. AC SATISFACERE PROPONENTIBUS, juxta confessarii rationabile præscriptum. IMPENDITUR ABSOLUTIO, tanquam forma sacramenti.

258 Pœnitentiæ, sicut & cæterorum sacramentorum, duæ sunt partes essentielles: materia & forma. Materia remota sunt peccata, post Baptismum commissa: proxima materia, sunt actus pœnitentis, contritio, confessio & satisfactio. Qui à Concil. Florentino & Tridentino dicuntur *quasi materia*, quia non sunt materia corporalis, & res permanens, uti aqua in Baptismo, chrisma in Confirmatione, oleum in Extremâ unctione.

259. Præfatorum actuum contritio & confessio sunt essentielles, satisfactio est integralis.

260. Sacramenti pœnitentiæ forma est, *Absolvo te à peccatis* Quamvis autem probabile sit, duo prima verba sufficere ad essentiam formæ, tamen probabilius est, duo posteriora esse etiam necessaria: conformiter ad verba Christi sacramentum hoc instituentis Joan. 20. *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis.* Aliàs *Absolvo te*, manebit indifferens & indeterminatum ad absolutionem à censuris, pœnis, juramento, voto, promissione &c. nisi restringatur ad peccata.

261. Porro *Ego te absolvo à peccatis*, hoc est, impendo tibi absolutioni sacramentum, de se habens vim remittendi peccata, si nihil obstat. Item. Quantum est ex parte sacramenti, quod tibi administro, confero tibi gratiam sanctificantem, ex se remissivam peccatorum.

rum. Item, Ego solvo peccatorum tuorum vincula, sive quoad culpam, sive pœnam, sive obligationem confitendi, sive aliam rationem, quâ te ligare possunt.

262. *Pœnitentia virtus est habitus, inclinans ad dolorem peccati proprii, ut offense Dei, cum emendationis satisfactionisq; proposito, spe, petitioneque veniæ.*

263. *Pœnitentia actus est dolor peccati proprii, ut offense Dei, cum emendationis satisfactionisq; proposito, spe, petitioneque veniæ. Hic pœnitentiæ actus debet procedere ex gratiâ actuali, & ex motivo supernaturali, ut habeat convenientem proportionem cum justificatione, ad quam disponit. Idem pœnitentiæ actus fuit quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum necessarius, juxta Conc. Trid. definitionem, sess. 14 c. 1. & 4. Necessarius, inquam, necessitate mediæ & præcepti: & quidem formalis & explicitus per se, aliquando tamé in immemore peccatorum, aut impedito eliciendis actibus aliarum virtutum, sufficit virtualis & implicitus, in actu dilectionis Dei, super omnia.*

264. *Pœnitentiæ præceptum, utpotè affirmativum, non obligat ad semper, neque statim à peccato mortali commissio, sub novo peccato impœnitentiæ. Potest autem obligare per se, & per accidens.*

265. *Præceptum pœnitentiæ obligat per se, quando ex ipso directè & immediatè oritur debitum pœnitendi; non autè ex præcepto alterius virtutis. Per se, v. g. in articulo, evidentique periculo mortis peccatoris: urgente gravi tentatione impœnitentiæ: excitante Deo ad contritionem: aliquoties per vitam; & quidem toties, ut moraliter loquendo dilatio contritionis non censatur Dei contemptus. Quandocunq; autem præceptum pœnitentiæ obligat per se, tunc ommissio illius est speciale peccatum impœnitentiæ. Hæc autem specialis*

266. *Impœnitentia est persistentiâ in peccato mortali, cum formali virtualive proposito non pœnitendi. Sive est propositum non pœnitendi, quando peccator potest & per se debet. PROPOSITUM expressum, aut virtuale. PER SE DEBET, ratione præcepti pœnitentiæ, obligantis directè.*

rectè. Nam si per accidens tantùm debeat pœnitere, omissio contritionis non erit speciale peccatum contra virtutè pœnitentiæ, distinctum à peccato contra aliam virtutem, tunc obligantem. Quia prior obligatio tunc non censetur distincta formaliter à secundâ. Similiter quando omissio pœnitentiæ est culpabilis tantùm, ratione peccati imminentis, tunc non habet malitiam distinctam ab illo peccato : quia ejusmodi omissio solum est mala ex eo, quòd sit interpretativa vitio dicti peccati.

167. *Præceptum pœnitentiæ obligat per accidens, quando non ex ipso directè & immediatè oritur debitum pœnitendi, sed aliunde.* Scilicet ex præcepto alterius virtutis obligantis, ad cujus exercitium necessarius est actus pœnitentiæ, v. g. quando peccator tenetur, aut liberè vult suscipere, vel administrare sacramentum: quando difficile opus virtutis est aggrediendum; aut superandæ graves tentationes: quando ratione proprii privati peccati, communitas incidit in evidens periculum divinæ punitionis. Item probabiliter quando est sanctificandum sabbatum, aliàsve orandum.

268. Quia per pœnitentiâ reviviscunt opera mortificata, ideò de iis hic agendum est. Possunt autem assignari varia hominis opera, v. g. indifferentia, moraliter bona, viva, mortua, media, nociva, mortifera, mortificata, vivificata.

269. *Opera indifferentia sunt ea, quæ naturâ suâ non habent conformitatem, nec disformitatem ad rectam rationem, v. g. comedere, bibere, ambulare &c.*

270. *Opera moraliter bona sunt ea, quæ ex solo dictamine recte rationis sunt conformiter ad illam, v. g. moralis amor, & honor parentum &c.*

271. *Opera viva sunt meritoria opera justî, procedentia ex Spiritûs sancti inhabitantis gratiâ actuali & habituali, tanquàm principio vitali. Ideoque sunt de condigno meritoria vitæ æternæ, v. g. dilectio Dei super omnia, oratio, eleëmofyna &c. Scholasticorum sensu.*

272. *Opera mortua sunt peccatoris impœnitentis opera virtutum, vitâ gratiæ habitualis privata, v. g. peccatoris obstinata oratio, eleêmofyna, jejuniû &c. Tamẽ scriptura per opera mortua, intelligit peccata mortalia.*

273. *Opera media sunt peccatoris pœnitentis opera virtutum, procedentia à Spiritûs sancti moventis, non inhabitantis gratiâ actuali, v. g. hominis pœnitentis attritio, restitutio alieni &c. Vocantur opera media, quia inter viva & mortua, tenent locum medium. Non sunt enim simpliciter viva, cum destituantur principio vitali Spiritûs sancti inhabitantis & gratiæ habitualis. Non sunt etiam simpliciter mortua, quia procedunt abs Spiritûs sancti moventis gratiâ actuali, & ab homine incipiente vivificari.*

274. *Opera mortifera sunt peccata mortalia. Sive, sunt opera, quæ adferunt mortẽ spirituales: ad sensum 1. 2. n. 4 18. Subindẽ hæc latius sumuntur: & sic latè sumpta.*

275. *Opera mortifera sunt ea, quæ operanti adferunt mortem, aut saltem nocumentum spirituale: & sic comprehenduntur opera nociva. Quæ*

276. *Opera nociva sunt ea, quæ operanti adferunt nocumentum spirituale. Cujusmodi sunt, non tantum peccata mortalia, sed etiam venialia.*

277. *Opera mortificata sunt justî opera meritoria, per peccatum subsequens privata vitâ: id est, efficaciam perducendi operantem ad vitam æternam. Cujusmodi sunt merita justî, in peccatum mortale lapsi.*

278. *Opera vivificata sunt justî opera meritoria, vitæ restituta. Id est, per subsequens peccatum vitâ privata; deindẽ per pœnitentiam restituta vitæ, sive efficaciam perducendi authorem ad vitam æternam.*

279. *Mortificatio operum bonorum est privatio efficaciam perducendi authorem ad vitam æternam.*

280. *Reviviscentia operum mortificatorum est recuperatio pristinae efficaciam perducendi authorem ad vitam æternam.*

281. *Opera mortua & mortifera non reviviscunt, quia nunquam habuerunt vitam, quam perditam possint recuperare.*

282. Opera mortificata reviviscunt, non quòd mutationem propriè suscipiant per peccatum subsequens, eive supervenientem pœnitentiam: cùm ejusmodi opera sint transeuntia, statimque desinentia: sed quia remanentia in acceptione divinâ, peccato perdunt vim perducendi authorem suum ad vitam æternam, pœnitentiâ eandem vim recuperant.

283. Opera media absolutè non reviviscunt, aliquatenus tamen: quatenus scilicet eorundem in acceptione divinâ manentium intuitu, à Deo de congruo gratiæ conferuntur, vel temporalia bona dantur, malave avertuntur.

284. *Opus supererogationis est consilii opus bonum, supra obligationem præcepti factum.* OPUS SUPEREROGATIONIS sic dictum conformiter ad Lucæ caput 10. & est opus bonum, observationi mandatorum spontè superadditum, tanquàm supernumerarium, mantissa, & superpondium.

DE CONTRITIONE, ET ATTRITIONE.

285. **A** ttritionis, & Contritionis vocabulum sumitur per translationem, & ad similitudinem corporis duri, quod exterius & superficietenus affrictu deraditur in scobem, & ramenta atteritur: vel exterius interiusque dissolvitur, in minutias redigitur penitusque conteritur. Nam similiter induratum cor peccatoris, per Dei gratiam, & resipiscentis pœnitentiam, imperfectè atteritur, vel perfectè conteritur.

286. Juxta Tridentinum sess. 14. cap. 4. Contritio accipitur aliquando generaliter ità ut comprehendat contritionem perfectam & imperfectam, sive attritionem salutarem. Sic generaliter accepta.

287. *Contritio est detestatio proprii peccati, & dolor animi cum proposito non peccandi de cetero, & spe, partitionisque veniæ.* EST DETESTATIO, displicentia, aversio, odium, & abominatio mali, ac PROPRII PECCATI, quoad reatum culpæ: nam contritionis detestatio restringitur ad ejusmodi reatum proprii peccati actualis, & (lato modo) originalis.

288. Hæc detestatio præmittitur dolori, tanquam causa effectui: nam *displicentia dolorem causat in eo, qui susceptivus est doloris*, ait D. Thomas in 3. p. q. 84. a. 8. *Displicentia, inquam, proprii peccati, sed & sui ipsius, tanquam peccati authoris: juxta Ezechielis 6. Displicebunt sibi met. super malis, quæ fecerunt.* ET DOLOR ANIMI, tristitia voluntatis, peccatum tanquam malum præsens avertantis, & illud expellere conantis. Contritio itaque est dolor, non tantum causaliter sed essentialiter, & formaliter. Ideoq; in beatis, in quibus est detestatio peccati non est tamen contritio, propter ab-

289. sentiam doloris. * Hic autem contritionis dolor, est *animi*, non appetitus sensitivi: qui tamen dolor, propter sympathiam appetitus rationalis cum sensitivo, sæpe ex illo in hunc redundat, & gemitibus, lachrymisque exprimitur. Et hic dolor sensitivus, à voluntate imperatus, est optimus non tamen absolute necessarius: quia sine eo potest consistere perfecta contritio in voluntate: quia etiam dolor ille sensitivus non est semper in potestate poenitentis, & sæpe destituitur verâ displicentiâ.

290. Porro hic contritionis dolor debet esse supernaturalis, & procedere ex actuali auxilio divino, uti constat ex Trid. sess. 6. in decreto de Justificatione c. 5. 6. & 7. & can. 3. quia dispositio ad effectum supernaturalem, scilicet peccati remissionem, & justificationem, debet esse supernaturalis ut sit conveniens proportio. Idem dolor animi, & tristitia de peccata commisso, causat vindictam illius, & punitionem per opera satisfactoria: nam *quæ secundum Deum est tristitia, operatur vindictam* 2. Cor. 7. Concipitur autem ex amore Dei, illiusve timore, aut turpitudinis peccati confide-

291. ratione, aliove motivo supernaturali * CUM PROPOSITO NON PECCANDI DE CÆTERO, cum deliberatâ resolutâque voluntate non peccandi in posterum. Et hoc propositum requiritur ad contritionem, quia illa continet vitæ veteris odium, & novæ propositum, ac inchoationem, teste Tridentino sess. 14. cap.

cap. 4. *significante idipsum Scripturâ Isaie 1. Quiescite agere perversè, discite benefacere. & Psal. 36. Declina à malo, & fac bonum.* Et certè, ad recuperandam offensæ amicitiam, præter dolorem de injuriâ illatâ, requiritur propositum illius non irrogandæ in posterum. Et SPE VENIÆ, sive cum fiducia divinæ misericordiae, uti loquitur utroque modo Trid. sess. 14. cap. 4. Nam detestatio dolorque de peccato, sine spe veniæ, est contritio Cain, & Judæ, id est, mera desperatio. PETITIONEQUE VENIÆ: contritio enim requirit utrumque, veniæ spem, & illius petitionem: nam sine hac, illa foret inutilis.

292. *Detestatio est displicentiâ, & abominatio mali.*

293. *Dolor animi est actus voluntatis, malum præsens aversantis, illudque expellere conantis.*

294. *Propositum est deliberata voluntas exequendi id, quod electum est, ad aliud assequendum.*

295. *Propositum non peccandi de cætero, est deliberata voluntas firmiter statuens evitacionem peccati in posterum.*

296. *Spes veniæ est actus voluntatis, certâ cum fiducia expectantis à Deo remissionem peccati, quoad culpâ præcipue.*

297. *Fiducia divinæ misericordiae est promptitudo voluntatis orta ex persuasione obtinenda remissionis peccati, excludens inordinatam fluctuationem, ob infallibilem Dei promissionem.*

298. *Petitio veniæ est postulatio condonationis offensæ. Sive, est oratio, quâ peccator petit à Deo condonationem peccati, quoad culpam & poenam æternam.*

Præfata generalis contritio, n. 287. definita, dividitur in attritionem, & contritionem specialiter dictam.

299. *Attritio est detestatio proprii peccati, & dolor animi, ex motivo supernaturali, alio quàm amoris Dei conceptus, cum proposito non peccandi de cætero, & spe petitioneque veniæ. ALIO, QUAM AMORIS DEI super omnia conceptus: communiter ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metui, ut ait Trid. sess. 14. cap. 4. Item ex amore virtutis, & beatitudinis æternæ, &c. Meum autem relinquentem vo-*

luntarium absolutum, & non causante involuntarium secundum quid, uti diximus in 1. 2. n. 186. & 187.

300. *Contritio est detestatio proprii peccati, & dolor animi, ex amore Dei super omnia, conceptus*; cum proposito non peccandi de cætero, & spe, petitioneque veniæ. **PROPRII PECCATI**, quia contritionis detestatio, non est de peccato merè alieno: quod scilicet ab alio, ita commissum est, ut reatus illius nullatenus contrito sit imputandus potest quidem, imò debet quisque detestari peccata aliena, & de iis dolere; verum ista detestatio, & dolor, nõ est contritionis & pœnitentię actus: sed charitatis, & misericordiæ. **PROPRII** ergò peccati, & quidè præteriti, non autem futuri: quia contritionis objectum materiale, est peccatum commissum, ad cuius destructionem nititur, proponens cavere futurum **ET DOLOR ANIMI, EX AMORE DEI SUPER OMNIA**, tanquàm motivo formali. **CONCEPTUS** Ideoque contritionis efficaciam ad delenda peccata, scriptura tribuit charitati, Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*: & 1. Petri 4. *Charitas operit multitudinem peccatorum*: & Trid. sess. 14. c. 4 dicit contritionem, ab imperfecta distinctam, esse charitate perfectam. Potest autem duobus modis dici charitate perfecta contritio: primo ea, quæ est informata charitate habituali, & procedit ab actuali indè illicitâ: & hæc contritio non disponit ad remissionem peccatorum & justificationem: sed eam præsupponit. Secundo ea, quæ concipitur ex motivo dilectionis Dei: & quæ procedit ab actuali charitate, elicitâ per auxilium divinæ gratiæ: & hæc disponit ad remissionem peccatorum, & justificationem, juxta allegatas scripturas Lucæ 7. & 1. Petri 4. ***CUM PROPOSITO**, regulariter formali, & expresso, **NON PECCANDI DE CÆTERO**: per accidens tamen, ratione ignorantiæ invincibilis, inconsiderationis, angustię temporis, &c. Potest sufficere propositum virtuale, & implicitum. Contritio quatenus est Sacramenti Pœnitentię pars materialis, præter jam dicta, debet esse sensibilis, & habere

habere propositum confitendi, & satisfaciendi. Itaque sacramentalis.

303. *Contritio est detestatio proprii peccati, & sensibilis dolor animi, ex amore Dei super omnia conceptus; cum proposito emendationis, confessionis, & satisfactionis, spe petitioneque veniæ.* PROPRII PECCATI actualis, post Baptismum commissi ET SENSIBILIS DOLOR, non necessario sensitivus, uti diximus n. 289. sed *sensibilis*, id est, externo sensu perceptibilis, per confessionem, aliaque externa signa doloris interni. Cum enim hæc contritio sit pars Sacramenti sensibilis, ipsa debet itidem esse sensibilis. CUM PROPOSITO EMENDATIONIS, & observationis mandatorum divinorum: CONFSSIONIS, ET SATISFACTIONIS sacramentalis, &c. Hæc enim contritio (juxta Trid. sess. 14. cap. 4.) includit, *voluntatem præstandi reliqua, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur.*

304. Attritio n. 299. & contritio n. 300. & 303. definitæ, sunt inter se distinctæ essentialiter: quia sunt actus poenitentiæ, differentes motivis formalibus: Dei, inquam, timore, & amore; ad sensum præfati n. 299.

305. Multi graves Theologi tenuerunt, quod ad Sacramentum Poenitentiæ, illiusque effectum, non sufficiat attritio essentialiter distincta contra contritionem: sed quod requiratur attritio, habens essentialem rationem contritionis, conceptæ ex motivo dilectionis Dei super omnia. Contritionis, inquam, licet imperfectæ; ob debilitatem amoris Dei, detestationis peccati, doloris animi, propositi, emendationis observationisque mandatorum divinorum, & spei veniæ Debilitatem autem omnium præfatorum, vel alicujus eorum. Verum firmiter tenenda est doctrina Concilii

306. Tridentini, sess. 14. c. 4. dicentis: **Docet præterea sancta Synodus, etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc poenitentiæ, Sacramentum actu suscipiatur; ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto, quod in illâ includitur, non esse adscribendam.*

Illam verò contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehenna, & poenarum metu communiter concipitur; s; voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, declarat non solum non facere hominem hypocritam; & magis peccatorem; verum etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsus, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum morientis: quo poenitens ad iustus, viam sibi ad justitiam parat. Et quàmvis sine Sacramento Poenitentiae, per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam, in Sacram. Poenit. impetrandam disponit.

307. Ad contritionem requiritur dolor, aliquatenus summus: uti constat ex Deut. 30. Si ductus poenitudine cordis, reversus fueris ad Dominum, in toto corde tuo, miserebitur tui. Et Joëlis 2. Convertimini ad me, in toto corde vestro. Requiritur autem dolor summus appetitivè, non intensivè summus absolutè, vel comparativè,

308. Dolor intensivè summus est actus voluntatis, peccatum averfantis, conatu maximo. VOLUNTATIS, auxilio divino adjunctæ. PECCATUM, tanquam malum præsens AVERSANTIS, detestantis, & illud expellere conantis CONATU MAXIMO, summo, & intensissimo absolutè, vel comparativè.

309. Dolor intensivè summus absolutè, est actus voluntatis, peccatum averfantis, secundùm totam intensiorem gratiæ, viriumque suarum. GRATIÆ actualis quin & in justo habitualis, tanquam principii radicalis meritoriae operationis, uti diximus I. 2. n. 627. & n. 706. VIRIUMQUE suarum, gratiâ adjutarum.

310. Dolor intensivè summus comparativè, est actus voluntatis peccatum averfantis, conatu intensiore, quàm quodlibet aliud malum. Non tamen conatu absolutè summo, neque secundùm totam latitudinem gratiæ, viriumque suarum illâ adjutarum.

311. Dolor appetitivè summus, est actus voluntatis, averfantis peccatum; tanquam maximum malorum: ita ut malit quodvis malum subire, & bonum creatum perdere, quàm peccare, Etiam si id faciat averfione remissâ, & conatu debiliore. DE

D E C O N F E S S I O N E .

312. *C*onfessio Sacramentalis est poenitentis accusatio propriorum peccatorum, facta Sacerdoti, ad obtinendam illorum absolutionem. ACCUSATIO, facta immediatè ore poenitentis, per verba propriè dicta: nisi impossibilitas absoluta, vel moralis permittat illam fieri praesenti Confessario, per interpretem, nutus, signa, scriptum. POENITENTIS; peccatoris contriti, & contritione suâ animantis confessionem suam.

313. ACCUSATIO, inquam, id est, externa propriae culpæ agnitio: non inficiatio, excusatio, meravè narratio; multò minùs propriarum virtutum prædicatio. PROPRIORUM PECCATORUM, non alienorum, quâ talium: nisi scilicet ratione omissionis, aut commissionis, aliena peccata fiant propria. PECCATORUM, inquam, à Baptismo commissorum; nam sola peccata, post Baptismum commissa, sunt sacramenti Poenitentiae materia remota; & Confessio eorundem, materia proxima. FACTA SACERDOTI praesenti tanquam Vicario Christi. Quia solus Sacerdos est Minister Sacramenti Poenitentiae, & quidem tanquam Vicarius Christi uti expressè ait Tridentinum sess. 14. cap. 5. Ideoque Sacerdos absolvens, ait se id facere autoritate Christi, summi Pontificis, sibi concessâ. AD OBTINENDUM ILLORUM ABSOLUTIONEM sacramentalem: nam finis Confessionis, à poenitente intentus, est sacramentalis absolutio; non consultatio, consilii, remediivæ petitio, &c.

314. Confessio sacramentalis debet esse integra, saltim formaliter, si non materialiter.

315. *C*onfessio integra, est accusatio omnium peccatorum moralium, quoad speciem, numerum, & circumstantias. PECCATORUM, à Baptismo commissorum, diligenti examine discussorum, aliàs non legitime confessorum. CIRCUMSTANTIAS mutantes speciem, & (probabiliter) aggravantes notabiliter intra eandem speciem.

316. *Confessio integra materialiter, est accusatio omnium peccatorum, nullo prætermissa.*

317. *Confessio integra formaliter, est accusatio peccatorum; quæ pœnitens potest, & debet hic & nunc confiteri, Etiam si quædam subdiceat, per impossibilitatem absolutam, vel moralem: aut per ignorantiam, oblivionemve inculpabilem.*

318. *Impossibilitatem absolutam hic voco eam, quæ quis reverà non potest omnia sua peccata confiteri; ob imminentem rationis destitutionem perpetuam, mortem, &c. Impossibilitatem moralem voco eam, quæ quis potest quidem confiteri: sed cum confessarii, sui, vel tertii gravi detrimento animæ, vitæ, famæ, &c. Ubi autem hæc impedimenta cessarint, faciendâ erit confessio materialiter integra.*

319. *Ignorantiam, sive oblivionem inculpabilem voco eam, quæ non est peccatum mortale, neque nata est ex negligentia mortali.*

320. *Secundum Tridentinum sess. 14. cap. 5. & can. 7. confessionis integritas pendet à quatuor punctis: primò ab examine diligenti: secundò ab accusatione peccatorum mortalium, quoad speciem: tertio quoad numerum: quartò quoad circumstantias, mutantes speciem; & (juxta probabiliorem sententiam) quoad notabiliter aggravantes in eadem specie. Nam pro ejusmodi notabiliter aggravantium confessione militat ratio, per præfatum Tridentinum c. 5. allegata in favorem mutantiùm speciem: scilicet quod sine illis, peccata ipsa neque à pœnitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innotescant: & fieri nequeat, ut de gravitate criminum rectè censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis, pœnitentibus imponere.*

321. *Examen diligens est accurata discussio conscientia propria & recôgitatio peccatorum, quoad speciem, numerum, & circumstantias. ACCURATA DISCUSSIO, id est talis, qualis in re magni momenti meritò adhibenda est, ab ipso pœnitente, attentâ ipsius capacitate, aliisquæ circumstantiis, v.g. peccandi consuetudine, negotiorum,*

gotiorum tractatione, confessionis dilatione, temporis affluentia, vel angustia; confessarii examinantis diligentia &c. PECCATORUM commissorum ab ultima valida absolutione.

Examen diligens dicitur à diligentia, quæ in eo debet adhiberi & hæc.

322. *Diligentia est intensa animi applicatio, ad aliquid cognoscendum, aut reminiscendum.* INTENSA, non remissa, perfunctoria, tepida & oscitabunda? sed seria, studiosa, & fervens ANIMI APPLICATIO, vehemens conatus intellectus ad cognoscendum, phantasiæ ad imaginandum, memoriæ ad reminiscendum, &c. AD ALIQUID cognoscendum, v. g. peccatum illius numerum, circumstantias &c. Vide 2.2.n.1155.

DE SIGILLO CONFESSIONIS.

323. *Sigillum confessionis est confessarii directa obligatio celandi confessionem sacramentalem pœnitentis.* SIGILLUM sic dictum, per similitudinem sigilli epistolici quo litteræ obsignantur, ut iis contenta, secreta habeantur. CONFESSARII, quia ipse solus habet per se obligationem secreti confessionis. Per se, inquam, nam per accidens, & per participationem, habent secreti hujus obligationem, quicumque licite vel illicitè, mediatè vel immediatè habent participationem confessionis, cum onere suo transeuntis, v. g. interpres, auditor &c. DIRECTA, immediatè resultans ex divina, institutione sacramenti penitentia. OBLIGATIO juris naturalis positivique divini & Ecclesiastici cap. *Omnis utriusque*, & cap. *Sacerdos*, de Pœnit. dist. 6. Obligatio, inquam, quamdiu non subest pœnitentis rationabilis revelandi consensus) CELANDI & tenendi secretam CONFESSIONEM &c. accusationem peccatorum pœnitentis, ordinatam ad absolutionem sacramentalem, etiamsi eam non recipiat, ob sui indispositionem, confessarii inhabilitatem, similemve causam.

324. Sub sigillum confessionis, directè cadunt omnia confitentis peccata mortalia & venialia, illorum circum-

circumstantiæ & complices. Indirectè autem & reductivè cadunt ea, quæ nihil sunt horum; sed illorum occasione, dicta sunt in confessione; & quæ propalata cederent in injuriam pœnitentis, vel sacramenti pœnitentiæ.

DE MINISTRO CONFESSIONIS.

325. **M**inister sacramenti pœnitentiæ est solus sacerdos, in pœnitentem habens potestatem jurisdictionis, ordinariam vel delegatam.

326. *Potestas est legitima auctoritas aliquid agendi.*

327. *Potestas solvendi & ligandi, est legitima auctoritas remittendi, retinendique peccata. Juxta illud Joan. 20. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Hæc est duplex, potestas ordi-*

328. *nis & jurisdictionis. Absolvendi * Potestas ordinis est incompleta auctoritas remittendi peccata, sacerdoti in suâ ordinatione collata in actu primo. INCOMPLETA & impotens exire in actum secundum, nisi compleatur per potestatem jurisdictionis, collatam ab Ecclesiâ. Absolvendi*

329. *Potestas jurisdictionis est auctoritas superaddita potestati ordinis & completiva illius. Sive, est auctoritas, quâ sacerdos, tanquàm judex potest in actu secundo ferre sententiam absolutionis, in pœnitentem, tanquàm subditum. Hæc ligandi & solvendi potestas jurisdictionis, est duplex: ordinaria & delegata Absolvendi.*

330. *Potestas ordinaria jurisdictionis, est ea, quæ competit habenti ex officio curam animarum, v. g. parochi in suâ parochiâ; Episcopo, cum suo Vicario generali, in suâ diocesi; summo Pontifici, cum pœnitentiario suo, in totâ Ecclesiâ. Absolvendi*

331. *Potestas delegata est ea, quæ sacerdoti commissa est, abs habente ordinariam. SACERDOTI determinato, ut fit in delegatione particulari: vel indeterminato, ut fit in articulo mortis, & quando pœnitens habet potestatem eligendi confessarium. Præfata potestas delegata, subindè vocatur subdelegata: propriè tamen*

332. *Potestas subdelegata est ea, qua commissa est alicui, immediate abs habente delegatam, cum jure subdelegandi: non proprio nomine, sed nomine ordinarii delegantis.*

333. In sacerdote, non obtinente parochiale beneficium, audituro confessione sæcularium, antequàm possit ei delegari potestas jurisdictionis, abs habente ordinariam; requisita est episcopalis approbatio, expressa vel tacita: uti constat ex Trid. sess. 23. cap. 15.

334. *Approbatio expressa est Episcopi testimonium explicitum, de sacerdotis capacitate ad absolvendum; quodque possit ei tutò delegari jurisdictio, abs habentibus ordinariam.*

Approbatio Episcopi est prævia delegationi jurisdictionis, & ab eà distincta. Subindè tamen hæc est illi annexa; absolutè, vel conditionatè, dependenterque à venià parochorum, & eorum, quorum interest.

335. *Approbatio tacita est Episcopi testimonium implicitum, de sacerdotis capacitate ad absolvendum.* IMPLICITUM, hoc ipso, v.g. quo sacerdoti sibi subdito mandat auditionem confessionum; eligit in suum confessarium; committit ei deservituram pastoratùs; permittit pastori ut assumat eum, in subsidiarium administrationis sacramentorum &c. In quibus tribus primis exemplis, est implicita approbatio; & insuper jurisdictionis delegatio: in quarto est mera approbatio.

336. In articulo & periculo mortis, absente proprio moribundi sacerdote habente in eum ordinariam potestatem; alioque (probabiliter) privilegiato, habente delegatam; eum à quibuslibet peccatis & censuris absolvere potest quilibet sacerdos, etiam censuratus & sententiatus non toleratus, hæreticus, degradatus. Uti patet ex cap. *Eos qui* 22. de sententià excom. in 6. Trid. sess. 14. c. 7. Si tamen ejusmodi moribundus fuerit à censuris reservatis absolutus, ab eo, qui aliàs illum absolvere non poterat; jurare debet ante absolutionem, quòd si convaluerit quantociùs se præsentabit superiori potestatem habenti, ut mandatus ejus pareat: aliàs reincidet in præfatas censuras; uti

decer-

decernitur citato cap. *Eos qui*. Ex quo infuper conflat, quòd *Articulus & periculum mortis*, confundantur in Jure. Quando autè accipiuntur, ut condiftincta, tunc

337. *Articulus mortis est tempus vite, parùm præcedens mortem actualem.*

338. *Periculum mortis est moralis certitudo mortis imminentis.* In genere

339. *Periculum est verifimilitudo mali imminentis.* Sive, juxta Aristot. Rethor. 5. *est timenda rei appropinquatio.*

DE SATISFACTIONE.

Sacramenti pœnitentiæ materialis pars tertia, est *satisfactio*, pro pœnâ temporariâ, restante, ex peccato dimisso quoad culpam & pœnam æternam. Generaliter accepta

340. *Satisfactio est mitioris pœnæ toleratio, ad redimendam graviozem promeritam.* Una est actus virtutis pœnitentiæ, alia est pars integralis sacramenti pœnitentiæ. Prout est actus virtutis pœnitentiæ,

341. *Satisfactio est voluntaria pœnæ toleratio, ad compensandam injuriam, Deo per peccatum illatam.* VOLUNTARIA, id est, propriâ sponte assumpta, non ex mandato confessarii. Prout est pars materialis integralis sacramenti pœnitentiæ.

342. *Satisfactio est voluntaria pœnæ, à confessario injuncta toleratio, ad compensandam injuriam, Deo per peccatum illatam, & ad redimendam graviozem pœnam promeritam.* VOLUNTARIA, spontanea per acceptationem voluntatis: aliàs si esset invita & coacta, non foret Deo accepta, nec redemptiva pœnæ promeritæ. Pœnæ incommodi afflictivi naturæ corruptæ, & vindicativi culpæ a CONFESSARIO INJUNCTÆ, per potestatem ligandi: ut enim satisfactio sit sacramentalis, debet à ministro sacramenti injungi, & formâ absolutionis aliquatenus informari. TOLERATIO perpeffio pœnæ inflictæ. AD COMPENSANDAM &c. Nam pœnitens sui punitione, ac vindicatione, intendit reparare læsam Dei autoritatem, jurisque divini violationem, per peccatum suum irrogatam. ET AD REDIMENDAM &c. Nam

343. *Satisfactio est gravioris pœnae promerita & redemptio, per vicaria mitioris perpeffionem. Sive, est levioris pœnae perpeffio, ad redimendam graviozem promeritam.* Haftenus dicta, procedunt de satisfactiõne pro pœnâ non autem de satisfactiõne in pœnâ, sive satisfactiõne.

Pro opere satisfactorio sumpta

344. *Satisfactio est opus pœnale, patienter toleratum, ad placandum Deum, & exolvendum pœna reatum.* OPUS PœNALE, afflictivum & punitivum: sive fit sponte assumptum, sive à Deo immiffum, sive à Confessario injunctum.

345. *Satisfactio est perpeffio pœnae promerita, commensa ad aequalitatem culpa.* PERPEFFIO spontanea vel coacta, Pœnâ assumptâ vel impositâ.

346. Confessarii, extra casum impossibilitatis, debent pœnitentibus salutares & rationabiles satisfactiõnes injungere. Quas pœnitentes tenentur acceptare, & in statu gratiâ, aut pœnitentiâ adimplere. *Debent, inquam, per potestatem ligandi & retinendi peccata; quoad culpam, negando absolutionem indispositis, quoad pœnam, obligando ad illius vicariâ tolerationem: uti patet ex Matth. 16. & 18. & Joan. 20. & confirmatione Concil. Trident. sess. 14. cap. 8. & can. 3. & 15. adjunctâ insuper ratione, ne aliâs sacrilegè sacramentum mutiletur parte suâ integrali.* *Salutares,* saluti pœnitentium proficuas: & quæ sint non tantum præservatiâ futurorum peccatorum, sed & vindicativâ præteritorum. *Et rationabiles,* sive ut loquitur Tridentinum, *Convenientes,* id est, juxta dictamen rectæ rationis, congruas qualitati & gravitati peccatorum, statuiq; pœnitentium. *Injungere,* per modum præcepti & sententiâ judicialis. *Quas pœnitentes tenentur acceptare,* sub peccato mortali: aliâs enim sacrilegè mutilarent sacramentum: non parèrent suo judici, vicario Christi, legitimè judicanti & imperanti, resisterent potestati & Dei ordinationi, & consequenter damnationem sibi acquirerent. Rom. 13. *Et in statu gratiâ, aut pœnitentiâ*

E e

adimple-

adimplere : quia satisfactio est actus poenitentis, & poenitentiae. Unde satisfactio peracta in statu peccati mortalis, non est materialis pars integralis sacramenti poenitentiae; sed repetenda est in statu gratiae, aut saltem poenitentiae, id est, deposito affectu peccati mortalis, per actum poenitentiae virtutis.

347. Pro cujus elucidatione notandum, quod possit quis esse in peccato mortali, tribus modis: actu, effectu, reatu. *Actu* committendo peccatum mortale. *Affectu*, habituali complacentia inhaerendo peccato commisso. *Reatu* manendo in obligatione poenitentiae aeternae, & culpae mortalis, displicentis per poenitentiam, necdum tamen remissae per eam. Duo priores sunt in statu peccati mortalis; posterior est in peccato, & non in statu peccati: nam status dicit stabilitate & permanentiam affectus ad peccatum. Itaque

348. *Esse in statu peccati mortalis, est permanere in illius affectu actuali, vel habituali.*

349. *Esse in peccato mortali, & non in statu illius, est manere in reatu culpa mortalis, per poenitentiam displicentis: necdum tamen remissae per eam, utpotè imperfectam, aut destitutam sacramento, culpa mortalis remissivo.*

350. De mutatione satisfactionis sacramentalis, & poenitentiae injunctae, paucis dico. Ea, quae in totum, vel in partem, absolute vel moraliter est impossibilis, aut irrationabilis, ab initio, vel lapsu temporis; à quocunque confessario, interpretanda est talis & expers obligationis. Satisfactio injuncta in meram punitionem, praeteritorum peccatorum, & non ad cautelam recidivi, evanescit (probabiliter) per subsequens lucrum Indulgentiae, de injunctis poenitentis plenariae, vel correspondentis quantitati ejusmodi satisfactionis. Idem esto judicium, si confessarius habeat potestatem concedendi Indulgentiam similem: cujus concessione, poterit tollere obligationem ejusmodi satisfactionis. Cujus etiam mutatio fieri potest à confessario, qui eam injunxit: modo moraliter adhuc duret idem judicium poenitentiale & sententia,

sententia, non tranſierit in rem iudicatam. Durare autem dicitur tempore ejuſdem diei, quin & multorum inſequentium, ſi interea in confeſſione ſubſecutâ explicentur quædam, pertinentia ad præcedentem. Hoc autê tempore elapſo, ſi pœnitens accedat eundem confeſſarium, & petat pœnitentiæ injunctæ mutationem, non poterit ea fieri niſi per iudicalem cauſæ cognitionem, & per novam confeſſionem peccatorum, pro quibus injuncta fuit. Sed hæc iterata confeſſio, facta eidem confeſſario, memori præteritorum peccatorum, poterit paucis expediri, ſi pœnitens animo contrito dicat ſe, eandem peccata confiteri, & petere injunctæ pœnitentiæ commutationem in aliam. Si autem accedat alium confeſſarium, erit de integro repetenda confeſſio peccatorum: quorum ſi quædam ſint aliàs reſervata, cenſebitur reſervatio ſublata, per abſolutionem confeſſarii præcedentis, ad hoc poteſtatê habehtis. Cæterum in mutatione pœnitentiæ, eſt impertinens, quòd confeſſarius eam mutaturus, ſit ſuperior eò, qui eandem injunxit: quia nullus purus homo, eſt in hoc foro ſuperior confeſſario; qui abſolvit & ligat ut vicarius Chriſti, illiuſq; autoritate.

D E I N D U L G E N T I A.

351. **I**ndulgentia eſt remiſſio pœna, à Præſato facta per diſpenſationem theſauri Eccleſiæ. INDULGENTIA ſic dicta, quia eſt rigoris commerti, & ſeveritatis blanda remiſſio. EST REMIſſIO, condonatio Pœnæ reſtantis ex peccato, dimiſſio quo ad culpam. Pœna, inquam, temporalis, id eſt, durantis ad tempus tantum, & non in æternum. Nam remiſſio pœnæ æternæ, non fit per indulgentiam; ſed unâ cum culpâ per Sacramentum, pœnitentiæ in re, vel in voto. Pœna autê Deo debitæ, non juſtitie Eccleſiaſticae, aut civili: A PRÆLATO Eccleſiaſtico, ſcilicet ſummo Pontifice, vel Epifcopo: qui ſoli habent ordinariam poteſtatem diſpenſandi theſauri Eccleſiæ; tanquàm bonorum Eccleſiæ communem diſpenſatores. FACTA extra ſacrificium

oium, & sacramentum. Nam in Missæ sacrificio, & in quocunque sacramento, ritè suscepto, fit aliqua pœnæ remissio, per applicationem satisfactionum Christi: sed ejusmodi remissio, non est indulgentia, ad sensum ordinarium. PER DISPENSATIONEM THESAURI ECCLESIAE, per applicationem superabundantium satisfactionum Christi & Sanctorum, in acceptatione divinâ permanentium. Nam

252. *Theaurus Ecclesiæ est valor satisfactionum Christi, & Sanctorum, permanens in acceptatione divinâ: applicabilis iis, qui post remissam peccati culpam, obnoxii sunt pœnæ temporali luendæ. THESAURUS ECCLESIAE, sic dictus metaphoricè, & per similitudinem thesauri pecuniarii EST VALOR & pretium SATISFACTIONUM, operum pœnaliû, toleratorum ad Deum propitiandum; & redimendum pœnæ promeritæ reatum. Loco satisfactionum, quidam substituunt nomen meritorum, non tam congruè, nec tamen malè: restringendo nomen meritorum, ad merita remissionis pœnæ temporalis, & non æternæ beatitudinis. Nam justî opus bonum, quatenus procedens à gratiâ habituali & actuali, in honorem Dei, est de condigno meritum beatitudinis æternæ. Idem opus quatenus pœnale, & sui punitivum, est de condigno meritum remissionis pœnæ temporalis. Primo sensu acceptum meritum, nulli Sanctorû est superabundans: sed unusquisque illorum, pro eo accepit beatitudinis præmium superabundans. Secundo autem sensu acceptum, plurimis sanctorû fuit superabundans: quia peccata eorum non exigebant tantam pœnam & satisfactionem, quantam subjerunt. Unde hæc, quæ superaverunt fragmenta, ne perirent, collecta sunt, & in gazophilacio Ecclesiæ reposita, egentibus minusq; habentibus communicanda, privilegio communionis Sanctorum. CHRISTI, qui nobis natus, nobis datus, nobis etiam meruit, ac satisfecit: ejusque satisfactiones sunt infinitæ intensivè: & thesaurus iis constans, est infinitus, nec unquam potest exhauriri. ET SAN-*

TORUM: quorū satisfactiōnes, sunt nobis communes, ratione communionis Sanctōrum; eaq̄; addunt augmentum extensivum thesauro intensivè infinito satisfactiōnum Christi: in cuius laudem idipsum cedit, quòd tantæ virtutis sit, ut suarum satisfactiōnū vim, alienis communicet. Sicut magnetis efficaciam commendat, quòd per se possit ferrum attrahere: & attactu suo, eandem vim ferro communicare. PERMANENS IN ACCEPTATIONE DIVINA: licet enim satisfactiōnes sint actiōnes transeuntes, valor tamen earum manet in acceptatione Dei: qui depositum hoc fideliter custodit. APPLICABILIS IIS, &c. tanquàm ejusdem corporis mystici membris, & communionis Sanctōrum participibus, ut illorum abundantia, nostram inopiam suppleat. 2. Cor. 8. Indulgentia una est plenaria, alia non

353. plenaria, & * *Indulgentia plenaria est remissio totius pœnæ, facta per applicationem thesauri Ecclesiæ. Indulgentia per modum Jubilæi, sive*

354. *Jubilæum est Indulgentia plenaria, cum privilegiis annexis, absolutionis ab omnibus casibus, & censuris reservatis, commutationis votorum, &c. JUBILÆUM sic dictum à Iubal sive Iobel: undè etiam fuit formatum latinum Iubilum. Teste autem Augustio,*

355. *Iubilum est ingens gaudium, expressum voce, eaque inexplicabile I. 2. n. 113.*

Jubilæum Christianum, habet similitudinē cum Judaico, & illius privilegia spiritualia, cum hujus temporalibus. Vide Levitici caput 25, & 27. & ibidem Interpretes.

356. *Indulgentia à culpâ, & pœnâ, est Indulgentia plenaria totius pœnæ, cum privilegio obtinendæ absolutionis omnis culpæ, aliàs reservatæ Sedi Apostolicæ, vel Episcopali. Quoad remissionem pœnæ, est propriè Indulgentia: quoad remissionem culpæ, est Indulgentiæ annexum Privilegium,*

357. *Indulgentia non plenaria est limitata remissio pœnæ, facta per applicationem thesauri Ecclesiæ. LIMITATA ad definitum tempus, vel ad aliquotam pœnæ partem. Ad*

tempus v. g. quadraginta annorum, centum dierum, &c. hæc per accidens potest esse plenaria; si eam lucrans, non sit reus majoris pœnæ luendæ; quàm totidem annorum, vel dierum. Ad aliquotam partem limitata, potest dici partialis: & hæc

358. *Indulgentia partialis est remissio aliquota partis pœnæ, facta per applicationem thesauri Ecclesiæ. ALIQUOTÆ, v. g. tertiæ, dimidiæ partis pœnæ restantis.*

359. *Indulgentia quadragesima est remissio pœnitentiæ, quadraginta continuis diebus peragenda. REMISSIO, per applicationem thesauri Ecclesiæ. PERAGENDÆ, secundum præscriptum canonum pœnitentialium, in jeuniis, disciplinis, aliisque operibus pœnalibus. Hæc quadragesima, si erat rigorosior, vocabatur *Carena*: quia pœnitens, per quadraginta dies continuos, carebat omnibus alimentis, pane & aquâ exceptis.*

360. Antiquitus quando canones pœnitentiales, erant in usu, & uni peccato graviori præscribatur pœnitentiæ septē annorum; qui plura ejusmodi peccata commiserat, reus erat luendæ pœnæ aliquot centenis, imò millenis annis. Ita tamē ut fervore pœnitentis, pœnam sibi multiplicantis & coacervantis, tempus illud contraheretur, & ex centenario ad annum, imò menstruum redigeretur: uti constat ex vitâ B. Pet. Damiani, qui cū se abdicasset episcopatu & cardinalatu, studio vitæ severioris, & ad eosdem resumendos urgeretur à Nicolao Pontifice; ipse autem obstinatiùs reluctaretur: tandem assensit Pontifex, constitutâ illi pœnitentiâ centenariâ: *quâ pœnitentiâ tenebatur ad recitandum per centum annos quotidie centies, verberibus adjunctis, psalmum quinquagesimum. Subivit autem hanc pœnam libenter Petrus: tantusq; fuit in eo ardor pœnitendi, ut eam annuo spatio exhausserit.* Constat iterum testimonio ejusdem B. Pet. Damiani, qui in vitâ S. Dominici Loricati, ita ait: *Centum annorum pœnitentiæ sicut ipso auctore didicimus, sic expletur. Cū tria scoparum (virgeorum verberum) millia, unum pœnitentiæ annum, apud nos regulariter expleant: decem autem psalmorum modulatio*
(ut

(ut sæpe probatum est) mille scopas admittat; dum centum quinquaginta psalmis constare Psalterium non ambigitur; quinque annorum pœnitentia, in unius Psalterii disciplina, rectè supputantibus invenitur. Porro si ve quinquies vicies, si ve viginti quinquies, centum faciunt. Consequitur igitur ut qui viginti Psalteria, cum disciplinâ decantat, centum annorum pœnitentiam se peregisse confidat. Itaque tempore, quo canones pœnitentiales erant in usu, centum, aut

461. Mille annorum indulgentia est remissio totidem annorum pœnitentiæ peragenda, secundum vigorem canonum. Hoc tempore, quo præfati canones non sunt in usu; centum, aut

362. Mille annorum indulgentia est remissio tantæ pœnæ, quanta condonaretur per pœnitentiæ Canonicam totidè annorum, Pœnæ, hujus vel futuræ vitæ. Pœnitentiæ, in ratione meræ punitionis consideratam, abstrahendo à devotione, & fervore peragentis illam.

363. Indulgentiæ conceduntur vivis, per modum solutionis & absolutionis juridicæ: defunctis autem per modum meræ solutionis, si ve per modum suffragii. Per modum solutionis, depromendo de thesauro Ecclesiæ satisfactionem, exhibendoq; eam Deo, acceptanti; tanquàm creditori, & affecto injuriâ. PER MODUM ABSOLUTIONIS, autoritate DEI, juridicè eximendo subditum à personali perpeffione pœnæ promeritæ. Nam reatus pœnæ est debitum personale, à quo reus vivus, tanquàm subditus absolvitur à Prælato Ecclesiastico, vices Dei subeunte: & defunctus, tanquam exemptus, à Deo immediatè, potestate suâ fungente. Itaque

364. Conferre Indulgentiam, per modum absolutionis, est eximere reum, sibi subditum, à personali perpeffione pœnæ, per applicationem thesauri Ecclesiæ.

365. Conferre Indulgentiam per modum solutionis, est depromere de thesauro Ecclesiæ satisfactionem, eamq; pœnæ reo applicare. Similiter,

366. Conferre Indulgentiam per modum suffragii, est depromere de thesauro Ecclesiæ satisfactionem, eamq; pœnæ reo

applicare, per modum subdii spiritualis, non juridicæ absolute: sed nudè in favorem rei exhibendo ejusmodi satisfactione Deo acceptanti; & rerum à perfectione pœnæ promeritæ, immediate per se liberanti.

367. Generaliter, *Suffragium Ecclesiasticum est opus bonum, anima proximi salutare prestant auxilium.* v. g. jejunium elemosina, oratio, Missa & similia, applicata animæ proximi, ad obtinendum ei augmentum gratiæ, & sanctitatis; victoriam tentationum; remissionem culpæ, aut pœnæ, &c. Strictè acceptum

368. *Suffragium Ecclesiasticum est opus bonum satisfactorium, remissionis pœnæ proximi impetratorium.* Cujusmodi est omne opus bonum pœnale, in subsidium animæ proximi factum; non mixtū juridicā absolute.

369. Positis omnibus requisitis certæ, & infallibiles sunt Indulgentiæ, concessæ non tantum vivis, sed & defunctis. Undè Leo decimus in suâ Bullâⁿ, errorum Lutheri condemnatoriâ, sub pœnâ excommunicationis latæ sententiæ decernit ab omnibus teneri, & prædicari debere, quòd Indulgentiæ per Pontificem Romanum concessæ, sive vivis, sive defunctis, valeant eis ad remissionem pœnæ. Eòdem facit Tridentinum sess. 25. in decreto de Indulgentiis.

370. Concessio Indulgentiarum defunctis indultarum, est actus potestatis clavium, latius patentis potestate jurisdictionis, quæ hic non exercetur in defunctos, cum non sint subditi Prælo Ecclesiæ; nec etiam in thesaurum, cum jurisdictione dicat necessariò respectum ad personam, non ad rem inanimam.

Ad sensum Evangelii, propriè loquendo

371. *Potestas clavium est supremam potestatem gubernandi Ecclesiam vice Christi.* Ea soli Petro, ejusque legitimis in Pontificati successoribus competit. Sed passim à Theologis accipitur generalius, & sic accepta

372. *Potestas clavium est spiriualis auctoritas aperienti regnum Dei, per sublationem impedimenti: id est, obstaculi, impediens ingressum illius,*

373. **C**ensuræ nomen à Romanis desumptum est: apud quos qui Censores erant, & Censuram exercebant; ex officio censebant, judicabant, notabant, atque puniebant Senatûs Populique Romani mores: & pro modo criminum, Senatu Tribuvè movebant; equum publicum adimebant, infamiâ natabant, pœnamque imponebant.

374. *Censura est potestatis Ecclesiastica pœna medicinalis, baptizatum privans immediatè usu communium bonorum spiritualium.* **POTESTATIS ECCLESIASTICÆ:** quia omnis censura est actus potestatis Ecclesiasticæ (fundatæ in Scripturâ, Mat. c. 16. v. 19. & c. 18. v. 17. & 18. Act. c. 8. v. 20. & 21. & I. Cor. c. 5. v. 5. & I. Timoth. 1. v. 20.) procedens à personis Ecclesiasticis, jurisdictionem spirituales habentibus in foro externo. **POENA,** malum punitivum, ad hoc inflictum, ut vindicetur culpa, reo intrinseca. Quâ parte excluditur Irregularitas contracta absque culpâ: & Cessatio à divinis, distincta contra interdictum. **MEDICINALIS,** inflicta ut reus emendetur, & eo emendato tollatur. Undè excluditur Degradatio, Depositio, Irregularitas orta ex crimine, Suspendio perpetua, vel ad tempus determinatum v. g. triennium, sexennium, &c. **BAPTIZATUM:** nam Ecclesia nequit exercere potestatem suam in eos, qui foris sunt. **PRIVANS IMMEDIATE:** primò, per se, & directè privans fidelem usu bonorum spiritualium communium; tanquam spiritualis pœna privativa ejusmodi bonorum, quorum Ecclesia est administratrix. Mediatè tamen, ac secundariò subindè privat usu bonorum temporalium. v. g. convictu & conversatione civili fidelium, &c. **COMMUNIAM BONORUM SPIRITUALIUM:** non privatorum, fidei, spei, charitatis, gratiæ, &c. sed communiter toti Ecclesiæ indultorum. v. g. Sacramentorum, sacrificiorum, orationum, satisfactionum, &c. aut privato concessorum ad bonum commune. v. g. jurisdictionis spiritualis, potestatis administrandi Sacramenta, concionandi, &c.

Censura una est à jure, alià ab homine : latæ sententiæ, ferendæ, &c.

375. *Censura à jure est ea, quæ per canonem, aut statutum fertur generaliter in quoscumque, aliquid committentes, vel omittentes.*

376. *Censura ab homine est ea, quæ fertur per judicis Ecclesiastici particularem sententiam.* Inter præfatas censuras est triplex distinctio: primò censura à jure est generalis; ab homine est specialis: Secundò illa perpetuò durat, hæc evanescit morte latoris: nisi sit ante contracta: tertio ante illam non est opus monitione, nec contumaciâ; ante hanc, est opus utrâque

377. *Censura latæ sententiæ est ea, quæ actu inflicta est, lege, statuto, sententiâve condemnatoriâ.*

378. *Censura ferenda sententiæ est ea, quæ infligenda intentatur vel infligi jubetur.* Censura latæ sententiæ incurritur ipso facto, ante judicis sententiâ, ferendæ non itè.

379. *Sententiâ condemnatoriâ est decretum judicis, pœnam multamvè alicui irrogantis.*

380. *Sententiâ declaratoriâ est decretum judicis, declarantis aliquem reum criminis, illiusque pœna obnoxium.*

381. *Sententiâ comminatoriâ est decretum judicis pœnam conditionatè intentantis: ni fiat præceptum, aut si fiat prohibitum.*

382. *Censura justa est ea, quæ undique legitimè lata est.* Scilicet à legitimâ potestate, ob causam sufficientem, servatoque juris ordine, substantiali & accidentali.

383. *Censura injusta est ea, quæ non est undique legitimè lata.* Scilicet à non legitimâ potestate, vel ex causâ insufficiente, vel non servato juris ordine substantiali, aut accidentali. Hæc est duplex: injusta valida, & injusta invalida.

384. *Censura injusta valida est ea, quæ solo juris ordine accidentali est destituta.* Sive, est ea quæ lata est à legitimâ potestate, ob causam sufficientem: non servato juris ordine accidentali: quia scilicet sententiâ non fuit scripto lata, vel intimata: vel non præcessit trina monitio canonica, unavè pro tribus; cum legitimis intervallis:
extra

extra casum urgentis necessitatis, accelerationem requirerentis.

385. *Censura injusta invalida, est ea, qua essentiali requisito est destituta. Sive, est ea, qua à non legitimâ potestate lata est, vel ob causam insufficientem, vel substantiali juris ordine non servato. A NON LEGITIMA POTESTATE, carente jurisdictione, illamvè impeditam habente censurâ, aut privilegio rei illiusvè legitimâ appellatione. OB CAUSAM INSUFFICIENTEM, qualis est etiam ea, quæ legitimè non est probata. SUBSTANTIALI, &c. sine ullâ monitione præmissâ.*

386. Censuratorum, ac Sententiatorum quidâ sunt tolerati, quidam non tolerati. Censuratorum nomine intelliguntur *excommunicati, suspensi, & interdicti*. Sententiatorum autem nomine intelliguntur ii, qui per iudicis Ecclesiastici sententiam sunt *hæreseos condemnati, ob delictum irregulares, depositi, degradati*.

387. Post Concilii Constantiensis extravagantem *Insuper ad evitandum*, Bullâ Martini quinti approbatam, tantum sunt duo non tolerati: scilicet notorius percussor clerici, & nominatim censuratus sententiativè denuntiatus: sub quo comprehenditur hæreseos nominatim condemnatus, denunciatus. Quàmvis autem hanc extravagantem quidam restringant ad solos excommunicatos vitandos; tamen extendi debet ad alios censuratos, & sententiatos.

388. *Notorius percussor clerici est is, qui suadente diabolo, manus violentas in clericum iniecit: ità ut factum pluribus innotuerit: nec possit aliquâ tergiversatione celari, aut suffragio excusari. Eiusmodi clerici percussor, erit absolutè notorius, publiceque vitandus, si factum publicè innotuerit. Erit autem respectivè notorius, privatimque vitandus, si factum innotuerit majori parti communitatis, cuius membrum est; in quâ non sunt pauciores, quàm decem. Hic*

389. *Tolerati sunt censurati vel sententiatii, quibuscum ex conniventia Ecclesiæ, licet fidelibus communicare, in divinis, & civilibus; absque incurfu minoris excommunicationis.*

390. *Non tolerati sunt censurati vel sententialem, qui in divinis & civilibus vitandi sunt à fidelibus, sub pœna minoris excommunicationis.*

DE EXCOMMUNICATIONE.

391. **E** Tymologicè *Excommunicatio est extra communionem positio.* COMMUNIONEM Sanctorum, privando baptizatum bonis communibus fidelium. Itaque in genere

392. *Excommunicatio est censura Ecclesiastica, privans baptizatum communionem Sanctorum, ex toto vel ex parte.* COMMUNIONE SANCTORUM, id est, participatione spiritualium Ecclesiæ bonorum, communium inter Sanctos, id est, Christianos, vocatos ad sanctitatem. Ex toto, totali participatione Sacramentorum, suffragiorum, & conversationum quod facit excommunicatio major. VEL EX PARTE partiali communionem passivâ Sacramentorum, & electione itidem passivâ ad beneficium: quod facit excommunicatio minor. Unde est duplex excommunicatio: major, & minor.

393. *Excommunicatio major est censura privans baptizatum ex toto communionem Sanctorum.* Ex toto, totali participatione communium Ecclesiæ bonorum: scilicet Sacramentorum, suffragiorum, & conversationis fidelium. Participatione, inquam, Sacramentorum activâ, & passivâ: ita ut excommunicatus majori excommunicatione, non possit administrare, neq; recipere Sacramenta; extra necessitatis casum, similemve excipiunt. Participatione etiam suffragiorum Ecclesiæ publicorum. v.g. sacrificiorum, orationum, jejuniorum, processionum, & similibus operum satisfactoriorum, quæ fiunt nomine publico Ecclesiæ: secus est de privatis, juxta communem Theologorum sententiam. Item participatione conversationis fidelium, sacrâ & civili: sacrâ in divinis officiis in sepulturâ, jurisdictione Ecclesiasticâ, in electione beneficiorum. Civili, in convictu, contractu, testimonio, &c.

394. *Excommunicatio minor est censura, privans bapti-*

zatum, communionem Sanctorum, ex parte, id est, cōmmunionem passivâ sacramentorum, & electionem passivâ ad beneficium. Itaque minori excommunicatione irretitus, non potest recipere sacramenta, nec scienter eligi ad beneficium, juxta cap. ultimum, De clerico excommunicato: & ejusmodi electio venit irritanda.

Hæc minor excommunicatio unica est: & quamvis possit ferri ab homine, nunquam tamen fertur; sed à solo jure, propter illicitam conversationem cum censurato, vel sententiato, non tolerato.

395. *Excommunicatio à jure est ea, qua per canonem, aut statutum fertur generaliter, in quoscunque aliquid committentes, aut omitentes.*

396. *Excommunicatio ab homine est ea, qua fertur per judicis Ecclesiastici sententiam. Inter hanc utramque est distinctio, data n. 376.*

397. *Excommunicatio lata sententia, est ea qua actu inflicta est, per canonem, statutum, aut judicis Ecclesiastici sententiam.*

398. *Excommunicatio ferenda sententia, est ea, quam judex Ecclesiasticus statuto, privatove decreto minatur se inflicturum, aut jubet infligi. Vide n. 377. & 378.*

399. *Quandocunque dubium est, an excommunicatio, aliavè censura sit latae, an ferendæ sententiæ; judicandum est quòd sit ferendæ: quia odia sunt restringenda: & dubia, in mitiorem partem sunt interpretanda. Interim, excommunicationis nomen, absolute positum, intelligendum est de majori.*

Quid sit excommunicatio justa, injusta; quid injusta valida & invalida, clarissime colligi potest, ex n. 382. usque ad 385.

400. *Excommunicati non tolerati, vitandi sunt, sub poenâ incurrendæ minoris excommunicationis; quin & majoris in tribus casibus. Primò communicando in excommunicati crimine criminoso; perpetrando illud cum eo, aut impendendo favorem, consilium, vel auxilium. Secundo communicando cum nominatim excommunicato, post particularè monitionem,*

tionem, sub poenâ excommunicationis. Tertio, scienter, & spontè ad divina admittendo excommunicationem à Papâ.

401. Itaque excommunicati, aliiq̄ue censurati, aut sententiati nominatim, denunciati, vitandi sunt in iis, quæ comprehenduntur hoc versiculo:

Os, orare, vale, communicio, mensa negetur

Per *Os*, prohibetur, colloquium verbis, litteris, nunciis, nutibus factum: item amplexus, oscula, acceptatio munerum, & quodcumq̄ue amicitiae signum. *Orare*, communicatio in sacris & divinis. *Vale*, capitis apertio, salutatio etiam facta gestu, assurgendo, locum cedendo &c. Quidam dicunt licitam resalutationem, tanquam debiti solutionem. *Communicio*, conversatio in civilibus negotiis, contubernio, cohabitatione, contractibus &c. *Mensa*, societas in convictu, etiam in diversâ mensâ spectante ad idè convivium.

402. Cum iisdem excommunicatis, censuratis, ac sententiatis communicare licet, quibusdam casibus & personis, comprehensis hoc versiculo:

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Per *Vtile* intelligitur utilitas spiritualis censurati, aut sententiati & cum eo communicantis; huiusque postremi utilitas temporalis notabilis. *Lex* matrimonialis quâ conjuges sibi mutuo in actionibus, obsequiisque matrimonialibus obligantur. Item lex naturalis, quâ parentes liberis; & civilis, quâ domini subditis obligantur. *Humile*, obligatio liberorum erga parentes; servorum, villicorum, subditorum, erga dominos, in rebus concernentibus obsequium suum. *Res ignorata*, invincibilis ignorantia juris, aut facti; & inadvertentia inculpabilis. *Necesse*, communicantis, vel censurati sententiativè necessitas; quâ non potest absolutè, vel non absque notabili incommodo alterutrius, vitari mutua communicatio.

403. Canon excommunicans percussorem clerici, sic habet: *Si quis suadente diabolo, manus violentas in clericum, vel monachum injecerit, anathematis vinculo subjacet.* Si quis, censuræ capax, scil. baptizatus usu

rationis præditus, habens superiorem Ecclesiasticum. SUADENTE DIABOLO, peccando mortaliter, in ratione injuriæ, exterius illatæ. MANUS VIOLENTAS &c. violentiam intulerit clerico immediatè, vel mediatè, ratione vestis, quâ clericus operitur, rei, quam manu tenet; equi, quo vehitur; loci, quo includitur &c. INJECERIT, cum injuriâ percutiendo clericum, illiusvè percussione efficaciter mandando, ad eam incitando, aut suo nomine factam, habendo ratam; aut eam non impediendo ex officio. CLERICUM, primâ tonsurâ insignitum, privilegio canonis gaudentem: qualem se si ipsemet percusserit graviter, erit excommunicatus; excommunicandus autem; si in sui percussione consenserit. VEL MONACHUM, approbatæ religionis religiosum, vel religiosam; novitium, vel novitiam; probabiliter etiam tertiarium, vel tertiarium ordinis SS. Francisci & Domini, gestantem habitum. Eremitam quoque, Ecclesiæ alicujus servitio deputatum; vel religionis alicujus prælato adstrictum voto.

DE SUSPENSIONE.

404. *Suspensio est censura privans clericum usu ordinis, beneficii, & officii clericalis, ex toto vel ex parte.*
 EST CENSURA, propriè dicta. Undè per hoc genus definiti, à definito degenerat suspensio perpetua, & ad tempus determinatum, v.g. triennium, sexennium definita: quia neutra est censura, nec pœna medicinalis; sed pura pœna Ecclesiastica PRIVANS CLERICUM, primâ tonsurâ insignitum. Quâ parte distinguitur suspensio ab excommunicatione, & interdicto: quæ non soli clerico, sed cuicumque fidei infligi possunt. Usu ORDINIS, non ordine sed illius usu, id est, exercitio majoris minorisvè ordinis. Neque beneficio, officio vè clericali, uti facit depositio & degradatio: sed BENEFICII usu, id est, perceptione fructuum, beneficio annexorum, ET OFFICII CLERICALIS.

RICALIS usu; id est, exercitio potestatis clericalis, jurisdictionis Ecclesiasticæ, concionis sacre &c. Ex toto usu ordinis, beneficii & officii, simul VEL EX PARTE usu ordinis tantum; vel beneficii, officii vè tantum.

Itaq; suspensio dividitur in totalem & partialem.

405. *Suspensio totalis est censura, privans clericum usu ordinis, beneficii & officii clericalis simul.*

406. *Suspensio partialis est censura, privans clericum usu ordinis tantum; vel beneficii, officii vè clericalis tantum.*

407. *Suspensio perpetua est pura pœna Ecclesiastica, privans clericum in perpetuum, usu ordinis, beneficii, officii vè clericalis. PURA POENA, non medicinalis, ad tempus correctionis imposta.*

408. *Suspensio ad tempus determinatum, est pura pœna Ecclesiastica, privans clericum usu ordinis, beneficii, officii vè clericalis ad tempus limitatum. v. g. triennium, sexennium, non in perpetuum.*

409. *Suspensus ab ordine superiore, v. g. sacerdotio, non censetur suspensus ab inferiore, v. g. diaconatu: quia ordo inferior non fundatur in superiore: sed è diverso. Ideoque suspensus ab ordine inferiore, censetur etiam suspensus à superiore suscipiendo: aliàs videretur promoveri per saltum. Censetur etiam suspensus ab ordine superiore suscepto; si actus ejusmodi superioris ordinis, non possit exerceri, sine actu inferioris: secus probabiliter est, si possit. Undè sacerdos suspensus à diaconatu, poterit sine irregularitate, audire Confessiones, administrare solemniter Baptismum, Eucharistiam, Extremam Unctionem: quin & perficere Missam, productam ab alio, usque ad consecrationem. Non poterit tamen integram Missam celebrare: quia legendo Evangelium, exerceret actum diaconatus.*

DE INTERDICTO.

410. **I**nterdictum est censura, quâ quibusdam personis, aut locis prohibetur sacramentorum divinatorum officiorum sepulturaeque sacra celebratio. EST CENSURA, propriè

priè dicta. Quâ parte excluditur à definitione, Cessatio à divinis, tempore interdicti, involventis innocentes: quorum respectu non est censura, nec pœna: sed est mera subtractio sacramentorum, officiiq; divini. QUIBUSDAM PERSONIS, per interdictum personale: AUT LOCIS, per interdictum locale. PROHIBETUR SACRAMENTORUM administratio: non omnium, sed Ordinis, Extremæ Unctionis, Eucharistiæ non viaticæ: matrimonii solemnis, id est, cum benedictione solenni. DIVINORUM OFFICIORUM celebratio & auditio; juxta mitigatam ordinationem c. Alma de sent. Excom. in 6. SEPULTURÆQUE SACRÆ, factæ cum officio Ecclesiastico, aut saltem loco sacro.

Interdictum unum est personale, aliud locale, aliud mixtum.

411. *Interdictum personale est censura, quâ personis quibusdam prohibetur ubique participatio Sacramentorum, officiorum divinorum & Ecclesiastica sepultura.*

412. *Interdictum locale est censura, quâ immediatè in aliquo loco prohibetur administratio Sacramentorum, divinorum officiorum & Ecclesiastica sepultura.*

413. *Interdictum mixtum est censura, quâ certo loco, lociq; personis immediatè prohibetur administratio Sacramentorum, divinorum officiorum & Ecclesiastica sepultura.*

414. *Interdictum personale generale est illud, quod fertur in personarum communitatem, quatenus constituit unum corpus, v.g. in Capitulum, Universitatem, Civitatem.*

415. *Interdictum personale particulare est illud, quod fertur in unam pluresvè personas: quâ particulares sunt, v.g. in Joannem, Paulum: in omnes, qui crimen aliquod commiserunt.*

416. *Interdictum locale generale est illud, quod fertur in locum, comprehendentem plura, celebrandis divinis destinata, v.g. in oppidum, diocesim, provinciam, regnam.*

417. *Interdictum locale particulare est illud, quod fertur in locum sacrum specialem, v.g. in Ecclesiam Cathedralern Eboracens. in Collegiatam S. Gaugerici, in Pastora- lem S. Georgii.*

418. Internictum locale immediatè afficit certum locum, personale immediatè afficit personas, ubique locorum existentes: mixtum immediatè afficit locum, locique personas. In quovis interdicto locali, illi censentur personaliter interdicti, qui dederunt causam interdicto locali.

D E

CESSATIONE A DIVINIS.

419. **A**B interdicto locali distincta *Cessatio à divinis, est legitima desistentia ab officiis divinis & administratione sacramentorum.* EST, non censura, quia non est pœna Ecclesiastica: eum subindè assumatur ab inferiore contra superiorem per modum justæ defensionis, aut in signum doloris. SED EST LEGITIMA, indicta à legitimâ potestate, ob justam causam, & secundùm præscriptum juris, cap. *Canonici*, & *Quamvis* de offic. Ordinarii in 6. DESISTENTIA AB OFFICIIS DIVINIS: nam tempore cessationis, non licet celebrare ulla officia divina, excepto unico per hebdomadam sacro, ut constat ex cap. *Non est vobis* 11. de Sponsal. ET ADMINISTRATIO SACRAMENTORUM, Ordinis, Extremæ Uctionis & Eucharistia, aliter quàm per modum viatici.

D E

DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE.

420. **D**Epositio est pœna Ecclesiastica, quâ clericus in perpetuum privatur omni beneficio, officioque clericali, sine spe restitutionis, retento tamen privilegio canonis & fori Privilegio, inquam, can. *Si quis suadente*, quo redditur immunis à percussione, sub pœnâ excommunicationis. Retento etiam privilegio fori, quo redditur immunis à tribunali sæculari. IN PERPETUUM PRIVATUR: si ejusmodi perpetua privatio fiat sine intentione procedendi ad degradationem, vocatur propriè *Depositio*; si autem fiat præviè ad realem degradationem, vocatur verbalis *Degradatio*. Ista autem

421. *Degradatio est privatio totalis gradus & status clericalis.*

entis. Sive est pœna Ecclesiastica, quâ depositus clericus, solemniter privatur omni gradu clericali, ordinis, insignium, & privilegiorum. DEGRADATIO realis, condistincta contra verbalem. EST PœNA mera, inflicta reo, ad puniendam culpam ipsi intrinsicam. Non est autem pœna medicinalis, ad tempus emendationis imposita: & consequenter non est censura. ECCLESIASTICA, per potestatem Ecclesiasticam imposita, privansq; bonis Ecclesiasticis. *QUA DEPOSITUS CLERICUS per depositionem definitam n. 420. SOLEMNITER, per adhibitos solennes ritus, jure antiquo requisitos, & novissimo moderatos per Trid. sess. 13. c. 4. de Reform. PRIVATUR, & exauthoratur OMNI GRADU, & statu CLERICALI. OMNI, inquam, gradu, honore, præ eminentiâ, & dignitate ORDINUM majorum & minorum: non autem ordinibus qui sunt inamissibiles, neque characteribus, qui sunt indelebiles. Movetur etiam gradu INSIGNIUM clericalium, & privatur jure gestandæ casulæ, stolæ, manipuli, cinguli, albæ, amictûs, & tonsuræ clericalis. Privatur in super jure privilegiorum clericalium canonis & fori.*

DE IRREGULARITATE.

422. **I** *Regularitas est impedimentum canonicum, quo quis prohibetur ad tonsuram ordinisq; promoveri, & ministrare in iisdem.* IMPEDIMENTUM CANONICUM, jure divino, vel Ecclesiastico introductum, ex facto, vel defectu proveniens. Quo quis directè PROHIBETUR tonsurari, ordinariq; indirectè autem, & ex consequenti prohibetur uti ordine suscepto. Itaque

423. *Irregularitas est inhabilitas, jure divino, vel Ecclesiastico introducta, directè impediens susceptionem tonsuræ, & ordinum, & indirectè usum susceptorum.* Non est censura: quia non est pœna medicinalis, ad tempus emendationis imposita.

Irregularitas una est juris divini, alia Ecclesiastici: una totalis, alia partialis &c.

424. Irregularitas juris divini, est inhabilitas, ordinatione divinâ reddens personam incapacem ordinis Ecclesiastici. Ejusmodi est sexus femineus & Baptismi defectus.

425. Irregularitas juris Ecclesiastici est inhabilitas, ordinatione Ecclesiæ, impediens directè susceptionem tonsuræ & ordinum; indirectè usum susceptorum. Ejusmodi est muti-

426. latio, illegitimitas &c. * Irregularitas totalis est inhabilitas perpetuò impediens ordinis cujuscumq; susceptionē, susceptiq; usum omnē. Ejusmodi est abscissio linguæ &c.

427. Irregularitas partialis est inhabilitas, impediens ad tempus, ordinis susceptionem susceptivè usum aliquem. Prioris exemplum est, minor ætas in puero; & noviciatus fidei in neophyto. Posterioris exemplum est, inculpabilis mutilatio pollicis sinistri, in Sacerdote; impediens illum à sola Missæ celebratione; non ab aliis functionibus sacerdotalibus.

428. Irregularitas una oritur, sine proprio incurrentis actu, v. g. ob defectum corporis, aut natalium: alia ex actu proprio, eoq; culpabili, v. g. ex rebaptizatione voluntariâ, violatione censuræ, procuratione abortus animati foetus, mutilatione, homicidio: vel ex proprio actu inculpabili. v. g. digamiâ, defectu omnimodæ lenitatis &c. Hic autem

429. Homicidium est voluntaria, & injusta hominis occisio. VOLUNTARIA, & deliberata; ut excludatur indeliberata; casualis & fortuita. INJUSTA & injuriosa; ut excludatur occisio justè facta per judicem, executorem publicæ potestatis, & sui defensorem cum moderamine inculpatae tutelæ. Et hoc

430. Moderamen inculpatae tutelæ est observatio modi debiti, in sui suorumq; defensione, contra injustum invasorem: ita non fiat plus quàm sit opus, secundum rectam rationem, ad propulsandam injuriam. Moderamen, observatio modi debiti, ita ut non peccetur excessu, inculpata, carentis culpâ, tutela, tuitionis, defensionis, & propugnationis sui & suorum. Itidem hic

431. Mutilatio est voluntaria & injusta abscissio mem-

432. bri humani. Quod * Membrum est corporis huma-

ni pars

ni pars distincta, spectans ad illius integritatem: ita ut ea sublatâ, desinat esse integrum, v. g. auris, digitus, &c.

433. *Vel * Membrum est corporis humani pars organica, habens in eo distinctum officium, siue actum, ut loquitur Apostolus 2. Cor. 12. Ejusmodi membrum est pes, manus, &c. non autem digitus, similisvè partes: quæ juxta hanc acceptionem, non sunt membra, sed membrorum partes. Vocatur autem*

434. *Membrana cutis continens membra.*

435. *Digamia est matrimonium, contractum cum duabus conjugibus. Est triplex digamia: vera, interpretativa, & similitudinaria.*

436. *Digamia vera est matrimonium, cum duabus conjugibus successivè contractum, & consummatum.*

437. *Digamia interpretativa est, matrimonium unicum, æquivalens duobus. MATRIMONIUM verè & validè contractum, vel invalidè attentatum, consummatum. UNICUM in se, morali æstimatione duplex, & ÆQUIVALENS DUOBUS matrimoniis. Ejusmodi matrimonium interpretativè digamum, est triplex: primò matrimonium validè contractum, & consummatum cum non virgine. Secundò matrimonium invalidè attentatum, & consummatum, ab ordinato sacris ordinibus cum viduâ: vel cum virgine quidem, sed ab eodem quondam ante ordines conjugato. Tertio, cõpula mariti cum propriâ conjugè adulterâ.*

438. *Digamia similitudinaria est matrimonium, solemnii voto castitatis obstricti, Matrimonium, inquam, invalidè attentatum, & consummatum, etiam cum virgine.*

DE EXTREMA UNCTIONE.

439. **E***xtrema Unctio est Sacramentum, quo per Sacerdotalem orationem, oleique unctionem, infirmo gratia confertur. EXTREMA UNCTIO, sic dicta, quia post sacras unctiones Baptismi, Confirmationis, & ordinis, extrema adhibetur, in extremo vitæ. EST SACRAMENTUM, uti constat ex Jacobi 5. adjuncto communi sensu Ecclesiæ, & Conciliorum Constantiensis, Florentini, & Tridentini definitione. SACERDOTA-*

LEM ORATIONEM, in Sacramenti formâ contentam, ET OLEI olivarum ab Episcopo benedicti UNCTIONEM, periclitanti de vitâ INFIRMO GRATIA habitualis, salvativa, alleviativa, & conditionatè remissiva peccatorum, CONFERTUR opere operato.

440. Extremæ Unctionis materia proxima est unctio olei olivarum: remota est oleum olivarum, ab Episcopo benedictum propriâ benedictione, accommodatâ ad usum, & effectum hujus Sacramenti. Ideoq̄ foret Extrema Unctio invalida, collata chrismate, vel oleo catechumenorum, benedicto diversâ benedictione Episcopali.

Hæc unctio debet fieri per modum crucis, non de necessitate Sacramenti, sed præcepti: debetq̄ esse gemina: cum duplici formatione crucis, ubi duplicia sunt organa, oculorum, aurium, manuum: sed sub unicâ partiali formâ.

441. Extremæ Unctionis forma, sunt hæc verba, iisvè æquivalentia: *Per istam sanctam Unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus: quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, & tactum; in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Quibus verbis, expressè petitur remissio peccatorum particularium, commissorum per unum sensum; cum implicitâ petitione remissionis omnium aliorum: quia primariò petitur à Deo dari infirmo gratia habitualis, huic Sacramento propria; quæ non compatitur secum ullum peccatum.

Debet autem hæc forma esse deprecatoria; ex Christi instituto; itâ ut si adhibeatur indicativa, & affirmativa, futura sit invalida. Quod constat ex Jacobo c. 5. dicente: *Orent super eum: & Oratio fidei salvabit infirmum.* secundum explicationé Conc. Trid. sess. 14. c. 1.

442. Quando oleo infirmorum, alterivè benedictæ rei miscetur materia profana ejusdem speciei; satagendum est ne ejusmodi rei profanæ sit major quantitas simul, aut successivè & ut totum itâ inter se permisceatur, ut nihil profani ad unctioné possit accipi, quin

quin accipiatur, simul aliquid benedicti. Aliàs evidenter exponitur Sacramentū periculo nullitatis: uti novimus supra n. 218. Nā per ejusmodi mixtionē, quod est profanum, non fit reverā benedictū, nec sacrum, cū non subjaceat actuali benedictioni, vel consecrationi: sed totum illud mixtum censetur benedictum aut sacrum, morali dumtaxat æstimatione, quia unum non potest ab alio discerni, nec separari: quia etiam supponitur nihil profani ad usum posse applicari, quin sit semper benedicto sacroque permixtum.

443. Quemadmodū medicina corporalis applicatur corporis membris, ubi est origo mali; itā hujus Sacramenti medicina spiritualis applicatur organis quinque sensuum, undè omnia peccata oriuntur. Quibus ex præscripto quarundam Ecclesiarum, superaddenda est unctio pectoris, renum, & pedum.

444. Probabile est, quòd unctioes quinque sensuum, formæque iis respondentes, quæ sunt necessitate præcepti; non sint de essentiali necessitate Sacramenti, sed tantum de integritate illius: & consequenter quòd Sacramentum essentialiter compleatur unicā unctioe organi unius (quæcumque tandem primā adhibeatur) cum formā correspondente. Et quòd tunc causet effectū, utpotè essentialiter completum, & per subsequentes unctioes, integraliter tantum complendum. Item probabile est, quòd essentialiter compleatur, per unci membri unctioem; sed informatam formā implicitè quintuplici, dicendo: *Per istam sanctam unctioem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, & tactum; in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Quin & dicendo: *Per istam sanctam unctioem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti per quinque sensus tuos, &c.*

Probabilius tamen est, quòd unctioes quinque sensuum sint de necessitate præcepti, & Sacramenti: & quòd illud essentialiter compleatur demum in ultimæ unctiois formæque complemento: sive fiant

unctiones quinque sensuum, cum quinque particularibus formis, integrè prolatis: sive cum unicâ generali, implicite quintuplici, uti modò diximus.

445. Extremæ unctionis effectus primarius, & absolutus, est infirmi *salvatio*, & *alleviatio* per gratiam: sive, est gratia habitualis, per se, & gratias actuales annexas, animæ infirmi *salvativa*, & *alleviativa*. Patet ex verbis Jacobi c. 5. dicentis, *Oratio fidei, salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus*: adjunctâ explicatione Conciliorum Florentini, & Tridentini. Oratio, inquam, Presbyteri ungentis, subnixâ fide Ecclesiæ, & informans ipsam olei unctionem, salvabit infirmum.

446. Gratia autem *salvativa* est gratia habitualis, per se, sibiq; annexas gratias actuales, dans salutem animæ, & sanationem mentis, vi morbi languentis. Et *alleviativa* est eadem gratia, dans spirituale levamè animæ; ægritudine corporis, quod corrumpitur aggravatæ; tentationibusq; depressæ; ut assurgat in Deum; erigatur in spem, morbiq; incommoda levius ferat.

447. Eiusdem Sacramenti secundarius, & conditionatus effectus, est *remissio peccatorum*: de quibus ait Jacobus conditionatè, *Si in peccatis sit, remittentur ei*. Peccatorum, inquam, non tantum venialium, sed & mortalium quæ propter suscipientis oblivionè, sensuum privationem, vel perturbationem, similemve impotentiam, non possunt Pœnitentiæ Sacramento, aliòvè, directè nec indirectè ipsi remitti. Hoc autem Sacramento remittuntur quoad culpam, & pœnam totam, vel partem, pro dispositione suscipientis.

448. Alter secundarius, & conditionatus effectus est infirmi sanitas corporis, morbivè levamen. Hic non confertur absolute, nec semper, sed interdum tantum: quando hoc est conforme providentiæ divinæ, & expediens saluti animæ infirmi: uti expressè dicunt Concilia Florentinum, & Tridentinum sess. 14. c. 2.

449. Quia verò hoc Sacramentum (juxta ejusdem Concilii Tridentini doctrinam) *peccati reliquias abstergit*:

git: si reliquiarum nomine intelligatur restans peccatum irremissum, ad sensum n. 447. tunc ejusmodi reliquiarum peccati remissio spectat ad secundarium Extremæ Unctionis effectum. Si autem per peccati reliquias intelligatur torpor, & dejectio animi, acedia, pusillanimitas, dissidentia, pronitas ad terræna, difficultas ad cœlestia, & ejusmodi miseria restans ex peccato originali, actualique remisso, quâ fit ut infirmus non habeat vigorem ad actus vitæ spiritualis, nec robur ad morbi molestias, & incommoda æquanimitè ferenda, & repellendas tentationes dœmonis: calcaneo insidiantis, tunc peccati reliquiarum remissio, accensenda est primario effectui, n. 445. & 446. explicato.

450. Extremæ Unctionis minister est solus Sacerdos: uti constat ex Jacobi 5. *Infirmatur quis in vobis: inducat Presbyteros, &c.* Accedente definitione Conciliorum Florentini, & Tridentini sess. 14. c. 3. & can. 4. *Presbyteros, inquam, id est, aliquem Presbyterorum, per enallagen numeri.* Undè quamvis diversorû sensuum unctiones, cum suis formis, possint validè à diversis ministris Presbyteris fieri, tamen singulæ unctiones, cum suis partialibus formis: debent ab eodem plenè administrari. Quia dum materia proxima Sacramenti est actio ministri, uti est ablutio, chrismatio, unctio, illa debet ab eodem determinari per formam.

451. D. Jacobi verborum imperativum, *Inducat, præter consilium, & hortationem Apostoli, videtur insuper importare præceptum divinum, per Apostolum promulgatum. Quod etiam videtur innuere Tridentinum sess. 14. c. 3. dicens. Nullâ ratione audiendi sunt, qui contra apertam, & dilucidam Apostoli Jacobi sententiam docent hanc unctionem, vel signentum esse humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei nec promissionem gratia habentem. Et denique, qui hanc extremam unctionem, à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant.*

452. Ut quis sit capax Sacramenti extremæ unctio- nis, & effectus illius, debet esse baptizatus, infirmus,

mus, periclitans de vitâ, usu rationis aliquando præ-
 dius, itâ ut actualiter peccasse credatur, poenitens,
 & habens suscipiendi hujus Sacramenti intentionem,
 saltem habitualement, juxta n. 163.

D E O R D I N E.

453. **O** Rdo est Sacramentum, quo gratia, spiritualisque
 potestas confertur Clerico, ad Eucharistiam, mu-
 niaque ad eam ordinata ritè peragenda. CLERICO, tonsu-
 ra clericali insignito: nam Ordo præsupponit clerica-
 tum, & hic Baptismum. AD EUCHARISTIAM confe-
 crandam, & administrandam, per Presbyterium. MU-
 NIAQUE AD EAM ORDINATA, per Diaconatum, ordi-
 nesque inferiores: quorum munia sunt ad Eucharis-
 tiam ordinata: quin & Episcopatus munia. v.g. col-
 latio Ordinum: consecratio templorum, altarium, va-
 forum, &c.

454. CLERICUS sic dictus à Clero, id est, sorte;
 quia sortitus est sortem ministerii dominici: quia in
 sortem Sanctorum vocatus est: quia pertinet ad for-
 tem Domini: quia Dominus est fors, & pars hæredi-
 tatis ipsius. Itaque

455. Clericus est baptizatus, à statu laico ad Ecclesiasti-
 cum translatus: & è plebeia ac seculari conditione,
 insertus Ecclesiasticæ. Sive, est baptizatus, tonsurâ cleri-
 cali insignitus.

456. Clerus est status via Ecclesiastica. Item, est congre-
 gatio Ecclesiasticorum, à jurisdictione laicâ exemptorum. EC-
 CLESIASTICORUM, tam sæcularium, quàm regularium.

457. Clericatus, sive tonsura clericalis non est or-
 do, sed prævia dispositio ad illum: nec est Sacramen-
 tum, sed quid sacramentale.

458. Tonsura autem clericalis non est ipsa corona
 verticalis, rasuraque orbicularis: sed propriè clericalis.

Tonsura est rotunda decurtatio capillorum auyium tenus,
 & circumcisura comæ promissioris; ad deponendam
 ignominiam habitûs sæcularis: qui maximè spectabi-
 lis est, in virorum laciniosis cincinnis, jubisque milita-
 ribus. Itaque clericalis tonsuratio, sive

Ton-

Tonsura est cereemonia sacra, quâ per capillitii circumcisuram, baptizatus laicus allegitur in clerum.

459. Sunt septem ordines: scilicet Presbyteratus, Diaconatus, Subdiaconatus, Acolytatus, Exorcistatus, Lectoratus, Ostiariatus, quorum tres primi dicuntur *Majores*, & *sacri* quatuor posteriores dicuntur *Minores*, & non sacri.

460. *Ordo sacer est ille qui versatur propinque circa sacramentum Eucharistiam, vasa ornamentaq; sacra, & habet annexam legem continentiq; & horarum.* **VERSATUR PROPINQUE:** Subdiaconatus propè, Diaconatus propius, Presbyteratus proximè. **CIRCA EUCHARISTIAM:** Subdiaconatus ad illius consecrandæ præviam actionem: Diaconatus, insuper ad illius consecratæ sub specie vini dispensationem: Presbyteratus, ad illius sub utrâque specie actualem consecrationem.

461. *Ordo major est ille, qui respectu minorum habet excellentiam particularem.*

462. *Ordo minor, & non sacer est ille, qui remotè versatur circa Eucharistiam, aliasque res sacras, & non habet annexam legem continentia, & horarum.* **NON SACER,** tamen reverà Sacramentum, imprimens characterè: uti insinuant Concilia Florentinû, & Tridentinû: quia definiunt Ordinem esse legis novæ Sacramentum; & enumerant septem ordines, non faciendo ullam distinctionem inter eos, quoad Sacramenti rationem. Et catechismus Romanus apertè tradit hanc sententiâ, tanquam conformè doctrinæ Conciliorum.

463. Presbyteratus, sive Sacerdotium dividitur in minus & magnum, sive Episcopatum: qui confert gratiam, imprimit characterem, dat potestatem Ordinis, ad confirmandum, ordinandum; chrisma, oleaque catechumenorum, & infirmorum benedicendum; templa & altaria consecrandum. Insuper dat potestatem jurisdictionis approbandi confessarios, excommunicandi, & dandi Indulgentias. Cæterùm Archiepiscopatus, Primatus, Patriarchatus, & Papatu sunt pares cum Episcopatu, quoad potestatem ordinis, majores quoad potestatem jurisdictionis. 464.

464. Episcopatus est duplex materia, & forma. Una materia est impositio manuum Episcopi consecrantis, & aliorum duorum Episcoporum, ipsi assistentium, supra caput ordinandi; forma sunt verba quæ illi tres dicunt, *Accipe Spiritum sanctum*, &c. Alia materia est chrismatica unctio manuum ordinandi: forma est *Vngantur manus istæ*, &c.

465. Presbyteratus est duplex materia, & forma. Una est traditio calicis, cum vino, & patenæ, cum pane triticeo, forma est, *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo*, &c. Altera materia est impositio manuum ordinantis, supra caput ordinandi: forma est, *Accipe Spiritum sanctum: quorum remisseris peccata*, &c. Itaque sunt duæ materiæ, & formæ partiales Presbyteratus duo characteres, duæ potestates, integrantes unum totale Sacramentum. Et quidem potestas consecrandi confertur independentem à potestate remittendi peccata; non è converso.

466. Diaconatus videtur esse itidem duplex materia, & forma. Una est impositio manuum Episcopi ordinantis supra caput ordinandi: forma est, *Accipe Spiritum sanctum ad robur*, &c. Altera materia est traditio libri Evangeliorum: forma est, *Accipe potestatem legendi Evangelium*, &c.

467. Subdiaconatus etiam videtur esse duplex materia, & forma. Una est calicis vacui, cum patenâ vacuâ traditio, per Episcopum facta ordinando: forma est, *Videte cuius misterium vobis traditur*, &c. Altera materia est traditio libri Epistolarum: forma est, *Accipe librum Epistolarum*, &c.

468. Subdiaconatus & Diaconatus hanc secundam materiam, quidam putant non esse essentialem: probabile tamen est, & conformius Concilio Florentino (dicenti materiam remotam Sacramenti Ordinis generaliter esse illud; per cuius traditionem Ordo confertur: formam autem esse verba ordinantis) quòd pro materia partiali Subdiaconatus & Diaconatus, Christus instituerit traditionem alicujus rei, significantis

cantis potestatem spiritualement, munusque inserviendi Sacerdoti in iis, quæ spectant ad Eucharistiæ consecrationem, & administrationem. Et quod reliquerit determinationi Ecclesiæ specificacionem rei tradendæ: quæ etiam postea specificaverit librum epistolarum & Evangeliorum. Quo sensu, Christus instituit hanc Subdiaconatus & Diaconatus materiam determinatam, secundum rationem formalem; indeterminatam, secundum esse materiale.

469. Acolytatus materia sunt urceoli vacui, per Episcopum ordinantem traditi: forma est, *Accipe urceolum, ad suggerendum vinum & aquam &c.*

Exorcistatus materia est liber exorcismorum, per Episcopum ordinantem traditus, forma est: *Accipe & commenda memoria &c.* Lectoratus materia est codex divinarum lectionum per Episcopum ordinantem traditus: forma est, *Accipe, & esto relator verbi Dei &c.*

Ostiaratus materia sunt claves Ecclesiæ, per Episcopum ordinantem traditæ: forma est, *Sic agito, quasi redditurus Deo rationem &c.*

470. Ordinarius minister Sacramenti Ordinis, est solus Episcopus: uti constat ex Conc. Florentino & Trident. sess. 23. c. 4. can. 7. & ibid. de Reform. c. 10. Extraordinarius minister Ordinum minorum, & Subdiaconatus, est simplex Sacerdos, habens commissionem Pontificis. Christus enim videtur instituisse, ut simplex Sacerdos habeat inchoatam potestatem conferendi præfatos Ordines: quæ per commissionem Pontificis compleatur, non accessione entis realis, sed potestatis moralis: uti in Confirmatione fieri diximus num. 219.

471. Sacramenti Ordinis primarius effectus est gratia habitualis, habens annexam perpetuam potestatem, ordinatam ad Eucharistiam; & jus ad auxilia actualia. Secundarius effectus est character, præsupponens necessarium characterem Baptismi: quin & Confirmationis, necessitate præcepti: quo Trident. sess. 23. c. 4. de Reform. prohibet ne non confirmatis initietur tonsurâ.

472. Natus in unâ Diœcesi fixæ parentum habitætionis, eam ipse habens in secundâ & in tertiâ possidens beneficium requirens residentiam; imò probabiliter eam non requirens; poterit à quovis trium Episcoporum licitè ordinari & petere dimissorias. Quia ad hoc sufficit titulus originis, aut domicilii fixi, aut beneficii: uti constat ex c. *Cum nullus* 3. de temp. Ordinat. in 6.

DE MATRIMONIO.

473. **M**atrimonium accipitur duobus modis: 1. pro contractu, 2. pro contractûs vinculo, resultante ex eo. Primo modo acceptum

474. *Matrimonium est contractus, quo legitime personæ, corporum suorum dominium mutuo tradunt & accipiunt. LEGITIME* personæ quæ secundùm leges divinas & humanas, possunt tradere & acceptare mutuum corporum suorum dominium ad usum conjugalem

475. Secundo modo acceptum *Matrimonium est legitima maris & femine conjunctio, individuum vitæ societatem retinens. Pro contractu sacramentali acceptum*

476. *Matrimonium est novæ legis sacramentum, quo vir & mulier baptizati, corporum suorum dominium mutuo tradunt, & accipiunt. DOMINIUM* ad usum conjugalem, sibi mutuo tradunt legitime, secundùm præscriptum legum divinarum & humanarum. Hoc matrimonium est duplex: ratum & consummatum.

477. *Matrimonium ratum est illud, quod completum est legitimo contrahentium consensu, non copulâ conjugali.*

478. *Matrimonium consummatum est illud, quod completum est legitimo contrahentium consensu, copulâque conjugali.*

479. Mutuus contrahentium consensus de præsentî, verbis aliisvè signis sensibilibus expressus, est sacramenti Matrimonii materia & forma. Materia, quatenus significat mutuam traditionem corporum, ad usum conjugalem: forma, quatenus significat mutuam acceptationem. Nam traditio ante acceptationem, est indeterminata ad esse ratum; acceptatio autem determinat eam ad aliud; ideoque habet rationem formæ

formæ quæ dat esse rei, & determinat materiam.

480. Sacramenti Matrimonii minister, non est parochus, alijsvè sacerdos assistens; sed ipsi fideles contrahentes: quia ipsi sunt, qui applicant formam materiæ. Quod etiam innuit Conc. Florentin. dicens contrahentium consensum de præsentis, esse causam efficientem Matrimonii, quem cum eliciant contrahentes, consequenter sunt causæ ministeriales efficientes sacramenti Matrimonii. Undè si contrahant in statu peccati mortalis, peccant duplici peccato mortali: primò indignè ministrando sacramentum, secundò indignè suscipiendo illud.

481. Sacramenti Matrimonii proprius effectus est gratia habitualis, moderativa concupiscentiæ, in prolis generatione. Moderativa, inquam, per se, sibi que annexas gratias actuales: quibus juvantur conjuges, ad se mutuo sanctè fideliterque diligendum, castè conveniendum; prolemque christianè educandum.

482. *Sponsalia sunt futuri matrimonii mutua promissio acceptata inter personas habiles.* SPONSALIA sic dicta à spondendo. Id est, sponte promittendo. Undè

483. *Sponsus est mas, in matrimonium femina promissus: & Sponsa est femina, mari promissa à se, sibi mutuo: quin & à parentibus, amicis, vel tutoribus.* FUTURI, non præsentis Matrimonii, nec per verba de præsentis: aliàs foret contractus matrimonialis. MUTUA PROMISSIO, utrinque data & ACCEPTATA. Inter personas HABILES: quæ primò debent esse septennes: secundò sufficienti ratione utentes: tertio non habentes inter se impedimentū dirimens, aut impediens perpetuum; quod scil. non potest tolli, sine dispensatione.

484. In genere *Impedimentum matrimonii est quid illi præexistens, jure reddens illud invalidum, aut illicitum.* Esr quid positivum, v. g. crimen, votum, raptus &c. vel negativum, v. g. amentia, impotentia, absentia parochi. ILLI, matrimonio PRÆEXISTENS, quia cum omne impedimentum matrimonii, reddat illud ab initio invalidum; aut illicitum necessario debet illi

illi præexistere. Si autē superveniat matrimonio valido, v. g. affinitas, impediāt tantū usum illius, aut rati vinculum dissolvēt quidem, v. g. votum solemne religionis; sed non dirimet propriē, quia non efficiet, ut ab initio validum non fuerit, JURĒ divino naturali, v. g. error personæ, consanguinitas primī gradūs lineæ rectæ. Vel divino positivo, vel ut olim consanguinitas gradūs secundi, & inferiorum, lineæ collateralis &c. juxta Levit. 18. Vel humano, v. g. crimen raptus &c. REDDENS matrimonium, ab initio sui INVALIDUM: quod facit impedimentū dirimens, AUT ILLICITUM: quod facit impedimentum impediens tantū. Impedimentum matrimonii est duplex: impediens tantū, & dirimens.

485. *Impedimentū impediens tantū est illud, quod impedit contrahendū matrimonium, sed non invalidat contractum.*

486. *Impedimentum dirimens est illud, quod impedit contrahendum matrimonium, & invalidat contractum.*

Ordinariē numerantur duodecim impedimenta impediētia tantū, quorum primum est.

487. *Ecclesia vetitum*, sive prohibitio superioris Ecclesiastici, episcopi, Officialis, vel parochi, ob causam rationabilem inhibentis personæ particulari ne contrahat matrimonium, donec constet non subesse impedimentum. Ad hoc Ecclesię vetitum revocatur excommunicatio major & minor: quā irretitus privatur participatione sacramentorum; & quidem licitā matrimonii. Vid. n. 393. & 394. Revocatur etiam interdictum, cujus tempore illicitum est Matrimonium, cum solemni benedictione, n. 410. Item omisio ternæ proclamationis bannorum, juxta Trid. sess. 24. de refor. Matrim. c. 1.

488. Secundum est, *tempus feriatum*, à Dominicā 1. Adventūs usque ad Epiphan. & à feriā quartā cinerum, usque ad Dominic. in Albis inclusivē. Quo tempore antiquas solemnum nuptiarum prohibitiones, diligenter ab omnibus observari, sancta Synodus Tridentina præcepit sess. 24. in decreto de reformatione matrimonii c. 9. Solen-

Solennitas autem nuptiarum consistit in tribus: primò, in sponsæ benedictione: secundo, in ejusdè pompaticâ translatione in domum sponsi: tertio, in convivio nuptiali, factò cum strepitu instrumentorum musicorum, aut tripudiorum. Prefato tempore, quarundam Diceceseon (inter cæteras Cameracensis) jure particulari prohibetur ipsum matrimonium.

489. Tertium est *Votum simplex castitatis*: ad quod revocatur votum non contrahendi matrimonii, ingrediendæ religionis, suscipiendi Ordinis sacri. Quæ duo postrema habent implicite annexum votum castitatis votendæ, dependenter ab ingressu religionis & à susceptione ordinis.

490. Quartum sunt *Sponsalia valida*, non dissoluta legitime.

491. Quintum est *Susceptio alicujus, in catechismo, & cæremoniis præcedentibus Baptismum, vel subsequen- tibus illum, collatum absque solennitate. Est autem hoc impedimentum tantum respectu suscipientis, & suscepti, parentumque ipsius.*

492. Sextum est *Incestus* cum consanguineâ conjugis, in primo, & secundo gradu. Item fornicatio habita cum matre, & filiâ. Hoc autem impedimentum intelligendum est de aliis personis, quam iis, inter quas indè nata est affinitatis impedimentum dirimens. Item adulterium impedit ne quis eam ducat in uxorem, quam prius polluit per adulterium.

493. Septimum est *Raptus aliena sponsæ*, libidinis explendæ causâ: & si ipsa consentiat, incurrit idem impedimentum. Quod intelligendum est de aliis quam de raptore, & raptâ: nam inter eos est impedimentum dirimens.

494. Octavum est *occisio propria conjugis*, simpliciter considerata, sine circumstantiis criminis: aliàs foret dirimens. n. 558.

495. Nonum est *injusta occisio presbyteri.*

496. Decimum est *Susceptio propria prolis*, ad impediendam redditionem debiti conjugalis. n. 545.

497. Undecimū est *publica pœnitentia*, quamdiu durat.
 498. Duodecimū est *matrimonii attentatū cum moniali*.
 499. Ex præfatis duodecim impedimentis, impedien-
 tibus tantum, quatuor prima persistunt in viridi ob-
 servantiâ. Quintum probabiliter est sublatum per de-
 cretum Concil. Trident. sess. 24. c. 2. quo hæc cogna-
 tio spiritualis restringitur ad susceptorem Baptismi
 de sacro fonte. Septem alia videntur abolita consue-
 tudine contrariâ.

500. Scienter contrahere Matrimonium, cum im-
 pedimento, verè impediēte, aut dirimente, ex parte
 suâ, vel complicitis, est peccatum mortale: quia est in
 re gravi, contra obedientiam Ecclesiæ debitam, &
 reverentiam debitam Sacramento.

501. Matrimonii impedimenta dirimentia sunt
 quindecim, comprehensa sequentibus versiculis:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen:

Cultus disparitas, vis ordo, ligamen, honestas.

Amens, affinis, si clandestinus, & impos:

Si mulier sit raptâ, loco nec reddita tuto.

Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

502. Prædictorum impedimentorum quædam di-
 rimunt tantum cum certis personis, v. g. cognatio,
 affinitas, crimen, &c. quædam absolutè cum quacun-
 que personâ, v. g. votum solemne, ordo, ligamen,
 amentia, impotentia absoluta.

Primū impedimentū dirimens est *Error personæ*: qui
 503. *Error personæ est iudicium, quo quis iudicat personam*
cum quâ contrahit matrimonium, esse aliam, quam sit. Hic
 error dans causam contractui, dirimit Matrimonium,
 jure naturæ: quia tollit consensum, essentialiter re-
 quisitum. Dans, inquam, causam contractui: id est,
 efficiens ut quis contrahat, qui absque ejusmodi er-
 rore, nullatenus vellet contrahere. Aliàs si errans in-
 tendat actualiter contrahere cum personâ præsentem
 quæcumq; tandè illa sit, validum foret Matrimonium.

504. *Error qualitatæ est iudicium, quo quis iudicat perso-*
nam, cum quâ contrahit, habere inhærentem qualitatem, quam
 non

non habet. v. g. fidem Catholicam virginitatem probi-
tatem, aut similem qualitatem, condistinctam contra
servitutem & divitiās, *Servitutem*, inquam, quia servi-
tus. partis, ignorata à libero contrahente, dirimit Ma-
trimonium: non item alia qualitas communis. Contra
divitiās, sive fortunam; quia fortunæ qualitas habet
hic particularem considerationem.

505. *Error fortuna est iudicium; quo quis iudicat perso-
nam, cum quā contrahit, habere divitiās, quas non habet.*

506. Error solius qualitatis, aut fortunæ, per se non
dirimit Matrimonium: quia non tollit consensum es-
sentialē. Error, inquam, solius qualitatis, aut fortunæ;
quia si involvat errorē personæ, dirimit Matrimoniu,
utpotè tollens consensum. Tunc autem error qualita-
tis, aut fortunæ, involvit errorem personæ, quando
contrahentis consensus directè fertur in personam,
non aliam, quàm determinatam certā qualitate; quā
caret persona, cum quā contrahitur. Exempli gratiā,
quando quis vult contrahere cum primogenitā Prin-
cipis &c. non cum aliā. Inquebam, *per se non dirimit*,
quia ratione alterius impedimenti, error qualitatis
personæ dirimit Matrimonium, v. g. quando falsò ju-
dicatur libera à servitute, voto solemnī, cognatione,
affinitate ordine, ligamine, honestate, cultūs dispari-
tate. Item *per se*, quia per accidens potest dirimere, ra-
tione consensūs expressè conditionati, v. g. Consensio
in te Caja; si sis Catholica, virgo, &c. non aliter: nec
aliās. Undè si præfata qualitas desit, consensus deest.

507. Secundum impedimentum dirimens est *Con-
ditio*: quæ triplex est: prima, suspensiva consensūs: se-
cunda, contraria Matrimonio: tertia, status servilis.
Dirimens Matrimonium

508. *Conditio suspensiva est particula Si, vel equipollens,
consensui matrimoniali apposita, eumq; tollens non impleta.*
Si, quæ propriè est particula conditionalis, & suspen-
siva consensūs; donec constet de conditionis positio-
ne *ÆQUIPOLLENS*, particula habens vim suspensivam,
v. g. *modò, dummodò, ubi, quando, &c.* **SENSUI APPO-**

SITA, ità ut ille sit ratus, vel irritus, dependenter à positione conditionis, sive illa sit de præterito, præfenti, vel futuro, EUMQUE TOLLENS: nam consensus tantum ponitur, conditione impletâ, tollitur autem, non impletâ.

509. *Conditio contraria matrimonio est additio illi appofita, directè evertens substantiam, bonavè illius.* ADDITIO fufpensiva, vel modificativa consensus præfentis. SUBSTANTIAM, mutuam translationem & acceptationem dominii corporum, ad usum conjugalem. BONAWE matrimonii: quæ tria sunt, Sacramentum, fides, proles, *Sacramentum*, inquam, id est sacrum signum, sive, insolubilitas Matrimonii significans sacram & insolubilem conjunctionem Christi, cum Ecclesiâ. Scilicet absoluta insolubilitas Matrimonii consummati; rati autè, nisi conjux profiteatur in religione approbatâ. *Fides*, id est fidelitas mutua conjugum, in vitando adulterio; & reddendo conjugali debito, legitimè petito. *Proles*, id est, generatio educatioque prolis.

510. *Conditio evertens substantiam Matrimonii, est hæc v.g. contraho tecum, eâ lege, quòd non habebis corporis mei dominium.* Evertens Sacramentum, est hæc v.g. Accipio te in meam, ad annum tantum: vel, donec invenero aliam, ditiozem te. Evertens fidem, est hæc v.g. Contraho tecum, eâ lege, quòd adulteria impùnè mihi permittes. Evertens prolem, est hæc v.g. Accipio te in meam, si in copulâ evitaveris generationem; prolemvè natam enecaveris.

511. *Conditiones contrariæ substantiæ Matrimonii, bonifvè illius, irritant illud: non contrariæ autem, sed turpes, & impossibiles appofitæ, habentur pro non appofitis; & relinquunt Matrimonii contractum omninò purum, ex dispositione Juris: quod præfumat adfuisse consensus: idque tam certò, ut non admittat ullam probationè contrariam.* Interim si contrahentes intenderent non consentire, ante impletionem ejusmodi conditionum; deesset reverà præfens consensus, qui à Jure suppleri non potest.

§ 12. *Conditio servilis est status persona, qua non est sui juris. Sed est sub potestate domini, tanquam possessio ejus: & non tantum sub jurisdictione ejus, tanquam subdita, aut sub regimine œconomico, tanquam famula.*

§ 13. *Servitus est juris gentium constitutio, quâ quis alieno dominio subicitur, contra naturalem humanæ naturæ conditionem. Sive est privatio libertatis. Quæ*

§ 14. *Libertas est ut libet vivendi potestas. Sive, est naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet: nisi quod vi, aut jure facere prohibetur.*

§ 15. *Mancipium; Servus, Serva est non sui juris persona, libertate propria privata. Qualis censebatur olim, quisquis erat damnatus ad metalla, bestias, mortem: & hic vocabatur pœne servus: talisque servitus dirimebat Matrimonium: sed per Authenticam primam de nuptiis cap. 8, sublatum est hoc impedimentum.*

§ 16. *Error conditionis est judicium, quo liber judicat personam, cum quâ contrahit, esse liberam: cum serva sit. Hic error conditionis dirimit matrimonium jure humano positivo, cap. 2. & finali, de conjugio servorum. Idem error conditionis purgatur, quando liber cognita servitute conjugis, renovat consensum, & ratificat matrimonium. Purgatur itidem (ajunt quidam, sed non ego) quando conjux servus, est ita statu liber ut intra tempus semestri brevius, concessa sit ei libertas. Servus*

§ 17. *autem * Statu liber est is, qui statutam in tempus, vel conditionem, habet libertatem. Servus enim, cui sic data est libertas, interim dum dies, vel conditio expectatur, statu liber dicitur.*

§ 18. *Tertium impedimentum dirimens est Votum solenne castitatis: quod est duplex, unum expressum in professione religionis approbata, alterum implicitum in susceptione ordinis sacri.*

§ 19. *Votum castitatis est Deo facta promissio abstinentiæ voluptatum carnalium.*

§ 20. *Votum solenne castitatis est illud, quod fit in professione religionis approbata, vel in susceptione ordinis sacri. Quod*

FIT expresse, vel tacite. Dicitur votum solemne, à cæremoniâ, & solemnitare professionis religionis, & susceptionis ordinis sacri.

§ 21. *Votum simplex castitatis est illud, quod fit extra professionem religionis, susceptionemque ordinis sacri.* Hoc votum simplex non dirimit Matrimonium, excepto eo, quod post biennium probationis, emissum est in Societate Jesu. juxta Constitutionem Greg. XIII.

§ 22. Contrahens cum impedimento voti castitatis, etiam simplicis, ex parte suâ, vel complicitis; peccat mortaliter. Ejusmodi autem voto simplici obstrictus, contracto Matrimonio, nunquam potest petere debitum; potest tamen reddere: etiam, probabiliter, primâ vice, consummando Matrimonium: nisi durante primo bimestri, velit ingredi religionem: ad quam induendus est, non tamen obligandus, uti colligitur ex Joannis XXII. Extrav. *Antiqua* de voto. Quod si conjux consentiat in voti observationem, vel adulteretur, vel moriatur; obligabitur servare castitatem.

§ 23. Qui vovit religionis ingressum, peccat mortaliter contrahens Matrimonium, animo consummandi: item consummans illud, etiam per meram debiti redditionem; quia sic efficit sibi impossibilem voti impletionem. Interim matrimonio consummato, potest reddere debitum & probabiliter petere; donec conjux consentiat in religionis ingressum, vel moriatur, vel adulteretur. Quo postremo casu, non potest ei, quantumcunque poenitenti reconciliari.

§ 24. Qui vovit sacri ordinis susceptionem, peccat mortaliter contrahens Matrimonium, animo consummandi: quia vult se reddere impotentem ad voti impletionem. Nihilominus contracto Matrimonio, potest probabiliter absque obligatione ingrediendæ religionis reddere petereque debitum. Consentiente tamen conjuge, vel adulterante, vel mortuâ, tenetur implere votum suum.

§ 25. Qui vovit non contrahere Matrimonium, peccat contrahendo; eo tamen contracto, potest reddere

reddere & petere debitum: & adulteranti reconciliari. Mortuâ tamen conjugè, tenetur abstinere à secundo Matrimonio.

526. Quartum impedimentum dirimens est *Cognatio*, quæ triplex est: 1. naturalis, sive consanguinitas: 2. spiritualis, orta ex Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentiâ: 3. legalis, orta ex adoptione.

527. *Consanguinitas est vinculum personarum, carnali generatione à se mutuo, communivè stipite descendantium.* VINCULUM morale, quo diversę personę inter se colligantur, sibiq; devinciuntur. CARNALI, communicativâ ejusdem carnis & sanguinis. GENERATIONE, production viventis à vivente conjuncto, secundum similitudinem in naturâ. Quâ parte excluditur formatio Evę, ex costâ Adami. A SE MUTUO, respectivè; ita ut linea recta inferior descendat à superiore. A se mutuo, inquam, ut includatur Adami cum posteris consanguinitas, aliàs excludenda. COMMUNIVÈ STIPITE, ut comprehendatur consanguinitas linę transversę, sive collateralis. Hic autem communis

528. *Stipes est persona paternæ, aut maternæ, à quâ descendentes ducunt originem, & quidem originem propinquam, ut excludantur personę paternæ, & maternæ remotiores, & remotissimæ, quæ conformiter ad Scripturam, potiùs habent rationem radicis, à quâ prodit stipes, & ex eo rami.* Aliàs foret propriè dicta consanguinitas inter omnes omninò homines totius mundi, ab Adamo descendentes.

529. Etymologicè *Consanguinitas est communio sanguinis ejusdem, & carnis. Consanguinei sunt conjuncti sanguine, sive, personę communem sanguinem habentes.* In jure civili, Consanguinei per patrem, vocantur propriè *Agnati*, per matrem, *Cognati*.

Consanguinitas habet lineas suas, & gradus.

530. *Consanguinitatis linea est ordinata series personarum, sanguine junctarum, continens diversos gradus.* Hęc linea est duplex: recta & transversa, sive collateralis.

§ 31. *Linea recta est ordinata series consanguineorum, à se mutuo descendentiū.* A SE MUTUO, ità ut inferiores descendant à superioribus, non è diverso. Eiusmodi est series & continuata propagatio patrum, cum filiis, nepotibus, pronepotibus, abnepotibus, atnepotibus, trinepotibus, aliisq; minoribus: qui dicuntur descendentes. Itè series filiorū, cum patribus, avis, proavis, abavis, atavis, tritavis, aliisq; majoribus, qui dicuntur ascendentes.

§ 32. *dentes.* * *Linea collateralis, sive transversa est ordinata series, consanguineorum, ab eodem communi stipite descendentiū,* & non à se mutuo. Eiusmodi est series fratrum, & sororū inter se, patruorū cum nepotibus, &c.

§ 33. *Gradus est generationis progressus unus.* Sive, est distantia consanguineorum inter se, per progressum unum

§ 34. generationis. * In linea recta tot sunt gradus, quot sunt personæ, una demptā. Sive, tot gradibus, unus consanguineorum distat ab altero: quod generationibus inferior descendit à superiore.

§ 35. In linea transversa, consanguinei distantes æqualiter à communi stipite, tot gradibus distant inter se, quot à stipite. Distantes autem inæqualiter, eo gradu distant inter se, quo remotior eorum distat à stipite. Undè si unus distet v.g. in secundo gradu, alter in quinto, non videntur habere opus dispensatione, ad contrahendum inter se matrimonium.

§ 36. Jure divino naturali consanguinitas dirimit matrimonium, in primo gradu lineæ rectæ: quin & collateralis inter fratrem, & sororem (extra casum gravissimæ necessitatis, qualis fuit initio mundi, inter filios & filias Adami) ex utroque, alterovè parente. Jure autem canonico consanguinitas dirimit Matrimonium, usq; ad quartum gradum inclusivè: & non ultrà, saltem in linea collateralis. De recta meritò ambigitur: nam probabiliter dirimit in infinitum.

§ 37. Duo infideles qui contraxerunt Matrimonium, in gradibus, solo jure Ecclesiastico prohibitis, possunt conversi manere in eiusmodi Matrimonium: uti constat ex cap. *Gaudemus*, tit. De divortiis.

538. *Cognatio spiritualis est propinquitas, proveniens ex collatione Sacramentorum Baptismi, Confirmatione, & Pœnitentia COLLATIONE activâ & passivâ. PœNITENTIAE, juxta cap. Omnes, & sequens, Causâ 30. q. 1. Unde congressus carnalis Confessarii, cum feminâ pœnitente, est sacrilegus incestus; continens specialem malitiam, in confessione necessariò explicandam. Imò privat Confessarium potestate jurisdictionis ad absolvendum validè complicem: saltem in dioecesi Cameracensi. Hæc autem particularis.*

539. *Cognatio spiritualis est propinquitas Confessarii, tanquàm patris, cum pœnitentibus, tanquàm filiis. Non est propriè diremptiva matrimonii, juxta Tridentin. sess. 24. c. 2. de reformatione matrimonii, & cap. finale, de cognatione spirituali, in sexto: subest enim impedimentum ordinis aliàs dirimens.*

540. *Matrimonii autem diremptiva Cognatio spiritualis est propinquitas proveniens ex Baptismi, & Confirmationis collatione, vel assistentia patrinali. Hæc est duplex: una est paternitas, altera compaternitas.*

541. *Paternitas spiritualis est propinquitas baptizantis confirmantisque ac suscipientis cum baptizato, confirmatoque, tanquàm filio spirituali, sive filiastro.*

542. *Correspondens Filiatio spiritualis est propinquitas baptizati confirmatiq; cum baptizante confirmanteq; ac suscipiente tanquàm patre spirituali.*

543. *Compaternitas est propinquitas baptizantis, confirmantisq; ac suscipientis, cum parentibus baptizati, ac confirmati.*

Olim erat etiam fraternitas spiritualis, quæ jam sub-

544. *lata est. Hæc autem * Fraternitas spiritualis est propinquitas baptizati, & confirmati, cum naturalibus filiis baptizantis, confirmantis, ac suscipientis.*

545. *Supradicta cognatio spiritualis, ex Baptismo, aut Confirmatione, etiam per necessitatem, vel ignorantiam orta, antecedens matrimonium, dirimit illud, inter personas aliàs habiles. Matrimonio autem contracto superveniens, per conjugum ignorantiam, aut necessitatem, excusatur à peccato, & à privatio-*

ne juris petendi debiti. Extra præfatos verò casus necessitatis, & ignorantie, non excusatur à peccato mortali quia conjuges in re gravi faciunt contra Ecclesiæ prohibitionem. *Causa 30. q. 1.* & secundum multos excidunt jure petendi debiti, saltem culpabiles: qui tamen tenentur reddere debitum inculpabilibus petentibus. Verum secundum Gloss. c. 2. *De cognat. spirituali.* verbo *Debitum*, & saniozem Theologorum sententiam, non excidunt jure petendi debiti; sed ad illius abstinentiam hortandi sunt: si autem nolint abstinere, gravi pœnitentiâ injunctâ permittendi sunt uti jure suo. Nam c. *De eo 30. q. 1.* dicitur *Si autem conjuges legitimi, unus aut ambo, ex industriâ fecerint ut filium suum de fonte susciperent: si innupti permanere voluerint, bonum est: sin autem gravis pœnitentiâ insidiatori injungatur, & simul maneat. Et c. Si vir de cognat. spirituali.* Pontifex ita statuit. Ideo nobis videtur, quòd siue ex ignorantia, siue ex malitiâ id fecerint non sunt ab invicem separandi; nec alter alteri debitum debet subtrahere: nisi ad continentiam servandam possint induci. Quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitiâ; eis sua

546. *fraus non debet patrocinari vel dolus.* * *Cognatio legalis est propinquitas ex adoptione proveniens.*

547. *Adoptio est persona extraneæ, in filium & heredem gratuita assumptio.* *EXTRANEÆ*, carentis gradu filiationis, ad quem assumitur. Non enim requiritur, quòd persona adoptanda sit planè extraneæ adoptanti: nam potest avus adoptare nepotem, in filium, & patruus nepotem, in filiam; uti Mardocheus Estherem. *Gratuita*, liberalis, & non onerosa: aliàs degeneraret in contractum onerosum.

Adoptandi adulti consensus requiritur; in parvulo autem, consensus eorum, quorum potestati subest.

548. *Adoptio est naturalis generationis imitatio, inventa ad illiberorum solatium, ut naturæ infœcunditatem, familiæve orbitatem illa suppleret.*

Adoptio dividitur in *Arrogationem* & *Adoptionem*

549. *civilem.* * *Arrogatio est persona sui juris, in familiam assumptio.*

550. *Adoptio*

550. *Adoptio civilis est filii familias, in alienam familiam assumptio.* Inter has duas adoptionis species, est hoc discrimen, quòd arrogatio fit personæ, quæ est sui juris, & non sub patriâ potestate, assumptio: adoptio autem, est filii familias: & personæ existentis sub patriâ potestate. Arrogatio non solvitur emancipatione, nec per eam privatur spe successionis, arrogatus: adoptio autem solvitur emancipatione; ante quam, si adoptans moriatur, adoptatus retinet jus justorum liberorum, aditque hæreditatem.

551. *Emancipatio est solemnis patriæ potestatis dissolutio.* Imò generalius, *Emancipatio est extra dominium, & potestatem positio;* cum quem in mancipio, dominio, & potestate habemus, efficiendo sui juris: aut saltem illius dominium alienando à nobis.

Cognatio legalis est triplex: prima lineæ rectæ, secunda lineæ transversæ, tertia est affinitati similis.

552. *Cognatio legalis lineæ rectæ est propinquitas inter adoptantem & adoptatum;* hujusque filios, & nepotes.

553. *Cognatio legalis lineæ transversæ est propinquitas inter adoptantis filios naturales, & adoptatum.*

554. *Cognatio legalis, affinitati similis est propinquitas inter adoptatum, & adoptantis uxorem; interque adoptati uxorem, & adoptantem.*

555. Quælibet præfatarum cognationum legalium dirimit matrimonium: hoc tamen discrimine, quòd prima & tertia semper, & in perpetuum dirimat, etiamsi adoptio dissolvatur, per mortem adoptantis, vel emancipationem adoptati. Secunda autem tantum dirimit, quamdiu adoptatus & filii naturales adoptantis manent in potestate patriâ.

556. Quintum impedimentum dirimens est *Crimen:* dirimens, inquam, matrimonium, inter criminosos attentatum. Hoc autem

557. *Crimen est machinatio in mortem conjugis, aut adulterium cum attentato promissove matrimonio.* MACHINATIO efficax, sive occisio conjugis alterutrius criminolorum. Secus est de inefficace, quæ imminet exi-

tio vir conjugis, illa mariti. Occisio, inquam, per se, vel per alios efficaciter impulsos. ADULTERIUM formale, quod scilicet à committentibus scitur, aut sciri debet esse tale. CUM ATTENTATO matrimonio secundo durante primo. PROMISSIOVE matrimonio contrahendo, post dissolutionem primi. Promissio, inquam, per promissionem acceptatam, saltem tacite.

558. Generaliter loquendo, crimen dirimens matrimonium, est duplex: machinatio efficax, & adulterium: utrumque subdividitur in diversa. Unde partite, & distincte loquendo, possunt assignari quinque crimina. *Primum*, est machinatio efficax utriusque criminosi juncta formali adulterio. *Secundum* est machinatio unius tantum, juncta adulterio utriusque; c. *Significasti 6. de eo qui duxit*. Talis fuit machinatio Davidis in Uriam, insciã Bethabæe, adulterii complice. *Tertium* est machinatio efficax utriusque criminosi, absque adulterio: c. *Laudabilem 1. De Conversione infidelium* & c. *Si quis vivente. 32. q. 1. & c. Significasti 6. De eo, qui duxit*. Et hæc tria crimina procedunt etiam si alteruter machinantium sit infidelis: uti constat ex allegato c. *1. de conversione infidelium*. An hæc criminosa machinatio debeat expresse fieri intentione contrahendi matrimonii inter criminosos, ambigitur: probabile est, quod non; & probabilius est, quod sic. *Quartum*, est adulterium formale, præcedens aut subsequens matrimonium secundum, attentatum inter adulteros, durante primo, c. *Significasti 6. de eo, qui duxit*. Hoc quarti criminis impedimentum distinguitur ab impedimento ligaminis, utpote requirens adulterium ad junctum non autem ligamen. Deinde ligamen dirimit matrimonium, cum quocunque attentatum: crimen autem tantum cum complice criminoso, verum sublato etiam ligamine, per mortem naturalem conjugis. *Quintum*, est adulterium formale, cum promissione data, & expresse taciteve acceptatã, de contrahendo matrimonio, post mortem conjugis, naturaliter defuncti, c. *Significasti 6. De eo, qui duxit*.

559. Sextum impedimentum dirimens est, *Cultûs disparitas*, quâ matrimonio jungendorum unus baptizatus colit Deum verum, altera non baptizata colit Deum falsum. Itaque hic

560. *Cultûs disparitas est diversitas religionis baptizati, matrimonium contrahentis cum non baptizati*: vel è diverso. Hæc cultûs disparitas in nova lege, jure divino positivo dirimit matrimonii Sacramentum. Illo enim jure divino positivo, character Baptismi prærequiritur omni alteri Sacramento. Quo character, quia caret non baptizatus, ideò est incapax Sacramenti matrimonii: quod essentialiter est contractus, & quidem unus numero inter duos: qui cum non sit sacramentalis, ex parte non baptizati; non est itidem ex parte baptizati cum eo contrahentis.

Interim fidelis cum infideli matrimonium non dirimitur jure divino, quatenùs est contractus. Undè eatenùs fuit validum matrimonium Sanctarum. Cæciliæ, Monicæ, & Clotildis, cum Valeriano, Patricio, & Clodovæo infidelibus. Postea tamen introducto jure Ecclesiastico, cultûs disparitas cœpit dirimere matrimonium, etiam quâ contractus est.

561. Infidelium cum pluribus conjugibus matrimonia omnia sunt irrita, excepto primo. Undè si quis eorum poligamus convertatur, debet omnes uxores dimittere; exceptâ primâ, quantumvis ante repudiatâ. Quæ si nolit converti, consentit tamen habitare cum converso, absq; contumeliâ creatoris, & sine sollicitatione ad peccatum; non poterit conversus eam dimittere, juxta præceptû Apostoli, 1. Cor. 7. *Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.... Quòd si autem infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi: Sed potest de novo contrahere matrimoniû, cum una conjugum conversarum, vel quacumque aliâ fideli.* Quo contracto, tum demùm solvetur prius, quoad vinculû, licebitq; infideli aliud etiâ contrahere.

562. Septimum impedimentum dirimens est *Vis, atq; metus.*

metus. Quàmvis autè passim accipiuntur ut synonymà *vis, violentia, coactio*, tamè duo prima competunt etiam insensibilibus, tertium autem tantum præditis cognitione: uti constat ex iis, quæ diximus 1. 2. n. 167. usq; ad 172. & ibidem de timore, & metu n. 125. & 178. Qui metus propriè infertur animo; *vis, violentia, coactio* corpori hominis per malum præfens, renitente planè voluntate, & sublato omni voluntario. Metus autè infertur per malum absens imminens, voluntate non absolutè renitente, sed eliciente voluntarium absolutum.

§ 63. Dirimit matrimonium omnis & solus metus gravis, ab homine, injustè incussus, ad extorquendum matrimonium, aliàs omninò, displicens. Primò, *metus, gravis*, absolutè, vel respectivè gravis (1. 2. n. 184. 185. 186.) uti constat ex c. *Veniens*, & *Consultationi Tit. de sponsalibus*. Signanter autem de respectivè gravi constat ex lege *Metus autem 3. Tit. Ex quibus causis majores* ubi dicitur justum metum intelligi ex affectu ejus, qui illum patitur: id est, metum aestuari justè meritoque conceptum, prout constans, aut timidus diversimodè afficitur; metuq; difficilior faciliusvè percussur. Non habetur autem hic ratio metus levis (1. 2. n. 180. & 181.) uti constat ex lege *Nec timorem 7. De eo; quod metus causâ*, & c. *Cùm dilectus 6. De his que vi. 2. ab homine*, quia si metus incutiatur à causâ merè naturali, vel supernaturali, non dirimet matrimonium. A causâ naturali, inquam, v. g. tempestate, fulmine, morbo, naufragio &c. Vel supernaturali, v. g. Deo, Angelo comminante infernum &c. Ejusmodi enim metus habet se merè per accidens ad matrimonium; nec tollit consensum, aut voluntarium absolutum. 3. *injustè incussus*: quia si metus justè incutiatur, nulla fit injuria metuenti, qui sibi imputare debet; quòd spontè dederit causam incussionis merus. Incussus, inquam, ab exigente matrimonium, vel ipso incio incussus ab alio: utrovis enim modo tollitur spontaneum (1. 2. n. 146. & 147.) quod jus Ecclesiasticum vult salvare.

Quartò,

Quartò, *ad extorquendum matrimonium*, quia si metus incussus sit ad alium finem; intimidatus contrahens, ut metum evadat, validè contrahet: etiam si aliàs contrahere nolle. Nam ejusmodi metus habet se merè per accidens, ad matrimonium. Quintò, *aliàs omninò displicens* contrahenti, secluso metu. Nam si matrimonium placeat secluso metu; ejusmodi metus incussio, erit potiùs occasio, quàm causa matrimonii: quod tanquàm spontaneum, jus non intendit irritare: uti expressè constat ex c. *Cùm locum, de sponsalibus*.

§ 64. Præfatus metus, quinq; circumstantiis comitatus, dirimit matrimonium, non jure divino naturali, aut positivo, sed solo Ecclesiastico. Non, inquam, jure divino naturali, quia hoc foret ratione sublato per metum consensùs & voluntarii: quod tamen non fit, utpotè manente voluntario absoluto, & consensu, tanquàm actu elicitò voluntatis, nunquam patiente violentiam. Non etiam jure divino positivo, quia nullum tale extat. Itaq; solo jure Ecclesiastico, sed fundato in jure naturali, dictante posse ab initio irritari contractum, cui deest spontaneum plenum, & adest involuntarium secundùm quid, conjunctum injuriæ.

§ 65. Quòd si metus foret tantus, ut tolleret iudicium rationis, redderetq; intimidatum, sui impotem; tunc irriret matrimonium, jure naturæ, quia tolleretur consensus, essentialiter requisitum.

§ 66. Si injustè intimidatus voluerit, tenetur intimidans revalidare matrimonium, per novum utrimque consensum, si ante non subfuerit ex parte intimidati: à quo si metu extortus fuerit, tunc revalidabitur matrimonium, si renovet spontaneum consensum, etiam per copulam affectu maritali; etiam ubi publicatum est Concilium Trident, modò antea externus consensus fuerit expressus coram parochò, & testibus metus incussi ignaris.

§ 67. Octavum impedimentum dirimens est *Ordo major*, & sacer: id est, habens annexam legem continentiæ, & implicitum votum solemne castitatis. Ejusmodi

jusmodi est subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus; uti constat ex diversis canonibus, annectentibus coelibatum, & legem continentiae praefatis ordinibus: & signanter Subdiaconatus, c. *Nullus in Episcopum. Dist. 60. & c. A multis 9. De atate, & qualitate ordinandorum.* Insuper annectentibus votum solenne castitatis: uti constat ex c. *Cum olim 6. De clericis conjugatis 1. & c. unico, de voto, & voti redemptione, in 6.* Ideoq; ordo sacer dirimit matrimonium mediate, ratione impliciti solennis voti castitatis annexi: & immediate per se, ratione legis Ecclesiasticae de servanda continentia: saltem in Ecclesia Latina: nam in Graeca permittitur ordinatis Episcopo inferioribus, usus matrimonii, ante ordinationem contracti, cum prohibitione contrahendi.

568. Ordo sacer susceptus ante usum rationis, aut post eum, metu gravi, injuste incusso; non foret impedimentum dirimens matrimonium, neque obligatorius Horarum: nisi postea accessisset liber consensus in sui ordinationem.

569. Ordo idem legitime superveniens matrimonio, impedit usum illius Legitime, inquam, uxore scilicet consentiente, & continentiam vovente: quin & ea invita, dante causam divortii perpetui. Aliter ordinatus, peccabit mortaliter, carebitque executione ordinis suscepti, & potestate altioris suscipiendi; debetque uxori cohabitare, & petenti debitum reddere: non poterit tamen petere.

570. Nonum impedimentum dirimens est *ligamen*: quod *Ligamen est indissolubile vinculum matrimonii, quo conjug obligatus est conjugi, durante vita ipsius*; ita ut non possit valide contrahere cum alio. Quod intelligendum est de fidelium matrimonio consummato: nam ratum solvitur quoad vinculum per professionem alterutrius conjugum in religione approbatam, uti constat ex canonibus, & Concil. Trid. sess. 24. de Sacramento matrimonii can. 6.

571. Juxta c. *Ex publico 7. De conservatione conjugatorum* possunt novi conjuges differre matrimonii consummationem

ma
lin
sit
non
gre
rati
fuer
pass
casu
trin
mar
5
in n
licit
De
5
nio r
TAS
func
com
PRO
nita
5
conf
conf
que
conf
q. 2.
Si au
usqu
gum
ia, ut
XI
57
tio, e
briet
An
matr
tural

mationem ad bimestre, ut interea deliberent num ve-
lint ingredi religionem. Et quantumcumque temporis
sit elapsum, à matrimonio contracto, jure vel injuriâ
non consummato, uterque conjugum retinet jus in-
grediendæ & profitendæ religionis. Quod si delibe-
rationis bimestri durante, matrimonii consummatio
fuerit obtenta vi, vel metu; probabile est quòd vim
passa possit ingredi religionem; altero invito. Quo
casu, per professionem non solvetur vinculum ma-
trimonii consummati: sed relictus in sæculo debet
manere cœlebs; durante vitâ conjugis religiosæ.

572. *Poligamia est simultanea pluralitas uxorum.* Hæc
in novâ lege est illicita, successiva autem pluralitas est
licita; contra Montanistas & Novatianos.

Decimum impedimentum dirimens est *honestas*: quæ

573. *Honestas est apparens propinquitatis, orta ex matrimo-
nio rato, non consummato; & ex sponsalibus validis.* HONES-
TAS, quæ etiam vocatur *Iustitia publica honestatis*, quia
fundatur in justitia & æquitate decori publici, & in
communi honestate, decentiâque humanâ. APPARENS
PROPINQUITAS, quia præ se fert aliquam speciem affi-
nitatis.

574. Hæc honestas, orta ex matrimonio rato, non
consummato, dirimit matrimonium inter maritum &
consanguineas uxoris, & inter uxore, consanguineos
que mariti, usque ad quartum gradum inclusivè: uti
constat ex cap. *Si quis uxorem.* & *Si quis desponsaverit.* 27.
q. 2. & ex Bullâ Pii V. *Ad Romanum* editâ anno. 1568.
Si autè orta sit ex sponsalibus validis, dirimit tantum,
usque ad primum gradum, inter sponsam & consan-
guineos sponsi; & inter sponsum consanguineosque spon-
sæ, uti constat ex Trid. sess. 4. de reform. Matrim. c. 3.

XI. impedimentum dirimens est *amentia*. Hæc autem

575. *Amentia est mentis alienatio, usûsque rationis priva-
tio, ex defectu naturali proveniens; non ex somno, aut ebri-
etate.*

Amentia, sive sit perpetua, sive temporalis, dirimit
matrimonium, eâ durante, contractum: idque jure na-
turali, quia tollit consensum.

H h Duo.

Duodecimum impedimentum est *affinitas*. Hæc autem
 576. *Affinitas est diversarum personarum propinquitas, quarum una copulam carnalem habuit cum consanguinea alterius. Sive, est propinquitas unius personæ, cum consanguineis alterius, à se carnaliter cognita.*

577. *Affinitatis fundamentum est copula carnalis duarum personarum, quâ factæ una caro, ad fines mutuos accedunt, mutuasque necessitudines vicissim participant; ita ut omnes consanguinei unius, fiant alteri propinqui & affines, in lineâ & gradu, quo sunt eidem consanguinei.*

578. *Affinitas orta ex copulâ licitâ, sive conjugali, præcedens matrimonium, dirimit illud usque ad quartum gradum inclusivè: orta ex copulâ illicitâ, usque ad secundum inclusivè: uti constat ex cap. Non debet 8. de consanguini. & ex Trident. sess. 14. c. 4. de reformat. Matrim. Si autem intra præfatos gradus affinitas superveniat matrimonio, usum illius impedit, id est, debiti conjugalis petitionem, ex parte culpabilis.*

579. *Probabile est quod affinitas primi gradûs; in lineâ rectâ dirimat matrimonium jure naturæ, insinuato 1. Cor. 5. & Levit. 18.*

Cæterum affinitas non generat affinitatem: undè affines mariti non sunt affines uxori, neque è diverso.

Decimum tertium impedimentum dirimens est *absentia parochi & testium*. Hæc autem

580. *Absentia est defectus præsentia humana parochi, duorumque testium, quando contrahitur matrimonium. DEFECTUS PRÆSENTIÆ parochi & testium, qui debent adesse HUMANÆ præsentia, non merè physica, sed moralis; quâ humano modo parochus & testes animadvertant, quòd contrahatur matrimonium. PAROCHI, pastoris contrahentium, seu alterius sacerdotis, de licentiâ ipsius parochi (etiam non sacerdotis, seu ordinarii. DUORUMQUE, ut minimum TESTIUM, Trid. sess. 24. de reformat. Matr. c. 1. Qui testes non debent esse omni exceptione majores. QUANDO CONTRAHITUR parochianorum MATRIMONIUM.*

581. *Parochiani sunt ii, qui in parochiâ habent domicilium, vel quasi domicilium.*

582. *Domicilium habent in parochiâ, qui in eâ habitant, animo ibidem perpetuò manendi etiam si primùm advenierint.*

583. *Quasi domicilium habent in parochiâ, qui in eâ habitant majore parte anni, v. g. studiosi in Universitate, milites in præfidiis, tyrones opificiorum, in oppidis &c.*

584. *Vagi sunt qui nullibi fixerunt domicilium: ii fortunatur parochum loci, in quo diversantur.*

XIV. *impedimentum derimens est impotentia: quæ*

585. *Impotentia est inhabilitas habenda copula carnalis: quâ vir & mulier congregantes, fiunt una caro. INHABILITAS orta ex causâ naturali, vel liberâ: ex defectu, vel constitutione membrorum: ex frigidity corporali, vel maleficio. COPULÆ: quæ*

586. *Copula carnalis est emissio seminis virilis, in vas muliebri. Impotentia una est absoluta, alia respectiva: item una perpetua, alia temporaria.*

587. *Impotentia perpetua est inhabilitas habenda copula, qua nunquam tolli potest, absque vitæ periculo, peccato, vel miraculo. Quòd si aliquo horum trium modorum tollatur; nihilominus matrimonium fuerit invalidum: & uterque poterit inire aliud matrimonium: vel potius de novo inter se contrahere. PERPETUA, qualis in jure censetur ea, quæ triennio duravit, post attentionem copulæ, bonâ fide. Ejusmodi impotentia laborantes, sunt ab invicem separandi nisi velint cohabitare simul uti frater & soror, quando abest periculum incontinentiæ & neuter petit separationem.*

588. *Impotentia temporaria est inhabilitas habenda copula, quæ potest tolli, successu temporis, provecu ætatis, vel ordinariis Ecclesiæ remediis, arte humanâ absque periculo vitæ.*

589. *Impotentia absoluta est inhabilitas habenda copula, cum quâcumque diversi sexus persona.*

590. *Impotentia respectiva est inhabilitas habenda copula, cum certâ tantum personâ.*

391. Impotentia absoluta & perpetua dirimit matrimonium, jure Ecclesiastico & naturali. De jure Ecclesiastico constat ex toto titulo. *De frigidis & maleficiatis.* De jure naturali constat, quia matrimonium essentialiter consistit in mutuâ traditione dominii corporum, ad usum conjugalem potentium. Impotentia respectiva perpetua dirimit matrimonium cum iis, respectu quorum est, non autem cum aliis. Si detegatur postea, etiam separatione factâ, quod impotentia non fuerit perpetua; conjuges erunt sibi restituendi.

392. Impotentia temporaria aliorum, quàm impuberum, non dirimit matrimonium: uti constat ex cap. *Fraternitatis, De frigidis.* Impotentia impuberum dirimit jure Ecclesiastico, id est, masculorum non completium annum decimumquartum; & puellarum, duodecimum.

Decimumquintum impedimentum dirimens est *raptus*: qui

393. *Raptus est femina invita abductio, matrimonii contrahendi, libidinisve explendæ causâ.* FEMINE, licet enim ad speciem luxuriæ, raptum (definitum 2. 2. n. 1125.) sit indifferens an mas, an femina inviti abducantur, libidinis explendæ causâ, tamen ad raptum dirimentem matrimonium requiritur ut femina invita abducatur, uti constat ex Trid. sess. 24. cap. 6. de refor. Matrim. INVITÆ & renitentis: cujus libertati, spontaneoque matrimonio vult consulere Ecclesia: ad quod solius contrahentis liber & spontaneus consensus requiritur: non autem parentis, tutorum aut aliorum. ABDUCTIO, violenta de uno loco ad alium, ita ut maneat in potestate raptoris, secundum jus, & Trident. citatum. MATRIMONII CONTRAHENDI, LIBIDINISVE EXPLENDÆ CAUSA etiam si contingat eam non expleri. Cum ergo raptus ordinariè fiat ratione alterutrius horum finium; ideo Ecclesia instituit hoc impedimentum, ut raptore ab ejusmodi attentatione deterreat. Si autem abductio fieret animo sibi vindicandi abductam, foret furtum hominis, sive *plagium* definitum 2. 2. n. 486.

DE DIVORTIO, ET REPUDIO.

594. **D**ivortium est conjugum separatio, quoad thorum, five debiti conjugalis redditionem, QUOAD THORUM solum vel insuper quoad cohabitationem; in perpetuum, vel ad tempus.

Christus Dominus Matth. 5. & 19. allegat unicam divortii causam, conjugum fornicationem, id est, voluntarium adulterium tanquam contrarium naturæ matrimonii, fideique conjugali, & tanquam fundamentum perpetui divortii. Sub adulterio autem comprehenditur sodomia, bestialitas & quæcunque copula carnalis, voluntariè habita cum aliâ, quam conjugem.

595. Ex Concilio Trid. sess. 24. can.8. constat esse multas justæ divortii causas: & universaliter quandoque unus conjugum non potest alteri cohabitare, sine gravi animæ, corporisve periculo, censetur esse justa causa divortii. Verùm hæc arbitranda est per Judicem Ecclesiasticum: maximè quando agitur de divortio quoad cohabitationem. Nisi fiat de mutuo conjugum consensu, ad servandam castitatem, aut ingrediendam religionem. Nisi etiam fiat quoad solum thorum, à conjugem innocente, cui constat de alterius dissentientis adulterio: per quod licet ipso facto probabiliter non excidat jure petendi debiti, potest tamen eo privari, ante sententiam judicis.

596. *Repudium est conjugis dimissio, & vinculi matrimonialis dissolutio.* Hujus repudii libellus, per divinam concessionem, in lege Moysaica fuit permissus, eoque solvebatur matrimonium, quoad vinculum: uti constat ex Deut. 24. Malachiæ 2. & Matth. 19. Sed hæc permissio sublata est in lege novâ. Jurisconsulti accipiunt repudium lato modo: & secundùm eos.

597. *Repudium est conjugis, sponsæve rejectio, & matrimonii sponsaliumve diremptio.*

DE DISPENSATIONE IMPEDIMENTORUM
MATRIMONII.

IN hac materia matrimoniali ,
598. *Dispensatio est impedimenti matrimonialis sublatio.* IMPEDIMENTI dirimentis, aut impediētis tantum
SUBLATIO, facta abs habente potestatem, indulta
personæ particulari, propter causam legitimam.

599. *Dispensatio est tollere impedimentum dirimens, aut impediens:*

600. Summus Pontifex potest dispensare in omnibus impedimentis, solo jure Ecclesiastico dirimentibus, & impediētibus. Episcopus per potestatem delegatam potest dispensare in temporario voto castitatis, non nubendi, &c.

601. Matrimonium contractum coram Parocho, & testibus, sed invalidè ratione occulti impedimenti dirimentis; eo per dispensationem sublato, potest validari per iteratum coram parocho & testibus consensum: vel per eundem clandestinè inter conjuges renovatum verbis, signisve exterioribus; etiam copulâ habitâ animo conjugali. Quod postremum fieri non poterit, quando impedimentum non fuit occultum.

DE COPULA CONJUGALI.

602. **C**Opula conjugalis licita est, cum debitis circumstantiis: illis destituta est illicita. Quod à confessariis, valde inculcandum est conjugibus: qui ab Asinodæo decepti, & à propriâ concupiscentiâ illecti prætextu matrimonii putant sibi licere nefanda.

603. Copula conjugalis habita ad generationem prolis, vel ad vitandam incontinentiam conjugis, vel ad ei reddendum debitum, licita est: aliàs illicita, saltem venialiter. Qualis proindè est, habita ob solam voluptatem: quin & ex præcipuo motivo illius, adjuncto aliquo trium præfatorum finium, tanquam secundario. Item habita ad vitandam in se incontinentiam,

tiam, & solo intuitu medendi propriæ concupiscen-
tiæ, juxta constantem sententiam Sanctorum Bona-
venturæ, Thomæ, Gregorii, Fulgentii, & Augustini
explicantis eo sensu locum Apostoli, Corinth. 7. v. 6.
Item petita, & habita cum prægnante: imò si sit con-
juncta periculo aborsus, aut debilitationis fœtus, e-
rit mortalis: uti & (iudicio Augustini, & gravissi-
morum Theologorum) habita cum menstruatâ. In-
dubiè autem talis est, habita extra vas naturale: in
eo autem, aliter quàm modo naturali, est venialis:
imò mortalis, si modus sit impeditivus conceptio-
nis.

604. Inter conjuges quoque oscula, aspectus, &
tactus impudici, sunt mortales, si habeant annexam
pollutionem, illiusve evidens periculum: quo seclu-
so, ordinariè excusantur à mortali.

605. Uterque conjugum tenetur alteri, etiam im-
plicitè petenti, ad redditionem debiti, uti constat
ex I. Cor. 7. Undè negatio illius est peccatum mor-
tale: nisi rationabile quid subsit, excusans à toto,
vel tanto.

DE JUDICIO DIVINO PARTICULARI, AC UNIVERSALI.

606. **D**Eus habet supremam, independentem, &
absolutam potestatem judicariam: quam
delegavit Christo homini, ratione unionis hyposta-
ticæ, & passionis suæ. Nam *omne iudicium dedit filio:*
& potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis
est. Joan. 5. Itaque Christus, quâ Deus, habet judi-
ciariam potestatem independentem; quâ homo, de-
pendentem delatam.

607. *Iudicium est potestatis publicæ decretum; definiens*
quid cuique debitum sit POTESTATIS PUBLICÆ. Judicis
legitimi, potestatem publicam habentis, DECRETUM,
per sententiam statuens, & DEFINIENS ex præscripto
legum; QUID CUIQUE DEBITUM SIT, stricto jure,

itâ ut violatio illius constituat injuriam : vel *debitum* secundum exigentiam meritorum : quo posteriori modo pœna debita est , non priori

608. *Judicium divinum est independentis potestatis decretum, definiens quid cuique debitum sit. Hoc est duplex: particulare, & generale.*

609. *Judicium particulare est decretum divinum, intimatum privato, addicens eum gloria, vel pœna. EST DECRETUM DIVINUM statim à morte cujusque hominis (nisi extraordinariè differatur) latum, in eodem loco, ubi anima excedit è corpore. INTIMATUM per Christi iudicis apparentis sententiam, PRIVATO unicuique singillatim. ADDICENS EUM, juxtâ meritorum suorum exigentiam, GLORIÆ ÆTERNÆ, immediatè, vel mediatè : VEL POENÆ temporali purgatorii, aut æternæ inferni.*

Hoc iudicium, unum est discussionis, aliud retributionis.

610. *Judicium discussionis est examen rationum, num quis sit premiandus, an puniendus, absolvendus, an damnandus. Quia causa habetur dubia, ob permixtionem operum bonorum, cum malis.*

611. *Judicium retributionis est decretum iudicis, premium, vel pœnam reddentis adequatam meritis.*

612. *Judicio retributionis omnes judicantur: iudicio discussionis non judicantur ii, quorum est evidens salvatio, vel damnatio. Salvatio, inquam, v. g. B. Mariæ, & infantium post Baptismum defunctorum. Damnatio, v. g. infidelium, & notoriè impiorum. Quo sensu dicitur Psalmo, 1. Impii non resurgent in iudicio Et Joan. 3. Qui non credit, jam iudicatus est.*

613. *In iudicio particulari, per internam illuminationem unusquisque privatim accipiet in momento propriæ conscientiæ denudationem, & omnium actionum suarum exactissimam cognitionem : imò in iudicio generali unusquisque habebit insuper alienarum conscientiarum manifestationem, actionumque notitiâ perfectam.*

Cum sit.

Pe
expr
parat
cedite
bolo,
carm
Ma

DE

614.

lanci

Ge

Strin

farius

fatti p

Ni

erit a

61

nibus

Strin

Ju

unive

61

rata f

DE

617.

tiali be

superv

tificâ.

pecca

tum f

beato

beatit

Christ

Cunctaque cunctorum, cunctis arcana patebunt.

Postea sequetur vocalis sententia Christi iudicii, expressa Matthæi 25. *Venite benedicti Patris mei possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, &c. Et, Discedite à me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, & Angelis ejus. &c.* Undè versus complectens carmen, & vā :

Mortis, vel vitæ, brevis est vox, Ite, Venite.

DE ANTICHRISTO, ET RESURRECTIONE.

614. **I**udicii generalis præcursor erit Antichristus: de quo latè & fusè agimus in nostris Miscelaneis sacroprofanis.

Generali notione, quisquis Christo adversatur doctrinâ, moribus, vel vitâ, est Antichristus, sive adversarius Christi: juxtâ illud 1. Joan. 2. *Antichristi multi facti sunt.*

Nihilominus orietur quidam singularis homo, qui erit antonomasticè Antichristus.

615. *Antichristus est adversarius Christi: eique in omnibus contrarius; personæ ipsius vitæ, moribus doctrinæ, Ecclesiæ. fidei, sacrificio, Sacramentis, &c.*

Judicio generali itidem prodroma erit resurrectio universalis.

616. *Resurrectio est reunio anima ad corpus. Sive, est iterata resurrectio corporis, quod morte cecidit.*

DE BEATITUDINE ACCIDENTALI, ET AUREOLA

617. **B**eatitudo essentialis est visio fruitioque Dei.

618. *Beatitudo accidentalis est auctuarium, essentiali beatitudini superadditum. Sive, est gaudium novum, superveniens gaudio essentiali, resultanti ex visione beatificâ. Ejusmodi est gaudium Angelorum, super uno peccatore, pœnitentiam agente: super salute clientum suorum; sui que ministerii fructu. Item gaudium beatorum, proveniens ex revelationibus divinis: ex beatitudine proximorum: ex visione humanitatis Christi, B. Mariæ, &c.*

619. Coronæ aureolæ nomen desumptum est ex cap. 25. Exodi, ubi de mensa Domini dicitur: *Faciesque illi coronam interrasilem, altam quatuor digitos: & super illam, alteram coronam aureolam.* Undè beatitudinis gaudium essentialè, est corona aurea; accidentalè, est aureola. Itaque

620. *Aureola est anima beata gaudium accidentale, de excellenti victoriâ suâ, redundans in corpus, speciali fulgore, ACCIDENTALE, superadditum essentiali gaudio visionis beatificæ. DE EXCELLENTI VICTORIA, sive de operibus propriis, continentibus excellentem victoriam, eamque triplicem, ratione trium hostium, (dæmonis, carnis, mundi) quibuscum luctamur: & quos excellenter vincimus, per zelosam salutarem doctrinam, virginitatem, & martyrium. SPECIALI FULGORE, indicante qualitatem doctoratûs, virginitatis, & martyrii. Nam hæc corona aureola datur Doctoribus, virginibus, & martyribus. Hic autem*

621. *Doctor est utriusque sexûs persona, docens alios salutarem doctrinam. UTRISQUE SEXUS, mas, vel femina. DOCENS ALIOS, scripto vel verbo, ex rectâ intentione, & zelo honoris Dei, & salutis animarum. SALUTAREM, fidei & morum DOCTRINAM, adferentem salutem.*

622. *Virgo est persona, firmo proposito servans carnis integritatem, voluntaria libidinis expertem. PERSONA utriusque sexûs, mas vel femina. FIRMO PROPOSITO: quod si interruptum fuerit consensu mentali in licitas illicitasve voluptates carnis; non amittetur equidem aureola virginitatis, si per pœnitentiam, propositum resumatur, & perseveranter continuetur: quia reparabilis est virginitas mentis, non carnis voluntariè amissa. Vide 2. 2. n. 1108. usque ad 1112.*

623. *Martyr est persona, mortem passa, in testimonium fidei, alteriusve veræ virtutis. Vide 2. 2. 1064. usque ad 1067. DE VIATORE, VIA, COMPREHENSIONE, DAMNATIONE.*

624. **V**iator est creatura intellectualis, tendens ad beatitudinem aternam, tanquàm terminum, finemque suum.

625. *Homo*

625. *Homo viator est homo vivens in corpore mortali, conditione mortali, tendens ad æternitatem.* Vide 1. 2. n. 703. circa medium.

626. *Via est tendentia ad beatitudinem æternam, tanquam terminum, finemque ultimum creaturæ intellectualis, illius propriis actibus assequendum.*

627. *Comprehensio est affectio, & possessio æterna beatitudinis est ipsamet visio beatifica, quatenus est possessio Dei sperati.*

628. *Comprehensor est creatura intellectualis, adepta æternam beatitudinem; eamque tenens, & possidens.*

629. *Damnatio essentialis est privatio divinæ visionis, pœnaque sensibilis, ad certum gradum intensa, æternumque invariata. GRADUM tantum, quantum adæquatè peccata merentur, sine diminutione.*

630. *Damnatio accidentalis est actuarium, essentiali damnationi superadditum. Sive, est specialis tristitia, suprâ ordinariam pœnam damni, & sensus. SPECIALIS TRISTITIA, concepta ex confusione propalationis priorum peccatorum, & complicum, ex consortio omnium impiorum, ex infernali æternâ incarceratione, &c.*

631. *Pœna damni est privatio visionis Dei, in vindictam peccati.*

632. *Pœna sensus est cruciatus ignis, & tormentorum, sensu perceptus. SENSU, interno, & externo, tactu, visu, & quocumque alio.*

633. *Vermis damnatorum est conscientia remorsus, ex corruptione peccati ortis, affligens animum, in æternum.*

DE RECEPTACULIS ANIMARUM. POST HANC VITAM.

Post vitam præsentem agnoscenda sunt animarum quinque receptacula: paradus beatorum, infernus damnatorum, purgatorum animarum, limbus patrum, limbus infantium.

634. *Paradisus est universi supremus locus cœlestis, in quo*
Deus

Deus se, sanctosque suos beat, per essentiae suae visionem intuitivam.

635. *Infernus damnatorum est locus subterraneus, in quo demones, hominesque impii, aeternum cruciantur, poena damni, & sensus. SUBTERRANEUS, circa centrum terrae.*

636. *Purgatorium est locus subterraneus, in quo anima justorum satisfaciuntur restantes poenas peccatorum. JUSTORUM poenae reliquatorum; id est, qui totam poenam, peccatis promeritam non exsolverunt: sed aliquid illius adhuc luendum habent. SATISFACIUNTUR, id est, ipsam poenam promeritam, ad aequalitatem, justitiaeque rigorem patiuntur: saltem sub hac exceptione, nisi per Dei misericordiam, Ecclesiae Indulgentiam, aut suffragia, illis succurratur. Sinus Abrahæ, sive*

637. *Limbus Patrum est locus subterraneus, in quo olim detinebantur expiata anima justorum. SUBTERRANEUS, superior inferno damnatorum, ab eoque sejunctus; per chaos magnum. OLIM, ante passionem Christi, ejusque infernalem descensum. EXPIATAE, nam animae expiandae adibant prius purgatorium.*

638. *Limbus puerorum est locus infernalis, in quo anime, solo peccato originali infecta, cruciantur poenâ damni, & sensus. LOCUS INFERNALIS, & pars superior inferni damnatorum. ET SENSUS, uti probamus in I. 2. n. 448. Undè post diem judicii extremi, ex quinque animarum receptaculis praefatis, remanebunt tantum duo, scilicet paradisi, & inferni: ab hoc nos praefervet, & ad illum perducet misericors Deus. Ità mihi, tibi que Lector, medullitus opto: & in hoc votorum voto, desino.*

AD MAJOREM DEI GLORIAM.

Lector amice, *Si quid novisti rectius istis.
Candidus imperti: Si non his utere mecum.*

INDEX.

A
Abli
Abor
Abro
Abse
58
Abfi
Abul
n.
Acce
n.
Accep
Accu
42
Accedi
Actio
Acton
Actus
Actus
Actus
Actus
Actus
Actus
Actus
Actus
14
Actus
Actus
Actus
Actus
174
Actus
n.
Actus
111
Actus
ject
Actus

INDEX.

A

- A**bjectio sui pagina
365. num. 1146
- Abigatus p. 267. n.
488
- Ablutio p. 401. n. 202.
- Abominatio p. 95. n. 118
- Abrogatio legis p. 558. n. 535
- Absentia parochi p. 478. n.
580.
- Abstinentia p. 356. n. 1090
- Abusus p. 160. n. 552. p. 241.
n. 323
- Acceptio personarum p. 295.
n. 715
- Acceptilatio p. 254. n. 405
- Accusatio p. 291. n. 674. p.
423. n. 313
- Acedia p. 366. n. 1152
- Actio p. 290. n. 666
- Actor n. 665
- Actus p. 100. n. 136
- Actus purus p. 17. n. 75
- Actus essentialis p. 67. n. 411
- Actus notionalis p. 67. n. 412
- Actus humanus p. 100. n. 139
- Actus voluntarius n. 140
- Actus elicitus n. 141
- Actus imperatus n. 142
- Actus immanens p. 101. n.
143
- Actus transiens n. 144
- Actus liber n. 145
- Actus spontaneus n. 146
- Actus necessarius p. 103. n.
174
- Actus humani bonitas p. 118.
n. 290. p. 119. n. 254
- Actus humani objectum p.
118. n. 291. & seq.
- Actus humanus bonus ex ob-
jecto p. 120. n. 298
- Actus moraliter n. 299
- Actus moraliter malus n. 300
- Actus indifferens n. 301
- Actus humani entitas natura-
lis, supernaturalis, mora-
lis, n. 303
- Actuum volutantis ordo p. 92
n. 88. p. 93. n. 90. & seq.
- Adjuratio p. 316. n. 911
- Adjuratio expressa num. 912
- Adjuratio implicita p. 327. n.
913
- Adjuratio deprecatoria n. 914
- Adjuratio praeceptiva n. 915
- Adjuratio execratoria n. 916
- Adjuratio rei insensatae p. 317
n. 917
- Adjuro p. 326. n. 918
- Adjustans nos Deus p. 171. n.
604
- Adjuvatorium ante lapsum p.
176. n. 637
- Adjuvatorium post lapsum n.
638
- Administratio p. 149. n. 378
- Admiratio p. 380 n. 76
- Admiratio in Christo ibid.
- Adoptio p. 375. n. 50. p. 470.
n. 547. & 548
- Adoptio spiritualis p. 376. n.
57
- Adoptio civilis p. 471. n. 550
- Adoratio p. 309. n. 796
- Adoratio interna n. 797
- Adoratio externa n. 798
- Adoratio honoraria p. 310. n.
800
- Adoratio externa determina-
tur ab intentione adoran-
tis, n. 798
- Adulterium p. 360. n. 1118
- Aëromantia p. 333. n. 960
- Æmulatio p. 236 n. 236
Æternum

INDEX.

Affensus infirmus n. 696
Affensus firmitas & certitudo
 p. 199 n. 66
Affentiri p. 198 n. 60 & seq.
Assumptio humanitatis p. 370
 n. 17
Astrologia naturalis p. 334 n.
 967
Astrologia judiciaria n. 968
Astutia p. 234 n. 286
Attentio p. 315 n. 826
Attentio orationis n. 827
Attentio externa n. 828
Attentio actualis n. 830
Attentio virtualis n. 831
Attentio habitualis n. 832 833
Attentio interpretativa n. 834
Attestatio divini numinis p.
 320 n. 874
Attributum divinum p. 13
 n. 55 & 60

Attributum positivum n. 56
Attributum negativum n. 57
Attributum absolutum n. 58
Attributum relativum n. 59
Attributum proprium, meta-
 phoricum, concretum, ab-
 stractum, æternum &c p. 15
 n. 63
Attritio p. 417 n. 285 p.
 419 n. 299
Avaritia p. 351 n. 1055
Audacia p. 96 n. 1059
Augurium p. 351 n. 964
Aureola p. 333 n. 620
Auspicium p. 333 n. 958
Auspicium p. 333 n. 963
Author hagiographus p. 9 n.
 39
Auxilium p. 171 n. 599
Auxilium, divinum speciali
 n. 600 &c.

B.

Balsamum p. 404 n. 217
Baptismus p. 401 n. 199
 & 200
Baptismus flaminis p. 402 n.
 209
Baptismus sanguinis p. 403
 n. 210
Baptismus monstri n. 213
Baptismi materia p. 401 n.
 199 & seq.
Baptismi forma n. 203
Baptismi minister p. 402 n.
 204
Baptismi effectus n. 207
Baptismi locus & cæremonia
 n. 205
Baptismi patrinus p. 403 n.
 211 & 212
Beatitudo p. 82 n. 22 & 23
Beatitudo naturalis p. 83 n.
 24

Beatitudo supernaturalis n. 25
Beatitudo via n. 28
Beatitudo patriæ p. 84 n. 29
Beatitudo objectiva p. 84 n.
 30
Beatitudo formalis p. 84 n. 31
Beatitudo essentialis p. 84 n.
 32 p. 485 n. 617
Beatitudo accidentalis p. 84
 n. 33 p. 485 n. 618
Beatitudo imperfecta p. 84
 n. 34
Beatitudo perfecta p. 84 n.
 35 & seq.
Beatitudo Evangelica p. 181
 n. 670
Bellum p. 226 n. 241
Bellum defensivum p. 227 n.
 242
Bellum offensivum n. 243
Belli justæ conditiones n. 244
Bellum

INDEX.

C

- C**eremonia p. 400 n. 196
 Calumnia p. 324 n. 902
 Cambium p. 274 n. 546
 Cambium reale n. 548
 Cambium siccum n. 549
 Cambium manuale n. 550
 Cambium locule n. 551
 Cambium purum n. 552
 Cambium impurum n. 553
 Campforia negotiatio n. 554
 Canon si quis suadente p. 443
 n. 403
 Canonicatus p. 296 n. 720
 Canonizatio p. 205 n. 104
 Carpopalsamum p. 205 n. 217
 Castitas p. 358 n. 1108
 Castitas perfecta n. 1109
 Castitas imperfecta p. 359 n.
 1112
 Castitas Religiosa p. 319 n.
 868
 Casus p. 117 n. 283 & p. 265
 n. 481
 Casus fortuitus n. 482
 Carechumenus p. 200 n. 71
 Catholicus n. 73
 Cavere p. 255 n. 411
 Causa p. 114 n. 244
 Causa materialis p. 115 n. 246
 & seq.
 Causa formalis ibid.
 Causa finalis ibid.
 Causa efficiens p. 63 n. 389
 p. 115 n. 250 p. 398 n. 184
 Causa potentia p. 115 n. 252
 Causa actus n. 253
 Causa prima n. 258
 Causa secunda n. 259
 Causa principalis n. 260 p.
 398 n. 185
 Causa instrumentalis n. 261
 p. 398 n. 186
 Causa totalis p. 116 n. 264
 Causa partialis n. 265
 Causa univoca n. 268
 Causa æquivoca n. 269
 Causa physica n. 270 p. 397
 n. 187
 Causa moralis n. 271 p. 397
 n. 188
 Causa immediata n. 272 &
 seq.
 Causa per se p. 117 n. 275
 Causa per accidens n. 276
 Causa efficax damni p. 264
 n. 466
 Causa, sine qua non n. 467
 Causæ peccati p. 147 n. 463
 Causalitas p. 115 n. 254
 Causatio n. 256
 Causatum, p. 115 n. 245
 Causatio p. 234 n. 280 p. 255,
 n. 410
 Censura p. 433 n. 374
 Censura à Iure p. 438 n. 375
 Censura ab homine n. 376
 Censura lata sententiæ n. 377
 Censura ferenda sententiæ n.
 378
 Censura iusta n. 382
 Censura iniusta n. 383
 Censura iniusta valida n. 385
 Censura n. 386
 Censurati tolerati n. 389
 Censurati non tolerati p. 440
 n. 390
 Census p. 275 n. 557 & seq.
 Census reservativus n. 559
 Census confignativus n. 660
 Census realis n. 561
 Census personalis n. 562
 Census mixtus p. 276 n. 563
 Census fructuarius n. 564
 Census pecuniarius n. 565
 Census perpetuus n. 566
 Census temporalis n. 567
Census

I N D E X.

- Census vitilitius ibidem.
 Census certus n. 568
 Census incertus n. 569
 Censu redimibilis n. 570
 Censu irredimibilis n. 571
 Censuum Precium n. 572
 Certitudo p. 183 n. 681, 684
 Certitudo fidei n. 682
 Certitudo absoluta n. 683
 Certitudo moralis n. 685
 Cessatio à divinis p. 446 n. 419
 Character p. 399 n. 189 & seq.
 Charitas p. 217 n. 177
 Charitas hominis ad seipsum p. 219 n. 188
 Charitatis excellentia p. 217 n. 177
 Charitatis objectum p. 219 n. 190 & seq.
 Charitatis habitus movet ad actum p. 220 n. 195
 Charitas forma virtutum n. 196
 Charitatis imperium p. 221 n. 197
 Charitatis Ordo p. 221 n. 200 & seq.
 Charitatis præceptum p. 222 n. 203 & seq.
 Cherubim p. 76 n. 467.
 Chiromantia p. 333 n. 961
 Chorus p. 75 n. 464
 Chrisma p. 404 n. 217
 Chrismatris benedictio p. 405 n. 218
 Christus p. 369 n. 14
 Christi conceptio p. 373 n. 39
 Christi gratia p. 374 n. 43 & 46
 Christus filius Dei p. 375 n. 46 & seq.
 Christus caput Ecclesie p. 376 n. 54
 Christi scientia p. 376 n. 53
 Christi omnipotentia n. 55 & seq.
 Christi meritum p. 377 n. 60
 Christi appetitus sensitivus p. 379 n. 65
 Christo propassio n. 70
 Christi voluntatis conformitas p. 383 n. 90 & seq.
 Christi potestas p. 384 n. 93
 Christus Sacerdos p. 378 n. 61
 Christus impeccabilis n. 64
 Christus orans etiam nunc n. 62 & seq.
 Christus adorandus p. 384 n. 97
 Christus descendit ad inferos p. 385 n. 101
 Christus sedet ad dexteram Patris n. 102
 Christianus p. 200 n. 72
 Circumfessio p. 69 n. 419
 Circumspectio p. 264 n. 469 p. 234 n. 279
 Circumstantia p. 122 n. 316
 Circumstantie septem n. 317
 Circumstantia mutans speciem p. 124 n. 336 & seq.
 Circumstantia non mutans speciem p. 125 n. 330 & seq.
 Circumstantia notabiliter aggravans p. 126 n. 332 & seq. p. 474 n. 320
 Circumstantia minuens p. 127 n. 335 & seq.
 Claritas p. 86 n. 50
 Clementia p. 364 n. 1138
 Cleomantia p. 973 n. 913
 Clericatus p. 454 n. 457
 Clericus n. 454 & seq.
 Clerus n. 456
 Coadoratio p. 310 n. 801
 Codicillus p. 271 n. 520
 Cœtus p. 75 n. 463
 Cognati p. 467 n. 529
 Cognatio p. 467 n. 526
 Cognatio realis p. 470 n. 546
 Cognatio

I N D E X.

- Cognatio legalis linea recta** p. 471 n. 552
Cognatio legalis linea transversa n. 553
Cognatio legalis affinitatis n. 554
Cognatio naturalis p. 469 n. 527
Cognatio spiritualis p. 469 n. 538 & seq.
Coactum p. 105 n. 171
Coactio p. 105 n. 172
Coactio extrinseca p. 101 n. 149
Coactio intrinseca n. 150
Cognitio matutina p. 40 n. 267
Cognitio vespertina p. 40 n. 268
Cognitio finis p. 102. num. 155
Cognitio finis perfecta num. 156
Cognitio finis imperfecta p. 102 n. 156
Collatio beneficii p. 299 n. 743
Collatio vespertina p. 368 n. 1105
Comminatio p. 285 n. 501
Commodatum p. 285 n. 618
Communicatio idiomatum p. 372 n. 34 & seq.
Communio sanctorum p. 410 n. 394
Communitas perfecta p. 154 n. 496
Communitas voti p. 317 n. 856
Compassio p. 223 n. 210
Compensatio p. 255 n. 413
Comprehendere Deum p. 40 n. 269 & seq.
Compositio p. 369 n. 15
Comprehensio p. 41 n. 271 p. 487 n. 627
Comprehensor p. 487 n. 628
Comprehendunt Deum, & non comprehendunt beati p. 40 n. 268
Compromissio p. 290 n. 663
Conceptio human. p. 372 n. 36
Conceptio prima p. 373 n. 37
Conceptio secunda n. 38
Concilium p. 209 n. 137
Concilium oecumenicum n. 133
Concilium notionale n. 134
Concilium provinciale num. 135
Concilium dioecesanum num. 136
Conclusio p. 7 n. 24
Conclusio theologica p. 7 n. 25
Conclusionis theologice certitudo p. 7 n. 26
Concomitantia p. 408 num. 235
Concomitantia naturalis n. 236
Concomitantia supernaturalis p. 409 n. 237
Concomitantia immediata n. 238
Concomitantia mediata ibid.
Concreario p. 78 n. 487
Concreari p. 79 n. 488
Concubitus inordinatus p. 363 n. 1131
Concupiscentia p. 108 num. 188
Concupiscentia habitualis n. 189
Concupiscentia actualis num. 190
Concupiscentia antecedens n. 191
Concupiscentia consequens 192

I N D E X.

- Concupiscentia vitiosa p. 109
 n. 194 & seq.
 Concupiscentia minuens liberum, augens voluntarium,
 p. 108 n. 193
 Concupiscentia bona p. 237
 n. 401
 Concupiscentiæ motus p. 145
 n. 454 & seq.
 Concursus generalis p. 172 n.
 605
 Conditio impediment. Matrim.
 p. 463 n. 507
 Conditio suspensiva consensus
 n. 508
 Conditio contraria Matrimonio
 p. 464 n. 509
 Conditio evertens substantiam Matrim. vel bona n.
 510
 Conditio servilis p. 465 n. 512
 Conditiones ad beneficium
 p. 298 n. 736
 Conductor p. 265 n. 624
 Conductum n. 622
 Confessio sacramentalis p.
 423 n. 312
 Confessio integra n. 315
 Confessio integra formalis p.
 424 n. 317
 Confessio integra materialiter
 n. 316
 Confessionis integritas n. 320
 Confirmatio in gratia p. 182
 n. 675 & seq.
 Confirmatio p. 403 n. 214
 Confirmationis forma p. 404
 n. 215
 Confirmationis materia n.
 216
 Confirmationis Minister p.
 405 n. 219
 Confirmationis effectus nu.
 220
 Confirmationis Patrinus vel
 Matrina p. 406 n. 221
 Confirmatio in beneficio p.
 299 n. 747
 Confirmandi p. 406 n. 221
 Conformitas voluntatis p.
 382 num. 85
 Conformitas effectiva n. 87
 Conformitas materialis n. 88
 Conformitas formalis p. 383
 num. 89
 Conviventia p. 160 n. 540
 Consanguinitas p. 467 n. 527
 n. 529
 Consanguinitas diriment.
 Matrim. p. 402 n. 536
 Consanguinitatis linea p. 467
 num. 531
 Conscientia p. 129 n. 351
 Conscientia recta p. 130 n.
 354
 Conscientia recta, practica
 tantum num. 355
 Conscientia certa num. 356
 Conscientia firma num. 357
 Conscientia probabilis p. 131
 num. 360
 Conscientia erronea n. 361
 Conscientiæ erroneæ obligatio
 num. 362
 Conscientia erronea vincibilis
 ibid.
 Conscientia dubia p. 132 n.
 263 & seq.
 Conscientia suspensa n. 364
 Conscientia suspiciosa n. 365
 Conscientia dubia assentiens
 num. 366
 Conscientia scrupulosa n. 367
 Conscientia bona p. 134 n. 377
 Conscientia inquinata n. 378
 Conscientia cauteriata n. 379
 Conscientia perturbata n. 380
 Conscientia infirma n. 381
 Conscientia laxa num. 382
 Conscientia Pharisæica n. 383
 Conscientia perplexa n. 384
 Conscientiæ iudicium dicitur

INDEX.

turfides p. 130 n. 352
 Consecrationis pronomina,
 Hoc & Hic p. 409 n. 241
 Consensus p. 147 n. 463 p.
 94. n. 105
 Consensus perfectus n. 464
 Consensus imperfectus p. 148
 n. 465
 Consensus expressus n. 466
 Consensus interpretativus n.
 467
 Conservatio p. 79. n. 489
 Constantia p. 395 n. 1080
 Constitutio p. 158 n. 530 531
 Consuetudo p. 159 n. 543 544
 Consuetudo legi contraria n.
 549
 Consuetudo rationalis p.
 160 n. 550
 Consuetudo bona n. 551
 Contentio p. 226 n. 239
 Continere formaliter p. 22
 n. 114
 Continere eminenter n. 115
 Continere virtualiter n. 116
 Continere objectivè ibid.
 Continuatio possessionis p.
 253 n. 398
 Contractus p. 257 n. 421 423
 Contractus explicitus n. 426
 Contractus implicitus n. 427
 Contractus nominatus n. 428
 Contractus innominatus n.
 429
 Contractus stricti juris n. 430
 Contractus bonæ fidei n. 431
 Contractus gratuitus p. 158
 n. 432
 Contractus onerosus n. 433
 Contractus nudus n. 434
 Contractus vestitus n. 435
 Contractus irritus n. 436
 Contractus irritandus n. 437
 Contractus causam dare ibid.
 Contractus transfert domi-
 nium, vel usum &c. n. 438

contritio p. 417. n. 286 &
 seq. p. 420 n. 300 p. 421 n. 303
 contritionis dolor p. 418 n.
 289 290
 controversia p. 299 n. 664
 contumelia p. 286 n. 496
 conveniens p. 19 n. 95
 copula conjugalis p. 483 n.
 602 603
 Convitium p. 365 n. 1150
 Corona aureola p. 486 n. 619
 Corpulenta substantia p. 386
 n. 105. Fuisse in Adam se-
 cundum eam n. 107
 Corpus p. 407 n. 227 228
 Corpus reale p. 25 n. 138
 Corporis humani partes for-
 males, materiales, p. 374
 n. 41, 42
 Correptio fraterna, corrigere
 p. 225 n. 226, 227.
 Correptio fraterna, corriperi
 n. 224, 225
 Corruptela, vide Abusus p.
 160 552 p. 241 n. 323
 Creatio p. 7 n. 285
 Credere implicite p. 199 n. 69
 Credere explicitè p. 199 n. 70
 Crimen dirimens Matrim. p.
 471 n. 556
 Crudelitas p. 265 n. 1140
 Cruor p. 411 n. 246
 Crux Christi, vera, represen-
 tativa p. 385 n. 98
 Culpa p. 264 n. 469
 Culpa lata n. 472
 Culpa latior n. 473
 Culpa latissima p. 265 n. 474
 Culpa levis p. 475
 Culpa levissima ibid.
 Cultus p. 306 n. 781
 Cultus civilis p. 307 n. 782
 Cultus sacer n. 783
 Cultus laici n. 784
 Cultus hyperdulix n. 785
 Cultus duliz p. 308 n. 787

I N D E X.

Cultus formalis	n. 788	Cultus indebitus	p. 330 n.
Cultus materialis	n. 789		949
Cultus terminativus	n. 790	Cultus falsus	n. 941
Cultus relativus	n. 791	Cultus superfluous	n. 942
Cultus absolutus	p. 309 n. 792	Cultus disparitas impedi-	
Cultus respectivus	n. 793	trix.	p. 473 n. 559 & seq.
Cultus completus	n. 794	Cur circumstantia	p. 123 n. 322
Cultus incompletus	n. 795	Curiositas	p. 367 n. 1158, 1160

D.

D amnatio accidentalis	p. 487 n. 630	Delectatio carnalis	n. 417
Damnatio essentialis	n. 629	Delectatio morosa	p. 148 n.
Damni illatio	p. 256 n. 420		468
Damnificans principalis	p. 262 n. 460	Deliberatio	p. 94 n. 100 p.
Damni causa efficax	p. 264 n.		146 n. 459
	466	Deliberatio perfecta	p. 102 n.
Damnū emergens	p. 282 601		154
Datio	p. 269 n. 503	Demonstratio	p. 6, n. 21
Datum	p. 72 n. 443	Denuntiatio	p. 291 n. 675
Debita incerta	p. 250 n. 383	Depositio	p. 446 n. 420
Debitum conjugale	p. 414 n.	Depositum	p. 287 n. 632, 633
	605	Derelicta	p. 250 n. 384
Decimæ	p. 328 n. 920	Derelictio in peccato	p. 50 n.
Cujus juris sint	p. 329 n. 927		330
	928	Derelictum	p. 250 n. 385
Decimæ prædiales	p. 329 n. 921	Derogatio legis	p. 158 n. 536
Decimæ personales	n. 922	Descendere ab Adamo	p. 386
Decimæ mixtæ	n. 923		n. 107 108
Decimæ majores	n. 925	Desiderium	p. 93 n. 92
Decimæ minores	n. 926	Desiderium efficax	p. 93 n. 95
Decimarum differentia	n. 924	Desiderium inefficax	p. 93 n.
Decimarum obligatio	p. 329		93 & seq.
	n. 133	Desperatio	p. 214 n. 161 p. 93
Decorum	p. 355 n. 1086		n. 97
Dæmon invocatur expressè,		Detestatio	p. 419 n. 292
implicite &c.	p. 283 nu.	Detractio	p. 167 n. 489
	951 & seq.	Detractor	p. 267 n. 494 p. 268
Definire Deum	p. 15 n. 65		n. 497
Definitio	p. 15 n. 66 p. 55 n. 352	Devotio	p. 313 n. 816
Degradatio	p. 446 n. 421	Deus	p. 16 n. 64 & seq.
Delectatio	p. 95 n. 110 p. 147	Deus actus purus	p. 17 n. 75
	n. 462	Deus simplex	p. 16 n. 78
Delectatio spiritualis	p. 139 n.	Deus Sanctus	p. 18 n. 83
	415	Deus Bonus	p. 19 n. 91
		Deus omne Bonum	p. 22 n. 117
		Deus Perfectus	p. 20 p. 108
			Deus

I N D E X.

n.
 241
 242
 Ma-
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Diligere proximum propter
 Deum n. 186
 sicut se ipsum n. 187
 Diligere plus appetitive p.
 220 n. 193
 Diligere plus intensive n. 194
 Diligere plus objective n. 192
 Discordia p. 226 n. 238
 Discretio spirituum p. 163 n. 570
 Disparitas cultus p. 473 n. 560
 Dispensare in imp. Matrim. p.
 482 n. 598 599
 Dispensatio p. 158 n. 533
 Dispensatio subreptitia p. 318
 n. 862
 Dispensatio obreptitia n. 863
 Dispensatio voti p. 317 n. 852
 Dispositio p. 46 n. 303
 Dissensus p. 293 n. 694
 Dissuetudo legis p. 159 n. 547
 Divinatio p. 331 n. 950
 Divinatio divina n. 951
 Divinatio superstitiosa n. 952
 Divinus p. 232 n. 953
 Divortium p. 488 n. 594
 Divortii causa n. 595
 Doc litas p. 234 n. 276
 Doctor p. 486 n. 641
 Dogma fidei p. 197 n. 28
 Dolor p. 69 n. 122
 Dolor animi p. 419 n. 203
 Dolor contritionis, p. 418 n.
 288 & seq. p. 428 n. 307
 Dolor sensibilis p. 380 n. 75
 Dolor summus p. 421 n. 307
 Dolor summus appetitive
 n. 311
 Dolor summus intensive p.
 428 n. 308 & seq.
 Dolus p. 234 n. 288 p. 265 n.
 477 & seq.
 Demicidium p. 479 n. 581
 Dominationes p. 76 n. 469
 Dominium p. 239 n. 313
 Dominium jurisdictionis n. 314
 Dominium proprietatis p. 240
 n. 315 320, Do-

I N D E X.

Dominium Ecclesiasticum p.
 24 n. 324
 Dominium civile n. 325
 Dominium perfectum n. 326
 Dominium imperfectum n.
 327
 Dominium directum n. 328
 330
 Dominium utile n. 329 331
 Dominium infimum p. 384
 n. 96
 Dominium medium n. 95
 Dominium supremum n. 34
 Dominus perfectus p. 242 n.
 332
 Dominus imperfectus n. 333
 Donatio p. 268 n. 502
 Donatio completa p. 269 n.
 504
 Donatio incompleta n. 505
 Donatio inter vivos n. 506
 Donatio mortis causâ n. 507
 ut obligent n. 509 & seq.
 ut possint revocari n. 552
 & seq.
 Donatio inofficiosa p. 271 n.
 526
 Dona Spiritûs-sancti p. 181 n.

660 & seq.
 Donum p. 72 n. 442 p. 160 n.
 554 p. 180 n. 660
 Donum essentialiter p. 72 n.
 444
 Donum notionaliter n. 445
 Donum personaliter p. 73 n.
 446
 Dos p. 82 n. 38 p. 84 n. 39 &
 seq.
 Dos animæ p. 84 n. 41
 Dos corporis n. 42
 Dubium p. 282 n. 700
 Dubium positivum n. 701
 Dubium negativum p. 294 n.
 702
 Dubium juris n. 705
 Dubium facti num. 706
 Dubium practicum n. 704
 Dubium speculativum n. 703
 Dubium temerarium n. 710
 Duellum p. 217
 ut licitum & illicitum p.
 228 n. 251 252
 Dulia p. 343 n. 1014
 Duratio interna p. 26 n. 155
 Duratio externa p. 26 num.
 156

E.

E Brietas, peccatum p. 356
 n. 1092
 Ebrietas peccati effectus n.
 1093
 In ebrietate commissa ut im-
 putentur n. 1094
 Ecclesia n. 206 115
 Ecclesia militans p. 116 n. 117
 Ecclesia patiens p. 207 n. 118
 119
 Ecclesia triumphans n. 121
 Ecclesie notæ p. 208 n. 127 &
 seq.
 De Ecclesia qui sunt n. 124

Ab Ecclesia qui excludantur
 n. 125
 Educatio formæ p. 168 n. 589
 590
 Effectus p. 115 n. 251
 Effectus per se p. 117 n. 278
 Effectus per accidens n. 279
 Effectus fortuitus p. 117 n. 282
 Effectus non fortuitus p. 266
 n. 483
 Effectus contingens p. 116
 n. 285
 Effectus Sacramentorum, vid.
 In singulis.

Effectus

I N D E X.

- Effectus prædestinationis p. 49
 n. 315 316
- Efficacia gratiæ p. 149 n. 650
- Electio p. 94 p. 299 n. 160
- Electio prædestinationis p. 49
 n. 312
- Electio ad beneficium p. 299
 n. 741
- Eleëmolya p. 224 n. 212
- Eligere p. 94 n. 197
- Emanatio p. 62 n. 382 383
- Emancipatio p. 471 n. 551
- Emphyteusis p. 286 n. 625
- Emptio p. 283 n. 606
- Enoch, Elias p. 187 n. 703
- Ens per essentiam p. 16 68
- Ens per participationem p. 16
 n. 69
- Ens simplex p. 17 n. 79
- Ens compositum p. 18 n. 81
- Ens verbum p. 55 n. 347
- Ens participium p. 55 n. 349
- Ens reale p. 55 n. 348
- Enitas p. 54 n. 371 p. 347 n.
 25
- Entitas actus humani, vide
 Actus humanus
- Epikeia p. 351 n. 1057
- Episcopatus p. 455 n. 464
- Error p. 110 n. 202
- Error in fide p. 204 n. 96
- Error personæ p. 462 n. 503
- Error qualitatis n. 504
- Error fortunæ n. 505
- Error dirimens Matrimonium
 n. 463 n. 506
- Error conditionis p. 465 n. 512
- Esse p. 57 n. 361. 362 p. 371
 n. 27
- Esse in loco &c. vide. Locus
- Esse in peccato mortali, actu,
 affectu, reatu, p. 430 n. 347
- Esse in statu peccati mortalis
 p. 340. n. 348
- Esse in peccato mortali, &
 non in statu n. 349
- Essentia p. 55 n. 355 p. 371
 n. 14
- Essentia realis p. 56 n. 356
- Eucharistia p. 406 n. 222
- Eucharistiæ materia & forma
 n. 223
- Esse in Eucharistia, verè, reali-
 ter & substantialiter, p. 406
 n. 225
- Esse in Eucharistia ex vi ver-
 borum, & per concomitan-
 tiam p. 408 n. 232 & seq.
- Eucharistiæ effectus p. 409 n.
 243
- Evidentia p. 2. n. 8
- Eutrapelia p. 350 n. 1050
- Examen diligens p. 44 n. 321
- Excusatio p. 52 n. 334 335
- Exclusio à gloria p. 53 n. 339
- Excommunicatio p. 440 n.
 391 392
- Excommunicatio major n. 393
- Excommunicatio minor n. 394
- Excommunicatio à jure p. 441
 n. 395
- Excommunicatio ab homine
 n. 396
- Excommunicatio lata senten-
 tiæ n. 397
- Excommunicatio ferendæ sen-
 tentiæ n. 398
- Excommunicati non tolerari
 n. 400. ut vitandi, & non
 vitandi n. 400 & seq.
- Executor damni p. 263 n. 461
 & seq.
- Exemplar p. 71 n. 435 p. 311
 n. 803
- Existentia p. 57 n. 364. 365 p.
 371 n. 28
- Existere p. 57 n. 363
- Exorcismo, Exorcismus, Exor-
 cista p. 328 n. 918 & seq.
- Expectare p. 214 n. 155
- Extasis p. 41 n. 257
- Extrema Unctio p. 449 n. 439
- Extremæ
 115

I N D E X.

Fructus mixti	n. 458	Fundamentum affinitatis	p.
Fruitio	p. 95 n. 111	478 n. 577	
Frustraneum	p. 118 n. 286	Furtum	p. 266 n. 484
Fuga	p. 95 n. 117		

G.

G audium	p. 95 n. 112	Gratia comitans	n. 608, 611
Genera linguarū	p. 164 n. 57	Gratia subsequens	p. 173 n. 609, 612 p. 176 n. 631
Generare	p. 64 n. 398	Gratia præveniens, aspirans,	p. 173 n. 615 616
Generari	p. 64 n. 399	Gratia operās	p. 173 n. 617 620
Generatio p. 65 n. 402 & seq.		Gratia cooperans	p. 174 n. 619 621
Generatio activa	p. 64 n. 400	Gratia operans,	p. 174 n. 622
Generatio passiva	p. 64 n. 401	ut sit per eam voluntas mo-	ta non movens, p. 175 n. 623, 626 p. 176 n. 631
Generat. in divinis	p. 66 n. 406	Gratia cooperans	p. 175 n. 624 627
Geomantia	p. 333 n. 960	Gratia excitans	n. 628 632
Gloria	p. 316 n. 838	Gratia adjuvans	p. 176 n. 629
Gloria inanīs	p. 344 n. 1077	Gratia naturæ integræ	p. 177 n. 639, 641
Glorificatio	p. 59 n. 321	Gratia naturæ lapsæ	n. 640, 642
Gradus consanguinitatis	p. 468 n. 533	Gratia sufficiens	p. 17 n. 643 & seq.
Grad. tentationis	p. 147 n. 460	Gratia efficax	n. 647, ut deter-
Gratia p. 160 n. 553 p. 315 n. 836		terminet voluntatem, & ord-	inam ad suum effectum
Gratia increata	n. 555	n. 648	
Gratia increata unionis hypo-		Gratiæ efficacia	p. 179 n. 650
statiæ	p. 374 n. 44	Gratia ad singulos actus da-	tur p. 179 n. 651
Gratia creata	p. 161 n. 556	Gratia Sacramentalis	p. 397 n. 174 175.
Gratia creata unionis hypo-		Gratia Baptismalis	p. 397 n. 176
statiæ	p. 374 n. 45	Gratia Confirmationis	n. 177
Gratia naturalis	p. 161 n. 557	Gratia Pœnitentiæ	n. 178
Gratia supernaturalis	n. 558	Gratia Eucharistiæ	p. 398 n. 179
Gratia externa	p. 162 n. 559	Gratia Extremæ Vnctionis	n. 180
Gratia interna	n. 560	Gratia salvativa, & alleviativa	p. 452 n. 446
Gratia gratis data	p. 163 n. 562 & seq.	Gratia Ordinis	p. 498 n. 181
Gratia sanitarum	n. 567	Gratia Matrimonialis	n. 182
Gratia gratū faciēs	p. 164 n. 576	Gratiarum	
Gratia habitualis	n. 578 & seq		
Gratia prima	p. 165 n. 580		
Gratia secunda	p. 166 n. 581		
Gratia habitualis causæ	n. 582		
eiusdem productio	p. 866 n. 583 & seq.		
Gratia actualis	p. 169 n. 592 & seq. non denominat sub-		
jectum	p. 169 n. 597		
Gratia antecedens	p. 172 n. 607 & seq.		

INDEX.

Gratiarum actio p. 315 n. 835
 p. 345 n. 1015
 Gratitude p. 345 n. 1023
 Gubernatio p. 46 n. 300 p. 164

n. 575

Gula p. 358 n. 1106 quale peccatum? p. 358 n. 1107

H

H Abitus p. 127 n. 338 p. 189
 n. 5

Habitus naturalis p. 128 n. 240

Hagiographus p. 9 n. 29

Hæreditas p. 270 n. 519

Hæredis institutio p. 270 n. 517

Hæres n. 518

Hærcus p. 204 n. 98

Hierarchia p. 75 n. 458

Hierarchia Angelica p. 75 n. 459

Hierarchia prima, secunda, tertia p. 460 n. 461

Holocaustum p. 313 n. 809

Homicidium p. 448 n. 429

Homo per peccatum vulneratus in naturalibus, p. 99
 n. 133 & 134

Homo viator p. 469 n. 624
 vide Viator.

Honestas p. 355 n. 1085

Honestas impedimentum

Matrimonii p. 477 n. 573
 574

Honor p. 267 n. 495 p. 306
 n. 780

Horæ Canonicae, p. 300 n. 765
 p. eas omittens, n. 757

Hostia pacifica p. 377 n. 812

Hostia pro peccato p. 343 n. 814

Humanitas Christi, instrumentum physicum divinitati conjunctum n. 58

Humilitas p. 361 n. 1144

Humilitas iudicij p. 365 n. 1144

Humilitas affectus n. 1145

Hydromantia p. 333 n. 960

Hyperdulia p. 307 n. 786 p. 343 n. 1015

Hypocrisis p. 349 n. 1047

Hypocrita n. 1048

Hypostasis p. 58 n. 371 373 p. 371 n. 371

Hypotheca p. 287 n. 638

I.

I Dea p. 37 n. 227 228

Idea divina p. 35 n. 229

Idea rerum in Deo p. 35 n. 226

Idololatria p. 331 n. 944

Idololatria interna p. 947

Idololatria externa p. 948

Idololatria mixta n. 949

Idolum p. 331 n. 945

Iejunium p. 356 n. 1095

Iejunium naturale n. 1096

Iejunium medicinale p. 357
 n. 1097

Iejunium Philosophicum p. 357
 n. 1098

Iejunium morale n. 1099

Iejunium spirituale n. 1100

Iejunium poenitentiale n. 1101

Iejunium Ecclesiasticum n. 1102

Ignavia p. 351 n. 1062

Ignorantia p. 109 n. 198

Ignorantia negativa p. 110 n. 199

Ignorantia privativa n. 200

Ignorantia pravæ dispositionis n. 201

Ignorantia habitualis p. 110
 n. 203

Ignoran-

Ign
 Ign
 Ign
 Ign
 Ign

lit

Ign

& fe

Ign

II

Ign

Ign

Ign

n.

Ign

ri

Ign

Ign

n.

Ign

Illab

Illap

Illat

Illur

n.

Illur

n.

Ima

Ima

sc

Ima

Imm

n.

Imm

Imm

Imm

Imp

Imp

Imp

n.

Imp

Imp

INDEX.

Ignorantia actualis n. 204
 Ignorantia juris n. 206
 Ignorantia n. 207
 Ignorantia invincibilis physice p. 111 n. 208
 Ignorantia invincibilis moraliter n. 209
 Ignorantia vincibilis n. 210 & seq.
 Ignorantia culpabilis n. 211
 112
 Ignorantia crassa n. 213
 Ignorantia affectata n. 214
 Ignorantia directè voluntaria n. 215
 Ignorantia indirectè voluntaria n. 216
 Ignorantia antecedens n. 217
 Ignorantia concomitans p. 112 n. 218
 Ignorantia consequens n. 219
 ut ignorantia causet involuntarium aut voluntarium? sitvè peccatum n. 220 221
 Illabi in animam p. 41 n. 273
 Illapsus n. 204
 Illatio damni p. 256 n. 420
 Illuminatio, illuminare p. 77 n. 478
 Illuminatio Angelica p. 76 n. 477
 Imago p. 71 n. 434 p. 310 n. 802 ut ad oranda p. 311 & seq.
 Imago in divinis p. 71 n. 436
 Immediatio suppositi p. 46 n. 302
 Immediatio virtutis n. 301
 Immensitas p. 23 n. 125
 Immutabilitas p. 26 n. 150 153
 Impassibilitas p. 85 n. 45
 Impatientsia p. 353 n. 1069
 Impeccabilitas gradus p. 152 n. 678
 Impedimentum Matrimum

nii p. 458 n. 484
 Impedimentum impediens p. 460 n. 489
 Impedimenta impediencia quoddecim n. 487 & seq. quatuor tantum in usu p. 462 n. 499
 quale peccatum contrahere cum istis? n. 500
 Impedimentum dirimens p. 460 n. 486
 Impediencia dirimentia quindecim, p. 462 n. 501 & seq.
 Imperare virtutum p. 221 n. 198 199
 Imperium p. 95 n. 108
 Imperium charitatis p. 221 n. 197
 Impignoratio p. 227 n. 149
 Implicare contradictionem p. 42 n. 288
 Impœnitentia p. 414 n. 266
 Impossibile absolutum p. 42 n. 286
 Impossibile respectivum num. 287
 Impossibilitas absoluta p. 424 n. 318
 Impossibilitas moralis ibid.
 Impotentia impedim. Matrimonii p. 479 n. 585
 Impotentia perpetua n. 587
 Impotentia temporaria n. 588
 Impotentia absoluta n. 589
 Impotentia respectiva n. 590
 ut dirimat Matrimonium n. 591 592
 Improperium p. 365 n. 1149
 Impudicitia p. 364 n. 1133
 Inadvertentia p. 110 n. 205
 Inanis gloria p. 354 n. 1077
 Incarnatio in fieri p. 368 n. 4
 Incarnatio in facto esse n. 6
 Incarnatio relativè n. 7
 Incarnationis inconvenientia p. 370 n. 20
 Incar-

I N D E X

Incarnationis necessitas p. 371
 n. 21
 Incarnationis varia nomina p.
 367 n. 2
 Incarnatio futura secluso pec-
 cato p. 371 n. 22
 Incessus p. 360 n. 1119 gra-
 ve peccatum, n. 1112
 Incomprehensibilitas Dei p.
 41 n. 273
 Inconsideratio p. 234 n. 282
 Inconstantia p. 234 n. 283 p.
 355 n. 1082
 Indeterminatio voluntatis p.
 105 n. 177
 Indignatio p. 226 n. 237
 Indulgentia p. 431 n. 351
 Indulgentia plenaria p. 433
 n. 352
 Indulgentia non plenaria nu-
 357
 Indulgentia à culpa & poena
 n. 356
 Indulgentia partialis p. 434
 n. 358
 Indulgentia quadragenæ care-
 næ u. 359
 Indulgentia mille annorum
 p. 435 n. 361 362
 Indulgentia per modum abso-
 lutionis p. 435 n. 363 364
 Indulgentia per modum solu-
 tionis n. 363 365
 Indulgentiæ per modum suf-
 fragii n. 366
 Indulgentiæ ut sint infallibi-
 les p. 436 n. 369
 Indulgentiæ pro defunctis n.
 371
 Infame malum p. 294 n. 711
 Infernus p. 488 n. 635
 Infidelitas negativa p. 203 n.
 93
 Infidelitas privativa n. 94
 Infidelitas gravi dispositionis
 n. 95

Infinitas divina p. 23 n. 120
 & seq.
 Infinitum p. 22 n. 119
 Infinito poenæ sensus, p. 53
 n. 339 p. 144 n. 484 p. 487
 n. 632
 Infusio p. 168 n. 588 p. 191
 n. 19
 Ingratitudo formalis p. 345
 n. 1026
 Ingratitudo materialis n. 1027
 Inhærentia p. 57 n. 369
 Injuria p. 236 n. 301 302 p.
 150 n. 479
 Injustitia habitualis n. 303
 Injusta acceptio p. 265 n. 419
 Inobedientia p. 344 n. 1020
 Inobedientia materialis num.
 1021
 Inobedientia formalis n. 1022
 Inquisitio p. 291 n. 673
 Insensibilitas p. 353 n.
 1070
 Inspiratio p. 89 n. 69
 Instinctus p. 88 n. 66
 Instinctus naturalis n. 67
 Instinctus divinus p. 89 n. 68
 Instinctus Angelicus p. 89 n. 70
 Instinctus diabolicus p. 89 n.
 71
 Intirhere Sacramentum p. 391
 n. 132
 Institutio p. 299 n. 746
 Instrumentalis causa p. 115 n.
 261
 Instrumentum conjunctum p.
 116 n. 262
 Instrumentum separatum n.
 263
 Instrumentum juris p. 299 n.
 688 689
 Intellectivus p. 28 n. 167 168
 Intellectualis p. 28 n. 166 169
 Intellectus divinus p. 36 n. 231
 intellectus movet voluntatem
 p. 114 n. 239 240
 Intellectus

I N D E X

Intellectus principiorum p.
 128 n. 343
 Intellectus practicus n. 341
 Intellectus speculativus n.
 342
 Intelligenda P. 133 n. 273
 Simplex intelligentia p.
 33 n. 212
 Intelligere p. 129 n. 347
 Intemperantia p. 355 n. 1089
 Intendete p. 394 n. 149
 Intentio p. 93 n. 98 p. 394 n.
 150 & 151
 Intentio ministri p. 934 n.
 148 p. 395 n. 161
 Intentio actualis n. 152
 Intentio virtualis n. 153
 Intentio habitualis & seq.
 Intentio interpretativa p. 395
 n. 158
 Intentio absoluta n. 159
 Intentio conditionata n. 160
 Intentio suscipientis Sacra-
 mentum p. 239 n. 163
 Interdictum p. 444 n. 410
 Interdictum personale p. 445
 n. 411
 Interdictum locale n. 412
 Interdictum mixtum n. 413
 Interdictum personale gene-
 rale n. 414
 Interdictum personale partic-
 ulare n. 415
 Interdictum locale generale
 n. 416
 Interdictum locale particulare
 n. 417
 Interesse p. 281 n. 599
 Interpretatio legis p. 158 n.
 537
 Interpretatio verbalis legis n.
 538
 Interpretatio per epikeiam n.
 539
 Interpretatio sermonum p.
 164 n. 572

Interpretatio voti p. 317 n. 855
 Intimiditas p. 351 n. 1060
 Invidia p. 226 n. 235
 Involvere repugnantiam p.
 43 n. 289
 Involuntarium negativè p.
 103 n. 161
 Involuntarium positivè p. 104
 n. 162
 Involuntarium directum n.
 163
 Involuntarium indirectum n.
 164
 Involuntarium simpliciter n.
 165
 Involuntarium secundum
 quid n. 166
 Ira p. 96 n. 124
 Iracundia p. 364 n. 1137
 Irregularitas p. 447 n. 422 423
 Irregularitas juris divini n.
 424
 Irregularitas juris Ecclesiastici
 p. 448 n. 425
 Irregularitas totalis n. 426
 Irregularitas partialis n. 427
 quando incurritur n. 428
 Irreligiositas p. 330 n. 938
 Irritatio legis p. 158 n. 534
 Iubilæum p. 433 n. 354
 Iubilum p. 95 n. 113 p. 433 n.
 355
 Iudex p. 289 n. 654
 ut procedit secundum or-
 dinem juris p. 291 n.
 672
 Iudiciaria potestas Dei &
 Christi p. 483 n. 606
 Iudicii & Iudicis condiciones
 p. 290 n. 661
 Iudicii finalis modus p. 484
 n. 613
 Iudicium p. 94 n. 102 p. 289
 n. 656 p. 293 n. 692 p. 321
 n. 882 p. 483 n. 607
 Iudicium ultimò practicum
 p. 94 n. 102 Iudicium

INDEX.

- Iudicium temerarium p. 294
 n. 707
 Iudicium privatam p. 195 n.
 714
 ejus condiciones ibid.
 Iudicium divinum p. 484 n.
 608
 Iudicium particulare p. 609
 Iudicium discussionis n. 610
 Iudicium retributionis p. 611
 Iuramentum p. 320 n. 873
 Iuramentum actus religionis,
 ejusque usus p. 321 n. 878
 Iuramenti comites n. 879
 Iuramentum internum p. 322
 n. 884
 Iuramentum externum n. 885
 Iuramentum expressum p.
 322 n. 886
 Iuramentum implicitum n.
 887
 Iuramentum per Deum n. 888
 Iuramentum per creaturam n.
 889
 Iuramentum attestatorium p.
 323 n. 890
 Iuramentum execratorium n.
 881
 Iuramentum assertorium n.
 897
 Iuramentum promissorium
 n. 393
 Iuramentum comminatorium
 n. 894
 Iuramentum absolutum n.
 895
 Iuramentum conditionatum
 n. 896
 Iuramentum simplex n. 897
 Iuramentum solemne n. 898
 Iuramentum iudiciale p. 324
 n. 899
 Iuramentum extra iudiale n.
 900
 Iuramentum calumnie n. 901
 & seq.
- Iuramentum in litem n. 904
 Iuramentum formale p. 325
 n. 905
 Iuramentum materiale n. 906
 Iuramenti obligatio n. 909
 Iuramenti prohibitio n. 907
 Iurate p. 320 n. 875
 Iurare alio sensu, &c p. 325
 n. 908
 Iurisdiclio p. 154 n. 495 496
 p. 190 n. 660
 Ius p. 236 n. 295. 296
 Ius naturale p. 155 n. 513
 p. 155 n. 515. 516
 Ius gentium p. 116 n. 514 p.
 165 n. 517
 Ius civile n. 518
 Ius municipale n. 519
 Ius in re p. 236 n. 298
 Ius ad rem n. 299
 Ius patronatus p. 299 n. 749
 Ius patronatus Ecclesiastici n.
 750
 Ius patronatus laici p. 300 n.
 751
 Iusjurandum p. 320 n. 876
 Iussio, consilium &c. p. 259
 n. 440 & seq.
 Iustificatio p. 183 n. 686 p.
 184 n. 693 & seq.
 Iustificatio activa p. 184 n.
 688
 Iustificatio passiva n. 689
 Iustificatio prima n. 690
 Iustificatio secunda n. 691
 Iustificatio secundum proposi-
 tum p. 50 n. 320
 Iustificationis termini p. 183
 n. 686
 Iustificationis causa p. 185
 n. 696
 Iustitia p. 235 n. 290 p. 201
 n. 292 293
 Iustitia in Deo p. 32 n. 205
 Iustitia originalis p. 77 n. 483
 Iustitia praticularis p. 235 n.
 Iustitia

I N D E X.

Iustitia commutativa p. 236
n. 304
Iustitia distributiva p. 237 n.
305 | Iustitia legalis p. 238 n. 311
Iustitia vindicativa p. 312 n.
312 p. 345 n. 1028
Iustitia iuramenti p. 321 n. 881 |
|---|--|

L.

L Ascivia ⁹ p. 365 n. 1142
Laudemium p. 242 n. 335
Laus p. 315 n. 837
Legare p. 271 n. 525
Legatum n. 524
Legitima p. 272 n. 527
Legis commissionis conditiones p. 279 n. 582
Lenitas p. 364 n. 1139
Lenitudo p. 1235
Lex p. 152 n. 490 & 491
Lex aeterna p. 121 n. 314 &
315 p. 136 n. 398
Lex divina naturalis p. 154
n. 499
Lex divina positiva n. 501
Lex positiva n. 500
Lex Moysaica n. 502
Lex Evangelica p. 155 n. 507
Lex humana n. 510
ut sit iusta, n. 511 ut obli-
ger etiam cum periculo
vitae n. 512
Lex affirmativa p. 156 n. 520
Lex negativa n. 521
Lex pure moralis n. 522
Lex poenalis n. 523
Lex pure poenalis n. 524 525
Lex poenalis mixta n. 526 p.
157 n. 527, 528
Lex omnis obligat in con-
scientia p. 157 n. 529
Lex commissoria p. 278 n.
580, 581
Libamen p. 313 n. 815
Libellus p. 286 n. 627
Liber Dei p. 53 n. 340
Liber vitae p. 53 n. 341, 342 | Liber mortis p. 54 n. 343
Liber statu p. 465 n. 517
Liberalitas p. 350 n. 1054
Libertas p. 97 n. 126 & seq.
p. 465 n. 514
Libertas essentialis p. 97 n.
128 accidentalis ibid.
Libertas contrarietatis p. 98
n. 130
Libertas contradictionis n.
131
Liberum arbitrium p. 97 n.
129, 132 non extinctum
per peccatum p. 99 n. 133
Liberum agens p. 100 n. 135
Ligamen impedimentum Ma-
trimonii p. 476 n. 570
Limbus Patrum p. 488 n. 637
Limbus puerorum n. 638
Linea consanguinitatis p.
467 n. 530
Linea recta p. 468 n. 531
Linea collateralis n. 532
utriusque regula p. 468
n. 534, 535
Linea angelica p. 76 n. 476
Litigium p. 350 n. 1053
Locatum p. 285 n. 621
Locator n. 623
Locus Topicus p. 7 n. 27
Locus Theologicus p. 8 n. 29
Locus proprius n. 30
Locus improprius n. 31
Locus necessarius n. 32
Locus non necessarius n. 33
Locus internus n. 34
Locus externus n. 35 p. 24 n.
134 |
|--|--|

K k

Locus

INDEX.

Locus intrinsecus p. 24 n.
¹³³
 in loco esse circumscripti-
 ve p. 24 n. 131
 definitive p. 24 n. 132
 repletive p. 23 n. 130
 Locutio angelica p. 76 n. 475
 Locutio propria p. 347 n.
¹⁰³⁴
 Locutio impropria n. 1034

Longanimitas p. 353 n. 1098
 Lucrum p. 279 n. 585
 Lucrum cessans p. 281 n. 600
 Ludus p. 288 n. 643
 Ludus alex n. 644
 Lumen p. 39 n. 258 & seq.
 Lumen gloriae p. 39 n. 256
 Lux n. 257
 Luxuria p. 359 n. 1115

M.

M Acula peccati p. 149 n.
 472 & seq.
 Magia naturalis p. 337 n. 985
 Magia superstitiosa n. 986
 Magnanimitas p. 354 n. 1071
 Magnificencia p. 354 n. 1078
 Majoratus p. 240 n. 316. 317
 Maledictio p. 365 n. 1148
 Maleficium p. 337 n. 987
 Maleficii signa amovere n.
 988
 Malitia p. 114 n. 236
 Malitia moralis n. 237
 Malum p. 114 n. 235
 Malum arduum p. 90 n. 78
 Malum inhonestum p. 114 n.
 238
 Malum infame p. 294 n. 711
 Mancipium p. 465 n. 525
 Mansuetudo p. 364 n. 1134
 B. V. Maria Mater Dei p.
 386 n. 103
 ut descendit ab Adamo
 n. 104
 ut in ea fuerit fomes pec-
 cati p. 387 n. 110
 Martyr p. 486 n. 623
 Martyrium p. 352 n. 1064,
 1065 p. 403 n. 210
 Martyrium parvulorum p.
 352 n. 1066
 Materia Sacramentorum p.

392 n. 333 & seq.
 est duplex n. 136
 Materia remota p. 393 n. 137
¹³⁹
 Materia proxima n. 138 140
 Materiae & formae Sacramen-
 torum conjunctio n. 141
 Materiae & formae Sacramen-
 torum mutatio substantia-
 lis p. 393 n. 142 143 145
 Mutatio accidentalis n. 144
 146
 Matrimonium p. 458 n. 473
 Matrimonium contractus n.
 474
 Matrimonium Sacramentum
 n. 476
 Matrimonium ratum n. 477
 Matrimonium consumma-
 tum n. 478
 Matrimonium infidelium p.
 473 n. 562
 Matrimonium invalidum ut
 revalidari potest p. 482 n.
 479
 Matrimonii materia & for-
 ma, p. 392 n. 136 p. 458
 n. 479
 Matrimonii Minister p. 457
 n. 480
 Matrimonii effectus n. 182
 Matrimonii impedim. vide.
 Impedi-

I N D E X.

Impediment. Matrim.
 Medium p. 81 n. 6 p. 94 n. 99
 Membrana p. 449 n. 434
 Membrum p. 448 n. 432, 433
 Memoria p. 233 n. 292
 Mendacium p. 347 n. 133
 ejus malitia n. 1036
 Mendacium officiosum n. 1037
 Mendacium jocosum n. 1038
 Mendacium perniciosum n.
 139
 Mercenarius p. 187 n. 705
 Merces n. 704
 Meritum p. 185 n. 697
 Meritum de congruo n. 699
 Meritum de condigno p. 186
 n. 701
 Meritum rigorosum n. 700
 Meriti conditiones n. 702,
 703
 Merx p. 283 n. 607
 Metallum p. 283 n. 608
 Metoposcoria p. 33 n. 962
 Metus p. 106 n. 178
 Metus levis n. 180
 Metus vanus n. 181
 Metus gravis n. 182
 Metus absolutè gravis p. 107
 n. 184
 Metus respectivè gravis nu.
 186
 Metus justus n. 183
 Metus cadens inconstantem
 virum n. 185
 ut causet involuntarium
 n. 186 & seq.
 Metus in attritione saluari p.
 107 n. 187
 Metus impedimentum Ma-
 trim. Vide. Vis.
 Ministratio p. 164 n. 573
 Miraculum p. 44 n. 297, 298
 Mirum p. 44 n. 296
 Miseria p. 123 n. 211
 Misericordia p. 33 n. 207 p.
 191 n. 29

Misericordia actualis p. 223 n.
 209
 Misericordia in Deo p. 33 n.
 206, 207
 Missa p. 409 n. 244
 Missa Catechumenorum fide-
 lium ibid.
 Missæ valor & effectus p. 411
 n. 247 & seq. Vide, Sacrifi-
 cium Missæ.
 Missio in divinis p. 73 n. 447,
 & seq.
 Missio visibilis p. 74 n. 452
 Missio invisibilis n. 453
 Missio Angelica p. 77 n. 472
 & seq.
 Mitti p. 74 n. 451
 Mixtio rei benedictæ p. 450
 n. 442 p. 403 n. 281
 Modestia p. 365 n. 1141
 Moderamen inculpatæ tutela
 p. 448 n. 430
 Mollities p. 355 n. 1083
 Moneta p. 283 n. 608
 Monopolium p. 284 n. 616
 Mons pietatis p. 282 n. 603
 ut suo nomini respon-
 deat ibid.
 Morositas p. 350 n. 1052
 Mors spiritualis prima p. 140
 n. 420
 Mors spiritualis secunda n. 421
 Mortificatio bonorum ope-
 rum p. 316 n. 279
 Morox primus p. 418 n. 287
 Motus animæ p. 146 n. 453
 Motus concupiscentiæ n. 454
 & seq.
 Motus primo primus n. 457
 Motus secundo primus n. 458
 Motus appetitus sensitivi qua-
 les in Christo, p. 379 n. 65
 & seq.
 Movere p. 114 n. 241
 Movere quoad specificatio-
 nem n. 242
 K k z Movere

I N D E X.

Movere quoad exercitium n.
 243
 Mulctā p. 152 n. 490
 Mundus p. 78 n. 484
 Munera p. 288 n. 645
 Munera personalia n. 647
 Munera realia n. 646
 Munera mixta n. 648
 Mutatio p. 26 n. 151

omnis mutatio abest à
 Deo n. 152
 Mutatio materiæ & formæ Sa-
 cramentorum, vide, Materiæ
 & formæ mutatio &c.
 Mutilatio p. 448 n. 437
 Mutuum p. 277 n. 573 & seq.
 Murno pendente &c. p. 279
 n. 583

N.

Natura p. 56 n. 357. &
 seq. p. 371 n. 23
 Natura humana tota assump-
 ta, nomine carnis significa-
 ta p. 308 n. 4 & 5
 Naturæ intellectuāli conve-
 nientia p. 121 n. 315
 Necessarium p. 105 n. 173
 Necessarius actus n. 174
 Necessarium ad salutem ne-
 cessitate mediū p. 200 n. 78
 Necessarium necessitate præ-
 cepti n. 79 p. 202 n. 84
 Necessarium necessitate me-
 dii absolute p. 201 n. 82
 Necessarium necessitate me-
 dii hypotheticè n. 83
 ut necessarium necessita-
 te mediū differt à neces-
 sario necessitate præcepti
 n. 80
 Necessitas p. 105 n. 175
 Necessitas consequentiæ p.
 35 n. 223
 Necessitas consequentis nu.
 224
 Necessitas naturalis p. 105 n.
 176
 Necessitas absoluta mediū ad
 salutem p. 202 n. 85
 Necessitas hypothetica mediū
 &c. n. 86
 Necessitas præcepti ad salu-

tem n. 87
 Necessitas mediū tantum n. 88
 præcepti tantum, ibid.
 Mediū & præcepti ibid.
 Necessitas extrema p. 221
 n. 201 p. 224 n. 214
 Necessitas gravis p. 224 n. 215
 Necessitas communis p. 224
 n. 216
 Necessitas spiritalis extrema
 p. 225 n. 222
 Necessitas spiritalis gravis
 n. 223
 Necromantia p. 333 n. 959
 Negligentia p. 134 n. 284 p.
 367 n. 1152, 1159
 Negotiatio p. 283 n. 604
 Nemesis p. 226 n. 237
 Nitor animæ p. 150 n. 476
 Nolitio p. 100 n. 138
 Nomen essentialē p. 67 n. 408
 Nomen notionale n. 409
 Nomen personale n. 410
 Nominare Deum p. 15 n. 64
 Non usus legis p. 159 n. 546
 Nota Ecclesiæ p. 208 n. 127
 Notus p. 272 n. 530
 Notio p. 67 n. 413
 Quotuplex p. 68 n. 414
 Notorius percussor Clerici p.
 439 n. 388
 Novale p. 329 n. 935
 n. 934
 Novales Obdu-

INDEX.

O.

- O**bduratio p. 52 n. 331
 Obduratio ex parte peccatoris p. 52. n. 332
 Obediencia p. 344 n. 1016, 1017
 Obediencia materialis n. 1018
 Obediencia formalis n. 1019
 Obediencia religiosa p. 320 n. 872
 Objectum Theologiae p. 1 n. 2 p. 2 n. 2 p. 4 n. 14
 Objectum adaequatum Theologiae, p. 4. n. 15
 Objectum actus humani p. 118, n. 291
 Objectum formale actus humani n. 293
 Objectum materiale actus humani. n. 292
 Objectum virtutis. Theologiae fidei &c. p. 195 n. 39, 41
 Objectum charitatis p. 219 n. 190, 191
 Oblatio p. 312 n. 867
 Oblationes p. 329 n. 932
 Obligari in solidum p. 264 n. 468
 Obligatio restitutionis p. 256 n. 418 p. 258 n. 439
 Obligatio stricta p. 236 n. 300
 Obsepio p. 318 n. 861
 Observantia p. 142 n. 1009
 Observantia vana p. 335 n. 979
 Observantia sacrorum p. 326 n. 981
 Observantia sanitatum n. 982
 Observantia eventuum n. 983
 Observantia politica p. 343 n. 1010
 Observantia religiosa n. 1011
 Observantia religiosa triplex n. 1012 & seq.
- Occasio p. 142 n. 435, 436
 Occasio peccati n. 437
 Occasio propinqua peccati p. 143 n. 438
 Occasio remota peccati n. 439
 Odium p. 32 n. 202 p. 95 n. 114
 Odium abominationis p. 32 n. 203 p. 95, n. 116
 Odium inimiticitiae p. 32 n. 204 p. 95 n. 115
 ur odium sit in Deo p. 32 n. 204
 Odium Dei p. 225 n. 228 & seq.
 Odium proximi p. 226 n. 232 & seq.
 Offensa p. 150 n. 477, 478
 Omen p. 333 n. 965
 Omisio, voluntaria, peccaminosa p. 103 n. 160
 Omnipotens p. 42 n. 282
 Omnipotentia p. 42 n. 283
 Omnipotentia Christi p. 376 n. 55
 Omnipotentia absoluta n. 56
 Omnipotentia secundum quid n. 57
 Opera indifferentia p. 415 n. 269
 Opera moraliter bona n. 270
 Opera viva n. 271
 Opera mortua p. 416 n. 272
 Opera media n. 273
 Opera mortifera p. 274 n. 275
 Opera nociva p. 416 n. 276
 Opera mortificata p. 416 n. 277
 Opera vivificata n. 278
 quae opera reviviscant & quomodo n. 281 & seq.

I N D E X.

Ex opere operato gratiam conferre p. 397 n. 173
 Operum mortificatorum re-
 vivifcentia p. 416 n. 280
 Operum bonorum mortifica-
 tio p. 416 n. 279
 Opus operantis p. 397 n. 172
 Opus operatum p. 171
 Opus supererogationis p. 417
 p. 284
 Opera vitalis p. 29 n. 176
 Operatio virtutum p. 173 n.
 568
 Operatio supernaturalis quo-
 ad substantiam p. 171
 n. 602
 Operatio supernaturalis quo-
 ad modum n. 603
 Opinio p. 293 n. 655
 Opinio temeraria p. 294 n.
 708
 Opitulatio p. 164 n. 574
 Opobalsanum p. 404 n. 217
 Oraculum p. 332 n. 954
 Oratio p. 314 n. 819
 Oratio mentalis n. 822
 Oratio vocalis n. 823
 Oratio merè vocalis n. 823
 Oratio privata n. 24

Oratio publica n. 825
 Oratio Christi, etiam nunc in
 caelo p. 378 n. 62, 63
 Ordo p. 69 n. 421
 Ordo originis p. 422
 Ordo originis in divinis n.
 420
 Ordo Sacramentum p. 454
 n. 453
 Ordines septem p. 455 n. 459
 Ordo major n. 461
 Ordo sacer n. 460
 Ordo minor & non sacer n.
 462
 Ordinum majorum materia &
 forma duplex, p. 456 n.
 464 & seq.
 Ordo presbyteratus duplex
 n. 463
 Ordo impedimentum Ma-
 trim. p. 475 n. 567 & seq.
 Ordinandi à quo Episcopo p.
 457 n. 472
 Ordinum minorum materia
 & forma p. 457 n. 469
 Ordinis Minister n. 470
 Ordinis effectus n. 471
 Orthodoxus p. 200 n. 74
 Oscula, &c. p. 483 n. 604

P.

Pactum p. 257 n. 425
 Pactum tacitum p. 281 n.
 596
 Palpo p. 260 n. 446
 Palpatus p. 455 n. 463
 Paradisus p. 487 n. 634
 Parapherna p. 249 n. 381
 Pars superior animæ p. 87 n.
 54
 Pars inferior animæ n. 55
 Parochiani p. 479 n. 581
 Participans p. 260 n. 448
 Passio p. 91 n. 87 p. 380 n.
 70, 72

Passio corruptiva p. 85 n. 46
 Passio perfecta n. 47
 Passio corporalis p. 380 n. 74
 Passio animalis n. 73
 Patet in divinis p. 70 n. 426
 & seq.
 Paternitas spiritualis p. 469
 n. 541
 Patientia p. 353 n. 1067
 Patriarchatus p. 455 n. 463
 Patronatus, vide, lus patro-
 natus.
 Pauperies p. 282 n. 602
 Paupertas religiosa p. 319 n.
 Peccatum

INDEX

Peccatum p. 135 n. 393, 394
 Peccatum habituale p. 136 n. 395
 Peccatum actuale n. 396
 Peccatum commissionis n. 399
 Peccatum omissionis, n. 400
 quando incurritur, p. 137 n. 402
 Peccatum cordis n. 403
 Peccatum oris n. 404
 Peccatum contra Deum p. 138 n. 407
 Peccatum contra proximum n. 408
 Peccatum contra peccantem n. 409
 Peccatum ex passione n. 410
 Peccatum ex infirmitate ibid.
 Peccatum ex ignorantia n. 411
 Peccatum ex malitia n. 412
 Peccatum in Patrem, in Filium, &c. ibid. & p. 139 n. 413
 Peccatum spirituale n. 414
 Peccatum carnale n. 416
 Peccatum mortale n. 418
 ut fieri possit veniale p. 140 n. 423
 Peccatum veniale p. 140 n. 424
 Peccatum veniale ex genere n. 426
 ex parvitate materiæ n. 427
 ex deliberationis defectu p. 141 n. 428
 Peccatum veniale improprie n. 429
 Peccatum veniale ex causa n. 430
 Peccatum veniale ex eventu n. 431
 Peccatum veniale ex genere potest fieri mortale n. 432
 433, 434

In peccato veniali constituitur ultimus finis directe n. 433 vel indirecte n. 434
 Peccatum originale p. 143 n. 440
 ut sit voluntarium, n. 443
 ejus formale n. 444
 & materiale n. 446 effectus p. 441 n. 447
 Peculatus p. 267 n. 487
 Peculium p. 448 n. 373
 Peculium castrense n. 374
 Peculium quasi castrense n. 375
 Peculium adventitium n. 376
 Peculium profectitium p. 249 n. 377
 Pecunia p. 283 n. 608
 Pedagium p. 288 n. 652
 Pensio Ecclesiastica p. 298 n. 735
 Peregrinus teneretur &c. p. 358 n. 1104
 Perfectio p. 21 n. 109
 Perfectio simpliciter p. 21 n. 110
 Perfectio secundum quid p. 22 n. 111
 Perfectio in Deo quid n. 118
 Perfectiones divinarum participatione in creaturis, p. 18 n. 89
 Perfectum p. 20 n. 102
 Perfectum positive p. 20 n. 103
 Perfectum negative p. 21 n. 104
 Perfectum privative n. 105
 Perfectum secundum quid n. 106
 Perfectum absolute n. 107
 Perfectum per essentiam n. 103
 Perichosis p. 69 n. 419
 Periculum p. 106 n. 339
 Periculum mortis p. 428 n. 338
 K k 4 Permissio

GRANADA

I N D E X.

- Permissio peccati p. 52 n. 329
 Permutatio p. 274 n. 545 p.
 299 n. 745
 Perfcitas p. 57 n. 368
 Perseverantia, p. 182 n. 672
 & seq. p. 194 n. 35 p. 354
 n. 1079
 Persona p. 59 n. 374. 375 p.
 372 n. 33
 Personalitas p. 60 n. 376 p.
 68. n. 418
 Personatus p. 297 n. 725
 Pertinacia p. 204 n. 99 p.
 355 n. 1081
 Petitio veniæ p. 419 n. 298
 Pietas p. 342 n. 1008
 Pignus p. 287 n. 634
 Plagium p. 266 n. 486
 Pœna p. 151 n. 482
 Pœna vindicatoria n. 484
 Pœna satisfactoria n. 485
 Pœna medicinalis p. 152 n.
 486
 Pœna spiritalis n. 487
 Pœna damni p. 487 n. 633
 Pœna sensus n. 632
 Pœna conventionalis p. 278
 n. 576, 579
 Pœna judicialis n. 577
 Pœna legalis n. 578
 Pœna diversæ Ecclesiæ patien-
 tis p. 20 n. 118, 119
 Pœnalitas p. 152 n. 489
 Pœnitentia p. 412 n. 257
 Pœnitentia virtus p. 414 n.
 262
 Pœnitentia actus n. 263
 Pœnitentia pœnitentialium
 Canonum p. 372 n. 370
 Pœnitentiæ partes p. 413 n.
 258, 259
 Pœnitentiæ materia, remota,
 proxima ibid.
 Pœnitentiæ forma p. 413 n.
 260, 261
 Pœnitentiæ obligatio, p. 414
 n. 264, 265, p. 415 n. 26
 Poligamia p. 477 n. 571
 Pollicitatio p. 269 n. 508
 Pollutio p. 363 n. 1132
 Pontifex p. 204 n. 100
 ejus potestas n. 101, 102
 Pontifex ex Cathedra defi-
 niens p. 205 n. 103, 105,
 106
 Portorium p. 288 n. 655
 Possessio p. 245 n. 356 p.
 252 n. 397
 Possessio facti n. 357
 Possessio juris p. 246 n. 358
 Possessio bonæ fidei n. 359
 Possessio malæ fidei n. 360
 Possessio justa n. 361
 Possessio injusta n. 362
 Possessio colorata n. 363
 Possessio non colorata p. 247
 n. 364
 Possessio naturalis p. 368 n. 370
 Possessio civilis n. 369, 371
 Possessio civilissima n. 372
 Possessio beneficii p. 299 n.
 748
 Possessionis continuatio p.
 253 n. 398
 Possibile & impossibile p. 42
 n. 283
 Possibile absolutum p. 42
 n. 284
 Possibile respectivum n. 285
 Posterioritas originis p. 70
 n. 425
 Postliminium p. 254 n. 403
 Postulatio p. 299 n. 742
 Potentia objectiva p. 17 n. 76
 Potentia subjectiva p. 17 n.
 77
 Potentia seu omnipotentia
 Dei p. 41 n. 275, 276
 Potentia divina ad intra p.
 42 n. 277
 Potentia ad extra p. 42 n. 278
 Potentia ordinata p. 42 n. 279
 Potentia

I N D E X.

- Potentia absoluta p. 42 n. 280
 Potentia divina. infinita intensivè & extensivè &c. p. 42 n. 281
 Potentia obedientialis p. 43 n. 290 & seq.
 Potentia obedientialis activa p. 44 n. 295
 Potentia obedientialis passiva n. 294
 Potentia libera p. 97 n. 127
 Potestas p. 426 n. 326
 Potestas politica p. 154 n. 457
 Potestas legitima p. 236 n. 297
 Potentia activa p. 87 n. 58
 Potentia passiva n. 59
 Potentia naturalis p. 87 n. 57
 Potestas excellentiæ p. 377 n. 59
 Potestas ligandi & solvendi p. 426 n. 327
 Potestas Ordinis p. 426 n. 328
 Potestas jurisdictionis n. 329
 Potestas ordinaria n. 330
 Potestas delegata n. 331
 Potestas subdelegata n. 332
 Potestas clavium p. 436 n. 371, 272
 Potestates p. 76 n. 471
 Præbenda p. 296 n. 719
 Præcepta moralia p. 155 n. 504
 Præcepta ceremonialia n. 505
 Præcepta judicialia n. 506
 Præceptum p. 153 n. 493
 Præceptum affirmativum n. 508
 Præceptum negativum n. 509
 Præceptum fidei p. 203 n. 89, 90
 Præceptum dilectionis Dei & prox. p. 222 n. 103 & seq.
 Præcipitatio p. 234 n. 281
 Prædestinate p. 46 n. 304
 Prædestinationio p. 46 n. 304, 305 & seq. p. 47 n. 308, 309 & seq.
 Prædestinationis causa p. 49 n. 314
 Prædestinationis effectus n. 315, 316
 Prædeterminatio p. 118 n. 289
 Prædium urbanum p. 245 n. 354
 Prædium rusticum n. 355
 Præminentia p. 296 n. 726
 Prælatura p. 297 n. 723
 Præparatio beneficiorum Dei p. 48 n. 310
 Præscientia divina p. 34 n. 221
 Præscitum p. 35 n. 222
 Præscriptio p. 159 n. 542 p. 251 n. 388, 389, 390
 Præscriptio quoad tempus p. 253 n. 398, 399
 Præscriptio dicitur non procedere p. 253 n. 400
 Dicitur dormire ibid.
 Dicitur interrumpi ibid.
 Præscriptio transfert dominium p. 294 n. 401
 Præsentatio p. 299 n. 740
 Præsumere p. 292 n. 680
 Præsumptio p. 215 n. 164 p. 292 n. 681 p. 354 n. 1075
 Præsumptio juris n. 682
 Præsumptio liquida n. 683
 Præsumptio modica n. 684
 Præcarium p. 285 n. 620
 Præcium p. 283 n. 909
 Præcium justum p. 610
 Præcium legitimum n. 611
 Præcium vulgare n. 612
 Præcium rigorosum p. 284 n. 613
 Præcium medium n. 614
 Præcium infimum n. 615
 Præcium temporale in Simonia

INDEX.

- nia p. 301 n. 760, 761
 Presbyteratus p. 455 n. 463
 Primatus ibid.
 Primitia p. 329 n. 930
 Primitiva n. 931
 Primogenita p. 240 n. 318 p.
 329 n. 931
 Primum vera p. 7. n. 22, 23
 Primum agens p. 118 n. 288
 Principatus p. 76 n. 472
 Principalis obligatus ad re-
 situationem p. 262 n. 460
 & seq. p. 263
 Principia speculabilia p. 128
 n. 345
 Principia agibilia n. 346
 Principiatum p. 64 n. 393
 Principium p. 63 n. 388 p. 64
 n. 392
 Principium primum non po-
 test ab alio procedere, n.
 391
 Principium totius divinitatis
 p. 64 n. 394
 Prioritas originis p. 70 n,
 424
 Privilegium p. 159 n. 540
 Privilegium Canonis & fori
 p. 446 n. 420
 Probatio p. 292 n. 685
 Probatio judicialis n. 686
 Probatio plena n. 690
 Probatio semiplena p. 293 n.
 691
 Processio p. 61 n. 379 p. 62 n.
 384
 Processio ad intra n. 380 p.
 62 n. 385
 Processio ad extra n. 381 p.
 62 n. 386
 Processiones duæ in sanctissi-
 ma Trinitate n. 387
 Prodgalitas p. 351 n. 1056
 Producere produci p. 64 n.
 397
 Productio p. 78 n. 486
 Productio activa p. 64 n. 395
 Productio passiva p. 64 n. 396
 Promissio p. 268 n. 499
 Promissio onerosa p. 269 n. 511
 Promissionis obligatio n. 509
 & seq.
 Promulgatio legis p. 154 n. 498
 Propassio p. 380 n. 71
 Prophetia p. 163 n. 569
 Proportio p. 237 n. 307
 Proportio arithmetica n. 308
 Proportio geometrica p. 233
 n. 309, 310
 Propositio hæretica p. 205
 n. 107
 Propositio erronea n. 108
 Propositio temeraria n. 109
 Propositio male sonans n. 170
 Propositio periculosa n. 111
 Propositio errorem sapiens p.
 206 n. 112
 Propositio scandalosa num.
 113
 Propositio piarum autium of-
 fensiva n. 114
 Propositio identica p. 409
 n. 242
 Propositum Dei p. 49 n. 317
 Propositum p. 268 n. 498 p.
 419 n. 294
 Propositum non peccandi n.
 295
 Proprietas p. 56 n. 360 p. 68
 n. 416 p. 241 n. 334
 Proprietas personalis p. 68
 n. 417
 Providentia p. 45 n. 299 p.
 233 n. 274
 Providentia æterna executio
 temporalis n. 299 & 300
 Proximus noster p. 218 n. 184
 Prudentia p. 233 n. 267 &
 seq.
 Prudentia carnis p. 234 n.
 285
 Prudentia munia p. 233 n. 271
 Pudicitia

Pud
 pud
 Fun
 Fur

Q
 Qua
 12
 Qua
 n
 Qui

R

Rad
 Rad
 Ran
 Rap
 Rap
 2
 Rap
 n
 Rap
 tr
 Rati
 Rec
 Rec
 3
 Rec
 Rati
 3
 Rat
 Rat
 Rat
 n
 Rap
 Rec
 Rec
 Rea

I N D E X.

pudicitia	p. 359 n. 1133	Puffillanimitas	p. 354. nu.
pudor	n. 1114	1074	
Punctum fidei	p. 179 n. 49	Pytomantia	p. 333 n. 960
Purgatorium	p. 428 n. 636	Pythonifmus	n. 957.

Q

Qualitatis prima species	p. 128 n. 339	Quid circumstantia	n. 319
Quando circumstantia	p. 124 n. 324	Quis, circumstantia	n. 318
Quasi domicilium	p. 479 n. 583	Quomodo, circumstantia	n. 323
Quibus auxiliis	p. 123 n. 321	Quoties	p. 124 n. 325
		Quidditas	p. 55 n. 350, 351 p. 371 n. 26

R.

Radius	p. 40 n. 260	Receptacula animarum	p. 487 n. 614 seq.
Radius rectus	n. 261	Reconventio	p. 254 n. 404
Radius reflexus	n. 262	Reditus	p. 275 n. 555
Radius refractus	n. 264	556	
Rancor	p. 366 n. 1151	Regula actus humani	p. 121 n. 310
Rapina	p. 266 n. 485	Relatio	p. 68 n. 415
Raptus, seu extasis	p. 41 n. 275	Relationes divinae	quatuor ibid.
Raptus luxuriae species	p. 362 n. 1125	Religio	p. 319 n. 866 p. 306 n. 772 779
Raptus impedimentum Matrimonii	p. 480 n. 593	Religionis objectum, dignitas	ibid.
Ratio	p. 234 n. 275	Reliquiae	p. 311 n. 805 ad- randa ibid.
Recta ratio	p. 121 n. 311	Reliquiae peccati	p. 253 n. 449
Recta ratio speculativa	num. 312	Reprefalia	p. 227 n. 49
Recta ratio practica	n. 313	Representare	p. 287 n. 637
Ratio superior	p. 129 n. 349	Reprobatio negativa	p. 50 n. 323, 324
Ratio inferior	n. 350	Reprobatio positiva	p. 51 n. 325, 326
Ratiocinari	n. 348	Reprobationis causa	n. 324, 326
Rationes insufficientes	p. 294 n. 712	Reprobationis effectus	n. 327 328
Rationes sufficientes	n. 718		
Reatus	p. 291 n. 667	Reprobus	
Reatus culpa	p. 150 n. 480		
Reatus peccati	p. 151 n. 481		

I N D E X.

- . 254
 p. 255
 n. p.
 . 418
 is p.
 ratio-
 s, n.
 o. 262
 ati p.
 p. 265
 p. 485
 n. 680
 morti-
 . 280
 a, 667
 ibid
 nu.
 mpo-
 . 133
 , res
 um &
 64 &
 um n.
 a n.
 atiam
 p. 399
 n. 193
 ficium
- Sacrificium p. 312 n. 806 p.
 410 n. 245
 Sacrificium Latreuticum p.
 312. n. 808
 Sacrificium impetratorium p.
 313 n. 810
 Sacrificium Eucharisticum n.
 811
 Sacrificium propitiatorium n.
 813
 Sacrificium Missæ p. 409 n.
 244
 ejus effectus p. 411. n.
 247 n. 250 & seq.
 valor infinitus, & finitus
 n. 248. 249
 ejus applicatio n. 254
 & seq.
 Sacrilegii species p. 339 nu.
 993
 Sacrilegium n. 993 p. 361 n
 1122, 1123
 Sagacitas p. 214 n. 277
 Sanctitas p. 18 n. 84
 Sanctitas per essentiam n. 87
 Sanctitas per participationem
 n. 88
 Sanctitas moralis p. 389 n:
 120
 Sanctitas legalis n. 121
 Sanctitas formalis n. 122
 Sanctum per essentiam p. 18 n.
 85
 Sanctum per participationem
 n. 86
 Sanguis p. 408 n. 230
 Sanguis perfectus n. 231
 Sanguis alimentarius n. 232
 Sanguis in forma consecratio-
 nis p. 407 n. 229
 Sapientia p. 6 n. 19, 20 p.
 153 n. 564 p. 181 n. 663
 Satisfactio p. 255 n. 409
 Satisfactio p. 255 n. 414 p.
 428 n. 340 p. 429 n. 343 &
 344
- Satisfactio voluntaria n. 342
 Satisfactio sacramentalis nu.
 342
 Satisfactionem mutare p. 430
 n. 350
 Satisfactionem injungere, ac-
 ceptare, implere, p. 429 n.
 346
 Satispassio n. 345
 Scandalum p. 229 n. 253, 254
 Scandalum activum p. 230 n.
 255
 Scandalum activum formale
 n. 256
 Scandalum activum interpre-
 tativum n. 257
 Scandalum passivum n. 258
 Scandalum passivum datum
 & acceptum, p. 231 n. 259
 Scandalum passivum accep-
 tum tantum n. 260
 Scandalum pharisaicum nu.
 261
 Scandalum infirmorum nu.
 262
 Scandalum infirmorum ac-
 ceptum tantum n. 263
 Scandalum infirmorum ac-
 ceptum & datum n. 264
 Scandalum vitandum n. 265
 Scandalum confitendum p.
 232 n. 266
 Scientia p. 5 n. 27
 Scientia speculativa p. 5 n. 17
 Scientia practica p. 5 n. 18
 Scientia divina p. 33 n. 209
 Scientia visionis n. 215
 Scientia simplicis intelligen-
 tiæ n. 211
 Scientia necessaria p. 34 n.
 214
 Scientia naturalis n. 215
 Scientia libera n. 216
 Scientia conditionalium n.
 217
 Spectat ad scientiam sim-
 plicis

I N D E X

plicis intelligentiæ ibid.
 Scientia approbationis p. 34
 n. 218
 Scientia Dei speculativa nu.
 219
 Scientia Dei practica num.
 220
 Schisma p. 208 n. 122
 Schismaticus n. 123
 Scitum p. 197 n. 47
 Scriptura sacra p. 9 n. 38
 Scrupulus p. 133 n. 370
 & seq.
 Scrupulus antecedens, conco-
 mitans, consequens n. 375
 ad Scrupulum concurrunt
 &c. n. 374
 Securitas p. 354 n. 1073
 Semicontractus p. 257 n. 424
 Seminalis ratio p. 386 n. 106
 Sempiternitas p. 27 n. 160
 Sensualitas p. 89 n. 73, 74
 Sensus p. 88, n. 60
 Sensus internus n. 61
 Sensus externus n. 62
 Quotuplex uterque n.
 63
 Sensus Scripturæ p. 9 num.
 40
 Sensus litteralis p. 10 n. 43
 Sensus litteralis proprius n.
 43
 Sensus metaphoricus num.
 44
 Sensus mysticus p. 11 n. 48
 Sensus allegoricus n. 50
 Sensus tropologicus n. 51
 Sensus anagogicus p. 12 n.
 52
 Sensus moralis mysticus &
 litteralis n. 51
 Sensus compositus p. 35 n.
 225
 Sensus divisus n. 226
 Sententia p. 94 n. 103 p. 289
 n. 657

Sententia probabilis p. 134
 n. 386
 Sententia improbabilis p. 135
 n. 392
 Sententia probabilis specula-
 tivè n. 391
 Sententia probabilior p. 135
 n. 387
 Sententia improbalis n. 388
 Sententia tuta n. 389
 Sententia tutior n. 390
 Sententia transit in rem judi-
 catam p. 290 n. 659
 Sententia condemnatoria p.
 438 n. 379
 Sententia declaratoria num.
 380
 Sententia comminatoria n.
 381
 Sententiæ p. 439 n. 386, 387
 Seraphim p. 75 n. 466
 Sermo p. 71 n. 432
 Sermo sapientiæ p. 163 n. 564
 Sermo scientiæ n. 565
 Servilis conditio p. 465 n. 522
 Servilis timor, vide, Ti-
 mor.
 Servilitas timoris p. 216 n.
 172
 Servitus p. 243 n. 343 p.
 465 n. 513
 Servitus passiva n. 344
 Servitus passiva realis n. 345
 Servitus passiva personalis n.
 346
 Servitus passiva mixta n. 347
 Servitus activa n. 348
 Servitus activa realis n. 349
 Servitus activa personalis n.
 350
 Servitus activa mixta n. 351
 Servitus urbana n. 352
 Servitus rustica p. 245 n. 353
 Servus, serva p. 465 n. 513
 sicut seipsum p. 219 n. 187
 188

Sigillum

I N D E X

Sigillum Confessionis p. 425
 n. 323
Signatum p. 390 n. 123
Signum p. 390 n. 123
Signum naturale n. 124
Signum ex instituto n. 125
Signum divinum n. 126
Signum divinum practicum p.
 391 n. 127
Signum spirituale n. 128
Signum visibile n. 129
Simonia p. 301 n. 759 p. 303
 n. 767
Simonia realis p. 304 n. 769
Simonia mentalis p. 770
 n. 771
Simonia conventionalis n. 772
Simonia purè conventionalis
 p. 305 n. 773
Simonia conventionalis mix-
 ta n. 774
Simonia confidentia n. 775
Simonia juris divini n. 776
Simonia juris humani n. 777
Simonia malitia p. 303 n.
 767
 dicitur hæresis p. 303
 n. 368
Simplicitas p. 18 n. 80
Simulatio p. 349 n. 1046
Sinus Abrahæ p. 488 n. 637
Sobrietas p. 356 n. 1091
Societas p. 284 n. 617
Sodomia diabolica p. 363 n.
 1127
Sodomia bestialis num. 1128
Sodomia ejusdem sexus nu.
 1129
Sodomia diversi sexus num.
 1130
Solertia p. 234 n. 278
Sollicitudo temporalium p.
 234 n. 289
Sollicitudo futurorum n. 290
Solutio p. 255 n. 412
Somnium p. 332 n. 955

Sors p. 280 n. 586 p. 335 n. 974
Sors diviloria n. 975
Sors consultoria n. 976
Sors divinatoria n. 977
Sors, Sortitio, Sortilegium,
 Sortilegi, Sortiarii n. 978
Sors illicita ibid.
Spatium p. 25 n. 140 141
Spatium reale n. 142 n. 143
Spatium imaginarium p. 25
 n. 145
Species p. 39 n. 252
Species intelligibilis n. 253
Species impressa n. 254
Species expressa n. 255
Species sacramentales p. 407
 n. 226
Spetare p. 214 n. 157
Spes p. 93 n. 96
Spes naturalis p. 212 n. 151
Spes Theologica p. 213 n.
 152, 154
Spes viva p. 214 n. 158
Spes formata n. 159
Spes informis n. 160
Spes ut fertur in Deum p. 215
 n. 165
Spes ut obligat n. 166, 167
Spes venia p. 419 n. 296
Spirituale in Simonia p. 301
 n. 762
Spirituali annexum n. 763
 & seq.
Spiritus Sanctus p. 71 n. 437,
 438
 non est Pater Christi p.
 387 n. 110
Splendor p. 40 n. 263
Sponfa p. 459 n. 453
Sponsalia n. 482
Sponsio p. 288 n. 642
Sponsus p. 459 n. 483
Spontaneum p. 101 n. 147
Spontaneitas n. 148
Spurius p. 272 n. 532, 533
Status p. 318 n. 864, 865
 Status

I N D E X.

Status naturæ puræ p. 180 n.
 656
 Status naturæ integræ n. 657
 Status naturæ lapsæ n. 658
 Status naturæ reparatæ n. 659
 Status Religiosus p. 319 n.
 865, 866
 esse in statu peccati mor-
 talis p. 430 n. 347
 Stipes p. 467 n. 528
 Stipulatio p. 270 n. 514
 Studioſitas p. 366 n. 1153
 Studioſitatis officium n. 1156
 Studium n. 1154
 Stupor p. 355 n. 1088
 Stuprum p. 362 n. 1124
 Subalternatio ſcientiarum p.
 2 n. 9
 Subreptio p. 318 n. 861
 Subſiſtentia p. 57 n. 367 p.
 371 n. 29
 Subſiſtere p. 57 n. 366
 Subſtantia p. 55 n. 353, 354
 Subſtituere p. 273 n. 538
 Subſtitutio n. 536, 537
 Subſtitutio vulgaris n. 539
 Subſtitutio pupillaris n. 540
 Subſtitutio exemplaris n. 541
 Subſtitutio reciproca n. 542
 Subſtitutio militaris n. 544
 Subſtitutio fideiſſimonia
 n. 543

Subtilitas p. 85 n. 48
 Suffragium p. 436 n. 367
 Suffragium Eccleſiaſticum n.
 368
 Suggestio p. 146 n. 461
 Superbia p. 365 n. 1147
 Superficies p. 25 n. 144
 Superſtitio p. 329 n. 936, 937
 Superſtitio veri numinis p.
 330 n. 939
 Superſtitio falſi numinis n.
 944
 Suppoſitalitas p. 58 n. 371 p.
 371 n. 30
 Suppoſitum n. 372 p. 372 n.
 32
 Suſpenſio p. 443 n. 40
 Suſpenſio totalis p. 344 n.
 505
 Suſpenſio partialis n. 406
 Suſpenſio perpetua n. 407
 Suſpenſio ad tempus n. 408
 Suſpenſus ab uno ordine n.
 409
 Suſpicio p. 293 n. 699
 Suſpicio temeraria p. 291 n.
 677
 Suſpicio probabilis p. 292
 n. 678
 Suſpicio violenta n. 679
 Synonima p. 394 n. 147
 Syntereſis p. 128 n. 344

T.

T Allia, vide, Tributum
 Temeritas p. 3, 1 n. 1061
 Temperantia p. 355 n. 1084
 Tempus continuum p. 26 n.
 157
 Tempus diſcretum p. 27 n.
 158
 Tentatio p. 147 n. 460 p. 338
 n. 989
 Tentatio Dei n. 990

Tentatio Dei explicita p. 338
 n. 991
 Tentatio Dei implicita nu-
 992
 Teſtamentum p. 270 n. 515
 Teſtimonium p. 291 n. 671
 n. 668
 Teſtis idoneus n. 669
 Teſtis minus idoneus num-
 670

Teſtis

Teſt
 jo
 The
 The
 The
 The
 The
 Theo
 Theo
 Theo
 Theſ
 Theſ
 n.
 Thro
 Tim
 Tim
 n.
 Tim
 Tim
 n.
 Tim
 ta
 Tim
 Tim
 V.
 13
 Vagi
 Vari
 Vbic
 Vect
 Ven
 Vera
 34
 Verb
 n.
 Verb
 41

INDEX.

- n. 48
n. 367
um n.
- n. 461
. 1147
n. 144
86,937
nis p.
- nis n,
371 p.
372 n.
n. 40
344 n,
n. 406
n. 407
n. 408
line n.
n. 699
291 n.
p. 292
n. 679
n. 147
n. 344
- Testis omni exceptione major, vide, Testis idoneus.
- Theologia p. 1 n. 1, 2
Theologia via n. 3
Theologia patria n. 4
Theologia naturalis n. 5
Theologia supernaturalis p. 1 n. 6
Theologia mystica p. 3. n. 10
Theologia positiva, n. 11
Theologia scholastica, n. 13.
Theologia moralis, n. 12
Thesaurus, p. 250 n. 386, 387
Thesaurus Ecclesie p. 432 n. 352
Throni, p. 76 n. 468
Timiditas, p. 351 n. 1063
Timor, p. 97 n. 125. p. 216 n. 168
Timor mundanus, n. 169
Timor servilis, n. 170
Timor servilis cum servilitate, n. 171
Timor servilis absque servilitate, n. 173
Timor initialis, n. 174
Timor filialis, p. 217. n. 17
Timor reverentialis, n. 176
- Titulus, p. 247 n. 365. p. 252 n. 394
Titulus verus. n. 386
Titulus presumptus, n. 367
Titulus probabiliter presumptus, p. 252 n. 394
Tolerati censurati p. 439 n. 386 n. 389
Non tolerati, p. 440 n. 390
Tonfura, p. 454 n. 458
Traditio, p. 210 n. 137, 138
Traditio fidei, n. 140
Traditio rituum, n. 141
Traditio morum, n. 142
Traditio divina, n. 144
Traditio divina externa, p. 211 n. 146
Traditio divina interna, n. 147
Traditio Apostolica, n. 149
Traditio Ecclesiastica, n. 150
Tradux. p. 386 n. 109
Transactio, p. 255 n. 408
Transsubstantiatio, p. 406 n. 224
Trebellanica, p. 273 n. 535
Trinitas, p. 54. n. 344
Trinitaria p. 96. n. 121
- V.
- V Acuitas, p. 25 n. 139
Vacuum, p. 24 n. 136
137
Vagi, p. 479 n. 584
Vaticinium, p. 332 n. 956
Ubiquitas, p. 23 n. 126
Vestigal, p. 288 n. 650
Venditio, p. 283. n. 605
Veracitas, p. 31, n. 192 p. 346 n. 102
Verba in Sacramentis, p. 392 n. 135
Verbum mentale, p. 71. n. 430
- Verbum vocale, n. 431
Verbum in divinis, p. 71 n. 433
Verbum nunquam dimisit, &c. p. 374 n. 40
Verecundia, p. 355 n. 1087
Veritas p. 30 n. 186
Veritas in essendo, p. 30 n. 187
Veritas in cognoscendo nu. 188
Veritas in enunciando, nu. 189
Veritas in loquendo, n. 190
L I Veritas
- Testis

I N D E X.

- Veritas executionis, n. 191
 Veritas moralis, vide, Veracitas
 Veritas juramenti, p. 321
 n. 880
 Vermis damnatorum, p. 487
 n. 633
 Verum, p. 30 n. 180
 Verum in essendo, n. 181
 Verum in cognoscendo, nu.
 182
 Verum in enunciando, num.
 183
 Verum in loquendo, n. 184
 Verum in exequendo, n. 185
 Vestibulum Paradisi, p. 207
 n. 120
 Vi verborum formæ, &c. p.
 408 n. 232 240
 Via, p. 486. n. 626
 Viator, p. 486, n. 624. 625 p.
 187 n. 702
 Vicarius Christi, p. 204 n.
 102.
 Videre aliquem in verbo, p.
 40 n. 265
 Videre cognitione matutina,
 vespertina, &c. n. 265, 266
 Vindicatio, p. 346 n. 1029
 Vindicta, p. 364. n. 1136
 Vindicta privata, p. 346. n.
 1030. 1031
 Violentia, p. 304 n. 169. 170
 Violentum, n. 167, 168, 170
 Virginitas, p. 359 n. 1110,
 1111
 Virgo, p. 486. n. 622
 Virus, p. 188 n. 2. p. 189
 n. 7, 9 p. 190 n. 10
 Virtus divina, n. 12
 Virtus humana, p. 191 n.
 13
 Virtus acquisita, n. 14
 Virtus infusa, n. 15, 16
 Virtus infusa per se, num.
 17, 18
 Virtus infusa per accidens,
 n. 20
 Virtus moralis, p. 192 n. 22
 Virtus intellectualis, n. 23
 Virtus Philosophica, n. 24
 Virtus Christiana, n. 25
 Virtus vera n. 26
 Virtus informis, p. 129 n.
 27
 Virtus formata, p. 139 ibid.
 Virtus imperfecta, n. 29,
 31 & 33
 Virtus perfecta, n. 30, 32, 34
 Virtus heroica p. 194 n. 36
 Virtus Cardinalis, p. 232 n.
 37, 267
 Virtus Theologica, p. 194
 n. 38
 Virtus annexa justitiæ, p. 341
 n. 1006, p. 342 n. 1007
 Virtutes, p. 76 n. 470
 Virtutis subjectum, p. 189,
 n. 8
 Virtutum forma, p. 193 n. 28
 Virtutum Theologicarum ob-
 jectum, p. 195 n. 39
 Vis & metus impedimentum
 Matrimonii, p. 473 n. 562
 ut dirimat Matrimonium
 p. 472 n. 563 & seq.
 ut revalidetur Matrimo-
 nium vi contractum, p.
 475 n. 566
 Visio beatifica, p. 38 n. 251
 p. 83 n. 27, 29, 32, 36
 Visio intuitiva, p. 38 n. 250
 Visio Dei intuitiva, n. 251
 Visum, p. 197 n. 46
 Vita Dei, p. 29 n. 170, 171
 Vita per essentiam, n. 172
 Vita prima, p. 29 n. 173, 174
 Vita substantialis, ibid.
 Vita secunda, p. 29 n. 175
 Vitium contra naturam p. 362
 n. 1126
 Vivens, p. 28 n. 165
 vivens

I N D E X.

- Vivens intellectuale, n. 366
 Vltima voluntas, p. 270 n. 516
 Vnio, p. 368 n. 8
 Vnio hypostatice, p. 369 n. 11, 12, 14
 Vnio hypostatice activa n. 9
 Vnio hypostatice passiva, n. 10
 Vnio substantialis, p. 370 n. 16
 Vnio subsistentialis n. 17
 Vnio essentialis, n. 18
 Vnionis hypostatice causa p. 369 n. 13
 Vnitas, p. 16 n. 72
 Vnitas affirmativa ibid.
 Vnitas iudiciua p. 17 n. 74
 Vnum affirmatiue p. 16 n. 71
 Vnum exclusiue, p. 17 n. 73
 Vocatio secundum proposi-
 tum, p. 50 n. 319
 Volitio, p. 100 n. 137
 Voluntarium, n. 151
 Voluntarium perfectum, n. 152
 Voluntarium imperfectum,
 n. 153
 Voluntarium directum, p. 103 n. 158
 Voluntarium indirectum, n. 159
 Voluntas, p. 112 n. 222
 Voluntas diuina, p. 36 n. 231 p. 381 n. 77
 Voluntas diuina, unica mul-
 tiplex, p. 36 n. 232
 Voluntas beneplaciti, p. 37
 n. 233
 Voluntas signi, p. 37 n. 234
 & seq.
 ut se habet ad volunta-
 tem beneplaciti, p. 37 n. 241
 Voluntas antedecens, n. 242
 244
 Voluntas consequens, p. 38
 n. 243, 245
 Voluntas absoluta n. 246
 Voluntas conditionata n. 247
 Voluntas efficax, p. 38 n. 248 p. 113 n. 224
 Voluntas inefficax p. 38 n. 249 p. 113 n. 225
 ut sit in Deo p. 38 n. 249
 Voluntas creata sola causa
 peccati, p. 145 n. 449
 Voluntas diuina peccare non
 potest, n. 450
 Voluntas humana, p. 381 n. 78
 Voluntas ut natura n. 79 n. 80
 Voluntas ut ratio n. 81, 82
 Voluntas Christi n. 83
 Semper conformis diuinae
 voluntati, p. 382 n. 84
 p. 383 n. 90, 91
 Voluntas Christi, inefficax
 conditionata, naturalis,
 sensitiua, p. 383 n. 91
 Voluntas creata conformis di-
 uinae tripliciter, p. 382 n. 85
 Votum, p. 316 n. 840
 Votum absolutum, n. 841
 Votum conditionale, n. 842
 Votum merè conditionale, n. 843
 Votum conditionale pœnale,
 n. 844
 Votum expressum, n. 845
 Votum tacitum, p. 317 n. 846
 Votum reale, n. 847
 Votum personale, n. 448
 Votum mixtum, n. 849
 Votum solemnæ, p. 350 p. 465 n. 518
 Votum solemnè castitatis, p. 465 n. 520
 Votum simplex p. 377 n. 951
 Votum simplex dirimens Ma-
 trimonium, p. 466 n. 521
 L l 2 Votum

I N D E X.

Votum castitatis, p. 465 n. 519	Vfucapio p. 251 n. 391 392
Votum castitatis Religioſæ. p. 319 n. 867	Vfura, p. 279 n. 584, 587
Votum paupertatis Religioſæ n. 869	Vfura aperta, p. 280 n. 588
Votum obedientiæ Religioſæ p. 320 n. 871	Vfura palliata n. 589
Votum impedimentum Ma- trimonii, p. 466 n. 522 & ſeq.	Vfura realis, p. 281 n. 591
Votum quoad diſpenſationem p. 317 n. 852	Vfura mentalis n. 592, 593
irritationem n. 853	Vfura pure mentalis, n. 594
ſuſpenſionem n. 854	Vfura mentalis mixta, n. 595
interpretationem n. 855	Vfurarius reſtitutioni obno- xius, p. 281 n. 597
commutationem, n. 856	Vfus ſeu mos p. 159 n. 545
redemptionem n. 857	non Vfus legis n. 546
condonationem n. 858	Vfus actualis p. 241 n. 322
deſitionem conditionis p. 318 n. 859	Vfus juris p. 242 n. 336
deſitionem materiæ nu. 860	Vfus facti n. 337, 338
	Vfus fructus p. 243 n. 339
	Vfus fructus legalis, n. 340
	Vfus fructus conventionalis, n. 341
	Vfus fructus cauſſalis, num. 342

X.

X Ylobalſamum,

p. 403. n. 217

Z.

Z Elotes, p. 82 n. 119
Zelotypia, p. 96 n. 120

Zelus, bonus, malus p. 96 n.
119

F I N I S.

AMICE

AMICE LECTOR.

Cum forsax in meliorem tuam, aliorumque directionem, quadraginta quinque damnatas ab Alexandro VII. propositiones desideres libuit easdem huic libro annectere.

DECRETA.

SANCTISS. IN CHRISTO PATRIS

AC D. N. D.

ALEXANDRI
PAPÆ VII.

In Congregationibus Generalibus Sanctæ Romanæ
& Universalis Inquisitionis habitis,

Feria V. die 24. Septembris. 1665.

In Congregatione Generali Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram sanctis D. N. D. Alexandro Divina Providentia Papa VII. ac Eminentissimis & Reverendissimis D D. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana adversus hereticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis

SANCTISSIMUS D. N. audivit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem infœrentes, partim antiquatas iterum

DECRETA

rum fuscitari, partim noviter prodire : & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam indies magis excrefcere , per quam in rebus ad confcientiam pertinentibus modus opinandi irrepfit alienus omninò ab Evangelica fimplicitate , Sanctorum-que Patrum doctrina , & quem fi pro recta regula fideles in praxi fequerentur , ingens ereptara effet Christianæ vitæ corruptela. Quare , ne nullo unquam tempore viam falutis , quam fuprema veritas DEUS , cujus verba in æternum permanent, arctam effe definivit , in animarum perniciem dilatari , feu verius perverti contingeret , idem. Sanctiffimus D. N. ut oves fibi creditas ab eufmodi fpatiofa , lataque per quam itur ad perditionem, via , pro Pastoralifollicitudine in rectam femitam evocaret , earundem opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magiftris , & deindè Eminentiſſimis , & Reverendiſſimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus ferio commiſit. Qui tantum negotium ftrenue aggreſſi , eique fedulo incumbentes , & mature diſcuſſi , uſque ad hanc diem infraſcriptis propoſitionibus , ſuper unaquaque ipſarum ſua iuffragia Sanctitati. Sux ſigillatim expoſuerunt

1. Homo nullo unquam vitæ ſux tempore tenetur elicere actum fidei, ſpei, & charitatis, ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare , ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia aſſerens , Bullam Coenæ ſolum prohibere abſolutionem hæreſis, & aliorum criminum, quando publica ſunt , & id non derogare facultati Tridentini , in qua de occultis criminibus fermo eſt. Anno 1629. 18. Julii in Conſiſtorio Sacræ Congregationis Emin. Cardinalium , viſa & tolerata eſt.

ALEXANDRI VII.

4. Prælati Regulares possunt in foro conscientiaë absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurfa.

5. Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticū, non teneris denuntiare, si probare non possis.

6. Confessarius, qui in sacramentali Confessione tribuit Pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione; ac proinde non est denuntiandus.

7. Modus evadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est; Si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet Celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.

9. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio; alia parte stipendii sibi retenta.

10. Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre; Neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in confessione omiffa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam non tenemur in sequenti confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injustè reprobato.

14. Qui facit confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ

D E C R E T A

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem, non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publicè & coram gravissimis viris prædicta impingere nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest Innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam

20. Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quòd sit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet.

22. Non est contra justitiam, Beneficia non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat puta, quia non vult se subjicere præcepto.

24. Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione se procurasse pollutionem.

ALEXANDRI VII.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censi probabilis, dum non constet, rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similibus Propositionum examini cura, & studium impenderetur, interea idem Sanctissimus re maturè considerata statuit & decrevit, prædictas propositiones & unamquamque ipsarum, ut minimum tanquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet: ita ut quicumque illas aut conjunctim aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè publicè aut privatim tractaverit, nisi forsitan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Christi fidelibus cujuscumque conditionis dignitatis ac status, etiam speciali & specialissimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

DECRETA

Ioannes Lupus, Sanctæ Romanæ & Vniuersalis
Inquisitionis Not. &c.

Loco ✠ Sigilli.

Anno à Natiuitate D. N. IESVS CHRISTI
millesimo sexcentesimo sexagesimo quinto Indictione
tertia die verò 2. mensis Octobris, Pontificatus autem
Sanctissimi in Christo Patris D. N. D. Alexandri, Di-
uina Providentia Papæ VII. anno undecimo, supraditum
Decretum affixum, & publicatum fuit ad val-
vas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Aposto-
licæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitijs,
& consuetis Urbis, per me Carolum Melanum, ejus-
dem Sanctiss. D. N. Papæ & Sanctissimæ Inquisitionis
Cursorem.

FERIA QUINTA,
DIE DECIMA OCTAVA

Martij Anno 1666.

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ & Vniuersalis
Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Montis Quiri-
nalis coram Sanctiss. D. N. D. Alexandro Diuina Pro-
videntia Papæ VII. ac Eminentissimis, & Reverendissimis
DD. S. R. E. Cardinalibus, in tota Republica Chri-
stiana aduersus hæreticam pravitatem Generalibus In-
quisitoribus, à Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.

SANCTISSIMUS D. N. post latum decre-
tum die xxiv. Septembris proximè elapsi, quo
viginti

ALEXANDRI VII.

viginti octo Propositiones damnatae fuerunt; examinatis sedulo & accuratè usque ad hanc diem infrascriptis aliis quadragesimum quintum numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos & Reverendissimos D. D. Cardinales adversus hæreticam pravitatem Generales Inquisitores, eorum suffragia singillatim super unaquaque ipsarum audivit.

Propositio 29. In die Jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unus diei conficiant.

31. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque Eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit præcepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsentis, & crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientiae uti privilegiis suis, quæ sunt expressè revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ concessæ regularibus, & revocatæ à Paulo V. hodie sunt revalidatæ.

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti, sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

39. Illa

D E C R E T A

39. Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris, & pollutionis.

41. Non est obligandus concubiniarius ad ejectionem concubinaam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinariii, vulgo *regalo*, dum deficiente illa, nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent; & alia famula nimis difficile inveniretur.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro Anima relictum, non durat plus quam per decem annos.

44. Quoad forum conscientia, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.

45. Libri prohibiti donec expurgentur possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur.

Quibus maturè pensatis, idem Sanctissimus statuit, ac decrevit, prædictas Propositiones, & unquamque ipsarum, ut minimum, tanquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet: Ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputative, publicè aut privatim tractaverit, nisi forsitan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem: à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientia, & sub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis

dig
ma
qua

Ioan

mill

qua

tem

dr

pra

val

Ap

foli

eius

quis

ALEXANDRI V. II.

dignitatis, ac statûs, etiam speciali, & specialissimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Ioannes Lupus, Sanctæ Romane & Vniuersalis Inquisitionis Notar.

Locus ✠ sigilli.

Anno à Natiuitate D. N. IESV CHRISTI millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto, Indictione quarta, die verò 23, mensis Marij, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris D. N. D. Alexandri, diuina Providentia Papæ VII. anno undecimo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilica Principis Apostolorum, Cancellaria Apostolica, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis & consuetis Vrbs per me Carolum Melanum, eiusdem Sanctiss. D. N. D. Papæ & Sanctissima Inquisitionis Cursorem.

FERIA

FERIA QUINTA.

DIE II. MARTII.]

Anno 1679.

In Generali Congregatione S. Romane & Vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Vaticano coram Sanctissimo D. N. D. INNOCENTIO diuina Providentia Papa XI. ac Eminentissimis, & Reverendissimis Dominis S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana contra hereticam pravitatem Generalibus inquisitoribus à sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.

SANCTISSIMUS D. INNOCENTIUS PAPA XI. prædictus
 Soyium sibi à Deo creditarum saluti sedulo incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiiis à fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones partim ex diversis, vel libris, vel thesibus seu scriptis excerptas, & partim noviter adinventas Theologorum plurium examini, & deinde Eminentissimis, & Reverendissimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus inquisitoribus subiecit. Quibus propositionibus sedulo, & accuratè sapius discussis eorundem Eminentissimorum Cardinalium, & Theologorum votis per Sanctitatem Suam auditis. Idem Sanctissimus D. N. re postea maturè consideratâ statuit & decrevit pro nunc sequentes propositiones, & unamquamque ipsarum, sicut jacent, ut minimum tanquam scandalosas, & in praxi perniciosas, esse damnandas, & prohibendas,

PROPOS. DAMNATÆ.

das, sicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc Decretum alias propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati Suae quomodo libet, & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas ullatenus approbare

1. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.

2. Probabiliter existimo. Iudicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modo à probabilitatis finibus non exeat, consiliū aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quin-quenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possumus

8. Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obfit valetudini quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpâ, ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

INNOCENTII. XI.

12. Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis à se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.

17. Satis est; actum fidei semel in vita elicere.

18. Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo & fidei gloriosum consulo; tacere, ut peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis; immò cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides latè dicta ex testimonio Creaturarum, similivè motivo ad justificationem sufficit.

PROPOS. DAMNATÆ.

24. Vocare Deum in Testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propterquam vellet, aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.

26. Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

27. Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens & studiosa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu vel ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fustem percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.

INNOCENTII XI.

33. Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injustè impedièntem, ne vel hæreditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem injustè impedièntem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa grævda occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis furripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio non tenetur, ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus est. Etiam respectu ejusdem personæ, cum contractu retrovenditionis præviè inito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuuario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigitur tamquam ex justitia debitum.

43. Quidni nonnisi veniale sit detrahentis auctorita-

PROPOS. DAMNATÆ.

thoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Etsi hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro spiritali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spiritali, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spiritali aut è contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spiritali, immò etiam si sit finis ipsius rei spiritalis, sic ut illud pluris æstimetur, quam res spiritalis.

47. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores. & Ecclesiæ magis utiles, ipsi judicaverint ad Ecclesias promovent, Concilium, vel primo videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos; non verò dignos; vel tandem loquitur tertio quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stu-

INNOCENTII XI.

prandum virginem , & multoties eidem subservit deferendo scalam , aperiendo januam , aut quid simile cooperando , non peccat mortaliter si id faciat metu notabilis detrimenti puta ne à domino male tractetur , ne torvis oculis aspiciatur , ne domo expellatur.

52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

53. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, immò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare matutinum , & Laudes , potest autem reliquas horas , ad nihil teneri, quia major pars trahit ad se minorem.

55. Præcepto Communionis annuæ satisficit per sacrilegam corporis Domini manducationem.

56. Frequens Confessio , & Communio , etiam in his , qui gentiliter vivunt , est nota prædestinationis.

57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo, honestam.

58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiatè tantum confessos ratione magni concursus Pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut Indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei. Naturæ, aut Ecclesiæ , etsi emendationis spes nulla appareat , nec est neganda , nec differenda absolutio. dummodò ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi , qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere , quinimmò directè , & ex proposito quaerit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.

PROPOS. DAMNATÆ.

63. Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi.

65. Sufficit illa Mysteria semel credidisse.

Quicumque autem cujusvis conditionis, status, & dignitatis illas, vel illarum aliquam conjunctim, vel divisim defenderit, vel ediderit, vel de eis disputative, publicè, aut privatim tractaverit, vel prædicaverit, nisi forsân impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districtè in virtute Sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Iudicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem ut ab injuriosis contentionibus Doctores, seu Scholastici, aut alii quicumque impostertum se abstineant, & ut paci, & charitati consulatur, idem Sanctissimus in virtute Sanctæ obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quam in Thesibus, Disputationibus, ac Prædicationibus caveant ab omni censura, & nota, nec non à quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controversantur, donec à Sede recognitæ super iisdem propositionibus judicium proferatur.

INNOCENTII XI.

Franciscus Richardus Sanctæ Romanæ, & U-
niversalis Inquisitionis Notarius.

Loco ✠ Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. IESV CHRISTI
Millesimo, Sexcentesimo Septuagesimo novo. Indictio-
ne secunda, die vero 4. mensis Martij, Pontificatus
autem Sanctiss. in Christo Patris, & D. N. D. Inno-
centij divina Providentia Papæ XI. anno tertio, su-
pradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad
valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ A-
postolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis so-
litis, & consuetis urbis per me Franciscum Perinum
ejusdem Sanctiss. D. N. & Sanctissimæ inquisitionis
cursozam.

APPRO.

APPROBATIO

Tertia hæc Breviarii Theologi-
ci pars non minùs utiliter im-
primetur quàm aliæ partes præce-
dentes. Exeat igitur beneficio præli
in lucem.

*Aspiciatque suos, positos ex ordine
fratres: Quos studium vigilans evi-
gilavit idem*

Ità censebam Duaci 24. Augusti
1654.

THEODORUS VAN COUVERDEN

*S. Theol. Doctor ac Professor Primarius,
Ecclesia Collegiata S. Petri Canonicus,
& Præpositus, Vniuersitatis Duacensis
Cancellarius, Librorumque Visitator &
Censor.*

Brevia-

Breviarium hoc Theologicum, ab Authore
recognitum, & multis in locis auctum, uti-
liter denudò excudi poterit. Ità censui Duaci
18. Augusti 1654.

MARTINUS DENYS

*S. Theologiæ Doctor, ejusdemq; Regius
& Ordinarius Professor.*

Breviarium Theologicum Reverendi Admo-
dum Domini D. IOANNIS POLMAN,
Ecclesiæ Metropolitanæ Cameracensis Canonici,
nuper impressum; nunc iterum, non sine maxi-
mo utilitatis scœnore, in lucem emittitur, pluri-
bus auctum, meliore formâ concinnatum: ut
Author non eundem, sed novum veluti partum
eniti videatur; ac (si dicere licet) superfœtat.
Ità sentio & censeo Aquicincti 20. Januarii 1655.

IOANNES DESPIERES

*S. Theol. Doctor, & Monasterij Aquicinctini
magnus Prior, nec non Librorum Censor.*

ore
nti-
laci

YS
gius

no-
AN,
nici,
axi-
luri-
: ut
tum
ctat.
55-

ES
lini

